

обществена поръчка с предмет:

"ИЗГОТВЯНЕ НА АНАЛИЗ НА СЪСТОЯНИЕТО НА СЕКТОР РИБАРСТВО В БЪЛГАРИЯ: СТОПАНСКИ РИБОЛОВ, АКВАКУЛТУРИ, ПРЕРАБОТКА НА РИБА И ДРУГИ ВОДНИ ОРГАНИЗМИ, ТЪРГОВИЯ С РИБА И РИБНИ ПРОДУКТИ, ТЕНДЕНЦИИ ЗА РАЗВИТИЕ И ПЕРСПЕКТИВИ ЗА СЕКТОРА ВЪВ ВРЪЗКА С ПОДГОТОВКАТА НА ОПЕРАТИВНАТА ПРОГРАМА, ФИНАНСИРАНА ОТ ЕФМДР ЗА ПРОГРАМЕН ПЕРИОД 2021-2027 г."

СИТУАЦИОНЕН АНАЛИЗ НА СЪСТОЯНИЕТО НА СЕКТОР РИБАРСТВО В БЪЛГАРИЯ

ОКОНЧАТЕЛЕН ВАРИАНТ

Възложител:

**МИНИСТЕРСТВО НА ЗЕМЕДЕЛИЕТО,
ХРАНИТЕ И ГОРИТЕ**

Изпълнител:

**ОБЕДИНЕНИЕ
"ИРА-СТРАТЕГМА"**

София, юни 2020 г.

Настоящият документ е изготвен от екип на обединение "ИРА - СТРАТЕГМА" в изпълнение на обществена поръчка с предмет: **"ИЗГОТВЯНЕ НА АНАЛИЗ НА СЪСТОЯНИЕТО НА СЕКТОР РИБАРСТВО В БЪЛГАРИЯ: СТОПАНСКИ РИБОЛОВ, АКВАКУЛТУРИ, ПЕРЕРАБОТКА НА РИБА И ДРУГИ ВОДНИ ОРГАНИЗМИ, ТЪРГОВИЯ С РИБА И РИБНИ ПРОДУКТИ, ТЕНДЕНЦИИ ЗА РАЗВИТИЕ И ПЕРСПЕКТИВИ ЗА СЕКТОРА ВЪВ ВРЪЗКА С ПОДГОТОВКАТА НА ОПЕРАТИВНАТА ПРОГРАМА, ФИНАНСИРАНА ОТ ЕФМДР ЗА ПРОГРАМЕН ПЕРИОД 2021-2027 г."**, възложител **Министерството на земеделието, храните и горите** на Република България. Обществената поръчка се финансира от бюджетна линия "BG14MFOR001-7.001 – Техническа помощ" на Оперативна програма Морско дело и рибарство, съфинансирана от Европейския съюз чрез Европейския фонд за морско дело и рибарство.

Заключенията и тълкуванията, които се съдържат в настоящия документ, представляват експертното мнение на експертите на обединение "ИРА - СТРАТЕГМА" и по никакъв начин не следва да се приемат като становище или официална позиция на Министерството на земеделието, храните и горите на Република България или на Управляващия орган на Оперативна програма Морско дело и рибарство.

CONTENTS

Списък на таблиците.....	7
Списък на графиките	10
Списък на съкращенията	16
ОБЩА МЕТОДОЛОГИЯ	18
Класификации и характеристики на рибарството и аквакултурата	18
Информационни източници.....	20
Основни типове данни по източници	20
<i>Рибно стопанство</i>	<i>20</i>
<i>Преработка</i>	<i>21</i>
<i>Пазарни данни</i>	<i>21</i>
<i>Икономически данни</i>	<i>22</i>
СЪСТОЯНИЕ И РАЗВИТИЕ НА СЕКТОР РИБАРСТВО В БЪЛГАРИЯ.....	23
Кратък исторически преглед	23
Стопански риболов	28
<i>Състояние на риболовния флот</i>	<i>28</i>
<i>Рибарски пристанища/лодкостоянки</i>	<i>43</i>
<i>Стопански риболов.....</i>	<i>46</i>
<i>Състояние на рибните запаси в Черно море и р. Дунав.....</i>	<i>68</i>
Аквакултури	70
<i>Общ преглед на производството на аквакултури - сладководни и морски.....</i>	<i>70</i>
<i>Видове риба и други водни организми, обект на отглеждане и развъждане</i>	<i>74</i>
<i>Обеми на производство на риба и други водни организми, тенденции</i>	<i>78</i>
<i>Стопанства за аквакултури в България.....</i>	<i>86</i>
<i>Дефиниране на малки, средни и големи стопанства.....</i>	<i>94</i>
<i>Икономически показатели на производството на аквакултури.....</i>	<i>97</i>
<i>Равнище на използваните технологии и интензивност на производството на аквакултури - тенденции</i>	<i>105</i>
<i>Екологични аспекти на производството на аквакултури</i>	<i>106</i>
<i>Взаимовръзки между отглеждането и развъждането на риба и мероприятия свързани с опазване и възстановяване на околната среда и в частност на биологичното разнообразие.....</i>	<i>110</i>
Преработка на риба и други водни организми.....	112
<i>Състояние на преработвателния сектор.....</i>	<i>113</i>
<i>Икономически показатели на преработвателния сектор - тенденции</i>	<i>122</i>
<i>Динамика на преработвателния сектор</i>	<i>128</i>
Пазари и търговия с риба и други водни организми	129
<i>Структура на пазарите на риба в България.....</i>	<i>129</i>
<i>Продукция от риболов и аквакултури (вкл. и преработена)</i>	<i>132</i>
<i>Принос на сектора за националната икономика и за развитието на сектора на ниво ЕС.....</i>	<i>135</i>
<i>Анализ на стойността на продукцията.....</i>	<i>138</i>
<i>Внос и износ</i>	<i>152</i>
<i>Конкурентноспособност на сектора.....</i>	<i>155</i>
<i>Динамика в сектора.....</i>	<i>157</i>
Любителски риболов	158

<i>Видове и обеми, обект на любителски риболов</i>	158
<i>Състояние на любителския риболов</i>	159
<i>Взаимовръзки на любителския риболов с производството на аквакултури и стопанския риболов</i>	160
<i>Социално значение на любителския риболов като рекреационно занимание</i>	162
<i>Влияние на любителския риболов върху околната среда</i>	162
Заетост в сектор Рибарство	164
<i>Заетост в сектор Рибарство и подсекторите стопански риболов, производство на аквакултури и преработка</i>	165
<i>Доходи в сектора</i>	168
Консумация на риба и рибни продукти	171
<i>Тенденции при консумацията на риба в България</i>	171
<i>Сравнение на консумацията на риба с останалите страни от ЕС</i>	174
Принос на оперативните програми за развитието на сектор Рибарство – Оперативна програма за развитие на сектор рибарство 2007-2013 и Програма за морско дело и рибарство 2014-2020	178
<i>Резултати от интервенциите на Оперативна програма за развитие на сектор Рибарство 2007-2013 по подсектори</i>	178
<i>Резултати от интервенциите на Оперативна програма за Морско дело и рибарство (2014-2020) по подсектори</i>	201
<i>Резултати от подхода ВОМР - принос за развитието на регионите</i>	228
<i>Въздействие върху заетост, възрастова структура, възникване и устойчивост на стопанства и др.</i>	230
<i>„Научени/ненаучени уроци“ за следващия програмен период</i>	232
Прилагане на ОПМДР в други страни от ЕС	233
<i>Прилагане на ЕФМДР във Федерална република Германия</i>	233
Сравнения и изводи от прегледа на състоянието на сектор Рибарство в Германия и Румъния	243
Екологични аспекти на сектор Рибарство	246
<i>Екологични аспекти на развитието на сектор Рибарство</i>	246
<i>Влияние на климатичните промени върху сектор Рибарство</i>	255
<i>Законодателство свързано с опазването и устойчивото състояние на рибните и други биологични водни ресурси</i>	257
Образование, обучение и научно-изследователска дейност	260
<i>Анализ на образованието в сектор Рибарство - висши училища, специалности, квалификация</i>	260
<i>Състояние на научно-изследователската дейност</i>	264
Достъп до финансови средства	268
<i>Анализ на възможностите за финансиране на сектора</i>	268
<i>Държавно подпомагане в сектора</i>	275
Нормативна уредба на сектор Рибарство	275
<i>Тенденции в развитието на общата политика за рибарството</i>	275
<i>Национално законодателство</i>	278
<i>Препоръки за промяна на правната рамка в рибарството</i>	291
Управление на рибарството	291

Разработване на политика	291
Стратегическо планиране	292
Прилагане на политика	292
Контрол	295
Текущо състояние и препоръки за подобряване на дейността на администрацията и нейния административен капацитет	298
Организации на производители	299
SWOT АНАЛИЗ, ПЪРВИ ВАРИАНТ	303
СТОПАНСКИ РИБОЛОВ	303
SWOT анализ.....	303
Установяване на потребностите въз основа на SWOT анализ	304
АКВАКУЛТУРИ	306
SWOT анализ.....	306
Установяване на потребностите въз основа на SWOT анализ	310
ПРЕРАБОТКА НА РИБА И ДРУГИ ВОДНИ ОРГАНИЗМИ	313
SWOT анализ.....	313
Установяване на потребностите въз основа на SWOT анализ	314
ПАЗАР НА РИБА И ДРУГИ ВОДНИ ОРГАНИЗМИ.....	316
SWOT анализ.....	316
Установяване на потребностите въз основа на SWOT анализ	317
Потребности, установени на база конкурентни стратегии (слаби страни и възможности).....	318
ВЛИЯНИЕ НА КОРОНАВИРУС КРИЗАТА.....	319
ВИЗИЯ ЗА РАЗВИТИЕТО НА СЕКТОР „РИБАРСТВО“ за периода 2021-2027	
Приоритети и стратегически цели ПЪРВИ ВАРИАНТ	322
ВИЗИЯ.....	322
СТРАТЕГИЧЕСКИ ЦЕЛИ И НАСОКИ.....	322
ПРИОРИТЕТИ НА ЕФМДРА	323
ПРИОРИТЕТ 1: Насърчаване на устойчивия риболов и опазването на водните биологични ресурси.....	323
ПРИОРИТЕТ 2: Насърчаване на устойчивите дейности, свързани с аквакултурите, и на преработването и предлагането на пазара на продукти от риболов и аквакултури.....	325
ПРИОРИТЕТ 3: Създаване на предпоставки за растеж на устойчивата синя икономика и стимулиране на развитието на общностите, занимаващи се с рибарство и аквакултури в крайбрежните и вътрешните райони.....	334
ПРИОРИТЕТ 4: Укрепване на международното управление на океаните и осигуряване на безопасността, сигурността, чистотата и устойчивото стопанисване на моретата и океаните	337
ИНДИКАТОРИ.....	338
Ограничение на отговорността	339
Приложение 1: Основни понятия и дефиниции.....	340
Приложение 2: Продуктите, произвеждани в сектор Рибарство.....	344

Приложение 3: Проекти, подпомогнати от ЕФМДР по Приоритет 2 в провинция Бавария	347
Приложение 4: Преглед на състоянието на сектор Рибарство в други държави-членки на ЕС.....	354
Структура и развитие на сектор рибарство във Федерална република Германия	354
<i>Структура и развитие на подсектор Риболов</i>	<i>354</i>
<i>Структура и развитие на подсектор Аквакултури</i>	<i>355</i>
<i>Структура и развитие на подсектор Преработка.....</i>	<i>376</i>
<i>Пазарът на риба и продукти от аквакултури в Германия.....</i>	<i>376</i>
Структура и развитие на сектор Рибарство в Румъния	379
<i>Аквакултури.....</i>	<i>379</i>
<i>Риболов във вътрешни водоеми</i>	<i>381</i>
<i>Черноморски риболов.....</i>	<i>381</i>
<i>Рибопреработка и търговия.....</i>	<i>382</i>
<i>Потребление.....</i>	<i>383</i>
<i>Принос към икономиката.....</i>	<i>383</i>
Приложение 5: Проекти, разработвани от университети и институти.....	384

СПИСЪК НА ТАБЛИЦИТЕ

Таблица 1.	Брутен тонаж на корабите по години за периода 2010-2019 г.	29
Таблица 2.	Мощност на корабите в kW по години за периода 2010-2019 г.	30
Таблица 3.	Използвани сегменти в анализа	30
Таблица 4.	Риболовни уреди, използвани от съответната група кораби.....	31
Таблица 5.	Използвани риболовни усилия и специфични риболовни уреди и приспособления от различните сегменти на риболовния флот.....	31
Таблица 6.	Риболовна активност на корабите през 2018 г.	33
Таблица 7.	Дни на море по сегменти за 2015, 2016, 2017 и 2018 г.	34
Таблица 8.	Активност на риболовните кораби по сегменти за 2018 г.	35
Таблица 9.	Риболов в сегмента VL0012 за 2018 г.	36
Таблица 10.	Риболовни кораби с обща дължина VL 1218, VL 1224 и VL 1240.....	37
Таблица 11.	Заетост - бройки еквивалент на пълна заетост и в бройки.....	39
Таблица 13.	Списък на определените пристанища за разтоварване на риба, вкл. и на калкан.....	43
Таблица 14.	Места за разтоварване през 2019 г.	43
Таблица 15.	Общ улов на риба и други водни организми в страната по водни басейни, (t).....	48
Таблица 16.	Улов на риба и други водни организми от водоемите за стопански риболов през 2018 г. и 2019 г.	49
Таблица 17.	Видове риболовни уреди.....	52
Таблица 18.	Издадени удостоверения за разтоварване на улови в Черно море и р. Дунав за периода 2007-2019 г.г. по региони (водоеми за стопански риболов)*.....	53
Таблица 19.	Издадени билети за любителски риболов за периода 2010 - 2019 г.....	55
Таблица 20.	Сдружения на любителите риболовци, които участват в извършването на заребяване на държавните водни обекти.....	55
Таблица 21.	Постигнато „добро състояние“ за повърхностни водни тела за периода 2016-2021 г. .73	
Таблица 22.	Отглеждани в аквакултура видове в България за периода 2013-2019 г., тривиални и латински наименования, принадлежност към организмова група, местен или чужд вид, прилагана биотехнология.....	78
Таблица 23.	Разпределение на различните типове стопанства в България по региони за 2019 г. ...	94
Таблица 24.	Брой на регистрирани стопанства.....	Error! Bookmark not defined.
Таблица 25.	Брой на предприятията с поне едно регистрирано стопанство.....	Error! Bookmark not defined.
Таблица 26.	Брой предприятия в подсектор 10.20 Преработка и консервиране на риба и други водни животни, без готови ястия по области, Източник: НСИ	114
Таблица 27.	Годишни приходи в петте водещи области в подсектор 10.20 Преработка и консервиране на риба и други водни животни, без готови ястия в хиляди левове, Източник: НСИ	123
Таблица 28.	Средна цена на производител за килограм продукция от улов по видове в България в левове: източници ЕОППРА, ЕВРОСТАТ	141
Таблица 29.	Средна цена на производител за килограм продукция от производство на аквакултура по видове в България в левове: източници ЕОППРА, ЕВРОСТАТ	141
Таблица 30.	Цена на едро за килограм продукция от улов по видове в България в левове: източници САПИ	142
Таблица 31.	Цена на едро за килограм продукция от производство на аквакултура по видове в България в левове: източник САПИ.....	143

Таблица 32. Цена на дребно за килограм продукция от улов по видове в България в левове: източници САПИ	143
Таблица 33. Цена на дребно за килограм продукция от производство ма аквакултура по видове в България в левове: източник САПИ.....	144
Таблица 34. Вериги цени на производител - цени на едро - цени на дребно, промяна (%) от цени на производител към цени на едро и промяна (%) от цени на едро към цени на дребно	150
Таблица 35. Разликите в другите две звена от веригата за продукти от улов и аквакултури, за които е налична информация.....	151
Таблица 36. Стойността и единичните цени на основните видове, обект на внос и износ в началото и в края на периода 2009-2019 г	154
Таблица 37. ИПЦ за търговия с риба и рибни продукти, ракообразни и мекотели в милиони левове, Източник: НСИ	156
Таблица 38. Брой издадените билети за любителски риболов за периода 2010-2019 г.	159
Таблица 39. Общ рой регистрирани любителски сдружения в страната по региони.....	160
Таблица 40. Среден годишен разход за възнаграждения на заето лице в сектор Рибарство.....	169
Таблица 41. Брой на подпомогнатите от ОПРСР стопанства по мярка 2.1. по видове производствени мощности.	183
Таблица 42. Видовете хидробионти, отглеждани в подпомаганите акваферми.	188
Таблица 44. Заложено и произведено количество в различни стопанства, подпомогнати от ОПРСР и % на изпълнение на ПП за целия период 2013-2018 г.....	196
Таблица 45. Общото количество произведени хидробионти от аквакултура в страната за периода 2013-2019 г.	197
Таблица 46. Брой сключени договори по Приоритет на Съюза 1 - Насърчаване на устойчиво в екологично отношение, иновативно, конкурентоспособно и основано на знания рибарство с ефективно използване на ресурсите.	202
Таблица 47. Брой сключени договори по Приоритет на Съюза 2 - Насърчаване на устойчиви в екологично отношение, иновативни, конкурентоспособни и основани на знания аквакултури с ефективно използване на ресурсите.	204
Таблица 48. Брой одобрени проекти по процедура „Продуктивни инвестиции в аквакултурата“ (ПИ) и процедура „Насърчаване на нови производители на аквакултури (НП)“ според видовете производствени мощности, без сектор „Малки проекти“.....	205
Таблица 49. Разпределение на подпомогнатите от ОПМДР (2014-2020) рибовъдни стопанства по мярка „Производствени инвестиции в аквакултурата“ и „Нови производители на аквакултури“.....	214
Таблица 50. Видовете, обект на отглеждане в подпомогнатите стопанства с рециркуляционни системи (RAS) по мярка „Производствени инвестиции в аквакултурата“ и мярка „Нови производители на аквакултури“.....	214
Таблица 51. Видовете, обект на отглеждане в подпомогнатите стопанства с рециркуляционни системи (RAS) по ОПМДР (2014-2020).....	215
В Таблица 52. Видовете, обект на отглеждане в подпомогнатите стопанства със садки по мярка „Производствени инвестиции в аквакултурата“ и мярка „Нови производители на аквакултури“ и брой садки в стопанството.	216
Таблица 53. Видовете, обект на отглеждане в подпомогнатите стопанства със садки по ОПМДР (2014-2020)	216
В Таблица 54. Видовете, обект на отглеждане в подпомогнатите язовирни стопанства по мярка „Производствени инвестиции в аквакултурата“ и мярка „Нови производители на аквакултури“ и брой садки в стопанството	217

В Таблица 55. Видовете, обект на отглеждане в подпомогнатите стопанства с бетонни басейни по мярка „Производствени инвестиции в аквакултурата“ и мярка „Нови производители на аквакултури“ и брой садки в стопанството	217
В Таблица 56. Видовете, обект на отглеждане в подпомогнатите стопанства със землени басейни по мярка „Производствени инвестиции в аквакултурата“ и мярка „Нови производители на аквакултури“ и брой садки в стопанството.....	218
Таблица 57. Заложено за производство количество биомаса в ПП на подпомогнатите ферми с рециркуляционни системи (RAS).....	219
Таблица 58. Заложено за производство количество биомаса в ПП на подпомогнатите ферми с рециркуляционни системи (RAS) по видове хидробионти.....	220
Таблица 59. Заложено за производство количество биомаса в ПП на подпомогнатите садкови стопанства.....	221
Таблица 60. Заложено за производство количество биомаса в ПП на подпомогнатите язовирни стопанства.....	222
Таблица 62. Заложено за производство количество биомаса в ПП на подпомогнатите стопанства със землени басейни	224
Таблица 63. Заложено за производство количество биомаса в ПП на подпомогнатите мидени ферми.....	224
Таблица 64. Количество хидробионти, заложено в ПП в подпомогнати от ОПМДР ферми	225
Таблица 65. Брой сключени договори по Приоритет на Съюза 5 - Насърчаване на предлагането на пазара и преработката.....	226
Таблица 66. Количество заложена в ПП продукция за преработка (t/година).....	227
Таблица 67. Ефекти от изпълнението на ОПРСР към 2015 г. по макроикономически показатели	231
Таблица 69. Адаптация към изменението на климата – потенциални преки рискове и възможности за водния сектор.....	Error! Bookmark not defined.
Таблица 1. Брой стопанства и площи на землените басейни за отглеждане на шаран и допълнителни видове.....	358
Таблица 2. Произведено количество от шарановъдство в землени басейни	358
Таблица 3. Количество на отделните видове риби, отглеждани в шарановъдството (независимо от начина на производство)	358
Таблица 4. Студеноводни стопанства за производство на дъгова пъстърва и допълнителни видове)	361
Таблица 5. Произведено количество риба от студеноводни проточни стопанства.....	361
Таблица 6. Произведено количество пъстървови риби по видове за периода 2012-2016 г. (независимо от производствената система).....	362
Таблица 7. Брой на садковите стопанства във вътрешни водоеми	364
Таблица 8. Производство в садкови стопанства за периода 2012-2016 г.....	364
Таблица 9. Стопанства със сладководни рециркуляционни системи	366
Таблица 10. Произвеждани количества в сладководните стопанства с рециркуляционни системи – общо и по видове.	367
Таблица 11. Морски садкови стопанства	370
Таблица 12. Соленоводни стопанства с рециркуляционни системи.....	371
Таблица 13. Производители на миди и стриди от аквакултура.....	374
Таблица 14. Произведени количества миди и стриди.....	374
Таблица 15. Продажби и печалба от мидена аквакултура.....	375
Таблица 16. Брой на стопанствата за водорасли и други морски организми.....	376

Таблица 17. Цени на избрани видове риба според вида на продажбите през 2015 г.	377
Таблица 18. Производство на аквакултури, t в Румъния за периода 2013-2017 г.	380

СПИСЪК НА ГРАФИКИТЕ

Фиг.1	Общо производство от улов и аквакултури за периода 1980-1989 г., (t).....	25
Фиг.2.	Общо производство от улов и аквакултури за периода 1990-2007 г., (t).....	26
Фиг.3.	Брой на корабите и дни на море за периода 2007-2018 г.	33
Фиг. 4.	Процентно разпределение на риболовните кораби VL 0012	36
Фиг. 5.	Процентно отношение на риболовните кораби VL 1240 по сегменти.....	37
Фиг. 5.	Общо средни разходи в левове за един килограм улов	42
Фиг. 6	Общ улов на риба и други водни организми в страната, (t).....	47
Фиг. 7.	Брой на предприятията в подсектори 03.11 Океански и морски риболов и 3.12 Сладководен риболов по големина: микро предприятия до 9 заети, малки предприятия от 10 до 49 заети и средни предприятия от 50 до 249 заети.....	57
Фиг. 8.	Общи годишни приходи на предприятията в подсектор 03.1 Риболов в милиони лева, източник: НСИ	58
Фиг.9.	Общи годишни приходи на предприятията в подсектор 03.1 Риболов в области Бургас, Варна и Добрич в милиони левове, източник: НСИ.....	59
Фиг.10.	Средни годишни приходи на предприятие в подсектор 03.1 Риболов в хил. лв., източник: НСИ	60
Фиг.11.	Средни годишни приходи на предприятие в подсектор 03.1 Риболов в области Бургас, Варна и Добрич в хил. лв., източник: НСИ.....	60
Фиг.12.	Средни годишни приходи на предприятие в подсектори 03.11 Океански и морски риболов и 03.12 Сладководен риболов в хил. лв., източник: НСИ	61
Фиг.13.	Дял (%) на приходите за година в подсектор 03.1 Риболов от приходите за предходната година., източник: НСИ	62
Фиг.14.	Нетна печалба в подсектор 03.1 Риболов по години в мил. лв., източник: НСИ	62
Фиг.15.	Средна годишна печалба на предприятие в подсектор 03.1 Риболов по в хил. лв., източник: НСИ	63
Фиг.16.	Дял (%) на нетната печалба от годишните приходи в подсектор 03.1 Риболов, източник: НСИ	64
Фиг.17.	Дял (%) на нетната печалба от годишните приходи в подсектор 03.1 Риболов в области Бургас, Варна и Добрич, източник: НСИ	64
Фиг.18.	Приходи и печалба от килограм улов в лева за подсектор 03.1 Риболов по данни на НСИ, както и средна стойност на килограм улов по данни на ЕОППРА	65
Фиг.19.	Средни годишни приходи на заето лице в подсектор 03.1 Риболов в хил. лв., източник: НСИ	66
Фиг.20.	Средна годишна стойност на ДМА на заето лице в подсектор 03.1 Риболов в хил. лв., източник: НСИ	66
Фиг. 21.	Годишно производство от аквакултури (морски и сладководни) за периода 2007-2019 г. в България	75
Фиг. 22.	Регистрираните аквакултурни стопанства в Черно море (соленоводни) и вътрешните водоеми (сладководни) у нас за периода 2013-2019 г.	75
Фиг. 23.	Брой на видовете риби и други водни организми, обект на отглеждане и развъждане в България за периода 2013-2019г.....	76

Фиг. 24.	Дял на организмите групи, отглеждани в българските аквакултури според броя на видовете с който е представена всяка група (средно за периода 2013-2019 г.)	76
Фиг. 25.	Годишна продукция (тона) на аквакултури от местни и чужди видове риби и други водни организми в България за периода 20103-2019г.	77
Фиг. 25.	Годишна продукция на биомаса от сладководни и морски аквакултури в България за периода 2013-2019 г.	79
Фиг. 26.	Дял на отделните организми групи (%) в производството от сладководни и морски аквакултури в България за периода 2013-2019 г. (по години и средно за периода)	79
Фиг. 27.	Годишна продукция (t) на риби от различни семейства за периода 2013- 2019 г. в България.....	80
Фиг. 28.	Годишна продукция (t) на риби от семейство Шаранови за периода 2013-2019 г. в България.....	81
Фиг.29.	Годишна продукция (t) на риби от семейство Пъстървови за периода 2013-2019 г. в България.....	82
Фиг. 30.	Годишна продукция (t) на европейски, канален и африкански сом за периода 2013-2019 г. в България	83
Фиг. 32.	Годишна продукция (t) на биомаса от риби от семейство Есетрови за периода 2013-2019 г. в България	84
Фиг. 33	Обем на произведена продукция (t) от аквакултури (рибовъдни и мидени стопанства) през 2019 г. в България по области.	85
Фиг. 34	Дялово разпределение на стопанствата в България, според обемът на произвеждана продукция от аквакултури през 2019г.(не е включено производството на черна мида)	86
Фиг. 35.	Разпределение на типовете стопанства (топководни, студеноводни, смесени и морски) у нас за периода 2013-2019 г.	87
Фиг.36.	Разпределение на броя на регистрираните към съответната година и активните стопанства за същата година (2013-2019г.) в България.....	87
Фиг. 37.	Разпределение на активните стопанства през 2019 г. по типове (басейнови, садкови, RAS, мидени колектори, комбинирани - садки със свободно отглеждане).....	93
Фиг. 38.	Дял на активните към общорегистрираните стопанства по области у нас през 2019 г.	93
Фиг.37.	Брой предприятия в подсектор 03.2 Развъждане и отглеждане на риба и други водни организми по големина на предприятието: микро до 9 заети, малки от 10 до 49 заети и средни от 50 до 249 заети, източник: НСИ.....	96
Фиг. 40.	Общи годишни приходи в подсектор 03.2 Развъждане и отглеждане на риба и други водни организми в милиони левове, източник: НСИ	97
Фиг. 41.	Средни годишни приходи на предприятие в подсектор 03.2 Развъждане и отглеждане на риба и други водни организми в хиляди левове, източник: НСИ	98
Фиг. 42.	Средни годишни приходи на предприятие в подсектори 03.21 Развъждане и отглеждане на риба и други водни организми в солени басейни и 03.22 Развъждане и отглеждане на риба и други водни организми в сладководни басейни в хиляди левове, източник: НСИ.....	99
Фиг. 43.	Дял (%) на изменение на приходите за година в подсектор 03.2 Развъждане и отглеждане на риба и други водни организми спрямо предходната година, източник: НСИ.....	100
Фиг. 44.	Нетна печалба за година в подсектор 03.2 Развъждане и отглеждане на риба и други водни организми в милиони левове, източник: НСИ	101
Фиг. 45.	Средна печалба на предприятие за година в подсектор 03.2 Развъждане и отглеждане на риба и други водни организми в хиляди левове, източник: НСИ	101

Фиг. 46. Средна печалба на предприятие за година в подсектори 03.21 Развъждане и отглеждане на риба и други водни организми в солени басейни и 03.22 Развъждане и отглеждане на риба и други водни организми в сладководни басейни в хиляди левове, източник: НСИ.....	101
Фиг. 47. Дял (%) на нетната печалба за година от приходите в подсектор 03.2 Развъждане и отглеждане на риба и други водни организми, източник: НСИ	102
Фиг.48. Приходи и печалба на килограм продукция в подсектор 03.2 Развъждане и отглеждане на риба и други водни организми в левове (източник: НСИ) и средни приходи на килограм (ЕОППРА).....	103
Фиг. 49. Годишни приходи на заето лице в подсектор 03.2 Развъждане и отглеждане на риба и други водни организми в хиляди левове, източник: НСИ	103
Фиг. 50. ДМА на заето лице в подсектор 03.2 Развъждане и отглеждане на риба и други водни организми в хиляди левове, източник: НСИ	104
Фиг. 51. Брой регистрирани рибовъдни стопанства за година, брой предприятия с поне едно регистрирано рибовъдно стопанство през годината и предприятия, отчетили дейност в подсектора в НСИ, Източник: ИАРА, НСИ	Error! Bookmark not defined.
Фиг.52. Брой предприятия в подсектор 10.20 Преработка и консервиране на риба и други водни животни, без готови ястия по видове: микро до 9 заети, малки от 10 до 49 заети, средни от 50 до 249 заети, Източник: НСИ	114
Фиг.53. Обем на продукцията в подсектор 10.20 Преработка и консервиране на риба и други водни животни, без готови ястия и подсектор 10.85.12 Готови ястия на базата на риба, ракообразни и мекотели в тона по групи: Производство на продукти, без готови рибни ястия; Продажби на продукти, без готови рибни ястия; Производство на готови рибни ястия; Продажби на готови рибни ястия, Източник: НСИ	115
Фиг.54. Стойност на продажбите в четирите най-големи продуктови групи в подсектор 10.20 Преработка и консервиране на риба и други водни животни, без готови ястия в милиони левове, Източник: НСИ	117
Фиг.55. Обем на произведената продукцията в четирите най-големи продуктови групи в подсектор 10.20 Преработка и консервиране на риба и други водни животни, без готови ястия в тонове, Източник: НСИ.....	119
Фиг. 56. Обем на продадената продукцията в четирите най-големи продуктови групи в подсектор 10.20 Преработка и консервиране на риба и други водни животни, без готови ястия в тонове, Източник: НСИ.....	119
Фиг.57. Годишни приходи в подсектор 10.20 Преработка и консервиране на риба и други водни животни, без готови ястия в милиони левове, Източник: НСИ.....	122
Фиг.58. Годишни приходи на предприятие в подсектор 10.20 Преработка и консервиране на риба и други водни животни, без готови ястия в хиляди левове, Източник: НСИ.....	124
Фиг. 59. Дял (%) на годишните приходи в подсектор 10.20 Преработка и консервиране на риба и други водни животни, без готови ястия от приходите през предходната година, Източник: НСИ	125
Фиг.60. Обща годишна печалба в подсектор 10.20 Преработка и консервиране на риба и други водни животни, без готови ястия в милиони левове, Източник: НСИ.....	125
Фиг.61. Средна годишна печалба на предприятиев подсектор 10.20 Преработка и консервиране на риба и други водни животни, без готови ястия в хиляди левове, Източник: НСИ....	125
Фиг.62. Дял (%) на средната годишна печалба в подсектор 10.20 Преработка и консервиране на риба и други водни животни, без готови ястия от приходите, Източник: НСИ	126
Фиг.63. Средни приходи на заето лице в подсектор 10.20 Преработка и консервиране на риба и други водни животни, без готови ястия в хиляди левове, Източник: НСИ.....	127

Фиг.64. Средни ДМА на заето лице в подсектор 10.20 Преработка и консервиране на риба и други водни животни, без готови ястия в хиляди левове, Източник: НСИ.....	127
Фиг.65. Баланс на предлагането на риба, други водни организми и продукти от тях, 2018 г.....	129
Фиг.66. Обем на предлагането = улов + производство от аквакултури + внос в хиляди тонове , Източник: ИАРА, ЕОППРА.....	130
Фиг.67. Стойност на предлагането = улов + производство от аквакултури + внос в милионилевове , Източник: ЕОППРА.....	130
Фиг. 68. Обем на търсенето = собствено потребление + износ в хиляди тонове, Източник: ИАРА, ЕОППРА	131
Фиг.69. Стойност на търсенето = собствено потребление + износ в милиони левове, Източник: ИАРА, ЕОППРА	131
Фиг.70. Годишен баланс на пазара в милиони левове по компоненти: собствен улов, производство от аквакултури, внос и износ в милиони левове, Източник: ИАРА, ЕОППРА.....	132
Фиг.71. Обем на годишния улов в тонове, Източник: ИАРА.....	133
Фиг.72. Стойност на годишния улов в милиони левове, Източник: ИАРА, ЕОППРА.....	133
Фиг.73. Обем на годишното производство от аквакултури в тонове , Източник: ИАРА	134
Фиг.74. Стойност на на годишното производство от аквакултури в милиони левове , Източник: ИАРА, ЕОППРА	134
Фиг.75. Обем на продукцията в подсектор 10.20 Преработка и консервиране на риба и други водни животни, без готови ястия и подсектор 10.85.12 Готови ястия на базата на риба, ракообразни и мекотелив тона по групи: Производство на продукти, без готови рибни ястия; Продажби на продукти, без готови рибни ястия; Производство на готови рибни ястия; Продажби на готови рибни ястия, Източник: НСИ	135
Фиг.76. Дял (%) на приходи в сектор 03 Рибно стопанство и подсектори 03.1 Риболов и 03.2 Развъждане и отглеждане на риба и други водни организми от целия нефинансовия сектор в България.....	136
Фиг.77. Дял (%) на обемите от улов и производство от аквакултура в България от обемите от улов и производство от аквакултура в ЕС28: ЕОППРА, ЕВРОСТАТ	137
Фиг.78. Дял (%) на стойността на улов и производство от аквакултура в България от стойността на улов и производство от аквакултура в ЕС28: ЕОППРА, ЕВРОСТАТ	138
Фиг.79. Средни разходи в левове за производство на килограм продукция в подсектори 03.1 Риболов и 03.2 Развъждане и отглеждане на риба и други водни организми: източници НСИ, ИАРА	139
Фиг.80. Средни приходи в левовеот производство на килограм продукция в подсектори 03.1 Риболов и 03.2 Развъждане и отглеждане на риба и други водни организми: източници НСИ, ИАРА	140
Фиг.81 .Средна цена на производител за килограм продукция от улов и аквакултури в България в левове: източници ЕОППРА, ЕВРОСТАТ	140
Фиг.82. Обем на годишен внос на продукти от риба и други водни организми в тонове, източник: ЕОППРА, ЕВРОСТАТ.....	152
Фиг.83. Стойност на годишен внос на продукти от риба и други водни организми в милиони левове, източник: ЕОППРА, ЕВРОСТАТ.....	152
Фиг.84. Обем на годишен износ на продукти от риба и други водни организми в тонове, източник: ЕОППРА, ЕВРОСТАТ.....	153
Фиг.85. Стойност на годишен износ на продукти от риба и други водни организми в тонове, източник: ЕОППРА, ЕВРОСТАТ	153
Фиг.86. Годишни продажби на едро и дребно на риба и рибни продукти, ракообразни и мекотели в милиони левове, Източник: НСИ	156

Фиг.87. Брой на търговски обекти за продажби на дребно на риба и рибни продукти, Източник: НСИ.....	157
Фиг.88. Базовата тенденция при консумацията на риба и рибни продукти средно на лице от домакинство.	171
Фиг. 89. Консумирани видове риба в страната.....	173
Фиг. 90. Видове риба и рибни продукти, предпочитани от над 10% от респондентите.....	174
Фиг. 91. Източници на снабдяване с риба, водни организми и рибни продукти	174
Фиг.92.Честота на консумация на риба и рибни продукти в къщи	175
Фиг.93.Честота на купуване на риба и рибни продукти	176
Фиг.94. Честота на консумиране на риба и рибни продукти в ресторанти или други хранителни заведения.	177
Фиг. 95. Състояние на подпомогнатите от ОПРСР рибни стопанства към 2019 г.....	185
Фиг.96. Разпределение по области на подпомогнатите от ОПРСР рибовъдни стопанства и мидени ферми	185
Фиг.97. Разположение на мидените ферми, подпомогнати от ОПРСР	185
Фиг.98 Разположение на садковите стопанства, подпомогнати от ОПРСР.....	186
Фиг.99. Разположение на RAS, подпомогнати от ОПРСР.....	186
Фиг.100 Разположение на стопанствата със землени басейни, подпомогнати от ОПРСР	187
Фиг.101. Разположение на стопанствата с бетонни басейни, подпомогнати от ОПРСР.....	187
Фиг.102. Разположение на язовирните стопанствата подпомогнати от ОПРСР	188
Фиг.103. Заложено и произведено количество миди, подпомогнато от ОПРС) и % на изпълнение на ПП.....	190
Фиг.104. Заложено и произведено количество в садковите стопанства, подпомогнати от ОПРСР и % на изпълнение на ПП.....	190
Фиг.105. Заложено и произведено количество в стопанства с рециркуляционни системи (RAS), подпомогнати от ОПРСР и % на изпълнение на ПП	191
Фиг.106.Заложено и произведено количество по видове в стопанства с рециркуляционни системи (RAS), подпомогнати от ОПРСР и % на изпълнение на ПП.....	192
Фиг.107. Заложено и произведено количество в стопанства със землени басейни, подпомогнати от ОПРСР и % на изпълнение на ПП.....	193
Фиг.108. Заложено и произведено количество в стопанства с бетонни басейни, подпомогнати от ОПРСР и % на изпълнение на ПП.....	194
Фиг.109. Заложено и произведено количество в язовирни стопанства, подпомогнати от ОПРСР и % на изпълнение на ПП.....	194
Фиг. 110. Общо количество произведени аквакултури, подпомогнати от ОПРСР; общо количество произведени аквакултури в страната за периода 2013-2018 г.; дял на производството на риба и миди от подпомогнати предприятия през първия програмен период.	197
Фиг.111. Заложено и изпълнено за преработка количество биомаса, подпомогнато от ОПРСР и % на изпълнение на ПП	199
Фиг.112. Заложено и изпълнено за преработка количество хранителни добавки от микроводораслова биомаса, подпомогнато от ОПРСР (2007-2013 г.) и % на изпълнение на ПП.....	200
Фиг113.Териториално разпределение на рибопереработвателните пред предприятия, подпомогнати от ОПМДР (2007-2013 г.).....	201
Фиг. 114. Разпределение на одобрените проекти (59 броя) по мярка „Производствени инвестиции в аквакултурата“ и мярка „Нови производители на аквакултури“ по производствени мощности	206

Фиг.115. Разпределение на одобрените проекти по мярка „Производствени инвестиции в аквакултурата“ (А) (n=43) и по мярка „Нови производители на аквакултури“ (В) (n=16) по производствени мощности	207
Фиг.116. Разпределение по области на подпомогнатите по мярка „Производствени инвестиции в аквакултурата“ от ОПМДР рибовъдни стопанства.....	208
Фиг.117. Разположение на стопанства с рециркуляционни системи (RAS), подпомогнати по мярка „Производствени инвестиции в аквакултурата“ от ОПМДР.	208
Фиг.118. Разположение на садковите стопанства, подпомогнати по мярка „Производствени инвестиции в аквакултурата“ от ОПМДР.....	209
Фиг.119. Разположение на язовирните стопанства, подпомогнати по мярка „Производствени инвестиции в аквакултурата“ от ОПМДР.....	209
Фиг.120. Разположение на стопанствата с бетонни басейни, подпомогнати по мярка „Производствени инвестиции в аквакултурата“ от ОПМДР.	210
Фиг.121. Разположение на стопанството със землени басейни, подпомогнато по мярка „Производствени инвестиции в аквакултурата“ от ОПМДР.	210
Фиг.122.Разположение на комбинираните стопанства, подпомогнати по мярка „Производствени инвестиции в аквакултурата“ от ОПМДР.....	211
Фиг.123. Разположение на мидените ферми, подпомогнати по мярка „Производствени инвестиции в аквакултурата“ от ОПМДР.....	211
Фиг.124. Разположение на стопанствата, подпомогнати по мярка „Нови производители на аквакултури“ от ОПМДР.....	211
Фиг.125. Разположение на стопанствата с рециркуляционни системи (RAS), подпомогнати по мярка „Нови производители на аквакултури“ от ОПМДР.....	212
Фиг.126. Разположение на садковите стопанства, подпомогнати по мярка „Нови производители на аквакултури“ от ОПМДР.....	212
Фиг.127. Разположение на язовирните и комбинираните стопанства, подпомогнати по мярка „Нови производители на аквакултури“ от ОПМДР.	213
Фиг.128. Разположение на мидените ферми, подпомогнати по мярка „Нови производители на аквакултури“ от ОПМДР.....	213
Фиг.129. Териториално разпределение на подпомогнатите рибопереработвателни предприятия по ОПМДР (2014-2020)	228
Фиг.130. Териториално разположение на 16 провинции в ФРГ.	234
Фиг.131. Динамика на производството (сиви колони) и броя на регистрираните топловодни рециркуляционни системи (синя линия) през последните години във всички федерални провинции.....	241
Фиг.132. Поддържане на пояс от висша водна растителност в защитена зона по Директива 79/409/ЕИО за опазване на дивите птици	252
Фиг. 133. Поддържане на петна от плаваща водна растителност в басейните в защитена зона по Директива 79/409/ЕИО за опазване на дивите птици	253
Фиг. 134. Поставяне на електропастири за предотвратяване набезите от хищници.....	254
Фиг.1. Общо количество хидробионти от улов и аквакултура в Германия (t).....	354
Фиг.2.Териториално разпределение на стопанствата с рециркуляционни системи.....	366

СПИСЪК НА СЪКРАЩЕНИЯТА

БАБХ	Българска агенция по безопасност на храните
БАН	Българска академия на науките
БВП	Брутен вътрешен продукт
ВОМР	Водено от общностите местно развитие
ГИС	Географска информационна система
ДВ	Държавен вестник
ЕВРОСТАТ	Статистическата служба на Европейския съюз
ЕК	Европейска комисия
ЕОППРА EUMOFA	Европейска обсерватория на пазара на продукти от риболов и аквакултура [European Market Observatory for Fisheries and Aquaculture Products (EUMOFA)]
ЕС	Европейски съюз
ЕФМДР	Европейски фонд за морско дело и рибарство, 2014-2020 г.
ЕФР	Европейски фонд за рибарство, 2007-2013 г.
ЕФРСР	Европейски фонд за развитие на селските райони
ЗБ	Закон за биоразнообразието
ЗВ	Закон за водите
ЗООС	Закон за опазване на околната среда
ЗРА	Закон за рибарство и аквакултури
ИАРА	Изпълнителна агенция по рибарство и аквакултури
ИМП	Интегрирана морска политика
КИД 2008	Класификация на икономическите дейности – 2008
МЗХГ	Министерство на земеделието, храните и горите
МИРГ	Местна инициативна рибарска група
МНСПА	Многогодишен национален стратегически план за аквакултурите в Република България, 2014-2020
МОСВ	Министерство на околната среда и водите
МРРБ	Министерство на регионалното развитие и благоустройството
МС	Министерски съвет на Република България
МСП	Малки и средни предприятия
НПО	Неправителствени организации

НСБ	Национален съвет за биоразнообразие
НСИ	Национален статистически институт
ОВОС	Оценка на въздействието върху околната среда
ООП	Обща организация на пазара
ОП	Организации на производителите
ОПМДР	Оперативна програма Морско дело и рибарство, 2014-2020 г.
ОПОР	Обща политика в областта на рибарството
ОПРСР	Оперативна програма за развитие на сектор Рибарство, 2007-2013 г
ОСР	Обща стратегическа рамка
РОУР	Регионални организации за управление на рибарството
СУР	Споразумения за устойчиво рибарство
ФАО	Организация по прехрана и земеделие, ООН [Food and Agriculture Organization, (FAO)]
CITES	Конвенция за международна търговия със застрашени видове от дивата флора и фауна
ETS	Система за търговия с емисии на ЕС

ОБЩА МЕТОДОЛОГИЯ

КЛАСИФИКАЦИИ И ХАРАКТЕРИСТИКИ НА РИБАРСТВОТО И АКВАКУЛТУРАТА

Съгласно *Класификацията на икономическите дейности – 2008* (КИД 2008)¹ икономическите дейности, свързани с улов, производство, преработка и маркетинг на продукти от улов и аквакултурна риба и други водни организми, по кодове включва:

- производство:
- преработка:
- търговия:

Политиката в областта на рибарството е една от общите политики на ЕС - **Обща политика в областта на рибарството** (ОПОР). ОПОР е въведена през 70-те години на миналия век и е актуализирана на няколко пъти, като последните промени са в сила на 1 януари 2014 г. Нейна цел е да се гарантира, че както риболовът, така и аквакултурите са устойчиви от екологична, икономическа и социална гледна точка и че осигуряват на гражданите на ЕС здравословна храна. ОПОР гарантира, че риболовните практики не нарушават способността на рибните популации да се възпроизвеждат. ОПОР допринася за повишаване на производителността, за добър жизнен стандарт в сектора на рибарството и стабилността на пазарите, като гарантира наличието на ресурси и разумни цени на доставяните на потребителите продукти.

Обхватът на ОПОР включва следните икономически дейности:

- **риболов** - улов на риба и други водни организми, който може да бъде *стопански* (когато рибата се лови в големи количества, обикновено с цел използване като храна) и *любителски* (за лично удоволствие, което понякога включва уловът да не бъде употребен за храна, а да бъде пуснат обратно в природата);
- **аквакултура** - отглеждане на риба и други водни организми - (молюски, раци и водорасли) чрез намеса в процеса на развитие и размножаване на водните организми, с цел увеличаване на продукцията от тях, като стопанисването и собствеността на ресурса може да е индивидуална и/или колективна;
- **преработка на риба и други водни организми** - преработка, консервиране на риба и други водни организми, изготвяне на хранителни продукти, компоненти за фармацевтичната индустрия и козметични препарати; производство на масла и мазнини и др.;

¹ Утвърдена със Заповед № РД 07-316 / 29.11.2007 г. на председателя на Националния статистически институт, обн. ДВ, бр. 107 от 2007 г.

- **търговия с риба и рибни продукти** - търговия на едро и дребно с риба и други водни организми, и продукти от тях;
- **други икономически дейности**, свързани с улова, производството, преработката и маркетинга на продукти от улов и аквакултури.

Продуктите и услугите, произвеждани/осигурявани от икономическите дейности, свързани с **улов, производство, преработка и маркетинг на продукти от улов и аквакултури** се определят съгласно *Класификация на продуктите по икономически дейности* (КПИД-2015)².

² Утвърдена със Заповед № РД 07-395/02.12.2014 г. на председателя на Националния статистически институт, обн. ДВ, бр. 104 от 2014 г.

ИНФОРМАЦИОННИ ИЗТОЧНИЦИ

Основните източници на информация, които използва методологията са:

- Национален статистически институт (НСИ)
- агенция Митници (АМ)
- Изпълнителна агенция "Рибарство и аквакултури" (ИАРА)
- Управляващият орган (УО) на ОПМДР 2014-2020
- Междинното звено, Държавен фонд "Земеделие" – Разплащателна агенция (ДФЗ)
- Системата за агропазарна информация (САПИ)
- Европейската комисия, данни за ЕСИФ
- ЕВРОСТАТ
- Европейската обсерватория на пазара на продукти от риболов и аквакултури (ЕОППРА)
- Организацията по прехрана и земеделие, ООН (ФАО)
- проведените проучвания и анализи - количествени и качествени, вторична обработка на данни, анализи на сектора.

Основната част от събраните и анализирани данни са за периода 2007-2019 г. Информацията за произведената риба от рибовъдните стопанства в България на ИАРА и данните за броя на рибовъдните стопанства (ИАРА и БАБХ) включват данни до 2019 г.

ОСНОВНИ ТИПОВЕ ДАННИ ПО ИЗТОЧНИЦИ

В настоящата подсекция са представени и групирани основните набори от данни, които са използвани в доклада.

Рибно стопанство

Данни за производството от аквакултури

- ИАРА: "Регистър на произведената риба от рибовъдните стопанства" - Производствена риба и зарибителен материал за отглежданите в България видове;
- ФАО: "Глобално производство на аквакултура" (Global Aquaculture Production) за отглежданите в България и в световен мащаб видове;
- ЕОППРА: "Аквакултура - Времеви ред на ниво Европейски съюз и държава-членка" за отглежданите в България и в световен мащаб видове;
- ЕВРОСТАТ: "Улов - основни риболовни зони" (Catches - major fishing areas).

- Всеки от четирите набора данни съдържа годишни данни за произвежданите видове: *обем (t), общата стойност и стойността на килограм.*

Данните на ЕОППРА са базирани на обработка на данни от ЕВРОСТАТ.

Данни за улов на риба и други водни животни и организми

- ФАО: "Глобално производство от риболов" (GlobalCaptureProduction) за улова в България и в световен мащаб по видове
- ЕОППРА: "Времеви ред на ниво Европейски съюз и държава-членка" за отглежданите в България и в световен мащаб видове
- ЕВРОСТАТ: "Производство от аквакултура без зарибителен материал" (Production from aquaculture excluding hatcheries and nurseries).

Всеки от трите набора данни съдържа годишни данни за произвежданите видове: *обем (t), обща стойност и стойност на килограм.*

Данните на ЕОППРА са базирани на обработка на данни от ЕВРОСТАТ.

Преработка

- НСИ: ПРОДПРОМ агрегирани данни по продуктови подкатегории на класификацията на продуктите по икономически дейности;
- ЕОППРА: Преработка.

Всеки от двата вида данни съдържа номенклатура на продуктите и данни за обем (t), обща стойност и стойност на килограм продукция. Номенклатурата на ЕОППРА съдържа данни за продукти от някои конкретни видове (*скумрия, херинга, цаца, риба тон, мекотели* и др.). Номенклатурата на НСИ не съдържа данни за конкретни видове.

Пазарни данни

Участници на пазара и капацитет

- ИАРА: "Регистър на рибовъдните стопанства" - брой рибовъдни стопанства;
- БАБХ: "Регистър на обектите за производство на аквакултури" - брой регистрирани обекти за производство на аквакултури.

Данните на ИАРА не съдържат информация за видовете риба и други водни организми, за които са регистрирани рибовъдните стопанства. Данните на БАБХ съдържат информация за видовете риба и други водни организми, но тя е само за 2017 г.

Търговия

- САПИ: Средни пазарни цени на едро на риба и рибни продукти
- НСИ: Продажби на едро на потребителски стоки - Риба и рибни продукти, ракообразни и мекотели

- НСИ: Търговски обекти за продажби на дребно към 31.12 – Риба и рибни продукти, ракообразни и мекотели.

Данните на САПИ покриват обектите на аквакултури и продуктите от риболов и аквакултури, но са само за 2017 г. Частични данни на САПИ за 2011-2014 г. са достъпни от предходен маркетингов анализ за ИАРА на Екзакта Рисърч Груп ООД (2015 г.), но номенклатурата на обектите на аквакултури и продукти от риболов и аквакултури не съответства на тази от 2017 г.

Внос/Износ

- ЕОППРА: Риболов - разтоварвания
- ЕОППРА: Внос
- ЕОППРА: Износ
- ЕВРОСТАТ - ComExt: Внос/ Износ.

Данни са налични по вид, както и по страна, източник на внос или цел на износ.

Вътрешно потребление

- НСИ: Потребление на риба и рибни продукти средно на лице от домакинство по години
- ФАО: Консумация на риба и рибни продукти (Consumption of Fish and Fishery Products)
- Изследвания на общественото мнение за потребление на риба и рибни продукти - обединение СТРАТЕГМА-ДЖЪНКШЪН (2018), Евробарометър (2016), Екзакта Рисърч Груп ООД (2015), НСИ (2012-2013).

Данните на НСИ са от наблюдение на домакинствата. Въз основа на данните на ФАО е изчислено потреблението, т.е.:

$$\text{изчислено потребление} = \frac{\text{производство} + \text{внос} - \text{износ}}{\text{общ брой на населението}}$$

Изчислените данни са малко по-високи от данните на НСИ.

Икономически данни

- НСИ: Основни икономически показатели на нефинансовите предприятия в клас икономически дейности Рибно стопанство
- Приложение: Други доклади с данни (доклади с обработени данни, предварителни, междинни и окончателни оценки на оперативните програми и др).

СЪСТОЯНИЕ И РАЗВИТИЕ НА СЕКТОР РИБАРСТВО В БЪЛГАРИЯ

КРАТЪК ИСТОРИЧЕСКИ ПРЕГЛЕД

Рибарството по българските земи има вековна традиция и е било познато още през палеолита, за което свидетелстват намерените от археолози фосили на риби. По-изобилни са останките от новокаменната епоха (5000-2000 години пр.Хр.) на кости от *шаран*, *сом*, *щука* и други видове, включително и части от въдици, изрязани от кост. По исторически сведения рибата е заемала важно място в храната на траките, а риболовът е бил добре развит сред населението, обитавало крайречните и крайезерните брегове. Струма, Места, Марица и Черноморските реки се посочват като реки, в които е имало изобилие на *змиорки*.

От основаването на българската държава, по време на първото и второто българско царство, риболовът е бил главно в реките. По днешното българско черноморско крайбрежие са ловували основно чужденци. Интересът на българите към Черно море и неговите ресурси се пробужда едва в началото на третото българско царство.

Риболовът по река Дунав и вътрешните реки винаги е бил зависим от режима на техните води. Колкото по-продължителни са високите води и колкото повече площ заливат, толкова по-голямо е било и изобилието на риба. Заливните места покрай Дунава са осигурявали преобладаващата част от улова на сладководна риба. Количеството на улова във вътрешните води не е известно. Като се има предвид, че общата дължина на реките и техните притоци е над 150 000 km, при добив от 8 до 10 kg средно на километър може да се отчете, че средногодишният улов е бил в границите между 1.5 и 2 млн. kg.

По-голямата част от рибата се е реализирала на пазара в прясно състояние за местни нужди, а останалата е консервирана чрез осоляване, но след 1920 г. тази практика почти е преустановена, поради все по-намаляващия улов и нарастващото търсене на прясна риба.

В периода 1940-1944 г. дунавският риболов е бил осъществяван от 3 450 регистрирани риболовци и 1 250 лодки. Средно за периода уловът на риба от река Дунав е бил 1 650 t и 850 t от блатата. Средният улов по видове е: *шаран* (*Cyprinus carpio*) 1 000 t; *европейски сом* (*Silurus glanis*) 190 t; *бяла риба* (*Sander lucioperca*) 150 t; *платика* (*Abramis brama*) 95 t; *бяла мряна* (*Barbus barbus*) 85 t; *есетрови видове* (Acipenseridae) 65 t; *златиста каракуда* (*Carassius carassius*) 25 t; *щука* (*Esox lucius*) 23 t; *распер* (*Aspius aspius*) 9 t; *лин* (*Tinca tinca*) 8 t; други видове - общо 850 t. Уловът на есетрови видове до средата на миналия век (моруна, руска есетра, пъструга, чига) също е бил значителен. След този период добивът от есетровите видове постепенно намалява, което е в резултат както на преулов, така и главно поради нарушеното възпроизводство на мигриращите видове във връзка с изграждането на ВЕЦ Железни врата.

В морските басейни риболовът се извършва в участъци, чиято дълбочината не надвишава 300-500 m. В Черно море тази граница на риболовните участъци е към 150-160 m, тъй като в по-дълбоките слоеве присъства токсичният газ сероводород. В Черно море плитчините са рядкост. Дъното му е с форма на котловина със стръмни склонове, като централната част е дълбока повече от 1 000 m, а плитките участъци образуват тясна ивица край брега, заемаща около 30% от акваторията. Това предопределя ниска ефективност в рибностопанско отношение. Черно море е относително бедно на рибни видове, което се дължи както на хранителната база, така и на начина на формиране на ихтиофауната. Обитаващите Черно море рибни видове са 4-5 пъти по-малко от тези в Средиземно море. Статистиката за черноморския улов показва, че той не надхвърля 50-60 хил.t годишно, докато в Северно море, което има почти същата площ, уловът достига 2 млн.t³.

Освен че е малък, годишният улов е неравномерно разпределен. Основният дял е в северната част на Черно море, където се намират плитководните зони с богат приток на сладка вода и по-ниски зимни температури. В южната част уловът е малък, тъй като плитководната ивица е тясна, притокът на сладка вода ограничен, а зимните температури на водата по-високи. Именно в този участък попада българското морско крайбрежие и това предопределя размера на черноморския риболов.

По-голямата част от уловената в Черно море риба се търгува в прясно състояние директно от риболовните съдове. През пролетта и есента, когато уловът е бил по-изобилен, част от рибата (*паламуд, сафрид, скумрия, лефер* и др.) се е консервирала.

Необходимостта от изкуствено развъждане на риба е осъзната още в края на XIX век. На *Първото българско земеделско-промишлено изложение*, открито в Пловдив през 1892 г., е направена демонстрация за построяване на изкуствен рибарник. Две-три години по-късно към земеделските училища в Русе и Садово са построени стопанства за развъждане на *шаранови видове*, които, независимо от постигнатите добри резултати, скоро след това са били изоставени. Всички държавни и частни рибовъдни стопанства, открити до Първата световна война и непосредствено след нея, са били бързо изоставени.

Инициатива за съживяването на отрасъла се поема от Министерство на земеделието, като съвместно със Св. Синод през 1922 г. се построява пъстървовата станция край Рилския манастир. Благодарение на добрите резултати от нейната производствена дейност за кратко време са възстановени запасите в множество потоци и езера, които преди това са били напълно обезрибени. Година по-късно е построена втората рибовъдна станция (с. Устово, Смолянско). През 1924 г. Министерство на земеделието открива Държавна пъстървова станция над Самоков за производство на зарибителен материал *заречна пъстърва*. През 1926 г. започва аклиматизация на *дъгова пъстърва* и *сивен*. Обемът на производство

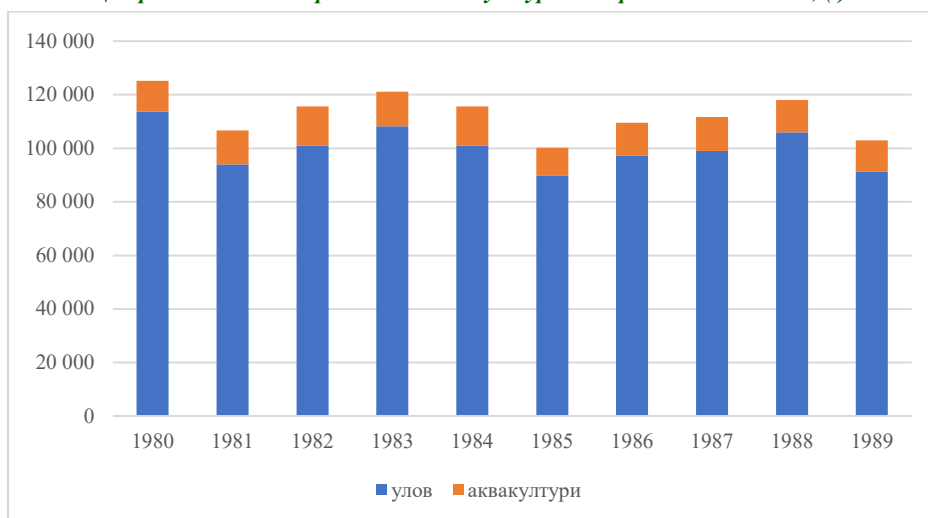
³Николай Бояджиев, Българското рибарство – минало, настояще и бъдеще, сп. Управление и устойчиво развитие, 1-2/2002(6), http://oldweb.ltu.bg/jmsd/files/articles/06/06-29_N_Bojadgiev.pdf

непрекъснато нараства и през 1929 г. се прави разширение, като водната площ на басейните достига 20 дка.

Въпреки стимулите от страна на държавата, изкуственото риборазвъждане до края на Втората световна война има любителски характер и не се развива като стопански отрасъл. След 1950 г. започва бързо развитие на шарановъдството. През 1952 г. площта на басейните, годни за рибопроизводство, е увеличена повече от 10 пъти в сравнение с тази преди 1944 г. През 1957 г. тя нараства до 54 000 дка и надхвърля 160 000 дка в края на 1965 г.

С развитието на фуражната промишленост и въвеждането на сухите специализирани гранулирани храни значително се повишават и добивите от единица площ. През 1976 г. водната площ на *шарановите* стопанства достига 25 060 дка при среден добив 200-250 kg/дка. В същото време *пъстървовите* рибовъдни стопанства са с площ 160 дка. Освен това за екстензивно риборазвъждане са ползвани 294 000 дка язовирна площ. През 1978 г. Министерският съвет приема *целева програма за развитие на сладководното рибовъдство*, в която е предвидено през 1980 г. добивът на сладководна риба в страната да достигне 16 000 t, а през 1985 г. - 35 000 t. Въведени са единно държавно планиране и статистическа отчетност.

Фиг.1 *Общо производство от риболов и аквакултури за периода 1980-1989 г., (t).*

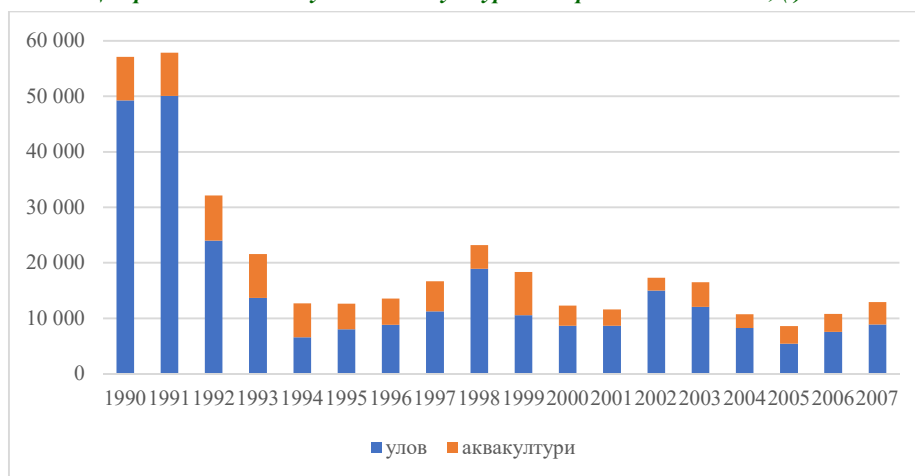
Източник: ФАО, Профил на страната - България.

Следващите години бележат увеличение на производствената база и повишаване на добивите от единица площ. При воден фонд над 600 000 дка кадастрална площ, през 1982-1983 г., отрасълът разполага със значителен капацитет за рибопроизводство - 300 000 дка язовири, 37 000 дка топловодни, 400 дка студенководни басейни и 150 дка садкови стопанства. В този период годишното производство на сладководна риба достига 16 000 t, от които 2 000 t пъстърва. Увеличават се добивите от малките и средни язовири до 109 kg/дка, от садковите стопанства до 20 kg/m³, а от океанския риболов на 147 000 t годишно. Общото производство надхвърля 100 000 t, от които 10-12% са от аквакултури.

Производството, на човек от населението, достига 1.8 kg, при средно световно производство по този показател, за периода 2.3 kg.

В края на миналия век започва процес на упадък на рибното стопанство. Годишното производство на риба за консумация намалява на 8 400 t през 1990 г., а през 1995 г. достига най-ниското си равнище - 2 500 t. Рязко се влошава производствено-финансовото състояние на почти всички производствени единици вследствие преустановената активна намеса на държавата в областта на сладководното рибовъдство и новата икономическа среда в страната.

Фиг.2. **Общо производство от улов и аквакултури за периода 1990-2007 г., (t).**

Източник: ФАО, Профил на страната - Република България

От 1990 г. започва реструктуриране на отрасъла. Стопанисването и управлението на рибностопанските обекти в периода на прехода към пазарно стопанство се променя динамично. Предприятията на черноморския риболов са 100% приватизирани, предприятията за рибовъдство или техни обособени части (рибовъдни ферми) - над 95%, а океанският риболов е ликвидиран поради неефективно реструктуриране на държавната компания "Океански риболов".

Риболовната дейност в река Дунав се извършва изцяло от частни лица, снабдени с разрешителни за стопански риболов (лицензи), издавани от **Изпълнителната агенция по рибарство и аквакултури** (ИАРА). Средногодишно около 2 000 души се занимават със стопански риболов. За повече от 60% от тях риболовът е основна професия и повече от 70% от доходите им идват от тази дейност. Други 20% са частично заети със стопански риболов и чрез тази дейност формират под 50% от доходите си. За останалите 20% доходите от стопански риболов са малки, тъй като те го практикуват по време на отпуск и в почивните дни.

Около 2000 г. общият годишен улов от река Дунав се стабилизира на ниво около 1 000 t. Вследствие на корекциите в речното легло и изградените защитни диги, за период от 50-60 години се е променил профилът на видовото присъствие в стопанския риболов. Повече от 50% от общият улов се състои от бял (*Hypophthalmichthys molitrix*) и пъстър толстолоб (*Aristichthys nobilis*), а останалото количество се формира от бял амур (*Ctenopharyngodon idella*), европейски сом (*Silurus glanis*), бяла риба (*Sander lucioperca*), бяла мряна (*Barbus*

barbus) и др. Запасите от есетровите видове намаляват с 25% и формират около 3-4% от общия улов.

Лицензионният режим се прилага по образец на действащите в света риболовни практики и в съответствие с конкретните изисквания на законодателството на Европейския съюз (ЕС) в областта на морското дело и рибарството, което България започна да въвежда от началото на 2001 г. след успешното затваряне на Глава 8 "Рибарство", приемането на **Закона за рибарството и аквакултурите (ЗРА)** и неговите подзаконовни нормативни актове.

Съвременната политика в областта на рибарството обхваща разумна експлоатация на живите водни ресурси и развитие на аквакултурите; поддържане на равновесието между екологичните, икономическите и социалните аспекти; наблюдение и управление на рибните запаси с цел избягване на свръхексплоатация. Целта на **общата политика в областта на рибарството (ОПОР)** е да се гарантира устойчива експлоатация на водните ресурси и аквакултурите в контекста на устойчивото развитие, свеждане до минимум на отражението на риболовната дейност върху морските екосистеми и използване потенциала на "синята икономика". В българската икономика рибарството и аквакултурите не са структуроопределящи сектори, но са изключително важни за поминъка на населението в някои общности и за териториалното развитие на части от българското морско крайбрежие и поречието на някои от българските реки и конкретно река Дунав.

СТОПАНСКИ РИБОЛОВ

Сектор Рибарство има специфично място и роля в българското земеделие и в националната икономика. Въпреки, че неговият дял в БВП е по-малък от 1,0%, той заема важно място в структурната рамка на земеделския отрасъл и е от определящо икономическо и социално значение за някои географски зони и райони.

Общото производство на риба се формира от 2 два главни източника - стопански риболов и аквакултури. Стопанският риболов се разделя на две групи - морски риболов в Черно море и сладководен риболов - в р. Дунав. До 2006 г. стопански риболов се извършва и във вътрешните водоеми (средните и големи язовири) на страната.

Състояние на риболовния флот

Стопански риболов се осъществява в Черно море и река Дунав. В тях стопански риболов се извършва по реда на Глава 1-ва и 3-та от Закона за рибарството и аквакултурите (ЗРА) с разрешените от закона риболовни уреди, както и с риболовни уреди от плавателни съдове - лодки и риболовни кораби с различни размери (в 5 сегменти - до 6 m, 12 m, 18 m, 24 m и повече от 24 m). Риболовните кораби, опериращи в Черно море, съставляват риболовния флот на РБългария. Риболовните плавателни съдове, опериращи в река Дунав, по смисъла на Кодекса за търговското корабоплаване (КТК) са риболовни плавателни съдове, (разговорноизветни като рибарски лодки) обичайно са с дължина 6-7 m.

Капацитет на риболовния флот. Развитие на капацитета на риболовния флот през периода 2014-2020г., в киловати (kW) и бруто тонаж (БТ) за Черно море и р. Дунав.

Българският риболовен флот оперира само в Черно море и към 31.12.2018 г. се състои от 1 857 риболовни съда с общ капацитет от БТ 6 087,76 и 54 522,88 kW. От тях 1 762 са по-малки от 12 m, което е приблизително 95% от всички български кораби. Като предпочитан тип риболовен уред се използват набор от хрилни мрежи (плаващи, закотвени).

През периода 2007-2018 г. българският риболовен флот е намалял както като тонаж, така и като мощност във всички сегменти. Всяко вписване или увеличаване на тонажа или мощността на двигателя в регистъра на флота, е компенсирани с премахването на поне същото количество от флота.

Икономическото състояние на флота се влияе от редица фактори, като основните от тях са: стари риболовни кораби - средна възраст около 23 г.; дисбаланс между променливите разходи и текущите приходи; ниска покупателна възможност на населението; сезонност на риболова - годишни миграции на част от видовете риба със стопанско значение; вариации в цените на горивата; липса на пазарен регулатор, гарантиращ еднакви нива на изкупните цени, които да определят максимални и минимални стойности; липсата на достатъчен брой рибни борси и центрове за първа продажба в близост до пристанищата.

През 2018 г. се наблюдава повишаване на броя на активните кораби в сегментите ТВВ и ТМ, а в останалите сегменти са забелязва спад. Неактивността на риболовните кораби се дължи предимно на ремонти дейности, преустройства или предстоящи продажби и прехвърляния на собствеността и в по-малка степен на снабдяване с нови риболовни уреди. Неактивните риболовни кораби през 2018 г., условно разделени по обща дължина, са както следва: LOA 0006 - 249 бр.; LOA 0612 - 400 бр.; LOA 1218 - 9 бр.; LOA 1824 - 2 бр.; LOA - над 24 m няма. По отношение на неактивните кораби са приложени мерките, описани в националното законодателство (чл. 18в от ЗРА) през 2017 г., но поради множеството подадени жалби и високият обществен отзвук процедурата е отложена за по-късен етап. Предприети са действия за изготвянето на нов подзаконен нормативен акт, регламентиращ управлението на риболовния флот и разпределянето на риболовния капацитет.

Състояние на риболовния флот. Разпределение по сегменти за Черно море и р. Дунав. Териториално разпределение (по области/региони и по пристанища/лодкостоянки) на морските и дунавските плавателни съдове

България има крайбрежна ивица от 378 km, континентален шелф от 10 886 квадратни километра и изключителна икономическа зона в Черно Море от около 25 699 квадратни километра. Повечето от риболовните дейности се провеждат в териториални води (до 12 морски мили). Към 31.12.2018 г. българският флот се състои от 1857 кораба, опериращи само в Черно Море, с общ капацитет 6087,76 GT и 54 522,88 kW.

От 2010 г. се наблюдава тенденция за ежегодно намаляване на обема на риболовния флот в Черно море в резултат на неговото реструктуриране. Това става за сметка на бракуване на стари и неефективни кораби, насочени за скраб, както и подмяната им с по-нови и по-добре оборудвани, но с по-малка мощност.

В Таблица 1 е посочен брутният тонаж GT на риболовния флот по години за периода 2010-2019 г., като в колона три е посочено процентното съотношение на тонажа за годината спрямо предходната година, което винаги е под 100%. Общият тонаж за 2019 г. от 6034,2 GT представлява 76,01 % спрямо тонажа през 2010 г. Намаляването на тонажа е за сметка на подобряването на качествените параметри на флота.

Таблица 1. Брутен тонаж на корабите по години за периода 2010-2019 г.

Общо, година	GT	% спрямо предходната година
1	2	3
2010 г.	7938,33	100,00
2011 г.	7511,55	94,62
2012 г.	7365,30	98,05
2013 г.	6890,39	93,55
2014 г.	6443,41	93,51
2015 г.	6393,96	99,23

Общо, година	GT	% спрямо предходната година
2016 г.	6304,08	98,59
2017 г.	6284,15	99,68
2018 г.	6097,98	97,04
2019 г.	6034,20	98,95
2019 г. спрямо 2010 г.		76,01

В Таблица 2 е представена мощността на корабите в kW по години за периода 2010-2019 г.

Таблица 2. Мощност на корабите в kW по години за периода 2010-2019 г.

Общо, година	kW	% спрямо предходната година
2010 г.	63524,90	100,00
2011 г.	62050,36	97,68
2012 г.	62937,79	101,43
2013 г.	56569,02	89,88
2014 г.	56569,02	100,00
2015 г.	55963,95	98,93
2016 г.	55982,77	100,03
2017 г.	57016,29	101,85
2018 г.	54695,49	95,93
2019 г.	53673,80	98,13
2019 г. спрямо 2010 г.		84,49

При описанието на риболовните кораби и тяхното риболовно оборудване се използват определени съкращения, които са кодифицирани и международно приети. Риболовните кораби са разпределени в съответствие с основните им параметри в 5 групи (сегменти) според техния основен размер - дължината L, а всеки от сегментите има определен код. Сегментите използвани в анализа са следните: Таблица 3. Използвани сегменти в анализа

Сегменти според дължината на корабите, m	
Код	m
VL0006	до 6 m
VL0612	от 6 до 12 m
VL1218	от 12 до 18 m
VL1824	от 18 до 24 m
VL2440	от 24 до 48 m

Риболовните кораби от всяка категория (сегмент) използват определен вид риболовен инвентар или набор от риболовни уреди и приспособления, които също имат определен код. Съкращенията, използвани в анализа и в таблиците към всеки сегмент показват, че съответната група кораби използват някой от риболовни уреди, посочени в Таблица 4.

Таблица 4. Риболовни уреди, използвани от съответната група кораби

TM	кораби, използващи пелагични тралове
PS	кораби, използващи грибове
PMP	кораби, използващи активни и пасивни уреди; кораби без уред (използващи водолазен способ); кораби, които с никой уред нямат 50 или над 50% от дните на море
PGP	кораби, които в 50% от дните на море използват един уред (кораби използващи само пасивни уреди)
DFN	кораби, използващи мрежи (така наречените плаващи, дрифтерни мрежи)
FPO	кораби, използващи винтери и капанни уреди
TBB	кораби, използващи бийм тралове
НОК	кораби, използващи куки и въдици

За 2019 г. сегментите на риболовния флот по отношение на използваните риболовни усилия и специфични риболовни уреди и приспособления са показани в Таблица 5.

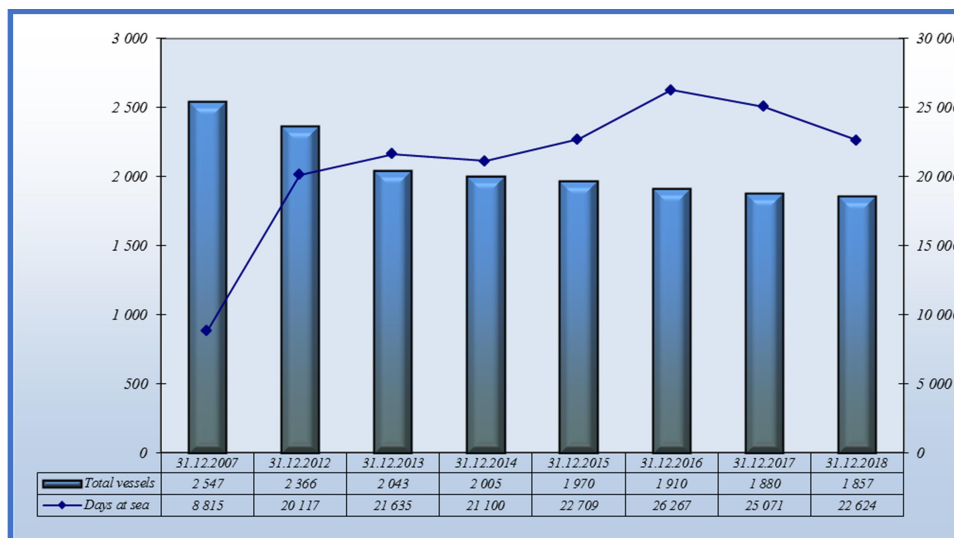
Таблица 5. Използвани риболовни усилия и специфични риболовни уреди и приспособления от различните сегменти на риболовния флот.

Бруто тонаж	Мярна единица	Година 2019	Сегмент	Дължина	% спрямо общия тонаж	Забележка
228,97	GT	2019	DFN	VL0006		Сегментът има най-малък дял в общия тонаж – на 5-то място
8,00	GT	2019	PS	VL0006		
2,12	GT	2019	FPO	VL0006		
12,94	GT	2019	НОК	VL0006		
4,34	GT	2019	PGP	VL0006		
52,75	GT	2019	PMP	VL0006		
200,26	GT	2019	INACTIVE	VL0006		
Общо за сегмента VL0006				509,38	8,44	
755,62	GT	2019	DFN	VL0612		Сегментът има най-голям дял в общия тонаж – на 1-во място
3,38	GT	2019	PS	VL0612		
109,43	GT	2019	FPO	VL0612		
59,66	GT	2019	НОК	VL0612		
31,87	GT	2019	PGP	VL0612		
346,11	GT	2019	PMP	VL0612		
35,27	GT	2019	TBB	VL0612		
29,23	GT	2019	TM	VL0612		
895,46	GT	2019	INACTIVE	VL0612		
Общо за сегмента VL0612				2266,03	37,55	

Бруто тонаж	Мярна единица	Година 2019	Сегмент	Дължина	% спрямо общия тонаж	Забележка
141,97	GT	2019	DFN	VL1218		Сегментът е на 2-ро място по дял в тонажа
384,82	GT	2019	PMP	VL1218		
121,72	GT	2019	TBB	VL1218		
413	GT	2019	TM	VL1218		
182,64	GT	2019	INACTIVE	VL1218		
Общо за сегмента VL1218				1244,15	20,62	
39,61	GT	2019	PS	VL1824		Сегментът е на 4-то място по дял в тонажа
370	GT	2019	PMP	VL1824		
90,7	GT	2019	TBB	VL1824		
281,65	GT	2019	TM	VL1824		
40	GT	2019	INACTIVE	VL1824		
Общо за сегмента VL1824				821,96	13,62	
78,61	GT	2019	DFN	VL2440		Сегментът е на 3-то място по дял в тонажа
1114,07	GT	2019	TM	VL2440		
Общо за сегмента VL1824				1192,68	19,77	
Общо 2019 година				6034,20	100,00	

Риболовните кораби, причислени към дребномащабния риболов, с обща дължина LOA до 12 m представляват 95% или 1 762 плавателни съда. Повечето от тях използват хрилни мрежи (закотвени) като предпочитан риболовен уред. Средната възраст на българския риболовен флот е 23 години.

На Фиг.3 е представен броят на регистрираните кораби от датата на присъединяване на България към ЕС (01/01/2007), който е намалял с 27%. Забелязва се лек спад на броя активните кораби спрямо 2017 г., както и значително намаление на дните на море спрямо референтните стойности от 2017 г., като е достигнато нивото от 2015 г.

Фиг.3. Брой на корабите и дни на море за периода 2007-2018 г.

Активните риболовни кораби през 2018 г. са 1 205 (Таблица 6), като по-голямата част от тях, общо 1 121 бр., попадат в обхвата на дребномащабния (предимно крайбрежен) риболов. Процентното съотношение на активните риболовни кораби е 93,03 % за корабите до 12 m и 6,97 % за корабите над 12 m. Риболовната активност на флота през 2018г., изразена в дни на море, е общо 22 624 дни, като 63,66 % са от риболовните кораби с обща дължина до 12 m.

Таблица 6. Риболовна активност на корабите през 2018 г.

Дължина	Брой кораби	GT	kW	Дни на море	Съотношени е кораби	Съотношение дни на море
LOA 0012	1121	1775,25	23037,66	14402	93,03%	63,66%
LOA 1240	84	3003,32	16022,92	8222	6,97%	36,34%
Общо	1205	4778,6	39060,6	22624		

Сегментацията на корабите според видовете риболовна техника, извършващи стопански риболов във водите на Черно море, се осъществява в съответствие с Решение 2010/93/ЕС.

В Таблица 7 са представени данните за риболовната дейност на риболовните кораби за 2015, 2016, 2017 и 2018 г., от които се вижда, че спрямо данните от референтната 2017 г. активността е спаднала с 10%. Най-голям спад се наблюдава в сегментите НОК и РМР, съответно с 84% и 21%, като в същото време се повишава активността в сегменти ТВВ - 39%, ТМ-25%.

Таблица 7. Дни на море по сегменти за 2015, 2016, 2017 и 2018 г.

2015			2016			2017			2018		
Сегмент	Дължи на	Дни на море	Сегмент	Дължи на	Дни на море	Сегмент	Дължи на	Дни на море	Сегмент	Дължи на	Дни на море
DFN	VL0006	2869	DFN	VL0006	2924	DFN	VL0006	2102	DFN	VL0006	2351
	VL0612	4134		VL0612	4845		VL0612	3574		VL0612	3491
	VL1218	291		VL1218	309		VL1218	353		VL1218	200
	VL1824	11		VL1824	33		VL1824	280	Общо:		6042
Общо:		7305	Общо:		8111	Общо:		6309	PS	VL0006	202
PS	VL0006	303	PS	VL0006	251	PS	VL0006	154		VL0612	31
	VL0612	62		VL0612	51		VL0612	28	Общо:		233
Общо:		365	Общо:		302		VL1218	77	FPO	VL0006	2
FPO	VL0006	47	FPO	VL0006	167	Общо:		259		VL0612	533
	VL0612	526		VL0612	764	FPO	VL0006	14	Общо:		535
Общо:		573	Общо:		931		VL0612	533	НОК	VL0006	42
НОК	VL0006	311	НОК	VL0006	196	Общо:		547		VL0612	139
	VL0612	648		VL0612	765	НОК	VL0006	293	Общо:		181
Общо:		959		VL1218	26		VL0612	785	PGP	VL0006	68
PGP	VL0006	118	Общо:		987		VL1218	28		VL0612	150
	VL0612	52	PGP	VL0006	28	Общо:		1106		VL1218	34
Общо:		170		VL0612	88	PGP	VL0006	80	Общо:		252
PMP	VL0006	1314		VL1218	96		VL0612	158	PMP	VL0006	2427
	VL0612	3753	Общо:		212	Общо:		238		VL0612	4710
	VL1218	2189	PMP	VL0006	1895	PMP	VL0006	2584		VL1218	1517
	VL1824	511		VL0612	4852		VL0612	6868		VL1824	534
Общо:		7767		VL1218	1367		VL1218	1978		VL2440	99
TBB	VL0612	350		VL1824	456		VL1824	360	Общо:		9287
	VL1218	136	Общо:		8570	Общо:		11790	TBB	VL0612	177
	VL1824	277	TBB	VL0612	201	TBB	VL0612	182		VL1218	464
Общо:		763		VL1218	301		VL1218	396		VL1824	199
TM	VL0612	238		VL1824	32		VL1824	27	Общо:		840
	VL1218	1946	Общо:		534	Общо:		605	TM	VL0612	79
	VL1824	727	TM	VL0612	168	TM	VL0612	102		VL1218	2378
	VL2440	1896		VL1218	3319		VL1218	1597		VL1824	1084
Общо:		4807		VL1824	1122		VL1824	900		VL2440	1713
Всичко:		22709		VL2440	1615		VL2440	1618	Общо:		5254
			Общо:		6224	Общо:		4217	Всичко:		22624
			Всичко:		25871	Всичко:		25071			

В Таблица 8 е показан броят на риболовните кораби за всеки сегмент, както и данни за тяхната активност спрямо сегмента и спрямо общата за годината активност. За 2018 г. най-висока е активността в сегменти PMP - 41,05%, DFN - 26,71% и TM-23,22%. Двата най-големи сегмента са DFN -768риболовни кораба и PMP -264 риболовни кораба, като тези два сегмента представляват 83% от целия флот.

Таблица 8. Активност на риболовните кораби по сегменти за 2018 г.

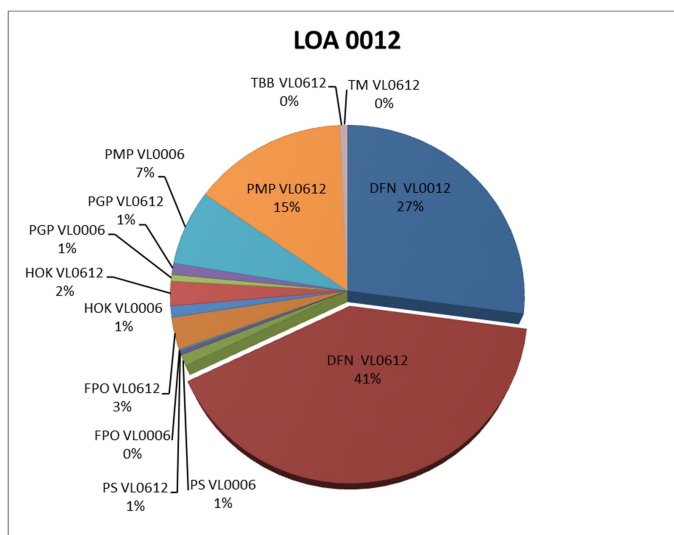
Сегмент	Дължина	Брой кораби	GT	kW	Дни на море	Активност за сегмента	Активност спрямо флота
DFN	VL0006	304	226,26	2901,71	2351	38,91%	10,39%
	VL0612	457	832,74	11560,7	3491	57,78%	15,43%
	VL1218	7	93,74	866,2	200	3,31%	0,88%
Общо:		768	1152,74	15328,61	6042		26,71%
PS	VL0006	12	7,88	38,93	202	86,70%	0,89%
	VL0612	4	4,42	13,61	31	13,30%	0,14%
Общо:		16	12,3	52,54	233		1,03%
FPO	VL0006	2	1,94	25,01	2	0%	0,01%
	VL0612	34	117,96	951,02	533	100%	2,36%
Общо:		36	119,9	976,03	535		2,36%
НОК	VL0006	12	8,21	120,64	42	23%	0,19%
	VL0612	26	50,45	848,6	139	77%	0,61%
Общо:		38	58,66	969,24	181		0,80%
PGP	VL0006	7	5,18	39,83	68	26,98%	0,30%
	VL0612	12	39,88	481,78	150	60%	0,66%
	VL1218	2	44,85	191,18	34	13,49%	0,15%
Общо:		21	89,91	712,79	252		1,11%
PMP	VL0006	80	61,84	647,42	2427	26%	10,73%
	VL0612	164	361,5	5033,33	4710	50,72%	20,82%
	VL1218	16	272,81	2253,9	1517	16,33%	6,71%
	VL1824	3	110,76	929,63	534	5,75%	2,36%
	VL2440	1	78,61	574	99	1,07%	0,44%
Общо:		264	885,52	9438,28	9287		41,05%
ТВВ	VL0612	3	35,27	147,08	177	21,07%	0,78%
	VL1218	6	132,85	1051,38	464	55,24%	2,05%
	VL1824	2	90,7	544,52	199	23,69%	0,88%
Общо:		11	258,82	1742,98	840		3,71%
ТМ	VL0612	4	21,72	228	79	1,50%	0,35%
	VL1218	26	561,99	4470,35	2378	45,26%	10,51%
	VL1824	11	502,94	2426,86	1084	20,63%	4,79%
	VL2440	10	1114,07	2714,9	1713	32,60%	7,57%
Общо:		51	2200,72	9840,11	5254		23,22%
Всичко:		1205	4778,57	39060,58	22624		100,00%

Крайбрежният риболов с риболовни кораби с обща дължина до 12 m (VL 0012) е с най-много представители в сегментите DFN и PMP, като най-активни са били PMPVL 0612 с 33% и DFNVL 0612 с 24% спрямо общата за дребномащабния риболов активност за 2018 г. (Таблица 9, Фиг. 4)

Таблица 9. Риболов в сегмента VL0012 за 2018 г.

Сегмент	Дължина	Брой кораби	GT	kW	Дни на море		
LOA 0012	DFN	VL0012	304	226,26	2901,71	2351	16%
		VL0612	457	832,74	11560,7	3491	24%
	PS	VL0006	12	7,88	38,93	202	1%
		VL0612	4	4,42	13,61	31	0%
	FPO	VL0006	2	1,94	25,01	2	0%
		VL0612	34	117,96	951,02	533	4%
	HOK	VL0006	12	8,21	120,64	42	0%
		VL0612	26	50,45	848,6	139	1%
	PGP	VL0006	7	5,18	39,83	68	0%
		VL0612	12	39,88	481,78	150	1%
	PMP	VL0006	80	61,84	647,42	2427	17%
		VL0612	164	361,5	5033,33	4710	33%
	TBB	VL0612	3	35,27	147,08	177	1%
	TM	VL0612	4	21,72	228	79	1%
		Общо:	1121	1775,25	23037,66	14402	

Фиг. 4. Процентно разпределение на риболовните кораби VL 0012

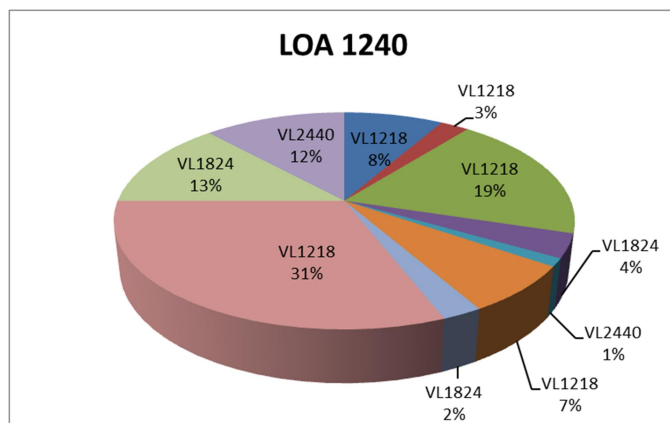

По отношение на риболовните кораби с обща дължина VL 1240 най-многочислени са сегментите TM - 26 риболовни кораба и PMP - 25 риболовни кораба. Най-активни са PMPVL 1218 с 25,98%, TMVL 2440 с 21,25% и TMVL 12-18 с 20,97% (Таблица 10, Фиг. 5)

Таблица 10. Риболовни кораби с обща дължина VL 1218, VL 1224 и VL 1240

Сегмент		Дължина	Брой кораби	GT	kW	Дни на море	
LOA 1224	DFN	VL1218	7	93,74	866,2	200	2%
		PGP	2	44,85	191,18	34	0%
	PMP	VL1218	16	272,81	2253,9	1517	18%
		VL1824	3	110,76	929,63	534	6%
		VL2440	1	78,61	574	99	1%
	TBB	VL1218	6	132,85	1051,38	464	6%
		VL1824	2	90,7	544,52	199	2%
	TM	VL1218	26	561,99	4470,35	2378	29%
		VL1824	11	502,94	2426,86	1084	13%
		VL2440	10	1114,07	2714,9	1713	21%
			84	3003,32	16022,92	8222	

Фиг. 5. Процентно отношение на риболовните кораби VL 1240 по сегменти

Основни данни за риболовните кораби по сегменти за 2018 г. (последна година от периода с пълна отчетност)

G.1. Сегмент от 0 до 6 m

През 2018 г. общият брой на риболовните кораби в този сегмент е 662 и запазва нивата от предходната 2017 г. И през 2018 г. продължава да се наблюдава положителна тенденция на спад на броя на неактивните кораби.

Съгласно сегментацията, използвана в рамката за събиране на данни (РСД), при активните кораби с дължина от 0 до 6 m и през 2017 г. се запазват следните сегменти: DFN, PS, PMP, FPO, НОК и PGP. Забелязва се запазване на броя кораби в поливалентния сегмент PMP (кораби, които са извършвали улови с няколко риболовни уреда и нито един от тях не е използван повече от 50% от риболовното време). Също така се забелязва увеличаване на броя риболовни кораби в сегмент DFN (мрежени риболовни уреди) спрямо предходната година. Най-голяма е промяната в сегмент НОК от 50 риболовни кораба през 2017 г. до едва 12 през настоящата 2018 г. В цялостна перспектива се наблюдава запазване на тенденцията за селективното използване на пасивна риболовна техника.

ИАРА разполага с данни и за активността в този сегмент с основните и активно използвани риболовни уреди (*DFN, PS, PMP, FPO, НОК, PGP*).

G.2. Сегмент от 6 до 12 m

В този сегмент попадат приблизително 60% от риболовните кораби. През 2018 г. техният брой е 1100 кораба, от които 704 са активни. Процентът на неактивните кораби спрямо общия брой в сегмента остава висок и през 2018 г.

Съгласно сегментацията на ПСД при активните кораби с дължина от 6 до 12 m през 2018 г. се наблюдават следните сегменти: *DFN, PS, FPO, НОК, PGP, PMP, ТМ* и *ТВВ*. Сегменти *PS, ТМ* и *ТВВ* не са включени в анализа, предвид малкия брой на корабите в тях.

G.3. Сегмент от 12 до 18 m

През 2018 г. в този сегмент попадат общо 66 риболовни кораба, от които 57 са активни. Така процентът на неактивните кораби възлиза на приблизително 14%, което означава запазване на съотношението от предходната 2017 г. Съгласно сегментацията на ПСД при активните кораби с дължина от 12 до 18 m през 2018 г. се наблюдават следните сегменти: *DFN, PMP, ТМ, ТВВ*, и *PGP*. За сегмента *PGP* не може да бъде направен анализ, поради наличието на само 2 риболовни кораба в него.

G.4. Сегмент от 18 до 24 m

Броят на риболовните кораби в сегмента през 2018 г. е намалял до 16 спрямо 2017 г. Неактивни са били 2 кораба. Съгласно сегментацията на ПСД при активните кораби с дължина от 18 до 24 m са регистрирани следните сегменти: *PMP, ТВВ* и *ТМ*. Поради малкия брой на корабите в сегментите и вариациите в използваните риболовни съоръжения, анализ може да бъде направен само за сегмента - *ТМ*.

G.5. Сегмент над 24 m

За 2017 и 2018 г. броят на риболовните кораби в този сегмент е постоянен. Също така не се наблюдават кораби, които са били неактивни целогодишно. Съгласно сегментацията на ПСД се разглеждат два сегмента - *ТМ* и *PMP*. Сегмент *PMP* няма да бъде взет предвид, тъй като в него попада един единствен риболовен кораб, а през периода 2015-2017 г. сегментът не съществува.

В **Таблица 11** и **12** за представени данни за заетостта по години.

Таблица 11. Заетост - бройки еквивалент на пълна заетост и в бройки

Година	FTE – FullTimeEmployment Еквивалент на пълна заетост - бройки	% спрямо предходната година
2012	534,12	100,00
2013	489,73	91,69
2014	472,34	96,45
2015	598,18	126,64
2016	508,40	84,99
2017	662,05	130,22
2018	621,75	93,91
2018 спрямо 2012		116,41

Таблица 12. Заетост - брой заети лица в абсолютна величина.

Година	Брой заети лица - брой (в абсолютна величина)	% спрямо предходната година
2012	1518,00	100,00
2013	1291,00	85,05
2014	1480,00	114,64
2015	1714,00	115,81
2016	1572,00	91,72
2017	2389,00	151,97
2018	1780,00	74,51
2018 спрямо 2012		117,26

Баланс на капацитета на риболовния флот и възможностите за риболовза Черно море и р. Дунав и по райони

В анализите на ИАРА на стопанския риболов се акцентира върху биологичните индикатори. Един от тях е **Индикаторът за устойчив улов**.

От улавяните видове риби в Черно море само калкана (*S. maximus*, *S. maeoticus* и *S. rhombus*) и триционата (*Sprattu sprattus*) са обект на квоти и са включени в Национална програма за събиране, управление и използване на данни в сектор „Рибарство” (НПСУИДСР). Анализ за уловите в р. Дунав не се извършва, поради твърде ниския обем на средния годишен улов. През 2018 г. са проведени четири научни изследвания в българската акватория на Черно море - две дънни и две пелагични.

Индикаторът за устойчив улов отразява степента, в която даден сегмент на флота зависи от подложени на прекомерен улов запаси. В настоящия контекст „прекомерен улов“ означава, че риболовът на даден запас превишава стойността F_{msy} , т.е. процентът на смъртност от риболов съответства на максималния устойчив улов. Калкулирането на индикатора се извършва съгласно „Насоки за анализ на баланса между риболовния капацитет и възможностите за риболов в

съответствие с член 22 от Регламент (ЕС) № 1380/2013 на Европейския парламент и на Съвета относно общата политика в областта на рибарството“. За изчисление на индикаторите за 2016 и 2017 г. са използвани данните за разтоварванията, докладвани за съответните години по НПСУИДСР и стойностите на F и Fmsy от доклада за оценка на запасите в Черно море на НТИКР (17-11). За 20 от сегментите, стойността на индикатора за две последователни години е над 1, което може да е признак за дисбаланс. Тези сегменти реализират доходите си, разчитайки на възможностите за риболов, които структурно са определени на високи нива от равнищата на експлоатация, които съответстват на максимален устойчив улов. В 9 от тези 20 сегмента се наблюдава повишение на индикатора през 2017 г., а в други 9 има понижение; в последните 2 сегмента стойността на индикатора е абсолютно еднаква за двете години (това е възможно, тъй като в двата сегмента е имало улови само на 1 вид, а стойностите на F и Fmsy, които са използвани за двете години са еднакви). Само в един от сегментите ТМ 2440 за двете години индикаторът е със стойност под 1, което показва, че за момента е балансиран. Има 3 сегмента, за които индикаторът е бил над 1 през 2016 г, но е под 1 за 2017 г. (FPO 0612, PS 0006 и ТМ 1824).

Показател за изложени на риск запаси. Показателят не е изчисляван, тъй като уловите през 2018 г. не надвишават 10% от установената от научните изследвания биомаса за целевите видове (калкан и трицона).

За 2018 г. разтовареното количество калкан възлиза на 55,45 t (по докладвани данни на DCF), при установена биомаса от двете научни изследвания 985 t.

Разтовареното количество трицона е 3187,8 t и въз основа на научните заключения на работните групи, отговорни за оценката на запасите в Черно море, единственият запас, използван устойчиво, е трицоната (*Sprattus sprattus*).

Свободен риболовен капацитет

Анализ на баланса между риболовния капацитет и възможностите за риболов

Анализ на баланса между риболовния капацитет и възможностите за риболов е изготвен на база съвкупната оценка и съпоставка на техническите, икономическите и биологични индикатори за 2013, 2014, 2015, 2016 и 2017 г. Следва да се има предвид, че данните за биологичния индикатор за 2018 г. ще бъдат налични през 2019 г. и ще излязат през 2020 г., поради което при определянето на тенденция в развитието на сегментите са взети единствено наличните индикатори за 2017 г. Предвид това е възможна промяна при някои сегменти в следващи периоди.

Ефективност на риболовния флот

Тенденции за ефективността на риболовния флот коментираме в контекста на данните за разходи, предоставени от информационната система на ИАРА, годишния икономически доклад за риболовния флот на ЕС за 2019 г. (ГИДРФ-ЕС, 2019 Annual Economic Report on the EU Fishing Fleet), икономическата статистика на НСИ и данните на ЕОППРА за обем и стойност на разтоварванията.

Таблица 12 Разходи по видове в стопанския флот в хиляди левове

	2014	2015	2016	2017	2018
Разходи за персонал	4204,82	3809,22	2760,55	2851,48	2113,92
Разходи - неплатени заети	1056,53	743,51	276,50	171,86	168,27
Разходи за гориво	2741,11	2575,67	2214,56	2186,30	2753,56
Разходи за ремонти	1016,14	1065,98	905,55	1180,11	1085,52
Други променливи разходи	913,46	470,07	364,98	309,24	359,09
Други постоянни разходи	438,66	511,27	544,42	403,78	374,73
Разходи за амортизация	1257,17	800,06	951,94	567,79	554,23
Общо	11627,90	9975,79	8018,51	7670,56	7409,31

източник ИС на ИАРА

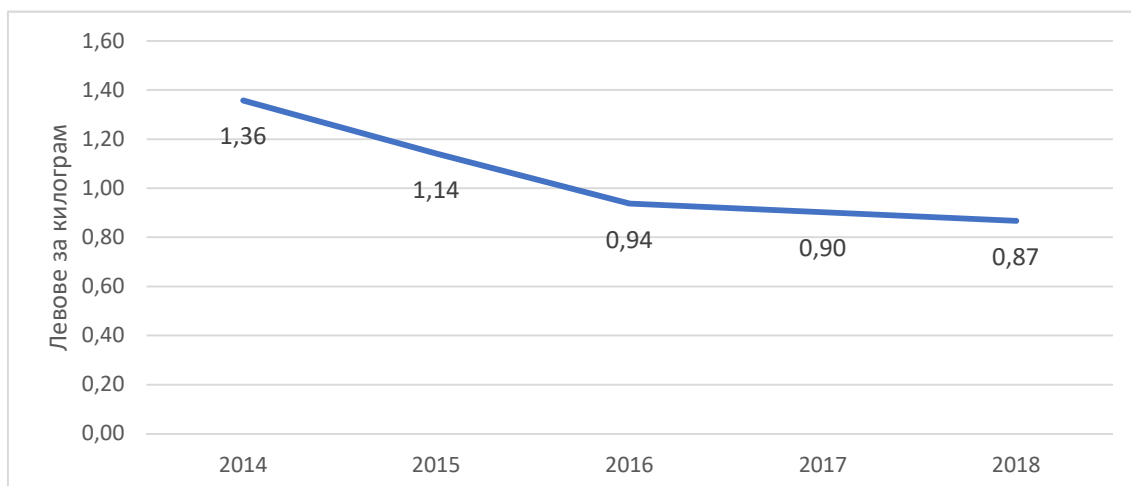
Повечето видове разходи са намалели за периода 2014 г. – 2018 г. Разходите за персонал са намалели с около 50%, разходите за неплатен труд – с 84%, разходите другите променливи разходи – с 61%, другите постоянни разходи – с 15%, разходите за амортизация с 56%.

На относително постоянно ниво са останали разходите за гориво и разходите за ремонти.

Общото ниво на разходите е намаляло с 36,3%.

Намаляването на общото ниво на разходите се отразява и на разходите за единица улов.

Фиг. 5. Общо средни разходи в левове за един килограм улов

източник ИАРА

Разходите спадат от 1,36 лв. за кг. през 2014 г. до 0,87 лв. за кг. през 2018 г., като е общо намаление с 36%.

Вероятна причина за намаляване на повечето видове разходи без разходите за персонал е намаляването на броя на корабите в периода до 2014 г. – 2015 г. в рамките на мерките по оптимизация на флота по оперативната програма за периода 2007 – 2013 г.

Намаляването на разходите за персонал е в противоречие с няколко други източника.

Данните на НСИ в подсектор 03.1 Стопански риболов показват **обратната тенденция – увеличаване на разходите за възнаграждения.**

Таблица 12 Разходи за възнаграждения и общо разходи в подсектор 03.1 Стопански риболов в хиляди левове

	2014	2015	2016	2017	2018
Разходи за възнаграждения	945	1423	2700	4574	4040
Общо разходи	6618	6900	13004	18084	14258

източник НСИ

Това е в съответствие и с увеличаване на броя на заетите лица (в еквивалент на пълна заетост), както по данни на НСИ (от 168 през 2014 г. до 260 през 2018 г. или увеличение с 55%), така и по данни на ИАРА (от 506 през 2014 г. до 622 през 2018 г. и 716 през 2017 г. или увеличение с 23% - 42%).

Рибарски пристанища/лодкостоянки

Определените пристанища за разтоварване на риба, вкл. и на калкан по Черноморското крайбрежие към края на 2019 г. са представени в **Таблица 13**.

Таблица 13. Списък на определените пристанища за разтоварване на риба, вкл. и на калкан

Каварна - BG KVN - 4326N 02820E
Балчик - BG BAL - 4325N 02810E
Варна - BG VAR
Несебър - BG NES - 4239N 02744E
Поморие - BG POR
Созопол - BG SOZ - 4225N 02742E
Царево - BG TRV - 4210N 02751E

Разтоварванията се извършват задължително в присъствието на инспектор от ИАРА в следните периоди на денонощието: от 1 октомври до 31 март - от 8 ч. до 18 ч.; от 1 април до 30 септември, с изключение на периода на забраната, от 6 ч. до 20 ч.

Пристанищата, определени за трансбордиране са Варна (Varna) - BG VAR и Бургас (Burgas) - BG BOJ. Разтоварванията се извършват от 1 април до 30 септември, с изключение на периода на забраната - от 6 ч. до 20 ч.

Съгласно изискванията на Регламент 1005/2008 достъпът на кораби от трети държави, с цел разтоварване и трансбордиране, се разрешава на посочените две пристанища. Най-малко 3 дни преди пристигането в пристанището, капитанът на риболовния кораб трябва да изпрати предварително уведомление до ИАРА съгласно приложения 1 и 2 от Регламент 1010/2009. В противен случай достъпът до пристанищата може да бъде отказан.

По цялото черноморско крайбрежие са определени места за разтоварване на уловите от съответните категории риболовни кораби (от различните сегменти) според техните параметри. През 2019 г. разтоварвания са извършени на 64 места (**Таблица 14**), които са основните места за разтоварване на улови след 2010 г.

Таблица 14. Места за разтоварване през 2019 г.

№	Места за разтоварване през 2019 г.				
1	Ада Бахча	23	Зеленка	45	Родоп 2
2	Албена	24	Каварна	46	Русалка
3	Амонал	25	Казашко	47	Сарафово
4	Антон Иванов	26	Калиакра	48	СБА
5	Аркутино	27	Камчия	49	Свети Влас
6	Аспарухово Кея	28	Карантината	50	Север Експорт
7	Ахелой	29	Китен	51	Синеморец
8	Ахтопол	30	Кокодива	52	Сливката

№	Места за разтоварване през 2019 г.				
9	Балаклава	31	Константиново	53	Созопол
10	Балчик	32	Крайморие	54	Траката
11	Белослав	33	Кранево	55	Тузлата
12	Болата	34	Лозенец	56	Тюленово
13	Буна 103	35	Малка Чайка	57	Царево
14	Бургас	36	Несебър	58	Чайка
15	Бухта запад	37	Обзор	59	Чайка Бяла
16	Българево	38	Отманли	60	Черно море
17	Бяла	39	Панорама	61	Черноморец - Бургас
18	Варвара	40	Поморие	62	Черноморец - Варна
19	Варна	41	Приморско	63	Шкорпиловци
20	Веслец	42	Равда	64	(blank) - неизвестно
21	Дълбока	43	Резово		
22	Езерец	44	Родопа 1		

Риболовните кораби, фигуриращи в Регистъра на риболовните кораби (РРК) и извършващи стопански риболов във водите на река Дунав са с пристанищна регистрация в Русе, Видин, Силистра, Сомовит, Тутракан, Лом, Оряхово и Свищов.

Регистрираните места на разтоварване през годините са: Русе, Силистра, Видин, Свищов, Козлодуй, Оряхово, Ряхово, Лом, Батин, Бръшлян (обл. Русе), Сомовит и Тутракан.

По река Дунав има общо 38 броя лодкостоянки. Те са разпределени в 8 (осем) участъка на р. Дунав- от устието на р. Тимок до гр. Силистра, както следва:

I. Лодкостоянки в района от р. км 537 до р. км 560 - общо 105 риболовни кораба(РК):

- р. км 537 - паметник на Хаджи Димитър
- р. км 541 - Вардим
- р. км 548 - Чамурлука
- р. км 553 - Гребна база
- р. км 560 - Поста „Свети Илия“
- р. км 565 - Плаваща помпа (ръкава за АЕЦ)

II. Лодкостоянки в района от р. км 536 до р. км 523 - общо 26 РК:

- р. км 536 - с. Кривина
- р. км 523 - опашка на о-в Батин

III. Лодкостоянки в района от р. км 401 до р. км 428 - общо 38 РК:

- р. км 403 - Попина - 14 РК

- р. км 409 - Гарван - 3 РК

- р. км 414 - Малък Преславец - 7 РК

- р. км. 417 - Долно Ряхово - 4 РК

- р. км 425 - Пожарево - 10 РК

IV. Лодкостоянки гр. Белене - с. Байкал - общо 74 РК

- гр. Белене - местност „Плажа“ - 21 РК

- гр. Белене - местност „Хисарлък“ - 20 РК

- с. Загражден - Пристанището - 6 РК

- с. Гиген - р. км 630 - 15 РК

- с. Байкал - Пристанището - 12 РК

V. Лодкостоянки от р. км 678 до р. км 648:

- р. км 660, с. Остров

- р. км 656, с. Горни Вадин

- р. км 652, с. Долни Вадин

VI. Лодкостоянки от р. км 845,5 до р. км 818:

- р. км. 844 - с. Куделин

- р. км 840 - с. Връв

- р. км 833 - с. Ново село

- р. км 828 - с. Флорентин

- р. км 825 - с. Ясен

VII. Лодкостоянки от р. км 786 до р. км 764 9края на обл.Видин):

- р. км 782, гр. Дунавци

- р. км 776, с. Цар Симеоново, р. км 776

- р. км 774, с. Ботево

- р. км 769, с. Арчар

VIII. Лодкостоянки от р. км 711 до р. км 761:

- р. км 711, с. Горни Цибър

- р. км 717, с. Долни Цибър

- р. км 724, с. Станево

- р. км 734, с. Долно Линево

- р. км 744, град Лом

- р. км. 750

- р. км 756, с. Орсоя
- р. км 761, с. Добри дол.

Стопански риболов

Видове, обект на риболов

Някои от черноморските видове риби имат сезонен или миграционен характер по отношение на риболова. Други видове от така наречените местни видове риба (не мигриращи) също са обект на сезонен или на целогодишен риболов.

- Местни (не-мигриращи) видове: цаца (*Sprattus sprattu ssulinus*), калкан (*S. maxima*), попчета (*Gobiidae*), сафрид (*Trachurus trachurus*), морски кефал (*Mugil cephalus*), меджит (*Merlangius merlangius*).
- Мигриращи видове: хамсия (*Engraulis encrasicolus ponticus*), карагъоз/дунавска скумрия (*Alosa kesleri pontica*), акула (*Squalus acanthias*), лефер (*Pomatomus saltatrix*), паламуд (*Sarda sarda*).
- Мекотели: Черна мида (*Mytilus galloprovincialis*) и Рапани/морски охлюви (*Rapana venosa*).

Уловите от сафрид (*Trachurus trachurus*) в Черно море до 80-те години на миналия век около 800-1000 t, но после значително падат до 74 t през 2004 година и 140 t през 2005 г. След 2007 г. и понастоящем те продължават да са в порядъка на около 100 t годишно.

Уловите от паламуд (*Sarda sarda*) имат значителна роля за рибния пазар и за риболовците през първите 80 години на 20th век и до началото на 21-ви век те са достигали 700-1000 t. После ежегодно започват значително да намаляват и достигат едва 17,7 t през 2004 г. и 56,16 t през 2005 г. През двата планови периода са още по-ниски, като през 2019 г. достигат едва 3,65 t. В отделни години сезонът за паламуда е по-силен.

Риболовът на калкан (*S. maxima*) е обект на определяне на годишни квоти, които през последните години са около 50 t и понастоящем този вид се нуждае от определени мерки за подкрепа и защита на ресурса.

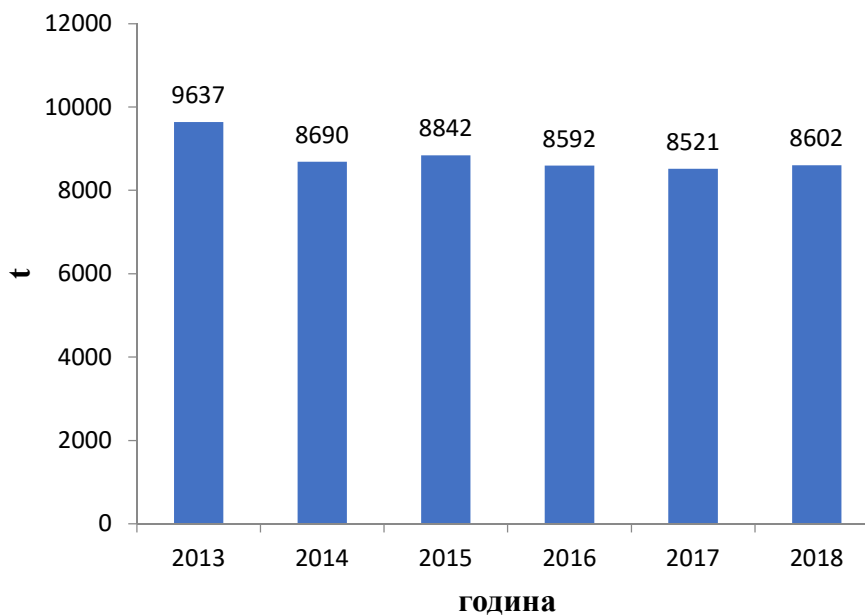
Запасите от черноморските есетрови риби намаляват драматично през последните две десетилетия. Възстановяването на ресурса и опазването на представителите на този вид, по-специално на моруната, налагат специални мерки за защита чрез въвеждане на мораториум за техния улов в цялата черноморска зона за период от 5 до 10 години, включително и в останалите черноморски страни.

Статистиката показва, че рибните запаси и средните годишни улови от основните видове риби в Черно море не са стабилни и сегашното положение е твърде комплицирано за риболова.

Структурата на риболова по видове риби за периода 2007-2019 г. година показва, че основно цацата и рапана имат доминираща роля в уловите. През 2019 г. уловът на цаца (копърка, трициона, шпрот) (*Sprattus sprattus sulinus*) е 4584,62 t, а на рапан (*Rapana venosa*) - 4222,05 t.

По данни на Изпълнителната агенция по рибарство и аквакултури (ИАРА) през 2018 г. общият улов на риба и други водни организми от стопански риболов в страната нараства с 1.0% в сравнение с 2017 г. Общият улов възлиза на 8 602.4 t, от които 8 546.7 t в Черно море и 55.74 t в река Дунав. В сравнение с 2017 г. уловите в Черно море нарастват с 0.9%, а в река Дунав с 4.1%.

Фиг. 6 **Общ улов на риба и други водни организми в страната, (t)**

Източник: ИАРА

Общото количество уловени морски видове риби през 2018 г. е в размер на 4403.9 t, което е с 396.8 t повече спрямо 2017 г. Традиционно, най-значителен е уловът на цаца, възлизащ на 3187.8 t, като бележи лек ръст от 3.2 t в сравнение с предходната година.

Съществен улов сред останалите черноморски видове риба се отчита при черноморската барбуня (*Mullus barbatus ponticus*) - 594.6 t, лефера (*Pomatomus saltatrix*) - 260.7 t, сафрида (*Trachurus trachurus*) - 196.7 t и калкана (*S. maxima*) – 55.5 t.

При улова на рапана (*Rapana spp.*), представляващ основен дял от улова на водни организми в Черно море (85.1% през 2018 г.), се отчита намаляване с 2.8% в сравнение с предходната година. Същевременно, уловът на черна мида (*Mytilus galloprovincialis*) нараства с 1.3 t, достигайки 12.5 t, докато този на бяла пясъчна мида (*Mya arenaria*) намалява с 26.7% до 600.5 t. При пясъчната скарида (*Crangon sp.*) се отчита улов от 1.0 t, който е с 30.7% по-малко спрямо 2017 г.

През 2018 г. уловът на проходни видове риба (карагъоз) (*Alosa pontica*) в Черно море е в размер 10.8 t, което е с 4.9% повече спрямо предходната година.

През последните години уловът в река Дунав е в сравнително малки количества, тъй като популациите от значимите за риболова видове риба са нестабилни и уязвими.

Стопанският улов на риба и други водни организми в река Дунав през 2017 г. е в размер на 53,5 t, с 2,5% повече на годишна база (Таблица 15). Най-голям е уловът на бяла мряна, шаран, пъстър толстолоб, платика, сребриста каракуда, европейски сом и бял толстолоб.

Таблица 15. Общ улов на риба и други водни организми в страната за Черно море и р. Дунав, (t)

	2015	2016	2017	2018	Изменение 2018/2017
Улов в Черно море, общо t, в т.ч.:	8745.2	8540.0	8467.1	8546.7	0.9%
- морски видове риби	4490.2	4473.9	4007.1	4403.9	9.9%
- проходни риби, карагъоз	17.7	15.6	10.3	10.8	4.9%
- рапани, миди и скарриди	4237.3	4050.5	4449.6	4132.0	-7.1%
Улов в река Дунав, общо t, в т.ч.:	96.96	52.21	53.52	55.74	4.1%
- сладководна риба	85.6	50.2	49.1	54,3	10.6%
- проходни риби, карагъоз	0.6	1.1	0.5	1.0	100%
- други водни организми	10.7	0.9	4.0	0.5	-87.5
Общ улов на риба и други водни организми, t	8842.1	8592.2	8520.6	8602.4	1.0%

Източник: ИАРА

Основен принос за увеличение на общото количество има отчетеният улов на 2,88 t сладководни раци, при липса на такъв за предходната година. Ръст е налице при улова на платика (с 59,2%), морунаш (два пъти), бяла мряна (с 18,2%), скобар (с 41,4%) и уклей (с 40,1%). При повечето от по-значимите видове риби за дунавския риболов се наблюдава намаление на улова в сравнение с 2016 г., като уловените количества сребриста каракуда, бял толстолоб, европейски сом, шаран и бяла риба са с между 13,9% и 38,1% по-малко. Уловът на проходни риби (карагъоз) в река Дунав спада наполовина спрямо предходната година, до малко под 0,5 t.

Уловът в река Дунав през 2018 г. се увеличава с 4.1% спрямо 2017 г. Общото количество е в размер на 55.74 t, в т.ч. от сладководна риба 54.3 t, от проходни риби – карагъоз (*Alosa pontica*) 1.0 t, и от други водни организми 0.5 t.

Най-големи количества улов се отчита при бяла мряна (*Barbus barbus*) - 11.59 t, шаран (*Cyprinus carpio*) - 6.87 t, платика (*Abramis brama*) - 5.22 t и пъстър толстолоб (*Aristichthys nobilis*) - 5.00 t.

В сравнение с предходната година се наблюдава нарастване на общите улови на сладководна риба с 10.6%. Значително е увеличаването на уловите от бяла риба (*Sander lucioperca*) - с 61.1%, бяла мряна (*Barbus barbus*)- с 46.3% и европейски сом (*Sillurus glanis*) - с 22.8%, докато уловите на пъстър толстолоб (*Aristichthys nobilis*) намаляват с 20.1% в сравнение с 2017 г.

При улова на проходни риби (карагъоз) (*Alosa pontica*) в река Дунав се наблюдава нарастване със 100% в сравнение с предходната година. Уловът на други водни животни намалява чувствително с 87.5% спрямо 2017.

Таблица 16. Улов на риба и други водни организми от водоемите за стопански риболов през 2018 г. и 2019 г.

№	Вид риба/воден организъм	Код	2018 (t)	2019 (t)
Река Дунав				
1	Бабушка (<i>Rutilus rutilus</i>)	FRO	0,032	0,008
2	Брияна (облез, уклей)(<i>Chalcalburnus chalcoides</i>)	NUC	0,423	0,287
3	Бял амур (<i>Stenopharingodon idella</i>)	FCG	1,909	2,338
4	Бял толстолоб (<i>Hypophthalmichthys molitrix</i>)	SVC	3,680	4,094
5	Бяла мряна (<i>Barbus barbus</i>)	PTB	11,585	8,808
6	Бяла риба(<i>Sander lucioperca</i>)	FPP	2,337	2,364
7	Карагъоз, дунавска скумрия (<i>Alosa pontica</i>)	SHC	1,016	2,565
8	Морунаш (<i>Vimba vimba</i>)	VIV	3,307	4,997
9	Мъздруга (<i>Leuciscus idus</i>)	FID	0,062	0,015
10	Косат (чил косат, немски косат)	FBR	0,064	0,056
11	Платика (<i>Abramis brama</i>)	FBM	5,224	7,194
12	Пъстър толстолоб (<i>Aristichthys nobilis</i>)	BIC	5,003	4,881
13	Распер (<i>Aspius aspius</i>)	ASU	1,112	1,062
14	Речен кефал (<i>Leuciscus cephalus</i>)	LUH	0,023	0,013
15	Речен костур (<i>Perca fluviatilis</i>)	FPE	0,022	0,012
16	Сабица (<i>Pelecus cultratus</i>)	FSC	0,002	0,002
17	Скобар (<i>Chondrostoma nasus</i>)	HON	2,234	1,423
18	Европейски сом (<i>Silurus glanis</i>)	SOM	4,416	4,690
19	Сребриста Каракуда (<i>Carassius gibelio.</i>)	CGO	3,785	6,568
20	Уклей (<i>Alburnus alburnus</i>)	ALR	1,572	1,313
21	Червеноперка (<i>Scardinius erythrophthalmus</i>)	SRE	0,082	0,044
22	Шаран (<i>Cyprinus carpio</i>)	FCP	6,870	6,381

№	Вид риба/воден организъм	Код	2018 (t)	2019 (t)
23	Щука (<i>Esox lucius</i>)	FPI	0,477	0,816
24	Други		0,470	0,746
	Общо за река Дунав		55,742	60,717
	Черно море			
1	Атерина (<i>Atherina spp.</i>)	SIL	15,734	8,986
2	Барбуня (<i>Mullus barbatus</i>)	MUR	0,572	0,054
3	Бяла пясъчна мида (<i>Mya arenaria</i>)	CLS	600,510	507,812
4	Дънен морски червей	NER	0,016	0,038
5	Зарган (<i>Belone belone</i>)	GAR	3,327	3,976
6	Илария (<i>Liza saliens</i>)	LZS	3,438	2,275
7	Калкан (<i>Scophthalmus maxima</i>)	TUR	55,446	54,856
8	Карагъоз, дунавска скумрия (<i>Alosa pontica</i>)	SHC	10,809	25,580
9	Кефал пелингас (<i>Mugil soiyu</i>)	MYZ	0,534	0,459
10	Лефер (<i>Pomatomus saltatrix</i>)	BLU	260,650	23,955
11	Морска котка (<i>Dasyatis pastinaca</i>)	JDP	1,338	2,583
12	Морска лисица (<i>Raja clavata</i>)	RJC	13,122	9,145
13	Морски дявол (<i>Lophius piscatorius</i>)	ANF	0,016	0,055
14	Морски език (<i>Solea nasuta</i>)	SOL	0,003	0,000
15	Морски кефал (<i>Mugil cephalus</i>)	MUF	4,404	2,914
16	Обикновени скариди (<i>Leander spp.</i>)		0,633	0,440
17	Пагур (<i>Eriphia verrucosa</i>)	EIK	0,180	0,098
18	Паламуд (<i>Sarda sarda</i>)	BON	22,907	3,650
19	Писия (<i>Platichthys flesus luscus</i>)	FLE	0,187	0,043
20	Платерина (<i>Liza aurata</i>)	MGA	0,606	0,618
21	Сем. Попчета (<i>Gobiidae</i>)	GPA	25,138	31,240
22	Пясъчна скарида (<i>Crangon spp.</i>)	CSH	0,442	0,442
23	Рапани (<i>Rapana spp.</i>)	RPN	4222,050	4222,050
24	Сардина (<i>Sardina pilchardus</i>)	PIL	0,071	0,071
25	Сафрид (<i>Trachurus trachurus</i>)	HMM	101,568	101,568
26	Смарид (<i>Spicara spp.</i>)	PIC	0,012	0,012
27	Хамсия (<i>Engraulis encrasicolus ponticus</i>)	ANE	70,592	70,592
28	Цаца (копърка, трициона, шпрот)(<i>Sprattus sprattus sulinus</i>)	SPR	4584,620	4584,620
29	Черна морска мида (<i>Mytilus galloprovincialis</i>)	MSM	25,748	25,748
30	Черноморска барбуня (<i>Mullus barbatus ponticus</i>)	MUT	554,229	554,229
31	Черноморска бодлива акула (<i>Squalus acanthias</i>)	DGS	16,765	16,765
32	Черноморски меджид (<i>Merlangiu smerlangus</i>)	WHG	14,229	14,229
33	Други		0,031	0,031

№	Вид риба/воден организъм	Код	2018 (t)	2019 (t)
	Общо за Черно море		8546,659	10269,136
	Общо за Черно море и река Дунав		8602,400	10329,853

Източник: ИАРА

По данни на ИАРА към 31.05.2019 г. отчетеният общ стопански улов на риба и други водни организми възлиза на 4034.72 t - с 53% повече в сравнение с първите пет месеца на 2018 г. (Таблица 16.) В рамките на периода, уловът в Черно море е в размер на 4017.14 t, а този в река Дунав - 17.58 t, съответно с 54% и 10% повече спрямо същия период на предходната година. Значително по-големите улови за първите 5 месеца на 2019 г. в Черно море се дължат на увеличението на улова на цаца - с 28% и особено на рапани - с 2.5 пъти, от 639.8 t на 1596.2 t.

Видове риболов и специализирани уреди за риболов

Риболовът в Черно море се разделя на две основни групи:

- активен риболов - извършващ се с плавателни съдове, които осигуряват движение на риболовния уред във водата и активно търсене и улавяне на рибата
- пасивен риболов - извършващ се с риболовни уреди, които са закрепени за дъното и рибата сама навлиза в уреда

Риболовните уреди и съответните дейности са разпределени в седем основни групи (Таблица 17):

- 1-ва група - мрежи (DFN) - това са пасивни мрежени риболовни уреди, които са разделени в две групи - хрилни и плаващи мрежи
- 2-ра група - тралове (TM) - това са активни мрежени риболовни уреди, теглени във водата от кораби. Траловете по принцип са мрежена конусовидна конструкция с оборудване.

Траловете биват три основни вида:

- дънни (влачени по дъното) - използването на тези тралове е забранено. Тук спада Бим трала - специална трална конструкция, която се влачи от кораб в близост до дъното и се използва обичайно за улов на рапани
- пелагични тралове - най-масово използвани активни риболовни уреди за влачене на различни дълбочини в акваторията на съответната морска зона
- 3-та група - куки и въдици (НОК), които са разделени в три групи - чепарета (ръчни и маханизирани); плаващи парагади; парагади и кърмаци.

- 4-та група - капанни съоръжения (FPO) - пасивни риболовни уреди, които са разделени в две групи - винтери и капанни съоръжения и непокрити стационарни съоръжения.
- 5-та група - грибове (PS), които са разделени в две групи - мрежа гъргър и греб плажен.
- 6-та група - само пасивни уреди (PGP) - към тях се отнасят даляните (стационарни риболовни уреди)
- 7-ма група - PMP - риболовна дейност без преобладаващ уред и риболовна дейност без уред (NO) - тук се включва риболовът, извършван от водолази.

Таблица 17. Видове риболовни уреди

Риболовна техника	DFN - мрежи		TM - Тралове		НОК - Куки и въдши			FPO - Капанни съоръжения		PS - Грибове		PGP	PMP	
Риболовни уреди	Хрилна мрежа (закотвена) [GNS]	Плаваща хрилна мрежа [GND]	Бим трал [TBV]	Пелагичен трал [OTM]	Чепарета (ръчни и механизирани) [LHP] [LHM]	Плаващи парагади [LLD]	Парагади и кърмаци [LLS]	Винтери и капанни съоръжения [FPO]	Непокрити стационарни мрежи [FPN]	Мрежа гъргър [PS]	Греб плажен [SB]	Само пасивни уреди	Без преобладаващ уред	NO - без уред

Специализирани уреди за риболов са даляните. 120 броя даляни са разположени по черноморското ни крайбрежие, като в съответните регистри (ИАРА) са посочени данните по регистрацията, включващи: наименование на даляна, адрес (област и община), технически и конструктивни параметри на риболовния уред (дълбочина на мястото, дължина на хавлията, дължина на къщата и широчина на къщата); координати на даляна - Координати WGS 84 и Координати в система BG 1970.

Разрешителни за стопански риболов

В съответствие с чл. 16, ал. 1 от ЗРА Изпълнителна агенция по рибарство и аквакултури съставя и поддържа регистри на:

1. Издадените разрешителни за стопански риболов

В този регистър към 31.12.2019 г. са регистрирани 3727 бр. безсрочни разрешителни за стопански риболов. В една колона са описани всички издадени разрешителни за Черно море и река Дунав без никаква систематизация. Липсват и данни за движенията по тези разрешителни, т.е. няма информация кои от тях са действащи, кои са прекратени или действието им временно е спряно.

Регистъра не поддържа функция за диференциране на разрешителните по видове обекти за стопански риболов (за Черно море и река Дунав), както и за териториалното им разпределение по области, респективно по обхват на действие на териториалните звена на ИАРА.

По тази причина от регистъра не става ясно колко от описаните в него разрешителни са действащи към съответната дата на актуализация на регистъра,

както това е посочено в други от регистрите (срещу съответните данни е записани „прекратено“). В рамките на разрешителния режим ИАРА издава и специални удостоверения за квотирани вкидове (квотиран риболов по правилата на ЕК за определяне на квоти за улов на калкан и цаца). По данни на регистъра на ИАРА за периода от 20.07.2016 г. до 27.06.2019 г. са издадени 204 броя удостоверения (от № 512 до № 911).

2. Издадени удостоверения за разтоварване на улов от стопански риболов в съответните утвърдени места за разтоварване

В този регистър към 31.12.2019 г. са регистрирани общо 45 157 бр. удостоверения за разтоварване за периода от 2007 до 2019 г. включително.

В регистъра в една колона са описани всички издадени удостоверения за Черно море и река Дунав, които са подредени вертикално по години, като по реда на издаването им е посочено: мястото за разтоварване чрез съответното териториално звено на ИАРА, където то се намира, номера на удостоверението с дата на издаване и период на действие.

Пример (извадка) за запис в регистъра на издадени удостоверения за едно място на брега на Черно море и едно място на р. Дунав:

<i>ТЗ</i>	<i>Тип воден обект</i>	<i>Номер на удостоверението</i>	<i>Дата на издаване</i>	<i>Валидно от</i>	<i>Валидно до</i>
Варна	Черно море	03100001 001	4.1.2007 г.	4.1.2007 г.	31.12.2007 г
Силистра	р. Дунав	19201504-001	20.3.2007 г.	20.3.2007 г.	31.12.2007 г

В Таблица 18 е направена систематизирана справка с данни от регистъра, в която са посочени броят на издадените удостоверения по години и обект на улова (Черно море и р. Дунав). Посочено е изменението на броя спрямо предходната година (+ и -), като в нарастването и/или намаляването на броя за издадените удостоверения не може да се установи някаква определена тенденция и зависимост.

Таблица 18. Издадени удостоверения за разтоварване на улови в Черно море и р. Дунав за периода 2007-2019 г. по региони (водоеми за стопански риболов)*

<i>година</i>	<i>общ брой</i>	<i>Разл ика²</i>	<i>Черно море</i>	<i>Разл ика²</i>	<i>р. Дунав</i>	<i>Разл ика²</i>	<i>% на уловите от Черно море</i>	<i>% на уловите от р. Дунав</i>
2007	3577	0	2152	0	1425	0	60,16	39,84
2008	3303	-274	1807	-345	1496	71	54,71	45,29
2009	3419	116	1792	-15	1627	131	52,41	47,59
2010	3851	432	2296	504	1555	-72	59,62	40,38
2011	3992	141	2435	139	1557	2	61,00	39,00

година	общ брой	Разлика ²	Черно море	Разлика ²	р. Дунав	Разлика ²	% на уловите от Черно море	% на уловите от р. Дунав
2012	3949	-43	2485	50	1464	-93	62,93	37,07
2013	3587	-362	2169	-316	1418	-46	60,47	39,53
2014	3314	-273	1991	-178	1323	-95	60,08	39,92
2015	3241	-73	2011	20	1230	-93	62,05	37,95
2016	3421	180	2249	238	1172	-58	65,74	34,26
2017	2996	-425	2175	-74	821	-351	72,60	27,40
2018	3262	266	383	-1792	2879	2058	11,74	88,26
2019 ³	3245	-17	25	-358	3220	341	0,77	99,23
Всичко:	45157	-	23970	-	21187	-	53,08	46,92

Забележки и пояснения:

**1 данните от ИАРА за всяка от годините са по региони - по ТЗ (териториални звена) на ИАРА

**2 в колоната "разлика" е посочена разликата в броя на издадените удостоверения спрямо предходната година

***3 в списъка на издадените удостоверения за 2019 г. има 13 броя издадени за период обхващащ е двете години - 2019 и 2020 г.

Прави впечатление разпределението на издадените удостоверения за стопански риболов за Черно море и р. Дунав. В данните по години ежегодно доминират по обем разтоварванията на уловите от Черно море, които за целия период те са 53,08 % срещу 46,92 % от р. Дунав, т.е. разликата между разтоварванията от двата обекта е само около 6%. В същото време по отделните години за периода тази разлика варира в доста широки граници - от 52,4 % на уловите от Черно море от общото количество за 2009 г. до 72,6 % за 2017 г.

Изключение правят 2018 г. и 2019 г., когато по неизвестни причини при общ брой на издадените удостоверения за годината приблизително равен на средногодишния брой за периода, за 2018 г. разтоварванията от р. Дунав са 7,5 пъти повече по обем от тези от Черно море (2879 срещу 383). Същото се повтаря и през 2019 г., когато разликата е още по-драстична - разтоварванията от р. Дунав са близо 129 пъти повече по обем от тези от Черно море (3220 срещу 25).

3. Издадените билети за любителски риболов

Билетите за любителски риболов се издават ежегодно с валидност за 1 година, за 6 месеца, за 1 месец и за 1 седмица на следните категории любители-риболовци, отразени в регистъра:

- стандартни билети
- за лица по чл. 23 от ЗРА (издаване на преференциални билети на специални групи от населението (за деца под 14-годишна възраст и хората с увреждания – безплатни билети, за деца от 14 до 18 г. и лицата над 60

годишна възраст за жените и 65 години за мъжете с такса 50% от стандартната).

Таблица 19. Издадени билети за любителски риболов за периода 2010 - 2019 г.

Година	Брой	Изменение	% изменение
2010	190 525	0	0
2011	197 798	7273	3,68
2012	201 864	4066	2,01
2013	219 643	17779	8,09
2014	212 182	-7461	-3,52
2015	213 506	1324	0,62
2016	212 506	-1000	-0,47
2017	211 970	-536	-0,25
2018	225 909	13 939	6,17
2019	231 466	5 557	2,40

Източник: ИАРА

ИАРА води и регистър на сдруженията на любителите риболовци, които участват в извършването на заребяване на държавните водни обекти с подходящи за съответния водоем риби. Общият брой на тези сдружения е 250, като те са разпределени по региони (териториални звена на ИАРА) (Таблица 20). След 2017 г. тенденцията е на увеличаване на броя на закупените риболовни билети.

Таблица 20. Сдружения на любителите риболовци, които участват в извършването на заребяване на държавните водни обекти

№	Териториално звено (ТЗ) на ИАРА (град)	Брой регистрирани сдружения
1	Габрово	11
2	Ловеч	5
3	Шумен	3
4	Благоевград	17
5	Плевен	15
6	Пловдив	19
7	София	52
8	Силистра	2
9	Видин	5
10	Враца	12
11	Кюстендил	5
12	Перник	3
13	Сливен	4
14	Хасково	6
15	Ямбол	7
16	Бургас	9

№	Териториално звено (ТЗ) на ИАРА (град)	Брой регистрирани сдружения
17	Велико Търново	18
18	Добрич	3
19	Русе	7
20	Разград	5
21	Търговище	4
22	Варна	7
23	Смолян	5
24	Монтана	6
25	Пазарджик	7
26	Стара Загора	11
27	Кърджали	2
	Общо за страната:	250

5. Риболовните кораби

Към 01.07.2019 г. регистрираните в регистъра риболовни кораби са 1854.

6. Центровете за първа продажба на продукти от риболов

За периода 2015-2017 г. регистрираните от ИАРА центрове за първа продажба на продукти от риболов са 5 броя.

8. Регистрирани по чл. 46д, ал. 1 купувачи

За периода 2006-2019 г. регистрираните купувачи към 31.12.2019 г. са 1800 броя.

9. Разрешителните по чл. 40, ал. 1 (разрешително за улов на риба и други водни организми за научноизследователски цели.)

Към 01.04.2020 г. издадените разрешения за риболов за научно-изследователски цели в регистъра за целия период на извършването на тази регистрация са включени общо 236 броя.

Икономически показатели на стопанския риболов

За оценка на икономическата динамика се използват следните показатели: общи годишни приходи в подсектора, годишни приходи на предприятие и изменение на приходите спрямо предходната година.

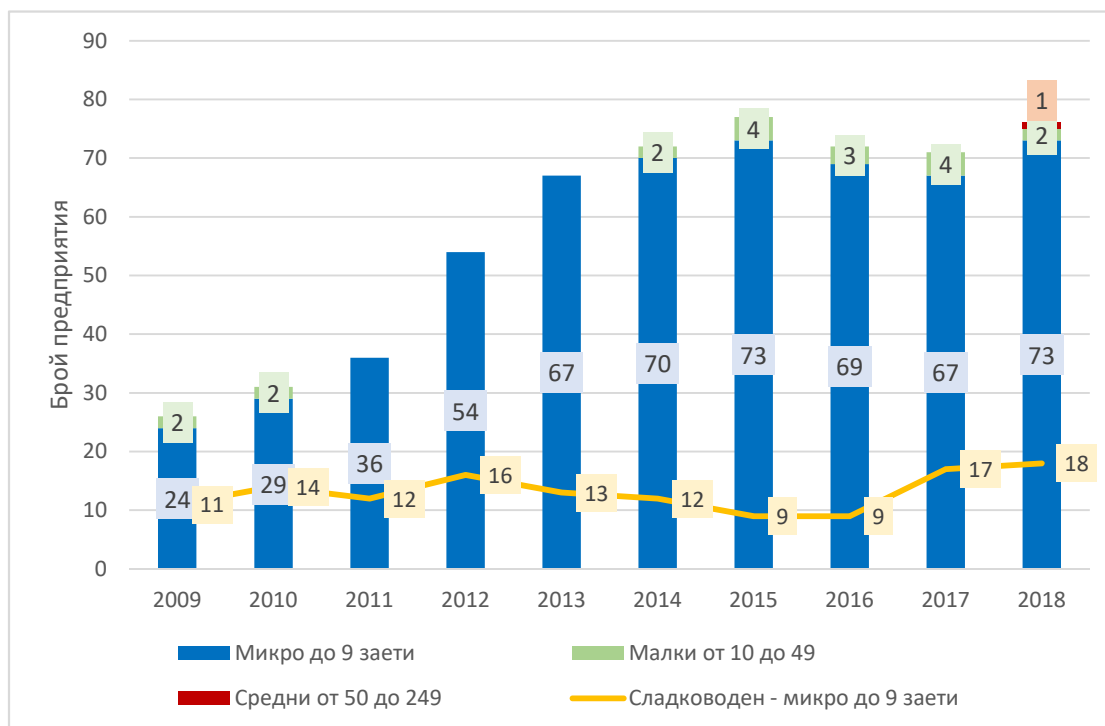
За оценка на ефективността се използват показатели: обща годишна печалба в подсектора, годишна печалба на предприятие, дял на печалбата от приходите, приходи на заето лице и дълготрайни материални активи (ДМА) на заето лице.

В допълнение за оценка на ефективността се използват специфични за сектора показатели като приходи и печалба от производство на килограм продукция.

Икономически показатели на стопанския риболов - тенденции, икономически субекти и финансови резултати

На Фиг.7 е представен броят на предприятията в подсектор 03.11 Океански и морски риболов и тези в подсектор 3.12 Сладководен риболов по големина на предприятието.

Фиг. 7. Брой на предприятията в подсектори 03.11 Океански и морски риболов и 3.12 Сладководен риболов по големина: микро предприятия до 9 заети, малки предприятия от 10 до 49 заети и средни предприятия от 50 до 249 заети.

Източник: НСИ

Около и над 95% от предприятията в подсектор 03.11 Океански и морски риболов са микро предприятия (до 9 заети) през всичките години от периода, както и 100% от предприятията в подсектор 3.12 Сладководен риболов.

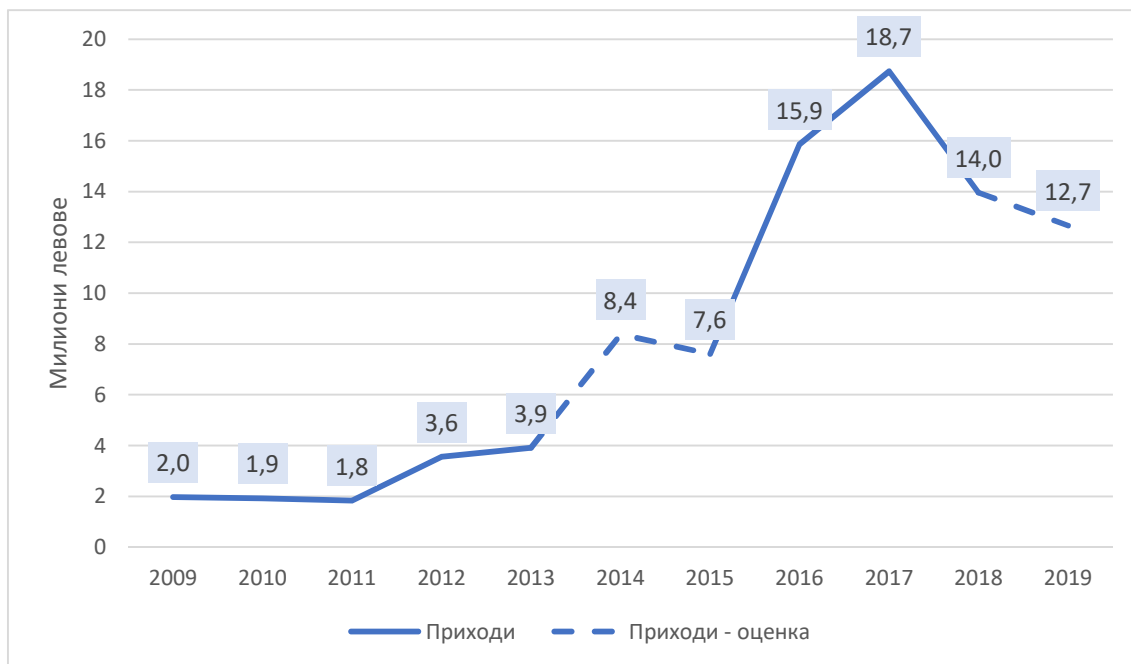
Разпределението по области е:

- Бургас с 30-35 предприятия за периода 2014-2018 г., или около 37% от всички
- Варна с 18-22 предприятия за периода 2014-2018 г., или около 22% от всички
- Добрич с 20-26 предприятия за периода 2014-2018 г., или около 23% от всички.

За посочения период НСИ посочва предприятия, развиващи дейност в подсектор 03.1 Риболов и в областите Благоевград, Враца, Габрово, Ловеч, Монтана, Пазарджик, Плевен, Пловдив, Разград, София, София (столица), Търговище, Хасково, Шумен, Ямбол.

По наше експертно мнение това се дължи на **разлика в отчитането между НСИ и ИАРА**, тъй като от една страна всички видове, отглеждани във вътрешни водоеми според данните на ИАРА (поне след 2014 г.) и ЕОППРА са продукти на аквакултура, а в по-ранен период част от тях са били отчитани като улов. НСИ следва непроменена методология на отчитане през целия изследван период.

Конкурентоспособност и рентабилност на сектора на стопанския риболов, включително на дребномащабния риболов

Фиг. 8. *Общи годишни приходи на предприятията в подсектор 03.1 Риболов в милиони левове, източник: НСИ, ИАРА*

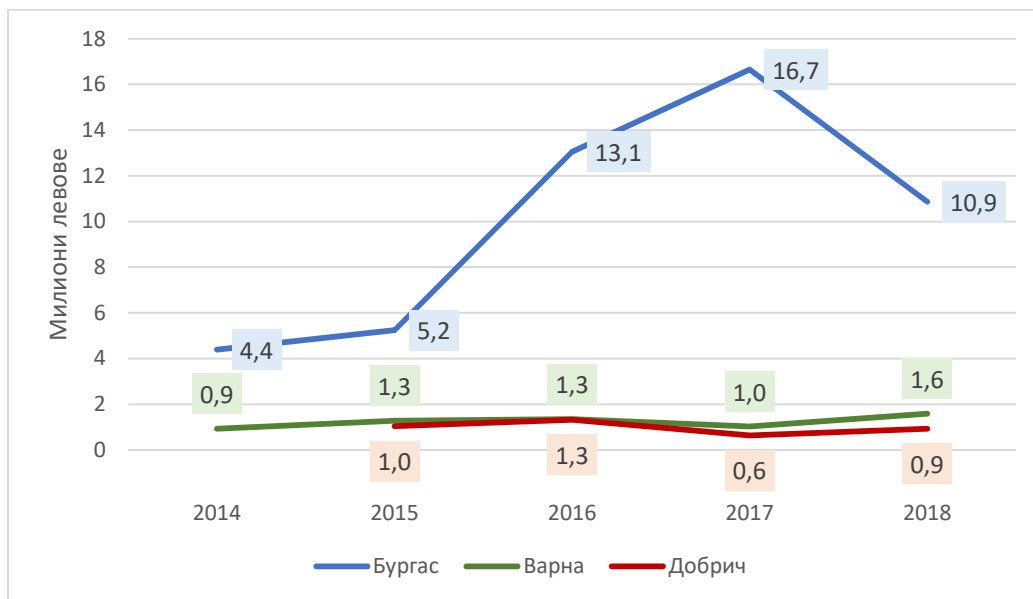
Динамиката на приходите в подсектор 03.1 Риболов позволява ясно обособяване на два периода:

- Настоящ период 2014-2019 г. - период на значимо нарастване на приходите до нива от близо 19 мил. лв. през 2017 г. (14 мил. лв. през 2018 г.). Данните за 2014 г. и 2019 г. са оценки на база на обем на улова по видове и средни цени на разтоварване/ първа продажба.
- Предходен период 2009-2013 г. - период с по-ниски приходи в сектора на нива под 3,6 мил. лв. годишно по данни на НСИ.

Делът на подсектор 03.1 Риболов от икономиката на България се оценя чрез индикатора *Приходи от дейността* сред всички нефинансови предприятия (всички икономически дейности, с изключение на сектори К, О, Т и У от КИД-2008). Делът нараства от 0,001% до 0,004-0,006% за периода 2009-2018 г.

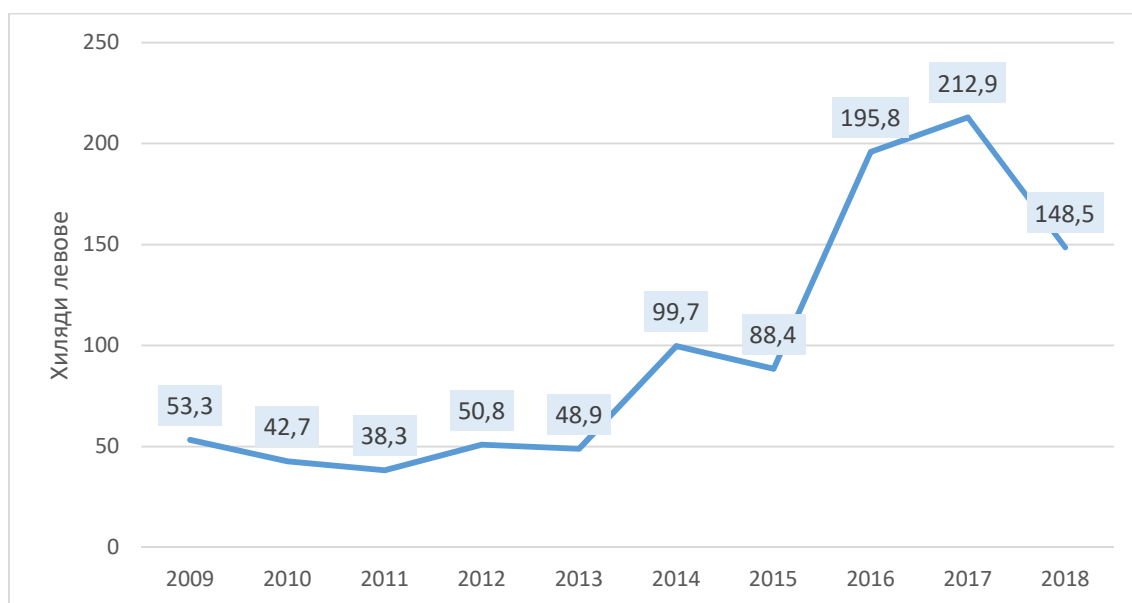
Тъй като над 95% от всички предприятия в подсектор 03.1 Риболов за всяка от годините през периода са от група „**Микро предприятия - до 9 заети**“ сравнявайки приходите от дейността на подсектора само с тази група се получава 4-5 пъти по-висока значимост, те. нарастване от 0,004% до 0,018-0,026%.

Териториално подсекторът е концентриран в три области: Бургас, Варна и Добрич.

Фиг.9. *Общи годишни приходи на предприятията в подсектор 03.1 Риболов в области Бургас, Варна и Добрич в милиони левове, източник: НСИ*

Общите годишни приходи на предприятията в подсектор 03.1 Риболов в области Бургас, Варна и Добрич показват ясно териториалното разпределение. За 2014 г. голяма част от данните са конфиденциални, а за периода 2015-2018 г. общите приходи в трите области са съответно от 7,6 мил. лв., 15,7мил. лв., 18,3мил. лв. и 13,4мил. лв., или съответно 99,6%, 99,2%, 97,8% и 95,9% от всички приходи в подсектор 03.1 Риболов. От трите области динамика има в Бургас, където приходите нарастват от 4,4 мил. лв. през 2014 г. до 16,7 мил. лв. през 2017 г. (88,9% от всички приходи в подсектора) и 10,9 мил. лв през 2018 г. (77,8% от всички приходи в подсектора).

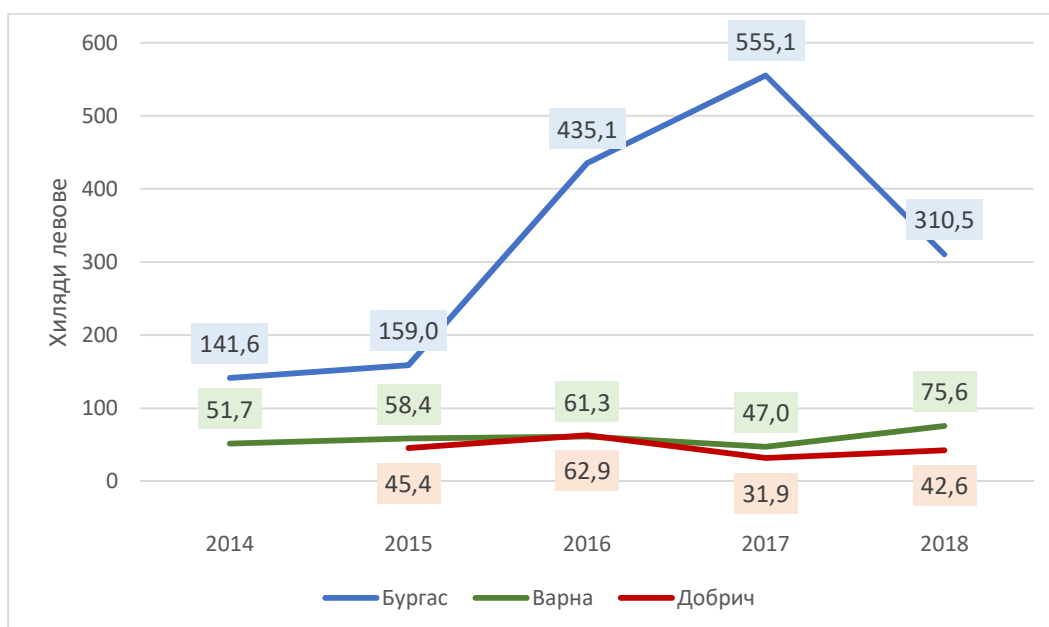

Фиг.10. Средни годишни приходи на предприятие в подсектор 03.1 Риболов в хил. лв., източник: НСИ

Средните годишни приходи на предприятие в подсектор 03.1 Риболов повтарят динамиката на общите приходи в подсектора. Националното сравнение отново е с групата микро предприятия (0-9 заети), тъй като тя съставлява над 95% от предприятията в подсектор 03.1.

- За периода 2014-2018 г. се наблюдава на значимо нарастване на приходите в подсектора до нива от близо 213 хил. лв. през 2017 г. (148,5 хил. лв. през 2018 г.).
- За предходния период 2009-2013 г. годишните приходи на предприятие са между 38,3 и 53,3 хил. лв. или около 3 пъти по-ниски от средните приходи на микро предприятията в страната

По този начин средните приходи на предприятие през 2016 г. и 2017 г. леко надхвърлят средните за микро предприятията в страната (с около 10%), а през 2018 г. са с 25% по-ниски.

Фиг.11. Средни годишни приходи на предприятие в подсектор 03.1 Риболов в области Бургас, Варна и Добрич в хил. лв., източник: НСИ

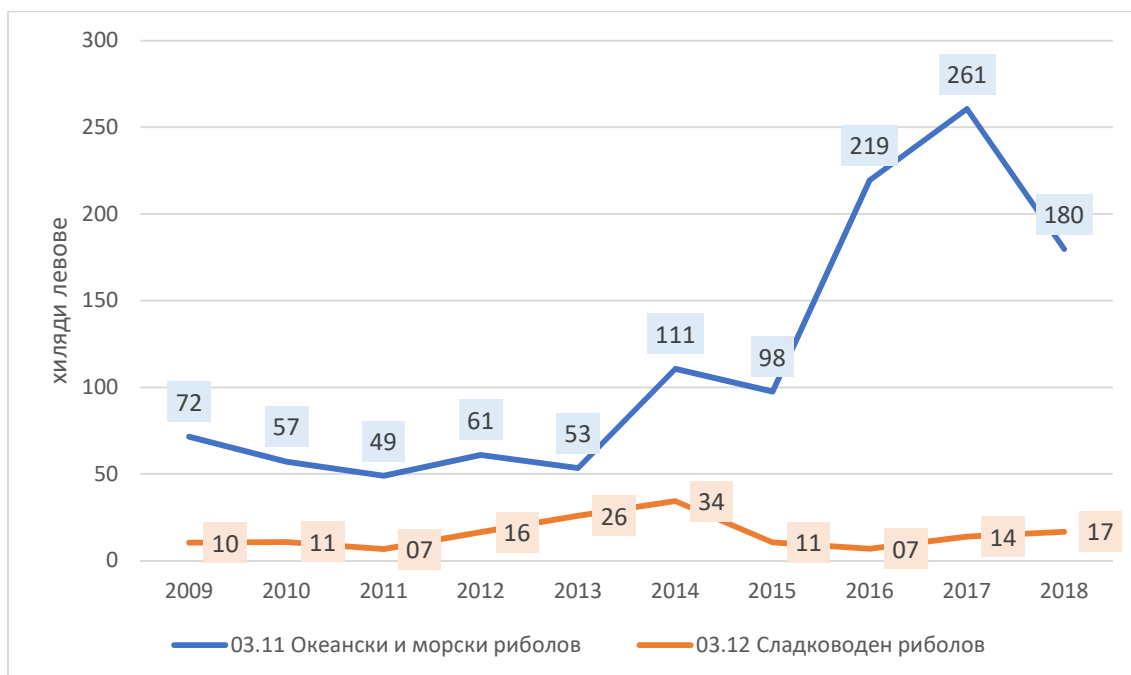
Средните годишни приходи на предприятие в подсектор 03.1 Риболов в области Бургас, Варна и Добрич дават допълнителна представа за динамиката на предприятията в сектора.

Развитието в област Бургас е чрез разширяване на дейността и увеличаване на приходите на съществуващи предприятия без съществена промяна на техния брой. Сравнени със средните за микро предприятията в страната те съществено ги надвишават за периода 2016-2018 г. Например за 2017 г. средните годишни приходи на предприятие в подсектора в облас Бургас са 555,1 хил. лв. а средните за микропредприятията - 190 хил. лв. или надхвърляне със 192%. За 2018 г.

стойностите са 310,5 хил. лв в област Бургас, 203 хил. лв. средно за страната или надхвърляне с 53%.

В област Варна има известно увеличение на средногодишните приходи на предприятие от 51,7 хил. лв. през 2014 г. на 75,6 хил. лв. през 2018 г., но това са стойности далеч под средните за микропредприятията в България.

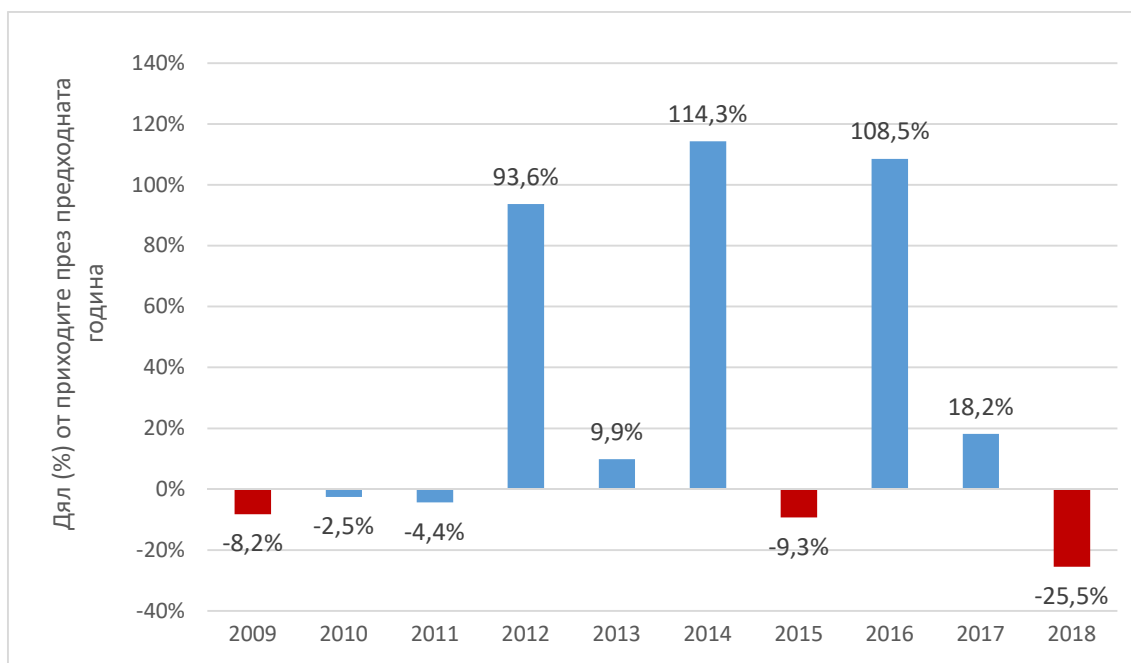
В област Добрич същоима малко увеличение през някои години, но средногодишните приходи на предприятие остават далеч под средните за микропредприятията в България.

Фиг.12. Средни годишни приходи на предприятие в подсектори 03.11 Океански и морски риболов и 03.12 Сладководен риболов в хил. лв., източник: НСИ

Допълнителен анализ на динамиката на средните годишни приходи на предприятие в подсектори 03.11 Океански и морски риболов и 03.12 Сладководен риболов показват, че тенденциите са изцяло обусловени от подсектор 03.11 Океански и морски риболов. В него приходите на предприятие през 2016 г. и 2017 г. са 219,4 хил. лв. и 260,6 хил. лв. и надхвърлят със съответно 20% и 30% средните за микропредприятията за страната, а за 2018 г. са 179,8 хил. лв. и са с 10% по-ниски.

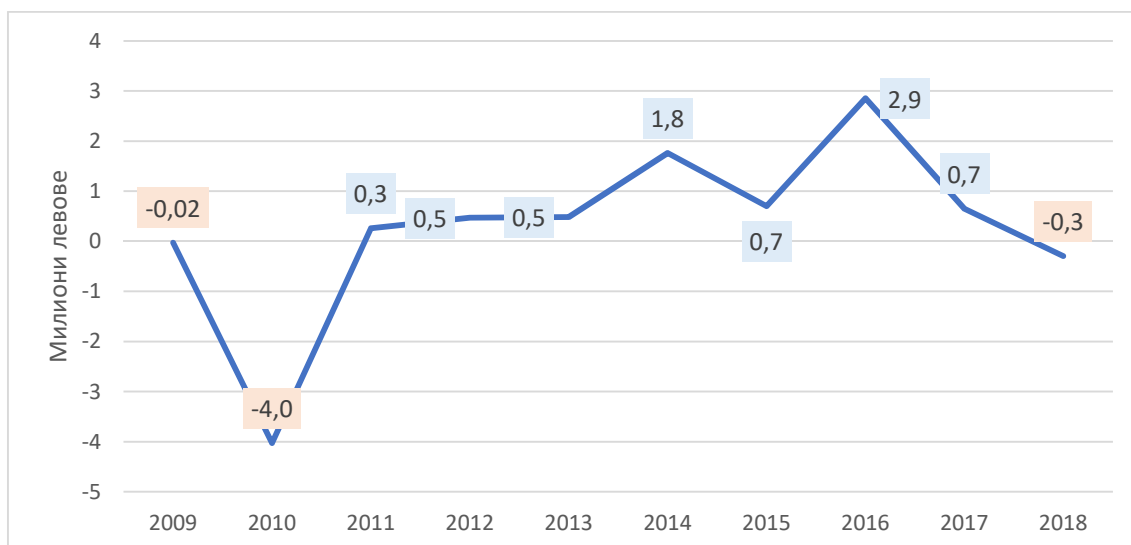
Средните годишни приходи на предприятие в подсектор 03.12 Сладководен риболов са много ниски, между 6,6 хил. лв. и 34,3 хил. лв., и показват, че от цялата съвкупност от 9 до 18 предприятия минимален брой осъществяват активна дейност.

Фиг.13. Дял (%) на приходите за година в подсектор 03.1 Риболов от приходите за предходната година., източник: НСИ

Делът (%) на приходите за година в сектор 03.1 Риболов от приходите за предходната година показва неравномерно нарастване за периода. **Средният сложен годишен ръст на приходите за периода е 20,58%.**

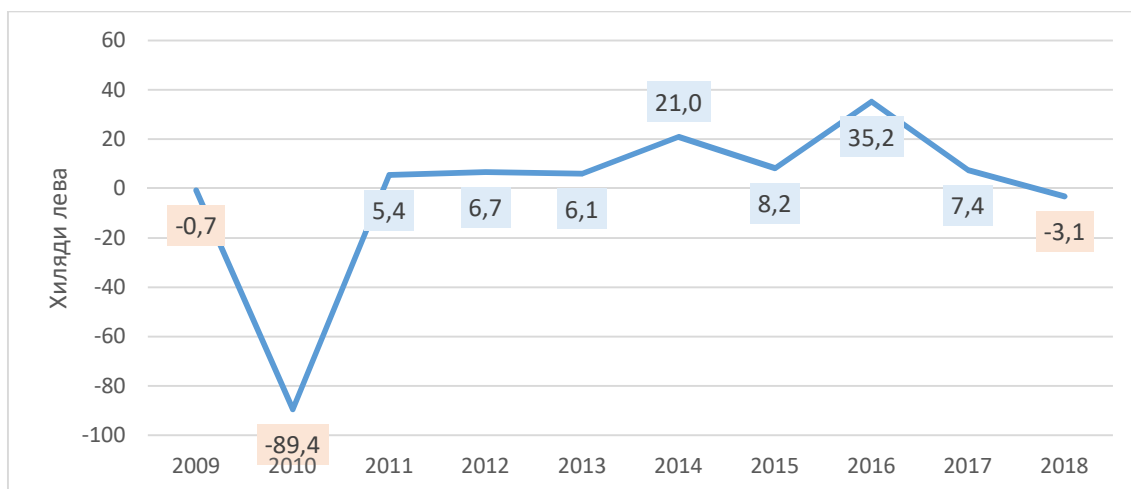
Като изключим 2014 г., в която вече коментирахме, че ръстът вероятно се дължи на приходи от оперативните програми, можем да откروим 2012 г. и 2016 г. като години с много значим ръст.

Фиг.14. Нетна печалба в подсектор 03.1 Риболов по години в мил. лв., източник: НСИ

Нетната печалба в подсектор 03.1 Риболов по години показва, че когато подсектор 03.1 Риболов е на печалба тя варира между 0,3 и 2,9 мил. лв. и нейният дял от печалбата на микро предприятията в страната е между 0,011% и 0,061%.

Наличието на сериозни разлики, както и две години на загуба, води до заключението, че ефективността в сектора силно се влияе от външни фактори - околна среда, рибни запаси, сезонни изменения и др.

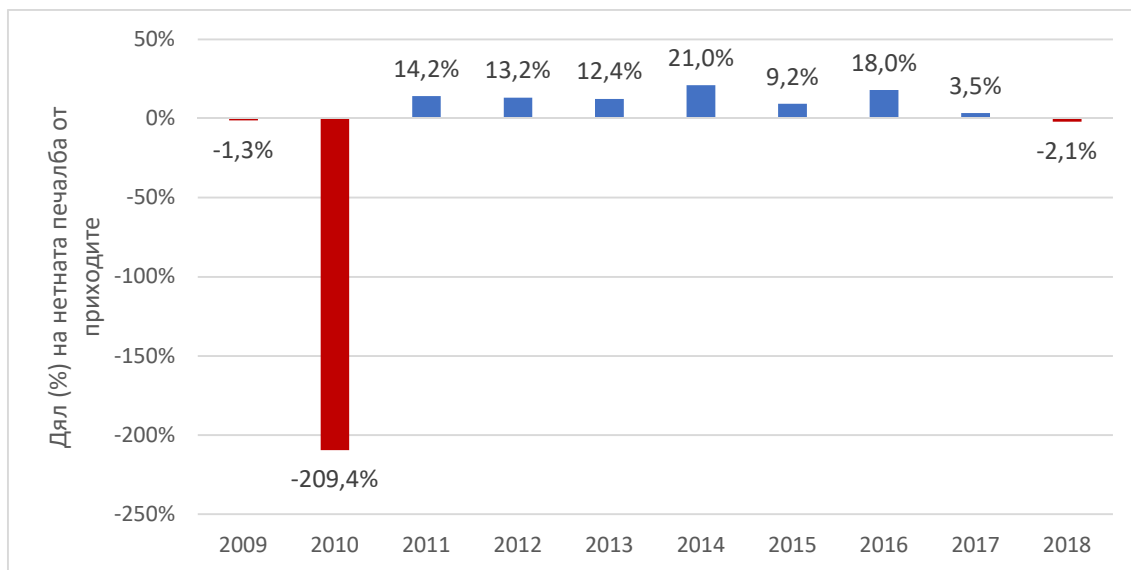

Фиг.15. Средна годишна печалба на предприятие в подсектор 03.1 Риболов по в хил. лв., източник: НСИ

Средната годишна печалба на предприятие в подсектор 03.1 Риболов дава начална оценка на ефективността на предприятията. Тя отново е сравнена със средната в групата на микро предприятията за страната, тъй като те съставят над 95% от предприятията в подсектор 03.1.

- За периода 2014-2018 г. предприятията в подсектора формират печалба като изключим 2018 г., но стойностите са малко по-ниски от средните за микро предприятията в страната, при които средната печалба нараства от 9,9 до 19,2 хил. лв.
- За предходен период 2009 г. и 2010 г. подсекторът е на загуба, с възможна причина ефектът на финансовата криза от 2008-2010 г. От 2011 до 2013 г. средната печалба на предприятие е практически на едно ниво, между 5,4 и 6,7 хил. лв., което е три пъти по-високо от средното за микро предприятията в страната за 2011 г., два-пъти по-високо за 2012 г. и около средното през 2013 г.

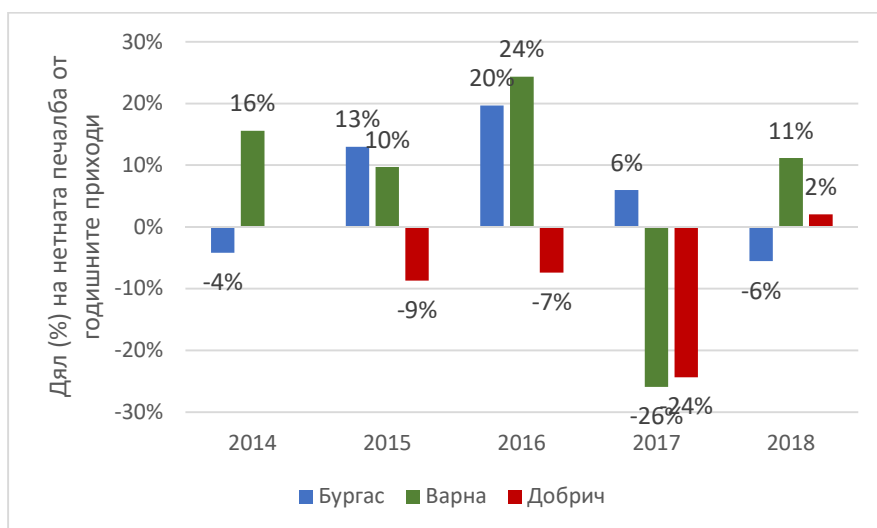
Предвид отбелязаното нарастване на приходите на предприятие в периода 2014 - 2018 г. и значително по-малките промени в печалбата, може да се заключи, че външни фактори оказват натиск, който потиска растежа на печалбата.

Фиг.16. Дял (%) на нетната печалба от годишните приходи в подсектор 03.1 Риболов, източник: НСИ

Дялът (%) на нетната печалба от годишните приходи дава допълнителна информация за ефективността на предприятията. За периода 2014 – 2018 г., както и предходните три години, този дял се колебае между 3,5% и 21%, като само през 2018 г. е с 2,1% на загуба.

Медианата на дела на средната печалба е 9,2% за периода 2014-2018 г. и 10,8% за по-дългия период 2009-2018 г., т.е. в 5 от 10-те години делът на средната печалба е бил по-висока от 10,8%.

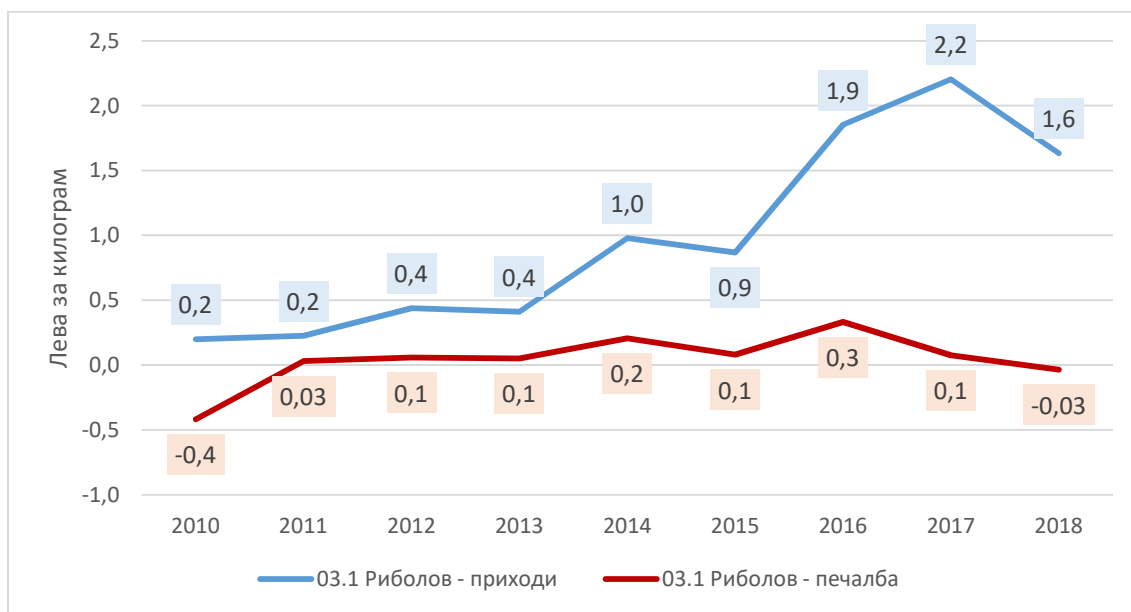

Фиг.17. Дял (%) на нетната печалба от годишните приходи в подсектор 03.1 Риболов в области Бургас, Варна и Добрич, източник: НСИ

Предприятията във водещата област Бургас наред с активното си развитие за периода 2014-2018 г. в повечето години генерират печалба, делът на която от годишните приходи е над средното за микро предприятията в страната.

Предприятията в област Варна, макар че остават значително по-малки по приходи, също в повечето години генерират печалба, делът на която от годишните приходи е над средното за микро предприятията в страната.

По-неблагоприятна изглежда картината в област Добрич, в която предприятията генерират съществени загуби през повечето години от периода.

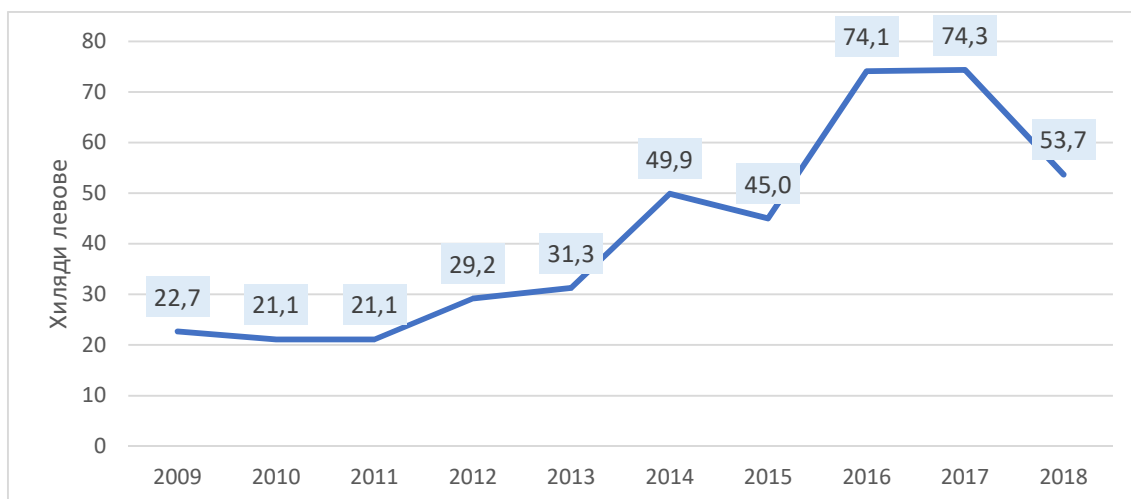

Фиг.18. Приходи и печалба от килограм улов в лева за подсектор 03.1 Риболов по данни на НСИ, както и средна стойност на килограм улов по данни на ИАРА

Специфични за подсектора индикатори са приходите и печалбата от килограм улов. Освен данните от НСИ са използвани и данните от ЕОППРА за разтоварванията.

За периода 2014-2018 г. наблюдаваме съществено нарастване на приходите за килограм улов от 1 лв. за кг до 2,2 лв за кг през 2017 г. и 1,6 лв за кг през 2018 г.

От друга страна печалбата от килограм улов остава минимална през целия период – от 3 до 33 стотинки на килограм, като през повечето години от периода е под 10 стотинки на килограм. С други думи **растежът на приходите в подсектора се дължи основно на увеличаването на обемите на улова и улов на видове с висока единична цена като бяла пясъчна мида.**

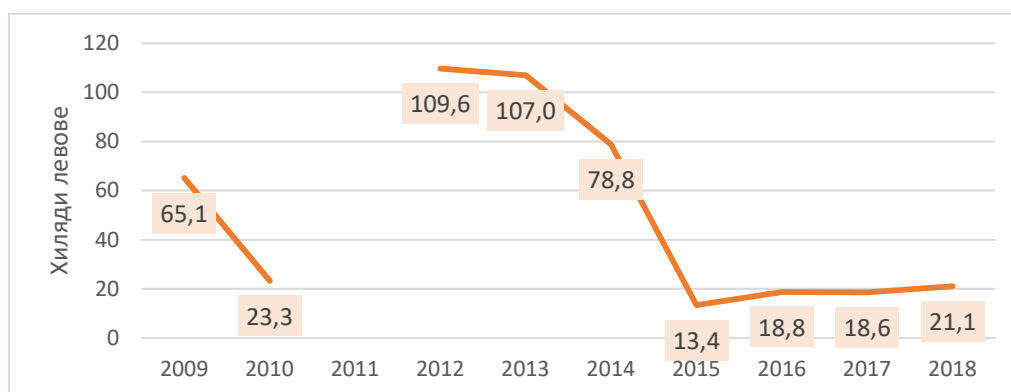
Фиг.19. Средни годишни приходи на заето лице в подсектор 03.1 Риболов в хил. лв., източник: НСИ

Средните годишни приходи на заето лице в подсектор 03.1 Риболов дават оценка на производителността на труда в подсектора. За периода 2014-2018 г. те следват общата тенденция на приходите на предприятията в подсектора и се повишават от 45-49,9 хил. лв. в началото на периода до 74,3 хил. лв през 2017 г. и 53,7 хил. лв. през 2018 г.

През предходния период 2009-2013 г. се нивата на индикатора, т.е. производителността на труда е значително по-ниска.

Приходите на заето лице в под-подсектор 03.11 Океански и морски риболов са по-високи от показаните за подсектор 03.1 Риболов с по 2-3 хил. лв. на година.

Приходите остават по-ниски от средните за групата на микро предприятията в страната, но е налице известно догонване. През 2009 г. приходите в подсектора са били 30% от средните за микро предприятията (35% в подсектор 03.11), а през 2017 г. са достигнали 66% (съответно 69%). През 2018 г. има известно намаление.

Фиг.20. Средна годишна стойност на ДМА на заето лице в подсектор 03.1 Риболов в хил. лв., източник: НСИ

Данните за 2011 г. на НСИ са конфиденциални.

Динамиката на средната годишна стойност на ДМА на заето лице в подсектор 03.1 Риболов осветлява няколко фактора, засягащи производителността на труда и ДМА.

- За периода 2014-2018 г. броят на заетите лица в подсектора нараства значително (168-260), а ДМА са редуцирани от 13 232 хил. лв. през 2014 г. до нива 2 258 хил. лв. през 2015 г., нарастващи отново (но значително по-малко от началната редукция) до до 5 494 хил. лв. през 2018 г..
- За предходния период през 2009-2011 г. броят на заетите лица в подсектора е свит (87-91), а стойността на ДМА леко намалява (от 5661 хил. лв. на 2121 хил. лв., а през 2012-2013 г. броят на заетите лица в подсектора започва да се увеличава (122-125), но със значително по-бързи темпове се увеличават декларираните ДМА (на нива над 13 000 хил. лв.), вероятно в резултат на изпълнение на мерки по оперативните програми.

С други думи динамиката на ДМА на заето лице за периода 2014-2018 г.отразява двустепенна промяна, първо чрез редуциране на амортизирани/ ненужни ДМА на значителна стойност и след това с увеличаване на броя на заетите лица и обновяване на ДМА.

Видими ефекти на оперативните програми

Следните ефекти вероятно се дължат пряко на изплатени средства по ОП за периода 2007-2013 г.:

- Значително по-високите стойности на ДМА за 2012, 2013 и 2014.

Динамика в сектора - навлизане на нови фирми и напускане на действащи стопански оператори, потенциална конкуренция

Данните и диаграмата с икономическите субекти по-горе в настоящата под-секция ясно показват два етапа в динамиката на подсектор 03.11 Океански и морски риболов, според данните на НСИ.

Динамиката в годините 2014-2018 г. характеризира периода с устойчиво развитие и растеж на съществуващите предприятия, в който броят им варира между 71 бр. (2017 г.) и 77 бр. (2015 г.), като през 2018 г. броят е 76. Малка част от предприятията (от 2 до 4) успяват да увеличат своите служители по-съществено и макар да остават в категорията малки (10 до 49 заети), вече не са микро. Поне едно предприятие през 2018 г. е преминало и в категорията средно (50 до 249 заети).

Предходният период 2009 – 2013 г. отразява последиците от финансовата криза 2008-2010 г. и следкризисното възстановяване, като се наблюдава по-бързо нарастване на броя на предприятията: от 26 през 2009 г. до 67 през 2013 г. Практически всички предприятия в този период са микро (до 9 заети), те. разходите за персонал са все още „свити“.

Данните и диаграмата с икономическите субекти по-горе в настоящата под-секция показват различна динамиката на подсектор 03.12 Сладководен риболов.

Предприятията варират между 9 и 18, но всяко от тях има средно под 2 заети лица, а в последните две години - под едно. Приходите и разходите за дейността в целия подсектор са около и под 300 хил. лв. Данните на ИАРА за улов не показват никакъв стопански забележим улов на сладководни видове. Това е индикация, че в подсектора се поддържа минимален капацитет без съществена активност.

Незаконен, недеklarиран и нерегулиран (ННН) риболов

Терминът Незаконен, недеklarиран и нерегулиран риболов (ННН) е подробно разписан в РЕГЛАМЕНТ (ЕО) № 1005/2008 НА СЪВЕТА и е приложим единствено за водите на Черно море. Данни за установен ННН по смисъла на регламента от ИАРА не са предоставени.

В тази връзка при общата контролна дейност на ИАРА и съставянето на актове за административни нарушения (АУАН) за извършване на незаконен риболов се използва общия термин Незаконен риболов вместо ННН риболов.

От данните на ИАРА в това отношение за периода 2016-2019 г. При констатираните нарушения в цялата страна са установени и конфискувани незаконни улови на риба в общ обем от 50 950 kg.

Състояние на рибните запаси в Черно море и р. Дунав

Оценка на състоянието на рибните запаси

Оценка на състоянието на рибните запаси в р. Дунав не е правена и не се прави по две причини:

- а) няма квотирана риба от видовете риби, предмет на стопански риболов в р. Дунав
- б) ежегодните улови в р. Дунав са от порядъка на 40-60 t. Въпреки че тези улови се извършват с методите и уредите за стопанския риболов, количеството на уловите по сравнение със средата на 20-ти век е спаднало над 50 пъти и по същество през последното десетилетие уловите не представляват стопански интерес както за държавата, така и за регионите. Тези улови задоволяват основно битовите потребности на рибарите и почти не са обект на търговия.

Оценката за състоянието на рибните запаси за Черно море през последните години се извършва в рамките на изпълнението на научните изследвания, които България е задължена да осъществява, съгласно Работния план за събиране, управление и използване на данни в сектор „Рибарство” за целите на научния анализ и изпълнението на Общата политика в областта на рибарството. Институтите, отговорни и изпълняващи тази дейност са Институт по рибни ресурси, Варна, ССА, Институт по океанология, Варна, БАН и Институт по рибарство и аквакултури, Пловдив, ССА.

Основната оценка се прави за квотираните видове риби, които за Черно море са калкан (*S. maximus*) и трицона (*Sprattus sprattus*). Съпътстваща оценка се прави и

за няколко други видове риби, предмет на стопански риболов - сафрид, барбун, меджит (почти ежегодно за периода 2014-2019 г.) и лефер, хамсия, (периодично през периода).

Институтът по рибни ресурси, Варна извършва оценка на запаса от калкан в българските води на Черно море от 2014 г. до сега по проект № BG14MFOR001-3.002-0001 и № BG14MFOR001-3.003-0001-C01 „Събиране, управление и използване на данни за целите на научния анализ и изпълнението на Общата политика в областта на рибарството за периода 2014-2016 г. и 2017-2019 г.“, финансиран от Програмата за морско дело и рибарство, съфинансирана от Европейския съюз чрез Европейския фонд за морско дело и рибарство.

В съответствие със събраната информация и получените резултати от дънните трални снимки, за оценка на запаса на калкана, могат да бъдат направени следните изводи и препоръки:

- За периода 2014-2016 г., изчислената моментна биомаса на калкана в българската акватория на Черно море варира между **840-1248 t**, с максимум през м. декември 2015 г. и минимум през пролетта на 2016 г. Изобилието на калкана в изследваната област се оценява съответно на 460 237 до 612 787 екземпляра. През 2017-2019 г., моментната биомаса на калкана варира между 803.76-1184.89 t, с максимум през м. декември 2019 г. и минимум през пролетта на 2018 г. Изобилието на калкана е 315 731 до 631 462 екземпляра.
- За 2014-2016 г., препоръчителният **MSY** (максимално устойчив улов) за България не трябва да надвишава **84-128 t**, а общият допустим улов (ТАС) на *S. maximus* в българската акватория на Черно море от порядъка на 50 t е относително приемливо количество. През 2017-2019 г. препоръчителният **MSY** за България не трябва да надвишава 86-112 t, а ТАС на вида е от порядъка на 56 t.

От 2018 г. ИРР, Варна извършва изследвания и върху други промишлено значими морски видове, като част от Програмата за събиране на научни данни, свързани с биологичен мониторинг на уловите на рапан при разтоварвания от риболовния флот на Република България и Научно изследване за оценка на уловеното, изхвърленото и разтоварено количество, и събиране на биологични данни за всички видове риби и други морски организми, чрез наблюдатели на риболовните кораби от флота на Република България,

Институтът по океанология, Варна извършва оценка на запаса от трицона (*Sprattus sprattus*) в българските води на Черно море от 2014 г. до сега по проект № BG14MFOR001-3.002-0001 и № BG14MFOR001-3.003-0001-C01 „Събиране, управление и използване на данни за целите на научния анализ и изпълнението на Общата политика в областта на рибарството за периода 2014-2016 г. и 2017-2019 г.“, финансиран от Програмата за морско дело и рибарство, съфинансирана от Европейския съюз чрез Европейския фонд за морско дело и рибарство. Наред с

това се представя разпространението и числеността и на други пелагични видове, уловени като прилов.

Резултатите от извършените изследвания са представени в следната таблица.

Таблица 20. Биомаса (t) на пелагичните видове в Черно море за периода 2015-2019

2015	трициона					
декември	44 282					
2016	трициона	сафрид	барбун	лефер	хамсия	
август	21 090	1 682	1 971	1682	722	
декември	32 278	4 159	3 035	4 159	2 217	
2017	трициона	сафрид	барбун	меджид		
октомври-ноември	1 751	1 516	705			
ноември декември	1 466	1 907	75	305		
2018	трициона	сафрид	барбун	меджид	лефер	аурелия
ноември	незначително присъствие	2511	3996		1 563	3 378
декември	10 898	2 965		7 277		
2019	трициона	сафрид	барбун	меджид		
юни	25 903		1 837	1 426		
октомври-ноември	46 081		5 122	21 174		

АКВАКУЛТУРИ

Общ преглед на производството на аквакултури - сладководни и морски

Водни ресурси в България и потенциал за ползването им за аквакултури

България е страна бедна на езера и големи реки. Водните обекти в които може да се осъществява отглеждане на риби и други водни организми у нас са: териториалните крайбрежни води на Черно море и изкуствени водни басейни, изградени във вътрешността на страната. Водоснабдяването на тези водни тела, обособени като специализирани рибни стопанства или язовири, се осъществява от следните източници: реки, подземни води (изворни и сондажни), дъжд и снеготопене. Общата водна площ, включваща и вътрешните водоеми на страната, използвана за аквакултура е 55 362,5 дка, считано към средата на 2013 г., съгласно данни от информационно-статистическата система на Изпълнителната агенция по рибарство и аквакултури (ИАРА). Водните ресурси на територията на България са неравномерно разпределени както по количество, така и по качество. Средният многогодишен обем на подземните води за страната е 9,485 млрд. m³, но експлоатационните запаси са 3,31 млрд. m³. В зависимост от влажността през

дадена година, на територията на страната се събират между 9 и 24 млрд. m^3 вода, без да се включват водите на р. Дунав. Средногодишното количество на глава от населението е около 2300-2500 m^3 (средно за Европа то е 5300 m^3). Около 44% от използваните води са за напояване, 13% за питейно-битово водоснабдяване и 43% за промишлени нужди.

Реки

Дължината на течащите води у нас е 20 231 km и водна повърхност около 150 km^2 . Основната част от речния отток (81,3%) се формира в зоната на планините и хълмистите части на страната. Почти всички по-големи реки, които протичат през България водят началото си на наша територия, но транзитират и се вливат извън нея. В най-североизточните части на България липсват течащи води. Поради малката и при това със сложен релеф територия на България, реките са сравнително къси, с не големи водосборни басейни и следователно не много пълноводни. Всички реки в Северна България имат пролетно-лятно пълноводие, а реките в Южна България и по Черноморското крайбрежие зимно-раннопролетно пълноводие. По време на пълноводие на реките се оттича повече от 50% от годишния обем на оттока. Реките на България се отнасят към две водосборни области - Черноморска и Егейска (Беломорска). Главния вододел между тях минава на голямо протежение по билото на Стара планина, като в западната си част се отклонява на юг и заобикаля изворната област на р. Искър и Рила, след което минава по билото на Завалско-Планската планинска редица.

Езера и язовири

Общият завирен обем прясна вода в естествените езера е 1% от сумарния обем. В България съществуват около 400 езера, но те са с малки размери и обща площ от 95 km^2 . Част от тези езера са ледникови (гласиални) (Седемте рилски езера, Мусаленските и др.). Най-големите езера у нас са формирани в близост до Черно море (Варненско, Белославско, Бургаско и др.). От крайречните езера е запазено само езерото Сребърна, което е обявено за резерват. В страната ни има още единични карстови, тектонски и свлачищни езера. Зарибяването и друга рибовъдна дейност в гласиалните езера днес се отчита като грешка, която е допринесла за еутрофикацията на тези водоеми. Езерата, попадащи в резервати и защитени територии също не могат да бъдат интензивно експлоатирани за рибостопански дейности.

За регулиране на речният отток у нас са изградени около 3200 различни по размер язовири. В язовирите се съдържат 6,66 млрд. m^3 (33 % от потенциалния воден ресурс на страната). Броят на големите язовири в България е 216. От 53 комплексни язовира с общ обем от 6,697.8 милиона m^3 , 23 се намират в Източнобеломорския район, което представлява общ обем на съхранение от 3,105.5 милиона m^3 , което е 46.4% от общия обем на язовирите. В басейна на река Марица са построени трите най-големи каскади в България - водна каскада Батак (Баташки водносилков път, ВКБ), каскада Доспат-Въча и каскада Белмекен-Сестримо. Те улавят вода предимно от Рила планина, но също така и от западната и централната част на Родопите, а освен собствените си водосборни басейни, в

тях се прехвърлят и водни количества от водосборните басейни на реките Места и Струма в Западнобеломорски регион. Обемът на мултифункционалните и значителни язовири в Дунавския район е по-малък: 28.4% от общия обем за страната (16 язовира с общо 1 902.38 милиона m³). Черноморският район представлява 16.8% (8 язовира с общо 1 123.02 милиона m³), а Западнобеломорският район - 8.4% (6 язовира с общо 566.9 милиона m³). Големите язовири се използват предимно за питейни нужди, напояване, производство на ел. енергия, развитие на аквакултури в садкови стопанства и любителски риболов.

По-малките язовири, които не са изброени в Приложение No. 1 към чл. 13, стр. 1 на Закона за водите са следните (по райони за управление на водите):

- Дунавски район - 724 язовира с приблизителен обем на съхранение на вода от 444 милиона m³
- Черноморски район - 513 язовира с приблизителен обем на съхранение на вода от 424 милиона m³
- Източнобеломорски район - 1,068 язовира с приблизителен обем на съхранение на вода от 523 милиона m³
- Западнобеломорски район - 431 язовира с приблизителен обем на съхранение на вода от 46 милиона m³.

Малките и средно големи язовири са обект на любителския риболов и свободно отглеждане на риба. Използването на язовирите за производство на аквакултури е една възможност за различни райони на страната да разнообразят спектъра на произвежданата животновъдна продукция като същевременно с дейността си повишат ефективността от използването на тези водни тела. Проблематично в редица случаи е лошото състояние на хидроинженерната структура на тези язовири, която се нуждае от ремонт и поддръжка за осигуряване на безаварийна работа.

Крайбрежни води

Крайбрежната ивица на Черно море е с дължина от 378 km. Териториалните морски площи на страната (до 12 морски мили) са 6 506 km². Площта на континенталния шелф е 10 886 km², а икономическата зона в Черно море е 25 699 km². Лимитиращите фактори за развитието на аквакултурите по черноморското ни крайбрежие са няколко. Природните условия в Черно море не предоставят добре защитени от вълнение райони като фиорди и силно врязани в сушата заливи, което налага използването на щормоустойчиви съоръжения. Това несъмнено оскъпява производството от марикултури. Друг фактор с негативен ефект е силното антропогенно замърсяване, което се изразява в значителна еутрофизация и появата на цъфтежи на водорасли, а от тук и на явления като кислороден дефицит и замори по чувствителните на кислород хидробионти, наблюдавани главно в крайбрежните зони. Създаването на пречиствателни съоръжения, недопускането на попадане на нефтопродукти дават възможност за развитие на

някои видове марикултури в повече части на черноморския ни бряг. Високите летни температури в района на черноморското ни крайбрежие, също лимитират отглеждането на редица рибни видове, каквито са например пъстървовите риби, въпреки че в някои черноморски страни съществуват такива ферми.

Подземни води

Подземните водни ресурси са 44% от общите водни ресурси, а експлоатационните са 16% от общите водни ресурси на страната. В България са обособени 135 района с карстови води, които обхващат около 40% от всички подземни води. На национално равнище 63% от подземните водни тела (106 от общо 169) са изпълнили целта „добро състояние“ (описана в чл. 4 на Рамковата директива за водите и Раздел 5 на ПУРБ).

Екологично състояние на водите

Планове за управление на речните басейни от второ поколение показват, че близо една трета от всички повърхностни водни обекти (297 бр. (31%) от общо 955 бр.) отговарят на набелязаната цел "добър екологичен статус на водните тела". Въпреки това, съществуват значителни разлики, вариращи между 41% в Дунавски речен басейн и едва 5% в Черноморски район⁴ (Таблица 21).

Таблица 21. Постигнато „добро състояние“ за повърхностни водни тела за периода 2016-2021 г.

Таблица 3. Постигнат “добър статус” за повърхностните водни обекти

Повърхностни водни тела/ речен басейн	Западно беломорски район	Източно беломорски район	Дунавски район	Черноморски район	На национално равнище
Общо	183	311	256	205	955
С постигнати цели (брой)	60	123	104	10	297
С постигнати цели (%)	33%	40%	41%	5%	31%

Източник: Планове за управление на речните басейни 2016-2021г.

Никой от водните райони като цяло не е постигнал целите на Рамковата директива за водите за добро състояние на повърхностните води. На национално равнище 34% от повърхностните водни тела имат добро химическо състояние. Към 2014 г. състоянието на водните обекти е следното: крайбрежните води са преобладаващо категоризирани в умерено състояние - 7 водни тела от 10 тествани, включително Крапец, Русалка, Галата, Двойница, Несебър, Сарафово и Росенец, Велека; три водни тела са категоризирани в лошо състояние, включително Шабла, Варненски залив и Камчия. Водата на Варненския залив, където фитопланктонът, макрозообентосът и зоопланктона са в лошо състояние. Оценката се подкрепя и от състоянието на елементите за физичното и химичното качество, което показва отклонения от стандартите за добро качество. Състоянието на водите в река Камчия и района на Шабла е лошо по отношение на биологичния показател за качество макрозообентос.

⁴Планове за управление на речните басейни 2016-2021 г.

Замърсени са водите на почти всички наши големи реки. Степента на замърсеност на отделните поречия е различна и зависи от броя на замърсителите, количеството и качеството на отпадъчните води (органични и неорганични, токсични и безвредни) и обема на речния отток. Във всички басейнови дирекции (БД) най-често срещаните причини за невъзможност за постигане на добър статус са повишените концентрации на азот и фосфор, както и високите нива на еутрофикация на водите. Изхвърлянето на необработени или недостатъчно обработени битови отпадъчни води, изхвърлянето на недостатъчно обработени промишлени отпадъчни води, както и селскостопанските дейности са често срещани причини за замърсяването на повърхностните водни тела. Главни източници на замърсяването са отпадъчните промишлени води от целулозната, дрождовата, химическата, рудообогатителната, консервната, местната и текстилната и нефтепреработвателната промишленост. Наблюдава се трайна тенденция на влошаване на качеството на водните ресурси. Основните замърсители на речните води са индустриалните предприятия (целулоза и хартия, химикали, консервиране), отпадъчни води от населените места и животновъдните ферми. Обикновено след еднократна употреба водите на промишлеността не се пречистват или се пречистват частично, след което стават негодни за употреба. Освен замърсяването с органични и неорганични вещества напоследък все по-голямо значение придобива и термичното замърсяване на речните води. Обикновено долното течение на реките са частите с критично замърсяване. Водите на река Дунав показват замърсяване след Видин, Свищов и Русе, но реката е с повишено замърсяване в зоните на вток на притоците в българския участък.

Подземните сладководни ресурси в Бургаската долина, Варненския регион, Стара Загора, област Разград показват замърсяване по отношение на съдържанието на хлориди, сулфати, нитрати, обща минерализация. Замърсяването с нитрати и сулфати е резултат от високата степен на използване на торове в земеделските земи.

Видове риба и други водни организми, обект на отглеждане и развъждане

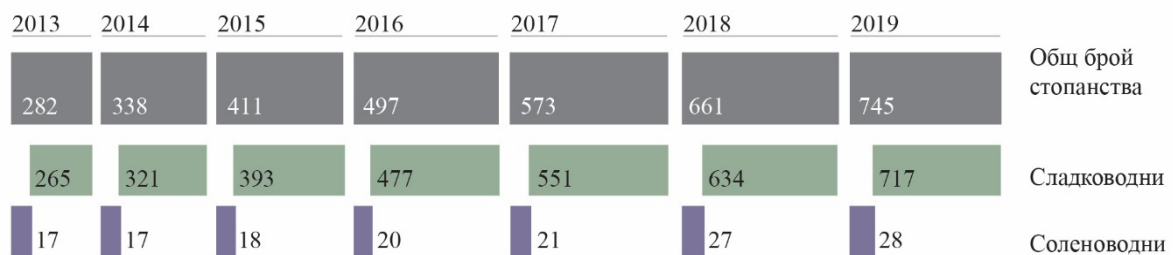
Производството на риба и други водни организми в България е ориентирано традиционно към сладководните аквакултури. Опитите за култивиране на морски организми стартират през 80-те години на миналия век с изграждането на първите колекторни установки за черна мида. След прекъсване от няколко десетилетия, през 2007 г. има изградени 15 колекторни стопанства с общо производство от около 300 t. Днес производство на черна мида надхвърля 3000 t и представлява около 30% от цялата продукция от аквакултури (Фиг. 21).

Източник данни: ИАРА

Фиг. 21. Годишно производство от аквакултури (морски и сладководни) за периода 2007-2019 г. в България

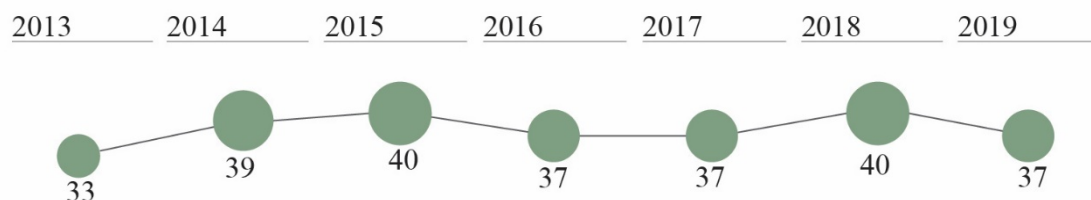
Поради редица хидрологични, климатични и географски особености на черноморския ни бряг, развитието на други типове марикултури на настоящия етап е трудно осъществимо или нерентабилно. Днес, сладководните аквакултури в България продължават да имат доминираща позиция както по отношение на брой на стопанствата (96%), така и по обема на продукцията (79%) и видовото многообразие на култивираните организми (95%) (Фиг. 22).

Източник данни: ИАРА

Фиг. 22. Регистрираните аквакултурни стопанства в Черно море (соленоводни) и вътрешните водоеми (сладководни) у нас за периода 2013-2019 г.

За периода 2013-2019 г. броят на видовете, отглеждани в аквакултури, варира в рамките на 33-40 вида (Фиг. 23).

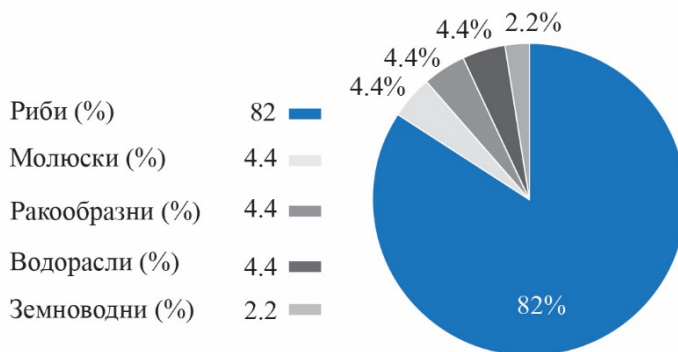

Източник: ИАРА

Фиг. 23. Брой на видовете риби и други водни организми, обект на отглеждане и развъждане в България за периода 2013-2019г.

С най-дългогодишни традиции в българските аквакултури са видовете: шаран (*Cyprinus carpio*), пъстър толстолоб (*Hypophthalmichthys nobilis*), бял толстолоб (*Hypophthalmichthys molitrix*), бял амур (*Stenopharyngodon idella*), дъгова пъстърва (*Oncorhynchus mykiss*), речна (балканска) пъстърва (*Salmo trutta*), европейски сом (*Silurus glanis*), щука (*Esox lucius*), а през последните години и видовете руска есетра (*Acipenser gueldenstaedti*), сибирска есетра (*Acipenser baerii*), веслонос (*Polyodon spathula*), африкански сом (*Clarias gariepinus*), черна мида (*Mytilus galloprovincialis*).

Рибите са представени с най-много видове от всички организмови групи в българската аквакултура (Фиг. 24). Те доминират почти напълно с 82% пред останалите групи, които са съставени от по два вида или 4.4%, като земноводните са представени само от един вид (2.2%).

Фиг. 24. Дял на организмовите групи, отглеждани в българските аквакултури според броя на видовете с които е представена всяка група (средно за периода 2013-2019 г.)

Според Balon (1995)⁵, шаранът *C. carpio* произхожда от див прародител, обитаващ басейна на Черно, Каспийско и Аралско море, който се разселва на изток до Сибир и Китай и на запад до Река Дунав. Този вид е култивиран по целия свят, но отглежданите стада принадлежат към различни източноазиатски подвидове. Според Kottelat и Freyhof (2007)⁶ един от тях е *Cyprinus carpio haematopterus*, който се култивира в няколко източноевропейски страни. Повечето от останалите шаранови риби, използвани в аквакултурите у нас, като пъстър и бял толстолоб, бял и черен амур, включително и каракудата не са местни видове, а са били интродуцирани. Интродуцирани са и два неместни есетрови вида - сибирска есетра и веслонос. Сибирската есетра е предпочитан вид в световен мащаб за

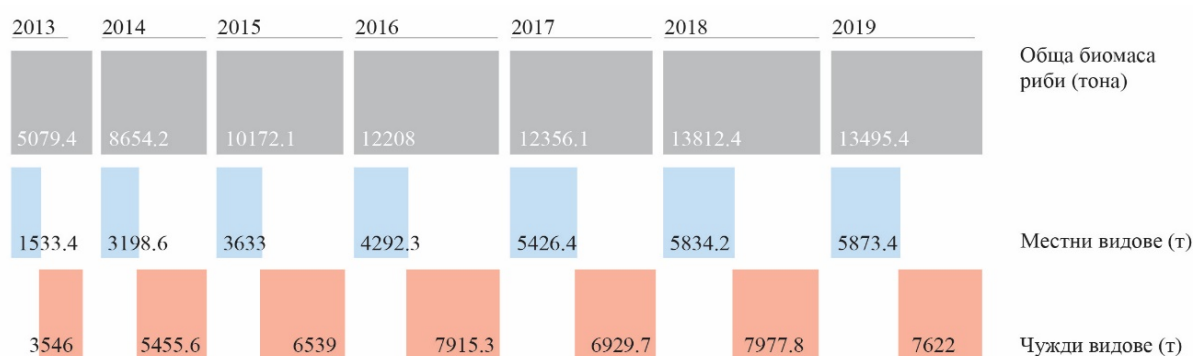
⁵ Balon, E. K. (1995). Origin and domestication of the wild carp, *Cyprinus carpio*: from Roman gourmets to the swimming flowers. *Aquaculture* 129, 3-48.

⁶ Kottelat, M. & Freyhof, J. (2007). *Handbook of European Freshwater Fishes*. Berlin: Freyhof and Cornol: Kottelat.

получаване на черен хайвер и доминира в производствата както на хайвер, така и на месо сред есетровите видове. Веслоносът (*P. spathula*) е северноамерикански вид есетрова риба, която се храни със зоопланктон и се отличава с висококачествено месо. Този вид представлява ценна алтернатива на пъстрия толстолоб, особено при отглеждане в язовири в поликултура. Все още обаче няма стопанства у нас ангажирани със системно изкуственото размножаване на веслонос и сектора разчита на внос от съседни страни.

Единствен вид обект на отглеждане в морските ни аквакултури е черната мида (*Mytilus galloprovincialis*). Пазарен интерес представляват и други видове молюски, интродуцирани в Черно море, като пясъчната мида (*Mya arenaria*), рапана (*Rapana venosa*), но към момента са единствено обект на улов, като се разработват методи за култивирането им.

Увеличаването на броя на отглежданите организми в аквакултури се осъществява както по пътя на интродукция на чужди видове, така и чрез култивиране на някои местни видове. Увеличаването на представителите на чуждите видове се дължи най-вече на възможностите за контрол върху параметрите на средата, които предлагат модерните технологии, най-вече в системите с рециркулация на водата (RAS). Такива са видовете африканския сом, барамунди, кохо съомга и други. По-голям е делът на произведена биомаса от неместни, интродуцирани видове спрямо биомасата от местни видове (Фиг.25).

Източник данни: ИАРА

Фиг. 25. Годишна продукция (тона) на аквакултури от местни и чужди видове риби и други водни организми в България за периода 20103-2019г.

Броят на местните видове риби и други водни организми, култивирано отглеждани също расте през последните години. Една от причините за това е търсенето на пазара и същевременно липсата на достатъчен добив от риболов. За някои видове риболовът е забранен поради значителното занижаване на числеността на популациите (напр. есетровите риби). Други местни видове са атрактивни поради добрите си вкусови качества, познати са на местното население, размножават се лесно и не се нуждаят от аклиматизация. Използват се най-често в поликултура в язовири или басейнови стопанства (европейски сом, лин, мряна, кефал и др.).

Таблица 22. Отглеждани в аквакултура видове в България за периода 2013-2019 г., тривиални и латински наименования, принадлежност към организмова група, местен или чужд вид, прилагана биотехнология.

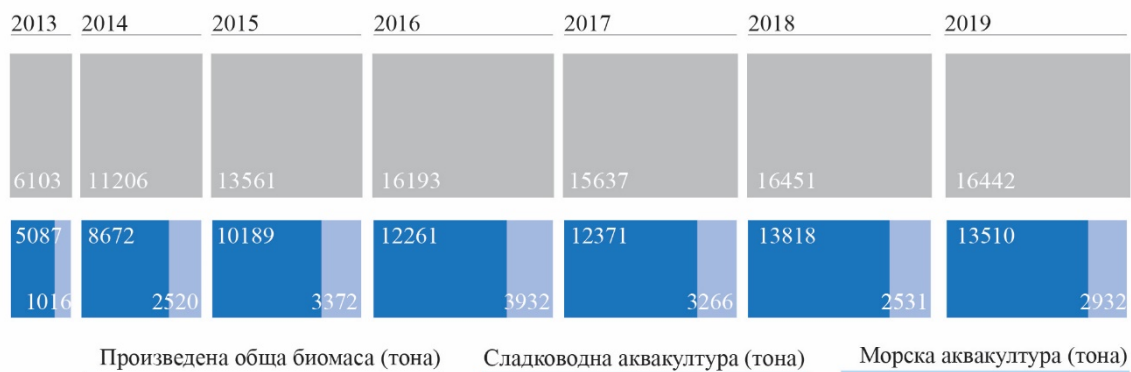
Риби и други водни организми в аквакултура		Организова група	Местен вид	Чужд вид	Прилага се технология за изкуствено размножаване		
№	Тривиално наименование				Латинско наименование		
1	Атлантическа (балканска, речна) пъстърва	<i>Salmo trutta</i>	риби	+		+	
2	Дъгова пъстърва	<i>Oncorhynchus mykiss</i>	риби		+	+	
3	Сивен	<i>Salvelinus fontinalis</i>	риби		+	+	
4	Атлантическа съомга	<i>Salmo salar</i>	риби		+		+
5	Кохо съомга	<i>Oncorhynchus kisutch</i>	риби		+		+
6	Щука	<i>Esox lucius</i>	риби	+		+	
7	Речен кефал	<i>Squalius cephalus</i>	риби	+			+
8	Лин	<i>Tinca tinca</i>	риби	+		+	
10	Платика	<i>Abramis brama</i>	риби	+			+
11	Морунаш	<i>Vimba spp.</i>	риби	+			+
12	Скобар	<i>Chondrostoma nasus</i>	риби	+			+
13	Шаран	<i>Cyprinus carpio</i>	риби	+		+	
15	Сребриста каракуда	<i>Carasius auratus gibelio</i>	риби	+		+	
16	Бял толстолоб	<i>Hypophthalmichthys molitrix</i>	риби		+	+	
17	Пъстър толстолоб	<i>Hypophthalmichthys nobilis</i>	риби		+	+	
18	Бял амур	<i>Ctenopharingodon idella</i>	риби		+	+	
19	Черен амур	<i>Mylopharingodon piceus</i>	риби		+	+	
20	Бяла мряна	<i>Barbus barbus</i>	риби	+			+
21	Червеноперка	<i>Scardinius erythrophthalmus</i>	риби	+			+
22	Бабушка	<i>Rutilus rutilus</i>	риби	+		+	
23	Буфало	<i>Ictiobus spp.</i>	риби		+	+	
24	Европейски сом	<i>Siluris glanis</i>	риби	да		+	
25	Канален (американски) сом	<i>Ictalurus punctatus</i>	риби		+	+	
26	Бяла риба	<i>Sander lucioperca</i>	риби	+		+	
27	Речен костур	<i>Perca fluviatilis</i>	риби	+			+
28	Чига	<i>Acipenser rhutenus</i>	риби	+		+	
29	Моруа	<i>Huso huso</i>	риби	+		+	
30	Пъструга	<i>Acipenser stelatus</i>	риби	+		+	
31	Руска есетра	<i>Acipenser gueldensteati</i>	риби	+		+	
32	Сибирска есетра	<i>Acipenser baeri</i>	риби		+	+	
33	Бестер		риби			+	
35	Европейска змиорка	<i>Anguilla anguilla</i>	риби	+			не
36	Африкански сом	<i>Clarias gariepinus</i>	риби		+		не
37	Барамунди	<i>Lates calcarifer</i>	риби		да		не
38	Тилапия	<i>Oreochromis niloticus</i>	риби		да	да	
39	Черна мида	<i>Mytilus galloprovincialis</i>	мекотели	+			не
41	Езерен рак	<i>Astacus leptodactylus</i>	ракообразни	+		да	
43	Голяма водна жаба	<i>Rana ridibunda</i>	земноводни	+			не
44	Спирулина	<i>Spirulina platensis</i>	водорасли	+		да	
45	Хлорела	<i>Chlorella vulgaris</i>	водорасли	+		да	

Обеми на производство на риба и други водни организми, тенденции

Общ обем производство по години и по региони

По данни на ИАРА, през 2019 г. общото производство от аквакултури (зарибителен материал, риба и други водни организми) възлиза на 16 442 t. Най-

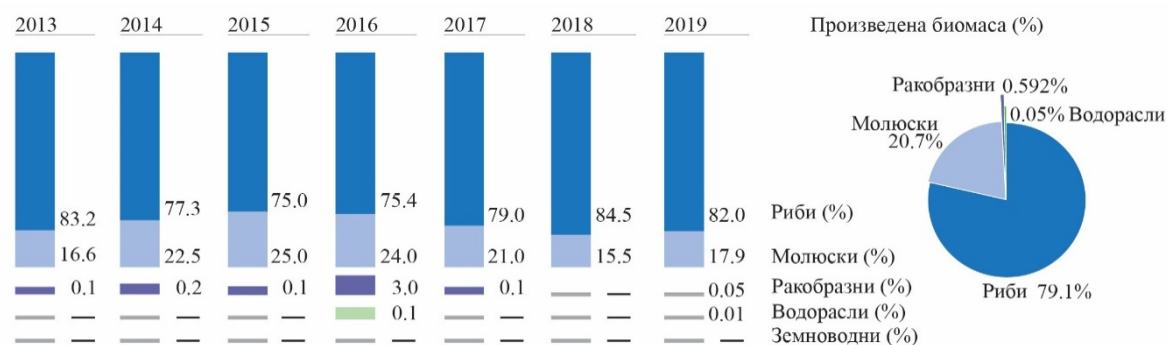
съществен ръст в производство се регистрира през 2014 г., когато обемът на продукцията от аквакултури достига 11 206 t, което представлява ръст от 45,5% спрямо предходната 2013 г. През 2014 г. се отчита увеличение както при производството на сладководни аквакултури от 3 585 t (40%), така и на морски с 1 504 t (60%). Тенденцията за продукция с годишен обем от около 16 500 t се запазва през последните четири години (2016-2019 г.) (Фиг. 25).

Източник данни: ИАРА

Фиг. 25. Годишна продукция на биомаса от сладководни и морски аквакултури в България за периода 2013-2019 г.

Рибите доминират в обема на произведена биомаса, като дялът им през отделните години варира в границите 75-84.5% (средно 79.1%), следвани от моллюските, представени единствено от черната мида с дял от 15.5-25% (средно 20.7%) през отделните години на наблюдавания период. Останалите организмови групи са представени незначително, като в продукцията от аквакултури са с дял под 1% (Фиг.26).

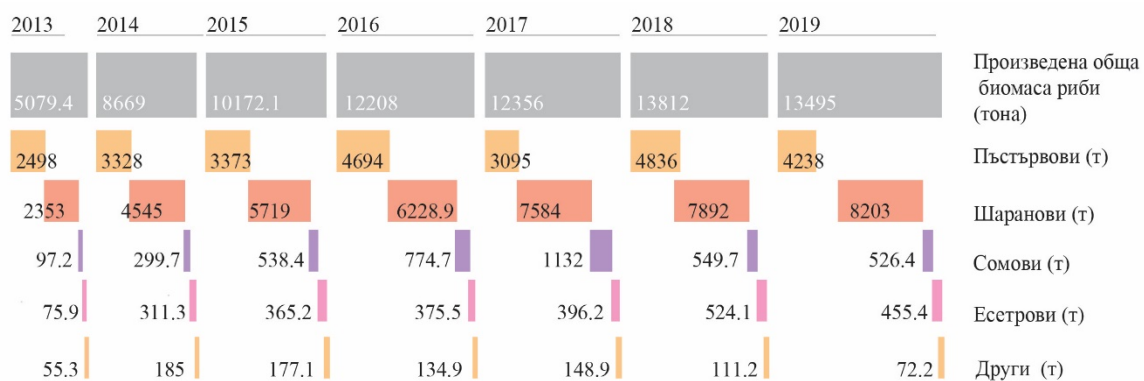

Източник данни: ИАРА

Фиг. 26. Дял на отделните организмови групи (%) в производството от сладководни и морски аквакултури в България за периода 2013-2019 г. (по години и средно за периода)

Представителите на две семейства риби формират основната продукция от аквакултури у нас - шаранови и пъстървови риби. Шарановите риби доминират в българските аквакултури както с богатия си видов състав, така и произведената биомаса, която през 2019 г. достига 8 202 t или над 60% от цялата рибна

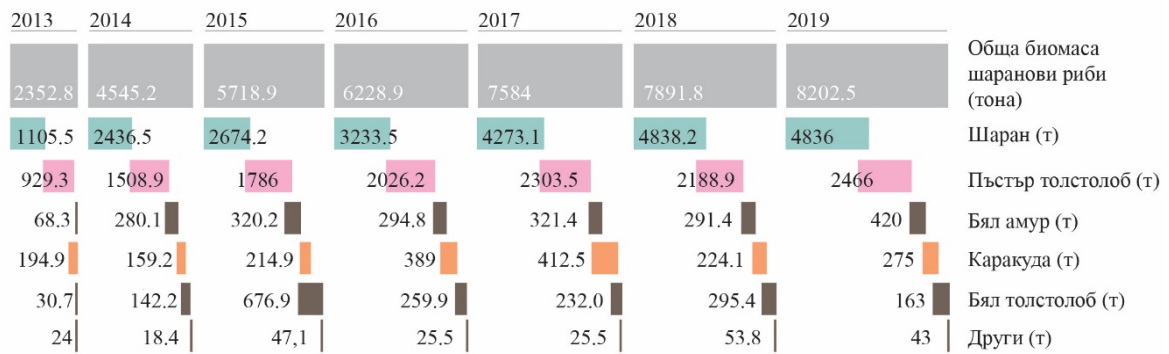
продукция (Фиг. 27). Сомовите и есетровите риби също показват тенденция на нарастване в обема на произведената продукция, като обаче производството им през годините е непостоянно.

Източник данни: ИАРА

Фиг. 27. Годишна продукция (т) на риби от различни семейства за периода 2013- 2019 г. в България

Традиционно у нас с най-голям обем е производството на шаран, като за отглеждането му се прилагат както отглеждането в класически землени басейни, така и садковото и свободно отглеждане (Фиг.28). Шаранът съставлява близо 60% от общата продукция на шаранови риби и средно 40.4% от цялата рибна продукция за периода 2014-2019 г. След него се нареждат пъстрият и белият толстолоб, които се използват широко при свободното отглеждане в язовири и в специализираните землени басейни. Друг представител на източноазиатския растителнояден комплекс риби е белият толстолоб, който е важен регулатор на фитопланктона във водоемите и традиционно се използва за биологичен контрол на качеството на водите, особено във водоеми, представляващи водоизточници за битово водоснабдяване. Белият амур традиционно е компонент на поликултурата и най-често се използва за оползотворяване на естествената хранителна база на водоемите. Производство на зарибителен материал от източноазиатския комплекс риби е с утвърдена биотехнология у нас, но зарибителен материал се произвежда в недостатъчен обем и затова се налага внос, особено на черен амур. Последният вид е и важен фактор в борбата срещу инвазията на мидата зебра. Каракудата се отглежда преди всичко свободно в язовири, но се среща и в редица басейнови стопанства.

Източник данни: ИАРА

Фиг. 28. Годишна продукция (т) на риби от семейство Шаранови за периода 2013-2019 г. в България

В пъстървовъдство у нас доминираща роля има производството на вида дъгова пъстърва (*O. mykiss*). Понастоящем отглеждането ѝ се осъществява основно в два типа стопанства - такива с бетонни басейни, на речно или изворно водозахранване, и в садкови ферми в планинските и полупланинските язовири. По-рядко се произвежда и в землени басейни. Годишното ѝ производството в периода 2013-2019 г. е в рамките на 2 500-4 800 т. Биомасата на дъговата пъстърва представлява 27.1% от общата биомаса риби, получавана от аквкултури за периода 2014-2019 г. Производители на дъгова пъстърва у нас са около 80 стопанства, което представлява сегмент от 17% от всички активни към 2019 г. стопанства (Фиг. 29). Повечето от тези стопанства имат капацитет само да отглеждат риби за консумация, т.е. те са угоителни стопанства по своята същност. Производството на хайвер се организира в значително по-малък брой стопанства. За 2019 г. те са само 9 на брой. Това налага значителен ежегоден внос на хайвер от чужбина за нуждите на непълносистемните стопанства и най-вече за садковите стопанства. Обичайно производството на дъгова пъстърва е насочено към риби с пазарни размери, отговарящи на принципа „една риба, едно ястие“ (250-350 g). В последните няколко години няколко ферми у нас произвеждат и по-големи риби, отличаващи се с оцветяване на месото, характерно за дивите съомгови видове, и от тук добили популярност на пазара под името „съомгова пъстърва“.

Производството на единствения местен вид пъстървова риби у нас - речна (балканска) пъстърва (*Salmo trutta*) е предназначено главно за зарибяване на реките с цел поддържане и възстановяване на естествените рибни популации в тях. Петнадесет стопанства регистрират продукция от речна пъстърва, като през 2019 г. едва в четири от тях се провежда изкуствено размножаване и получаване на хайвер. Маточните стада не се контролират генетично по отношение на техния произход и затова се отчитат случаи на зарибяване с неместни линии атлантическа пъстърва. Производството на друг северноамерикански вид сивен (*Salvelinus fontinalis*), макар и с многогодишни традиции у нас, също има незначителен дял от общото производство на пъстървови риби. Едва пет стопанства през 2019 г. регистрират производството му, и само едно стопанство

получаването на хайвер. В условията на затворена рециркуляционна технология се осъществява отглеждането на кижуч (кохо съомга) (*Oncorhynchus kisutch*). Нестабилните количества на продукцията на този вид вероятно са свързани с причини от икономическо и технологично естество, както и на проблеми с доставка на зарибителен материал, тъй като единственото към момента стопанство не разполага със собствено маточно стадо и отглежда стерилни триплоиди. Атлантическата съомга (*Salmo salar*) през последните няколко години не се отчита отделно от статистиката и няма данни този вид да се отглежда някъде у нас.

2013	2014	2015	2016	2017	2018	2019	
2498.2	3327.8	3372.5	4694	3094.9	4835.6	4238	Обща биомаса пъстървови риби (тона)
2469.9	3311.8	3372.5	4662.2	3042.9	4820.2	4157	Дъгова пъстърва (т)
23.3	10.4	13.5	18.3	20.3	14.2	31.4	Речна (балканска) пъстърва (т)
4.8	0.01	1.5	9.3	21.5	0.8	41.5	Съомга (т)
0.1	5.6	8.2	4.4	10.3	0.9	8.1	Сивен (т)

Източник данни: ИАРА

Фиг.29. Годишна продукция (т) на риби от семейство Пъстървови за периода 2013-2019 г. в България.

Сомовите риби заемат трето място по обем произведена биомаса от аквакултура за периода 2013-2019 г. Производството на местния за страната ни вид - европейски сом (*Siluris glanis*) запазва относително стабилни нива от порядъка на 210 t годишно за периода 2014-2019 г., като за 2019 г. е лидер в групата с 315 t (Фиг. 30). Африканският сом (*Clarias gariepinus*) е един от новите видове за българската аквакултура със значителен ръст в продукцията, която през 2017 г. достига до 909 t, след което бележи спад до 203 t през 2019 г. За разлика от европейския сом, които е обект на отглеждане в 146 стопанства, то продукцията от африканския сом е съсредоточена само в две стопанства с рециркуляционни системи. Производството на американския канален сом (*Ictalurus punctatus*) варира от 5.1 t за 2013 г. до 22.6 t за 2018 г. или 24 t средна годишна продукция за периода.

2013	2014	2015	2016	2017	2018	2019	
97	300	538	775	1132	550	526	Обща биомаса сомови риби (тона)
62.4	122.5	158.7	226.7	204.9	246.2	315	Европейски сом (т)
29.7	164.4	285.7	540.7	909.0	280.9	203	Африкански сом (т)
5.1	12.9	93.9	8.1	19.0	22.6	9.2	Канален сом (т)

Фиг. 30. **Годишна продукция (t) на европейски, канален и африкански сом за периода 2013-2019 г. в България**

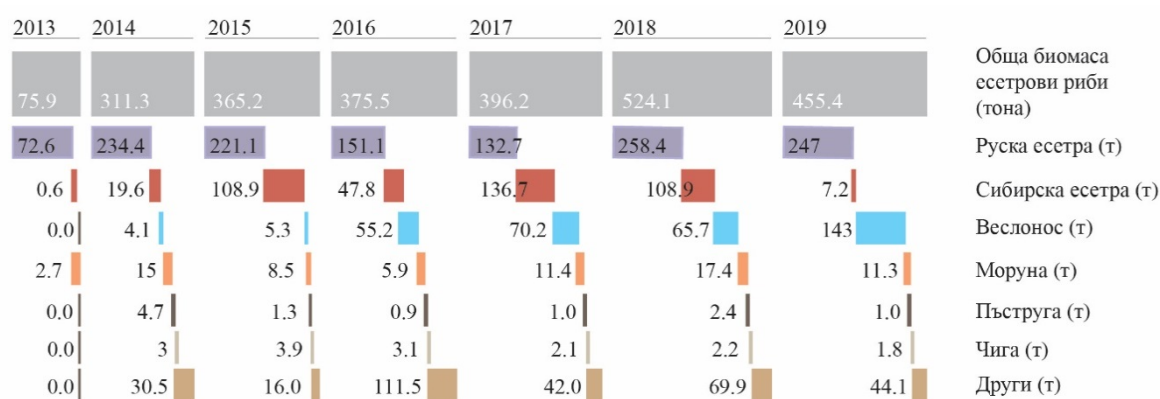
Делът на есетровите риби в производството от аквакултури нараства през последните години (Фиг. 31). Култивирането им у нас започва преди около 20 години, главно във връзка със снижените естествени запаси от тези видове в река Дунав⁷. За развитието на този вид аквакултура допринасят забраната на улов на есетрови риби в р. Дунава и Черно море, необходимостта от извършване на зарибителни мероприятия за подпомагане на дивите популации, както и устойчиво високите цени и постоянно търсене на черен хайвер на международните пазари. Не се провежда контрол за произхода на маточните стада. Последните седем години за месо се отглеждат основно два чисти вида - интродуцираните неместни видове сибирска есетра (*A. baeri*) и веслонос (*P. spatula*). Сибирската есетра доминира като вид и в класацията на световното производство⁸. От местните видове интерес има към моруната (*H. huso*), чигата (*A. rhuthenus*) и руската есетра (*A. gueldenstaedtii*). Произвеждат се и известни количества хибриди, като само бестера (чига x моруна) се отчита самостоятелно (Фиг. 32). Отглеждането на есетровите се осъществява предимно в садкови стопанства (66%), както и известна част в басейнови стопанства (18%) и свободно отглеждане в язовири (16%). В производството на биомаса от есетрови риби България заема 11 място в света за 2017 г. след Китай, Русия, Армения, Иран, Виетнам, САЩ, Италия, Тайван, Казахстан, Франция, Полша. Глобалното производство на хайвер (t) от риболов (1976-2011, ФАО, статистически данни за 2011-2018 г.) и данните за производството на аквакултури (1991-2017 г.) разкриват, че производството на хайвер от култивирани риби не е показало сравнимо увеличение като есетровото производство на месо. Световната продукция от аквакултури след 25 години на развитие остава на около 10% от производството на хайвер, получен от риболов през 80-те години на миналия век. Тази разлика между тенденциите в производството на есетровото месо и производството на хайвер се дължи главно на огромното китайско производство на месо, което се продава предимно за консумация, като се използват риби със сравнително малки размери (например, 750-1000 g на принципа „една риба, едно ястие“). Така тези риби не се отглеждат до полова зрялост. Това обяснява разминаването между ролята на китайското производство в месото и хайвера през 2017 г. с дял в глобалното производство на хайвер от 27% в сравнение със 78% от производството на есетрово месо. У нас, също след определяне на пола на рибите на около две годишна възраст, мъжките риби биват насочени към пазара, а за доотглеждане до полова зрялост се оставят женските. Глобалното производство

⁷Raikova G, M Zivkov, M Vassilev, G Miloshev, E. Uzunova. 2001. [Action plan for sturgeons in Bulgarian parts in the Danube River and Black Sea](#)

⁸Bronzi P, Chebanov M, Michaels JT, Wei Q, Rosenthal H, Gessner J. Sturgeon meat and caviar production: Global update 2017. *J Appl Ichthyol.* 2019;35:257–266. <https://doi.org/10.1111/jai.13870>

на хайвер през последните 17 години ясно показва, че прирастът се генерира най-вече от нарастващото производство на хайвер в „старите“ страни-производители на хайвер, но и от страни, които започват производството на хайвер през последните 10 години. България заема осмо място сред производителите на хайвер в света, като първото място се държи от Китай, следвана от Русия, Италия, Франция, Полша, Германия и САЩ. Търговската стойност на хайвера до голяма степен зависи от видовете есетра, но също и от специфичното за вида време, необходимо за достигане на полова зрялост и съответно от продължителността на отглеждане, преди да бъде достигната полова зрялост. Този подбор допринася за разликата между видовете, отглеждани за хайвер и отглеждани за месо. В световен мащаб най-важният вид есетра, отгледана за производство на хайвер е *A. baerii*, формиращ 31% от общата продукцията, следван от *A. gueldenstaedtii* (20.4%), хибридът *H. dauricus* × *A. schrenckii* (13.1%), *Acipenser transmontanus* (12.1 %) и *Acipenser ruthenus* (5,2%), докато други видове допринасят 45% за общия добив.

Данните за износ на хайвер, регистрирани от CITES, показват само тези количества предназначени за страни извън Европейския съюз, което прави трудно проследим пазара на българския черен хайвер.

Източник данни: ИАРА

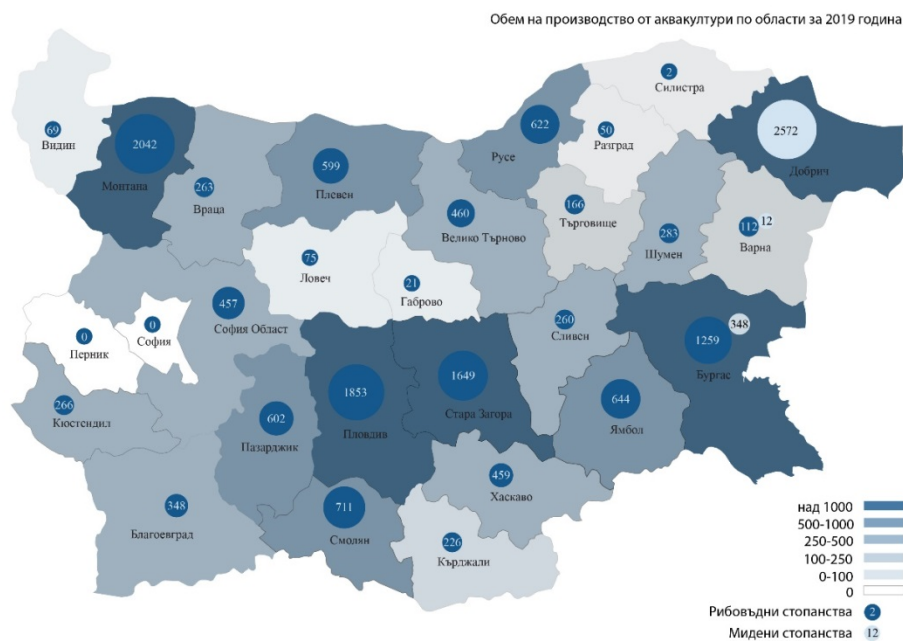
Фиг. 32. Годишна продукция (т) на биомаса от риби от семейство Есетрови за периода 2013-2019 г. в България

Световните тенденции в производството на есетрово месо и хайвер през последните 5 години и прогнозите за бъдещето предполагат краткосрочен сценарий, при който търсенето остава по-ниско от предлагането. За да поеме нарастващото производство, пазарът ще трябва да се разшири, като се насочи към нови пазарни сегменти.

Разпределение на производството в страната по обем и области

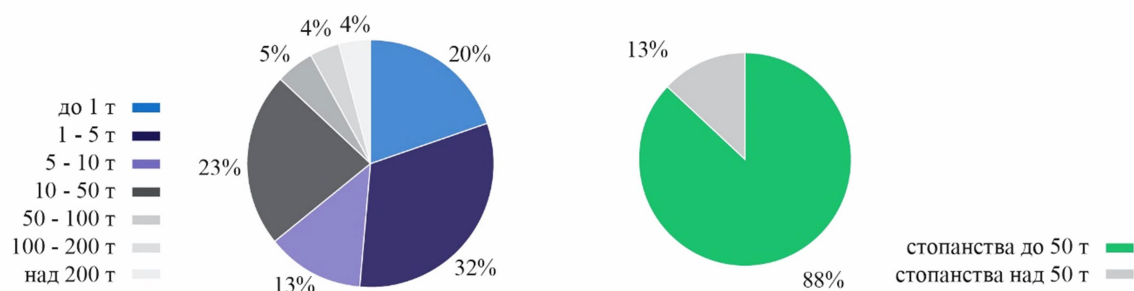
С най-голяма продукция от аквакултури за 2019 г. са областите Монтана, Пловдив, Стара Загора, Бургас, отчетено на база производство на риби, като годишният добив в тези области надхвърля 1000 t. Средният добив от област за периода е 519 t. С продукция над 2000 t е и област Добрич, но това е за сметка на

черната мида, която има висока единична маса (Фиг. 33). В регионите с най-голям обем продукция функционират и значителен брой стопанства. Така например, в област Стара Загора и Пловдив броят на стопанствата е най-висок за страната, при среден брой за област 17-11 за периода 2014-2019 г. В област Монтана функционират садкови ферми, отглеждащи както дъгова пъстърва, така и шаранови риби. В производството на пъстърва освен в област Монтана съществен дял имат и областите Смолян, Пловдив и Благоевград. В производството на шаран лидери са областите Монтана, Стара Загора, Плевен и Бургас. Есетрови риби в най-голям обем се отглеждат в областите Кърджали (сибирска и руска есетра, пъструга, чига), Стара Загора (веслонос), Пазарджик (руска есетра). Производството на марикултури (черна мида) е неравномерно разпределено по черноморското ни крайбрежие, като 7 ферми в област Добрич са произвели над 85% от общата продукция на миди. В област Бургас през 2019 г. са функционирали 6 ферми, но общата им продукция е около 12 %.

Източник данни: ИАРА

Фиг. 33 Обем на произведена продукция (t) от аквакултури (рибовъдни и мидени стопанства) през 2019 г. в България по области.

Източник данни: ИАРА

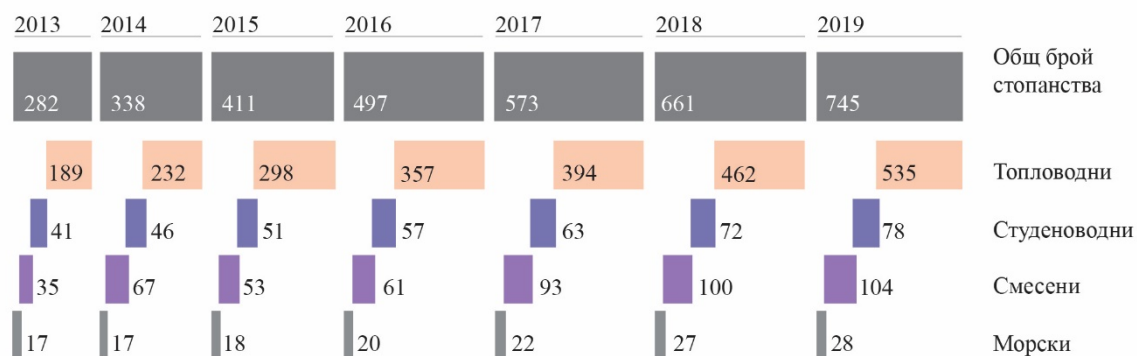
Фиг. 34 Дялово разпределение на стопанствата в България, според обемът на произвеждана продукция от аквакултури през 2019г.(не е включено производството на черна мида)

Основен дял в структурата на стопанствата у нас през 2019 г. имат фермите, произвеждащи между 1 и 5 t годишна продукция - 136 броя (32%), следвани от стопанствата с годишна продукция между 10 и 50 t - 97 броя (23%) (Фиг. 34). Значителен е и броят на стопанствата с продукция под един тон. Такива са 89 стопанства или 20% от всички активни за периода. Като цяло, стопанства, произвеждащи до 50 t формират 88% от всички стопанства. Продукцията над 200 t са отчели 17 ферми (5%). Производството на черни миди също е разпределено неравномерно между опериращите ферми за 2019 г., като една ферма произвежда 62 % от цялата продукция от миди.

Стопанства за аквакултури в България

Регистрирани стопанства в България

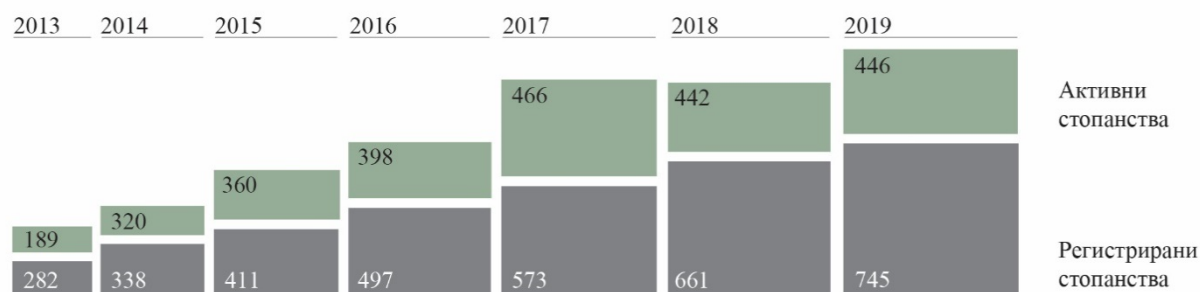
Броят на регистрираните у нас стопанства за аквакултури показва постоянен тренд на увеличение. За периода 2013-2019 г. броят им се е утроява достигайки 754 в края на 2019 г. В България, традиционно стопанствата за аквакултури се класифицират в две групи - топловодни и студеноводни, като това разграничаване се прави на базата на температурните изисквания на отглежданите в тях видове. Днес, макар тази класификация да не отразява цялата производствена палитра от риби и други водни организми, често намиращи се в междинно положение по отношение на температурните си предпочитания, се използва и все още съществува в някои нормативни документи. Стопанствата, отглеждащи други видове (главно есетрови) и попадащи извън обхвата на понятията „топловодни“ и „студеноводни“ се класифицират като „смесени“. Разпределението на стопанствата по този критерий през 2019 г. е както следва: 535 топловодни стопанства (72% от общия брой), 78 студеноводни (10%) и 104 (14%) смесени. 29 или 4 % са морските колекторни установки за черна мида (Фиг.35).

Източник данни: ИАРА

Фиг. 35. *Разпределение на типовете стопанства (топловодни, студеноводни, смесени и морски) у нас за периода 2013-2019 г.*

Поддържаният от ИАРА регистър на стопанствата отчита ежегодно дейността на всяко едно от тях. Деклариралите продукция за съответната година стопанства представляват активният компонент от всички регистрирани за периода. За 2019 г., продукцията са отчетели 446 стопанства, което представлява 60% от всички регистрирани стопанства (Фиг.36). Няма данни по какви причини останалите 40% от стопанствата не са отчетели производство за съответния период, т.е. дали окончателно са прекратили дейността си или временно. Броят на активните стопанства за последните три години остава приблизително постоянен - около 450 бр., независимо от постоянно нарастващият брой регистрирани стопанства за същия период.

Източник данни: ИАРА

Фиг.36. *Разпределение на броя на регистрираните към съответната година и активните стопанства за същата година (2013-2019г.) в България.*

Разпределение на стопанствата по типове и отглеждани видове на територията на страната и по региони

В България се използват следните производствени мощности за отглеждане на риби и други водни организми: свободно отглеждане (в малки и средни язовири), специализирани басейни (главно землени и циментови), мрежени клетки (садки), стопанства с рециркулация на водата (РСА), колекторни установки за черна мида.

Свободно отглеждане на риба и други водни организми

Свободното отглеждане на риба е широко прилагана екстензивна и полуинтензивна форма на аквакултура у нас. Този начин на култивиране се прилага предимно в малки и средни язовири до няколко десетки декара, а рядко и в по-големи водни басейни. След извършване на зарибяване на водоемите, нарастването на рибите се подпомага с фуражи или се разчита единствено на естествената рибопродуктивност на водоема, която у нас варира от 15-70 kg/dка, но най-често е в диапазона 15-20. При достигане на пазарно тегло рибата се излавя. В процеса на отглеждане на рибата се извършват и дейности като варуване, торене и др. Най-често използваните видове са шаран, бял и пъстър толстолоб, бял амур, а от хищните видове шука и сом, които се отглеждат в повечето случаи в разновидова и разновъзрастова поликултура.

Основни проблеми и ограничения при използването на малките язовири за свободно отглеждане на аквакултури са следните: (i) лошо състояние на хидротехническите съоръжения (язовирна стена, преливници, кранове и др.); (ii) комплексно ползване на водния басейн (напояване, промишлено водоснабдяване, електропроизводство, рекреационна дейност), което може да доведе до ниски нива на водата в язовира и да предизвика замори; (iii) трудна охрана на продукцията, поради големите водни площи; (iv) рибоядните птици; (v) трудности при излавяне на продукцията; (vi) неефективен контрол върху възпроизводството на някои видове, а от тук и върху количеството, съотношението и продуктивността на водоема и др. През летните месеци на годината, водоподаването в тези водоеми намалява и дори спира, което също е лимитиращ фактор, главно по отношение плътността на посадките. Често се наблюдават и силно снижени параметри на качеството на водата, особено когато язовирите са разположени близо до урбанизирани зони, производствени предприятия, селскостопански площи, животновъдни ферми и др.

Положителните страни на този вид аквакултура са много. Производството изисква малки капиталовложения (в случаите когато съоръженията са в добро техническо състояние), влагани най-вече в зарибителен материал, зърнен фураж (при полуинтензивно производство) и риболовни уреди (лодки, грибове и др.). Ненатоварването на водоемите с много биомаса прави производството екологосъобразно. Чест източник на грешки е неправилният подбор на видове, които не са подходящи за типа водоем, т.е. неправилно структуриране на поликултурата, несъобразени количества, неподходящо хранене, зарибяване с некачествени риби, нередко с паразити и болести. Внасянето на чужди за местната фауна видове, използване на химикали за третиране на рибите, натоварването им с прекомерна рибна биомаса и др. могат да доведат до сериозни екологични проблеми.

Отглеждане на риба в специализирани басейни

В България, басейновите стопанства основно са изградени от землени басейни (главно в шарановъдството и по-рядко в пъстървовъдството) и бетонни басейни (главно канален тип (raceways, англ.)). Вторите са производствен елемент в

пъстървовите стопанства и в някои есетрови стопанства. Повечето от стопанствата със землени басейни са изградени преди повече от 50-60 години. Единичните размери на угоителните басейни обичайно варират от няколко стотин квадратни метра до няколко декара в пъстървовъдството и от няколко декара до стотици (в някои случаи хиляди) декара в шарановъдството. Отглеждането на риба в басейновите стопанства е предимно интензивно, като основно средство за интензификация е храненето с балансирани фуражи. През последните години това важи не само за пъстървовите стопанства, но и за шарановите. В някои шарановъдни басейнови стопанства се прилага и полуинтензивен начин на отглеждане на рибата, като при храненето преобладават зърнените фуражи, а гранулирани фуражи се дават само на зарибителния материал.

Според вида на отглежданата риба сред басейновите стопанства доминират тези за производство на шаранови риби (главно шаран, толстолоб и бял амур). Следват басейновите (землени и бетонни) за отглеждане на дъгова пъстърва. Мелиоративните мерки са насочени към поддържане на дигите, отстраняване на нежелана растителност, отстраняване на натрупани органика по дъното, варуване и торене.

Основни проблеми пред този тип стопанства са: (i) постъпваща вода с ниско качество; (ii) намаляване на водните количества поради засушаване на климата; (iii) висока цена на потребяваната вода; (iv) висока цена на фуражите; (v) висока цена на електроенергията (при използване на помпи, аератори); (vi) инвестиции в поддържане на дигите, саваците и др.; (vii) проблемна охрана на продукцията, особено при големите стопанства, (viii) рибоядните птици и др.

Предимства на басейновите стопанства са възможностите за контрол на постъпващите водни количества, контрол върху излавянето на рибата, възможностите за контрол върху заболяемостта, правилен разчет за структурата и плътността на посадките, възможност за планиране на добивите и др.

Сред басейновите стопанства у нас преобладават непълносистемните от угоителен тип за производство на риба за консумация. Но съществуват и пълносистемни, със пълен цикъл на отглеждане на рибата - от хайверно зърно до риба за консумация.

Отглеждане на риба в садки

Този тип стопанства у нас се изграждат във вътрешните сладководни водоеми – основно в големите и средни язовири, за разлика от световната практика и използването на тази технология предимно в дълбоките заливи и фиорди на морета и океани. През последните години у нас започна отглеждането на риба в садки и в редица малки водоеми (под 50 дека), които често не притежават необходимите условия за нормално функциониране на този тип аквакултура. Броят на новосъздадените садкови стопанства се запазва постоянен (около 35 бр.) през последните 8 години. През 2019 г. активност са отчетели 30 стопанства, ползващи тази технология. Видовете риба, отглеждани в мрежени клетки, най-често включват шаран, дъгова пъстърва, европейски сом и есетрови видове, които

имат различен диапазон по отношение на изискванията си към параметрите на водната среда. Въпреки това в някои случаи се правят опити в едно и също стопанство да се отглеждат няколко вида риба.

Основните производствени проблеми при садковите стопанства са свързани с: (i) невъзможност за контрол върху качеството на водата, (ii) флуктоацията на водното ниво в язовирите, използвани за напояване и електропроизводство, (iii) трудности при набавянето на качествен зарибителен материал, (iv) трудности при профилактиката и лечението на някои заболявания, (v) обрастване на садките; (vi) нападения от рибоядни птици, видри и др.

Предимствата на тази технология са във възможностите за контрол върху числеността и плътността на рибите в производствените съоръжения, ефективното изхранване на рибите с високо енергийни фуражи, бързите темпове на нарастване, възможностите за приложение на някои профилактични и лечебни процедури.

Във връзка с превенция на влиянието, което садковите установки имат върху върху водната околна среда, от ИРА, Пловдив е разработена и се прилага методика за определяне на максимално допустимото количество риба, което може да се отглежда във всеки един отделен язовир, без това да води до промяна на екологичното състояние/потенциал на водното тяло. Методиката се базира на специфичните хидрологични характеристики на водните тела, вида и количеството на отглежданата риба, начина и вида на използвания фураж, обмяната на водата във водното тяло, големината на водосбора и др. Тя е изпитана досега в язовирите Доспат и Кърджали, като в момента се изпълнява проект, финансиран от МОСВ, за прилагането ѝ в други 9 язовира в страната, където има разположени или се предвижда разполагането на садкови стопанства. Въвеждането на производствен лимит за отглеждане на риба в садки има за цел да ограничи риска от евтрофизация и свързаните с нея крайно негативни последици за околната среда и човека. В рамките на проекта ще се разработят и параметрите за допустимост, при които в даден язовир могат да се разполагат садкови стопанства, тъй като неправомерното им стоителство води до рискови моменти при отглеждането на рибата, а също така и до повишаване на евтрофикацията на водоемите.

Стопанства с рециркуляционни системи (РСА)

Стопанствата с рециркуляционни аквакултурни системи (РСА) за отглеждане на риба и други водни животни са производствени установки, чийто най-съществена характеристика е затвореният цикъл на водоснабдяване, при който отработената вода минава през система за механично и биологично пречистване и постъпва отново в басейните с риба, а новопъспилата вода, в зависимост от системата, обичайно не надхвърля 10% от целия обем на системата. Тези системи са подходяща алтернатива на традиционните стопанства, особено в случаите, когато източниците на водата са с ограничено количество и качество, разполагаемата площ е малко, температурните и климатичните дадености са далеч от оптимума за вида, има ограничения за заустване на отпадъчните води в дивата природа или в

случайте, когато отглеждания вид риба е чужд и трябва да се предотврати изпускането му в околната среда. Друго предимство на рециркуляционните системи са ниските нива на употреба на антибиотици и други лекарствени препарати, което от своя страна прави крайния продукт по-безопасен за консумация.

Оптималните условия на средата увеличават ефективността от използваните фуражи и някои видове риби достигат пазарен размер за половината от времето, необходимо при класическите форми на отглеждане. В рециркуляционните системи използването на храната, нарастването на рибите, оцеляемостта се контролира 24 часа в денонощие.

Водната консумация за производството на 1 килограм рибна продукция се оценява на около 500 l, което е 100 пъти по-малко от водното потребление в традиционните ферми.

Наред с предимствата от екологично и друго естество пред масовото използване на рециркуляционни систем има редица ограничения. На първо място това е необходимостта от значителни начални инвестиции и последващи високи операционни разходи, свързани главно с потреблението на енергия и организацията на пречиствателния процес. Основен проблем е, че обектите, предмет на отглеждане, следва да имат висока пазарна цена, за да могат да покрият високите оперативни разходи и да се формира печалба. В случай на много високи посадки и/или влошаване на качеството на водата, дължащо се на проблеми в пречистването ѝ, състоянието на рибите може бързо да се влоши и да се стигне до масова смърт. И не на последно място рециркуляционните системи изискват обслужване от високо квалифициран персонал и непрекъсната поддръжка на високотехнологично оборудване. Съществува реална опасност, новопостроените рециркуляционни системи у нас да търпят недостиг на зарибителен материал, особено за тези, които са ориентирани към нови за страната или за нови за аквакултурата у нас видове, като кижуч, змиорка, африкански сом, бяла риба, европейски сом и др. Високата степен на екологосъобразност на този тип производство е основно предимство, особено за страни като България, бедни на водни ресурси, но от друга страна основно високите производствени разходи и липсата на квалифициран персонал за устойчивата им експлоатация са основна пречка за по-широкото им навлизане в практиката.

Колекторни системи за отглеждане на миди

Известно е, че българското черноморско крайбрежие няма добре защитени акватории като заливи, лимани и фиорд и удобни за отглеждане на черна мида *Mytilus galloprovincialis* в аквакултура. Акваториите, които сега се използват са около остров Св. Иван в Созополския залив, до Поморие, около Маслен нос и Приморско (Перла), около нос Калиакра (местността Зеленка и Дълбока), до Каварна. Всички тези райони са частично защитени и инсталациите и фермите са уязвими при голямо вълнение или щормове. Например вълнение от югоизточна

посока е особено опасно за северното Черноморие (за фермите около нос Калиакра и Каварна), както и за района под Маслен нос.

У нас се изграждат мидени ферми в които основно се използва технологията на въжени колектори, които са окачени на поплавъци. Изключение е технологията при която се използват за колектори самите поплавъци, които са закачени на бетонни котви на дъното. Предимствата на поплавък-колекторите се състоят в обединяването на функциите на поплавъците с тези на колекторите, което води до технологични удобства и до устойчиво положение на екстензираните поплавък-колектори във водното тяло от въздействието на вълнението и подводните течения, както и до лесното изваждане на всеки отделен колектор и изземването на продукцията. Предимствата на котвите са, че те обезпечават с вътрешните си повърхности места за обитаване на дънни риби, ракообразни, мекотели и водорасли, като по този начин способстват за нарастване на биоразнообразието и самопочиствателната способност на морето.

Броят на регистрираните мидени ферми нараства ежегодно. През 2019 г. броят им достига 29. За съжаление, малка част от тях функционират - едва 50%. Значителен брой ферми са напълно изоставени, но без да бъдат премахнати поплавъци и колектори, което има освен негативен естетически ефект, предизвиква и сериозно недоволство сред местите рибарски общности, които са възпрепятствани да използват акваториите на изоставените мидени стопанства, а и представляват опасност за плавателните съдове.

Разпределение на стопанствата през 2019 г. по типове и области

За 2019 г. са регистрирани 745 стопанства за аквакултури. От тях активност са отчетели 446 стопанства или 60 % (Фиг. 37). Според производствената технология, която се прилага при производствата на аквакултури, най-голям е дялът на стопанствата за свободно отглеждане на риба - 282 бр. (63%). Дялът на стопанствата със специализирани басейни за аквакултури е 25% от общия брой активни стопанства. Дялът на садковите стопанства през 2019 г. е 25% (30 бр.) от всички активни за периода, а използващите рециркуляционни системи към общия брой стопанства е едва 2%. Мидените колекторни стопанства, функциониращи през 2019 г. са 15 броя или 3% от общия брой активни стопанства за аквакултури в страната (Фиг.37).

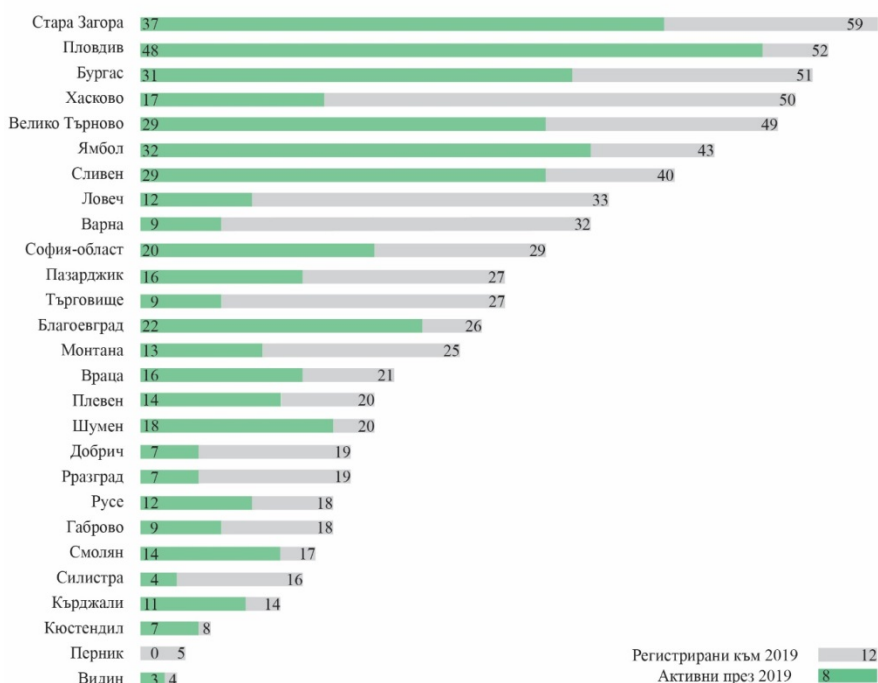
Басейнови стопанства	Садкови стопанства	Свободно отглеждане
113	30	281
	15	5
		2
		281

Рециркуляционни системи
Комбинирани стопанства
Мидени колектори

Източник данни: ИАРА

Фиг. 37. *Разпределение на активните стопанства през 2019 г. по типове (басейнови, садкови, RAS, мидени колектори, комбинирани - садки със свободно отглеждане).*

Разпределението на отделните типове производствени технологии на подсектор Аквакултури на територията на страната е неравномерно и тази неравномерност се определя главно от климатичните и географските фактори. Лимитиращ фактор е достъпът до подходящ по количество и качество воден ресурс (Фиг. 38). За 9 области броят на функциониращите стопанства е под 50% спрямо регистрираните, като най-драстична е разликата в областите Варна (9 активни от 32 регистрирани), Ловеч (12 активни от 33 регистрирани), Хасково (17 активни от 50 регистрирани), Силистра (4 активни от 16 регистрирани). В област Перник не е функционирало нито едно стопанство през 2019 г.

Източник данни: ИАРА

Фиг. 38. *Дял на активните към общорегистрираните стопанства по области у нас през 2019 г.*

В областите със значителен брой язовири, съответно и броят на стопанствата за садково отглеждане, както и тези за свободното отглеждане на риби е по-висок (Таблица 23). Наличието на благоприятни климатични и хидрологични условия в яз. Кърджали предопределя изграждането на значителен брой различни по обем на производство садкови стопанства в него (Таблица 23). Естествено е съсредоточаването на соленоводните стопанства в крайбрежната акватория на Черно море и съответно в областите Варна, Бургас и Добрич. Едно стопанство за соленоводни скариди има регистрирано в акваторията на община ВеликоТърново.

Таблица 23. Разпределение на различните типове стопанства в България по региони за 2019 г.

	Басейнови стопанства	Садкови стопанства	Свободно отглеждане	РАС	Мидени ферми
Стара Загора	12	5	20		
Пловдив	10	2	36		
Бургас	1	2	22		6
Хасково	2	1	14		
Велико Търново	3	1	25		
Ямбол	5		27		
Сливен	5	1	23		
Ловеч	3	1	8		
Варна	1	1	5		2
София-област	16	2	1	1	
Пазарджик	7	3	5	1	
Търговище	2		7		
Благоевград	18	1	3		
Монтана	2	3	8		
Враца	2		14		
Плевен	2	1	11		
Шумен	1		17		
Добрич					7
Разград	1		6		
Русе	5		7		
Габрово			9		
Смолян	12	2			
Силистра			4		
Кърджали		8	3		
Кюстендил	3		4		
Перник					
Видин			3		

Дефиниране на малки, средни и големи стопанства

Критерии и дефиниране

За оценка на големината на стопанствата за производството на аквакултури са използвани данни от НСИ за подсектор 03.2 *Развъждане и отглеждане на риба и други водни организми* на сектор 03. *Рибно стопанство*, съгласно КИД 2008.

Стопанствата са физическите обекти за производство на аквакултури. Всяко стопанство има собственик - юридическо лице, което за удобство се нарича **предприятие**, независимо от неговата форма (ЕТ, ООД, ЕООД, АД и др.), който

го и управлява. Едно предприятие може да бъде собственик **на едно или повече рибни стопанства**. Предприятията са икономическите субекти, чрез които можем да оценим икономическите показатели на подсектора.

От гледна точка на икономическите показатели разглеждаме на малки, средни и големи предприятия – собственици или управляващи рибовъдни стопанства.

Според Закона за малките и средни предприятия, определението е:

„Чл. 3. (Изм. - ДВ, бр. 59 от 2006 г.) (1) Категорията **малки и средни предприятия** включва предприятията, които имат:

1. средносписъчен брой на персонала, по-малък от 250 души, и
2. годишен оборот, който не превишава 97 500 000 лв., и/или стойност на активите, която не превишава 84 000 000 лв.

(2) От предприятията по ал. 1 **малки предприятия** са тези, които имат:

1. средносписъчен брой на персонала, по-малък от 50 души, и
2. годишен оборот, който не превишава 19 500 000 лв., и/или стойност на активите, която не превишава 19 500 000 лв.

(3) От предприятията по ал. 1 **микроредприятия** са тези, които имат:

1. средносписъчен брой на персонала, по-малък от 10 души, и
2. годишен оборот, който не превишава 3 900 000 лв., и/или стойност на активите, която не превишава 3 900 000 лв.“

Разпределение на стопанствата, съгласно дефинирането им по типове и региони

Името на собственика на стопанство (предприятие) е посочен в публичния Регистър на рибовъдните стопанства към 31.12.2019 г. на ИАРА. През 2019 г. 46 собственика (предприятия) имат повече от едно регистрирано стопанство. За предходни години тази информация не е налична.

В настоящия анализ са представени статистически данни на НСИ за предприятията, които са декларирали дейност в подсектор 03.2 Развъждане и отглеждане на риба и други водни организми за годините в периода 2009-2018 г.

Броят на предприятията в сектора за периода 2009-2018 г. е представен на Фиг.39.

Фиг.37. *Брой предприятия в подсектор 03.2 Развъждане и отглеждане на риба и други водни организми по големина на предприятието: микро до 9 заети, малки от 10 до 49 заети и средни от 50 до 249 заети, източник: НСИ*

За периода 2014 – 2018 г. броят на предприятията се променя от 288 до 332, или нарастване с 15,3%. Най-голям брой е достигнат през 2016 г. - 346. Микро предприятията (до 9 заети) нарастват от 278 през 2014 г. до 319 през 2018 г., като най-голям брой са достигнали през 2016 г. - 331. Те са **около и над 95%** от всички предприятия в подсектора през всички години от периода. Останалите между 10 и 16 предприятия са малки от 10 до 49 заети, с изключение на едно предприятие, което през 2018 г. е преминало в категорията средни.

За предходния период 2009 – 2013 г. се наблюдава по-бърз ръст на броя на предприятията, като промяната е от 188 през 2009 г. до 271 през 2013 г. или растеж с 44%. Тенденцията **около и над 95%** от всички предприятия в подсектора да са микро до 9 заети е валидна и за този предходен период.

Броят на предприятията в подсектор 03.22 *Развъждане и отглеждане на риба и други водни организми в сладководни басейни* **плавно нараства** от 263 през 2014 г. до 310 през 2018 г., като общият ръст за периода е близо 17,9%. Най-голям брой е достигнат през 2016 г. - 322 бр. В последните 3 години дялът на микро предприятията се движи **около 93%** от всички предприятия в подсектор 03.22 *Развъждане и отглеждане на риба и други водни организми в сладководни басейни*, като през останалите години е около и над 90%. Растежът се дължи основно на микро предприятията, които се променят от 255 през 2014 г. до 298 през 2018 г. Между 8 и 13 са малки, а през 2018 г. има и **едно средно предприятие**.

Останалите предприятия от подсектор 03.2 са в подсектор 03.21 *Развъждане и отглеждане на риба и други водни организми в солени басейни*, като броят им **остава относително постоянен** от 25 през 2014 г. до 22 през 2018 г. Голямата част за всяка от годините (21-23) са микро предприятия, с изключение на **1-2 на година, които са малки**.

Регионално разпределение на стопанствата

Териториалното разпределение на предприятията в подсектора е оценено по данни на НСИ за периода 2014-2018 г. Подсекторът се развива в практически всички области на страната. Част от предприятията, които управляват рибовъдни стопанства в София област са регистрирани в София. През 2018 г.:

- Водещи са: Пловдив с около 10% от предприятията (35 предприятия), Бургас с 8% (27 предприятия), София (област)/ София (столица) с 13% (42 предприятия) и Варна със 7% (24 предприятия).
- Между 3% и 5% от предприятията са в областите Стара Загора (16), Монтана (15), Сливен (15), Хасково (15), Плевен (14), Велико Търново(14), Пазарджик (13), Шумен (12), Ямбол (12) и Благоевград (11).
- В останалите области са разположени под 3% от предприятията.

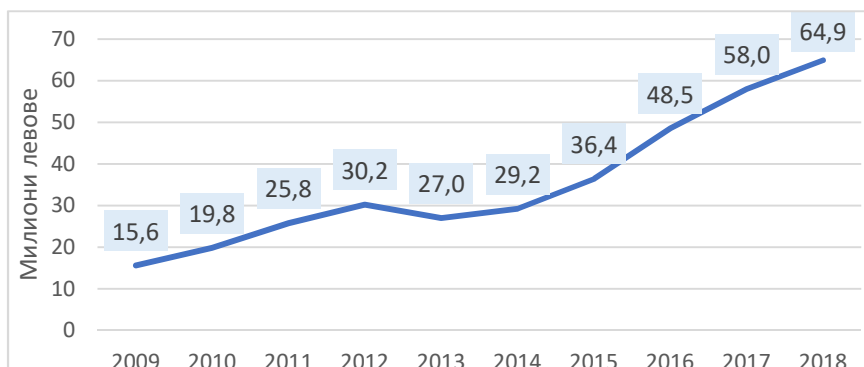
Икономически показатели на производството на аквакултури

За оценка на икономическата динамика са използвани показателите: общи годишни приходи в подсектора, годишни приходи на предприятие и изменение на приходите спрямо предходната година.

За оценка на ефективността са използвани показателите: обща годишна печалба в подсектора, годишна печалба на предприятие, дял на печалбата от приходите, приходи на заето лице и дълготрайни материални активи (ДМА) на заето лице.

В допълнение за оценка на ефективността са използвани специфични за сектора показатели като приходи и печалба от производство на килограм продукция.

Икономическа динамика

Фиг. 40. Общи годишни приходи в подсектор 03.2 Развъждане и отглеждане на риба и други водни организми в милиони левове, източник: НСИ

Динамиката на общите годишни приходи в подсектор 03.2 Развъждане и отглеждане на риба и други водни организми позволява ясно обособяване на тенденция на плавно нарастване на приходите в подсектора за периода 2014-2018 г., като в края му- 2018 г., те са 64,9 мил. лв. или 2,2 пъти началните 29,2 мил. лв. от 2014 г. Изведената тенденция обхваща и предходния период 2009-2013 г.

Средният сложен годишен ръст на приходите за периода е 22,1% годишно, а за по-дългия период 2009-2018 г.: 15,9%, което е индикатор за активно развитие на подсектора.

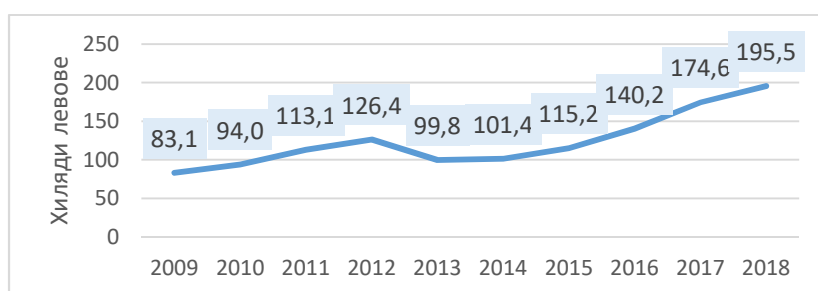
Делът на подсектор 03.2 Развъждане и отглеждане на риба и други водни организми от икономиката на България е оценен чрез индикатора *Приходи от дейността* сред всички нефинансови предприятия (всички икономически дейности, с изключение на сектори К, О, Т и У от КИД-2008). Делът нараства от 0,012% до 0,021% за периода 2014-2018 г.

Както вече беше отбелязано около и над 95% от всички предприятия в подсектор 03.2 Развъждане и отглеждане на риба и други водни организми за всяка от годините през периода са от група „Микро до 9 заети“. При сравнение на приходите от дейността на подсектора само с тази група получаваме 4 пъти по-висока значимост, т.е. нарастване от 0,048% до 0,083%.

Териториално подсекторът генерира приходи в практически всички области на страната. През 2018 г.:

- Водещи с над 15% дял от приходите са област Монтана (11,6 мил. лв.) и област Пловдив (10,6 мил.лв.).
- Между 5% и 10% от приходите имат областите Пазарджик (5,8 мил. лв), Стара Загора (4,4 мил.лв), София (област)/ София (6,8 мил. лв.), Смолян (3,6 мил. лв.) и Бургас (3,2 мил. лв.).
- В топ 10 са още: Добрич (3 мил. лв.) и Варна (2 мил. лв.) с между 3% и 5% от приходите и разходите от дейността.

Общо десетте водещи области формират 75-80% от приходите и разходите за дейността.

Фиг. 41. Средни годишни приходи на предприятие в подсектор 03.2 Развъждане и отглеждане на риба и други водни организми в хиляди левове, източник: НСИ

Средните годишни приходи на предприятие повтарят динамиката на общите приходи в подсектора. Сравненията отново са групата микро до 9 заети, тъй като тя съставя над 90% от предприятията в подсектор 03.2.

Приходите на предприятие плавно догонват средните в групата микро до 9 заети в страната: От 101,4 хил. лв. през 2014 г. или 59% от 171 хил. лв. средно за микро предприятията в страната до 195,5 хил. лв през 2018 г. или 96% от 203 хил. лв. средно за микро предприятията.

Индикаторът показва устойчиво развитие на подсектора като цяло.

Наблюдават се значими различия между областите в страната.

- Най-високи средногодишни приходи на предприятие има в област Монтана, като през 2018 г. те достигат до около 900 хил. лв.
- В следваща група са областите Добрич, Пазарджик, Пловдив, Кюстендил и Стара Загора, подредени в низходящ ред на индикатора, където стойностите му през 2018 г. варират от 265 до 481 хил. лв.
- В третата група са областите София (област)/София, Ямбол и Шумен, където средногодишните приходи на предприятие през 2018 г. варират от 100 до 159 хил. лв.
- В останалите области на страната стойностите на индикатора са под 100 хил. лв.

НСИ не предоставя данни за области Видин, Ловеч, Смолян и Плевен поради изисквания за конфиденциалност и не можем да представим обоснован извод за нивото на индикатора.

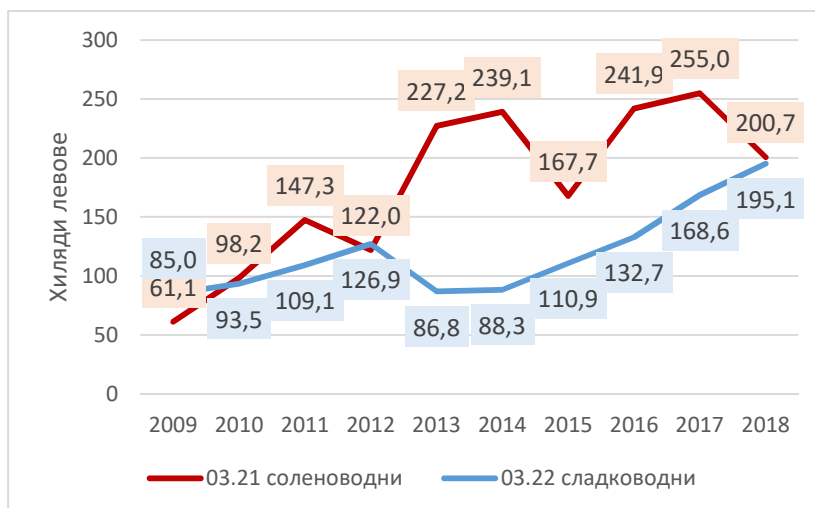
Най-вероятна причина за неравномерното развитие на средните годишни приходи на предприятие е влиянието на големи за подсектора предприятия, т.е. предприятия, които се доближават до категорията средни.

Казус област Монтана: В областта действа бързо развиващо се предприятие, Фиш инвест ООД, което оперира три рибовъдни стопанства. За периода 2014-2018 г. то е увеличило над 5 пъти приходите от дейността (от 2 253 хил. лв. до 11 319 хил. лв.), генерира печалба в размер на 15-20% от годишния обем на приходите и е увеличило заетите лица от малко под 20 през 2014 г. до около 50 през 2018 г. (и около 60 през 2019 г.).

Предприятието съчетава производство от аквакултури и преработка и е неясно до колко коректно са разделени икономическите му показатели в двата сектора.

Казус област Добрич: В областта действа устойчиво развиващо се предприятие, Дълбока ООД, което оперира три или четири рибовъдни стопанства. За периода 2014-2018 г. то плавно увеличава приходите от дейността (от 1 358 хил. лв. до 2 103 хил. лв.), генерира печалба в размер на 10-16% от годишния обем на приходите и заетите лица са около 50 през целия период.

Разглеждани са и двата подсектора: 03.21 Развъждане и отглеждане на риба и други водни организми в солени басейни и 03.22 Развъждане и отглеждане на риба и други водни организми в сладководни басейни, за да се провери за наличие и на други разлики.

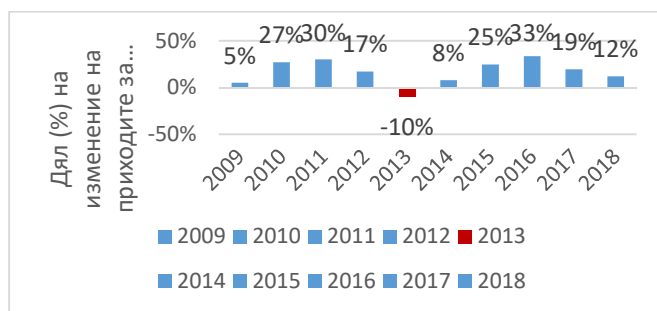
Фиг. 42. Средни годишни приходи на предприятие в подсектори 03.21 Развъждане и отглеждане на риба и други водни организми в солени басейни и 03.22 Развъждане и отглеждане на риба и други водни организми в сладководни басейни в хиляди левове, източник: НСИ

Средните годишни приходи на предприятие в подсектори 03.21 и 03.22 открояват различни тенденции на растеж на приходите на предприятие.

- Подсектор 03.22 *Развъждане и отглеждане на риба и други водни организми в сладководни басейни* като цяло повтаря плавното развитие на общия подсектор Аквакултури. Средните годишни приходи на предприятията нарастват от 88,3 хил. лв. през 2014 г. до 195,1 хил. лв. през 2018 г.
- Подсектор 03.21 *Развъждане и отглеждане на риба и други водни организми в солени басейни* се развива неравномерно. Години с по-високи средни годишни приходи на предприятията за периода са 2014, 2016 г. и 2017 г. Години с по-ниски приходи са 2015 г. и 2018 г.

През 2018 г. стойността на приходи в двете направления на подсектора се изравняват.

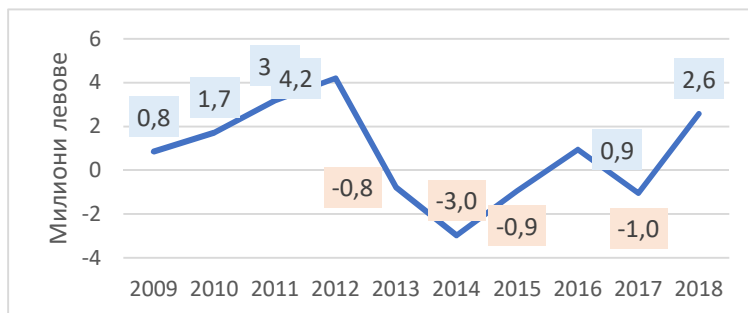
Регистрираните приходи на подсектор 03.21 *Развъждане и отглеждане на риба и други водни организми в солени басейни* е индикатор за целево подпомагане със средства по оперативните програми в рамките на няколко покани в двата планови периода.

Фиг. 43. Дял (%) на изменение на приходите за година в подсектор 03.2 *Развъждане и отглеждане на риба и други водни организми спрямо предходната година, източник: НСИ*

Растежът на приходите спрямо предходната година също отразява вече коментираната възможна роля на подпомагане чрез оперативните програми. Във всяка от годините на периода 2014-2018 г. имаме растеж на приходите с между 8% и 33%.

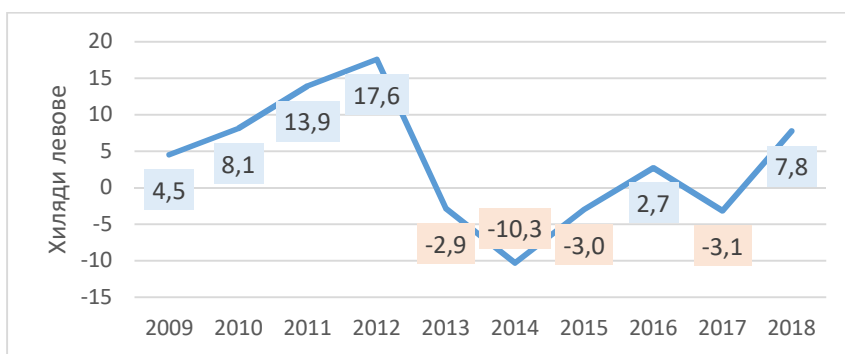
Ефективност

Фиг. 44. Нетна печалба за година в подсектор 03.2 Развъждане и отглеждане на риба и други водни организми в милиони левове, източник: НСИ

В три от годините на периода 2014-2018 г. подсекторът е на загуба. По-значима печалба е регистрирана през 2018 г. От друга страна през първите четири години на предходния период 2009-2013 г. подсекторът е отбелязъл растеж на печалбата. Наличието на сериозни разлики между двата периода, както и общо 4 години на загуба, позволяват да се заключи, че ефективността в сектора силно се влияе от външни фактори. Възможно обяснение на тенденцията за настоящия период са дългосрочни последици от финансовата криза през 2008-2010 г., водещи до потискане на цените и възможностите за реализиране на печалба.

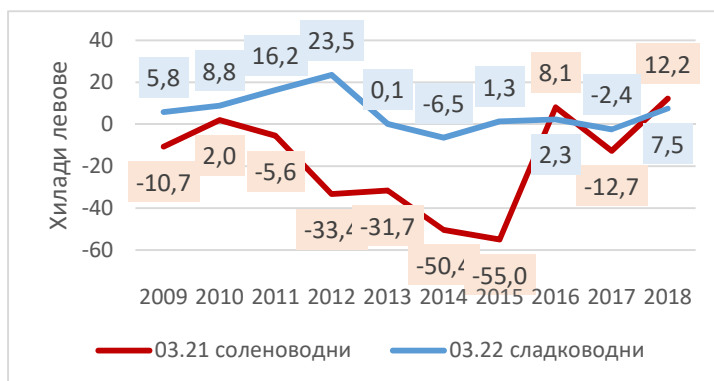
За да се добие представа, какви други фактори могат да влияят са разгледани средните показатели на предприятието.

Фиг. 45. Средна печалба на предприятие за година в подсектор 03.2 Развъждане и отглеждане на риба и други водни организми в хиляди левове, източник: НСИ

Динамиката на средната печалба на предприятие повтаря динамиката на общата печалба в подсектора и не откроява причини за годините на загуба през периода 2014-2018 г.

За да се анализират причините за значителните разлики в двата периода е разглеждана средната печалба на предприятие в подсектори соленоводни и сладководни аквакултури.

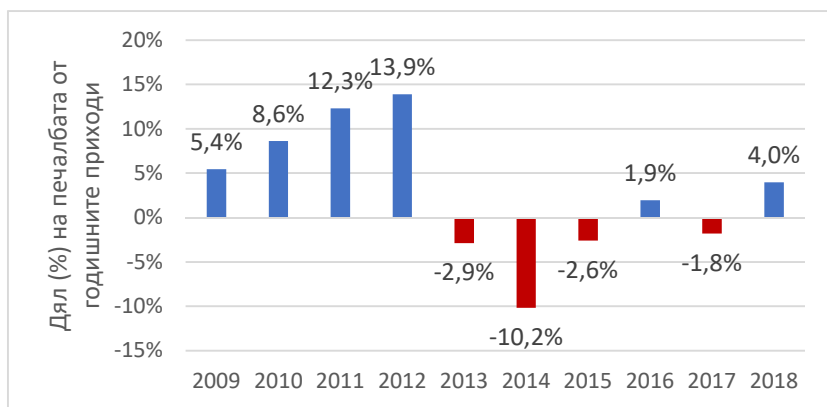

Фиг. 46. Средна печалба на предприятие за година в подсектори 03.21 Развъждане и отглеждане на риба и други водни организми в солени басейни и 03.22 Развъждане и отглеждане на риба и други водни организми в сладководни басейни в хиляди левове, източник: НСИ

Данните открояват две много различни тенденции.

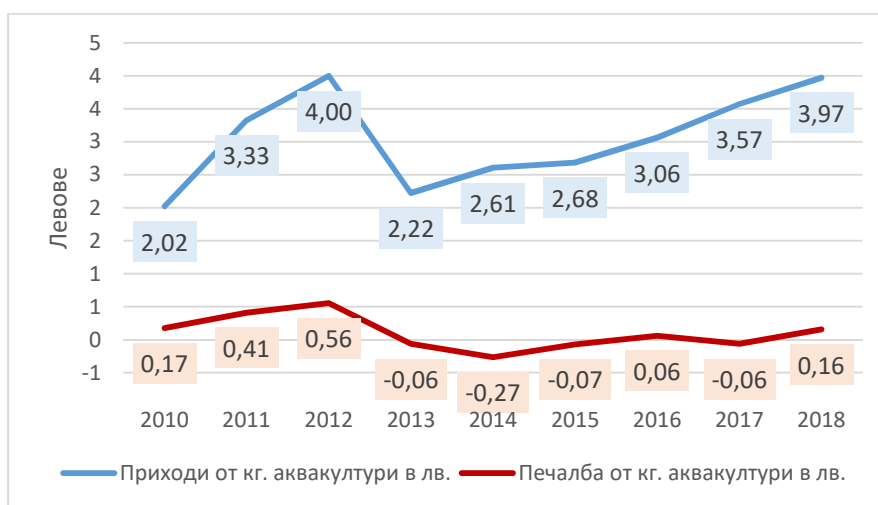
Подсекторът на соленоводните аквакултури (производство на черна морска мида) е на съществена загуба в три от петте години на периода 2014-2018 г. (и в 4 от 5-те на предходния период), като особено отчетливи са те в годините, в които са правени сериозни инвестиции с помощта на двете оперативни програми. През 2015 г. средните загуби на предприятие достигат 55 хил. лв, а делът на загубите спрямо приходите достига 33%. В същото време приходите в подсектора на предприятие са значителни, както се вижда от Фиг.46. Това е индикация, че в подсектор 03.21 Развъждане и отглеждане на риба и други водни организми в солени басейни е вложен значителен външен ресурс с ниска или отрицателна възвращаемост. Все пак в края на периода (2016 г. и 2018 г.) се забелязва възможно начало на тенденция за връщане към положителни икономически показатели в подсектора.

Подсекторът на сладководната аквакултура е на печалба в три от петте години на периода 2014-2018 г. (и във всички години на предходния период). През 2018 г. е постигнато по-високо ниво на печалба от 7,5 мил. лв.

Фиг. 47. Дял (%) на нетната печалба за година от приходите в подсектор 03.2 Развъждане и отглеждане на риба и други водни организми, източник: НСИ

Медианата на дела на средната печалба е -1,8%, т.е. в 3 от 5-те години загубата в подсектора е била по-висока от 1,8% от приходите.

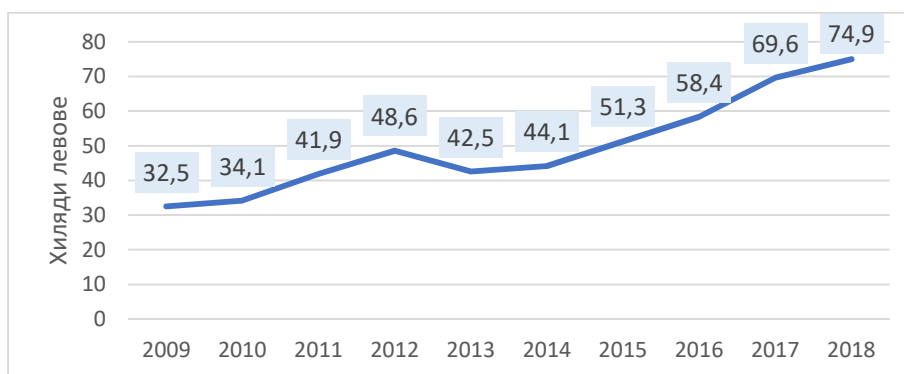

Фиг.48. Приходи и печалба на килограм продукция в подсектор 03.2 Развъждане и отглеждане на риба и други водни организми в левове (източник: НСИ) и средни приходи на килограм (ЕОППРА)

Специфични за подсектора индикатори са приходите и печалбата от килограм аквакултури.

В периода 2014-2018 г. се наблюдава плавно нарастване на приходите от кг аквакултури от 2,61 лв. за кг през 2014 г. до 3,97 лв. за кг през 2018 г. Сравнение с предходния период 2009-2013 г. показва, че подобно на нивото през 2018 г. е било постигнато още през 2012 г. като след това е имало значителен спад. Възможно е това да е дългосрочен ефект от финансовата криза от 2008-2010 г., водещ до потискане на цените на продукцията от аквакултура в настоящия период.

От друга страна печалбата от килограм аквакултури остава минимална през целия период 2014-2018 г., а в три от годините са регистрирани загуби средно между 27 и 6 ст. На кг.. С други думи **растежът на приходите в подсектора се дължи основно на увеличаването на обемите произвеждани аквакултури и в минимална степен на повишение на продажните цени.**

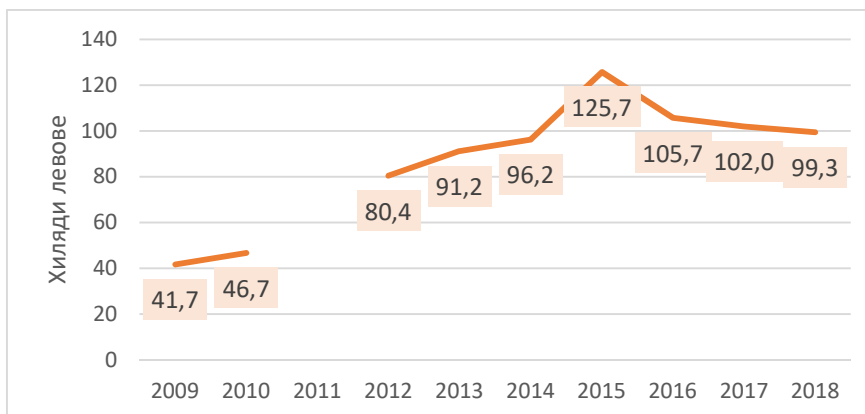

Фиг. 49. Годишни приходи на заето лице в подсектор 03.2 Развъждане и отглеждане на риба и други водни организми в хиляди левове, източник: НСИ

Годишните приходи на заето лице в подсектор 03.2 Развъждане и отглеждане на риба и други водни организми показват тенденция на плавно нарастване на индикатора за целия период, т.е. за повишаване на производителността на труда.

Приходите остават по-ниски от средните за групата микро предприятия в страната като цяло, но е налице догонване. През 2014 г. приходите в подсектора са били 44,1 хил. лв. или 46,5% от средните за групата микропредприятия в страната, а през 2018 г. са достигнали 74,9 хил. лв или 66% от средните за групата микропредприятия в страната.

През 4 от 5-те години на периода 2014-2018 г. приходите на заето лице в 03.22 Развъждане и отглеждане на риба и други водни организми в сладководни басейни са по-високи от тези в 03.21 Развъждане и отглеждане на риба и други водни организми в солени басейни, т.е. производителността на труда при сладководните аквакултури е по-висока.

Фиг. 50. ДМА на заето лице в подсектор 03.2 Развъждане и отглеждане на риба и други водни организми в хиляди левове, източник: НСИ

Динамиката на индикатора ДМА на заето лице в подсектора се дължи на няколко фактора.

- За периода 2014-2018 г. нарастването на броя на заетите лица в подсектора (662-866) е като цяло сходно с нарастването на ДМА (от 63,7 мил. лв. до 86 мил. лв.).
- За предходния период 2009-2013 г. темпове на увеличаване на ДМА са по-високи от темповете на увеличаване на броя на заетите лица, вероятно в резултат на изпълнени мерки по оперативните програми.
- Най-голяма промяна в ДМА в подсектор на соленоводната аквакултура е регистрирана през 2013 г. - нарастване от 8 928 хил. лв. на 14 697 хил. лв. При подсектора на сладководната аквакултура най-голямата промяна е регистрирана през 2015 г. - от 51 684 хил. лв. до 77 056 хил. лв.

С други думи, динамиката на ДМА на заето лице отразява двустепенно развитие на подсектора, първо чрез придобиване на ДМА и след това с увеличаване на броя на заетите лица. В комбинация с данните за приходи от заето лице може да се заключи, че **в края на периода добавеният капацитет чрез придобити ДМА се използва по-ефективно, от колкото в неговото начало.**

Динамика на предприятията в подсектора

Индикатор за активността на бизнеса в сектора е броят на **регистрирани** стопанства в Регистъра на рибовъдните стопанства на ИАРА за периода 2014-2019 г. Както е показано на фиг. „Разпределение на типовете стопанства (топловодни, студеноводни, смесени и морски) у нас за периода 2013-2019 г.“ регистрираните стопанства се увеличават от 338 през 2014 г. до 661 през 2018 г. и 745 през 2019 г. През 2019 г. в регистъра е въведена информация за юридически лица - предприятия, стопанисващи рибовъдните стопанства.

Идентифицирани са 720 стопански субекти (предприятия) в регистъра за 2019, които имат регистрация на едно или повече стопанства. 46 от тях (6%) има регистрация на повече от едно стопанство.

Предприятията с поне едно регистрирано стопанство за 2019 г. са над два пъти повече, от тези отчетели дейност, което показва, че значим брой стопански субекти обмислят възможностите за развиване на дейност в подсектор *03.2 Развъждане и отглеждане на риба и други водни организми.*

Равнище на използваните технологии и интензивност на производството на аквакултури - тенденции

За около 15 отглеждани вида в страната може да се приложи затворен цикъл на отглеждане, т.е. от култивирани (или диви) родители в резултат от размножаване в условията на стопанството (контролирано или при естествени условия) се получава потомство, което се използва за отглеждане. Изкуственото размножаване се осъществява при повечето от масово отглежданите видове риби - шаран, толстолоб (бял и пъстър), амур (бял и черен), речна (балканска) пъстърва, дъгова пъстърва, европейски сом, канален сом, щука, лин и др. Използват се и биотехнологии за размножаване и отглеждане на езерен рак, както и за микроводорасли от видовете спиролина и хлорела.

При останалите видове се практикуват основно два подхода - внос на зарибителен материал (главно хайвер и по-рядко личинки) и използване на ресурси от природата. Към първата група спадат основно чужди за местната фауна видове, като африкански сом, барамунди, различни видове съомга и други, за които не се прилага биотехнология за изкуственото им размножаване у нас. Към втората спадат видове, които се срещат у нас в природата, като речен кефал, уклей, европейска змиорка, мряна, бяла риба и др., но за тези видове или няма разработени биотехнологии за изкуствено размножаване или прилагането им е икономически необосновано, което прави тяхното производство неустойчиво, зависимо от ежегодни колебания в климатичните условия и други природни фактори. Тяхното култивиране е свързано с тяхното естествено размножаване.

Към настоящия момент, стопанствата с капацитет на производство в категория екстензивно и полуинтензивно доминират като брой. Тези технологични решения се характеризират с малък контрол върху факторите на средата, от тук и върху нарастването и оцеляемостта на обектите на отглеждане. Този тип аквакултури се прилага на практика в малките язовири, използвани за свободно отглеждане на риба. Това са над 60% от стопанствата у нас. Подаваната на рибите храна са основно зърнени фуражи, но често се дават и отпадни продукти от хранително-вкусовата и преработвателна промишлености. Продуктивността на този тип аквакултури обикновено се движи в горните граници на рибопроductивността на водоемите (30-50 kg/dка), но и при подхранване на рибата рядко надхвърля 150-200 kg/dка.

През 2019 г. 25% от всички активни стопанства у нас са басейнови стопанства. Те имат по-високи възможности за интензификация на производството в сравнение с предходните, но в голяма степен нивото на интензификация зависи от

количеството и качеството на водата, която ползва стопанството, а тези показатели са неустойчиви. В редица случаи през последните няколко години, най-вече в стопанствата, отглеждащи пъстървови риби, се използват устройства за подаване на допълнителни количества въздух или кислород във водата, което увеличава капацитета на басейните и респективно интензивността на производство. В пъстървовите стопанства с оптимално водоснабдяване, интензивността е висока и продуктивността достига 35-60 kg/m³. Шарановите басейнови стопанства могат да достигнат продуктивност от 250-300 kg/dка при използване на гранулирани и екструдирани фуражи и допълнителна аерация на водата.

Садковите стопанства са 7% от общия брой активни стопанства през 2019 г. При тях също в зависимост от отглеждания вид риби добивите варират от 20 до 80 и повече килограма от m³ вода. Тези стопанства също притежават технологичен капацитет за интензивно производство. С най-висок капацитет за интензивно и дори „супер интензивно“ производство са стопанствата, базирани на рециркулационна технология с водопречестване и контролирани параметри на средата, т.е. RAS. През 2019 г. у нас са функционирали само две такива стопанства - едно за отглеждане на кохо съомга и едно за африкански сом. Производството на аквакултури в интензивни и супер интензивни технологии са по-устойчиви и вероятно по-конкурентноспособни в сравнение с екстензивните, основно поради възможностите да се упражнява по-добър контрол върху производствения процес, да се намалят загубите от браконьерство, рибоядни птици и бозайници, и както и възможността да се получава продукция целогодишно, но производствените разходи в тези стопанства са по-високи и те не са масова форма на производство.

В повечето по-малки стопанства у нас липсва механизация на основните работни процеси, като хранене на рибите, сортиране, специализирана охрана на обектите (видеонаблюдение) и други. Липсата на механизация се компенсира с по-голям брой заети в производството.

Екологични аспекти на производството на аквакултури

Днес аквакултурите са значима част от хранително-вкусовата промишленост, като допринасят в немалка степен за формиране на брутния вътрешен продукт на много страни по света. Движещи сили за развитието на отрасъла са, от една страна, нарастващата необходимост от източници на протеин за нуждите на увеличаващото се население на Земята и от друга изчерпването на възможностите за постигане на по-високи добиви от океански улов на риба, мекотели и ракообразни, поради драматичното намаляване на дивите популации на повечето от стопански експлоатираните видове.

За съжаление, както често се случва, решението на един проблем поражда друг. Бурното развитие на аквакултурите в края на 19 век донякъде задоволява търсенето на риба, но е съпроводено с появата на нежелани „странични ефекти“, като замърсяване на водите с органична материя, пренос и разпространение на болестотворни агенти, намаляване на биоразнообразието, промени и разрушаване

на местообитания, преулов на риба и други водни организми за производство на рибено брашно и масло. Влиянието на аквакултурите може да е директно (замърсяване на вода и седименти, разпространение на патогени и др.) и индиректно (намаляване на биоразнообразието, прекомерен улов на „фуражни“ риби за производство на рибено брашно и масло и др.). Една от особеностите на въздействието на аквакултурите върху околната среда е, че то задълго може да остане скрито за окото на неспециалиста, а когато първите сигнали за проблем станат очевидни, обикновено процесите са напреднали, а последствията са трудно обратими.

Често негативният ефект от аквакултурите се асоциира с големите ферми с интензивно производство. Смята се, че при малките и екстензивни и полуинтензивни производства влиянието е минимално. Оказва се обаче, че това схващане е дълбоко невярно - въздействията на ферми с незначително производство могат да бъдат със значителни отрицателни последици за околната среда. Такива са случаите с изпускане на чужди видове, патогени и медикаменти в чувствителни на въздействие екосистеми. Минимално отрицателно въздействие върху екосистемите, т.е. природосъобразно производство при интензивни форми на пастървовъдство, може да се постигне само в т.нар. рециркулационни системи и системи с обратно водоснабдяване на открито, разработени и широко прилагани в Дания. При тях за пречистването на отработените води се използват изградени съоръжения за механично и биологично пречистване на водата или се използват интензивно-екстензивни системи, където част от басейните се използват като биологично стъпало за пречистване на водата, а самото водопотребление е далеч по-ниско в сравнение с класичките типове производства.

Внасянето във водните екосистеми на органична материя е пример за директно негативно влияние от страна на аквакултурите с последици за всички хидробионти. Интензивните аквакултури, особено тези в садкови стопанства, имат най-значителен принос в този тип въздействие. Предпоставки за отделяне на големи количества органика в околната среда при отглеждането на риби са голямата гъстота на рибите, използването на фураж с високо съдържание на протеин и техническата невъзможност в повечето случаи отпадъчните продукти да се извеждат своевременно след генерирането им. Основен източник на органично натоварване са съдържащите се във фуражите биогенни елементи азот (N) и фосфор (P). Те попадат във водата директно от фуража, неусвоен от рибите; с метаболитните продукти, отделени като екскременти и урина; и при дишане. Количества им нарастват при небалансирани по количество и качество диети (прехранване, грешки в размера и вида на фуража, неправилно подаване на храната, погрешна схема на хранене и др.).

Макар количеството на отделения азот от рибите да зависи от много фактори, най-важен от тях е съдържанието на протеин във фуража. Негативните екологични последици, които могат да се очакват с ускоряване на еутрофикацията са следните: На първо място, с нарастване на количеството органична материя расте и концентрацията на фитопланктонните организми, чието масово

размножаване е известно като „цъфтеж“. Според българското законодателство допустимите концентрации на общ азот във водата, отделена от аквакултури, не трябва да надхвърля 10 mg/l, а на фосфор - 5 mg/l (НАРЕДБА № 6 от 9.11.2000 г. за емисионни норми за допустимото съдържание на вредни и опасни вещества в отпадъчните води, зауствани във водни обекти). В момента в България тече процес на определяне на пределно допустимото количество риба в съответствие с чл. 25, ал. 2 от ЗРА, която може да се отглежда в садковите стопанства в големите язовири от Приложение 1 на Закона за водите (ЗВ), където има съществуващи садкови стопанства или инвестиционни намерения за изграждането на такива, така че то да не води до промяна на екологичния статус/потенциал на водното тяло (проект № Д-33-49/10.12.2019 г. (МОСВ) „Определяне на екологичния капацитет на комплексните и значими язовири от Приложение 1 на Закона за водите (с изключение на тези за питейно-битово водоснабдяване) за осъществяване на сладководно рибовъдство, съгласно методиката, разработена по проект FISHFARMING”, изпълняван от сдружение ИРА-Фортис).

Като възможно решение на проблема с продуцираната от стопанствата за аквакултури органика се разглежда и комбинираното отглеждане на риба и оранжерийни зеленчуци. Прилагането на този тип производствена форма нараства и добива все по-голяма популярност по света, но до настоящият момент не е прилагана в страната ни. Това на практика е нов начин за интегриране на две форми на производство на храни в единна интегрирана система.

За да се осигури висока оцеляемост в рибовъдните стопанства се налага рибите да бъдат профилактирани за различни болестотворни организми. Ето защо използването на различни антисептици, дезинфектанти, антибиотици и др. е обичайна практика. Ефектът върху околната среда от попадането на тези химични съединения зависи от времето, количеството, концентрацията, типа на субстанциите и др.

Друг проблем, възникнал от изкуственото отглеждане на риби, е разпространяването на патогенни организми. Този процес се осъществява сравнително лесно предвид средата и начина, по който се отглеждат рибите. Отвореният дизайн на много от стопанствата за аквакултури позволява преминаването на инфекциозните патогени от култивираните риби към околната среда. При определени обстоятелства това може да доведе до заразяване и възникване на епидемии сред дивите риби. Търговията и транспортирането на култивирани риби е причина за масово разпространение на някои патогени. Разпространението на патогенните причинители както сред интензивно отглежданите, така и сред дивите рибни популации е проблем с висок икономически и екологичен приоритет. Огромните загуби вследствие на масова смърт при остри вирусни и бактериални инфекции в рибовъдните стопанства са много по-малки от екологичните последствия от предаване на инфекцията към дивите популации риби. Това може да доведе до намаляването или дори до изчезването на даден вид или на негова локална популация в природата. Вносът на хайвер, зарибителен материал и дори на замразена риба с произход от различни

региони на света крие реална опасност от разпространение на екзотични заболявания със сериозни последици.

Българското законодателство предвижда строг контрол върху вноса, транспорта и търговията с живи хидробионти, но прилагането му на практика търпи критика. Новопостъпилите в стопанството риби задължително трябва да преминават първо през карантинни басейни. Престоят им в тях следва да продължи, докато ветеринарните прегледи не установят, че са свободни от патогенни организми. Водата, с която са пренасяни водните организми, трябва да се третира и в никакъв случай да не попада директно в природата. Ако не може да се стерилизира, то трябва поне да се излее на разстояние от воден басейн. Друга превантивна мярка е да не се допуска бягството на риби от стопанствата, като това в най-голяма степен важи за новопостъпилите животни. Умрелите риби трябва да се третират с особено внимание - няколко екземпляра се изпращат за изследване, а с останалите се процедурира съобразно с разпоредбата на санитарните власти.

Развитието на аквакултурите в голяма степен се базира на включването на нови видове риба и други водни организми за култивиране, като те често стават обект на отглеждане извън естествения им ареал. Най-важните към момента в света обекти на аквакултурата са видове именно с такава предопределеност. Северно американския вид дъговата пъстърва е пренесена и разпространена от Северна Америка в Европа, Южна Америка, Нова Зеландия, Африка още в началото на миналия век. Това се случило и с видовете толстолоб и амур, пренесени от Азия към Европа и Северна Америка. Някои от тези видове са се аклиматизирали към местните условия и са станали негативен фактор в местните екосистеми. Последствията от тези интродукции често са с твърде неблагоприятни последици както за местните хидробионти, така и за човека. Понастоящем, в световен мащаб е признато, че чуждите видове представляват заплаха както за морските, така и за сладководни екосистеми. Кризата в морския риболов и глобализацията на пазара водят до увеличаване на подпомаганото от човека разпространение на водни видове. Този процес вече е причинил въвеждането на нови видове или транслокации в Европа на онези чужди видове, които са били въведени назад в историята на човечеството. Последната категория включва неправилно наречените натурализирани, чужди видове, термин, често използван за чужд вид, който има само поддържаща се и разпространяваща се популация без човешка помощ. Чуждите видове могат да причинят следните екологични въздействия:

- хищничество: хищническа преса върху местни видове
- хибридизация: нарушаване на локалните генетични адаптации и загуба на генетичната цялост на местните видове
- промяна на местообитанието: промяна на физико-химичните свойства на местообитанията
- промени в хранителните вериги: новия вид става плячка за местни видове или обратното - местни видове стават плячка за инвазивните

- конкуренция: за храна или за пространство с местни видове
- структурни промени в съобществата: новите видове, превръщайки се в доминиращ вид, причиняват количествени промени в структурата на общността.

Изграждането на аквакултурни стопанства с „индустриален вид“, води до промяна на изгледа на естествения ландшафт. В случаите, когато трябва да се строят и изграждат съоръжения в места с културно-историческо, природно или друго национално или местно значение, следва да бъде извършвана оценка върху визуалното въздействие на стопанствата върху ландшафта. Трябва да се направят съответните предписания за цялостния дизайн на стопанството, разположението му, избора на материали, екстериорното оформление и др. Такъв е понастоящем проблемът с мидените ферми, намиращи в близост до брега и другите ползватели на крайбрежната зона за туризъм и отдих.

Взаимовръзки между отглеждането и развъждането на риба и мероприятия свързани с опазване и възстановяване на околната среда и в частност на биологичното разнообразие

В редица страни култивирането на риби и други водни организми дава шанс на местното население да намери трудова реализация и същевременно да спре унищожаването на естественото биоразнообразие. За целите на подкрепа и възстановяване на популациите на редки и застрашени видове риби в световен мащаб се утвърди практиката за изкуственото размножаване на тези видове и връщането им в природата след достигането на определен размер. Същевременно при някои от силно намалели популации стопански ценни видове риби, експлоатацията на дивите популации бива пренасочена изцяло към отглеждане в условия на аквакултура, като изземването от природата се преустановява напълно (есетрови риби, пъстървови и други риби). В известна степен пример за такъв подход е култивирането на есетрови риби у нас. До преди около 15 години добивът на черен хайвер и месо от тези застрашени в световен мащаб видове бе разрешен както в р. Дунав, така и в Черно море. С установяването на драстично намаляла численост на повечето от тези видове, а дори и на изчезването на някои от тях, тези практики са преустановени. Днес отгледаните в рибовъдни стопанства есетрови риби покриват дефицита на местния и международния пазар, възникнал при забраната на улова на диви риби. Част от произведените по изкуствен път в риболовни риби се използват и за зарибяване на р. Дунав, като по този начин се подпомага възстановяването на дивите популации. Така у нас за периода 2013-2019 г. в река Дунав са пуснати над 100 000 бр. есетрови рибки от видовете чига и пъструга. Дейностите са в изпълнение на проект на оперативна програма „Околна среда 2007-2013 г.“, съфинансирана от Европейския фонд за регионално развитие и от Кохезионния фонд на Европейския съюз „Прилагане на дейности от Националния план за действие за есетровите риби с цел подобряване състоянието и опазване на есетрите в България”. Над 20 000 бр. тримесечни рибки от критично застрашения вид руска есетра са пуснати само през 2019 г. край гр. Белене, съвместно от представители на Международната природозащитна организация

WWF, като дейността се е контролирала от инспектори от отдел “Рибарство и контрол - Централен Дунав”, област Плевен към Изпълнителна агенция по рибарство и аквакултури. Руската есетра е сред последните четири есетрови вида, които все още се срещат в Дунав. Международният съюз за защита на природата класифицира есетрите като най-заstraшената група от видове в света. Затова в продължение на много години WWF България работи за опазването на техните естествени местообитания. През 2014 г. и 2015 г. WWF България извърши зарибяване на Дунав, като пусна в басейна на реката 51 000 бр. есетрови риби от вида чига. Всички рибки са произведени и отгледани в рибовъдни стопанства у нас, като за родителски индивиди са използвани риби с дунавски произход. Малките рибки са отгледани при специфични условия, като се отглеждат в басейни от земен тип и се хранят с естествена храна.

При редица заstraшени видове пъстървови риби се прилага сходен подход, при който отглеждането на рибки в рибовъдни стопанства играе съществена роля. За поддържането на запасите на речната (балканска) пъстърва (*Salmo trutta*) в редица реки и езера у нас се разчита почти изцяло на зарибяване с риби получени в рибовъдни стопанства. Всички тези дейности представляват част от методическия арсенал на така наречената консервационна аквакултура. Съществуването ѝ обикновено се цели предотвратяването на изчезването на малочислените популации или повишаване на числеността им за целите на любителския риболов, т.е. постигане на социално-екологични цели. Често зарибявания се извършват като смекчаваща мярка в езера и реки, където зоните за размножаване са недостъпни поради миграционните бариери или унищожени. Когато даденият вид е напълно изчезнал от съответен воден басейн, възстановяването му се извършва чрез реинтродукция. Консервационните аквакултури са формулирали строги правила за осъществяване на процедурите по избор на индивиди за маточното стадо, самото размножаване, отглеждането на личинките и малките рибки, начините на въвеждане на индивидите в природата. Те често се различават значително от процедурите, които се прилагат при традиционната аквакултура. Това се налага поради факта, че основна цел на консервационните аквакултури е да се избегне рискът от компрометиране на генетичната цялост на популацията-реципиент.

Подобни практики в направление консервационна аквакултура могат да се развият и приложат по отношение на редица други видове у нас, чийто популации са в една или друга степен на заstraшеност. Такива са видовете див шаран (*Cyprinus caprio*), европейска змиорка (*Anguilla anguilla*), калкан (*Scophthalmus maximus*), налим (*Lota lota*), речен рак (*Astacus astacus*), популации от речна пъстърва (*Salmo trutta*). Не само стопански значими видове могат да бъдат обект на консервационната аквакултура. Такива могат да са и редица видове като главоча (*Cottus gobio*), черната (балканската) мряна (*Barbus petenyi*), бряната (*Chalcalburnus chalcoides*), скобар (*Chondrostoma nasus*) и други. Честите инциденти на залпово замърсяване на реките и други водни басейни у нас са съпроводени обикновено с масова смъртност на риби. И тъй като в много случаи обезрибяването е пълно, а възстановяването на речната ихтиофауна по естествен

път може да стане много бавно, то тук именно е подходящо да се извърши зарибяване с местни видове риби, получени в аквакултурни стопанства. За целта е необходимо да съществуват както условия, така и финансови ресурси за стопанствата, които ще бъдат ангажирани в тази дейност.

Необходимо е също така развитието на консервационните аквакултури и дейностите по зарибяване да бъдат подчинени на научните изисквания и световни стандарти. Хаотичните и любителски действия, въпреки добрите си намерения, предизвикват по-скоро вреда отколкото полза. Съществува необходимост за възстановяване на практиката в България за разработване на план (програма) за възстановяване и устойчиво поддържане на рибното население на вътрешните ни води. В този план/програма ще се отразява текущото състояние на рибното население и ще посочва риболовния режим за период от три или повече години, както и мерките за възстановяване, които трябва да се вземат в съответните участъци от реките, язовирите, езерата. Желаетелите да зарибяват, организации или отделни физически лица, ще трябва да се съобразят с въведените в Плана изисквания към местата, времето, видовия състав, количеството, предварителните проучвания и начина на въвеждане на рибите във водните обекти. Програмата не трябва да се ограничава само до зарибяване, а да се използва целият набор от подходящи и специфични рибностопански мероприятия (поставяне на гнезда за хвърляне на хайвер, възстановяване на проходимостта на речни корита и т.н.) за възстановяване на популациите.

Намиращите се в подготовка:

- Наредба за Биосигурност в аквакултурите и
- Наредба за рибните проходи,

ще допринесат също така за опазване и възстановяване на рибните популации в естествените водоеми.

ПРЕРАБОТКА НА РИБА И ДРУГИ ВОДНИ ОРГАНИЗМИ

За оценка на показателите на преработената продукция са използвани данни от За оценка на показателите на преработената продукция са използвани данни от НСИ за подсектор *10.20 Преработка и консервиране на риба и други водни животни, без готови ястия* по КИД-2008. Той включва:

- **Преработка и консервиране** на риба, ракообразни и мекотели: охлаждане, замразяване, изсушаване, опушване, осоляване, поставяне в саламура и др.;
- **Производство на продукти** от риба, ракообразни и мекотели: филета, хайвер, черен дроб и др.;
- **Производство на брашно** от риба за консумация от човека или за храна за животни;
- **Производство на брашно, прахове и агломерати** под формата на гранули от риба от и други водни животни, **негодни за консумация от човека;**

- Дейност на кораби-заводи, специализирани само в преработка и консервиране на риба;
- Преработка на морска трева и други водорасли.

В подсектора не се включва производството на готови ястия (10.85 в КИД-2008), тъй като в него не са разделени ястията от месо, риба, вегетарианските ястия и др. Готово ястие е такова, което съдържа най-малко две основни съставки (с изключение на подправки и сосове). С други думи основните консервирани продукти са част от 10.20 по КИД-2008. Приходите от дейността на целия подсектор 10.85 не надхвърлят 65%-70% от приходите на подсектор 10.20 в последните години (2016-2018 г.).

Допълнителен източник на информация е справка на БАБХ „Пазарни данни за видове риба и други морски организми, преработени от индустрията за периода 2019-2019 г.“. Наборът данни има няколко слабости, които правят изводите от него с по-ниска степен на надеждност:

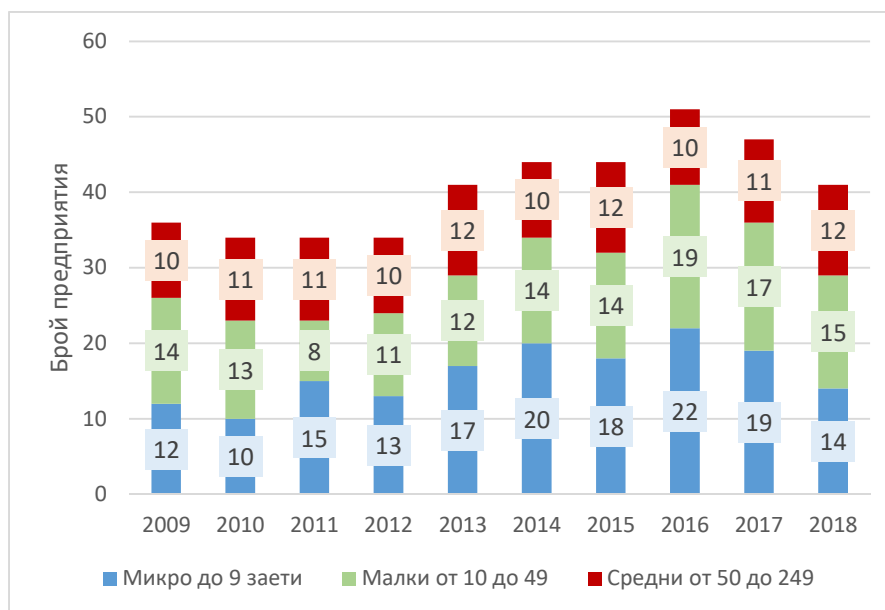
- мерните единици в справката са посочени като тона. Проверявайки сумарните данни в справката за **обеми на собствената продукция в преработката в тона** получаваме над 4 милиона тона, или близо 20 пъти по-голямо от сумарното производство от улов и аквакултури за периода. **Вероятно разликите се дължат на данни в килограми за някои предприятия и тонове за други.** Извършена е корекция от експерти в екипа, но това намалява надеждността на данните.
- показателите в справката са: *обеми на преработваната риба по видове, обеми на собствената продукция в преработката, обеми на преработката „на ишлеме“ и обеми на преработката, с произход от внос.* **За множество предприятия обемите на преработвана риба по видове не са равни (или по-големи) от сумата на собствената продукция + продукцията от внос, което показва непълнота в данните.** Извършена е корекция от експерти в екипа, но това намалява надеждността на данните.

Състояние на преработвателния сектор

Брой и видове преработвателни предприятия

Общият брой предприятия в сектора се мени между 41 и 51 за периода от 2014 г. до 2018 г., като през последната година той е 41. Средните предприятия са най-устойчиви, броят им е между 14 и 19, а делът им от всички - средно 29%. Отношението и бройката на малки и микро предприятия в сектора се мени по-динамично, но през повечето години микро предприятията са малко повече от малките предприятия.

През предходния период 2009 – 2013 г. броят на предприятията е бил между 34 и 41, с други думи има малко нарастване на предприятията в подсектора през настоящия период.

Фиг. 52. Брой предприятия в подсектор 10.20 Преработка и консервиране на риба и други водни животни, без готови ястия по видове: микро до 9 заети, малки от 10 до 49 заети, средни от 50 до 249 заети, Източник: НСИ

Справката на БАБХ „Пазарни данни за видове риба и други морски организми, преработени от индустрията за периода 2010-2019 г.“ посочва 47 предприятия.

Териториално разпределение на преработвателните предприятия

Най-много предприятия в сектора има в областите **Бургас** и **Варна**. Според данните от НСИ за периода 2014-2018 г. в област Бургас те са между 10 и 13. Според справката на БАБХ те са 8.

В област Варна предприятията са между 6 и 9 по данни на НСИ. Според справката на БАБХ са 7.

Област	2014	2015	2016	2017	2018
Бургас	12	12	13	10	10
Варна	8	9	8	8	6
Пловдив	4	5	6	5	5
Сливен	4	4	4	4	4
София (столица)	6	4	4	6	5

Таблица 26. Брой предприятия в подсектор 10.20 Преработка и консервиране на риба и други водни животни, без готови ястия по области, Източник: НСИ

Данните за всички останали области са конфиденциални в справката на НСИ, но това са водещите пет области по брой предприятия.

В справката на БАБХ броят за област Пловдив съвпада, в София-столица и София област има по 3 бр., а в Сливен 2 бр.

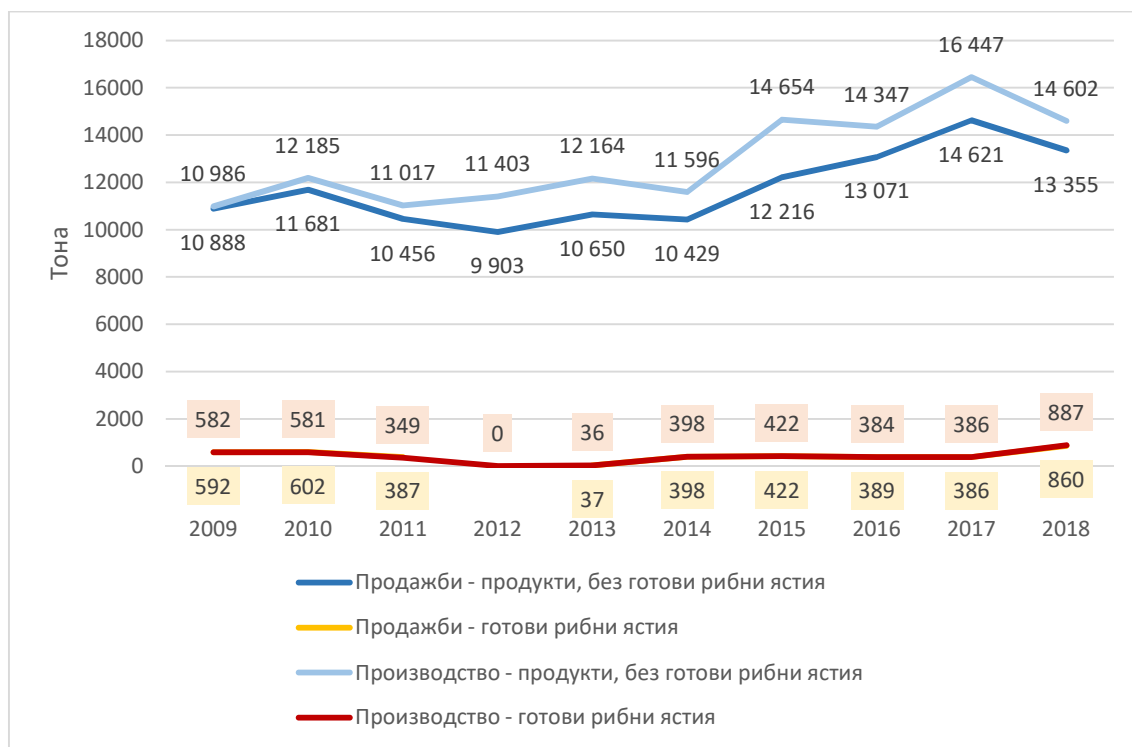
Справката на БАБХ посочва области Добрич, Пазарджик и Смолян с по 3 предприятия, области Благоевград и Монтана с по 2 и Велико Търново, Ловеч, Плевен, Силистра и Шумен с по едно.

На територията на област Видин, Враца, Габрово, Кърджали, Кюстендил, Перник, Разград, Стара Загора, Търговище, Хасково и Ямбол не са регистрирани предприятия за преработка на риба.

Преработвани видове и основни типове продукция

Обемът на произвежданата и реализирана продукция е изследвана чрез данните за промишленото производство от НСИ за периода 2009-2017 г. Данни за 2018 г. и 2019 г. все още не са обработени от НСИ.

Посочените данни са публични и обхващат между 60% и 80% от целия обем на преработена продукция с медиана 75% за периода 2009-2017 г., т.е. данните представят около 75% от обема на произведената продукция. Останалите се конфиденциални поради малък брой производители в продуктови групи: черен дроб, хайвер и семенна течност от риба, пресни, охладени, замразени; друго месо от риба (дори смляно), замразено; филета от риба, сушени, осолени или в саламура, но непушени.

Фиг.53. *Обем на продукцията в подсектор 10.20 Преработка и консервиране на риба и други водни животни, без готови ястия и подсектор 10.85.12 Готови ястия на базата на риба, ракообразни и мекотели в тона по групи: Производство на продукти, без готови рибни ястия; Продажби на продукти, без готови рибни ястия; Производство на готови рибни ястия; Продажби на готови рибни ястия, Източник: НСИ*

Обемът на произведената продукция в подсектор *Преработка и консервиране на риба и други водни животни, без готови ястия* се е повишил от 11 596 t през 2014

г. до 16 447 t през 2017 г., а през 2018 г. Е 14 602 т. или с с 50% за периода 2009-2017 г., а на продадената продукция от 10 429 t през 2014 г. до 14 621 t през 2017 г. и 13 355 през 2018 г. Сравнено с предходния петгодишен период 2009-2013 наблюдаваме с средно 24% повече произведена продукция и с 19% повече продадена продукция.

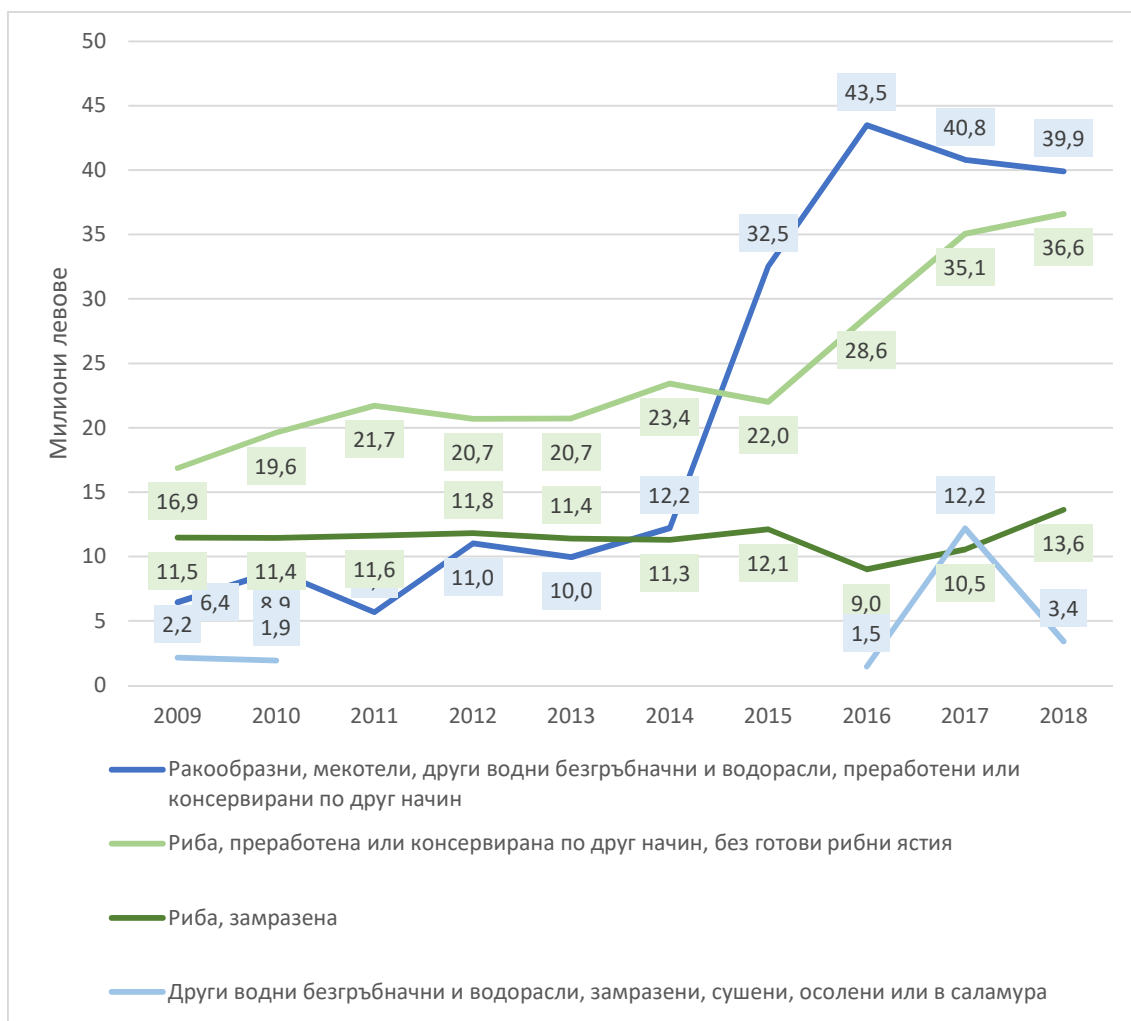
В същото време обемът на производството на готови рибни ястия е се запазва на постоянни нива между 386 т. и 422 т. за периода 2014-2018 г., като само през последната година има повишение до 887 т. При продажбите на готови рибни ястия стойностите са практически идентични.

Основни продуктови групи

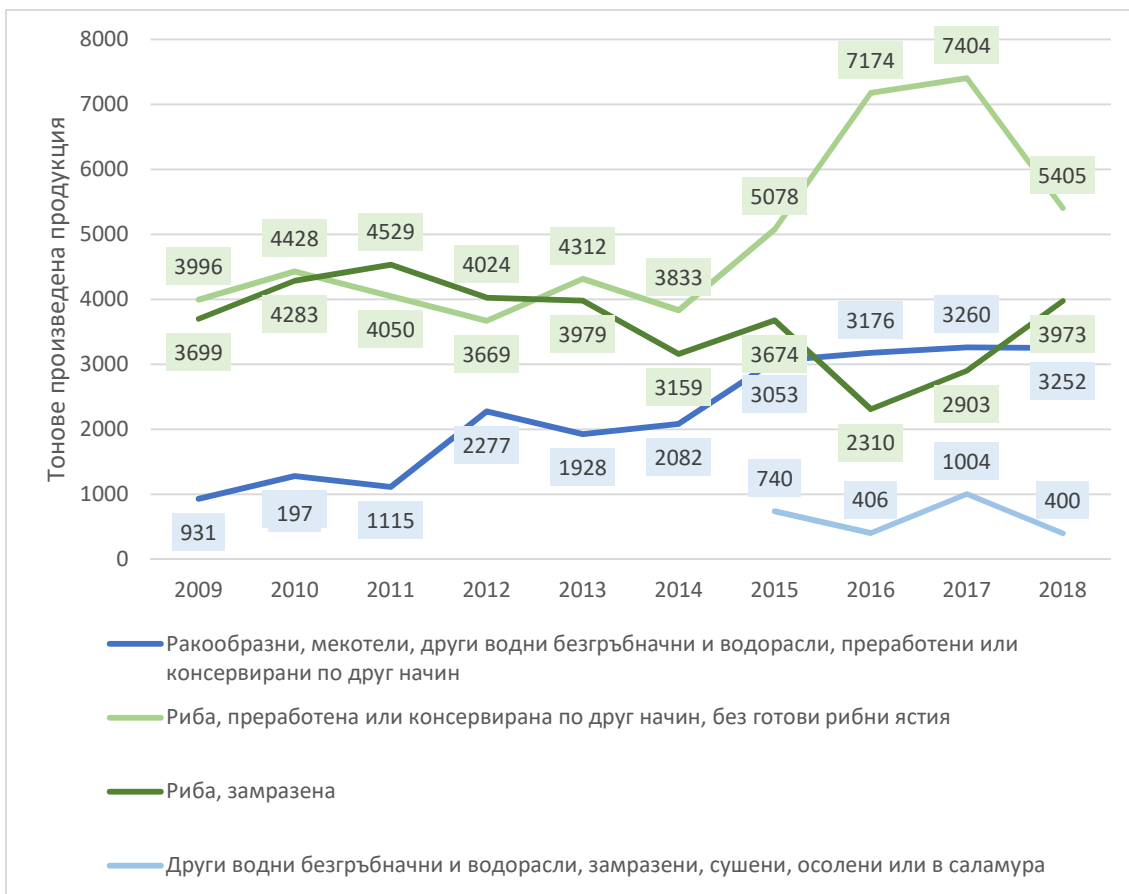
Четири продуктови групи доминират в произведената продукция в сектор *Преработка и консервиране на риба и други водни животни, без готови ястия*:

- ракообразни, мекотели, други водни безгръбначни и водорасли, преработени или консервирани по друг начин;
- риба, преработена или консервирана по друг начин, без готови рибни ястия;
- риба, замразена;
- други водни безгръбначни и водорасли, замразени, сушени, осолени или в саламура.

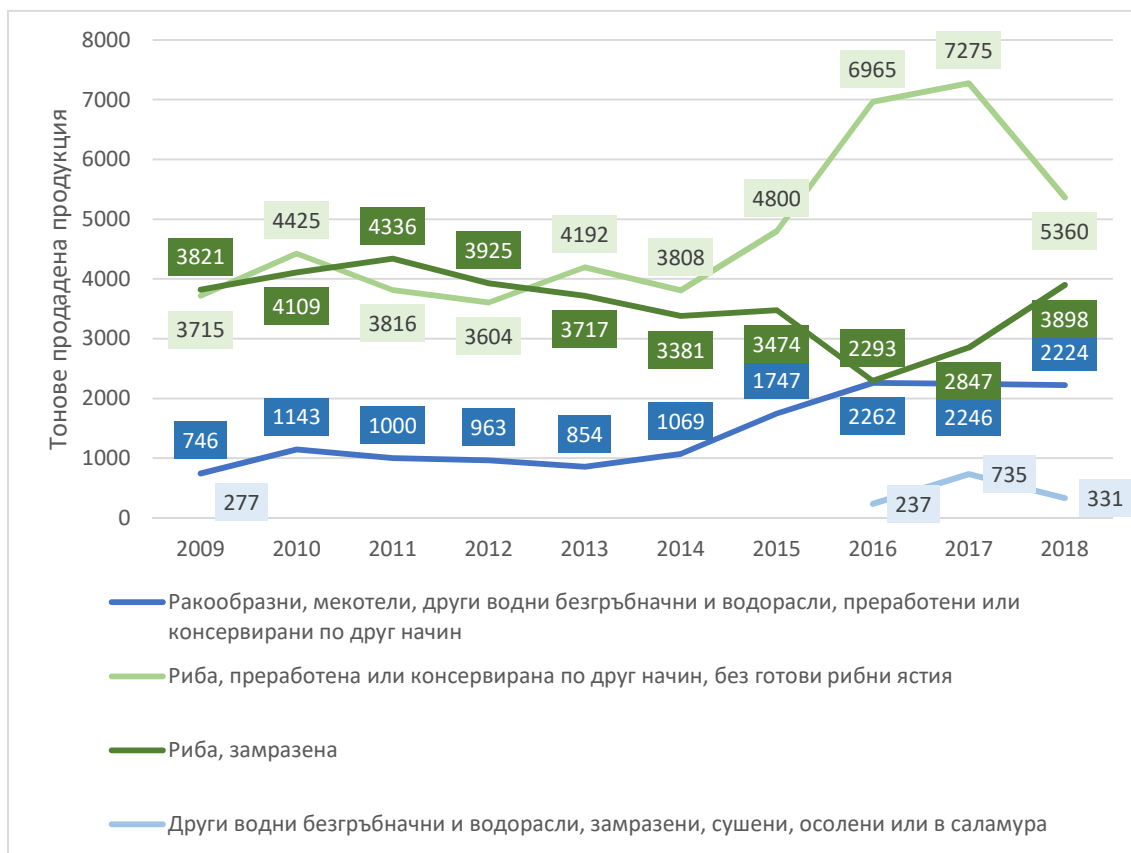
Има значителни изменения в разпределение между тези четири продуктови групи за периода 2009-2018 г. Данните са представени по стойност, обем на производството и обем на продажбите. Данните за 2019 г. все още не са обработени от НСИ.

Фиг.54. Стойност на продажбите в четирите най-големи продуктови групи в подсектор 10.20 Преработка и консервиране на риба и други водни животни, без готови ястия в милиони левове, Източник: НСИ

Фиг.55. Обем на произведената продукция в четирите най-големи продуктови групи в подсектор 10.20 Преработка и консервиране на риба и други водни животни, без готови ястия в тонове, Източник: НСИ

Фиг. 56. Обем на продадената продукция в четирите най-големи продуктови групи в подсектор 10.20 Преработка и консервиране на риба и други водни животни, без готови ястия в тонове, Източник: НСИ

Няколко тенденции са характерни за периода 2014-2018 г.:

- **значително се повишават** обемът на произведената продукция (от 2 082 t през 2014 до 3 252 t през 2018 г.) и обемът на продажбите (от 1 069 t през 2014 г. до 2 224 t през 2018 г.) и най-вече стойността на продажбите (от 12,2 мил. лв. през 2009 до 39,9 мил. лв. през 2018 г.) на **ракообразни, мекотели, други водни безгръбначни и водорасли, преработени или консервирани по друг начин**. Още по-значима е тенденцията ако направим сравнение с предходния петгодишен период 2009-2013 г. Като дял от общата стойност на продукцията в подсектора повишението е от 9,5% през 2009 г. до 29% през 2018 г., от което следва, че **тази продуктова група има най-високи цени и/или добавена стойност в края на периода**.
- **повишават се** обемът на произведената продукция (от 3 833 t през 2014 г. до 7 404 t през 2017 г. и 5405 през 2018 г.) и обемът на продажбите (от 3 808 t през 2014 г. до 7 275 t през 2017 г.и 5360 през 2018 г.) на **риба, преработена или консервирана по друг начин, без готови рибни ястия**. Общата стойност на продадената продукция също значително се увеличава (от 23,4 мил. лв. през 2014 г. до 36,6 мил. лв. през 2018 г.). Като дял от

общата стойност на продукцията в подсектора нивото се запазва относително постоянно и варира от 26,2% през 2014 г. до 26,7% през 2018 г.

- **неравномерно** се променя обемът на произведената продукция (от 3 159 t през 2014 г. до 3 973 t през 2018 г.), обемът на продадената продукция (от 3381 t през 2014 г. до 3898 t през 2018 г.) на *риба, замразена*, както и общата стойност на продажбите (от 11,3 мил. лв. през 2014 г. на 13,6 мил. лв. през 2018 г.), но **делът ѝ от общата стойност на продукцията в подсектора намалява значително от 12,6% през 2014 г. до 9,9% през 2018г.** Две от годините в периода, 2016 г. и 2017 г. за значително по-слаби.

Основни преработвани видове

Основните преработвани видове са извлечени от справка на БАБХ „Пазарни данни за видове риба и други морски организми, преработени от индустрията за периода 2010-2019 г.“. Данните са обобщени за целия период и не позволяват извеждане на тенденции.

Извършена е съпоставка с данните на ИАРА за улов и производство от аквакултури за периода, както и данните за внос и износ от ЕОППРА. **Съпоставката показва необходимост от адаптиране на данните на БАБХ.**

Скумрия: Втори най-висок обем според справката на БАБХ за периода 2010-2019 г. има видът скумрия - над 30 000 t или близо 25% от преработената продукция по видове.

Данните от ЕОППРА за периода 2010-2019 г. показват внос от близо 117 000 t (като суровина за преработващата промишленост и за директна продажба) и износ от 13 000 t (7 400 t ре-експорт на замразена и 5 247 t експорт на преработена) за периода 2010-2019 г., които са индикатор, че преработената продукция е по-голяма или за средна консумация от 1,2 kg на човек на година от директни продажби.

Цаца: Най-висок обем според справката на БАБХ за периода 2010-2019 г. има видът цаца - близо 34 000 t или над 27% от преработената продукция по видове. При една четвърт от обемите видът е в една графа заедно със сафрида, т.е. необходимо е да отчетем известно намаление.

Данните от ИАРА за периода 2010-2019 г. показват собствен улов от 33 400 t за периода, което е индикатор, че преработената продукция съответства на собствения улов.

В допълнение данните от ЕОППРА за периода 2010-2019 г. показват внос на над 7 000 t цаца. Необходимо е в допълнение да отчетем още един вид продукти, докладвани отделно в данните на БАБХ, макар че той е синоним на цаца.

- **Аншоа** – над 2 300 t с произход внос, които стойности са много близки до отчетените от ЕОППРА.
- **Копърка и шпроти** - близо 3 000 t с произход внос.

Пъстърва: Трети най-висок обем според справката на БАБХ за периода 2010-2019 г. има вид пъстърва (дъгова) - над 16 000 t или близо 13% от преработената продукция по видове. В допълнение е преработен и малък обем (150 t) едра (т.н. съомгова) пъстърва.

Данните от ИАРА за периода 2010-2018 г. показват над 31 000 t производство общо от аквакултури (като суровина за преработващата промишленост и за директна продажба), а данните от ЕОППРА за периода 2010-2019 г. - около 9 000 t внос (основно прясна) и 7 000 t износ (основно прясна) общо, което е индикатор, че преработената продукция може да бъде значително по-голяма или, че видът се предлага без преработка.

Сьомга: Четвърти най-висок обем според справката на БАБХ за периода 2010-2019 г. има видът сьомга - над 6 000 t или над 5% от преработената продукция по видове.

Данните от ЕОППРА за периода 2010-2019 г. показват внос от над 13 000 t (като суровина за преработващата промишленост и за директна продажба) и износ от близо 3 600 t. За 2019 г. експортът е 844 t и включва осолени, пушени, замразени пресни продукти.

Други морски видове от внос: хек - над 5100 t, **херинга** - над 3 600 t според справката на БАБХ за периода 2010-2019 г. Данните от ЕОППРА показват внос съответно от близо 12 000 t и 19 000 t за периода 2010-2019 г. като суровина за преработващата промишленост и за директна продажба. Експортът за периода 2010-2019 г. включва 662 t консервиран хек и 360 t консервирана херинга.

Шаранови и сомови риби: Въпреки големите обеми на производство от аквакултури (над 50 хил. t според данните на ИАРА за периода 2010-2018 г.), справката на БАБХ за периода 2010-2019 г. показва общи обеми на преработена продукция от около 5 000 t за шаранови и 1 800 t за сомови риби. Това е индикация, че видовете се предлагат пресни/охладени без преработка или че данните на БАБХ са непълни.

Рапана: Според справката на БАБХ за периода 2010-2019 г. за вида рапана преработената продукция е **2 159 t**.

В същото време данните на ИАРА за периода 2010-2018 г. са за улов от над 40 000 t, а от ЕОППРА за периода 2010-2019 г. за внос от близо 12 000 t и **износ от над 13 000 t** в група „мекотели и водни безгръбначни, други“, като над 7 000 t износ на консервирана продукция. Цените за улов/ първа продажба и внос са около 1-2 лв./kg, а цените при износ през 2018 и 2019 г. достигат 13-15 лв./kg, което е ясна индикация, че се изнася преработена в България продукция.

Тон: Според справката на БАБХ за периода 2010-2019 г. за вида тон преработената продукция е **1 743 t**.

В същото време данните на ЕОППРА за периода 2010-2019 г. са за внос от близо 13 600 t и **износ от над 3 170 t**, от които над 2 650 t износ на консервирана

продукция, което е ясна индикация, че обемите на преработена продукция са по-високи.

Скариди: Според справката на БАБХ за периода 2010-2019 г. за вида скариди преработената продукция е около **960 t**.

В същото време данните на ЕОППРА за периода 2010-2019 г. са за внос от над 23 000 t и **износ от над 14 400 t**, от които над 13 000 t са консервирана продукция. Средната цена за внос през последните години е около 13-14 лв./kg, а за износ надхвърля 20 лв./kg, което е ясна индикация за създаване на добавена стойност и значително по-високи обеми на преработена продукция.

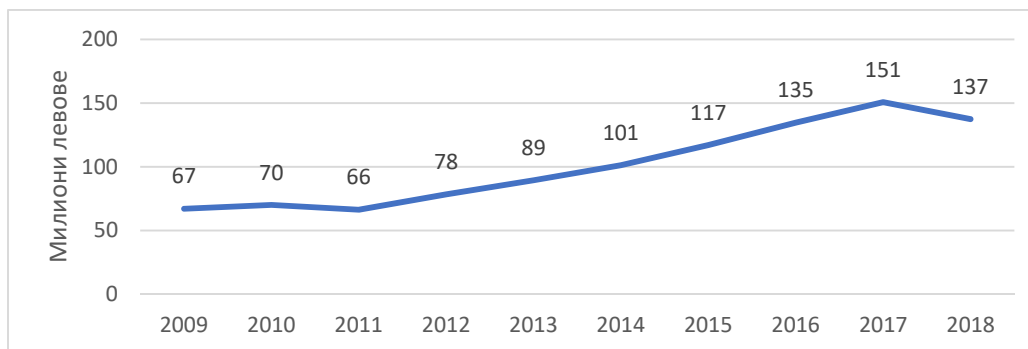
Препоръка: Необходимо е за в бъдеще да бъде постигнато съответствие между данните на БАБХ за преработена продукция по видове и данните на ИАРА за производство и ЕОППРА за внос и износ по видове и продукти за да се правят надеждни анализи на преработвателната индустрия в подсектора.

Икономически показатели на преработвателния сектор - тенденции

За оценка на икономическата динамика са използвани показателите: общи годишни приходи в подсектора, годишни приходи на предприятие и изменение на приходите спрямо предходната година.

За оценка на ефективността са използвани показателите: обща годишна печалба в подсектора, годишна печалба на предприятие, дял на печалбата от приходите, приходи на заето лице и дълготрайни материални активи (ДМА) на заето лице.

Икономическа динамика

Фиг.57. Годишни приходи в подсектор 10.20 Преработка и консервиране на риба и други водни животни, без готови ястия в милиони левове, Източник: НСИ

Динамиката на приходите в подсектор 10.20 *Преработка на риба и рибни продукти* позволява ясно обособяване на тенденция на плавно нарастване на приходите в подсектора от 101 мил. лв. през 2014 г. до 150,6 мил. лв. през 2017 г. и 137,2 мил. лв. през 2018 г, т.е. приходите в края на периода са с **около 37%** по-високи от началните. Тенденцията на растеж е започнала в средата на предходния период 2009-2013 г.

Делът на подсектор 10.20 *Преработка на риба и рибни продукти* от икономиката на България е оценен чрез разглеждане на индикатора *Приходи от дейността* сред всички нефинансови предприятия (всички икономически дейности, с изключение на сектори К, О, Т и У от КИД-2008). Делът нараства от 0,04% до 0,044% за периода 2014-2018 г. с максимален дял от 0,051% през 2017 г.

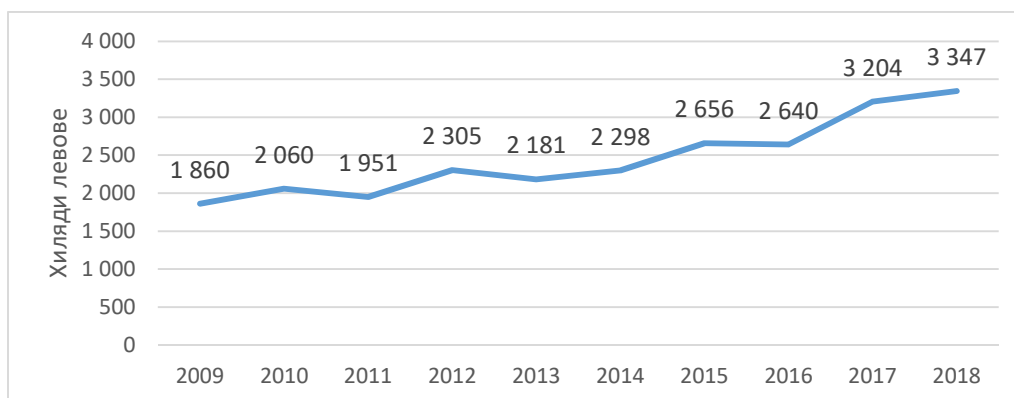
Докладът „Анализ на състоянието на селското стопанство и хранително-вкусовата промишленост“ от януари 2020 г. на Института по аграрна икономика (ИАИ-СА) на Селскостопанска академия оценява дела на подсектор „Преработка и консервиране на риба и други водни животни“ от Хранително-вкусовата промишленост (ХВП) на 1,2% от произведената продукция и 1,7% от добавената стойност към 2017 г.

Предприятията в пет области генерират над 70-75% от приходите в подсектора за периода 2014-2018 г.

Област	2014	2015	2016	2017	2018
Бургас	30 249	43 694	43 277	43 528	44 849
Варна	16 145	18 902	25 536	29 763	27 819
Пловдив	9 630	11 914	13 160	14 014	15 483
Сливен	6 504	7 313	8 231	9 635	10 526
София (столица)	8 316	5 932	5 102	5 458	5 623

Таблица 27. Годишни приходи в петте водещи области в подсектор 10.20 Преработка и консервиране на риба и други водни животни, без готови ястия в хиляди левове, Източник: НСИ

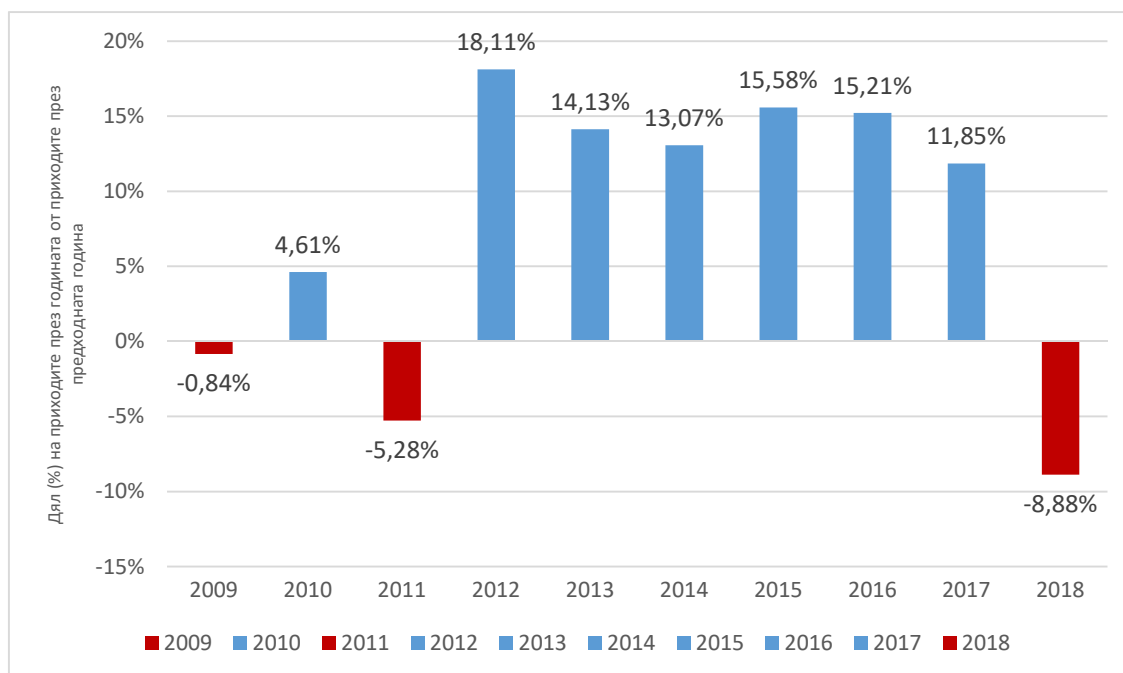
Най-голям дял имат областите Бургас и Варна, като значението им се засилва в през 2018 г., когато те имат дялове съответно 33% и 20% от приходите в подсектора. На следващото ниво са областите Пловдив и Сливен, които също леко увеличават своя дял от приходите в подсектора съответно на 11% и 8% през 2018 г. При област София (столица) се наблюдава обратният процес. Делът на приходите от общите за подсектора е намалял до 4% през 2018 г.

Фиг.58. Годишни приходи на предприятие в подсектор 10.20 Преработка и консервиране на риба и други водни животни, без готови ястия в хиляди левове, Източник: НСИ

Годишните приходи на предприятие в подсектор 10.20 *Преработка и консервиране на риба и други водни животни, без готови ястия* повтарят динамиката на общите приходи в подсектора. Те нарастват плавно от 2 298 хил. лв. през 2014 г. до 3 347 хил. лв. през 2018 г. или увеличението е с 46%. Предприятията в подсектора са почти равномерен микс от микро до 9 заети, малки от 10 до 49 заети и средни от 50 до 249 заети, както се вижда от Таблица 26. Брой предприятия в подсектор 10.20 Преработка и консервиране на риба и други водни животни, без готови ястия по видове: микро до 9 заети, малки от 10 до 49 заети, средни от 50 до 249 заети.

Средните приходи на предприятие са много близки до средните за групата **малки предприятия от 10 до 49 заети за страната**, които нарастват от 2 422 хил. лв. до 2 802 хил. лв. Индикаторът показва устойчиво развитие на подсектора.

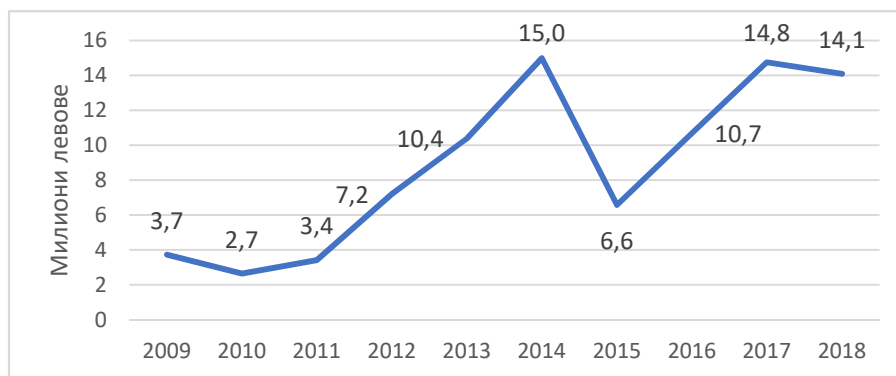

Фиг. 59. Дял (%) на годишните приходи в подсектор 10.20 Преработка и консервиране на риба и други водни животни, без готови ястия от приходите през предходната година, Източник: НСИ

Средният сложен годишен ръст на приходите за периода 2014-2018 г. е 7,98%, а ако включим и предходния петгодишен период 2009-2013 - 7,35%. Това е показател за устойчив растеж на приходите в сектора.

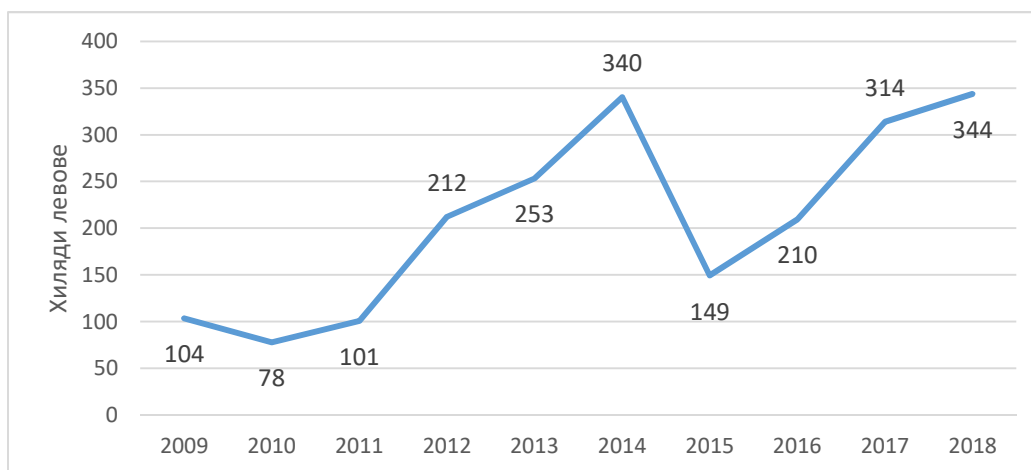
Като се изключи ефектът на финансовата кризата, отразен през 2009-2011 г. единствено намаление се наблюдава през 2018 г.

Ефективност

Фиг.60. Обща годишна печалба в подсектор 10.20 Преработка и консервиране на риба и други водни животни, без готови ястия в милиони левове, Източник: НСИ

Подсекторът е на печалба през всички години на периода 2014-2018 г. Тя се изменя между 6,6 мил. лв. и 15 мил. лв., като през 2017 г. и 2018 г. е близко до максималната за периода в абсолютно изражение. За сравнение в първите три години на предходния период 2009-2013 г. печалбата е по-ниска, което по всяка вероятност се дължи на ефекта от финансовата криза.

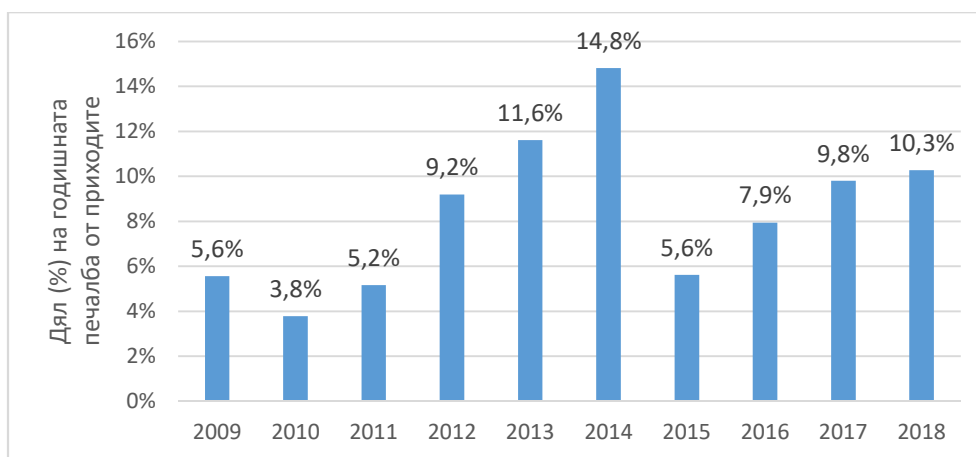
Фиг.61. Средна годишна печалба на предприятиев подсектор 10.20 Преработка и консервиране на риба и други водни животни, без готови ястия в хиляди левове, Източник: НСИ

Динамиката на средната годишна печалба на предприятие в подсектора повтаря тази на общата годишна печалба. Тя е 340 хил. лв. през 2014 г. или три пъти по-висока от средната печалба на предприятие в групата на малките предприятия от

10 до 49 заети в страната. През 2018 г. нараства до 344 хил. лв или над два пъти по-висока от средната печалба на предприятие в групата на малките предприятия от 10 до 49 заети в страната. Наблюдението не е валидно за всички години от периода, например през 2015 г. средната печалба на предприятие в сектора е много близка до средната печалба на предприятие в групата на малките предприятия от 10 до 49 заети в страната.

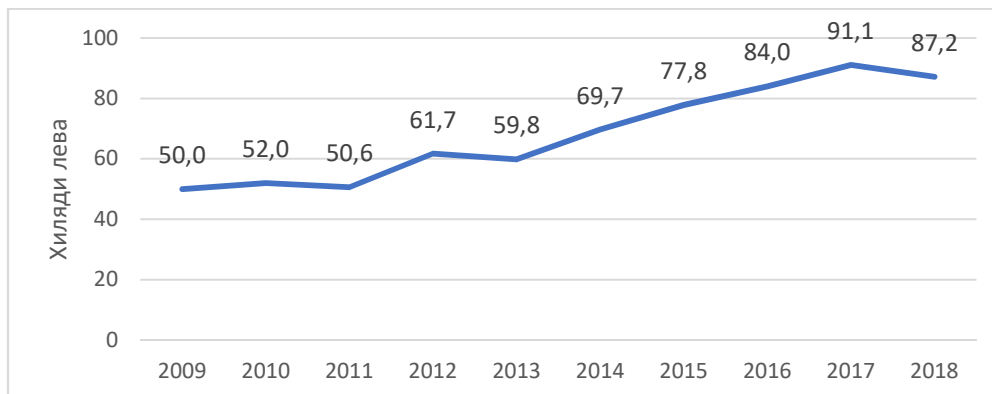
Може да се направи **сравнение** и с **претеглената средна печалба на предприятие в България** в съответствие с микса от микро, малки и средни предприятия в подсектор 10.20. През 2014 г. средната печалба на предприятие е над 2 пъти по-висока от средната за микса в България, а през 2018 г. е с 8% по-висока.

Следващата фигура илюстрира тенденцията подсекторът да генерира устойчива тенденция за формиране на печалба.

Фиг.62. Дял (%) на средната годишна печалба в подсектор 10.20 Преработка и консервиране на риба и други водни животни, без готови ястия от приходите, Източник: НСИ

Медианата на дела на годишната средна печалба от приходите за периода 2014-2018 г. е 7,9%, т.е. в 3 от 5-те години делът на средната печалба е бил по-висок от 7,9% от приходите.

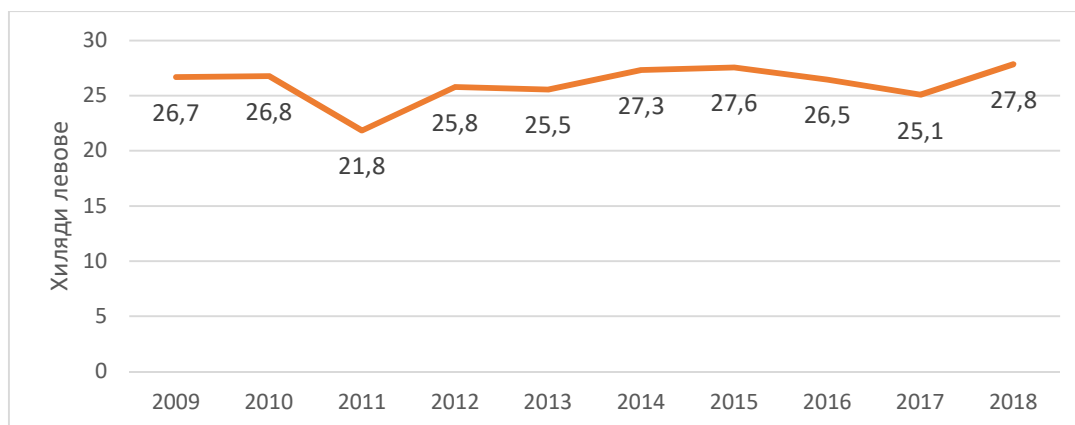
Фиг.63. Средни приходи на заето лице в подсектор 10.20 Преработка и консервиране на риба и други водни животни, без готови ястия в хиляди левове, Източник: НСИ

Динамиката на средните приходи на заето лице в подсектора повтаря динамиката на общите приходи. Те нарастват от 69,7 хил. лв. през 2014 г. до 91,1 хил. лв. през 2017 г. и 87,2 хил. лв. през 2018 г. - нарастване с около 25%. Тенденцията започва в средата на предходния петгодишен период 2009-2013 г.

Като изключим ефекта на финансовата криза, отразен през 2009-2011 г. приходите на заето лице плавно нарастват, като единствено намаление се наблюдава през 2018 г. Въпреки това те остават под средните за групата малки предприятия от 10 до 49 заети за България, като отношението се променя от 57% през 2014 г. до 61,5% през 2018 г. С други думи производителността на труда, измерена чрез този показател, бавно догонва средната за страната.

Дори сравнено с групата микро предприятия до 9 заети, средните приходи на заето лице са все още догонващи - от 73% през 2014 г. до 77% през 2018 г.

Докладът „Анализ на състоянието на селското стопанство и хранително-вкусовата промишленост“ от януари 2020 г. на ИАИ-СА оценява ръста на производителността на труда в подсектора като най-висок за ХВП.

Фиг.64. Средни ДМА на заето лице в подсектор 10.20 Преработка и консервиране на риба и други водни животни, без готови ястия в хиляди левове, Източник: НСИ

Показателят ДМА на заето лице остава практически постоянен през целия период – от 27,3 хил. лв. през 2014 г. до 27,8 хил. лв. през 2018 г. Това отразява много близкият ръст на ДМА (10,5%) и заети (8,4%) за периода.

В комбинация с предходния индикатор наблюдението показва, че ръстът в подсектора се дължи на преработка на продукти, генериращи по-високи приходи и/или по-висока добавена стойност, а не на внедряване по-високи/по-скъпи технологии.

Допълнителен индикатор за причините за ръст в подсектора е изведен в доклада „Анализ на състоянието на населското стопанство и хранително-вкусовата промишленост“ от януари 2020 г. на ИАИ-СА. В него **10.20 Преработка на риба и рибни продукти** е подсекторът „с най-високо икономическото използване на инвестиционния капацитет в ХВП - средно по години с индекс 0,92 (за периода

2008-2016 г.). Балансът „внос-износ“ в подсектора за периода 2009-2017 г. също е променен според доклада в парично изражение. От нетен вносител за периода 2009 г.-2013 г. с максимален отрицателен баланс от 35 мил. лв. през 2012 г. подсекторът се е превърнал в износител в периода 2014-2017 г. с положителен баланс от над 50 мил. лв.

Дял на собствената продукция в преработката

Делът на собствената продукция в преработката, според справката на БАБХ е 45%. Посочените в подсекция *Преработвани видове и основни типове продукция* аргументи относно неточности в обемите преработвана продукция правят експертната оценка за надеждността на този дял **ниска, като според нас делът е завишен.**

Основни видове със значим дял на собствената продукция в преработката са *цаца, пъстърва и рапани.*

Дял на преработката „на ишлеме“

Делът на собствената продукция в преработката на ишлеме, според справката на БАБХ е 2% и се дължи в огромна степен на преработката на един вид - *анишоа.* Посочените в подсекция *Преработвани видове и основни типове продукция* аргументи относно неточности в обемите преработвана продукция правят експертната оценка за надеждността на този дял **ниска, като според нас делът е занижен.**

Дял в преработката с произход от внос

Делът на собствената продукция в преработката с произход от внос, според справката на БАБХ е 50%. Посочените в подсекция *Преработвани видове и основни типове продукция* аргументи относно неточности в обемите преработвана продукция правят експертната оценка за надеждността на този дял **ниска, като според нас делът е занижен.**

Основни видове с произход от внос със значим дял на продукция в преработката са *сумрия, съомга, хек, херинга, скариди, тон, анишоа и др.*

Динамика на преработвателния сектор

Данните от подсекция *Брой и видове преработвателни предприятия* ясно показват два етапа в динамиката на преработвателния сектор според данните на НСИ.

Кризисен и след-кризисен период от 2009 г. до 2012 г., в който съществуват 34 предприятия според справката на НАП (само през 2009 г. са 36), с 10-11 средни предприятия и малко по-променливо отношение между микро и малките предприятия. През тези 4 години липсва динамика, секторът е „свит“.

Период на възстановяване и растеж от 2013 г. до 2018 г., в който броят на предприятията варира между 41 (2013 г. и 2018 г.) и 51 (2016 г.). В допълнение справката на БАБХ посочва 47 предприятия в сектора към момента.

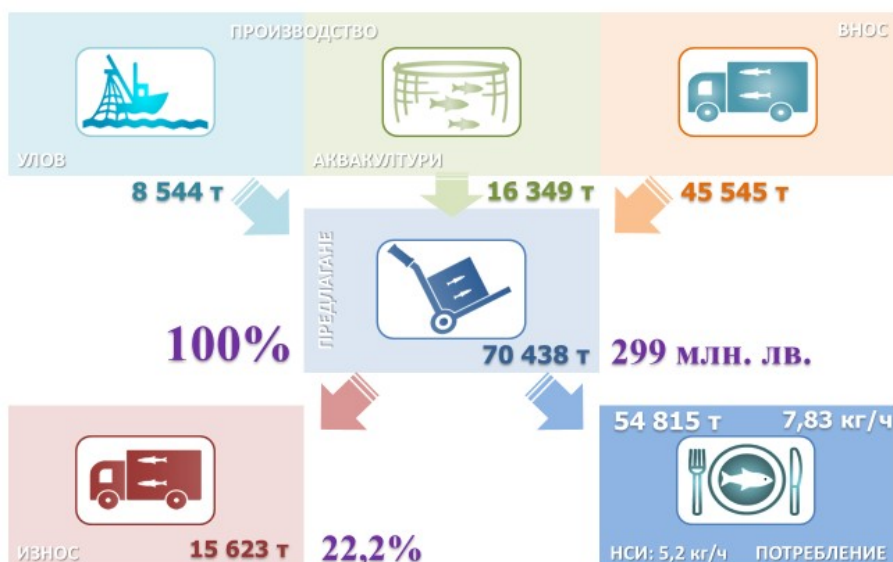
В периода на възстановяване и растеж възникват предприятия (или съществуващи предприятия разширяват дейността си), които са специализирани в отделни ниши, например две фирми за преработка на аншоа (Три морета ЕООД, Турита АД), фирма, която започва да преработва сомови риби (Елмет Фиш ЕООД) и др.

ПАЗАРИ И ТЪРГОВИЯ С РИБА И ДРУГИ ВОДНИ ОРГАНИЗМИ

Структура на пазарите на риба в България

Пазарът на риба, други водни организми и рибни продукти в България е свързан с развитието на (под) сектори: **Стопански риболов, Аквакултури, Преработка на риба и други водни продукти, Търговия с риба и други водни продукти.**

Предлагането се формира от **собствен улов, собствено производство на аквакултури и внос**, търсенето - от **вътрешно потребление и износ**.

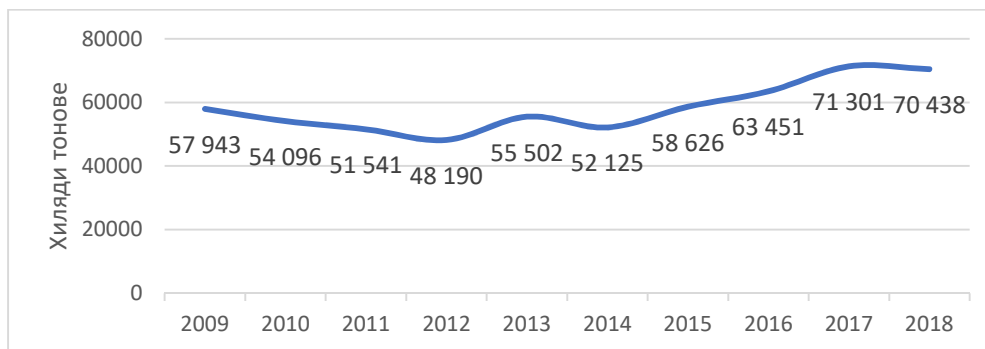
Фиг.65. Баланс на предлагането на риба, други водни организми и продукти от тях, 2018 г

Предлагането за 2018 г е **70 438 t**, близо до най-високия за периода 2009-2018 г. - 71 301 t, достигнат през 2017 г. Цялостната тенденция е на **плавно нарастване**.

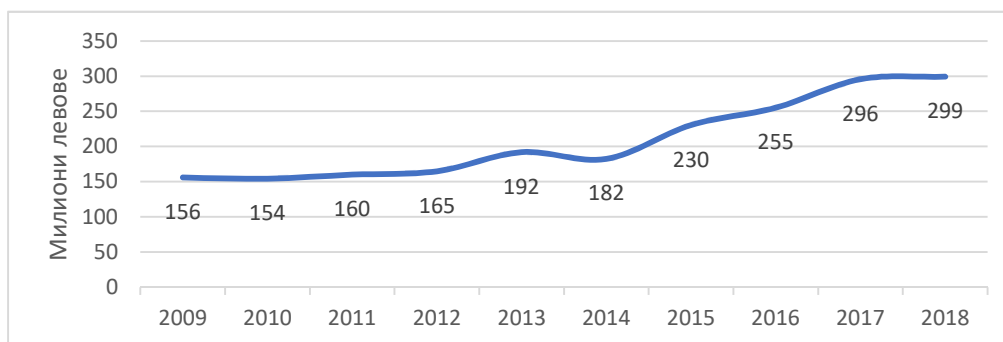
Динамика в баланса на предлагането има основно в компонент **Производство от аквакултури**, което е **удвоено** в периода 2009-2018 г., като нарастването е изцяло във втората половина на периода (2013-2018 г.). От друга страна средната единична цена на килограм в сектора не нараства и дори е под нивата от 2009 г.

Вносът показва по-големи промени, като в годините 2010-2014 г. се наблюдава значителен спад спрямо 2008 г. и 2009 г., вероятно в резултат на последиците от икономическата криза. След 2015 г. вносът е възстановен и надминава нивата от 2008-2009 г. с около 7 до 10% (съответно през 2018 г. и 2017 г.). При вноса средната единична цена на килограм плавно се покачва за периода 2009-2018 г. и в края му е с 81% по-висока.

Сумарно уловът, производството от аквакултури и вносът формират предлагането на пазара в България.

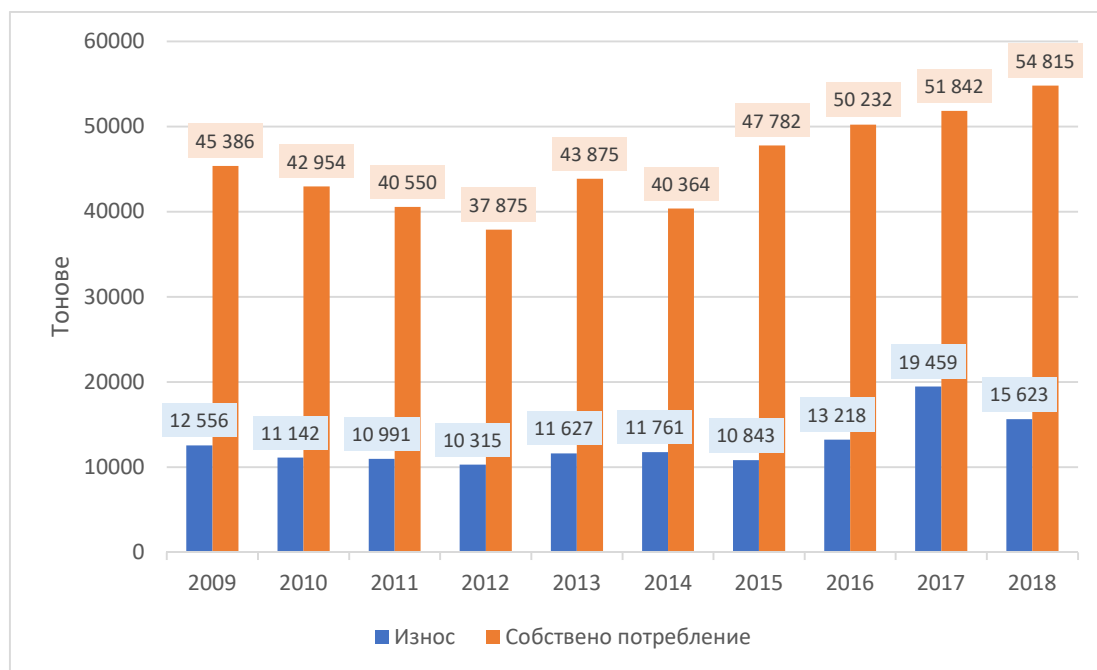

Фиг.66. Обем на предлагането = улов + производство от аквакултури + внос в хиляди тонове ,
Източник: ИАРА, ЕОППРА

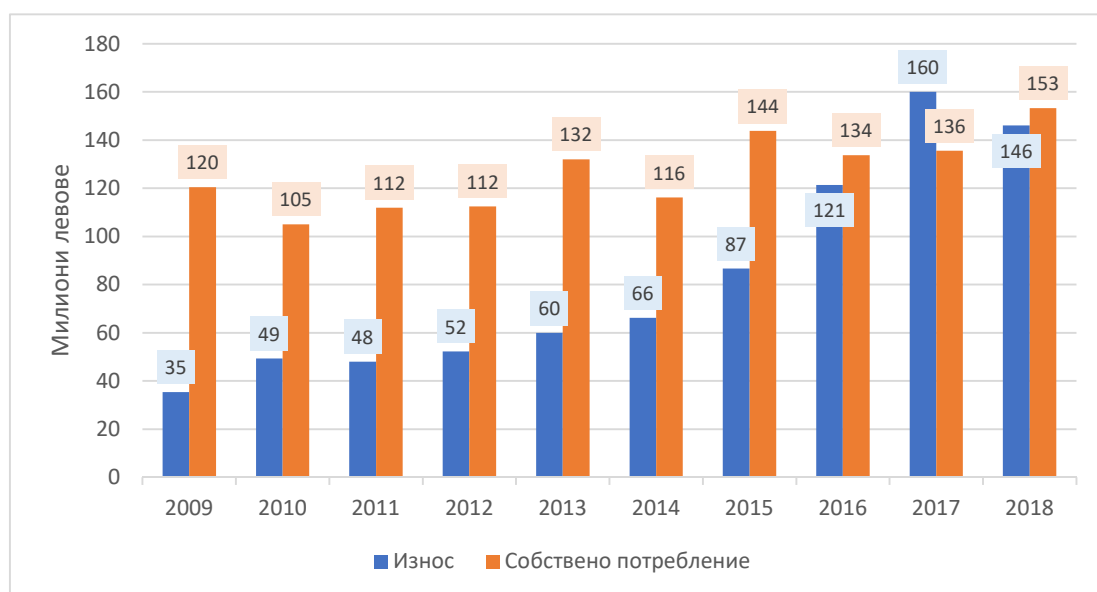

Фиг.67. Стойност на предлагането = улов + производство от аквакултури + внос в милионилевове ,
Източник: ЕОППРА

Динамика на търсенето на пазара има, но тя се дължи на вариации през отделните години. Структурата на търсенето е относително стабилна като разпределените за 2018 г. - 77.8% собствено потребление и 22.2% износ е много близко (под 1% отклонение) до средното за периода 2009-2018 г. В ценово отношение има значима динамика. Докато в началото на периода стойността на собственото потребление в лева е имала подобен дял на обема на продукцията (77%-78%), в неговия край (2016-2018 г.) стойността на собственото потребление е практически равна на стойността на износа. Това отразява значимото повишение (над три пъти) на средната единична цена на килограм на продукцията за износ и е индикатор за развитие към износ на преработени продукти с по-висока добавена стойност.

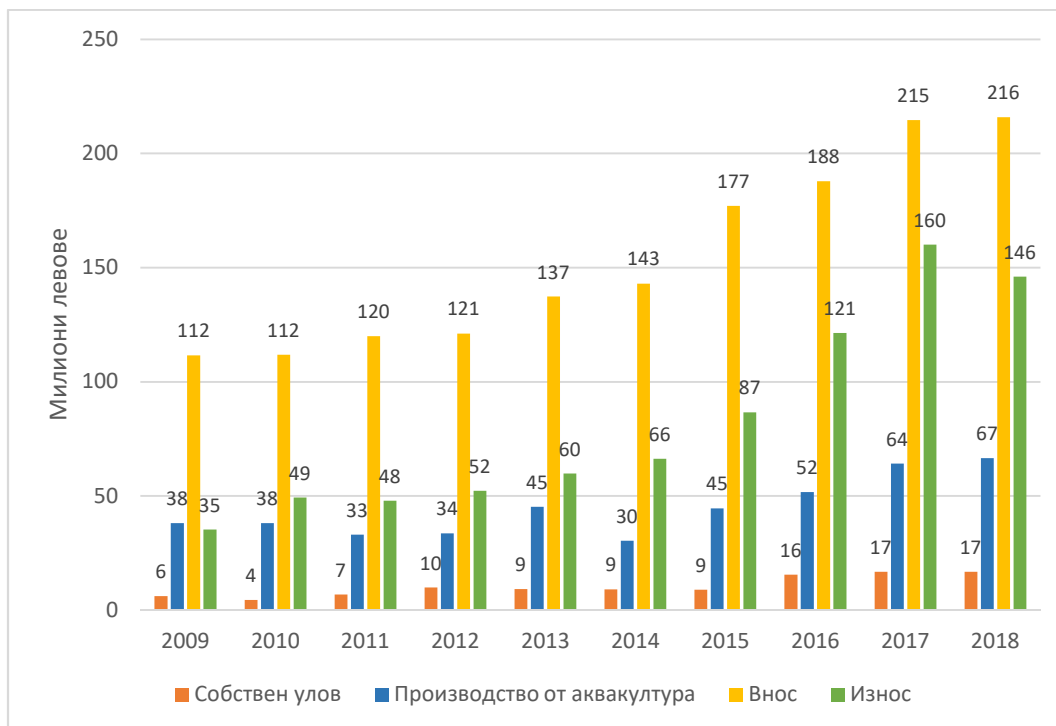

Фиг. 68. Обем на търсенето = собствено потребление + износ в хиляди тонове, Източник: ИАРА, ЕОППРА

Фиг.69. Стойност на търсенето = собствено потребление + износ в милиони левове, Източник: ИАРА, ЕОППРА

Балансът на пазара, измерен във финансови стойности (милиони левове), показва значимото развитие на износа. Паралелното развитие на вноса е индикатор, че развитието се дължи основно на преработващата индустрия с вносни суровини.

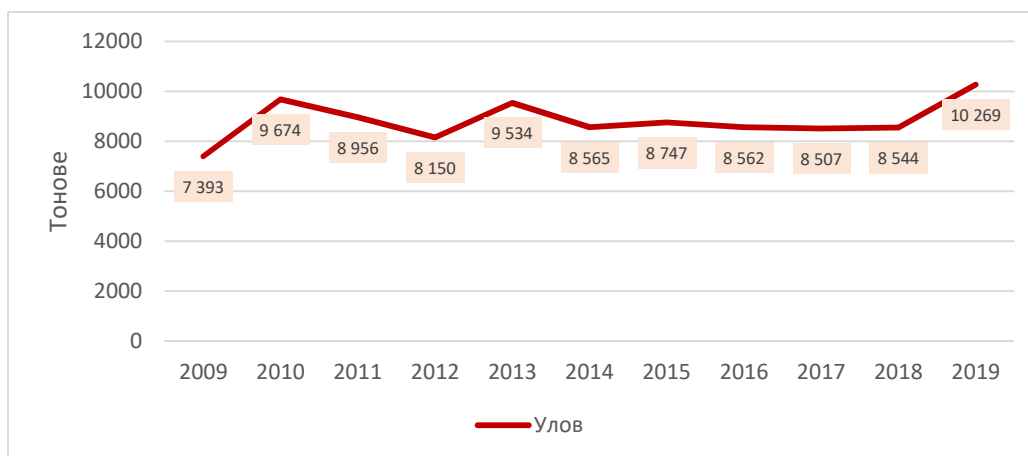
Фиг.70. Годишен баланс на пазара в милиони левове по компоненти: собствен улов, производство от аквакултури, внос и износ в милиони левове, Източник: ИАРА, ЕОППРА

Данните за производството на аквакултури и риболов (първа продажба/разтоварване) са налични до 2017 г., данни за стойността на внос и износ има до 2019 г. включително от ЕОППРА. Данни за обемите на производството от аквакултури и улов са налични от ИАРА съответно до 2018 г. и 2019 г. Общите стойности на улова и производството на аквакултури са оценки по цени за 2017 г.

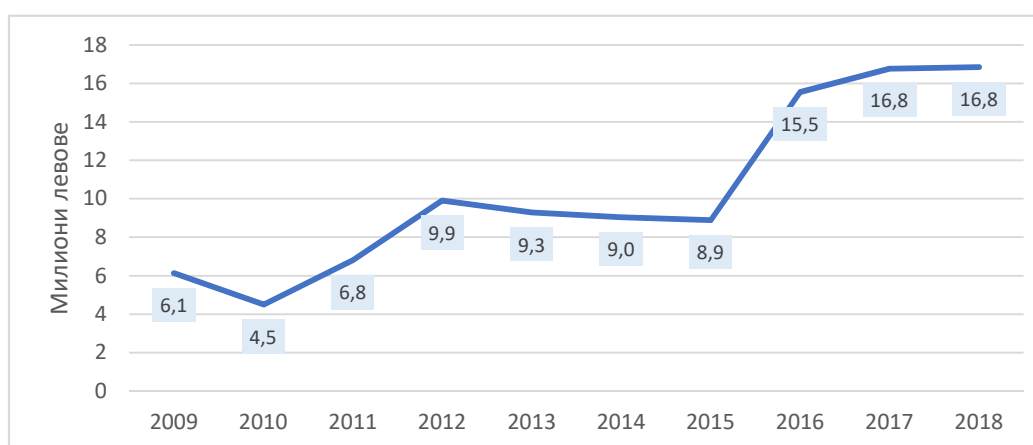
Производството от риболов и аквакултури (вкл. и преработена)

Производството от риболов

Обемът на производството от риболов остава на практика статичен, особено през последните 5 години (2014-2018 г.) - между 8 507 хил. t и 8 747 хил. t. Данните за 2019 г. показват възможно покачване с близо 20% до 10 269 хил. t, но дали това е начало на устойчива тенденция е рано да се каже. Средната единична цена на килограм в сектора през 2017 г. (последни данни) е 1,97 лв/kg е по-висока с 138% от стойността през 2009 г., 0,83 лв/kg. Дори през 2017 г. средната цена за килограм е около два пъти по-ниски от средната цена за производство от аквакултури.

Фиг.71. Обем на годишния улов в тонове, Източник: ИАРА

Фиг.72. Стойност на годишния улов в милиони левове, Източник: ИАРА, ЕОППРА

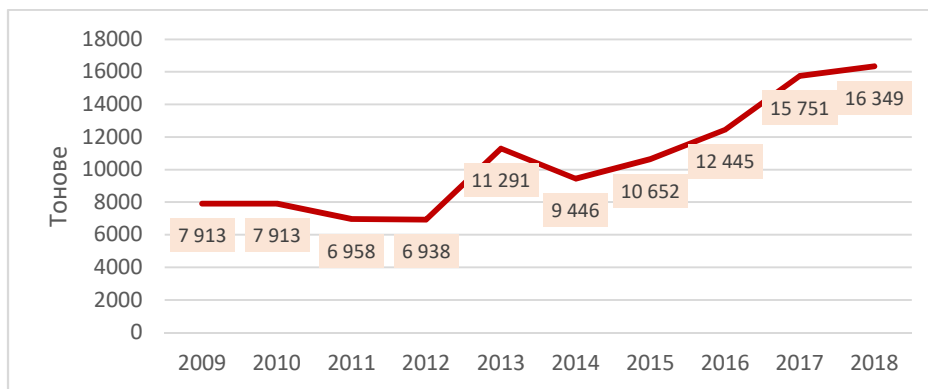
Стойността за 2018 г. е оценка на база средни цени за килограм от 2017 г.

Общата стойност на годишния улов се повишава от 6,1 мил. лв през 2009 г. до 16,8 мил. лв през 2018 г. или повишение със 175%. Тъй като общият обем на улова остава относително постоянен, увеличението се дължи на повишаване на средната цена за килограм улов.

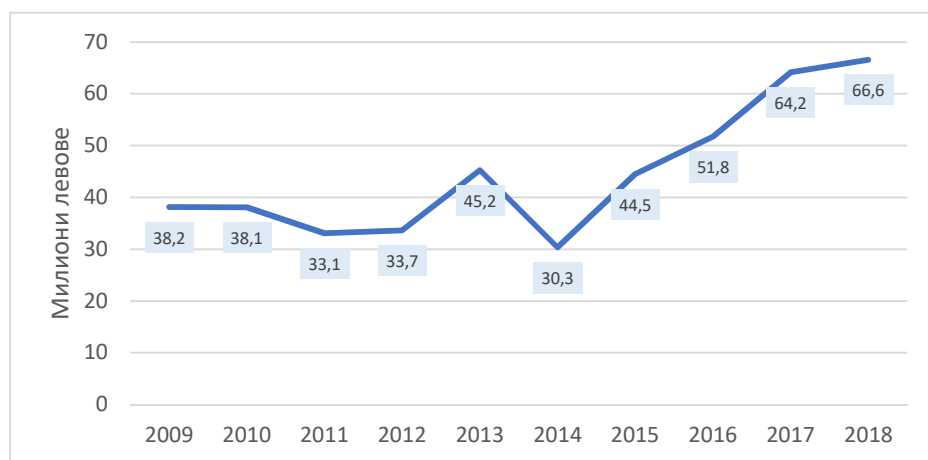
Два основни вида с цена за килограм над средната имат значително увеличени обеми за периода 2014-2019 г. - бяла пясъчна мида (2 694 t общо или средно 449 t на година) и барбуня (3 369 t общо за 561,5 t на година). На тях основно се дължи по-значителното увеличение на средната цена за килограм улов.

Производство от аквакултури

Обемът на продукция от аквакултури през 2018 г. (над 16 000 t) е **над два пъти по-висок** от този през 2009 г. (под 8 000 t). Годишните обеми отбелязват леко намаление за периода 2009-2012 г., вероятно в резултат на последиците финансовата криза и устойчиво увеличение от 2014-2018 г.

Фиг.73. Обем на годишното производство от аквакултури в тонове , Източник: ИАРА

Фиг.74. Стойност на на годишното производство от аквакултури в милиони левове , Източник: ИАРА, ЕОППРА

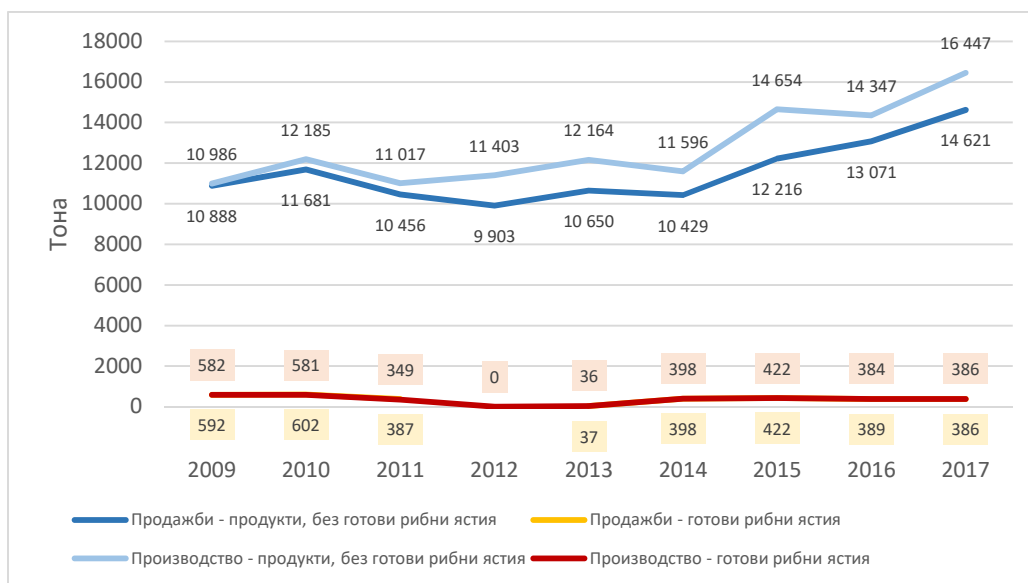
Стойността за 2018 г. е оценка на база средни цени за килограм от 2017 г.

Стойността на продукцията следва измененията на обемите и се увеличва от 38,2 мил. лв през 2009 г. до 66,6 мил. лв през 2018 г. или увеличение със 74%.

Предвид вече направеното наблюдение, че средната цена на килограм продукция от аквакултури през 2009 г. и 2018 г. е близка, а най-ниска е през 2014 г., може да се заключи, че повишаването на стойността на продукцията от аквакултури се дължи на увеличението на обемите.

Преработена продукция

За оценка на обема на преработената продукция са използвани данни от НСИ за подсектор 10.20 Преработка и консервиране на риба и други водни животни, без готови ястия по КИД-2008, виж секция Преработка на риба и други водни организми.

Фиг.75. Обем на продукцията в подсектор 10.20 Преработка и консервиране на риба и други водни животни, без готови ястия и подсектор 10.85.12 Готови ястия на базата на риба, ракообразни и мекотели в тона по групи: Производство на продукти, без готови рибни ястия; Продажби на продукти, без готови рибни ястия; Производство на готови рибни ястия; Продажби на готови рибни ястия, Източник: НСИ

Обемът на произведената продукция в подсектор *Преработка и консервиране на риба и други водни животни, без готови ястия* се е повишил от 10 986 t през 2009 г. до 16 447 t през 2017 г. или с с 50% за периода 2009-2017 г., а на продадената продукция от 10 888 t до 14 621 t или с 34%, като основният ръст е реализиран през последните 3 години (2015-2017 г.). В същото време обемът на производството на готови рибни ястия е спаднал от 582 t (2009 г.) на 386 t (2017 г), а на продажбите от 592 t (2009 г.) на 386 t (2017 г.) или спад с една трета (данните за двата реда практически се припокриват).

Принос на сектора за националната икономика и за развитието на сектора на ниво ЕС

Дял на рибарството от икономиката на България

За да се оцени дела на сектор Рибарство от икономиката на България е разглеждан индикаторът *Приходи от дейността* сред всички нефинансови предприятия (всички икономически дейности, с изключение на сектори К, О, Т и U от КИД-2008). Делът нараства от 0,007% до 0,025% за периода 2009-2018 г., като основният растеж се дължи на подсектор 03.2 Развъждане и отглеждане на риба и други водни организми (аквакултури).

Фиг.76. Дял (%) на приходи в сектор 03 Рибно стопанство и подсектори 03.1 Риболов и 03.2 Развъждане и отглеждане на риба и други водни организми от целия нефинансовия сектор в България

По-задълбочен поглед показва, че над 95% от всички предприятия в сектор Рибарство за всяка от годините през периода са от групата „Микро до 9 заети“. Ако сравним приходите от дейността на целия сектор Рибарство само с тази група (нефинансови микропредприятия до 9 заети в България) се получава 4-5 пъти по-висока значимост, т.е. нарастване от 0,04% до 0,1%.

Дял на продукцията от риболов и аквакултури от рибарството на ЕС

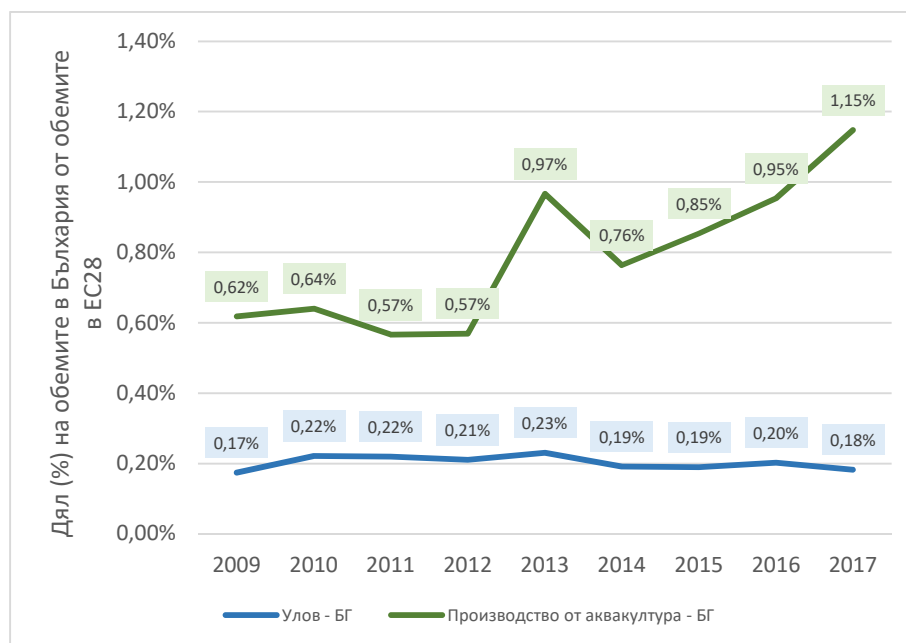
По отношение на дела на продукцията от риболов и аквакултури от рибарството на ЕС са анализирани два индикатора - обем и стойност. Като източник на данни са използвани ЕОППРА и ЕВРОСТАТ, като последните данни са за 2017 г.

Обемът на риболова в България се променя от 7 393 t през 2009 г. до 8 507 t през 2017 г. Обемът на риболова в ЕС28 се променя от 4 246 028 t през 2009 г. до 4 678 133 t през 2017 г.

Делът на обема на риболова в България се запазва на постоянни нива от 0,17-0,22% от общия обем на риболова в ЕС 28 за периода 2009-2017 г.

Обемът на продукцията от аквакултури в България се променя от 7 913 t през 2009 г. до 15 751 t през 2017 г. Обемът на продукцията от аквакултури в ЕС 28 се променя от 1 280 836 t през 2009 г. до 1 372 012 t през 2017 г.

Делът на обема на продукцията от аквакултури в България от обема на продукцията от аквакултури в ЕС 28 е нараснал значително за периода 2009-2017 г. - от 0,62% в началото до 1,15% в неговия край или почти удвоен дял.

Фиг.77. Дял (%) на обемите от улов и производство от аквакултура в България от обемите от улов и производство от аквакултура в ЕС28: ЕОППРА, ЕВРОСТАТ

Относително постоянните стойности на **дела** на обема на риболова в България от общия обем на улов в ЕС 28 може да се обяснят с относително постоянните обеми на риболов през годините както в България, така и общо за ЕС 28.

Нарастването на **дела** на обема на производството от аквакултура в България от общия обем на производството от аквакултура в ЕС 28 може да се обясни със значителното нарастване на обемите на производството на аквакултури през годините в България, и почти непроменените обеми на производството от аквакултура общо за ЕС 28.

Стойността на улова в България се променя от 3,1 мил. евро през 2009 г. до 8,6 мил. евро през 2017 г. Стойността на риболова в ЕС се променя от 6 204,6 мил. евро през 2009 г. до 7 219,6 мил. евро през 2017 г.

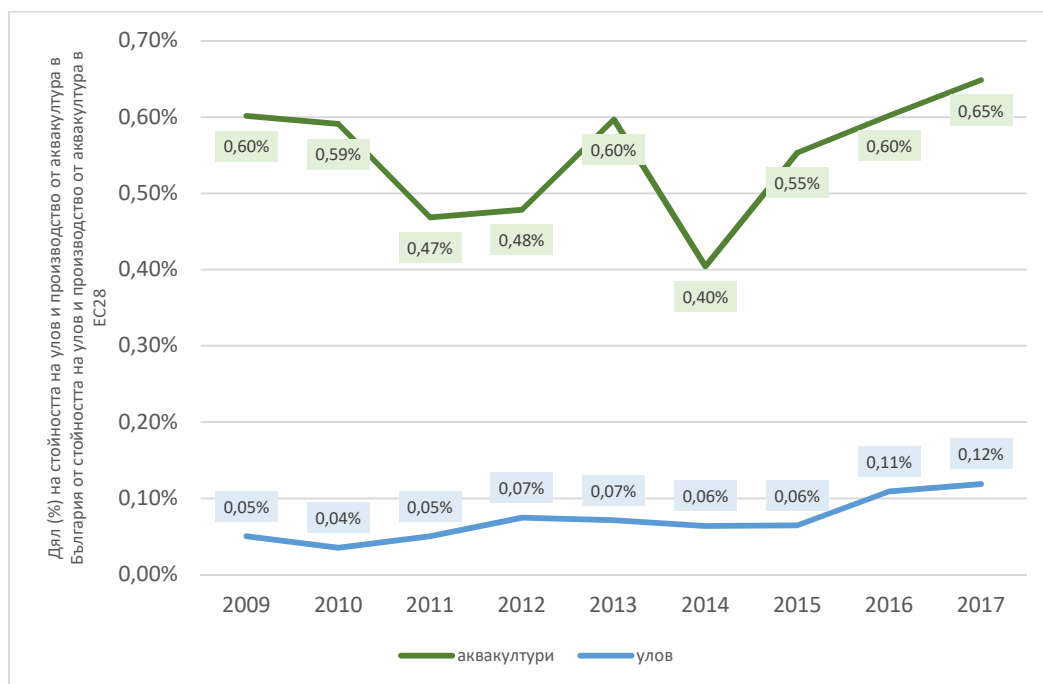
Делът на стойността на риболова в България се запазва на постоянни нива от 0,04-0,07% от общата стойността на улова за ЕС 28 за периода 2009-2015 г., а за 2016-2017 г. е близо двойно по-висока - 0,12%. Основна причина е вече коментираното в секция Стопански риболов значително увеличаване на приходите в подсектора, генерирани от дейността в България в периода 2014-2019 г. и по-бавното увеличаване на стойността в ЕС 28.

Стойността на продукцията от аквакултури в България се променя от 19,5 мил. евро през 2009 г. до 32,8 мил. евро през 2017 г. Стойността на продукцията от аквакултури в ЕС се променя от 3 242,8 мил. евро през 2009 г. до 5 059 мил. евро през 2017 г.

Въпреки устойчивото нарастване на обемите в България, делът на стойността на продукцията от аквакултури е нараснал незначително за периода 2009-2017 г. - от 0,6% в началото до 0,65% в неговия край. От друга страна през 2014 г. има значим

спад на дела на стойността на продукцията от аквакултури в България от стойността на продукцията от аквакултури в ЕС 28 (0,40%), а в периода след 2015 постоянен растеж.

Предвид значително увеличените обеми на продукция от аквакултура в България и много по-бавният растеж на обемите в ЕС 28 като основна причина за тенденцията се откроява минималната промяна на средната стойност на килограм продукция в България между 2009 г. и 2017 г. (и спадът ѝ през 2014 г., виж секция Аквакултури), в комбинация с повишаването на средната стойност на килограм продукция от аквакултура в ЕС28.

Фиг.78. Дял (%) на стойността на улов и производство от аквакултура в България от стойността на улов и производство от аквакултура в ЕС28: ЕОППРА, ЕВРОСТАТ

Анализ на стойността на продукцията

В настоящата подсекция е представен анализ на стойността на продукцията от риба и други водни животни по веригата: производствена цена - цени на производители - цени на търговци - цени за потребителите (разпределение на печалбата по веригата) - цени на едро и на дребно, както и тенденциите за периода 2009-2018 г.

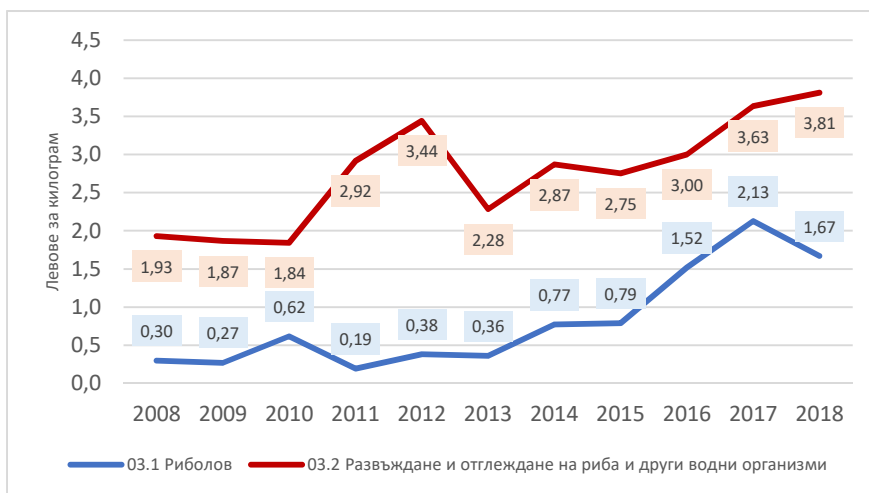
Използвани са следните показатели и данни за всеки елемент от веригата:

- производствена цена - разходи за дейността (НСИ), разделена на обем на произведената продукция (ИАРА)
- цени на производители - два показателя:
 - приходи от дейността (НСИ), разделена на обем на произведената продукция (ИАРА)

- стойност на продукцията (ЕОППРА), разделена на обем на произведената продукция (ИАРА)
- цени на търговци - цени на едро (САПИ)
- цени за потребителите - цени на дребно (САПИ).

Производствена цена

Оценката на производствената цена е извършена чрез показателя **средни разходи в лева за производство на килограм продукция**. Разходите за всеки от подсекторите 03.1 Риболов и 03.2 Развъждане и отглеждане на риба и други водни организми е разделен на обема на произведената продукция, съответно от улов и аквакултури.

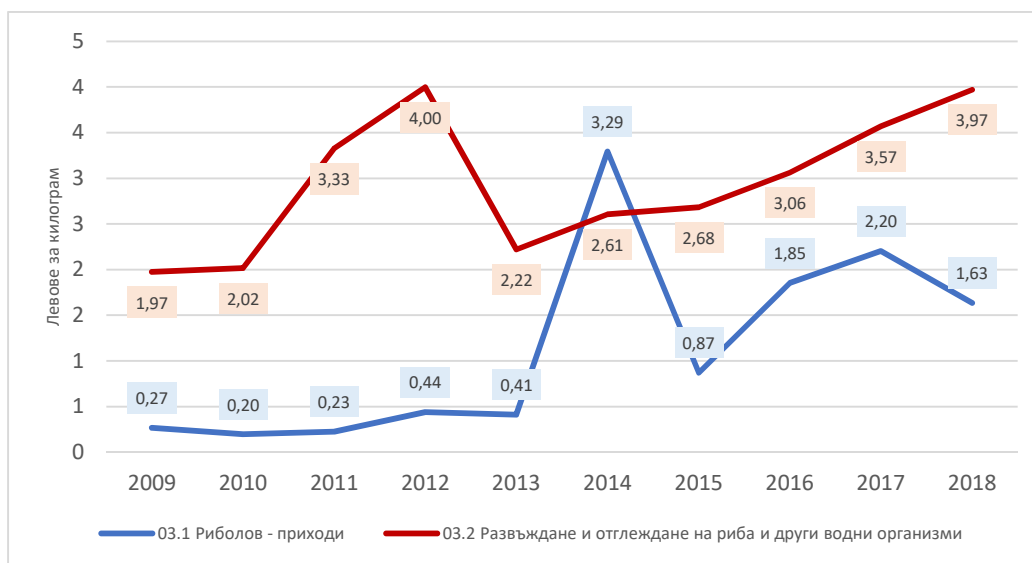

Фиг.79. Средни разходи в левове за производство на килограм продукция в подсектори 03.1 Риболов и 03.2 Развъждане и отглеждане на риба и други водни организми: източници НСИ, ИАРА

Тенденцията в последните 5 години е към плавно покачване на средните разходи в лева за производство на килограм продукция. В подсектор 03.1 *Риболов* нарастването е от 0,77 лв за kg през 2014 г. до 1,67 лв за kg през 2018 г. или повишение с 117%, а най-висок е показателят през 2017 г. - 2,13 лв за kg. В подсектор 03.2 *Развъждане и отглеждане на риба и други водни организми* нарастването е от 2,87 лв за kg през 2014 г. до 3,81 лв за kg през 2018 г. или повишение с 33%.

Приходи на производители

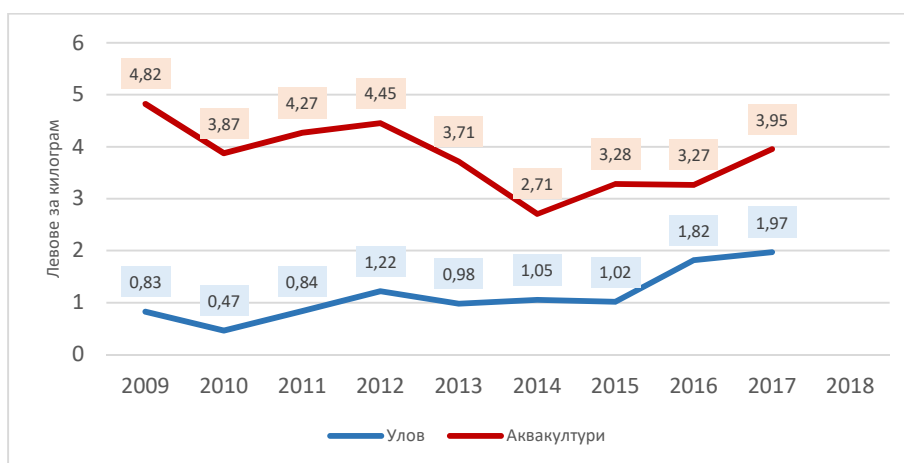
Първият разглеждан показател за оценка на приходите на производители е **средни приходи в лева от производство на килограм продукция**. Приходите във всеки от подсекторите 03.1 *Риболов* и 03.2 *Развъждане и отглеждане на риба и други водни организми* е разделен на обема на произведената продукция.

Фиг.80. Средни приходи в левове от производство на килограм продукция в подсектори 03.1 Риболов и 03.2 Развъждане и отглеждане на риба и други водни организми: източници НСИ, ИАРА

В подсектор 03.1 *Риболов* нарастването е от 0,87 лв за kg през 2015 г. до 1,63 лв за kg през 2018 г., а най-висок е показателя през 2017 г. - 2,20 лв за kg. В подсектор 03.2 *Развъждане и отглеждане на риба и други водни организми* нарастването е от 2,61 лв за kg през 2014 г. до 3,97 лв за kg през 2018 г. или повишение с 52%.

Вторият показател за оценка на приходите на производители е средната цена в левове за килограм на производител за България по данни на ЕОППРА/ЕВРОСТАТ, съответно за риболов и за производство от аквакултури

Фиг.81 .Средна цена на производител за килограм продукция от риболов и аквакултури в България в левове: източници ЕОППРА, ЕВРОСТАТ

Средната стойност на килограм продукция от улов нараства е от 1,05 лв за kg през 2014 г. до 1,97 лв за kg през 2017 г. Средната стойност на килограм продукция от аквакултури нараства е от 2,71 лв за kg през 2014 г. до 3,95 лв за kg през 2017 г.

Данните на двата показателя за периода 2014-2019 г. са близки. Вторият показател е достъпен и по видове, обект на риболов и производство от аквакултура. По тази

причина е избран като отправна точка за анализ на веригата: цени на производители - цени на търговци - цени за потребителите.

Вид	2009	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017
Бяла морска мида					1,95	3,45	3,81	4,36	8,18
Черноморска акула	3,81	3,95	3,27	3,67	3,37	3,37	2,54	3,70	5,04
Сафрид	2,36	2,14	3,27	2,09	1,93	2,77	3,40	4,16	4,71
Рапан	0,58	0,26	0,25	0,88	0,95	0,68	0,67	1,01	1,08
Други морски (вкл. лефер/чернокоп)	4,65	5,25	4,66	3,38	3,30	3,85	4,40	4,53	4,38
Барбуня	1,95	1,49	1,94	1,79	2,52	2,78	1,85	2,40	1,90
Цаца	0,69	0,23	0,66	0,73	0,58	0,70	0,73	0,79	1,00
Калкан	5,46	6,85	9,08	13,48	12,19	10,63	10,10	9,65	11,60

Таблица 28. Средна цена на производител за килограм продукция от риболов по видове в България в левове: източници ЕОППРА, ЕВРОСТАТ

При улова най-голяма динамика има при бялата морска мида, която е повишила цената си над 4 пъти или средно с 43% на година от началото на улов през 2013 г. При калкана, който е най-скъпият вид със значим улов, повишението е над 2 пъти или средно с близо 10% на година. Сафридът и рапаните също са повишили цената си за килограм близо 2 пъти или средно съответно с 9% и 8% на година. Средногодишно повишение между 3,6% и 4,7% има при черноморската акула и цацата, кумулативното за периода е съответно 32%-44%.

При други видове обаче се забелязва стагнация на цените, например барбуна, лефер/чернокоп, паламуд.

Вид	2009	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017
Шаранови	3,87	3,34	3,39	3,39	3,03	2,11	2,94	2,98	3,26
Сомови	5,40	5,37	5,48	6,35	7,03	5,76	9,67	10,73	4,95
Черна морска мида	1,68	1,68	1,90	1,25	1,74	1,72	1,74	1,70	1,51
Дъгова пъстърва	6,49	6,56	6,75	6,88	6,67	5,12	7,59	6,42	7,60

Таблица 29. Средна цена на производител за килограм продукция от производство на аквакултура по видове в България в левове: източници ЕОППРА, ЕВРОСТАТ

При производството от аквакултури най-устойчив ръст има при пъстървата, която е повишила цената си със 17% или средно с 2% на година. При останалите видове (сомови, шаранови, черна морска мида) цените в края на периода са приблизително същите или леко занижени спрямо началото.

Отбелязваме значими промени в цената на сомовите видове, чието повишение през 2015 и 2016 г. съвпада с началото на по-голямо производство на африкански сом, но при най-високи обеми от вида през 2017 г. цената се връща на нива от началото на периода.

Цени на търговци - цени на едро

Оценка на цените на търговци е извършена чрез показателя цени на едро по данни на САПИ. Представяме изменението на цените по видове.

В Таблица 30 са посочени основните видове, обект на риболов, за които САПИ предоставя данни.

Вид	2009	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017	2018	2019
цаца	1,66	2,12	1,72	1,89	2,33	2,18	2,23	2,24	2,47	2,40	2,46
паламуд	5,15	5,18	5,78	6,20	9,39	9,13	8,46	8,15	9,25	9,70	9,12
кефал (морски)	4,22	4,35	5,63			5,65	5,32	5,68	5,66	5,90	6,07
попче					3,83	3,52	4,90	4,87	4,68	4,92	5,15
калкан	18,60	19,11	22,50		24,66	24,98	26,68	27,91	27,21	28,04	27,99
акула	7,87	7,75	8,21	8,87	8,75	9,26	9,45	8,99	8,81	8,97	9,23
сафрид	3,87	4,00	4,13	4,52	5,09	5,32	5,21	5,40	5,37	5,22	5,59

Таблица 30. Цена на едро за килограм продукция от риболов по видове в България в левове: източници САПИ

Цените на едро на продукти от улов също се покачват плавно за периода 2009-2019 г. Най-голям е ръстът при цената на паламуда - от 5,15 лв за kg през 2009 г. до 9,12 лв за kg през 2019 г. - над 77% за периода или 5,9% средногодишно. От друга страна **ръст за периода 2014-2019 г. няма.**

При калкана ръстът е от 18,60 лв за kg през 2009 г. до 27,99 лв за kg - над 50% за периода или 4,2% средногодишно. За периода 2014-2019 г. ръстът е много по-малък - от 24,98 лв за kg до 27,99 лв за kg или **2,3% средногодишно.**

Данни за вида попче има от 2013 г. и растежът е **5% средногодишно.** За периода 2014-2019 г. цената се е променила от 3,52 лв за kg до 5,15 лв. за kg.

При цацата растежът е от 1,66 лв за kg през 2009 г., 2,18 лв за kg през 2014 г. до 2,46 лв за kg през 2019 г. - над 47,8% за целия период или **4% средногодишно.**

Нарастване има и при останалите видове - от 1,6% средногодишно при черноморската акула до 3,8% при сафрида.

Основните видове обект на производство на аквакултура, за които САПИ предоставя данни са представени в Таблица 31.

	2009	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017	2018	2019
шаран	5,06	5,02	4,91	4,74	5,29	5,26	5,29	5,37	5,37	5,63	5,86
толстолоб	2,78	2,70	2,78	2,91	3,28	2,99	3,04	3,08	3,09	3,11	3,14
дъгова пъстърва	7,67	7,76	8,24	8,44	8,71	8,67	8,79	8,99	8,93	8,97	9,10
европейски	6,21	5,75	7,33	7,77	8,64	8,70	8,69	8,39	8,52	8,61	8,89

сом											
бяла риба	5,31	5,27	5,94	6,38	6,52	6,44	7,29	7,57	7,30	7,22	7,30
бял амур				5,50	6,03	6,18	6,22	6,01	6,41	6,41	6,55

Таблица 31. Цена на едро за килограм продукция от производство на аквакултура по видове в България в левове: източник САПИ

Цените на едро на продукти от аквакултура се покачват плавно за периода 2009-2019 г. Най-високи и много близки са цените на пъстървови и сомови видове.

Цените на пъстървата се покачват от 7,67 лв за kg през 2009 г. до 9,10 лв за kg през 2019 г. Това представлява ръст за периода от 18,7% или 1,7% средногодишно. За периода 2014-2019 г. средногодишният ръст е по-нисък - малко под 1%

Цените на сома се покачват от 6,21 лв за kg през 2009 г. до 8,89 лв за kg през 2019 г. Това представлява ръст за периода от 43,1% или 3,7%. средногодишно. За периода 2014-2019 г. ръст почти отсъства.

Повишаване на цената има и при бялата риба от 5,31 лв за kg през 2009 г. до 7,30 лв за kg през 2019 г. Това представлява ръст за периода от 37,6% или 3,2% средногодишно. През 2015 г. има ръст от над 13% спрямо 2014 г. а след това ръст практически не се наблюдава.

Най-малък е ръстът при шарановите видове: между 13% и 19% за периода или средногодишно между 1,25-2,5%.

Цени за потребителите - цени на дребно

Оценка на цените за потребители е извършена чрез показателя цени на дребно по данни на САПИ. Представено е изменението на цените по видове. Основните видове обект на улов, за които САПИ предоставя данни, са представени в Таблица 32.

	2009	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017	2018	2019
цаца	2,25	2,17	2,18	2,33	2,59	2,56	2,57	2,57	2,74	2,82	2,78
паламуд	5,97	6,48	6,68	6,99	9,01	8,89	9,19	8,50	8,59	8,77	8,92
кефал	5,20	5,04	5,87			7,15	6,94	6,85	7,12	7,35	7,34
попче	4,37	4,42			5,42	5,01	5,33	5,39	5,56	5,46	5,35
калкан	15,47	18,27	20,29		31,12	29,95	31,76	28,95	28,78	29,51	29,28
акула	7,72	8,13	8,31	8,56	9,77	9,13	10,03	10,00	9,88	9,83	10,21
сафрид	4,66	4,73	4,76	5,23	5,80	5,97	6,17	6,23	6,41	6,15	6,35

Таблица 32. Цена на дребно за килограм продукция от риболов по видове в България в левове: източници САПИ

Цените на дребно на продукти от риболов се покачват плавно за периода 2009-2019 г. по данни на САПИ.

При калкана ръстът е най-голям - от 15,47 лв за кг през 2009 г. до 29,28 лв за кг - над 60% за периода или 5,4% средногодишно. От друга страна **ръст за периода 2014-2019 г. няма.**

При морския кефал растежът е от 5,20 лв за кг през 2009 г. до 7,34 лв за кг през 2019 г. - над 45,5% за целия период или 4,3% средногодишно. От друга страна **ръстът за периода 2014-2019 г. е минимален.**

При паламуда ръстът е от 5,97 лв за кг през 2009 г. до 8,92 лв за кг през 2019 г. - над 37,6% за периода или 3,6% средногодишно. От друга страна **ръст за периода 2014-2019 г. няма.**

Данни за вида попче има от 2013 г. и растежът е **5% средногодишно.** За периода 2014-2019 г. цената се е променила от 3,52 лв. за кг до 5,15 лв. за кг.

При сафрида растежът е от 4,66 лв за кг през 2009 г., 5,97 лв за кг през 2014 г. до 6,35 лв за кг през 2019 г. - над 34,3% за целия период или 3,3% средногодишно. **След 2014 г. средногодишният ръст е 1,24% годишно.**

Нарастване има и при останалите видове - от 2,4% средногодишно при цацата до 2,6% при черноморската акула. Отново, ръстът след 2014 г. е минимален.

Основните видове, обект на аквакултурата, за които САПИ предоставя данни, са представени в Таблица 33.

	2009	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017	2018	2019
шаран	5,78	5,74	5,69	5,68	5,94	6,09	6,11	6,12	6,14	6,32	6,41
толстолоб	3,42	3,36	3,44	3,59	3,88	3,63	3,52	3,52	3,53	3,56	3,56
дъгова пъстърва	8,00	8,53	8,47	9,67	10,07	10,21	10,12	9,70	9,67	9,84	9,72
сом	7,86	8,00	8,64	9,19	9,83	9,92	10,08	9,78	9,84	9,85	10,33
бяла риба	6,39	6,35	6,81	7,08	7,06	7,60	7,69	7,55	7,70	8,08	8,36
бял амур	5,84	5,54		6,44	6,48	6,50	6,50	6,47	6,62	6,75	6,86

Таблица 33. Цена на дребно за килограм продукция от производство на аквакултура по видове в България в левове: източник САПИ

Цените на дребно на продукти от аквакултура се покачват плавно за периода 2009-2019 г. по данни на САПИ.

Цените на **пъстървата** се покачват от 8 лв за кг през 2009 г. до 9,72 лв за кг през 2019 г. Това представлява ръст за периода от 21,5% или 2% средногодишно. **За периода 2014-2019 г. има малък спад на цените.**

Цените на **сома** се покачват от 7,86 лв за кг през 2009 г. до 10,33 лв за кг през 2019 г. Това представлява ръст за периода от 31,4% или 2,8% средногодишно. **За периода 2014-2019 г. ръстът е минимален - 0,8% средногодишно.**

Повишаване на цената има и при бялата риба от 6,39 лв за кг през 2009 г. до 8,36 лв. за кг през 2019 г. Това представлява ръст за периода от 30,8% или 2,8% средногодишно.

Най-малък е ръстът при шарановите видове: между 4,2%, 10,9% и 17,4% за периода или съответно средногодишно 0,4%, 1% и 2,2% за толстолоб, шаран и бял амур.

Бележка: Като цяло при нарастването на цените на дребно при отделните видове има по-малки разлики сравнение с нарастванията на цените на едро.

Цялостни ценови вериги

Както вече се коментира, икономическа статистика не е налична на ниво отделни видове, обект на риболов или аквакултура. Разликата между производствената цена, определена от разходите за дейността и приходите на производител, определени от приходите от дейността е минимална, като в четири от десетте години за периода 2009-2018 г. сектор Рибарство като цяло е на загуба. Това се отнася и за двата му подсектора: *Риболов* (на загуба 3 от 10-те години) и *Развъждане и отглеждане на риба и други водни организми* (на загуба 4 от 10-те години). С други думи увеличението между производствена цена и приходите на производител е минимално.

АКВАКУЛТУРИ											
Шаран	2009	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017	2018	2019
Цени на производител - лв. за кг	3,87	3,34	3,39	3,39	3,03	2,11	2,94	2,98	3,26		
Промяна (%) от цени на производител към цени на едро	31%	50%	45%	40%	75%	149%	80%	80%	65%		
Цени на едро - лв. за кг	5,06	5,02	4,91	4,74	5,29	5,26	5,29	5,37	5,37	5,63	5,86
Промяна (%) от цени на едро към цени на дребно	14%	14%	16%	20%	12%	16%	16%	14%	14%	12%	9%
Цени на дребно - лв. за кг	5,78	5,74	5,69	5,68	5,94	6,09	6,11	6,12	6,14	6,32	6,41

Сом	2009	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017	2018	2019
Цени на производител - лв. за кг	5,4	5,37	5,48	6,35	7,03	5,76	9,67	10,73	4,95		
Промяна (%) от цени на производител към цени на едро	15%	7%	34%	22%	23%	51%	-10%	-22%	72%		
Цени на едро - лв. за кг	6,21	5,75	7,33	7,77	8,64	8,7	8,69	8,39	8,52	8,61	8,89
Промяна (%) от цени на едро към цени на дребно	27%	39%	18%	18%	14%	14%	16%	17%	15%	14%	16%
Цени на дребно - лв. за кг	7,86	8	8,64	9,19	9,83	9,92	10,08	9,78	9,84	9,85	10,33
Дъгова пьстърва	2009	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017	2018	2019
Цени на производител - лв. за кг	6,49	6,56	6,75	6,88	6,67	5,12	7,59	6,42	7,6		
Промяна (%) от цени на производител към цени на едро	18%	18%	22%	23%	31%	69%	16%	40%	18%		
Цени на едро - лв. за кг	7,67	7,76	8,24	8,44	8,71	8,67	8,79	8,99	8,93	8,97	9,1
Промяна (%) от цени на едро към цени на дребно	4%	10%	3%	15%	16%	18%	15%	8%	8%	10%	7%
Цени на дребно - лв. за кг	8	8,53	8,47	9,67	10,07	10,21	10,12	9,7	9,67	9,84	9,72

Бяла риба	2009	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017	2018	2019
Цени на производител - лв. за кг	4,67	4,58	5,18	4,62	4,90	3,78	4,33	3,83	4,89		
Промяна (%) от цени на производител към цени на едро	14%	15%	15%	38%	33%	71%	68%	98%	49%		
Цени на едро - лв. за кг	5,31	5,27	5,94	6,38	6,52	6,44	7,29	7,57	7,3	7,22	7,3
Промяна (%) от цени на едро към цени на дребно	20%	20%	15%	11%	8%	18%	5%	0%	5%	12%	15%
Цени на дребно - лв. за кг	6,39	6,35	6,81	7,08	7,06	7,6	7,69	7,55	7,7	8,08	8,36

РИБОЛОВ

Цаца	2009	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017	2018	2019
Цени на производител - лв. за кг	0,69	0,23	0,66	0,73	0,58	0,7	0,73	0,79	1		
Промяна (%) от цени на производител към цени на едро	141%	822%	161%	159%	302%	211%	205%	184%	147%		
Цени на едро - лв. за кг	1,66	2,12	1,72	1,89	2,33	2,18	2,23	2,24	2,47	2,4	2,46
Промяна (%) от цени на едро към цени на дребно	36%	2%	27%	23%	11%	17%	15%	15%	11%	18%	13%
Цени на дребно - лв. за кг	2,25	2,17	2,18	2,33	2,59	2,56	2,57	2,57	2,74	2,82	2,78

Сафрид	2009	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017	2018	2019
Цени на производител - лв. за кг	2,36	2,14	3,27	2,09	1,93	2,77	3,4	4,16	4,71		
Промяна (%) от цени на производител към цени на едро	64%	87%	26%	116%	164%	92%	53%	30%	14%		
Цени на едро - лв. за кг	3,87	4	4,13	4,52	5,09	5,32	5,21	5,4	5,37	5,22	5,59
Промяна (%) от цени на едро към цени на дребно	20%	18%	15%	16%	14%	12%	18%	15%	19%	18%	14%
Цени на дребно - лв. за кг	4,66	4,73	4,76	5,23	5,8	5,97	6,17	6,23	6,41	6,15	6,35
Калкан	2009	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017	2018	2019
Цени на производител - лв. за кг	5,46	6,85	9,08	13,48	12,19	10,63	10,1	9,65	11,6		
Промяна (%) от цени на производител към цени на едро	241%	179%	148%		102%	135%	164%	189%	135%		
Цени на едро - лв. за кг	18,6	19,11	22,5		24,66	24,98	26,68	27,91	27,21	28,04	27,99
Промяна (%) от цени на едро към цени на дребно	-17%	-4%	-10%		26%	20%	19%	4%	6%	5%	5%
Цени на дребно - лв. за кг	15,47	18,27	20,29		31,12	29,95	31,76	28,95	28,78	29,51	29,28

Паламуд	2009	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017	2018	2019
Цени на производител - лв. за кг	7,63	6,41	7,40	3,51	3,92	4,28	4,58	5,57	4,06		
Промяна (%) от цени на производител към цени на едро	-33%	-19%	-22%	77%	139%	113%	85%	46%	128%		
Цени на едро - лв. за кг	5,15	5,18	5,78	6,2	9,39	9,13	8,46	8,15	9,25	9,7	9,12
Промяна (%) от цени на едро към цени на дребно	16%	25%	16%	13%	-4%	-3%	9%	4%	-7%	-10%	-2%
Цени на дребно - лв. за кг	5,97	6,48	6,68	6,99	9,01	8,89	9,19	8,5	8,59	8,77	8,92
Черноморска акула	2009	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017	2018	2019
Цени на производител - лв. за кг	3,81	3,95	3,27	3,67	3,37	3,37	2,54	3,70	5,04		
Промяна (%) от цени на производител към цени на едро	107%	96%	151%	142%	160%	175%	272%	143%	75%		
Цени на едро - лв. за кг	7,87	7,75	8,21	8,87	8,75	9,26	9,45	8,99	8,81	8,97	9,23
Промяна (%) от цени на едро към цени на дребно	-2%	5%	1%	-3%	12%	-1%	6%	11%	12%	10%	11%
Цени на дребно - лв. за кг	7,72	8,13	8,31	8,56	9,77	9,13	10,03	10	9,88	9,83	10,21

Таблица 34. Вериги цени на производител - цени на едро - цени на дребно, промяна (%) от цени на производител към цени на едро и промяна (%) от цени на едро към цени на дребно

В Таблица 35 са представени разликите в другите две звена от веригата за продукти от риболов и аквакултури, за които е налична информация.

Вид	От приходи на производител към цени на едро	От цени на едро към цени на дребно
Дъгова пъстърва	Увеличение между 16% и 69% през различните години с медиана 22% .	Увеличение между 3% и 18% през различните години с медиана 10% .
Шаран	Увеличение между 40% и 149% през различните години с медиана 70% .	Увеличение между 9% и 20% през различните години с медиана 14% .
Сом	От намаление с 22% до увеличение с 72% през различните години с медиана 23% .	Увеличение между 14% и 39% през различните години с медиана 16% .
Бяла риба	Увеличение между 15% и 98% през различните години с медиана 44% .	Увеличение между 0% и 21% през различните години с медиана 12% .
Цаца	Увеличение между 147% и 819% (2009), следващо най-високо 302% през различните години с медиана 194% .	Увеличение между 2% и 27% през различните години с медиана 15% .
Калкан	Увеличение между 102% и 189% през различните години с медиана 148% .	От намаление с 10% до увеличение с 26% през различните години с медиана 5% .
Сафрид	Увеличение между 14% и 164% през различните години с медиана 70% .	Увеличение между 12% и 19% през различните години с медиана 15% .
Паламуд	От намаление с 2% до увеличение с 140% през различните години с медиана 81% .	От намаление с 10% до увеличение с 25% през различните години с медиана 1% .
Черноморска акула	Увеличение между 75% и 272% през различните години с медиана 147% .	От намаление с 4% до увеличение с 12% през различните години с медиана 8% .

Таблица 35. Разликите в другите две звена от веригата за продукти от улов и аквакултури, за които е налична информация.

Източник: ЕОППРА, САПИ

Всеки от видовете има специфика на отглеждане/улов и пазарен сегмент, в който се конкурира с други видове и продукти, които обуславят формирането на цените. Основните от тях са както следва:

- Няма сериозни разлики в увеличението от цени на едро към цени на дребно. То е на средни нива между 10% и 16%.
- За някои години се наблюдават по-ниски цени на едро от приходи на производител, особено за продукти от риболов. Това вероятно се дължи на присъствие на продукти от внос в търговията на едро и дребно.
- Дъговата пъстърва се предлага като пресен/охладен продукт с големи обеми в среден ценови клас и има относително високи разходи за отглеждане. Това обуславя най-ниското наблюдавано увеличение между цени на производител и цени на едро.
- Шаранът има сред най-ниските разходи за отглеждане, предлага се като пресен/охладен продукт с големи обеми в среден/нисък ценови клас и се конкурира с други пресни продукти на по-високи цени. Това обуславя относително високото увеличение между цени на производител и цени на едро.
- При цените на сомовите видове на едро (и дребно) вероятно има смесване на пресни/охладени продукти от българска аквакултура със замразени продукти от внос, което води до ненадеждност на възможни изводи.
- Бялата риба е нишов пресен/охладен продукт с малки обеми в среден ценови клас и се конкурира с други пресни продукти на по-високи цени. Това обуславя относително високото увеличение между цени на производител и цени на едро.
- Цацата се предлага като пресен/охладен продукт с големи обеми в най-ниския ценови клас и се конкурира с други пресни продукти на по-високи цени. Това обуславя високото увеличение между цени на производител и цени на едро.
- Калканът се предлага като пресен/охладен продукт с квотни обеми във висок ценови клас. Макар САПИ да не посочва произхода на продуктите в търговията на едро и дребно, данните за износ са индикация, че уловеният в България калкан се реализира като износ.
- Сафрид, паламуд и черноморска акула се предлагат като пресни/охладени продукти с малки обеми в среден/висок ценови клас и се конкурират с други пресни продукти (основно от внос) на по-високи

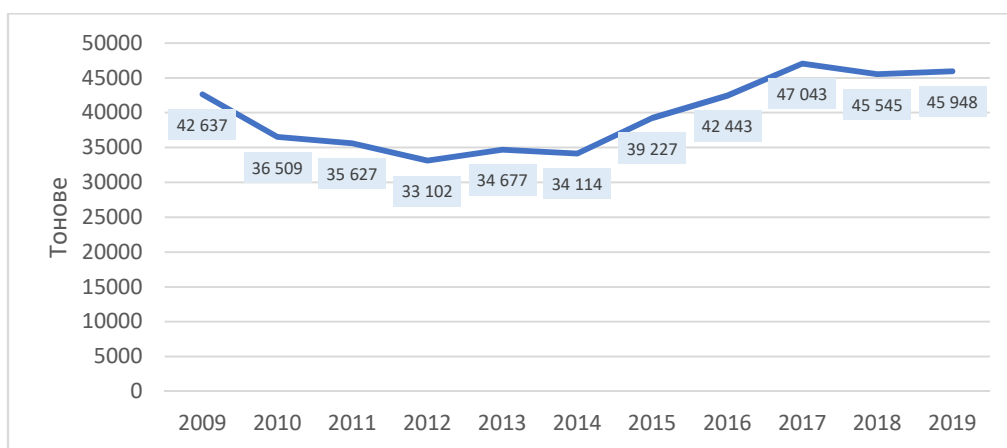
цени. Това обуславя високото увеличение между цени на производител и цени на едро.

Внос и износ

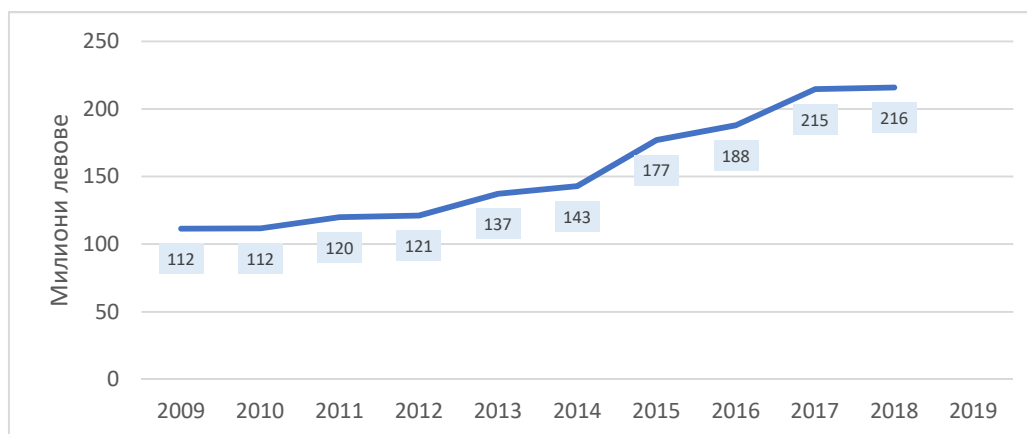
Източник на данни за основните показатели за внос и износ са ЕОППРА и ЕВРОСТАТ. Те позволяват преглед на потоците във веригата на доставки по отношение на обеми, стойност и единични цени.

Обеми и стойност

В периода 2009-2019 г. при **вноса** се наблюдават две тенденции. В годините 2009-2014 г. има значителен спад от 42 637 t, до 34 114 t, вероятно в резултат на последиците от финансовата криза. След **2014 г. вносът нараства** до над 47 000 t през 2017 г. и надминава нивата от 2009 г. с около 10%. През 2018 г. и 2019 г. вносът остава близо до това ниво от 2017 г.

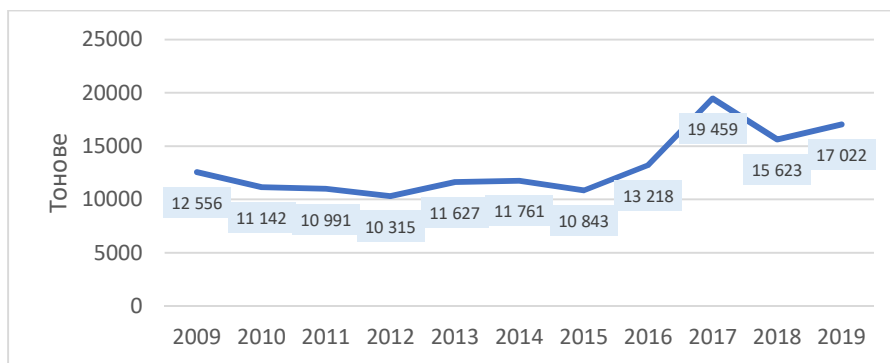
Фиг.82. Обем на годишен внос на продукти от риба и други водни организми в тонове, източник: ЕОППРА, ЕВРОСТАТ

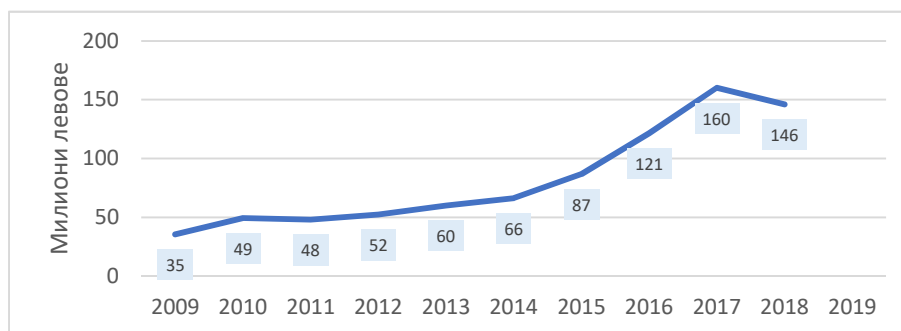
Фиг.83. Стойност на годишен внос на продукти от риба и други водни организми в милиони левове, източник: ЕОППРА, ЕВРОСТАТ

Средната цена на един килограм продукт от внос нараства от 2,6 лв за кг през 2009 г. до 4,2 лв за кг през 2014 г. и 5 лв за кг през 2019 г. За периода 2014-2019 г. средногодишното нарастване е 3,5%

В периода 2009-2019 г. при износа се наблюдават две тенденции. В годините 2009-2015 г. обемът на износа остава почти постоянен - от 12 556 t през 2009 г. до 11 761 t през 2014 г. и 10 843 t през 2015 г. След 2016 г. обемът на износа нараства значително и достига 19 459 t през 2017 г., с което надминава нивата от 2009 г. с около 55%. През 2018 г. и 2019 г. има лек спад спрямо 2017 г., но нивата са по-високи от всички останали години в периода.

Фиг.84. Обем на годишен износ на продукти от риба и други водни организми в тонове, източник: ЕОППРА, ЕВРОСТАТ

Фиг.85. Стойност на годишен износ на продукти от риба и други водни организми в тонове, източник: ЕОППРА, ЕВРОСТАТ

Стойността на годишния износ на продукти от риба и други водни организми нараства от 35 мил. лв през 2009 г. на 66 мил. лв през 2014 г. и 150 мил. лв през 2019 г., като най-висока стойност достига през 2017 г. - 160 мил. лв Средногодишният растеж е 15,7%, а **между 2014 г. и 2017 г. той е 34,3%.**

Средната цена за килограм продукция за износ се променя от 2,8 лв за кг през 2009 г. и 5,6 лв за кг през 2014 г. до 8,8 лв за кг през 2019 г., като най-висока стойност достига през 2018 г. - 9,3 лв за кг. За целият прериод **средногодишният ръст на средната цена в левове за килограм е 12%** на година, а за периода 2014-2019 г. - 9,4% за година.

Допълнителната информация в следващата подсекция за структурата на износа през 2019 г. (продукти като скариди, рапани, аншоа, хайвер) е индикатор за развитие към износ на преработени продукти с по-висока добавена стойност. Това се отразява и в стойността на износа в милиони лева, който е над четири пъти по-висок през 2018 г. в сравнение с 2009 г.

Основни видове, обект на внос и износ

Сравнени са стойността и единичните цени на основните видове, обект на внос и износ в началото и в края на периода 2009-2019 г. (Таблица 36).

Доминиращите във вноса през 2019 г. скариди, скумрия, съомга, лаврак, ципура и тон (с близо 60% общ дял от стойността на вноса) са имали дял от под 40% от стойността на вноса през 2009 г. Единствените относително постоянни видове са скумрията и рибата тон, останалите съществено увеличават своя дял.

При износа промяната също е сериозна. Доминиращите през 2019 г. скариди, рапана, съомга, дъгова пъстърва, скумрия, хайвер, тон, аншоа и сардини (с над 70% общ дял от стойността на износа) са имали дял от 46% през 2009 г., като относително постоянни видове са рапаните, пъстървата, скумрията и хайвера, а останалите увеличават своя дял.

	Внос				Износ			
	2009		2019		2009		2019	
	дял/ стойнос т, лв.	средна цена, лв/kg	дял/ стойнос, лв.	средна цена, лв/kg	дял/ стойност, лв.	средн а цена, лв/kg	дял/ стойнос т, лв.	средна цена, лв/kg
Скариди	3,3%	3,75	15,9%	6,58	0,2%	0,00	29,0%	20,11
Скумрия	20,9%	1,65	15,5%	3,12	7,5%	1,90	4,8%	6,60
Съомга	5,5%	8,43	11,3%	13,13	2,2%	7,87	7,2%	12,69
Тон	5,1%	5,57	5,7%	6,86	0,1%	5,51	3,7%	6,94
Лаврак и ципура	5,4%	9,06	10,8%	9,69	1,4%	7,83	1,7%	9,16
Дъгова пъстърва	2,7%	4,82	2,5%	7,89	6,7%	7,32	5,0%	7,64
Рапани	0,6%	6,18	1,7%	1,21	24,4%	6,60	14,7%	14,80
Аншоа/Хамси я, Сардини	0,6%	4,01	0,9%	3,36	1,2%	13,27	4,7%	9,40
Цаца	0,4%	0,85	0,3%	0,96	3%	1,51	2,1%	1,88
Хайвер	0,5%	35,86	1,4%	17,43	3,9%	1049, 5	4,2%	246,66

Таблица 36. Стойността и единичните цени на основните видове, обект на внос и износ в началото и в края на периода 2009-2019 г

Източник: ЕОППРА, ЕВРОСТАТ

За периода 2009-2019 г. **скаридите** са се превърнали в основен обект на внос. Те задоволяват търсенето на вътрешния пазар и генерират най-голям дял от стойността на износа от 2014 г. до момента със значителна добавена стойност от преработка.

Скумрията остава основен обект на внос, който задоволява търсенето на вътрешния пазар поради ниската си цена. Част от вноса се изнася след преработка, като дялът спада плавно за периода.

Сьомгата се превръща във важен обект на внос, който задоволява търсенето на вътрешния пазар и захранва все по-значим дял от преработващата индустрия, като дялът в износа се повишава плавно за периода.

Различните видове **риба тон** са постоянен обект на внос, който задоволява търсенето на вътрешния пазар. За периода се формира тенденция за развитие на преработката, като дялът в износа се повишава плавно за периода.

Лавракът и ципурата постепенно се налагат като значима част от вноса, основно за задоволяване на вътрешния пазар. Минимални количества са ре-експортирани на цени, близки до тези за внос.

Пазарът на дъгова **пъстърва** включва известни, неголеми количества внос, които допълват българското производство. Освен задоволяване на вътрешното потребление, пъстървата формира и важна част от износа. Цените на аквакултурите, внос и износ са много близки, което е индикатор, че се търгува основно прясна и прясно-охладена продукция с минимална преработка.

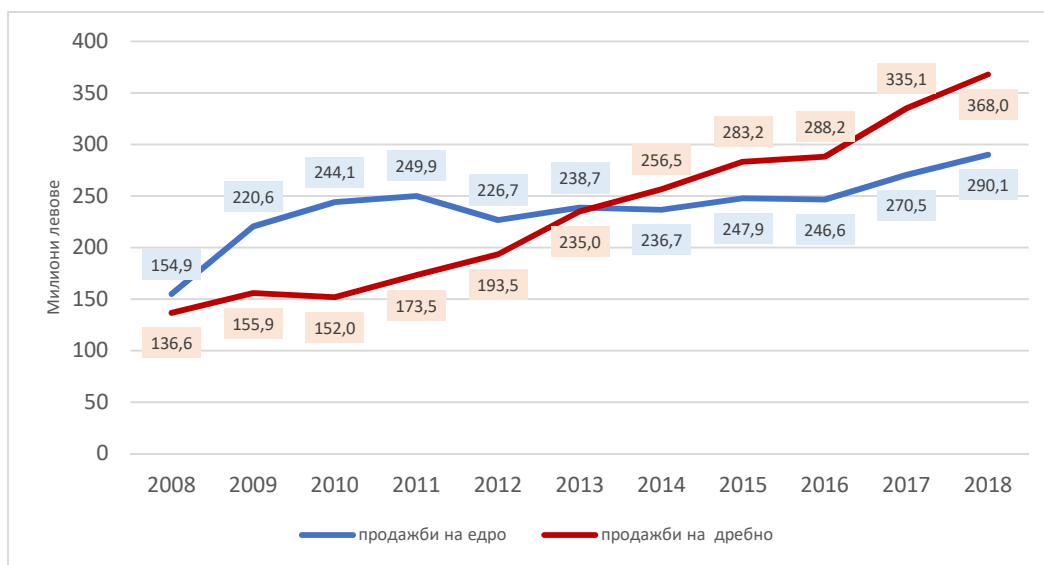
Преработените **рапани**, продукт основно на български улов, формират вторият по големина дял в стойността на износа. Обемът им се запазва относително постоянен за периода 2009-2019 г. и само интензивното развитие на преработка на други видове от внос намалява техния дял в износа.

Цацата, като продукт от български улов, се реализира по два основни начина: преработена като аншоа и прясна. Постепенно се увеличава дялът на стойността на преработената продукция от 1,2% през 2009 г. до 4,7% през 2019 г.

Хайверът запазва позициите си на продукт с постоянен дял от стойността на българския износ. Единичната му цена за периода варира значително в зависимост от това, каква част от преработката му се случва в страната.

Конкурентноспособност на сектора

Вътрешната търговията с риба и рибни продукти, ракообразни и мекотели се наблюдава от НСИ чрез няколко показателя: продажби на едро, продажби на дребно и индекс на потребителските цени.

Фиг.86. Годишни продажби на едро и дребно на риба и рибни продукти, ракообразни и мекотели в милиони левове, Източник: НСИ

Годишните продажби на едро нарастват с най-висок темп между 2009 г., когато са 154,9 мил. лв. и 2011 г., когато достигат 249.9 мил. лв и не се променят до 2014 г. когато са 236,7 мил. лв. За периода 2014-2018 г. има нарастване със стойност през 2018 г. от 290,1 мил. лв.

Годишните продажби на дребно нарастват относително равномерно през целия период от 136,6 мил. лв през 2009 г. и 256,5 мил. лв през 2014 г. до 368 мил. лв през 2018 г.

До 2013 г. включително, продажбите на едро са по-високи от продажбите на дребно, а след 2014 г. продажбите на дребно са по-високи.

Средният годишен ръст на продажбите на едро за периода 2009-2018 г. е 3,1%, а на дребно 10%. За периода 2014-2018 г. показателите са съответно 5,2% и 9,4%.

Индексът на потребителските цени отчита средногодишната инфлацията на пазара. За търговията с риба и рибни продукти, ракообразни и мекотели той има следните стойности (Таблица 37).

2009	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017	2018
13,5	-1,2	8,4	7,1	-0,2	-1,8	0,3	0,4	0,3	-0,3

Таблица 37. ИПЦ за търговия с риба и рибни продукти, ракообразни и мекотели в милиони левове, Източник: НСИ

След претегляне през ИПЦ може да се пресметне **среден годишен ръст на продажбите с отчитане на инфлацията**, който за продажбите на едро за периода 2009-2018 г. е 0,2%, а на дребно 7%. **За периода 2014-2018 г. показателите са съответно 5,4% и 9,7%.**

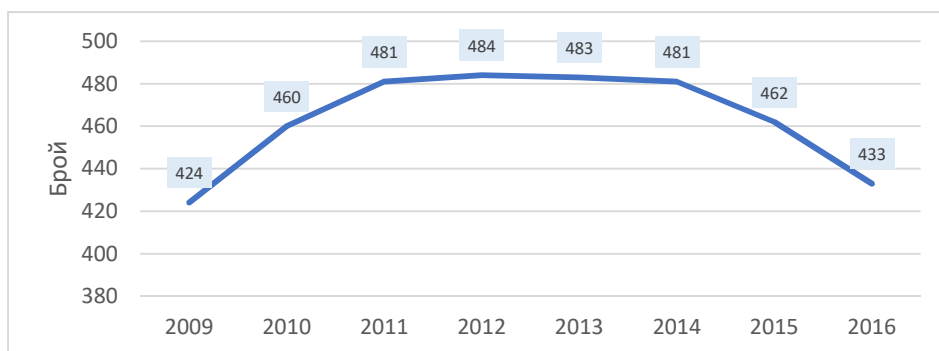
Сравнението между средния годишен ръст на продажбите и средния годишен ръст на продажбите с отчитане на инфлацията позволява да се заключи, че ръстът през периода 2009-2013 г. се дължи основно на инфлация на цените, а **ръстът от 2014 г. до 2018 г. не се дължи на инфлация на цените.**

Динамика в сектора

Търговията с риба и рибни продукти се осъществява в няколко различни по вид обекти:

- големи търговски вериги (супермаркети, хипермаркети) - практически всички обекти предлагат пресни или замразени продукти
- специализирани магазини
- пазари
- директна продажба от рибовъдни стопанства, тържища за продажба на риба и рибари.

В доклад „Анализи на пазара на храни и спиртни напитки и техните големи дистрибутори в ЕС⁹“ има информация към 2018/ 2019 г. за броя на търговските обекти на основните големи търговски вериги. Само групата вериги Кауфланд, Лидл, Метро, Била, Фантастико, Т-Маркет имат 390 търговски обекта в страната. Информацията за специализирани магазини е следена от НСИ до 2016 г. (Фиг.87) След тази година не се събират данни. Броят на специализираните магазини се е променял между 424 и 484 в периода 2009-2016 г.

Фиг.87. Брой на търговски обекти за продажби на дребно на риба и рибни продукти, Източник: НСИ

Директната продажба от рибовъдни стопанства, тържища за продажба на риба и рибари е оценена чрез вписаните по Наредба № 26 от 14 октомври 2010 г. рибопроизводители.

В списъка на производителите на първични продукти, регистрирани в съответствие с чл.1, т.1 от Наредба № 26 от 14 октомври 2010 г. за специфичните изисквания за директни доставки на малки количества суровини и храни от животински произход от април 2020 г., поддържан на националния портал за

⁹https://www.mi.government.bg/files/useruploads/files/vop/analyzes_bg.pdf

отворени данни, <https://data.egov.bg>, има 31 фирми и още 9 записа, за които липсва име на фирма, които доставят прясна и охладена риба.

ЛЮБИТЕЛСКИ РИБОЛОВ

Видове и обеми, обект на любителски риболов

Любителският риболов се извършва в съответствие с разпоредбите на глава III, раздел III на ЗРА.

Водоемите за упражняване на любителски риболов са:

- държавни водоеми и водни обекти по чл. 3, ал. 2, т. 1 и 2 (Черно море, крайдунавските и крайморските езера и блата, вътрешните езера и блата, реките и старите речни корита, баластриерните водоеми, бентовете и изравнителите, гребните канали, хидропарковете и язовирите), в които се упражнява само любителски риболов, с изключение на р. Дунав и Черно море, където се упражнява и стопански риболов със съответните разрешителни, като в Черно море любителският риболов е свободен и не се изисква билет за любителски риболов;
- държавни язовири, определени само за любителски риболов в съответствие с Приложение 1 към Наредба № 37/2006 г. по чл. 15 от закона;
- държавни язовири, определени за аквакултури по Наредба № 37/2006 г., където любителски риболов може да се извършва по реда на чл. 3, ал. 2, т. 3 от ЗРА „при условия и ред, определени от регистрираните по чл. 25 лица“ (регистрирани като обекти за рибовъдство).
- други язовири и водни тела, предоставени за стопанисване и управление на рибните ресурси в тях по реда на чл. 15а от закона на регистрирани по реда на чл. 11 рибарски сдружения за любителски риболов, като тези водоеми се определят със заповед на министъра на земеделието, храните и водите с условие за прилагане разпоредбата на чл. 11а за участие в зарибяването (разселване на зарибителен материал) на водоемите по чл. 3, ал. 1, т. 1 и 2. За извършване на любителски риболов в тези водоеми освен билет за любителски риболов, издаден от ИАРА или упълномощени от нея лица, се изисква и членска карта на сдружението, в което лицето членува.

В съответствие с разпоредбите на чл. 24, ал. 1 от ЗРА лицата, упражняващи любителски риболов, трябва да спазват съответните изисквания на закона за издаване и презаверяване на билетите за любителски риболов, за което заплащат държавна такса, определена с тарифа, определена по тарифа на Министерския съвет по чл. 17а, ал. 4.

Разпоредбата на чл. 24, ал. 1, т. 3 повелява лицата, упражняващи любителски риболов „да записват улова от всеки риболовен излет по видове и количество (в килограми и бройки) в билетите за любителски риболов“. За съжаление ИАРА не разполага с данни за нито една година за обема на уловите от любителите-риболовци. Данни за количеството на излавяната риба от любителските улови биха могли да се събират с помощта на проучвания по специална методика.

Състояние на любителският риболов

Издаването на билет за любителски риболов се осъществява от ИАРА по реда на чл. 22 и следващи от ЗРА. За издадените билети по този ред ИАРА води регистър.

В съответствие с регистъра на лицата, упражняващи любителски риболов за периода 2010-2019 г. издадените билети за любителски риболов са представен в Таблица 38:

Година	Брой билети, издадени за годината	Изменение спрямо предходната година*	Изменение спрямо 2010 г.**
2010	190525	0	0
2011	197798	7273	7273
2012	201864	4066	11339
2013	219643	17779	29118
2014	212182	-7461	21657
2015	213 506	1324	22 981
2016	212506	-1000	21981
2017	211970	-536	21445
2018	225909	13939	35384
2019	231466	5557	40941

Таблица 38. Брой издадените билети за любителски риболов за периода 2010-2019 г.

Организиран характер на любителския риболов - основни неправителствени организации в подсектора

По данни на ИАРА регистрираните любителски сдружения в страната общо за страната са 250 броя, а по региони са представени в Таблица 39:

№	Териториално звено (ТЗ) на ИАРА- град	Брой регистрирани сдружения*
1	Габрово	11
2	Ловеч	5
3	Шумен	3
4	Благоевград	17
5	Плевен	15
6	Пловдив	19

7	София	52
8	Силистра	2
9	Видин	5
10	Враца	12
11	Кюстендил	5
12	Перник	3
13	Сливен	4
14	Хасково	6
15	Ямбол	7
16	Бургас	9
17	Велико Търново	18
18	Добрич	3
19	Русе	7
20	Разград	5
21	Търговище	4
22	Варна	7
23	Смолян	5
24	Монтана	6
25	Пазарджик	7
26	Стара Загора	11
27	Кърджали	2
	Общо за страната:	250

Таблица 39. Общ рой регистрирани любителски сдружения в страната по региони.

**Забележка: Таблицата е съставена по справка на ИАРА за сдруженията по региони (териториални звена на ИАРА), които са регистрирани във връзка с извършването на зареждане на държавни води и водоеми.*

Взаимовръзки на любителския риболов с производството на аквакултури и стопанския риболов

Ползването на рибните ресурси за любителски риболов във вътрешните водоеми на страната е подробно регламентирано в ЗРА със строги правила за ограниченията и забраните, които се контролира от органите на ИАРА по места, като законът дава право за извършване на контрол върху любителския риболов и от органите по Закона за горите и Закона за лова и дивеча (държавните горски стопанства и лесничествата).

Що се отнася до взаимовръзката със стопанския риболов в Черно море, то пряка такава връзка няма. Стопанският риболов в Черно море се извършва основно със специализирани риболовни кораби със специално риболовно оборудване, които извършват риболов навътре в морето и при по-големи дълбочини. Любителският риболов се извършва от брега или от лодки, но той се практикува извън

риболовните зони и зоните на действие на риболовния флот. В допълнение, е забранен любителският риболов на квотирани видове, а съгласно чл. 35, ал. 1, т. 5 на ЗРА е забранен също така и риболовът с харпун .

По-иначе стои въпросът с риболова в р. Дунав. Там любителският риболов се извършва от брега или от лодка с въдици . Голяма част от стопанския риболов в реката също се извършва с мрежени уреди от лодки в същата акватория. По тази причина двете действия си взаимодействат, доколкото ползват един и същ ресурс, така че любителският риболов има пряко въздействие върху състоянието на рибните запаси в реката, които в последните години имат тенденция съществено да намаляват.

Връзката на любителския риболов с аквакултурата е в две посоки. От една страна рибовъдните стопанства отглеждат риба, с която се зарибяват водоемите за любителски риболов (водните тела публична държавна собственост, в това число реките, общинските водоеми и ползваните такива от частни лица). Сдруженията за любителски риболов също имат ангажимент за поддържането на рибните запаси във водоемите за любителски риболов и извършват или участват в зарибяването на същите, което е описано по-подробно в раздела „Любителски риболов“.

От друга страна, в обектите за аквакултури, ползвани от частни лица по реда на ЗРА и Закона за водите също може да се извършва любителски риболов срещу заплащане, по ред определен от ползвателя на обекта, регистриран по чл. 25 от ЗРА. В тези случаи не се прилагат правилата и забраните за любителския риболов в държавните водоеми. Но тъй като няма отделен регистрационен режим за обекти предлагащи платен любителски риболов, те са принудени да се регистрират като обект за аквакултури по чл. 25 от ЗРА. От това следва:

1. При липсата на отделен регистрационен режим за обекти, предлагащи платен любителски риболов, не могат да се разграничат субектите реално произвеждащи аквакултури от тези, които само предлагат риболов срещу заплащане, без реално да отглеждат риба или други водни организми. На практика, предлагането на услуги по платен любителски риболов се свежда до търговия с риба с особена форма за реализация на закупената риба, т.е. закупува се периодично готова риба за консумация, пуска се в съответния водоем и след това се продава като любители-въдичари срещу заплащане я ловят.

2. Липсата на такъв режим води до грешки в статистическата система на ИАРА. Количествата риба, които са преминали по веригата реален обект за производство на аквакултури – обект за извършване на платен любителски риболов се отчитат два пъти, т.е. удвояват се. Регистрираните по чл. 25 от ЗРА субекти и в двата случая, ежегодно подават формуляри с произведените и реализирани количества риба в съответствие с чл. 27 от ЗРА. Само, че в действителност произведено количество риба е толкова, колкото е отгледано и продадено от реалният обект за производство на аквакултури, а отчетеното количество риба от обекта за платен любителски риболов е само препродадено, въпреки че е отчетено като

произведено. В резултат, в статистическата система на ИАРА едно и също количество риба се отчита два пъти, като по този начин се натрупва ежегодна грешка, която надхвърля стотици тонове. Изключение от този казус правят само обектите за производство на аквакултури, който отглеждат наистина риба и същевременно допускат платен любителски риболов в стопанството си.

Социално значение на любителския риболов като рекреационно занимание

България има много достъпни за гражданите естествени (реките, езерата, блатата, Черно море, р. Дунав) и изкуствени водоеми (основно язовирите), в които може да се практикува любителски риболов. Любителският риболов има важно социално значение за населението на България, тъй като представлява вид отдых и развлечение, който може удачно да бъде съчетаван с природен, селски и екологичен туризъм. Често той се практикува и като семеен спорт, практикуван за отдых и развлечение, което има важно значение за екологичното възпитание на децата.

По тази причина броят на билетите за любителски риболов в страната като цяло ежегодно нараства и през 2019 година в регистъра на ИАРА е посочено, че има издадени 231 466 бр. билети. Броят на билетите за любителски риболов по години и показан в таблицата в раздел „Любителски риболов“.

Влияние на любителския риболов върху околната среда

Сладководните риби са сред най-заstraшените животни на планетата, а промените в климата и агресивното потребление на водни ресурси представляват основна заплаха за многобройните екологични, културни и икономически ползи, които рибите осигуряват. В българската сладководна ихтиофауна са идентифицирани редица видове, чиито популации са под натиска на силно антропогенно влияние от всякакъв характер. Високото ниво на местно биоразнообразие е заstraшено от нежелана загуба на генетичен материал поради изменението на климата и човешките дейности, свързани с интродуцирането на чужди видове риби, интензивното ползване на водни ресурси, замърсяването на околната среда, нарушаването на речната непрекъснатост. Особено чувствителни са популациите на редките и заstraшени видове като главоча (*Cottus gobio*), речната (балканска) пъстърва (*Salmo trutta*), черната (балканската) мряна (*Barbus petenyi*), брияната (*Chalcalburnu schalcoides*) и други. Тези видове са най-често обекти на мониторинг и тяхното поддържане и възстановяване е приоритетна задача на много от националните и природни паркове у нас. Някои от тези видове са обект на риболов и същевременно видове с висок консервационен статус.

Любителският риболов в повечето европейски страни, както и в много други региони по света, се смята за рекреационна дейност или „спорт“. Въпреки моралните и етичните схващания по отношение на този вид риболов, трябва да се подчертае, че рибарите на много места по света представляват най-голямата и

най-силно заинтересована група за опазване на рибите и водните екосистеми като цяло. Рибарите са и много ценен източник на сведения. Те често са „живата памет“, съхранявайки и предавайки информация за видовете риби, населявали даден регион, техните размери и количество, поведение, екологични условия и промените, които са настъпили с времето. Ето защо много идеи или кампании за опазване или възстановяване на сладководните екосистеми се ръководят от хора, които са риболовци, и по този начин са развили по-тясна връзка с водните екосистеми. Като доказателство за тяхната надеждна подкрепа за опазване на природата и техния сериозен интерес към „благополучието на рибите“ риболовците трябва да работят по следните стратегически направления: 1) как да използват рибните запаси по устойчив начин; 2) как да се защитят или да възстановят речните/езерните местообитания; и 3) как да практикуват риболов по морално/етично защитим начин.

При спортния риболов широко се използва практиката известна под името „хвани и пусни“ (catch&release, англ.). При нея уловената риба бива освобождавана и връщана във водоема. Тази практика е обект на дългогодишни дискусии, като противниците ѝ имат два основни аргумента. Единият е свързан със съмнения за хуманността на това действие, произтичащи и от вероятността за причиняване на болка на рибите, а другият - с обстоятелството, че значителна част от уловените и пуснати риби загиват или имат съществени физиологични проблеми в резултат от получени наранявания или стрес. У нас този метод се смята за екологосъобразен и някои риболовни сдружения го пропагандират активно като за жалост не се вземат под внимание някои научни наблюдения по въпроса. Степента на смъртност, предизвикана от улавянето и освобождаването, е сравнително ниска. Проучване в щата Оклахома (САЩ), проведено от Департамента за опазване на дивата природа, установява обаче, че до 43% от рибата, освободена след улавяне, умира в рамките на следващите шест дни. Нараняванията на пуснатите риби, които не умират, от своя страна може значително да намали способността им да се хранят и нарастват.

Изследвания, проведени върху връзката на метода на улов и нивото на смъртност при различни видове риби, показват, че най-слабо травмиращ е риболовът с муха. Нивото на смъртност може да варира в зависимост от вида кука, метода на риболов (примамката), температурата на водата, продължителността на борбата, времето за манипулиране и метода на освобождаване. Специалистите препоръчват някои техники, които могат да подобрят оцеляемостта на рибите, които се освобождават, като използването на единични куки; при манипулациите по освобождаването на рибата от кукичката тя да не се оставя на сухо; бързо връщане обратно във водоема. Въпреки негативните оценки по отношение на този вид риболов, степента на оцеляване на освободената риба определено е по-висока, отколкото на събраните риби.

Регламентирането (със ЗРА) на любителския риболов включва сезонът, дните от седмицата и частта от денонощието, разрешени за риболов, допустими методи за риболов, минимални ограниченията на размера, както и дневни лимити за уловена

риба. Регулацията на любителския риболов се осъществява чрез ограничаването му. Тя следва да е първата управленска мярка, прилагана в случаите на необходимост от защита на дадена рибна популация. Този подход е и най-ефективният, стига да не се прилага на етап, когато вече значителна част от рибите са изчезнали и числеността на популацията е под т. нар. ефективен размер. Масово прилагана ограничителна мярка е приемането на норми за минимален размер на уловените риби. Това обаче, подобно на селективните риболовни уреди, води до „издребняване“ на рибите в резултат от иззеждането на по-едри индивиди. Ограничения се налагат и чрез въвеждането на периоди през годината на забрана за риболов, като той най-често се забранява в рамките на размножителния период. Ограниченията са свързани с броя на разрешените за улов пъстървови риби, вида и броя на риболовните уреди.

Към пространствените ограничения спадат лимитиращите или напълно забраняващите риболов в даден воден обект или участък от него. Забрана може да се наложи в зони на струпване на риби по пътя на миграцията им (например пред входа на рибни проходи). Дългосрочни забрани се въвеждат и за ендемични видове с много ниска численост и ограничено разпространение. Такива забрани имат положителен резултат, когато са приложени в съчетание с мерки по отстраняване на други неблагоприятно действащи фактори, като фрагментация на реките, замърсяване и унищожаване на местообитанията.

Ограниченията в улова по отношение на количество и размер на разрешените за улов риби, трябва да се формулират въз основа на анализ на продуктивността, смъртността, възрастовия и размерния състав на локалната популация. Анализът на количествените данни разкрива размера и динамиката, които са присъщи на запасите, и следва да формират основата за управленските решения. И накрая, трябва да се има предвид, че наблюдаваната динамика е специфична за всяка локална популация.

Любителският риболов има и друг изключително негативен ефект върху околната среда. Риболовците се смятат за едни от важните фактори (вектори) в преноса и разпространението на инвазивни видове риби и други организми. Това най-често става чрез изхвърлянето във водоема след приключване на риболовния излет на живи организми (риби, мекотели), използвани за примамка. Така се предполага, че у нас се разселва слънчевата риба, псевдорабората. По този начин се разселват месни видове, но във водни басейни извън естествения им ареал - например щипоци.

Съвременното управление на рибарството във водите, предназначени основно за любителски риболов, показва стремеж към сливане на необходимостта от опазване на природата с удовлетворяване на интересите на непрестанно нарастващия брой рибари.

ЗАЕТОСТ В СЕКТОР РИБАРСТВО

Данните за заетостта в сектор Рибарство са изчислени (НСИ) и представени в еквивалент на пълна заетост.

Заетост в сектор Рибарство и подсекторите стопански риболов, производство на аквакултури и преработка

Значение на сектора на национално равнище

За да оценим дела на сектор *03 Рибно стопанство* от икономиката на България е разглеждан индикаторът *Заети лица* (в еквивалент на пълна заетост) сред всички нефинансови предприятия (всички икономически дейности, с изключение на сектори К, О, Т и U от КИД-2008).

Заети лица са „всички лица, работещи в дадено предприятие на пълно или непълно работно време, включително сезонните и надомните работници, работещите собственици, наетите по договор за управление и контрол, наетите по извънтрудови правоотношения (граждански договори), които не работят при друг работодател и неплатените семейни работници. Не се включват лицата, отсъстващи за неограничено време, а също и тези, предоставени по договор от други предприятия“.

Броят на заетите лица (в еквивалент на пълна заетост) в сектор *03 Рибно стопанство* се повишава от 830 през 2014 г. до 1126 през 2018 г. по данни на НСИ. Дялът на заетите лица в *сектора* от всички заети лица в нефинансовите предприятия в България нараства от 0,04% до 0,051% за периода 2014-2018 г., като съпоставим растеж има и в двата подсектора *03.1 Риболов* и *03.2 Развъждане и отглеждане на риба и други водни организми (аквакултури)*. През предходния период 2009 - 2013 г. броят на заетите лица в сектор *03 Рибно стопанство* се повишава от 568 до 761, а дялът им от всички заети лица в нефинансовите предприятия 0,026% до 0,037%. Това показва дългосрочна (поне десетгодишна) тенденция на увеличаване на заетостта в *сектора* с по-високи темпове от повишаването на заетостта в страната като цяло.

Вземайки предвид факта, че над 95% от всички предприятия в сектор *03 Рибно стопанство* за всяка от годините през периода са от група „**Микро до 9 заети**“ представяме и сравнение само с тази група предприятия от националната икономика. Дялът на заетите лица в сектор *03 Рибно стопанство* от всички заети лица в нефинансовите предприятия в България с 0-9 заети нараства от 0,13% през 2014 г. до 0,164% през 2018 г., с други думи получаваме малко над три пъти по-висок дял.

Броят на заетите лица (в еквивалент на пълна заетост) в подсектор *12.20 Преработка и консервиране на риба и други водни животни, без готови ястия* се повишава от 1451 през 2014 г. до 1574 през 2018 г. по данни на НСИ. Дялът на заетите лица в *подсектора* от всички заети лица в нефинансовите предприятия в България се променя от 0,07% до 0,071% за периода 2014-2018 г., като най-висока стойност, 0,075%, показателят има през 2017 г. През предходния период 2009 - 2013 г. броят на заетите лица в *подсектора* се повишава от 1339 до 1495, а дялът им от всички заети лица в нефинансовите предприятия 0,061% до 0,073%. В дългосрочен план след по-бързото нарастване на заетостта в *подсектора* през предходния период 2009-2013 г., през периода 2014-2018 г. наблюдаваме темпове на промяна на заетите лица много близки до средните за страната.

Докладът "Социални данни в сектор Рибарство в ЕС" на Научния, технически и икономически комитет за рибарство¹⁰ предоставя данни за някои социални индикатори за България, набирани през 2017 г.

Значение на сектора по региони и по подсектори

Броят на заетите лица (в еквивалент на пълна заетост) в подсектор **03.1 Рибарство** се повишава от 168 през 2014 г. до 260 през 2018 г. по данни на НСИ. Те са основно в подсектор 03.11 *Океански и морски риболов*. Подсектор 03.12 *Сладководен риболов* отчита между 9 и 14 заети лица през всяка от годините в периода 2014-2018 г.

Над 93% от заетите лица (в еквивалент на пълна заетост) в подсектор **03.1 Рибарство** за периода 2014-2018 г. са в три области.

- В област **Бургас** заетите лица се увеличават от 90 през 2014 г. на 150 през 2018 г. или съответно дял от 54% до 58% от заетите лица в подсектора,
- В област **Варна** заетите лица се променят от 33 през 2014 г. на 49 през 2018 г. (най-висок е бил броят им през 2017 г. – 58) или съответно дял от около 20% от заетите лица в подсектора;
- В област **Добрич** заетите лица се променят от 35 през 2014 г. на 44 през 2018 г. (най-висок е бил броят им през 2017 г. – 46) или съответно дял от около 21% и 17% от заетите лица в подсектора.

Броят на заетите лица (в еквивалент на пълна заетост) в подсектор **03.2 Развъждане и отглеждане на риба и други водни организми** се повишава от 662 през 2014 г. до 866 през 2018 г. по данни на НСИ. В подсектор **03.21 Развъждане и отглеждане на риба и други водни организми в солени басейни** няма промяна между 2014 г. и 2018 г. – по 102 заети лица, като минималния и максималния брой за периода са съответно 89 и 104 заети лица. В подсектор **03.22 Развъждане и отглеждане на риба и други водни организми в сладководни басейни** има нарастване от 560 заети лица през 2014 г. до 764 заети лица през 2018 г.

Разпределението на заетостта в подсектор **03.2 Развъждане и отглеждане на риба и други водни организми** е много по-равномерно в цялата страна в периода 2014-2018 г. Могат да се обособят няколко групи области по отношение на броя на заетите лица (в еквивалент на пълна заетост, в скоби са посочени минималния и максималния брой заети лица за периода 2014 г. 2018 г.):

- с висока заетост - Стара Загора (62-73), Добрич (59-71) и Бургас (38-58), София-област/ София (конфиденциални данни за 2014 г., 85 за 2018 г.);

¹⁰ Social data in the EU fisheries sector (STECF-19-03), Scientific, Technical and Economic Committee for Fisheries (STECF), Edited by Mike Fitzpatrick & Jordi Guillen, a Science for Policy report by the Joint Research Centre (JRC), the European Commission's science and knowledge service, 2019

- със средна заетост са Пазарджик (35-38) , Смолян (31-39 заети лица), Варна (24-41 заети лица), Ловеч (25-34) и Ямбол (22-29).
- с по-ниска заетост **или конфиденциалност на данните** са останалите области в страната.

Броят на заетите лица (в еквивалент на пълна заетост) в подсектор **12.20 Преработка и консервиране на риба и други водни животни, без готови ястия** се повишава от 1451 през 2014 г. до 1574 през 2018 г. по данни на НСИ.

Близо 80% от заетостта в подсектор *12.20 Преработка и консервиране на риба и други водни животни, без готови ястия* е съсредоточена в пет области в периода 2014-2018 г. Могат да се обособят няколко групи области по отношение на броя на заетите лица (в еквивалент на пълна заетост, в скоби са посочени минималния и максималния брой заети лица за периода 2014 г. 2018 г.):

- Най-голям дял и тенденция за относително постоянен брой имат областите Бургас (405-465 заети лица) и Варна (312-414 заети лица).
- На следващото ниво са областите Пловдив (77-169 заети лица, нарастваща тенденция) и Сливен (187-193 заети лица, тенденция на запазване).
- При област София (столица) се наблюдава намаляваща тенденция от 148 на 100 заети лица.

По 1-2 преработвателни предприятия има и в областите: Благоевград, Велико Търново, Видин, Добрич, Перник, Плевен, Смолян и Шумен, като данните на НСИ за тях са конфиденциални.

Структура на заетостта

Съгласно Закона за рибарството и аквакултурите ИАРА събира данни за наетите лица в подсектори риболов, аквакултури и преработка на **годишна база от 30.12.2016 г.**

- В подсектор Риболов на ниво „лице, притежаващо разрешително за извършване на стопански риболов във водите на Черно море“ се събират данни за броя на наетите лица чрез формуляр по образец.
- В подсектор Аквакултури на ниво „лицата, които развъждат и отглеждат риба и други водни организми“ се събира информация за броя на наетите лица по пол, възраст, националност, продължителност на работното време и образование чрез формуляр по образец.
- В подсектор Преработка на ниво „Лице, регистрирало предприятие за преработка на риба и други водни организми“ се събира информация за броя на наетите лица по пол, възраст, националност, продължителност на работното време и образование, както и броя на лицата, които работят без заплащане чрез формуляр по образец.

Посочената информация не присъства в публичните регистри на ИАРА и би могла да бъде обработена при предоставяне за изследване на практическата организация на труда в стопанските субекти, извеждане на видове предприятия или

подсектори, например дребномащабен риболов, при които е възможно риболовът да не е основна дейност.

Допълнителна информация, събрана от ИАРА чрез въпросници или формуляри при обучения, работни срещи с рибари и производители и др., би могла да бъде обработена за изясняване на собствеността на корабите, разпределението на разрешителните за риболов и др.

Националният осигурителен институт (НОИ) публикува оперативна информация за работните инциденти¹¹ по сектори на тримесечие. Следва да се подчертае, че сектор 03 Рибно стопанство е **един от малкото сектори, за които не са налични данни за броя на трудовите злополуки и свързаните с тях показатели:** коефициент на честота, коефициент на тежест, индекс на честота, индекс на тежест.

Доходи в сектора

Доходите в сектора са оценени чрез данни от НСИ за *Разходи за възнаграждения* - „стойността на всички видове възнаграждения, платени на наетите лица (вкл. на сезонните и надомните работници) на база отработено време и/или произведена продукция, а също и сумите по граждански договори и хонорари на лицата, които имат само граждански договори и не работят при друг работодател“. Разходите за възнаграждения не включват обезщетения, социални и здравни осигуровки за сметка на работодателите, други социални разходи и надбавки, данък върху социалните разходи и др.

Разходите за възнаграждения в сектор 03 Рибно стопанство нарастват от 3 796 хил. лв. през 2014 г. до 9 115 хил. лв. през 2018 г. По подсектори промяната е:

- 03.1 Риболов: от 945 хил. лв. през 2014 г. до 4 040 хил. лв. през 2018 г.
 - 03.11 Океански и морски риболов: от 930 хил. лв. през 2014 г. до 4 014 хил. лв. през 2018 г.
 - 03.12 Сладководен риболов: от 15 хил. лв. през 2014 г. до 26 хил. лв. през 2018 г.
- 03.2 Развъждане и отглеждане на риба и други водни организми: от 2861 хил. лв. през 2014 г. до 5 075 хил. лв. през 2018 г.
 - 03.21 Развъждане и отглеждане на риба и други водни организми в солени басейни: от 720 хил. лв. през 2014 г. до 915 хил. лв. през 2018 г.
 - 03.22 Развъждане и отглеждане на риба и други водни организми в сладководни басейни: от 2131 хил. лв. през 2014 г. до 4 160 хил. лв. през 2018 г.

Разходите за възнаграждения в подсектор **10.20 Преработка и консервиране на риба и други водни животни, без готови ястия** нарастват от 10 721 хил. лв. през 2014 г. до 14 003 хил. лв. през 2018 г.

¹¹ <https://www.noi.bg/aboutbg/st/statistic/304-tzpb/infotz>

Разходите за възнаграждения разделени на броя на заетите лица дават показателя *среден годишен разход за възнаграждения на заето лице* в еквивалент на пълна заетост. При лица по трудово правоотношение този показател съответства на средната годишна заплата.

Наблюдава се нарастване от **2,4 пъти** на средния годишен разход за възнаграждения на заето лице в сектор 03 Рибарство за периода 2014-2018 г., което се дължи на нарастване от **2,76 пъти** на средния годишен разход за възнаграждения на заето лице в подсектор 03.1 *Риболов*. Тъй като тази тенденция не е отразена в други подсектори, след изследване на промените по области се вижда, че нарастването се дължи на **утрояване** на средния годишен разход за възнаграждения на заето лице в подсектор 03.1 *Риболов* в област Бургас. По тази причина резултатите са представени отделно (Таблица 40).

(Под) сектор	2014	2015	2016	2017	2018	Нарастване за периода
03 Рибно стопанство	3 796	4 607	6 928	9 341	9 115	240%
03 Рибно стопанство - без 03.1 Риболов в област Бургас	4 232	4 777	4 934	5 503	5 668	33,9%
03.1 Риболов	5 625	8 420	12 617	18 151	15 538	276%
03.1 Риболов - без област Бургас	3 603	7 305	3 676	3 975	4 155	15,3%
03.1 Риболов - област Бургас	7 378	9 471	20 759	31 038	23 887	223,8%
03.2 Развъждане и отглеждане на риба и други водни организми - на заето лице	4 307	4 485	5 088	5 723	5 860	36,1%

Таблица 40. Среден годишен разход за възнаграждения в лева на заето лице в сектор Рибарство

Източник: НСИ

Възможно обяснение за значимите разлики в област Бургас е включване на значителни разходи за възнаграждения на работещите собственици или наетите по договор за управление и контрол.

За сравнение е разглеждан и показателя *Средна годишна заплата на наетите лица по трудово и служебно правоотношение по икономически дейности и сектори* в сектор **Селско, горско и рибно стопанство**. За периода тя се е повишила от 7 989 лв. на 10 859 лв. или има повишение с 36%. В частния сектор, в който са основния дял от предприятията, нарастването е от 7 525 лв. на 10 277 лв. или повишение с 36,6%.

Съпоставяйки двата набора от данни може да се заключи, че съществена част от заетите лица в сектор *03 Рибно стопанство* са **сезонно заети или заети на непълно работно време**.

В трите основни области на подсектор *03.1 Рибарство* – Бургас, Варна и Добрич има следните тенденции.

- В област Бургас нарастването е от 7 378 лв. на заето лице през 2014 г. до 23 887 лв. на заето лице през 2018 г.
- В област Варна средният годишен разход за възнаграждения на заето лице нараства от 5 242 лв. през 2014 г. до 6 020 лв. през 2018 г. и като цяло е малко над средния за сектора.
- Значително по-нисък и без растеж е този показател в област Добрич: промяна от 2 714 лв. на заето лице през 2014 г. до 2 659 лв. на заето лице през 2018 г.

Съществените разлики в трите основни области, развиващи подсектор *03.1 Рибарство* са индикация за вероятни разлики в структура на работната сила и нивата на заетост.

В подсектор *03.2 Развъждане и отглеждане на риба и други водни организми* се наблюдават значително по-малки разлики. В областите с висока и средна заетост имаме следните промени в средните годишни разходи за възнаграждения на заето лице от 2014 г. до 2018 г.:

- Стара Загора (от 4 486 лв. до 7 371 лв.), Добрич (от лв. до лв.), Бургас (от 5 605 лв. до 5 615 лв.), Пазарджик (от 5 314 лв. до 6 079 лв.), Смолян (от 5 000 лв. до 6 848 лв.), Варна (от 3 458 лв. до 7 024 лв.).

Това е индикатор, че в тези области значима част от заетите лица са на пълна заетост. В останалите области стойностите на показателя са значително по-ниски и са индикатор за множество заети лица на непълна заетост.

Среденият годишен разход за възнаграждения на заето лице в еквивалент на пълна заетост в подсектор *12.20 Преработка и консервиране на риба и други водни животни, без готови ястия* нараства от 7 389 лв. през 2014 г. до 8 896 лв. през 2018 г. Наблюдават се известни различия между областите.

- В област Бургас показателят *среден годишен разход за възнаграждения на заето лице* е най-висок, но остава относително постоянен за периода - промяна от 12 454 лв. през 2014 г. до 11 966 лв. през 2018 г.

В края на периода тези стойности са много близки до средните за показател *Средна годишна заплата на наетите лица по трудово и служебно правоотношение по икономически дейности и сектори* в сектор *Преработваща промишленост* (12 274 лв.), но последният е на значително по-ниски нива в началото и отбелязва ръст от 46% за периода.

В останалите четири основни области показателят *среден годишен разход за възнаграждения на заето лице* нараства с между 35% и 60% за периода:

- Област Варна: от 6145 лв. през 2014 г. до 8 298 лв. през 2018 г.
- Област Пловдив: от 4 961 лв. през 2014 г. до 7 953 лв. през 2018 г.
- Област София 4 873 през 2014 г. до 6 890 лв. през 2018 г.
- Област Сливен: от 4927 през 2016 г. до 6 112 лв. през 2018 г.

Всички тези стойности са под средната годишна заплата в сектор Преработваща промишленост за страната.

КОНСУМАЦИЯ НА РИБА И РИБНИ ПРОДУКТИ

Тенденции при консумацията на риба в България

Базовата тенденция при консумацията на риба и рибни продукти е изведена от данните на НСИ за потребление на основни хранителни продукти средно на лице от домакинство (Фиг.88).

Фиг.88. Базовата тенденция при консумацията на риба и рибни продукти средно на лице от домакинство.

Източник: НСИ

Данните показват, че няма промяна в потреблението за периода 2010-2019 г.

Подробни тенденции са открити и в рамките на проучване, проведено в рамките на договор за изпълнение на обществена поръчка с предмет: "Изготвяне на маркетингов доклад за видовете риба и рибни продукти с добри и устойчиви пазарни перспективи" през 2018 г. и сравнителен анализ с предходни проучвания (Екзакта, Евробарометър).

Потребление на риба, други водни организми и продукти от тях

Рибата е популярен сред българските граждани продукт. Едва 1% от изследваните пълнолетни градски жители не консумира риба. В сравнение с рибата, другите водни организми и производните продукти регистрират значително по-малък потребителски интерес, като *хайверът*, *моллюските* и *ракообразните* са относително популярни, докато продуктите от водорасли са най-малко консумирани.

Доминиращият модел за консумация на риба сред градските жители е веднъж седмично - 35% декларират това (най-много в малките градове - 39%). Общо над

половината граждани (54%) консумират риба поне веднъж седмично, 77% го правят поне няколко пъти месечно, а 89% - поне веднъж на месец. Значително по-рядко се консумират рибни продукти и други водни организми, като там честотата рязко спада, като най-често тя е по-рядко от веднъж месечно. Тези продукти се консумират повече сред по-заможните, по-образованите, хората в активна възраст между 36 и 60 години.

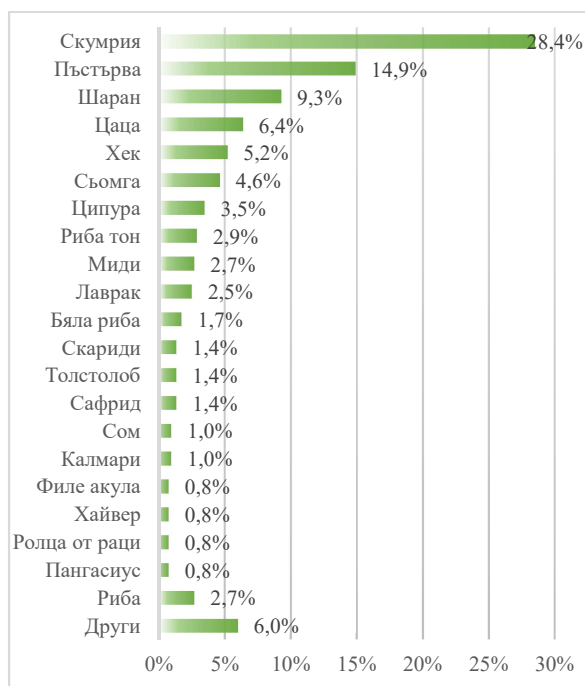
Жителите на столицата консумират риба по-интензивно (80% от пълнолетните столичани го правят няколко пъти месечно или по-често, спрямо 75% за останалите градове). Хората, които заявяват, че се хранят здравословно, консумират риба значимо по-често (87% я имат в менюто си поне няколко пъти месечно или по-често), т.е. тя се възприема като елемент от здравословното хранене.

Основното място за консумация на риба и рибни продукти остава домът. Общо 71% от градските жители консумират риба и рибни продукти в домашни условия поне няколко пъти месечно. Заведенията са относително популярни като над половината граждани декларират, че ги посещават най-малко веднъж месечно, за да консумират риба. Специализираните рибни ресторанти са най-малко популярни (1/4 не консумират риба в тях).

Логиката на пазаруване на риба и рибни продукти следва плътно логиката на консумация. Рибата се купува прясна или замразена веднъж седмично или няколко пъти месечно. По-рядко тя е готова за консумация или консервирана.

Потребителски предпочитания

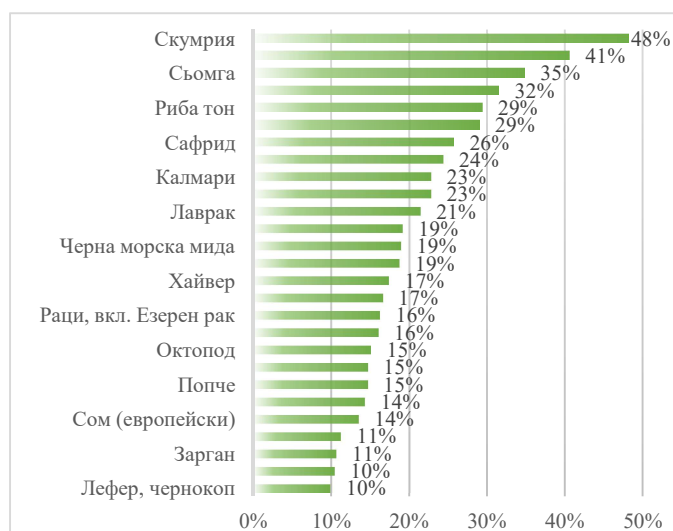
Сред спонтанно посочените консумирани видове риба *скуприята* е лидер. За нея се сещат близо 1/3 от респондентите. След нея се нарежда *пъстървата*, която е на "върха на съзнанието" на два пъти по малко - 15% от запитаните градски жители. *Шаранът* е на трета позиция, посочен от един от десет запитани. Следва групата от видове, които събират между 2.5% и 6.5% от спонтанните първоначални посочвания: *цаца, хек, съомга, ципура, риба тон, миди и лаврак* (Фиг.89).

Фиг. 89. Консумирани видове риба в страната

Цацата излиза начело по познатост, когато на респондентите се покаже списък с видовете риба, други водни организми и продукти от тях. Скумрията остава в челото на десетте най-познати видове, следват шаранът, съомгата, рибата тон, сафридът, хекът, акулата, калканът и попчетата. Подобен е и списъкът на най-консумираните видове, като към него са присъединяват и дъговата пъстърва, калмарите и лавракът. Що се отнася до предпочитаните видове, към седемте най-популярни и консумирани видове се добавя дъговата пъстърва, скарисите и калмарите.

На Фиг.90 са представени видовете риба и рибни продукти, които са предпочитани от повече от 10% от респондентите.

Фиг. 90. Видове риба и рибни продукти, предпочитани от над 10% от респондентите

Спецификата на целевата група (градски жители), определя предпочитаните места за снабдяване с риба и рибни продукти. Двама от трима запитани, посочват големите магазинни вериги - хипермаркети и супермаркети и специализираните магазини за риба. Един от четирима разчита на самостоятелен улов.

Фиг. 91. Източници на снабдяване с риба, водни организми и рибни продукти

Сравнение на консумацията на риба с останалите страни от ЕС

Базово сравнение на консумацията на риба в България с останалите страни от ЕС е извършено на основа на данните от доклада на ЕОППРА „Пазарът на риба в ЕС“, издание 2019 г. Показателят, който позволява да се извърши съпоставката е „изчислено потребление на човек“ (apparent consumption), който е равен на:

$$\text{потребление} = \frac{\text{Улов} + \text{Произв. от аквакултура} + \text{Внос} - \text{Износ}}{\text{Население на страната}}$$

На Фиг.65 „Баланс на предлагането на риба, други водни организми и продукти от тях“, е представен показателят за 2018 г. и той е **7,8** kg на човек на година. В доклада сравнението е на основа на данните за 2017 г., което е **7,3** kg на човек на година.

България е на предпоследно място по потребление на продукти от риба и аквакултури в ЕС, като след нас е Унгария с 5,3 kg на човек, а пред нас - Румъния със 7,9 kg на човек.

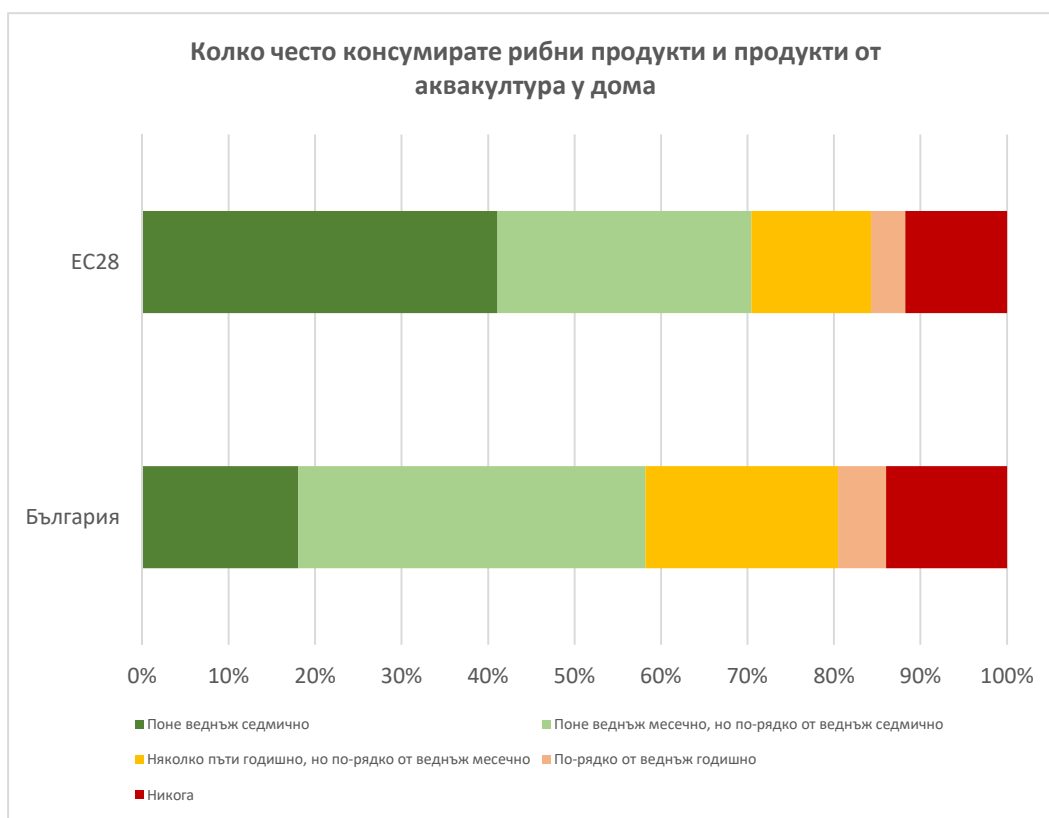
Средното ниво за ЕС е **24,3** kg на човек или 3,33 пъти по-високо отколкото в България. Водещи страни са Португалия с 56,8 kg на човек и Испания с 45,6 kg на човек.

На Балканския полуостров водещи са Хърватска с 18,7 kg и Гърция с 18,2 kg на човек.

Допълнителен сравнителен анализ на консумацията на риба в България с останалите страни от ЕС е извършен на основа на две изследвания:

- Специално проучване Евробарометър 450 „Потребителски навици в ЕС по отношение на рибните продукти и продуктите от аквакултури“ от юни 2016 г. и
- Специално проучване Евробарометър 475 „Потребителски навици в ЕС по отношение на рибните продукти и продуктите от аквакултури“ от юни-юли 2018 г.

Основният въпрос, даващ количествено измерение на разликите между потреблението в България и средното за ЕС 28 е **„Колко често консумирате рибни продукти и продукти от аквакултура у дома?“**

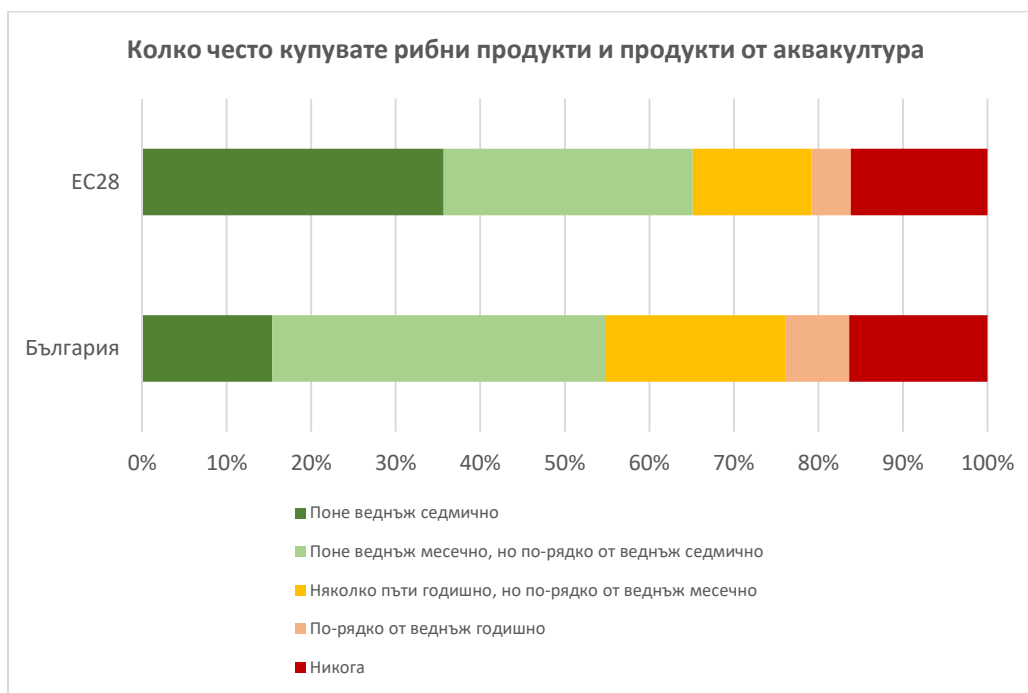
Фиг.92. Честота на консумация на риба и рибни продукти в къщи

Източник: Евробарометър 475, 2018 г.

В България се наблюдава минимално намаление с по 1% в първите 2 групи: поне веднъж седмично и поне веднъж месечно, но по-рядко от веднъж седмично, в сравнение с изследването Евробарометър 450 през 2016 г.

Най-съществената разлика е в най-важната група - **поне веднъж седмично**, чиито дял средно за ЕС 28 е 41% или 2,3 пъти повече от българския дял от 18%.

Вторият въпрос, даващ количествено измерение на разликите между потреблението в България и средното за ЕС 28 е „**Колко често купувате рибни продукти и продукти от аквакултура?**“

Фиг.93. Честота на купуване на риба и рибни продукти

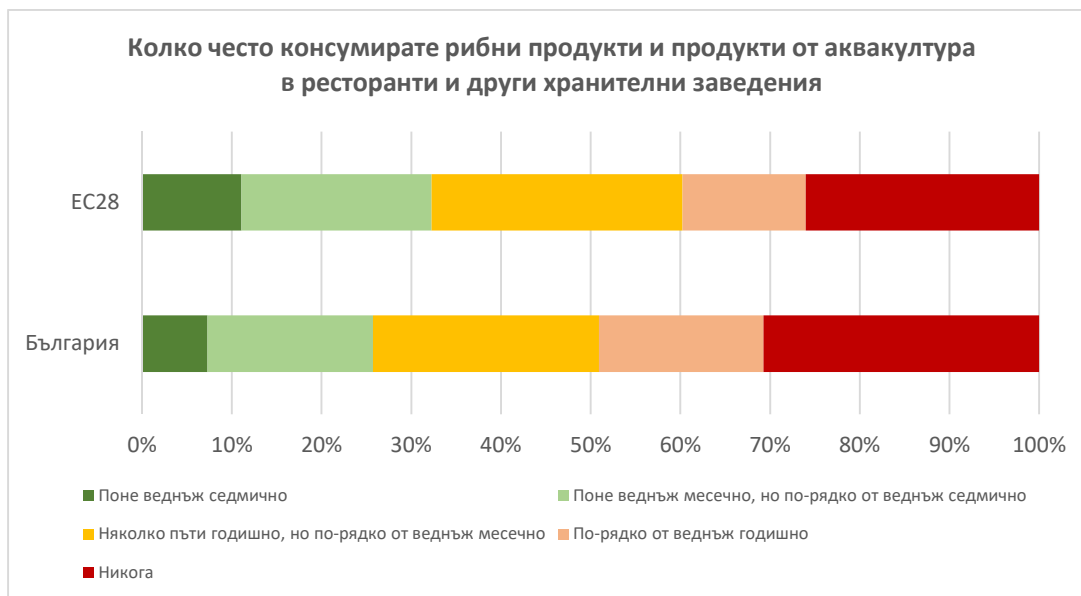
Източник: Евробарометър 475, 2018 г.

В България се наблюдава запазване на дяловете в първите 2 групи: поне веднъж седмично и поне веднъж месечно, но по-рядко от веднъж седмично, в сравнение с изследването Евробарометър 450 през 2016 г.

Най-съществената разлика е в най-важната група - **поне веднъж седмично**, чиито дял средно за ЕС28 е 36% или 2,3 пъти повече от българския дял от 15%.

Извод: Делът на потребителите в групата на най-често купуващите и консумиращите у дома в ЕС 28 е над 2 пъти този в БГ, от където идва и голямата разлика в средното потребление. Точната честотата на потребление в първите две групи в ЕС 28 вероятно също е по-висока от тази в България, за да се стигне до отношение от 3,3 в потреблението в ЕС 28 към това в България.

Допълнителен въпрос, даващ количествено измерение на разликите между потреблението в България и средното за ЕС 28 е „**Колко често консумирате рибни продукти и продукти от аквакултура в ресторанти и други хранителни заведения?**“

Фиг.94. Честота на консумиране на риба и рибни продукти в ресторанти или други хранителни заведения.

Източник: Евробарометър 475, 2018 г.

В България се наблюдава минимално увеличение на дяловете с по 1% в първите 2 групи: поне веднъж седмично и поне веднъж месечно, но по-рядко от веднъж седмично, в сравнение с изследването Евробарометър 450 през 2016 г.

Разликите със средното за ЕС 28 са значително по-малки, което е индикатор за по-високата цена на потреблението в ресторанти и други хранителни заведения.

Отговорите на отделен въпрос засилват този извод. През 2018 г. **84%** от консумиращите рибни продукти и продукти от аквакултура в България биха го правили по-често, **ако цената не беше толкова висока**, понижение с 2% спрямо 2016 г. В ЕС 28 делът е 70%, което също е висок дял и характеризира потреблението на рибни продукти и продукти от аквакултура като „лукс“.

Достъпът до места за продажба и разнообразие на предлагането също са фактори, ограничаващи в известна степен потреблението. През 2018 г. 66% от консумиращите рибни продукти и продукти от аквакултура в България биха го правили по-често, ако **изборът и местата за продажба бяха по-разнообразни**, понижение с 1% спрямо 2016 г. В ЕС 28 делът е 53%. **В България потребителите използват значително по-активно** пазари, специализирани рибни магазини и директни продажби от рибари и рибни стопанства (8%-16% разлика в зависимост от локацията).

ПРИНОС НА ОПЕРАТИВНИТЕ ПРОГРАМИ ЗА РАЗВИТИЕТО НА СЕКТОР РИБАРСТВО – ОПЕРАТИВНА ПРОГРАМА ЗА РАЗВИТИЕ НА СЕКТОР РИБАРСТВО 2007-2013 и ПРОГРАМА ЗА МОРСКО ДЕЛО И РИБАРСТВО 2014-2020

Както Оперативна програма за развитие на сектор Рибарство (ОПРСР) 2007-2013 г., така и Програма за морско дело и рибарство (ПМДР) 2014-2020 са насочени към превръщането на сектор Рибарство в конкурентноспособен, устойчив в развитието си, модерен и динамичен, както и към подобряване на качеството на живот в рибарските области.

Резултати от интервенциите на Оперативна програма за развитие на сектор Рибарство 2007-2013 по подсектори

Прегледът за изпълнението на Оперативната програма за развитие на сектор Рибарство 2007-2013 г. е отразен в „Окончателния доклад за изпълнението на Оперативна програма за развитие на сектор „Рибарство“ (2007-2013) на Република България“, одобрен от Комитета по наблюдение през 2017 г.

Според Доклада за целия период от общо 21 мерки по ОПРСР са отворени 18 мерки за предоставяне на безвъзмездна финансова помощ, като на различни етапи от изпълнението някои от тях са затваряни, поради липса на интерес от страна кандидатите и/или наличието на високи изисквания към тях или потенциалните бенефициенти не ги припознават като приложими за тях. Основно това са мерки 1.2, 1.4, 1.5, 3.2, 3.6.

С най-голям интерес от страна на бизнеса са мярка 1.1. „Публична помощ за постоянно прекратяване на риболовни дейности“, мярка 2.1. „Производствени инвестиции в аквакултурата“ и мярка 2.6. „Инвестиции в преработка и маркетинг на продукти от риболов и аквакултура“.

Две от мерките от приоритетна ос 2 - мярка 2.3. „Мерки за опазване здравето на потребителя“ и мярка 2.4 „Мерки, насочени към опазване здравето на животните“, не са активирани за целия период на прилагане на програмата.

За целия период на действие на ОПРСР са подадени общо 606 бр. проектни предложения, като от тях 210 бр. са отхвърлени (35%). Общият брой на сключените договори е 396. От тях анулирани са общо 81 бр. договори (20%).

За целия период на действие на ОПРСР по сключените договори са сертифицирани разходи на 95,51% от бюджета на Програмата.

Общият ефект от прилагането на програмата през отчетния период е обобщен по следния начин:

- 95 скрапирани кораба (намален капацитет на флота) и постигане на устойчивост на експлоатацията и възстановяване на рибните запаси /биомасата
- 22 модернизирани стопанства за отглеждане на аквакултури
- 28 новосъздадени стопанства за аквакултури

- 5 нови предприятия с рециркуляционни системи
- 15 мидени ферми, от които 4 модернизирани и 11 новосъздадени
- 5 060 t производството на аквакултури от проектите, финансирани по програмата през 2015 г.
- 67% увеличение на потреблението на риба (от 3.5 kg на 5.2 kg на лице от домакинството) в периода 2005-2015 г.
- 17 предприятия за преработка на риба и рибни продукти
- 4 900 t продукция от преработка на продукти от риболов и аквакултури през 2015 г.
- 16 485 хил. лв. е добавената стойност на един зает в преработката на риба и рибни продукти през 2015 г. в резултат на инвестиции по ОПРСР за подобряване на производствени системи
- реконструирани и модернизирани са три рибарски пристанища - Сарафово, Поморие и Черноморец
- увеличение на капацитета на трите пристанища до 310 бр. корабни места.
- изградени модерни хладилни съоръжения за съхранение на риба и производство на люспест лед през топлите месеци
- обособени борси/стокови тържища за риба и рибни продукти
- създадени 6 МИРГ на територията на страната.

На базата на изнесената в доклада информация по отношение на изпълнението на целевите стойности на индикаторите на ниво оперативна програма се прави общото заключение, че съгласно системата от показатели за резултат по ОПРСР, състояща се от 25 индикатора, разпределени по съответните приоритетни оси, физическите индикатори по Програмата са изпълнени за целия период на нейното прилагане.

Единствено отклонение повече от 25% (съгласно т. 5.2.5. Докладване за резултатите от Насоките насоки за приключването на оперативните програми, приети за подпомагане от Европейския фонд за рибарство (2007-2013 г.) се забелязва за два индикатора по приоритетна ос 2 „Аквакултура, риболов във вътрешни водоеми, преработка и маркетинг на продукти от риболов и аквакултура“. Единият е „Увеличаване на оборота в производството на аквакултура“ по мярка 2.1 „Производствени инвестиции в аквакултурата“ с отклонение от заложената цел с 46.3%. Другият индикатор е „Увеличаване на оборота в рибопреработката“ по мярка 2.6. „Инвестиции в преработка и маркетинг на продукти от риболов и аквакултура“ с отклонение от заложената цел с 34.9%.

Една от причините за нереализираните стойности на оборотите по двете мерки е отчетеният от Управляващият орган висок процент на неизпълнение на

производствените програми на част от бенефициентите - факт, на който ще се обърне особено внимание в настоящия анализ.

При някои бенефициенти разликата между одобрените и реализираните от бенефициентите производствени програми се дължи на форсмажорни обстоятелства, изразяващи се в неблагоприятни метеорологични условия, забавяне във въвеждане в експлоатация на съоръженията, както и наличие на колебание в пазарното търсене и недостатъчно добре развитата пазарна структура. Според други, друга причина, която е довела до тези резултати, е нестабилната икономическа обстановка в страната и все още недостатъчно добре развитият пазар на риба и рибни продукти, а също така и спад в консумацията на риба и рибни продукти през последните години.

В рамките на настоящия анализ ще се проследи влиянието на определени мерки от ОПРСР върху подсекторите стопански риболов, аквакултура и рибопреработка, с основна цел да се набележат допуснати слабости и грешки и се очертаят прероръки при прилагането на бъдещата ОП.

Подсектор Стопански риболов

Подпомагането на подсектор „Стопански риболов“ се осъществява от мерки по две от осите на ОПРСР - Приоритетна ос 1 „Мерки за приспособяване на българския риболовен флот“ и Приоритетна ос 3 „Мерки от общ интерес“, като прилаганите мерки, към които е проявен интерес от страна на бизенеса са: мярка 1.1. „Публична помощ за постоянно прекратяване на риболовни дейности“, мярка 1.3. „Инвестиции на борда на риболовните кораби и селективност“, мярка 3.1. „Колективни дейности“ и мярка 3.3. „Инвестиции за реконструкция и модернизация на рибарски пристанища, места за разтоварване и закрити лодкостоянки“, мярка 3.4. „Разкриване на нови пазари и промоционални кампании“.

Съгласно „Окончателния доклад за изпълнение на ОПРСР (2007-2013)“ към мярка 1.1. „Публична помощ за постоянно прекратяване на риболовни дейности“ е проявен много висок интерес от страна на бизенеса по време на целия период на действие на ОПРСР, поради което тя е отваряна многократно и към нея е прехвърлян финансов ресурс от други мерки. По мярката са подпомогнати проекти, насочени към приспособяване риболовното усилие на българския риболовен флот в съответствие с наличните и достъпни ресурси и съобразно капацитета на риболовния флот. За целия период на действие на ОПРСР по мярка 1.1. са подадени общо 111 проектни предложения. Общият брой на сключени договори е 96, от които един договор е анулиран.

Прилагането на мярката е в синхрон с изпълнение на „Плана за приспособяване на риболовното усилие“, насочен към постигане на устойчивост на експлоатацията и възстановяване на запасите на калкан и трицона в българската акватория на Черно море. Планът предвижда намаляване на риболовното усилие, чрез постоянно и временно прекратяване на риболовната дейност или чрез технически мерки. С помощта на Оперативната програма са изведени от

риболовния флот общо от началото на прилагане на мярката 95 кораба. Капацитетът на корабите, изведени към 31.12.2015 г. е в размер на 1545.05 GT и 7129.46 KW.

Националната схема за извеждане от експлоатация на риболовни съдове от 2012 г. поставя различни цели за намаляване на риболовния капацитет в отделните сегменти на флота, с оглед на тяхното различно влияние върху биомасата на ресурсите. В сегмента до 6 m се цели намаляване на капацитета с 20%, в сегментите от 6 m до 18 m с 30% и в сегментите над 18 m с 40%. За подпомагане по мярка 1.1 в сегментите до 6 m и над 18 m са допустими кораби, извършващи всякакъв улов, а за сегментите над 6 m до 18 m само тези, извършващи улов на калкан с хрилни мрежи.

Скрапирани през 2015 г. 5 риболовни кораба попадат в сегмент от 6 до 12 m. През 2015 г. е постигнато общо намаление на капацитета по сегменти, както следва: мощност KW - минус 0.41% и тонаж GT - минус 0.31%. Изпълнението на показателите общо към 31.12.2015 г. е намаление на мощността - KW - минус 11,81% и тонаж GT - минус 20,06%.

По мярка 1.3 „Инвестиции на борда на риболовните кораби и селективност“ са подпомогнати проекти, целящи подобряване на безопасността на борда на риболовния кораб; Подобряване на селективността на риболовните уреди; Подобряване на работните условия и хигиената на борда на риболовния кораб; Подобряване на качеството на продуктите и на местата за съхраняване на уловите; Повишаване на енергийната ефективност и подмяна на основните двигатели. За целия период на действие на ОПРСР по мярка 1.3 са подадени общо 11 проектни предложения. Общият брой на сключени договори достигна 8, а изпълнени и изплатени са 6 проекта. Ниският интерес към мярката от страна на бизнеса се обуславя от необходимостта от закупуване на оборудване, което не е допустимо за подпомагане по Оперативната програма.

По мярка 3.1 „Колективни дейности“ са финансирани дейности, които водят до отстраняване на изгубени риболовни уреди от морското дъно с цел да се противодейства на т нар. призрачен риболов и дейности, които водят до усъвършенстване на професионалните умения или разработване на нови методи и средства за обучение.

За целия период на действие на ОПРСР по мярка 3.1 са подадени общо 12 проектни предложения. Общият брой на сключени договори е 6, четири от които са анулирани. Индикатор за измерване на физическия напредък по мярката е „Брой създадени организации на производителите. От стартирането си до самия финал по мярката не е регистриран интерес за финансиране на сходни дейности и съответно не са подавани проектни предложения, целящи подпомагане създаването на организации на производителите.

По мярка 3.3 „Инвестиции за реконструкция и модернизация на рибарски пристанища, места за разтоварване и закрити лодкостоянки“ са подпомогнати проекти, свързани с подобряване сигурността и безопасността на пристанищата и

качеството на предлаганите пристанищни услуги, подобряване на условията за разтоварване и съхраняване на уловите, подобряване безопасността на рибарите чрез изграждането на покрити лодкостоянки.

За целия период на действие на ОПРСР по мярка 3.3 са подадени общо 3 проектни предложения. Общият брой на сключени договори е 3, с което приносят на ОПРСР за модернизирането на пристанищната инфраструктура и свързаното с това подобряване на конкурентоспособността на сектора се изразява с реализирането на три проекта за реконструкция и модернизация на три черноморски пристанища - в гр. Поморие, в гр. Черномерец и в кв. Сарафово на гр. Бургас. Инвестициите по тях са допринесли да се увеличи капацитета на пристанищата и възможностите за съхранение на рибата и нейната директна продажба. Реконструирани са пристаните на трите пристанища, като на пристанище Сарафово е извършена цялостна реконструкция. Общата площ на изградените места за първа продажба на трите пристанища е 641,21 m² е, като Сарафово разполага с 24 маси, Черномерец с рибна борса, а Поморие с едно помещение за първа продажба. Капацитетът на трите пристанища е увеличен до 310 бр. лодкоместа.

По мярка 3.4 „Разкриване на нови пазари и промоционални кампании“ са подпомогнати проекти, свързани с промоция на продукти от риболов и аквакултури, повишаване потреблението на вътрешния пазар на продукти от риболов и аквакултури, развиване на нови пазари и нови пазарни ниши за продуктите от риболов и аквакултури, прилагане на политика за повишаване на качеството и стойността на продуктите от риболов и аквакултури.

За целия период на действие на ОПРСР по мярка 3.4 са подадени общо 39 проектни предложения. Общият брой на сключени договори е 23, като 4 от тях са анулирани. Бенефициентите по тази мярка са публични администрации - общини. Проведените от бенефициентите 19 промоционални кампании са допринесли за подобряване престижа на сектор „Рибарство“ като цяло и до увеличаване популярността на продуктите от риболов и аквакултури.

Подсектор Аквакултури

Подпомагането на подсектор „Аквакултури“ се осъществява от мерки по ос 2 на ОПРСР „Аквакултура, риболов във вътрешни водоеми, преработка и маркетинг на продукти от риболов и аквакултура” - мярка 2.1. „Производствени инвестиции в аквакултурата“ и мярка 2.2. „Аква-екологични мерки“

В „Окончателния доклад за изпълнението на ОПРСР (2007-2013)“ се съдържат данни за изпълнението на индикаторите по двете приложени мерки.

В настоящия анализ на първо място ще се анализира мярка 2.1. „Производствени инвестиции в аквакултурата” - една от основните мерки, към която има най-голям интерес и са подпомогнати най-много предприятия, като в рамките на анализа ще се обърне внимание на обстоятелства, които не са засегнати в Окончателния доклад:

- въздействието на ОПРСР (2007-2013) върху появата и изхода на рибовъдни стопанства в страната
- въздействието на ОПРСР (2007-2013) върху разнообразието от видове, обект на аквакултурата
- изпълнението на ПП с цел посочване на причини, различни от посочните в Окончателния доклад, довели до неизпълнение на ПП, които да се вземат в предвид при прилагането на следващата Оперативна програма.
- дял на производството на риба от подпомогнати предприятия от ОПРСР (2007-2013) спрямо общото количество произведени аквакултури в страната.
- териториално разпределение на подпомогнатите по ОПРСР (2007-2013) рибовъдни стопанства в страната.

Наред с това ще се посочи и влиянието на мярка 2.2. „Аква-екологични мерки“, която е в тясна връзка с развитието на подсектор Аквакултури, но е с много малък интензитет на проявен интерес през изминалия програмен период.

По мярка 2.1 „Производствени инвестиции в аквакултурата“ са подпомогнати инвестиционни проекти за изграждане на нови стопанства за отглеждане и развъждане на аквакултури и разширяване и/или модернизация на съществуващи стопанства, които допринасят за постигане на една или повече от специфичните цели на мярката.

За целия период на действие на ОПРСР по мярка 2.1. са подадени общо 192 проектни предложения. Общият брой на сключени договори е 91, от които 34 са анулирани. За периода 2007-2013 г. по ОПРСР по Мярка 2.1 „Производствени инвестиции в аквакултурата“ са подпомогнати общо 57 рибовъдни стопанства.

В Таблица 41 е представен броят на подпомогнатите стопанства по видове производствени мощности.

Вид производствена мощност	брой
мидени ферми	15
садкови стопанства	15
стопанства с рециркуляционни системи (РСА)	7
стопанства със землени басейни	7
стопанства с бетонни басейни	7
язовирни стопанства	6
Общо	57

Таблица 41. Брой на подпомогнатите от ОПРСР стопанства по мярка 2.1. по видове производствени мощности.

Най-висок е броят на подпомогнатите мидени ферми и садкови стопанства - по 15 бр., следвани от стопанствата с рециркуляционни ситеми, стопанства със землени и бетонни басейни - по 7 бр., и отглеждане на риба в язовирните стопанства - 6 бр.

Мярка 2.2. **Аква-екологични мерки** е насочена към подпомагането на проекти, насочени към използването на методи за производство на аквакултури,

благоприятстващи опазването и подобряването на околната среда, и съхранението на ресурсите (включително за стартиране на биологично производство на аквакултура) и за получаване на сертификати за съвместимост с екологичните стандарти. Общият бюджет по мярка 2.2. е на стойност 39 002 евро. За целия период на действие на ОПРСР по мярка 2.2 са подадени общо 5 проектни предложения. Сключени са два договора за предоставяне на безвъзмездна финансова помощ, като един от тях в последствие е анулиран.

Прави впечатление niskият бюджет на мярката, а също така и niskият интерес от страна на бизнеса. Считаме, че подпомагането на фермерите по тази мярка е много важна дейност за басейновите и язовирни стопанства във връзка с сериозните загуби, които те понасят от рибоядните птици. Гръбнакът на топловодното рибовъдство в страната са именно този тип стопанства и подпомагането им би било от есенциално значение за тяхната устойчивост и конкурентноспособност.

Въздействие на ОПРСР (2007-2013) върху появата, изхода и устойчивостта на рибовъдните стопанства

ОПРСР (2007-2013) е подпомогнала появата на 32 нови стопанства за отглеждане на риба и миди и модернизацията и реконструкцията на 25 съществуващи стопанства.

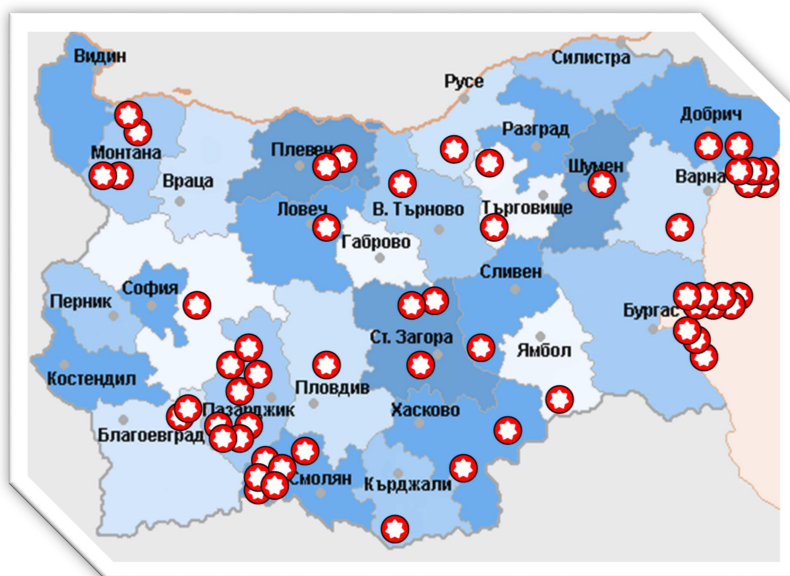
От общо 57 бр. подпомогнати от ОПРСР (2007-2013) стопанства, към 2019 г. 10 от тях (17%) не фигурират вече в регистъра на ИАРА като рибопроизводители; 13 ферми (23%) се водят като активни, но 11 от тях през 2018 г. са декларирали в ИАРА нула тона произведена продукция, и всичките 13 през 2019 г. са с нулева продукция; 5 ферми (9%) са декларирали минимални количества продукция през последните две години; към 2019 г. активни от подпомогнатите общо 57 ферми са 29 ферми (51%).

Фиг. 95. Състояние на подпомогнатите от ОПРСР рибни стопанства към 2019 г.

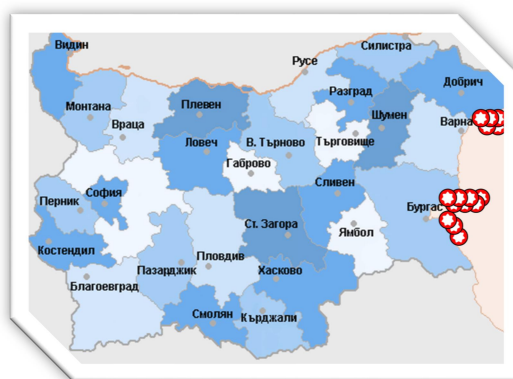
Териториално разпределение на подпомогнатите от ОПРСР (2007-2013) рибовъдни стопанства и мидени ферми в страната

На Фиг.96 е посочено разпределението в страната на подпомогнатите от ОПРСР рибовъдни стопанства и мидени ферми. Рбовъдните стопанства са разположени относително равномерно из цялата страна, като са локализирани в 19 области.

Фиг.96. Разпределение по области на подпомогнатите от ОПРСР рибовъдни стопанства и мидени ферми

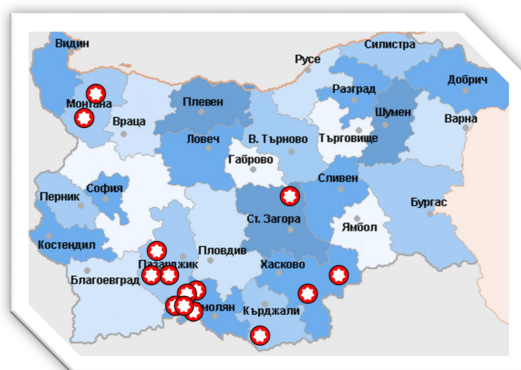
Мидените ферми са разположени основно в две локации - на север от Варна - 5 ферми и около и на юг от Бургас - 10 ферми (Фиг.97).

Фиг.97. Разположение на мидените ферми, подпомогнати от ОПРСР

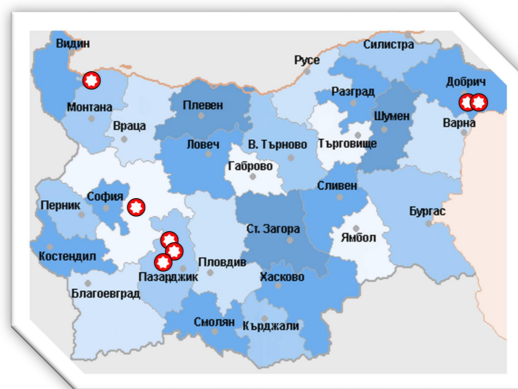
Подпомогнатите садкови стопанства са разположени в различни язовири в страната в 6 области (Фиг.98). Характерно е разположението на садковите стопанства в големите държавни язовири от Приложение 1 на Закона за водите – яз. Жребчево, яз. Доспат, яз. Огоста, яз. Тополовград, яз. Батак, където

производството на риба е само от садките. Само садкови стопанства или комбинирани - със садково и язовирно производство, има разположени и в по-малки по площ язовири в страната.

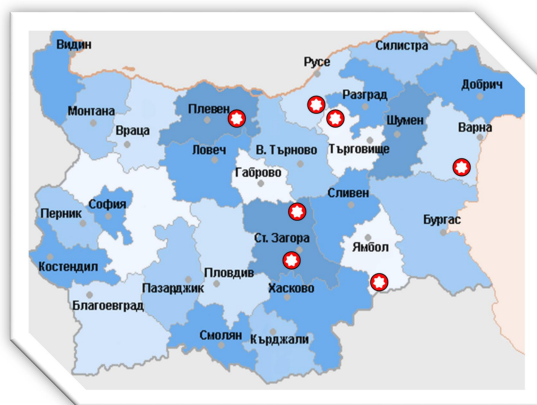
Фиг.98 Разположение на садковите стопанства, подпомогнати от ОПРСР

Подпомогнатите от ОПРСР стопанства с рециркуляционни системи в страната са локализирани в 4 области - 3 бр. в област Пазарджик, 2 бр. в област Добрич и по 1 бр. в област Монтана и София област (Фиг.99).

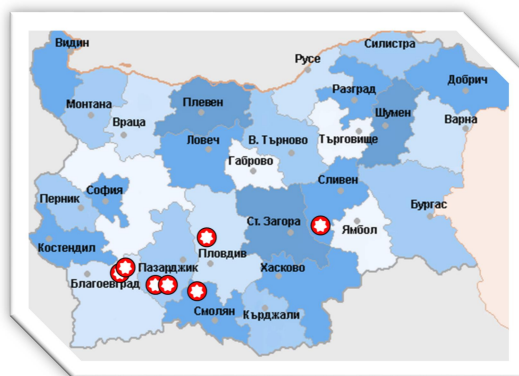
Фиг.99. Разположение на стопанствата с рециркуляционни системи, подпомогнати от ОПРСР

Подпомогнатите от ОПРСР стопанствата със землени басейни са разположени в 6 области - Плевен, Разград, Търговище, Варна и Ст.Загора. (Фиг.100).

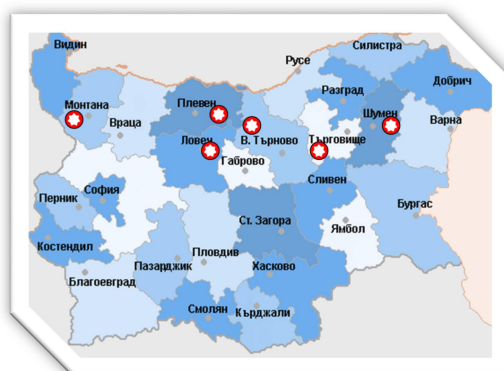
Фиг.100 Разположение на стопанствата със землени басейни, подпомогнати от ОПРСР

Подпомогнатите от ОПРСР стопанства с бетонни басейни са разположени в 5 области - Смолян, Пазарджик, Благоевград, Пловдив и Сливен (Фиг.101). С изключение на стопанството в област Ямбол, разположено на р.Тунджа, всички останали стопанства са разположени в планински региони, което е типично, тъй като в тях се отглеждат пъстървови риби.

Фиг.101. Разположение на стопанствата с бетонни басейни, подпомогнати от ОПРСР

Подпомогнатите от ПМДР язовирни стопанства са разположени всичките в Северна България - по едно в 6 области (Фиг.102). В повечето случаи става въпрос за ремонтни дейности и реконструкция на съществуващи малки или средни по големина язовири.

Фиг.102. Разположение на язовирните стопанства подпомогнати от ОПРСР

Въздействие на ОПРСР (2007-2013) върху разнообразието от видове, обект на риболов и производство на аквакултури

В Таблица 42 са представени видовете риба и други водни организми, отглеждани в подпомаганите стопанства

В мидените ферми се отглежда единствено видът черна мида.

В садковите стопанства преобладава отглеждането на традиционните за страната видове шаран и дъгова пъстърва, по-малко на есетрови риби и единично на европейски сом.

В рециркулационните системи се отглеждат както неместни видове - африкански сом и кижуч, така и местните видове - бяла риба, есетрови риби, европейска змиорка и микроводораслите сценедесмус, хлорела и спинулина.

Вид производствена мощност	Вид хидробионт
мидени ферми	черна мида
садкови стопанства	шаран, дъгова пъстърва, есетрови риби, европейски сом, бяла риба
стопанства с рециркулационни системи	африкански сом, европейска змиорка, кижуч, бяла риба, есетрови риби, микроводорасли
стопанства със землени басейни	шаран, бял и пъстър толстолоб, бял амур, лин, щука, европейски сом, бяла риба, дъгова пъстърва
стопанства с бетонни басейни	дъгова и балканска пъстърва, есетрови риби
язовирни стопанства	шаран, бял и пъстър толстолоб, бял амур, европейски сом, есетрови риби

Таблица 42. Видовете риба и други водни животни, отглеждани в подпомаганите стопанства.

В стопанствата със землените басейни преобладава поликултурното отглеждане на традиционните видове риба - шаран, бял и пъстър толстолоб, бял амур, и на

допълнителните видове лин, щука, европейски сом и бяла риба, и монокултурното отглеждане на дъгова пъстърва.

В стопанствата с бетонни басейни преобладава отглеждането на традиционния вид дъгова пъстърва, а единично се отглеждат балканска пъстърва, сивен и есетрови видове.

В язовирните стопанства доминира поликултурното отглеждане на топловодни видове риба - шаран, бял и пъстър толстолоб, бял амур, като по-рядко в поликултурата влизат и европейския сом и есетровите риби.

Въздействието на ОПРСР (2007-2013) върху разнообразието от видове, обект на аквакултурата, се изразява основно в подпомагането изграждането на стопанства с рециркуляционни системи, които са новост за страната, и където започва отглеждането на неместни видове като африкански сом и кижуч, или на малко използвани аквакултури от местни видове като европейска змиорка, бяла риба, есетрови риби и микроводорасли.

Като заключение може да се каже, че чрез ОПРСР (2007-2013) са подпомогнати основно стопанства, които отглеждат традиционни за аквакултурата в страната видове. Наред с това е направен опит да се разнообрази видовият състав на аквакултурите в страната, но в тази насока трябва да се положат значителни усилия за преодоляването на редица пречки за трайното им навлизане в рибопроизводството, основно свързани с устойчивата експлоатация на стопанствата с рециркуляционни системи и специфичните технологични изисквания на рибопроизводството в тях.

Въздействие на ОПРСР (2007-2013) върху разнообразието от видове, обект на риболов не е отбелязано. Ловят се от години традиционните видове черноморски риби.

Изпълнение на производствената програма в подпомогнатите от ОПРСР (2007-2013 г.) рибни стопанства

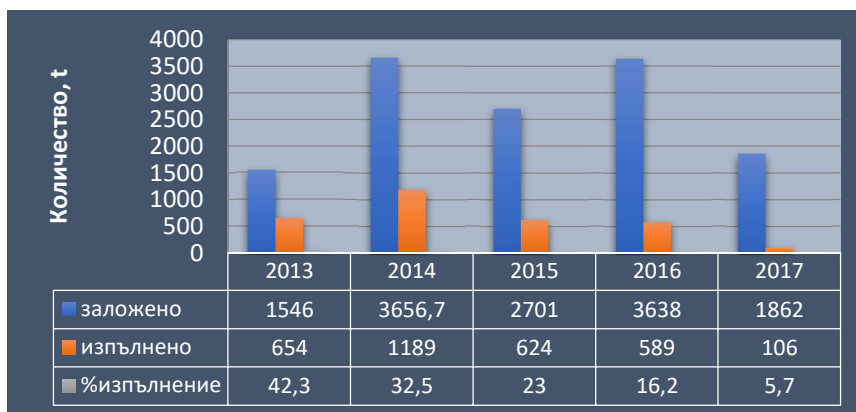
Най-ярък индикатор за въздействието на ОПРСР е количеството произведена биомаса, подпомогнато от ОП. На следващите графики е показано заложеното и изпълненото количество биомаса по видове производствени мощности за периода на мониторинг на обектите за аквакултури, а също така и процентът на изпълнение на производствената програма.

Мидени ферми

Изпълнението на ПП при мидените ферми като цяло е ниско. Най-високи показатели за изпълнение (42-33%) са отчетени през годините 2013 и 2014 г. През следващите мониторингови години производството на миди пада драстично, като изпълнението на ПП е между 23% и 6%. Неизпълнението на ПП засяга почти всички подпомогнати ферми (15 бр.), като само при единични ферми (2-3 бр.) има изпълнение на заложеното количество. Трябва да се обърне особено внимание на

причините, довели до тези обстоятелства, предвид бъдещото подпомагане на този вид производствена дейност.

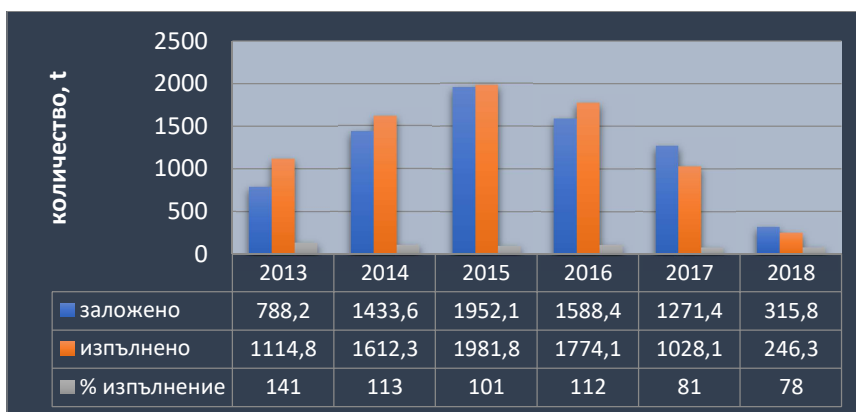
Фиг.103. Заложено и произведено количество миди, подпомогнато от ОПРСР (2007-2013 г.) и % на изпълнение на ПП

Фиг.103. Заложено и произведено количество миди, подпомогнато от ОПРС) и % на изпълнение на ПП

Садкови стопанства

При садковото производство през всички години на мониторинг, с малки изключения, се наблюдава изпълнение и преизпълнение на производствената програма, като процентът на изпълнение е между 101 и 141%. Неизпълнението на ПП през 2017 и 2018 г. се дължи основно на трудности, които изпитват някои новоизградени садкови стопанства, и то основно във водоеми/акватории от водоеми, неподходящи за садково отглеждане на риба или във връзка с избора на вид риба, чието садково отглеждане е проблемно.

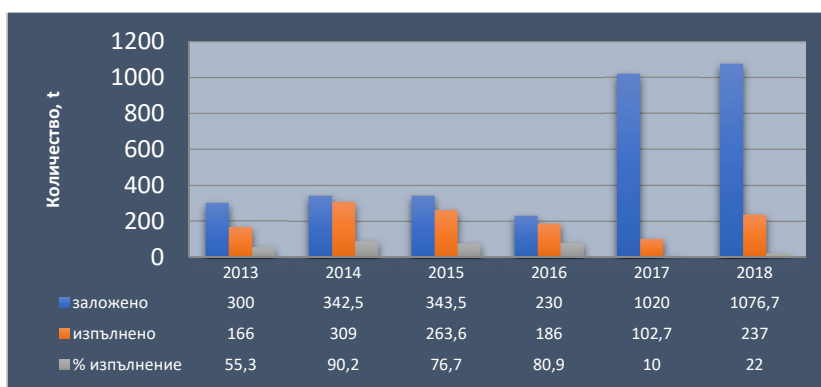

Фиг.104. Заложено и произведено количество в садковите стопанства, подпомогнати от ОПРСР и % на изпълнение на ПП.

Стопанства с рециркуляционни системи

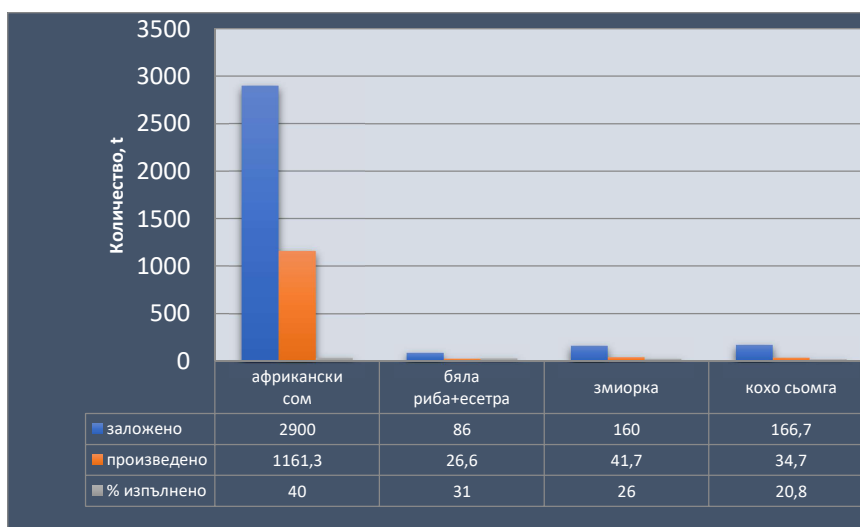
Отглеждането на аквакултури в стопанства с рециркуляционни системи за страната е новост. Въпреки това изпълнението на ПП в първите години на мониторинговия период е между 55 и 90%, което се дължи основно на производството на африкански сом в едно от стопанствата с рециркуляционни

системи в обем 166-291 t при заложено годишно производство от 300 t (Фиг.105). Рязък спад се наблюдава през 2017 и 2018 г., когато се отчита 10-20% изпълнение на ПП, което се дължи на малкото количество африкански сом от второто стопанство с рециркуляционна система, която е със заложено годишно производство от 900 t, а също така и с малкото производство на змиорка - 42 t и кижуч - 34.7 t със заложено годишно производство съответно до 120 и до 200 t. Малкото произведено количество е свързано със забавяне на пускането в експлоатация на стопанствата, водещо съответно до намаляване на миниторинговия период, свързан с изпълнението на ПП, и основно на технологични проблеми, свързани с отглеждането на тихоокеанската съомга и европейската змиорка, качество на водата и болести.

Фиг.105. Заложено и произведено количество в стопанства с рециркуляционни системи (RAS), подпомогнати от ОППСР и % на изпълнение на ПП

По отглеждани видове, най-висок е процентът на изпълнение на ПП при африканския сом - 40% (Фиг.106). На второ място по изпълнение на ПП е бялата риба и есетровите риби, или по-точно при есетровите риби в едно от стопанствата с рециркуляционна система, която заменя отглеждането на бяла риба с това на есетри. Отглеждането на малки рибки от есетри в едно стопанство с рециркуляционна система също е с изпълнено ПП, като производството е между 71 000 и 338 000 бр. малки рибки.

Фиг.106.Заложено и произведено количество по видове в стопанства с рециркуляционни системи (RAS), подпомогнати от ОПРСР и % на изпълнение на ПП

От 7-те подпомогнати рециркуляционни системи в 6 бр. се произвеждат риби. В една е трябвало да се произвеждат микроводорасли - хлорела и сценедесмус в размер на 14.6 t, но средствата по проекта са десертифицирани.

От анализа за изпълнението на ПП на финансираните стопанства с рециркуляционни системи се очертава виждането, че са налице значителни технологични проблеми с отглеждането на новите видове бяла риба, европейска змиорка и кижуч. Финансирането на проекти по ОПРСР (2007-2013), касаещи отглеждането на нови, нетрадиционни видове аквакултури във високо технологични рециркуляционни системи като цяло, е съпроводено със съчетаването на три големи рискови фактора - липсата в страната на обучен технически персонал за работа в рециркуляционни системи, липсата на технологичен опит в този вид дейност и неотглеждани и непознати до сега в суперинтензивното производство видове риба в страната. Рециркуляционната система за производство на риба е високотехнологично съоръжение. Отпадането даже и само на един уред, особено на някои от основните - подаване на кислород, отпадане на помпи, които движат водата, електрозахранване и др., поради форсмажорни обстоятелства и/или необучен персонал, може да доведе в кратко време до измиране на почти цялото количество риба в системата, особено когато се касае за чувствителни към стрес и влошаване на качеството на водата риби, каквито са бялата риба и кижуча, и податливи на болести риби като европейската змиорка. Друг много важен момент, който също трябва да се има предвид е и фактът, че и трите вида риби са нови за аквакултурата в страната, и липсват изпитани и етаблирани в практиката технологии за тяхното индустриално производство в рециркуляционни системи, за разлика от отглеждането им по традиционен начин в циментови или землени басейни.

Друг критичен момент е доставката на зарибителния материал, необходим за ефективна дейност на стопанството с рециркуляционна система. В конкретните случаи се разчита на външни доставчици, тъй като за някои от описаните видове страната ни не разполага с естествени ресурси или биотехнология за получаване на потомство, или маточни стада от съответните видове. Тази зависимост представлява рисков елемент в производствения цикъл.

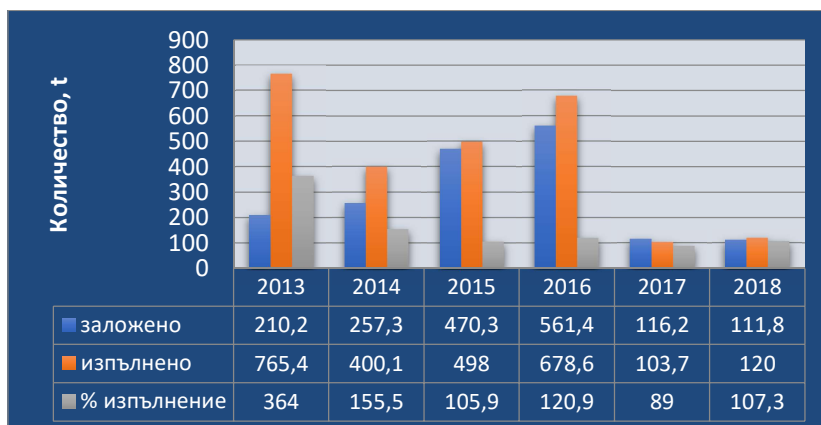
Отглеждането на африкански сом е относително по-успешна дейност, както от технологична гледна точка, така и от видовата му специфичност - видът е с голям толеранс към качеството на водата и високата гъстота на посадката, и не напразно е един от малкото видове, препоръчан като подходящ за отглеждане в рециркуляционни системи от Европейската асоциация на рибопроизводителите. Това важи и за есетровите риби, които също могат да се отглеждат успешно в условията на рециркуляционна система.

Като заключение може да се каже, че подпомогнатите от ОПРСР (2007-2013) стопанства с рециркуляционни системи като производствени мощности са налице, но съществуват пречки основно от технологично естество и квалификация на

персонала, за тяхната устойчива експлоатация. В тази насока трябва да се положат значителни усилия в преодоляването на редица пречки за навлизането им в рибопроизводството, като създаване на центрове за обучение за работа с рециркулационни системи и прилагането на технологии за работа с различни аквакултури, вкл. с водещи лектори от други европейски страни. В момента в страната се предлага оборудване за рециркулационни системи от редица водещи производители в Европа и Русия. Но без правилна експлоатация на стопанствата с рециркулационни системи, включително избор на подходящ вид за отглеждане, който да е съобразен с търсенето на вътрешния и на регионалните пазари и предпочитанията на консуматорите, отглеждането на риба в тях ще продължава да бъде проблемно.

Стопанства със землени басейни

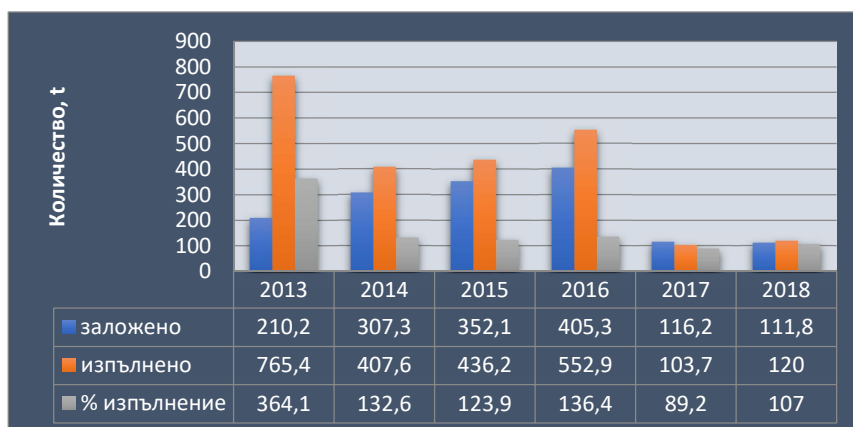
Производството на риба в стопанства със землени басейни е традиционно за страната и е свързано с поликултурното отглеждане на топлолюбиви видове риби. През всичките години на мониторинг, с малки изключения, се наблюдава изпълнение и преизпълнение на производствената програма, като процентът на изпълнение е между 89 и 364% (Фиг.107) и наред с изпълнението на ПП при стопанствата с бетонни басейни, е най-висок от всички останали подпомогнати производствени мощности, което може да се разглежда като ярък показател за устойчивото развитие на басейновото рибопроизводство в страната.

Фиг.107. Заложено и произведено количество в стопанства със землени басейни, подпомогнати от ОПРСР и % на изпълнение на ПП

Стопанства с бетонни басейни

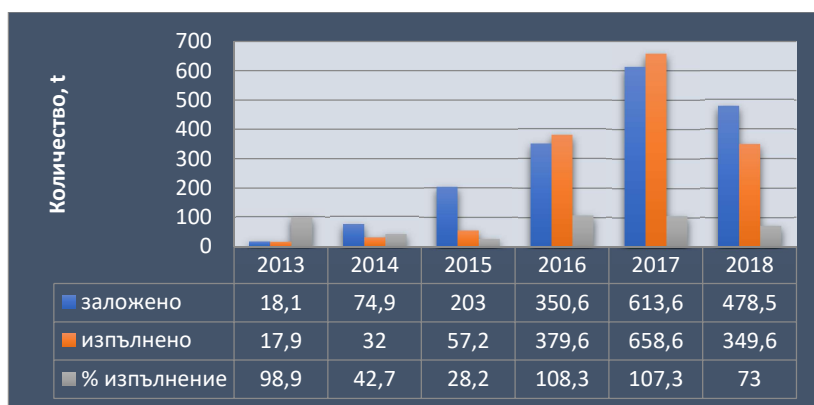
Производството на риба в стопанства с бетонни басейни също е традиционно за страната и е свързано основно с производството на дъгова пъстърва. През всичките години на мониторинг, с малки изключения, се наблюдава изпълнение и преизпълнение на производствената програма, като процентът на изпълнение е между 89 и 364% (Фиг.108).

Фиг.108. Заложено и произведено количество в стопанства с бетонни басейни, подпомогнати от ОПРСР и % на изпълнение на ПП.

Язовирни стопанства

Язовирните стопанства са два типа. При първия тип производството се базира на свободно отглеждане на топловодни видове риба в язовира, а при втория тип стопанството е комбинирано и производството е от садки, разположени в язовира и от риба, отглеждана свободно в него. Първият тип на отглеждане на риба е характерен и типичен за полуинтензивното топловодно рибовъдство в страна от години и добивите от него като цяло са стабилни. Вторият тип е по-проблемен, тъй като често садките се разполагат в малки по площ и плитки язовири, които по принцип не са подходящи за отглеждане на риба в садки, и при които излавянето на свободно отглежданата риба в язовира е съпроводено с трудности, тъй като то трябва да се извърши на вода и количеството на уловената риба е ниско. Това обяснява и колебанията в изпълнението на ПП - от 28 до 108% при язовирното производство на риба (Фиг.109).

Фиг.109. Заложено и произведено количество в язовирни стопанства, подпомогнати от ОПРСР и % на изпълнение на ПП.

В Таблица 43 е обобщено заложеното и изпълено количество аквакултури в ПП по години от различните видове производствени мощности, подпомогнати от ОПРСР.

изпълнено	2013	2014	2015	2016	2017	2018	общо
садкови стопанства	1114,8	1612,3	1981,8	1774,1	1028,1	246,3	7757,4
стопанства с рециркуляционни системи	166	309	263,6	186	102,7	237	1264,3
стопанства със землени басейни	765,4	400,1	498	678,6	103,7	120	2565,8
стопанства с бетонни басейни	765,4	407,6	436,2	552,9	103,7	120	2385,8
язовирни стопанства	17,9	32	57,2	379,6	658,6	349,6	1494,9
мидени ферми	654	1189	624	589	106	0	3162
общо количество изпълнени аквакултури (риба и миди, t), подпомогнато от ОПРСР	3483,5	3950	3860,8	4160,2	2102,8	1072,9	18630,2
заложено							
садкови стопанства	788,2	1433,6	1952,1	1588,4	1271,4	315,8	7349,5
стопанства с рециркуляционни системи	300	342,5	343,5	230	1020	1076,7	3312,7
стопанства със землени басейни	210,2	257,3	470,3	561,4	276,6	111,8	1887,6
стопанства с бетонни басейни	210,2	307,3	352,1	405,3	116,2	111,8	1502,9
язовирни стопанства	18,1	74,9	203	350,6	613,6	478,5	1738,7
мидени ферми	1546	3656,7	2701	3638	1862		13403,7
общо количество заложені аквакултури (риба и миди), t, подпомогнато от ОПРСР	3072,7	6072,3	6022	6773,7	5159,8	2094,6	29195,1
Разлика между заложено и изпълнено количество аквакултура, подпомогнато от ОПРСР	(+) 410,8 113 %	(-) 2122,3 65 %	(-) 2161,2 64 %	(-) 2613,5 61 %	(-) 3057 41 %	(-) 1021,7 51 %	(-) 10565 64 %

Таблица 43. Заложено и произведено количество в различни видове стопанства, подпомогнати от ОПРСР за периода 2013-2018 г.

Процентът на изпълнение като цяло за целия наблюдаван период от 2013 до 2018 г. е относително добър и възлиза на 64%, варирайки между 113 и 41% през отделните наблюдавани години. След пикът от 113% през 2013 г. изпълнението на ПП се стабилизира около 61-65%, след което през 2017 и 2018 г. се наблюдава тенденция на спад. Това се дължи на факта, че доста стопанства, които трябва да започнат да функционират след 2016 г. започват да изпитват технологични трудности и не могат да произведат планираните количества аквакултури. Това се отнася основно за стопанствата с рециркуляционни системи за отглеждане на европейска змиорка, кижуч и бяла риба, и за мидените ферми. Неясни са причините за неизпълнение на ПП при второто стопанство с рециркуляционна система за африкански сом, тъй като това производство е относително стабилно в предишните години.

Това виждане се подвърждава и от резултатите, ако разгледаме процента на изпълнение на ПП по отделните видове производствени мощности за целия наблюдаван период (Таблица 44). Той е най-нисък при мидените ферми и стопанствата с рециркуляционни системи, съответно 24 и 38%, чието производство се оказва проблемно. Като такава може да се определи и

отглеждането на риба в садки в малки и плитки язовири, а също така и отглеждането на нови видове като цяло.

Вид стопанства	зложено	изпълнено	% изпълнение
садкови стопанства	7349,5	7757,4	105,6
стопанства с рециркуляционни системи	3312,7	1264,3	38,2
стопанства със землени басейни	1887,6	2565,8	136
стопанства с бетонни басейни	1502,9	2385,8	158,7
язовирни стопанства	1738,7	1494,9	86
мидени ферми	13403,7	3162	23,6
общо количество заложен/изпълнен аквакултури (риба и миди), (t), подпомогнато от ОПРСР	29195,1	18630,2	
разлика между зложено и изпълнено количество аквакултури, подпомогнато от ОПРСР	(-) 10565		64

Таблица 44. Зложено и произведено количество в различни стопанства, подпомогнати от ОПРСР и % на изпълнение на ПП за целия период 2013-2018 г.

Дял на производството на риба от подпомогнати от ОПРСР предприятия от общото количество произведени аквакултури

В Таблица 45 е представено общото количество произведени аквакултури в страната за периода 2013-2019 г. Налице е ясно изрезана тенденция за повишане на производството - на произведената обща биомаса и на рибната биомаса с 2,7 пъти, а на биомасата от миди с 2,9 пъти.

	2013	2014	2015	2016	2017	2018	2019
Произведена обща биомаса (t) в страната	6103,4	11206	13561	16193	15637	16451	16442
Биомаса риби (t)	5079,4	8654	10172	12208	12356	13812	13495
Биомаса миди и др. (t)	1023,9	2538	3389	3985	3280	2537	2946,2

Таблица 45. Общото количество произведени хидробииоти от аквакултура в страната за периода 2013-2019 г.

Фиг. 110. Общо количество произведени аквакултури, подпомогнати от ОПРСР; общо количество произведени аквакултури в страната за периода 2013-2018 г.; дял на производството на риба и миди от подпомогнати предприятия през първия програмен период.

Делът на произведеното, подпомогнато от ОПРСР, количество аквакултури спрямо общото произведено в страната варира от 57 до 6,5%, като единствено през 2013 г. делът му възлиза на повече от половината от общото произведено количество (Фиг.110). През следващите три години - от 2014 до 2016 г., делът му варира от 35 до 26%, т.е. намалява двойно спрямо 2013 г. и представлява вече една трета от произведеното количество в страната. През следващите години тази тенденция се запазва - през 2017 г. той е 13,4%, а през 2018 г. едва 6,5% от общото произведено количество аквакултури.

На фона на ясно изразената тенденция за повишаване на производството на аквакултури за периода 2013-2018 г., нарастването на подпомогнатото от ОПРСР аквакултурно производство за наблюдавания период е с отрицателна тенденция. Важно е да се подчертае, че повечето от изградените производствени мощности, подпомогнати от ОПРСР са активни стопанства и имат капацитет за производство, но по една или друга причина те не произвеждат или не произвеждат продукцията, отговаряща на заложения им капацитет.

Трябва да се вземе под внимание и кумулираният ефект, които оказват инвестициите от ОПРСР във времето, т.е. инвестиции в мощности от предходния програмен период продължават да функционират и дават своя принос към общата продукция в страната, макар и вече да са излезли от мониторинговия период и не попадат в групата на подпомагани от ОП.

Подсектор Рибопреработка

Подсектор „Рибопреработка“ се подпомага от друга мярка на преоритетна ос 2 от ОПРСР, а именно мярка 2.6. „Инвестиции в преработка и маркетинг на продукти от риболов и аквакултура“, която е другата мярка, към които има проявен голям интерес от страна на бизнеса и са подпомогнати много рибопреработвателни предприятия.

В Окончателния доклад за изпълнението на ОПРСР (2007-2013) се съдържат данни за изпълнението на индикаторите по мярки 2.6. В рамките на стоящия анализ ще се обърне внимание на обстоятелства, които не са засегнати в Окончателния доклад, а именно:

- изпълнение на ПП с цел посочване на причини, различни от посочните в Окончателния доклад, довели до неизпълнение на ПП
- въздействие на ОПРСР (2007-2013) върху появата и изхода на рибопреработвателни предприятия в страната
- въздействие на ОПРСР (2007-2013) върху разнообразието от видове, обект на рибопреработка
- дял на производството на риба от подпомогнати рибопреработвателни предприятия от ОПРСР (2007-2013) спрямо общото количество преработени аквакултури в страната.
- териториално разпределение на подпомогнатите от ОПРСР (2007-2013 г.) рибопреработвателни предприятия в страната.

Помощта по мярка 2.6. е насочена в две основни направления - за изграждане и модернизация на преработвателни предприятия, и за изграждане и модернизация на пазарни структури.

За целия период на действие на ОПРСР по мярка 2.6. са подадени общо 23 проектни предложения. Общият брой на сключени договори е 20, като три от тях са анулирани.

Помярка 2.6 „Инвестиции в преработка и маркетинг на продукти от риболов и аквакултура“ от ОПРСР са подпомогнати общо 17 рибопреработвателни предприятия. Повечето от тях са за преработка основно на морски видове аквакултури - риба, черупчести и мекотели от риболов и аквакултури от страната, такива от вътреобщностна търговия, а също и от внос от трети страни. В четири от тях се обработва сладководна риба от аквакултура от страната - дъгова пъстърва, бяла риба, африкански сом и др. сладководна риба, а в две се произвежда хранителна добавка от водораслова биомаса.

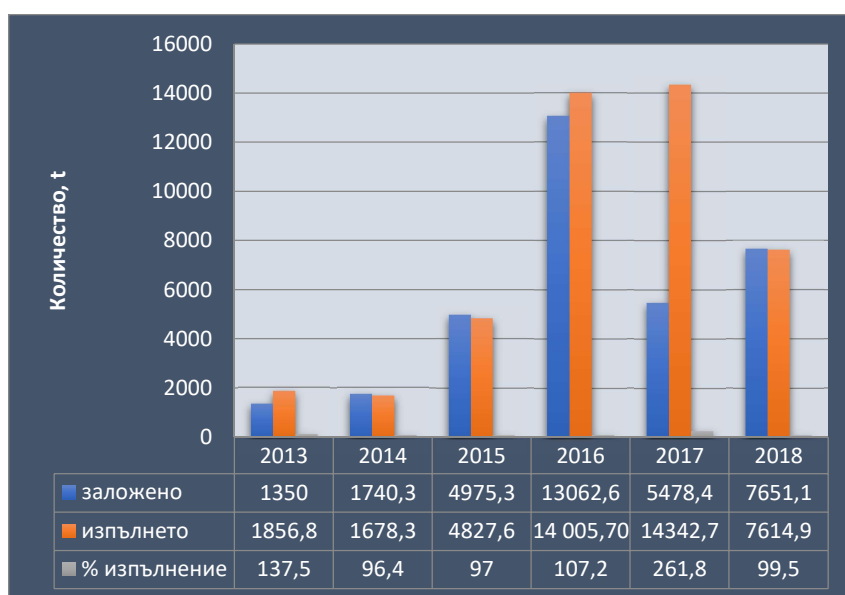
Въздействие на ОПРСР (2007-2013) върху появата, изхода и устойчивостта на преработвателните предприятия

ОПРСР (2007-2013) е подпомогнала появата на 9 нови предприятия за рибопреработка и модернизацията и реконструкцията на 8 съществуващи предприятия.

От общо 17 бр. преработвателни предприятия, подпомогнати от ОПРСР (2007-2013), през 2019 г. всички те са активни и функционират. На някои от тях (основно нови предприятия) са наложени финансови корекции за неизпълнение на ПП.

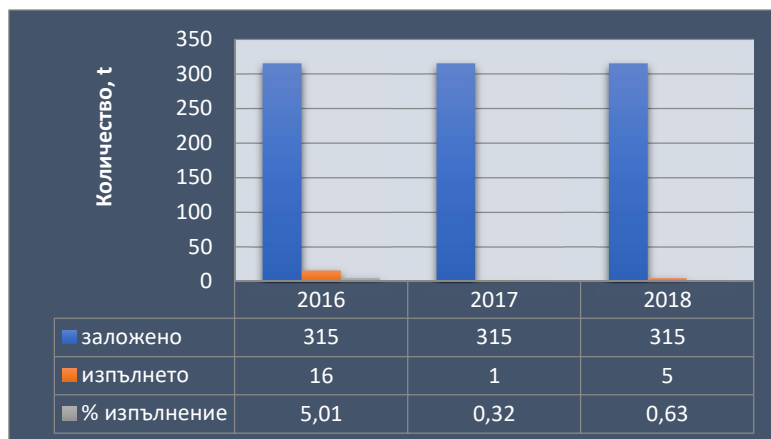
Изпълнение на производствените програми в подпомогнатите предприятия по мярка 2.6 „Инвестиции в преработка и маркетинг на продукти от риболов и аквакултура“

Най-ярък индикатор за въздействието на ОП е количеството преработена биомаса, подпомогнато от ОПРСР (2007-2013). На Фиг. 111 е показано заложеното и изпълнено за преработка количество биомаса за периода на мониторинг на рибопреработвателните предприятия, а също така и процентът на изпълнение на производствената програма.

Фиг.111. Заложено и изпълнено за преработка количество биомаса, подпомогнато от ОПРСР и % на изпълнение на ПП

Като цяло изпълнението на ПП за периода 2013-2018 г. е много добро. През всичките години се установява изпълнение и преизпълнение на ПП, стигащо през 2017 г. до 262%. Най-нисък процент на изпълнение на ПП се установява в двете предприятия, произвеждащи хранителни добавки на базата на микроводораслова биомаса, като производството е много по-ниско от заложените количества (Фиг.112). Ниско е и изпълнението на ПП за преработката на бяла риба - между 1 и 14%. Между 30 и 67% е изпълнението на ПП при преработката на африканския сом.

Фиг.112. Заложено и изпълнено за преработка количество хранителни добавки от микроводораслова биомаса, подпомогнато от ОПРСР (2007-2013 г.) и % на изпълнение на ПП

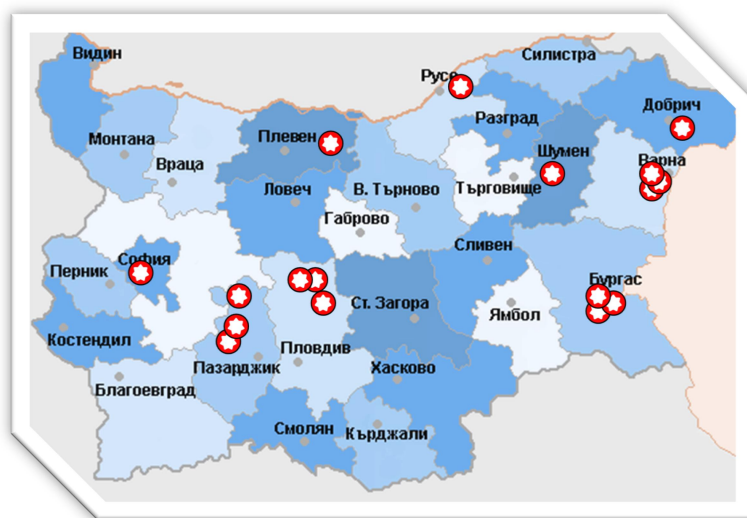
Като обобщение може да се каже, че предприятията, подпомогнати от ОПРСР (2007-2013 г.) по Мярка 2.6 „Инвестиции в преработка и маркетинг на продукти от риболов и аквакултура“ се характеризират с добра обосновка на проектните предложения, целево използване на отпускнатите средства и стабилно изпълнение на ПП. Изключение правят някои нови предприятия, чията дейност е свързана с преработката на нови видове, които срещат затруднения с производството им и в следствие и с окапацитяване на преработвателните мощности, които са построили. Тази ситуация се повтаря и в действащата в момента ОПМДР, където паралелно с изграждането на производствени мощности за нови видове аквакултури се изграждат и мощности за тяхната преработка.

Въздействие на ОПРСР (2007-2013) върху разнообразието от видове, обект на преработка

Въздействието на ОПРСР (2007-2013) върху разнообразието от видове, обект на преработка, се изразява основно във включването на нови за страната видове като африканския сом, и нови за РСА видове като бялата риба, а също така и на микроводорасли.

Като заключение може да се каже, че чрез ОПРСР (2007-2013) са подпомогнати предприятия, преработващи традиционни за страната видове - основно морски риби, черупчести и мекотели. Наред с това е направен опит да се разнообрази видовият състав на обектите на преработка (основно хранителни добавки от микроводорасли, бяла риба и африкански сом), но тези предприятия за сега са с нестабилна продукция, и трябва да положат значителни усилия за преодоляването на редица пречки за евентуалното им оставане в рибопреработвателния сектор и устойчивото им развитие.

Териториално разпределение на подпомогнатите от ОПРСР (2007-2013 г.) рибопереработвателни предприятия в страната

Фиг113. Териториално разпределение на рибопереработвателните пред предприятия, подпомогнати от ОПРСР (2007-2013 г.)

Подпомогнатите рибопереработвателни предприятия са разположение в 9 области, като по 3 бр. има в област Варна, Бургас, Пазарджик и Пловдив, и по 1 бр. в останалите области. Седем са разположени по черноморското крайбрежие.

Резултати от интервенциите на Оперативна програма за Морско дело и рибарство (2014-2020) по подсектори

Програмата за морско дело и рибарство (ПМДР) 2014-2020 г. има за цел да стимулира динамичен, устойчив и конкурентоспособен риболов и аквакултури в България.

Към настоящия момент по ОПМДР са сключени 233 договора за подпомагане.

Подсектор Стопански риболов

Подсектор Стопански риболов се подпомага от мерки по Приоритет на Съюза 1 - *Насърчаване на устойчиво в екологично отношение, иновативно, конкурентоспособно и основано на знания рибарство с ефективно използване на ресурсите.*

Дейностите, които са допустими за подпомагане са разписани по членове от Регламент 508/2014 г., а именно: чл. **30** Диверсификация и нови форми на доход; чл. **32** Здраве и безопасност; чл. **34** Окончателно преустановяване на риболовните дейности; чл. **38** Ограничаване на въздействието на риболова върху морската среда и приспособяване на риболова към опазването на видовете; чл. **39** Иновации, свързани с опазването на морските биологични ресурси; чл. **40** Опазване и възстановяване на морското биологично разнообразие и екосистеми и компенсационни режими в рамките на устойчивите риболовни дейности; чл. **42** Добавена стойност, качество на продуктите и използване на нежелания улов; чл.

43 Рибарски пристанища, кейове за разтоварване, рибни борси и покрити лодкостоянки и чл. **44** Риболов във вътрешни водоеми и водна флора и фауна във вътрешни водоеми.

От допустими дейности по 9 члена от Регламента, проектни предложения и сключени договори са подадени по дейности по 6 члена, а общият брой на сключени договори е 26 (**Таблица 46**)

№ на процедура/ член от Регламент 508/2014	Име на процедурата	Брой договори
чл.40	Опазване и възстановяване на морското биологично разнообразие и екосистеми и компенсационни режими в рамките на устойчивите риболовни дейности	3
чл.43	Рибарски пристанища, кейове за разтоварване, рибни борси и покрити лодкостоянки	6
чл.30	Диверсификация и нови форми на доход	1
чл.32	Здраве и безопасност	2
чл.42	Добавена стойност, качество на продуктите и използване на нежелания улов	6
чл.34	Окончателното преустановяване на риболовните дейности	8
чл.38	Ограничаване на въздействието на риболова върху морската среда и приспособяване на риболова към опазването на видовете	0
чл. 39	Иновации, свързани с опазването на морските биологични ресурси	0
чл.44	Риболов във вътрешни водоеми водна флора и фауна във вътрешни водоеми.	0
	Общо	26

Таблица 46. Брой сключени договори по Приоритет на Съюза 1 - Насърчаване на устойчиво в екологично отношение, иновативно, конкурентоспособно и основано на знания рибарство с ефективно използване на ресурсите.

Към откритите процедури най-голям интерес от страна на бизнеса е проявен към мярка „Окончателното преустановяване на риболовните дейности“, като са сключени 8 договора, по които се предвижда ”Нарязване на един риболовен кораб за скрап” и „Окончателно преустановяване на риболовни дейности“ на 7 бр. риболовни кораба.

На второ място по интерес са мерките „Рибарски пристанища, кейове за разтоварване, рибни борси и покрити лодкостоянки“ и „Добавена стойност, качество на продуктите и използване на нежелания улов“, по всяка от които са сключени по 6 договора.

По първата мярка се предвижда изграждане на две лодкостоянки - в акваторията северно от кв. 54, по плана на кв. Крайморие, Община Бургас и в акваторията западно от м. Рибарско пристанище (бивша м. Ченгене скеле), Община Бургас. По

другите четири проекта се предвижда модернизация и реконструкция на четири рибарски пристанища - пристанище „Карантината“, местност „Карантината“, район „Аспарухово“, община Варна, пристанище Северна буна, пристанище гр. Несебър, пристанище гр. Поморие - II етап, пристанище гр. Созопол - терминал I.

По мярка „Добавена стойност, качество на продуктите и използване на нежелания улов“ се предвижда закупуване на транспортни средства и инвестиции на борда на риболовните кораби, с цел обработка на вече уловената риба и подобряване на последващото ѝ предлагане на пазара.

По мярка „Здраве и безопасност“ са сключени 2 договора, по които се предвижда с инвестициите, предвидени в проектното предложение доставка на оборудване за радио и спътникова комуникация, работно облекло и средства за безопасност, които ще допринесат за повишаване на безопасността при излизане на море и работа на плавателния съд и работещите на него.

По мярка „Диверсификация и нови форми на доход“ е сключен един договор, който цели диверсифициране на дохода от риболовна дейност на фирма, извършваща дребномащабен риболов чрез развиването на допълваща дейност - ресторантьорство. Инвестициите, предвидени в проектното предложение са насочени към закупуване на обзавеждане и оборудване за ресторант, като по такъв начин се цели повишаване на себестойността на собствената продукция, на приходите, конкурентността и устойчивостта на фирмата на пазара.

Наред с проектните предложения и сключените по тях договори, касаещи пряко риболовната дейност в сектор „Стопански риболов“, по мярка „Опазване и възстановяване на морското биологично разнообразие и екосистеми и компенсационни режими в рамките на устойчивите риболовни дейности“ са сключени 3 договора, които ще се изпълняват съвместно от сдружения и научни институти и имат за цел да допринесат за познаването на морското биологично разнообразие.

По първия договор дейностите, заложи в ПП са свързани с наблюдение, проучване, картографиране и мониторинг на биологичните видове, в това число и инвазивните чужди видове в обхвата на територията/водната площ от с. Дуранкулак до Обзор. В проекта са планирани и обучения на рибари за опазване и възстановяване на морските екосистеми и по алтернативни дейности, като например екотуризъм в зони от Натура 2000.

Във втория договор се предвиждат дейности по опазване на околната среда посредством кампания сред рибарските общности за насърчаване употребата на селективни риболовни уреди с цел опазване на морската околна среда.

В третия договор се цели да се проведат проучване, наблюдение, картографиране и мониторинг на биологичните видове в обхвата от Варненския залив до нос Емине. На база извършеното проучване ще бъдат изготвени редица анализи, с които ще се изяснят причините за реалното състояние на биологичното разнообразие и неговото влошаване.

Като обобщение може да се каже, че всички подкрепени от ПМДР проектни предложения по приоритет на Съюза 1 са много добре обосновани и изпълнението на инвестиционните намерения ще допринесе реално за устойчиво развитие на риболовните дейности.

Подсектор Аквакултури

Подсектор Аквакултури се подпомага от мерки по Приоритет на Съюза 2 – *Насърчаване на устойчиви в екологично отношение, иновативни, конкурентоспособни и основани на знания аквакултури с ефективно използване на ресурсите*. Дейностите, които са допустими за подпомагане са разписани по членове от Регламент 508/2014 г., а именно: чл. 47 Иновации; чл. 48 Продуктивни инвестиции в аквакултура; чл. 52 Насърчаване на нови производители на аквакултури, развиващи устойчиви аквакултури; чл. 53 Преминаване към схеми поуправление на околната среда и одитиране и към биологични аквакултури и чл. 54 Аквакултури, осигуряващи екологични услуги.

В Таблица 47 е посочен броят на сключените договори по Приоритет на Съюза 2, съгласно разписаните членове от Регламент 508/2014 г. Отделно е посочен и броят на т.н. Малки проекти по чл. 47, по които подпомагането на стопанствата е до 50 000 лв.

№ на процедура/член от Регламент 508/2014 г.	Име на процедурата	Брой сключени договори
чл. 47	Иновации в аквакултурата	0
чл. 48	Продуктивни инвестиции в аквакултура	43
	Малки проекти	20
чл. 52	Насърчаване на нови производители на аквакултури, развиващи устойчиви аквакултури	16
чл. 54	Аквакултури, осигуряващи екологични услуги	4
чл. 53	Преминаване към схеми по управление на околната среда и одитиране и към биологични аквакултури	0
	Общо	83

Таблица 47. Брой сключени договори по Приоритет на Съюза 2 - Насърчаване на устойчиви в екологично отношение, иновативни, конкурентоспособни и основани на знания аквакултури с ефективно използване на ресурсите.

С най-голям интерес от страна на сектор Рибарство са две от допустимите дейности за финансиране, а именно „Продуктивни инвестиции в аквакултурата“, вкл. „Малки проекти“ и „Насърчаване на нови производители на аквакултури,

развиващи устойчиви аквакултури“, като броят на одобрените проекти е съответно 43 бр., 20 бр. и 16 бр.

На Таблица 48 и Фиг. 114 и 115 е представен броят на подпомогнатите стопанства по видове производствени мощности по двете процедури, без сектор „Малки проекти“.

Продуктивни инвестиции (ПИ) в аквакултурата	бр. проекти	Насърчаване на нови производители (НП)	бр. проекти	Общо ПИ+НП	общо бр. проекти
РСА	12	РСА	5	РСА	17
Садкови стопанства	6	Садкови стопанства	5	Садкови стопанства	11
Стопанства с бетонни басейни + люпилня	7	Стопанства с бетонни басейни + люпилня	1	Стопанства с бетонни басейни + люпилня	8
Язовирни стопанства	6	Язовирни стопанства	1	Язовирни стопанства	7
Комбинирани стопанства - язовир и садки	4	Комбинирани стопанства - язовир и садки	2	Комбинирани стопанства - язовир и садки	6
Мидени ферми	4	Мидени ферми	1	Мидени ферми	5
Комбинирани стопанства - язовир и землени басейни	1			Комбинирани стопанства - язовир и землени басейни	1
Стопанство със землени басейни	1			Стопанство със землени басейни	1
Комбинирани стопанства - садки и вани	1			Комбинирани стопанства - садки и вани	1
Комбинирано стопанство - землени и бетонни басейни	1			Комбинирано стопанство - землени и бетонни басейни	1
		Комбинирано стопанство - РСА + бетонни басейни + садки	1	Комбинирано стопанство - РСА + бетонни басейни + садки	1
	43		16		59

Таблица 48. Брой одобрени проекти по процедура „Продуктивни инвестиции в аквакултурата“ (ПИ) и процедура „Насърчаване на нови производители на аквакултури (НП)“ според видовете производствени мощности, без сектор „Малки проекти“.

Най-висок е броят на подпомогнатите стопанства с рециркуляционни системи - общо 17 бр. за двете мерки, като по мярка „Производствени инвестиции в аквакултурата“ техният брой е 12 бр., а по мярка „Нови производители на аквакултури“ - 5 бр. На второ място са подпомогнатите садкови стопанства - 11

бр., като по първата мярка техният брой е 6 бр., а по втората - 5 бр. На трето място са подпомогнатите стопанства с бетонни басейни, които притежават и люпилня - 8 бр., като по първата мярка техният брой е 7, а по втората - 1 бр. На четвърто място са подпомогнатите язовирни стопанства - 7 бр., като по първата мярка техният брой е 6, а по втората - 1 бр. На петто място са подпомогнатите комбинирани стопанства - язовир и садки, чиито брой е 6 бр., като по първата мярка са подпомогнети 4 бр., а по втората - 1 бр. На шесто място са подпомогнатите мидени ферми - 5 бр., като по първата мярка техният брой е 4 бр., а по втората - 1 бр. По 1 на брой са подпомогнатите комбинирани стопанства - язовир и землени басейни, садки и вани, землени и бетонни басейни, РСА и бетонни басейни и садки. Едно е и подпомогнатото стопанство със землени басейни.

Фиг. 114. Разпределение на одобрените проекти (59 броя) по мярка „Производствени инвестиции в аквакултурата“ и мярка „Нови производители на аквакултури“ по производствени мощности

Фиг.115. Разпределение на одобрените проекти по мярка „Производствени инвестиции в аквакултурата“ (А) (n=43) и по мярка „Нови производители на аквакултури“ (В) (n=16) по производствени мощности

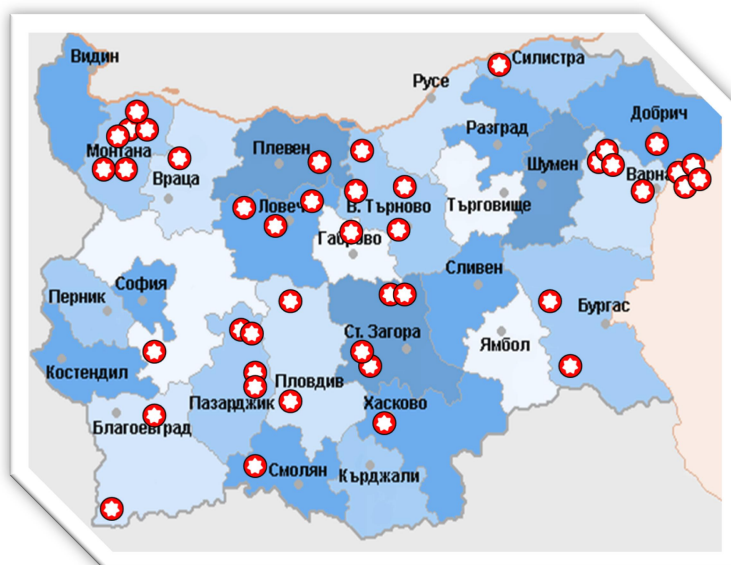
Наред с подпомогнатите традиционни стопанства в страната като басейнови, садкови и язовирни или комбинирани от язовир и садки, се наблюдават и нови комбинации, например - садки и вани, разположени на брега и садки, РСА и бетонни басейни, разположени на брега, които според нас са създадени единствено с цел да се покрие изискването за наличие на инвестиции във връзка с репродуктивния процес при рибите и натоварват ненужно проектите с продукционни дейности в тази насока, без да са налице обективни условия за тяхното реално изпълнение при така комбинирани стопанства.

Въздействие на ПМДР (2014-2020) върху появата на нови рибовъдни стопанства

ПМДР (2014-2020) е подпомогнала появата на 25 нови стопанства за отглеждане на аквакултури по мярка „Производствени инвестиции в аквакултурата“ (от общо 43 бр. подпомогнати) и на 16 нови стопанства по мярка „Нови производители на аквакултури“, или общият брой на новите стопанства е 41 бр.

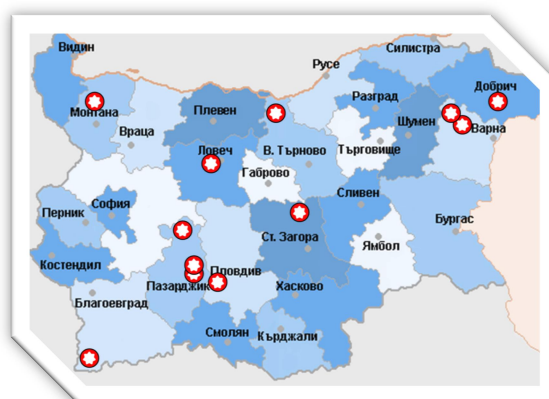
Териториално разпределение на подпомогнатите от ПМДР (2014-2020 г.) рибовъдни стопанства в страната по мярка „Производствени инвестиции в аквакултурата“ и мярка „Нови производители на аквакултури“.

На Фиг.116 е посочено разпределението в страната на подпомогнатите по мярка „Производствени инвестиции в аквакултурата“ от ОПМДР рибовъдни стопанства. Фермите са разположени относително равномерно из цялата страна, като са локализирани в 17 области. Най-много подпомогнати стопанства има в област Монтана - 6 бр.; следвана от област Добрич - 5 бр.; по 4 бр. има в област В.Търново, Пазарджик, Ст.Загора и Варна; 3 бр. в област Ловеч; по 2 бр. в област Благоевград, Пловдив, Бургас и по 1 бр. в София област, Смолян, Хасково, Враца, Силистра, Добрич, Плевен и Габрово.

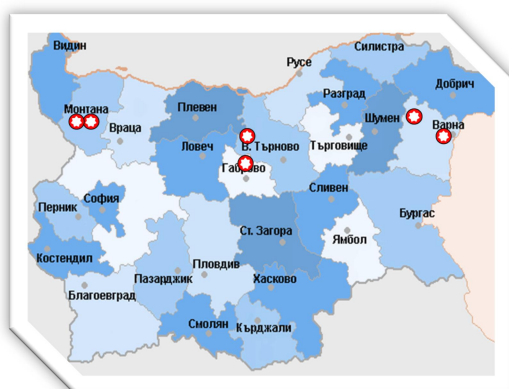
Фиг.116. Разпределение по области на подпомогнатите по мярка „Производствени инвестиции в аквакултурата“ от ОПМДР рибовъдни стопанства

Стопанствата с рециркуляционни системи (РСА) са разположени в 9 области - 3 бр. в област Пазарджик, 2 бр. в област Варна и по 1 бр. в област Монтана, Ловеч, В.Търново, Добрич, Ст.Загора, Пловдив и Благоевград (Фиг.117).

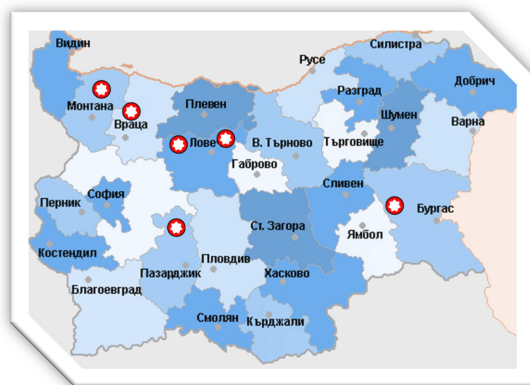
Фиг.117. Разположение на стопанства с рециркуляционни системи (РСА), подпомогнати по мярка „Производствени инвестиции в аквакултурата“ от ПМДР.

Садковите стопанства са разположени в 4 области - по 2 бр. в област Монтана и Варна и по 1 бр. в област В.Търново и Габрово (Фиг.118).

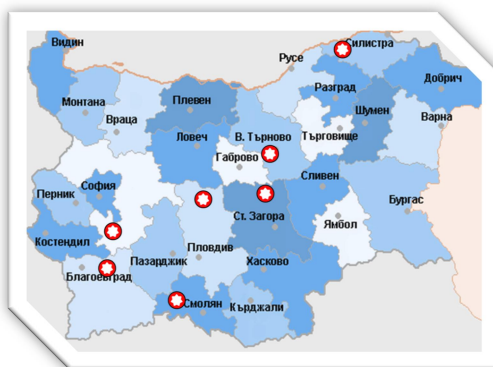
Фиг.118. Разположение на садковите стопанства, подпомогнати по мярка „Производствени инвестиции в аквакултурата“ от ПМДР.

Язовирните стопанства са разположени в 5 области - 2 бр. в област Ловеч и по 1 бр. в област Монтана, Враца, Пазарджик и Бургас (Фиг.119).

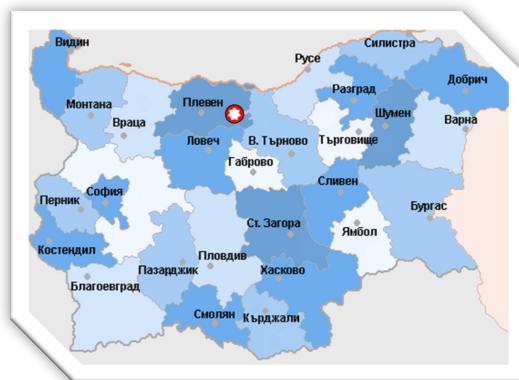

Фиг.119. Разположение на язовирните стопанства, подпомогнати по мярка „Производствени инвестиции в аквакултурата“ от ПМДР.

Стопанствата с бетонни басейни са разположени в 7 области - по 1 бр. в област Силистра, В.Търново, Ст.Загора, Пловдив, Смолян, Благоевград и София област (Фиг.120).

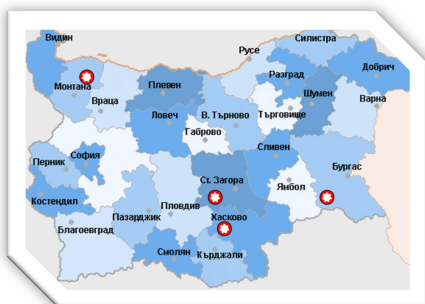
Фиг.120. *Разположение на стопанствата с бетонни басейни, подпомогнати по мярка „Производствени инвестиции в аквакултурата“ от ПМДР.*

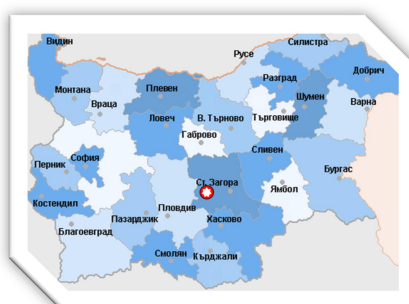
Фиг.121. *Разположение на стопанството със землени басейни, подпомогнато по мярка „Производствени инвестиции в аквакултурата“ от ПМДР.*

По ПМДР е подпомогнато само 1 бр. стопанство със землени басейни, разположени в област Плевен.

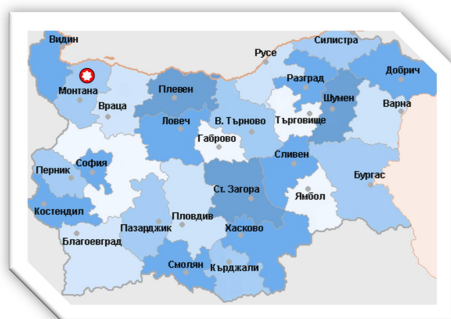
На Фиг.122 са представени комбинираните стопанства - язовир и садки - 4 бр., по 1 бр. в област Монтана, Бургас, Ст.Загора и Хасково, 1 бр. бетонни и землени басейни в област Ст.Загора, 1 бр. язовири и землени басейни в облст Монтана и 1 бр. садки и вани в област В.Търново.

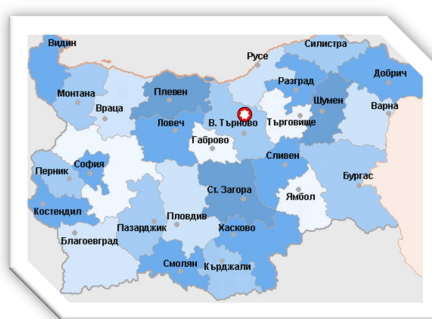
Комб. стопанство-язовир и садки

Комб. стопанство-бетонни и землени басейни

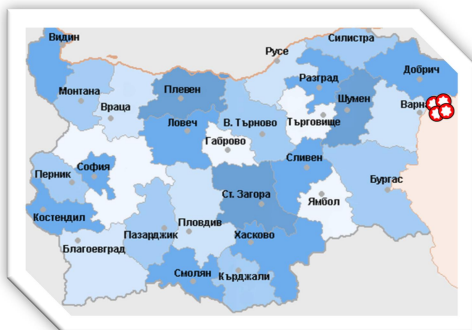
Комб. стопанство-язовир и зем.басейни

Комб.стопанство-садки и вани

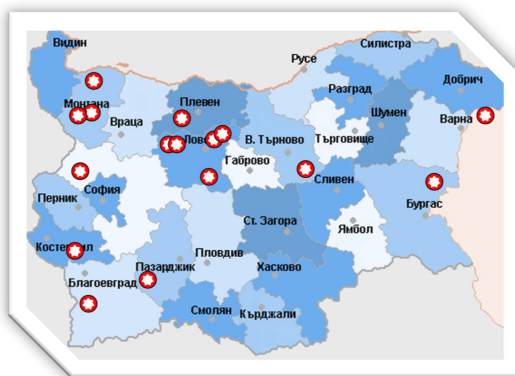
Фиг.122.Разположение на комбинираните стопанства, подпомогнати по мярка „Производствени инвестиции в аквакултурата“ от ПМДР

Мидените ферми - 4 бр.са разположени всичките в област Добрич (гр. Каварна) (Фиг.123).

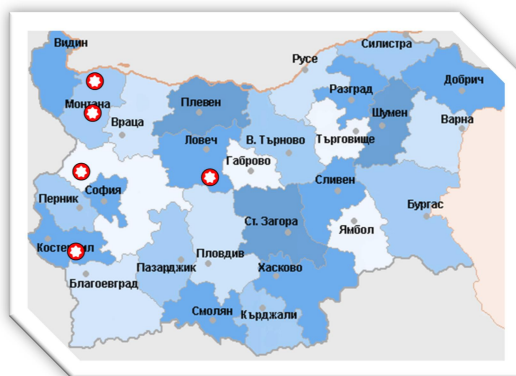
Фиг.123. Разположение на мидените ферми, подпомогнати по мярка „Производствени инвестиции в аквакултурата“ от ОПМДР.

На Фиг.124 е посочено разпределението в страната на подпомогнатите по мярка „Нови производители на аквакултури“ от ОПМДР рибовъдни стопанства. Рибовъдните стопанства са разположени в 8 области. Най-много подпомогнати стопанства има в област Ловеч - 5 бр.; следвани от област Монтана - 3 бр.; по 1 бр. стопанства има в област В.Търново, Плевен, Добрич, Бургас, Пазарджик, Кюстендили, Благоевград и София област.

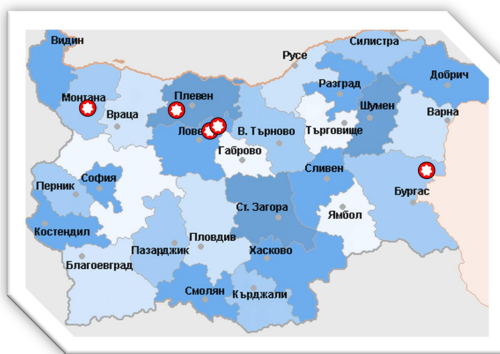
Фиг.124. Разположение на стопанствата, подпомогнати по мярка „Нови производители на аквакултури“ от ПМДР.

Стопанствата с рецикулационни системи (РСА) са разположени в 4 области - 2 бр. има в област Монтана и по 1 бр. в област Ловеч, Кюстендил и София област (Фиг.125).

Фиг.125. Разположение на стопанствата с рецикулационни системи (РСА), подпомогнати по мярка „Нови производители на аквакултури“ от ПМДР.

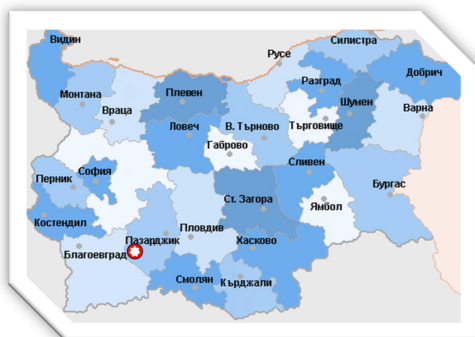
Садковите стопанства са разположени в 4 области - 2 бр. в област Ловеч и по 1 бр. в област Монтана, Плевен и Бургас (Фиг.126).

Фиг.126. Разположение на садковите стопанства, подпомогнати по мярка „Нови производители на аквакултури“ от ПМДР.

Подпомогнато е едно **язовирно стопанство**, разположено в област Пазарджик.

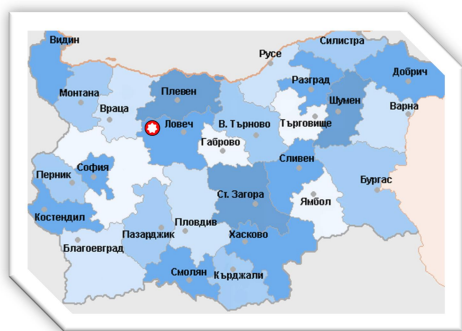
Комбинираните стопанства язовир и садки - 2 бр.; РСА, бетонни басейни и садки - 1 бр.; бетонни басейни и люпилня и язовир и садки - по 1 бр., са разположени съответно в област Ловеч, В.Търново и Благоевград (Фиг.127).

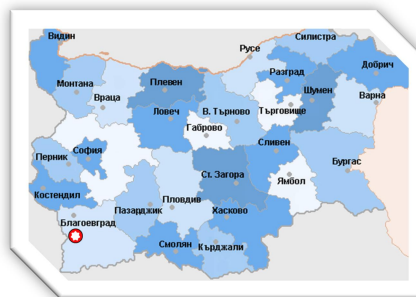
язовирни стопанства

язовир и садки

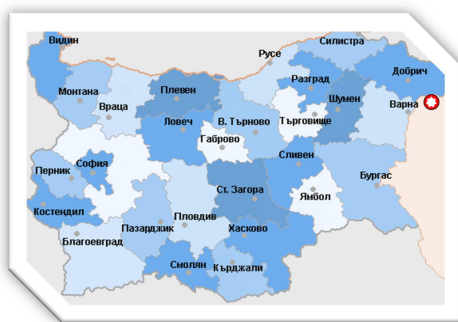
RAS, бетонни басейни и садки

бетонни басейни и люпилия

Фиг.127. Разположение на язовирните и комбинирани стопанства, подпомогнати по мярка „Нови производители на аквакултури“ от ПМДР.

Подпомогнатата **мидена ферма** е разположена в област Добрич (Фиг.128).

Фиг.128. Разположение на мидените ферми, подпомогнати по мярка „Нови производители на аквакултури“ от ПМДР.

Като **обобщение** може да се каже, че подпомогнатите стопанства по двете мерки - „Производствени инвестиции в аквакултурата“ и „Нови производители на аквакултури“ са разпределени относително равномерно из страната, като повече ферми има в Северна и Северо-Западна България, особено по мярка „Нови инвестиции в аквакултурата“.

Най-много подпомогнати стопанства има в област Монтана - 9 бр., следвана от област Ловеч - 8 бр., област Добрич - 6 бр., по 5 бр. има в област В.Търново и Пазарджик, по 4 бр. в област Варна и Ст.Загора, по 3 бр. в област Бургас и Благоевград, по 2 бр. в област Плевен, Пловдив и София област, по 1 бр. в област Враца, Силистра, Габрово, Хасково, Смолян и Кюстендил. В 10 области - Видин, Русе, Разград, Търговище, Шумен, Ямбол, Сливен, Кърджали, Перник и София град, няма подпомогнати рибовъдни стопанства по мярка „Производствени инвестиции в аквакултурата“ и „Нови производители на аквакултури“ от ОПРСР.

Област	Брой подпомогнати стопанства
Монтана	9
Ловеч	8
Добрич	6
В.Търново и Пазарджик	5
Варна и Ст.Загора	4
Бургас и Благоевград	3
Плевен, Пловдив и София област	2
Враца, Силистра, Габрово, Хасково, Смолян и Кюстендил	1
Видин, Русе, Разград, Търговище, Шумен, Ямбол, Сливен, Кърджали, Перник и София град	0

Таблица 49. Разпределение на подпомогнатите от ПМДР (2014-2020) рибовъдни стопанства по мярка „Производствени инвестиции в аквакултурата“ и „Нови производители на аквакултури“.

Въздействие на ПМДР (2014-2020) върху разнообразието от видове, обект на аквакултурата

В Таблица 50 и 51 са посочени видовете, обект на отглеждане в подпомогнатите стопанства с рециркуляционни системи (РСА).

Брой стопанства	Производствени инвестиции в аквакултурата (ПН)	Брой стопанства	Нови Производители (НП)	Общо стопанства
1	бяла тихоокеанска скарида			1
3	есетрови риби	1	есетрови риби	3
3	африкански сом	3	африкански сом	6
1	европейски сом и бяла риба-зарибителен материал			1
1	зар.материал от евр. сом	1	европейски сом	2
1	традиционни и нови стопански аквакултурни видове-личинки, укрепнали рибки, зарибителен материал			1
2	микроводорасли			2
12		5		17

Таблица 50. Видовете, обект на отглеждане в подпомогнатите стопанства с рециркуляционни системи (РСА) по мярка „Производствени инвестиции в аквакултурата“ и мярка „Нови производители на аквакултури“.

Видове аквакултури	Брой РСА
африкански сом	6
есетрови риби	4
европейски сом и бяла риба	2
микроводорасли	2
бяла тихоокеанска скарида	1
личинки, укрепнали рибки, зар. материал	1

Таблица 51. Видовете, обект на отглеждане в подпомогнатите стопанства с рециркуляционни системи (РСА) по ПМДР (2014-2020)

В шест от подпомогнатите стопанства с рециркуляционни системи ще се отглежда африкански сом, който е неместен и нов за аквакултурата в страната вид, но от 4 години вече се отглежда успешно в няколко ферми. В четири от РСА ще се отглеждат есетрови риби, които са местни за страната видове, но от скоро се отглеждат в условията на РСА, и то само в едно стопанство до сега, където са заменили първоначално заложената за отглеждане бяла риба. Успешно в условията на РСА се отглежда зарибителен материал от есетри до 10 см. В две от РСА ще се отглеждат местните за страната видове европейски сом и бяла риба - в едната РСА само европейски сом - зарибителен материал и риба за консумация, а в другата съвместно европейски сом и бяла риба. Опит в отглеждането на европейски сом в РСА в страната липсва, а такъв с бялата риба е доста оскъден. В една от РСА ще се отглежда бяла тихоокеанска скарида, която е неместен вид и опит в нейното отглеждане в страната липсва. В друга РСА ще се отглеждат основно личинки и укрепнали рибки от традиционни и нови видове за страната. В две от РСА ще се отглеждат микроводорасли - сценедесмус, хлорела и спинулина, които са заложи за отглеждане в две РСА и в ОПРСР (2007-2013), но производството от тях е изключително ниско, а едната ферма въобще не стартира и средствата са десертифицирани.

Като обобщение може да се каже, през новата оперативна програма в рециркуляционни системи ще се отглежда един нов неместен вид за страната - бялата тихоокеанска скарида, и един местен, но нов за РСА - европейския сом. Така броят на новите немесни видове в страната нараства на 3 вида - африкански сом и кижуч (от ОПРСР) и бяла тихоокеанска скарида (от ПМДР), а на местните, но нови за РСА видове на 4 вида - бяла риба, есетрови риби, европейски сом и микроводорасли.

В Таблица 52 и 53 са посочени видовете, обект на отглеждане в подпомогнатите стопанства със садки.

Брой стопанства	Производствени инвестиции в аквакултурата		Брой стопанства	Нови производители	
	Брой садки	Вид риба		Брой садки	Вид риба
1	50	шаран, дъгова пъстърва, европейски сом, есетра	1	6	шаран
2	12	европейски сом и бяла риба	2	5	европейски сом
3	8	шаран и дъгова пъстърва	3	16	дъгова пъстърва
4	6	есетрови риби (чига)	4	20	дъгова пъстърва
5	20	европейски сом и бяла риба	5	26	европейски сом
6	5	европейски сом	6	20	шаран, евр. сом, есетра
7	4	шаран и дъгова пъстърва	7	30	европейски сом
8	4	шаран	8	40	европейски сом, бяла риба, дъгова пъстърва
9	10	шаран, европейски сом, есетрови риби			
10	32	европейски сом и бяла риба			
11	6	европейски сом и бяла риба			
Общо	157			163	

В Таблица 52. Видовете, обект на отглеждане в подпомогнатите стопанства със садки по мярка „Производствени инвестиции в аквакултурата“ и мярка „Нови производители на аквакултури“ и брой садки в стопанството.

Всички отглеждани видове в подпомогнатите стопанства със садки са местни видове. Два вида - шаран и дъгова пъстърва, са традиционни за садковата аквакултура в страната. Есетровите риби също се усвърдиха трайно през последните години като обект на отглеждане в садки. Европейският сом се отглежда в единични садкови стопанства в страната, и то като допълнителен вид към основния вид шаран или есетра. Прецедент е отглеждането на бяла риба в садки, тъй като не е известно до сега някъде тя да се отглежда в садки, като това важи не само за страната, но и за Европа!

Видове аквакултури	Брой стопанства със садки
европейски сом	4
европейски сом и бяла риба	4
европейски сом, шаран, есетра	2
евр.сом, шаран, есетрови риби, пъстърва	1
шаран	2
шаран и дъгова пъстърва	3
Дъгова пъстърва	2
есетрови риби (чига)	1

Таблица 53. Видовете, обект на отглеждане в подпомогнатите стопанства със садки по ПМДР (2014-2020)

В най-много стопанства в садки - 11 бр. ще се отглежда европейски сом, като в 4 стопанства той ще се отглежда самостоятелно, в 4 стопанства заедно с бяла риба,

в 2 стопанства заедно с шаран и есетра и в 1 стопанство заедно с шаран, есетра и дъгова пъстърва.

В 5 стопанства ще се отглежда шаран, като в 2 стопанства той ще се отглежда самостоятелно и в други 3 заедно с дъгова пъстърва.

В 2 стопанства ще се отглежда дъгова пъстърва, а в едно стопанство чига.

В Таблица 54 са посочени видовете, обект на отглеждане в подпомогнатите **язовирни стопанства**.

Видове аквакултури	Брой стопанства
шаран, толстолоб, бял амур	9
шаран, толстолоб, бял амур, европейски сом	2
шаран, толстолоб, бял амур, евр.сом, бяла риба	1

В Таблица 54. Видовете, обект на отглеждане в подпомогнатите язовирни стопанства по мярка „Производствени инвестиции в аквакултурата“ и мярка „Нови производители на аквакултури“ и брой садки в стопанството

В подпомогнатите язовирни стопанства традиционно ще се прилага отглеждането на риба в поликултура. В най-много стопанства - 11 бр., се предвижда да се прилага класическата поликултура от шаран, толстолоб и бял амур. В останалите 3 стопанства тя е обогатена с хищни видове - в 2 стопанства с 1 вид хищник - европейски сом и в едно стопанство с 2 вида хищници - европейски сом и бяла риба.

В Таблица 55 са посочени видовете, обект на отглеждане в подпомогнатите **стопанства с бетонни басейни**.

Видове аквакултури	Брой стопанства
дъгова пъстърва	10
балканска пъстърва	1

В Таблица 55. Видовете, обект на отглеждане в подпомогнатите стопанства с бетонни басейни по мярка „Производствени инвестиции в аквакултурата“ и мярка „Нови производители на аквакултури“ и брой садки в стопанството

В подпомогнатите стопанства с бетонни басейни ще бъдат отглеждани традиционни видове риби - пъстървови риби, като в преобладаваща част от стопанства - 10 бр., обект на отглеждане ще бъде дъговата пъстърва, и само в 1 стопанство ще се отглежда балканска пъстърва.

В Таблица 56 са посочени видовете, обект на отглеждане в подпомогнатите **стопанства със землени басейни**.

Видове аквакултури	Брой стопанства
шаран, бял и пъстър толстолоб, бял амур	1
шаран - зарибителен материал	1
дъгова пъстърва	1
есетрови риби	1

В Таблица 56. Видовете, обект на отглеждане в подпомогнатите стопанства със землени басейни по мярка „Производствени инвестиции в аквакултурата“ и мярка „Нови производители на аквакултури“ и брой садки в стопанството.

Подпомогнатите стопанства със землени басейни са само само четири на брой и в тях ще се отглеждат традиционни за басейновата аквакултура видове – шаранови, пъстървови и есетрови видове - в поли - или монокултура, съответно за топловодните и студеноводните видове.

В *мидените ферми* се отглежда само местния вид черна мида.

Заложени за изпълнение в производствената програма на подпомогнатите по ПМДР (2014-2020 г.) рибовъдни стопанства количества аквакултури по мерки „Производствени инвестиции в аквакултурата“ и „Нови производители на аквакултури“

Най-ярък индикатор за въздействието на ПМДР е количеството произведена биомаса, подпомогното от Програмата. В следващите Таблицы е показано заложеното за производство количество биомаса в ПП на подпомогнатите стопанства по видове производствени мощности по двете мерки - „Производствени инвестиции в аквакултурата“ и „Нови производители на аквакултури“.

Общото заложено за изпълнение количество риба и други водни животни в ПП на подпомогнатите *стопанства с рециркуляционни системи* е **978 t/година** (Таблица 57).

Мярка	Брой РСА	Видове аквакултури	Заложено в ПП количество, t /година
Произведствени инвестиции в аквакултурата	1	бяла тихоокеанска скарида	22,57 t
	2	есетрови риби	50 t
	3	африкански сом	102 t
	4	микроводорасли - спирулина	4,5
	5	микроводорасли - хлорела, сценедесмус и спирулина	47 t
	6	европейски сом и бяла риба - зарибителен материал	20 t
	7	Есетрови риби за черен хайвер	0,5 t черен хайвер
	8	традиционни и нови стопански аквакултурни видове - личинки, укрепнали рибки, зар. материал	1,2 t
	9	есетрови риби за консумация	80 t
	10	африкански сом	100 t
	11	зар.материал от евр. сом	6,66 t
	12	африкански сом - зарибителен материал и риба за консумация	100 t
Нови производители на аквакултури	1	африкански сом	150-160 t риба за консумация и 22-23 t зарибителен материал
	2	африкански сом	40 t
	3	африкански сом	105 t
	4	африкански сом	50 t
	5	есетрови риби - зар. материали риба за консумация	65 t
	17	ОБЩО КОЛИЧЕСТВО	978 t

Таблица 57. Заложено за производство количество биомаса в ПП на подпомогнатите рециркуляционни системи (РСА)

По видове се очаква да се произведат следните количества/година: африкански сом - 630 t, есетрови риби - 195 t, европейски сом - 67 t, микроводорасли - 52 t, бяла тихоокеанска скарида - 22.6 t, бяла риба 10 t, личинки, укрепнали рибки и зарибителен материал от традиционни и нови видове риба - 1,2 t, и черен хайвер - 0,5 t (Таблица 58).

Видове аквакултури	Заложено в ПП количество по видове, t /година
африкански сом	630 t
есетрови риби	195 t
европейски сом	67 t
микроводорасли	52 t
бяла тихоокеанска скарида	22,6t
бяла риба	10 t
личинки, укрепнали рибки, зар. материал	1,2 t
черен хайвер	0,5 t

Таблица 58. Заложено за производство количество биомаса в ПП на подпомогнатите ферми с рециркуляционни системи (RAS) по видове хидробионти.

По отношение на африканския сом технологията за неговото производство е вече позната в страната и не би трябвало да се очакват проблеми в производството му, с изключение на размножаването и свързаното с него производство на зарибителен материал за рециркуляционните системи и то най-малко няколко пъти в годината. Проблемна според нас би била реализацията на пазара на произведеното количество, тъй като вече има работещи в страната две рециркуляционни системи с капацитет над 1000 t/година.

При европейския сом проблемно би било набавянето на зарибителен материал няколко пъти в годината, за да се обезпечи целогодишното производство на риба за консумация. Извънсезонното размножаване на сома е много специфичен процес, който в България не се прилага все още. Същото важи и за бялата риба и есетровите риби.

Общото заложено за изпълнение количество риба в ПП на подпомогнатите *садкови стопанства* е **1508 t/година** (Таблица 59).

Количествата са посочени като цяло за няколко вида аквакултури, които ще се отглеждат в садките, поради което не може да се даде отделното количество по видове.

Мярка	Бр. стопанства	Бр. садки	Видове аквакултури	Заложено в ПП количество, t/година
Производствени инвестиции в аквакултурата	1	4	шаран, дъгова пъстърва	35 t
	2	50	шаран, дъгова пъстърва, европейски сом, есетрови риби	174 t
	3	4	шаран	28 t
	4	12	европейски сом и бяла риба	20 t
	5	10	европейски сом, шаран, есетра	30 t
	6	8	шаран и дъгова пъстърва	53,82 t
	7	32	европейски сом и бяла риба	250-300 t
	8	6	есетрови риби (чига)	5.76 t
	9	6	европейски сом, бяла риба	14.5 t 10.4 t
	10	20	европейски сом и бяла риба	120 t
	11	5	европейски сом	31 t
	1	6	шаран	50-55 t
Нови производители на аквакултури	2	5	европейски сом	31.8 t
	3	16	дъгова пъстърва	64 t
	4	20	дъгова пъстърва	140 t
	5	26	европейски сом	120 t
	6	20	шаран, европейски сом, есетра	75 t
	7	30	европейски сом	100 t
	8	40	европейски сом, бяла риба, дъгова пъстърва	100 t
Общ бр. стопанства/садки/ количество	19	320		1 508 t

Таблица 59. Заложено за производство количество биомаса в ПП на подпомогнатите садкови стопанства

Като цяло от подпомогнатите садкови стопанства се очаква най-голямо производство на европейски сом и бяла риба, което е доста притеснително като очакване. При европейския сом това е свързано основно с особеностите на размножаването му и производството и достъпността на зарибителен материал, който да се отглежда в садките. Податливостта му към заболяване с *Ichthyophthirius multifiliis* също не е за подценяване, тъй като то може да доведе до големи загуби, особено в малки по размер язовири, в които са разположени някои от садковите стопанства.

По отношение на бялата риба, то тя не е подходящ обект за отглеждане в садки и поради това никъде до сега в Европа не се отглежда по този начин. При нея, както и при европейския сом, също така съществува проблем с размножаването и храненето ѝ с изкуствени фуражи. Набавянето на зарибителен материал, особено такъв, който е хранен с фураж и може да се отглежда в садките до риба с консумативни размери ще бъде проблемен.

Прави впечатление, че някои садкови стопанства са разположени в малки по площ и плитки язовири, в които хидрохимичните показатели на водата може да не задоволяват изискванията на вида, и по-специално на бялата риба. В такъв случай даже закупените по проекта аериращи устройства не биха помогнали на бялата риба да оцелее.

Имайки в предвид изложеното, според нас се очертават проблеми с производството на бяла риба и европейски сом в садковите стопанства поради две основни причини - наличност и достъпност до зарибителен материал и неподходящи параметри на язовирите за разполагане на садките.

Общото заложено за изпълнение количество хидробионти в ПП на подпомогнатите *язовирни стопанства* е **428 t/година** (Таблица 60).

Количествата са посочени като цяло за няколко вида аквакултури, които ще се отглеждат в поликултура, поради което не може да се даде отделното количество по видове.

Мярка	Бр. стопанства	Видове аквакултури	Заложено в ПП количество, t/година
Производствени инвестиции в аквакултурата	1	шаран, толстолоб, амур	20,6 t
	2	шаран, толстолоб, бял амур	67.6 t
	3	шаран, толстолоб, бял амур, евр.сом, бяла риба	14 t
	4	шаран, толстолоб, амур	10 t
	5	шаран, толстолоб, бял амур, европейски сом	87,8 t
	6	шаран, толстолоб, бял амур	50-70 t
	7	шаран, толстолоб, бял амур	45 t
	8	шаран, толстолоб, бял амур	10.5 t
	9	шаран, толстолоб, европейски сом, бял амур	32 t
	10	шаран, толстолоб, амур	42 t
Нови производители на аквакултури	1	шаран, толстолоб, бял амур	13,64 t
	2	шаран, толстолоб, бял амур	10-15 t
Общо количество			428 t

Таблица 60. Заложено за производство количество биомаса в ПП на подпомогнатите язовирни стопанства.

При някои от подпомогнатите язовирни стопанства може да се очакват проблеми в изпълнението на ПП, по-специално при тези, които ще инвестират значителни

суми в ремонтно-възстановителни работи на съоръженията на язовира (реконструкция на короната на стената; оформяне на предпазна дига и площадка; изграждане на преливник; смяна на изходна шахта и кран на основен/ни изпускател/и др.), и то при малка площ на язовира. При заложените тонове годишна продукция в ПП това изисква достигането на добиви от над 1000 kg/dka площ, което е недостигнат до сега рекорд в страната ни.

Общото заложено за изпълнение количество риба в ПП на подпомогнатите **стопанства с бетонни басейни** е **1 334 t/година** (Таблица 61). От това количество само 36 t (2.7%) са от балканска пъстърва, а останалото количество от 1 298 t е от дъгова пъстърва. Производството и на двата вида е етаблирано в практиката и при достатъчно количество вода не би трябвало да се очакват проблеми с изпълнението на ПП.

Мярка	Бр. стопанства	Видове аквакултури	Заложено в ПП количество, t/година
Производствени инвестиции в аквакултура	1	дъгова пъстърва	15 t
	2	дъгова пъстърва	116 t
	3	балканска пъстърва	36 t
	4	дъгова пъстърва	23 t
	5	дъгова пъстърва	55 t
	6	дъгова пъстърва	690 t
	7	дъгова пъстърва	225 t
	8	дъгова пъстърва	45 t
	9	дъгова пъстърва	40 t
Нови производители на аквакултури	1	дъгова пъстърва	88.75 t
Общо количество	10		1 334 t

Таблица 61. Заложено за производство количество биомаса в ПП на подпомогнатите стопанства с бетонни басейни.

Общото заложено за изпълнение количество аквакултури в ПП на подпомогнатите **стопанства със землени басейни** е **96 t/година** (Таблица 62). От това количество най-много е производството на дъгова пъстърва - 55 t, следвано от шарановите риби - 33,2 t и есетровите риби - 7.3 t.

Мярка	Бр. стопанства	Видове аквакултури	Заложено в ПП количество, t/година
Производствени инвестиции в аквакултурата	1	есетрови риби	7,3 t
	2	дъгова пъстърва	55 t
	3	шаран, бял и пъстър толстолоб, бял амур	32,4 t
	4	шаран - зар. материал	1,2 t
Общо	4		96 t

Таблица 62. Заложено за производство количество биомаса в ПП на подпомогнатите стопанства със землени басейни

При едно от подпомогнатите стопанства биха могли да се очакват проблеми с изпълнението на ПП, тъй като при посочените обеми от производство - 32,4 t, добивът от декар би трябвало да бъде 2 700 kg/dka.

Както бе посочено и при язовирните стопанства, така и тук се очертава слабост/пропуск/грешка при оценката на ПП на кандидатстващата ферма, а именно заявеното за производство количество риба не отговаря на реално постижимото за капацитета (dka) на съответната производствена мощност.

Общото заложено за изпълнение количество аквакултури в ПП на подпомогнатите мидени ферми е **1 244 t/година** (Таблица 63). Цялото количество е от черна мида.

Мярка	Бр. ферми	Вид аквакултура	Заложено в ПП количество, t/година
Производствени инвестиции в аквакултурата	1	черна мида	250 t
	2	черна мида	78 t
	3	черна мида	396 t
	4	черна мида	160 t
Нови производители на аквакултури	1	черна мида	360 t
Общо	5		1 244 t

Таблица 63. Заложено за производство количество биомаса в ПП на подпомогнатите мидени ферми.

В сравнение с ОПРСР, при ПМДР броят на подпомогнатите мидени ферми е три пъти по-малък - едва 5 бр., а също така и заложено за производство количество - 11 пъти по-малко. Отчита се явен отлив на бранша в инвестирането в мидени ферми.

Общо количество риба и други водни животни, заложено за производство в ПП в подпомогнати от ПМДР обекти за аквакултури

Общото количество аквакултури, заложено за производство в ПП на подпомогнатите стопанства (59 бр.) възлиза на **5 558 t/г.**, от които 4 037 t (72%) във обекти за аквакултури, подпомогнати по мярка „Производствени инвестиции в аквакултурата“ и 1551 t (28%) във ферми, подпомогнати по мярка „Нови производители“. В сравнение със заложено количество в подпомогнатите от ОПРСР стопанства - средно 4866 t (lim 2095-6774 t), от ПМДР е заложено подпомагането на средно 690 t повече продукция.

Заложено производство в новите стопанства (41 бр.) по двете мерки на ПМДР е 3 500 t/г, което представлява повече от половината - 62,6%, от общото заложено количество - факт, който може да се окаже проблемен в изпълнението на ПП поради недостатъчния опит на стартиращите стопанства.

мярка	във всички подпомогнати стопанства (59 бр.)	в новите стопанства (41 бр.)
Производствени инвестиции в аквакултурата	4037t/г	1949 t/г
Нови производители на аквакултури	1551 t/г	1551 t/г
Общо количество риба и други водни животни, заложиени за производство в ПП	5588 t/г	3500t/г

Таблица 64. Количество аквакултури, заложиено в ПП в мерките по ПМДР стопанства Сектор „малки проекти“

По сектор „Малки проекти“ са пододени 23 проектни предложения и са сключени общо 20 договора. По мярката е подпомогнато закупуването на основни за дейността на рибовъдните стопанства технически съоръжения и уреди, като: аератори, помпи, люпилни апарати и инкубаторни шкафове, мрежи за садки, трактори и прикачен инвентар, моторни коси, моторни триони, лодки, двигатели за лодки, електрически генератори, фотоволтаични LED лампи, косачки за подводно косене на подводна растителност, газови оръдия, грибове, фургони, машини за сортиране на риба, автономни фотоволтаични системи, системи за видеонаблюдение, видеозон, транспортни колички и др.

Мярката според нас е изключително ефективна и за напред трябва да се използва по-интензивно за подпомагане на рибопроизводителите.

Мярка „Аквакултури, осигуряващи екологични услуги“

По мярка „Аквакултури, осигуряващи екологични услуги“ са подадени и одобрени 4 проектни предложения, по които са сключени договори.

По мярката се предвижда подпомагане под формата на годишни компенсации за претърпени производствени загуби от защитени рибоядни птици, а също така и компенсиране за пропуснати ползи при отглеждането на аквакултури в рибовъдни стопанства в резултат на прилагане на методи за развитие на аквакултури, съвместими с конкретните потребности на околната среда и подлежащи на специфични изисквания за управление в резултат от определянето на защитени зони по „Натура 2000“ в съответствие с директиви 92/43/ЕИО и 2009/147/ЕО.

Подпомагането по тази мярка е изключително важно за сектор „Аквакултури“, тъй като загубите от защитени рибоядни птици са изключително високи и касаят стопанства, опериращи в цялата страна. Поради това учудващо нисък е броят на попадените проекти, тъй като за да запазят конкурентноспособността си на пазара тези стопанства наистина се нуждаят от финансово подпомагане.

Подсектор Рибопреработка

Подсектор Рибопреработка се подпомага от мерки по Приоритет на Съюза 5 - *Насърчаване на предлагането на пазара и преработката.*

Дейностите, които са били отворени за подпомагане са разписани по членове от Регламент 508/2014 г., а именно: чл. 66 Планове за производство и предлагане на

пазара, чл. 68 Мерки за предлагане на пазара, чл. 69 Преработване на продуктите от риболов и аквакултури.

От допустими и отворени дейности по три члена от Регламента, проектни предложения и сключени договори са подадени по дейности по 2 члена, а общият брой на сключени договори е 35, като 4 договора са прекратени, т.е. реално се изпълняват 31 договора (Таблица 65).

№ на процедура/член от Регламент 508/2014 г.	Име на процедурата	Брой сключени договори
чл. 66	Планове за производство и предлагане на пазара	0
чл. 68	Мерки за предлагане на пазара	9
чл. 69	Преработване на продуктите от риболов и аквакултури	22
	Общо	31

Таблица 65. Брой сключени договори по Приоритет на Съюза 5 - Насърчаване на предлагането на пазара и преработката.

С най-голям интерес от страна на бизнеса са дейности за подпомагане по мярка „Преработка на продуктите от риболов и аквакултури“, като броят на сключените договори е 26 бр. Интерес е проявен и към мярката „Мерки за предлагане на пазара“, като сключените договори са 9 бр.

По мярка „Преработка на продуктите от риболов и аквакултури“ от ПМДР са подпомогнати общо 26 рибопреработвателни предприятия. В повече от тях ще се преработва основно морски видове риба и други водни организми - риба, черупчести и мекотели от риболов и аквакултури от страната, такива от вътреобщностна търговия, а също и от внос от трети страни (съомга, лаврак, ципура, черна мида, бяла тихоокеанска скарида, риба тон, скумрия, хек, акула, шпрот, барбуния, ватус, калкан, лефер, сафрид, херинга, трициона, паламуд). В шест от тях се преработва сладководна риба от аквакултура от страната - дъгова пъстърва, африкански сом, шаран, толстолоб, европейски сом, бял амур, есетрови риби и др. , а в едно ще се произвежда хранителна добавка от водораслова биомаса - хлорела и спинулина.

Въздействие на ПМДР (2014-2020) върху появата на нови стопанства

ПМДР (2014-2020) е подпомогнала появата на 11 нови предприятия за преработка на риба и други водни животни по мярка „Преработване на продуктите от риболов и аквакултури“ (от общо 22 бр. подпомогнати) и модернизацията и реконструкцията на 11 съществуващи предприятия.

Заложени за изпълнение в производствената програма на подпомогнатите от ПМДР (2014-2020 г.) количества риба и други водни животни за преработка от риболов и аквакултура

Най-ярък индикатор за въздействието на ПМДР е количеството преработена биомаса, залегнало н ПП. В Таблица 66 е показано заложеното за преработка количество биомаса от подпомогнатите преработвателни предприятия.

Вид преработвателно предприятие	Количество заложена в ПП продукция за преработка (t/година)
реконструирано и модернизирано	8 564,00
ново предприятие	3 641,00
Общо заложено в ПП количество (t/година)	12 205,00

Таблица 66. Количество заложена в ПП продукция за преработка (t/година)

Общото количество заложена в ПП продукция за преработка в подпомогнатите предприятия възлиза на 12 205 t/година, като то е около 2,5 пъти повече в съществуващите предприятия, получили подпомагане за реконструкция и модернизация. В сравнение със заложеното количество в подпомогнатите от ОПРСР предприятия (17 бр.) - средно 5 700 t/година (lim 1 350-13 500 t), от ПМДР е заложено подпомагането на около 12 000 t продукция/година (от 22 бр. предприятия), те около 2 пъти повече.

Като **обобщение** може да се каже, че предприятията, подпомогнати от ПМДР (2014-2020 г.) по мярка „Преработване на продуктите от риболов и аквакултури“ подобно на тези, подпомогнати от ОПРСР се характеризират с много добра обосновка на проектните предложения и целево използване на отпуснатите средства. Както и през ОПРСР може да се очакват затруднения с изпълнението на ПП при някои нови предприятия, чиято преработвателна дейност е свързана и зависима от продукцията на нови видове, в случай, че възникнат проблеми с тяхното производство.

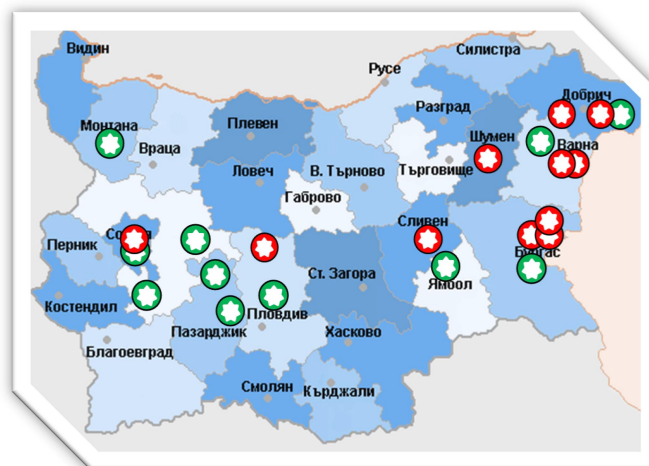
Въздействие на ПМДР (2014-2020) върху разнообразието от видове, обект на преработката

Въздействието на ПМДР (2014-2020) върху разнообразието от видове, обект на преработка, се изразява основно във включването на нови за страната видове като африканския сом, и нови за РСА видове като есетровите риби, а също така и на микроводорасли, т.е. затвърждават се видовете, навлезли по времето на ОПРСР. Нов вид в преработвателния сектор за този програмен период е бялата тихоокеанска скарида, чиято преработка е свързана и зависима от стопанството за отглеждането ѝ в условията на рециркулационна система, т.е. в случай на неизпълнение на ПП на стопанството или при проблеми при експлоатацията му, се очаква и преработвателното предприятие да има проблеми с ПП. Такива случаи на зависимост между производство и преработка са констатирани и през предходния програмен период, и то специално при новите видове риба и в двете подпомогнати стопанства за преработката на биомаса от микроводорасли, чиято дейност е зависима от производствените мощности за тяхното култивиране.

Като заключение може да се каже, че чрез ПМДР (2014-2020) са подпомогнати предприятия, преработващи традиционни за страната морски видове риби, черупчести и мекотели и сладководни видове - основно дъгова пъстърва и шаранови видове. Наред с това е направен опит да се разнообрази видовият състав на обектите на преработка (африкански сом, есетрови риби, хранителни

добавки от микроводорасли и бяла тихоокеанска скарида), и то основно в подпомогнатите преработвателни предприятия, построени паралелно със стопанства за тяхното производство.

Териториално разпределение на подпомогнатите от ПМДР (2014-2020) рибопреработвателни предприятия

Фиг.129. Териториално разпределение на подпомогнатите рибопреработвателни предприятия по ПМДР (2014-2020)

- Легенда: - Нови предприятия
 - Разширение и модернизация на съществуващи предприятия

Подпомогнатите рибопреработвателни предприятия по ПМДР са разположение в 11 области (Фиг.129), като 4 бр. има в област Бургас; 3 бр. има в област Добрич и Варна, по 2 бр. в София и област София, Пазарджик и Пловдив, и по 1 бр. в останалите области Монтана, Шумен, Сливен и Ямбол.

Резултати от подхода ВОМР - принос за развитието на регионите

Прилагане на подхода ВОМР в ОПРСР (2007-2013)

Приносът на ОПРСР (2007-2013) за развитие на регионите се изразява в изпълнението на Приоритетна ос 4 „Устойчиво развитие на рибарските области“ от ОП, чиято основна цел е устойчивото развитие на рибарските области и подобряване качеството на живот в съществуващите рибарски общности.

Според данни от Окончателния доклад за изпълнение на ОПРСР са създадени шест МИРГ: „Шабла-Каварна-Балчик“, „Поморие-Несебър“, „Приморско-Созопол-Царево“, „Български Черноморски Сговор Бяла-Долни чифлик-Аврен“, „Главиница-Тутракан-Сливо поле“, „Високи Западни Родопи: Батак-Девин-Доспат“, които покриват територия от 7 375 km² и население от 211,80 хил. души, с което се отчита постигане на целите, заложи в Оперативната програма. Четири от групите са разположени в района на Черноморското крайбрежие, една по поречието на р. Дунав и една от групите е вътрешно-териториална.

Общият брой на подадени местни стратегии за развитие по ос 4 е 8. Общият брой на сключените договори с Местни инициативни рибарски групи (МИРГ) е 6 бр. Общият брой регистрираните проектни предложения в МИРГ по местните стратегии за развитие е 347, от които по 229 са сключени договори за предоставяне на безвъзмездна финансова помощ.

За периода на прилагане на стратегията са проведени 82 дейности с цел популяризиране на консумацията на местни продукти от риболов и аквакултура; създадени са 59 нови туристически продукта; създадени или обновени са 74 бр. туристически атракции; възстановени са 42 зони за отдих и са проведени над 50 фестивали, концерти, изложби, панаири итн.

Броят на новосъздадените работни места на територията на МИРГ достига 411, като 153 от тях са заети от жени. Общо за целия период на прилагане на местните стратегии за развитие са създадени 8 бр. работни места в рибвъдните стопанства, като всички те са на територията на МИРГ „Високи Западни Родопи: Батак-Девин-Доспат“; 173 бр. работни места в сферата на рибопреработката, от които 153 бр. са на територията на МИРГ „Шабла-Каварна-Балчик“; голям брой работни места са създадени и в сферата на услугите - 172 бр.

Прилагане на подхода ВОМР в ПМДР (2014-2020)

Приносът на ПМДР (2014-2020) за развитие на регионите се изразява в изпълнението на Приоритет на Съюза 4 - *Увеличаване на заетостта и териториалното сближаване*, така както е разписано по членове от Регламент 508/2014: чл. 62. Подпомагане от ЕФМДР за водено от общностите местно развитие и чл. 63 Изпълнение на стратегиите за водено от общностите местно развитие, като основна цел е устойчивото развитие на рибарските области и подобряване качеството на живот в съществуващите рибарски общности.

Към момента са сключени договори с девет Местни инициативни рибарски групи (МИРГ) - „Шабла-Каварна-Балчик“, „Несебър-Месемврия“, „Бургас-Камено“, „Български Черноморски Сговор Бяла-Долни чифлик-Аврен“, „Поморие“, „Варна, район Аспарухово-Белослав-Аксаково“, "Високи Западни Родопи: Батак-Девин-Доспат", „Самоков“ и „Пазарджик“. Шест от групите са разположени в района на Черноморското крайбрежие, а три във вътрешността на страната.

Общият брой на подадени местни стратегии за развитие е 9, като всички стратегии са разработени от местните заинтересовани страни, така че максимално да отговарят на местните нужди.

Общият брой на сключените до момента договори по мерките от Стратегиите Местните инициативни рибарски групи (МИРГ) е 13 бр., както следва:

МИРГ „Български Черноморски Сговор Бяла-Долни чифлик-Аврен“ е сключила 3 договора за подкрепа на инфраструктурни дейности, подобряване на средата на живот и опазване на околната среда.

МИРГ „Варна-Белослав-Аксаково“ е сключила 3 договора за подкрепа на създаване на два информационно-образователни центъра и облагородяване на

обществена зона и изграждане на Общински пазар, включващ сектор за продажба на пресни и преработени риба и други водни животни, осигуряване на лед и риболовен инвентар в гр. Белослав,

МИРГ „Пазарджик“ е сключила 2 договора - за подкрепа на модернизация на сграда за преработка на аквакултури и предприятие за преработка на продукти от аквакултури и за изграждане на пристройка за филтърни системи към сграда за производство на аквакултури и доставка на седиментни филтри за пречистване на водата.

МИРГ "Високи Западни Родопи: Батак-Девин-Доспат" е сключила 2 договора за подкрепа - за развитие на туристическите атракции в община Батак, чрез възстановяване на рибовъдно стопанство в с. Фотиново и изграждане на експозиционен рибарски център в гр. Девин и разработване на мобилно информационно приложение за предоставяне на информация в полза на рибарските общности и насърчаване на риболовния туризъм в рибарската територия.

МИРГ „Шабла-Каварна-Балчик“ е сключила 3 договора за подкрепа за технологично оборудване и обзавеждане на предприятие за преработка на двучерупчести, черупчести, риба и други водни животни от аквакултура и риболов; за осигуряване на достъпна среда и създаване на зона за спорт, отдих и свободно време на рибарската общност и жителите на гр. Балчик и за изграждане на Морски клуб в рибарско селище Кария, община Шабла.

Като обобщение може да се каже, че поради късното стартиране на дейностите по тази приоритет на Съюза, до момента броят на проектните предложения и сключените договори е нисък, но се очаква подобно на ОПРСР, МИРГ да бъдат много активни в усвояването на финансовата помощ и да допринесат за устойчивото развитие на местните рибарски области.

Въздействие върху заетост, възрастова структура, възникване и устойчивост на стопанства и др.

Принос на ОПРСР (2007-2013)

В Окончателния доклад за изпълнение на ОПРСР се отчита, че от макроикономическа гледна точка, с оглед сравнително малкото средства, предвидени по ОПРСР, ефектите от нея са с по-ограничен размер, но са били съществени за развитието и подобряването на ефективността на сектора.

Най-същественият ефект от програмата се отчита по отношение на нарастването на частните инвестиции в размер на 23 745 232 евро (сертифицирани разходи), съпровождащи реализираните интервенции.

В резултат на модернизацията на сектор „Рибарство“ и разширението на дейността се наблюдава и лек ръст в търсенето на работна ръка. Общо за ОП са създадени 1110 нови работни места, от които 440 са за жени. Броят на заетите в рибовъдните стопанства, подкрепени по ОПРСР възлиза на 238 души, от които 44

са жени. Създадени са 411 нови работни места при изпълнение на проекти по МСР, 153 от които са за жени.

В дългосрочен план очакванията са за по-осезаемо проявление на положително влияние на Оперативната програма върху основните макроикономически показатели под формата на увеличена икономическа дейност, повече заетост и подобрене на нетното въздействие върху платежния баланс.

В Таблица 67 са посочени ефектите от изпълнението на ОПРСР към 2015 г. по макроикономически показатели

Макроикономически показател	Ефект към 2015 г.
БВП	0.1%
Износ на стоки и услуги	0.1%
Внос на стоки и услуги	0.3%
Текуща сметка, % от БВП	-0.1 п.п.
Частно потребление	0.1%
Частни инвестиции	0.4%
Заетост (15-64 г.), хил.	0.1%
Коефициент на безработица (15-64 г.)	-0.03 п.п.
Средна работна заплата	0.05%
Инфлация по ХИПЦ	0.03 п.п.
Бюджетен баланс, % от БВП	0 п.п.

Таблица 67. Ефекти от изпълнението на ОПРСР към 2015 г. по макроикономически показатели

Принос на ПМДР (2014-2020)

На този етап е още рано да се направят изводи за ефекта от прилагането на ПМДР, но със сигурност може да се каже, че:

- инвестирано е в изграждането на нови производствени мощности и в реконструкцията на съществуващи, което ще намери пряко отражение в увеличаването на продукцията на аквакултури.
- инвестирано е и в ново строителство, реконструкцията и модернизацията на редица преработвателни предприятия, което ще затвърди имиджа на преработвателния бранш като водещ в ефективното усвояване на средства от ПМДР и подсектор с най-висока припадна стойност и експортно-ориентирана продукция.
- очаква се откриването на нови работни места в новосъздадените стопанства/предприятия.

- инвестирано е в нови лодкостоянки и реконструкция на пристанища, което ще доведе до по-добри условия на труд за рибарите

„Научени/ненаучени уроци“ за следващия програмен период

Допуснати грешки при прилагането на двете ОП

- ниското качество на постъпилите проектни предложения от сектор Аквакултури, без професионална обосновка, водещо до анулирането им в процеса на изпълнение или до невъзможност за изпълнение на ПП. За разлика от тях проектните предложения от сектор Преработка са много добре обосновани и целево насочени.
- инвестиционните проекти в сектор Аквакултури са тромави, обхващат много допустими дейности, с цел по-добро класиране, което ги натоварва излишно и нерационално с нерентабилни/излишни дейности (напр. инвестиции в размножителния процес)
- необходимо е да се стимулира подпомагането на инвестиционни проекти с по-малък размер, които касаят основно модернизация на съществуващи стопанства и предприятия
- липсата/ограничената организираност в професионални организации на производители на аквакултури определено има принос за хаотичното и с ниско качество на предлаганите на проекти в областта на аквакултурата.
- бенефициенти, неизпълнили производствените си програми по проекти по ОПРСР, са спечелили проекти и по ПМДР, което може да мултиплицира проблеми от преходния програмен период.
- критериите за допустимост да са различни от тези за избор на проекти.
- недостатъчни/липсващи обучения за повишаване на квалификацията (технологична и производствена) на служителите, отговорни за одобрението на проекти, което води до рискови проекти/дейности и неизпълнение на ПП.
- при класирането на проекти да се въведе експертна оценка на технологичния проект като се привлекат външни експерти от научните звена и/или с повиши експертния капацитет на УО.
- налични в страната производствени мощности, подпомогнати от ОП, които не произвеждат или са некапацитени; това касае преди всичко нови производители на аквакултури и не се среща при действащи стопанства с история.
- одобрение на проекти за изграждане на производствени мощности в неподходящи водоеми (садки в малки и плитни язовири) или отглеждане на риба в несвойствени за тях мощности (бяла риба в садки)
- нереални производствени програми; заложените за производство количества в много случаи са нереалистични и целят да покрият по-високите прогнозни приходи, т.е да покажат по-кратки срокове при изплащането на инвестицията.

- голям брой рециркуляционни системи в страната, без наличие на обучен персонал с умения и квалификация за тяхната добра експлоатация.
- обвързване на инвестициите в аквакултурата с инвестиции в репродуктивния процес, което води до изграждане на много люпилни, без да има подготвен персонал да извършва размножителния процес, вкл. целогодишно, извънсезонно размножаване за нуждите на рециркуляционните системи.
- подпомагане отглеждането на нови видове без да е съобразена с биологията на вида и/или без да е налична етаблирана индустриална технология в страната за отглеждането им
- недостатъчно проучване на пазара за продажбите на новите видове
- недостатъчно подпомогнати проекти, предоставящи акваекологични услуги.
- Научните звена в областта на рибарството (университети и институти) са почти изключени от подкрепата на ОП. Ползите за сектора биха се увеличили, ако се подпомагат приложните изследвания на тези организации и се стимулира ориентирането на научните организации към тясна специализация, съобразно нуждите на сектора.

Прилагане на ОПМДР в други страни от ЕС

За сравнение на прилагането на ПМДР в други страни на ЕС са избрани след съгласуване Федерална Република Германия (стара страна-член на ЕС с добре развит сектор „Рибарство“) и Република Румъния (нова страна-член на ЕС), като и двете имат подобно на България както аквакултурен сектор, така и морски стопански риболов.

Прилагане на ЕФМДР във Федерална република Германия

Данните за прилагането на ЕФМДР в Германия са взети от https://www.agrar-fischerei-zahlungen.de/Fischerei_empfaenger.

От 16-те провинции на Федерална Република Германия (Фиг.130), 11 провинции са се възползвали от помощта на ЕФМДР: Шлезвиг-Холщайн, Мекленбург-Предна Померания, Бремен, Долна Саксония, Бранденбург, Северен Рейн-Вестфалия, Берлин, Саксония, Тюрингия, Бавария и Баден-Вюртенберг.

Фиг.130. Териториално разположение на 16 провинции в ФРГ.

В следващите Таблицы е представени броят на подпомогнатите проекти по отделните приоритетни оси във всяка една провинция.

1. Баден-Вюртенберг

Приоритет 2	брой
Строителство на ново стопанство за аквакултури	1
Модернизация на рибовъдно стопанство, вкл. подобряване на условията на труд и сигурност	4
Покупка на камион за транспорт за риба с кислородна уредба, вкл. ремарке	2
Приоритет 4	брой
Ново строителство на рибопереработвателно предприятие, вкл. машини и оборудване	1

2. Бавария

Приоритет 1	брой
Зарибяване със змиорка	8
Приоритет 2	брой
Строителни дейности по землени басейни	92

Реконструкция на землени басейни, вкл.електрифициране, покупка на аератори и др. оборудване	21
Ново строителство, вкл. на люпилни, складови помещения, кладенци, канализация, силози за фураж и др.	15
Закупуване на оборудване - аератори, помпи, система за наблюдение, аварийно електрозахранване, кантари, дозиметрични устройсва за кислород, ситеми за раздаване на фураж, уреди за мерене на мазнините в рибата, двигатели за лодки и др.	67
Закупуване на транспортни средства, вкл. ремаркета, контейнери, охлаждащи модули, товарачи и др.	28
Закупуване и монтаж на ограда против видри, вкл. разработване на план за защита от видри	8
Приоритет 4	
МИРГ проекти - юбилейни тържества, изложби, природен парк, басейн, мениджмънт и др.	13
Приоритет 5	
Закупуване на оборудване за преработка, вкл.хладилни транспортни средства и съоръжения за лед, строителство на сгради за преработка, хладилни складови помещения, центрове за директна продажба и др.	20

3. Берлин

Приоритет 1	брой
Зарибяване със змиорка в р. Елба	9

4. Бранденбург

Приоритет 1	брой
Зарибяване със змиорка	3
Научен проект - Изпитване на иновативни методи за мениджмънт на рибните популации при рибоулова в езера;	
Приоритет 2	
Акваекологични мерки - устойчиво развитие на шарановите стопанства, екстензивна експлоатация, провеждане на специални мерки за защита на биотопа съгласно приложен план.	45
Инвестиции в оборудване и модернизация на рибовъдно стопанство	15
Покупка на транспортно средство, вкл. мотори за лодки	6

Научен проект - определяне на иновативния потенциал на шарановъдството и разработване на концепции за устойчивост	1
Приоритет 5	
Инвестиции в модернизация на рибопереработката	10
Инвестиции в модернизацията на директната продажба на риба	18

5. Бремен

Приоритет 1		брой
Зарибяване със змиорка		12
Приоритет 4		
Провеждане на рибен форум, анкети във връзка с организиране на събития в рибарско пристанище, анализи за подобряване на изложби, разработване и прилагане на допълнително обучение за рибен сомелиер, юбилейни тържества, разработване на опознавателни мултивидия, разработване на бъдеща маркетингова стратегия за завилване на имиджа на рибните и морските продукти и с това за защита на работните места в сектор рибарство, реконструкция и въвеждане на риболовни съоръжения на траулер и др.		18
Приоритет 5		
Инвестиции в преработка и директна продажба - ново оборудване, вкл. машини за филетиране, прамахване на кожа, опаковъчни машини, хладилна техника и транспортни средства, хладилни камери, миячни машини и др.		13

6. Мекленбург-Предна Померания

Приоритет 1		брой
Временно прекратяване на улова на херинга		161
Временно прекратяване на улова на треска		153
Мероприятия за зарибяване със змиорка на вътрешни и крайбрежни води		34
Приоритет 3		
Оборудване и съоръжения за подобряване на контрола на риболовната дейност		4
Приоритет 4		
МИРГ проекти		13
Научни проекти от университети, институти и фирми		26

7. Саксония

Приоритет 2	брой
Аквакултура и акваекологични услуги - компенсация на допълнителни разходи и/или на загуби от печалба	94
Продуктивни инвестиции в аквакултурата	13
Приоритет 4	
МИРГ проекти	6
Приоритет 5	
Инвестиции в преработка и продажба	6

8. Тюрингия

Приоритет 2	брой
Продуктивни инвестиции в аквакултурата	3
Аквакултура и акваекологични услуги	34
Инвестиции в саниране на вътрешни водоеми	2
Приоритет 5	
Инвестиции в преработка и продажба	2

9. Нордрейн-Вестфален

Приоритет 1	брой
Зарибяване със змиорка и планове за мониторинг и наблюдение	2
Приоритет 2	
Продуктивни инвестиции в аквакултурата	21
Приоритет 4	
МИРГ проекти	4
Приоритет 5	
Преработка и продажби	3

10. Шлезвиг-Холщайн

Приоритет 1	брой
-------------	------

Временно прекратяване на риболов на треска	95
Временно прекратяване на риболов на херинг	9
Окончателно преустановяване на риболовна дейност	6
Зарибяване със змиорка на вътрешни и крайбрежни води	13
Модернизиране на борда на плавателен съд	4
Събиране на отпадаци, предупредителни устройства, приулов от птици, изследване на корморани	4
Изграждане на пристанищна структура	2
Подпомагане на млади риболовци - покупка на транспортно средство	1
Ново преработвателно предприятие	1
Конструкционен план за мултифункционален катамаран	1
Координиране на свободни сдружения за защита на тюлени и водолази в Балтийско море	1
Приоритет 2	
Аквакултури, осигуряващи екологични услуги	4
Изграждане на мрежа за компетентност в аквакултурата	1
Проучвателно изследване на възможността за отглеждане на стриди	1
Проучвателно изследване за използването на подпочвена солена вода за аквакултура	1
Приоритет 3	
Модернизация на кораби	3
Покупка на транспортни средства и резервни части	5
Контрол, наблюдение, обучение, офис оборудване	8
Приоритет 4	
МИРГ проекти	37
Научни проекти	
Изследване на разпределението на микропластмаси в животни във Ватенмеер	4
Сателитно класифициране на седименти и местообитания в крайбрежните води на Балтийско море	
Заснемане на мидени полета	
Изследване на някогашни мидени полета	

11. Долна Саксония

Приоритет 1	брой
Зарибяване със змиорка	18
Инвестиции за модернизация и оборудване на борда на кораба	6
Приоритет 2	
Аквакултура и акваекологични мерки в шарановъдство	7
Продуктивни инвестиции в аквакултурата, вкл. инвестиции в аератори и подобряване на качеството на водата в пъстървовъдството, подобряване на денитрификацията и модернизиране на рец. система	3
Приоритет 3	
Инвестиции в покупка на транспортни средства за контрол и наблюдение на рибарството	3
Приоритет 4	
МИРГ проекти	16
Приоритет 5	
Преработка и продажби	7

Допълнително, на федерално ниво, във връзка с провеждането на съвместни програми за контрол и инспекции (JDP = Joint Deployment Plan) е подпомогнато провеждането им с транспортни средства, а също така и изпълнението на програмата за събиране на данни за сектор Рибарство, която се изпълнява от Johann Heinrich von Thünen-Institut, Bundesforschungsinstitut für Ländliche Räume, Wald und Fischerei.

Най-интензивно от средствата на ЕФМДР са се възползвали провинциите Бавария, Бранденбург, Мекленбург-Предна Померания, Саксония и Шлезвиг-Холщайн.

Най-много проекти, подпомогнати по приоритетна ос 1 има в провинциите Мекленбург-Предна Померания и Шлезвиг-Холщайн, което се определя от местоположението на провинциите и традициите в риболова в Балтийско море и рибопреработката.

Най-много проекти, подпомогнати по приоритетна ос 2 има в Бавария, Саксония и Бранденбург, които са традиционни области в Германия с от векове развито сладководно рибовъдство – шарановъдство и пъстървовъдство.

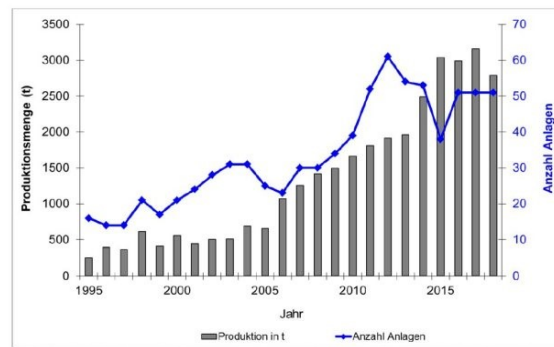
Проектите, подпомогнати по приоритетна ос 5 са разположени както във вътрешността на страната, така и по крайбрежието.

Като **обобщение** може да се каже, че докато по приоритети 1, 3, 4 и 5 подпомаганите проектни предложения са много сходни по тематика с тези в България (с изключение на зарибяването със змиорка), то при приоритет 2 –

продукционни инвестиции в аквакултурата, се открояват драстични различия, които се изразяват в следното:

- проектните предложения в Германия са конкретни, целево насочени към определена допустима за подпомагане дейност. От помощта са се възползвали много рибопроизводители с малки до средно големи суми за закупуване основно на специфично оборудване, модернизация на стопанствата, и по-малко за строителство на нови производствени мощности. В България подпомогнатите проекти са тромави, включват много допустими за подпомагане дейности, много често заложи в проекта само, за да съберат повече точки за класиране (инвестиции в репродуктивния процес, иновации и др.). От помощта са се възползвали малко рибопроизводители с относително големи суми. В подкрепа на казаното и за сравнение сме дали в **ПРИЛОЖЕНИЕ** пълния брой проекти, със суми и срокове, подпомогнати от ЕФМДР по приоритна ос 1 в провинция Бавария, чието производство от аквакултура по структура и обем е подобно на това в България.
- голям е броят на проектите в Германия, подпомогнати във връзка с предоставянето от шарановъдните басейнови стопанства на акваекологични услуги за компенсиране на допълнителни разходи и пропуснати приходи. Тази мярка в България се прилага с нисък интензитет, макар че броят на шарановите стопанства в страната е висок, както са високи и загубите, които се нанасят от рибоядните птици и други хищници. В тази насока трябва да се работи по-интензивно за популяризиране на възможността мярката да бъде прилагана по-често.
- подпомагане на голям брой рециркуляционни системи в България без в страната да има опит в експлоатацията на този вид производствена мощност, както и обучен и квалифициран персонал. В Германия има традиции от 1980 г. в експлоатацията на рециркуляционни системи, основно в топловодното рибовъдство. В рамките на ЕФМДР са подпомогнати единични съществуващи рециркуляционни системи във връзка с тяхното модернизиране и подобряване на експлоатацията им. В момента в Германия има около 50 рециркуляционни системи, които произвеждат общо около 2 800 t риба и скариди. В страната през последните години се наблюдава засилено строителство на рециркуляционни системи, но то е свързано основно с изграждането на инсталации за производство на биогаз, чиято топлина се използва в рециркуляционните системи и субсидиите, които се получават при използването на алтернативни енергийни източници. Основен обект на отглеждане е африкатският сом, като са построени рециркуляционни системи само за целогодишно размножаване и производство на зарибителен материал, които го предоставят на стопанствата с рециркуляционни системи за отглеждане до консумативни размери.

Това разделяне на репродуктивния и угоителния процес е удачно решение за осигуряване на независимост и сигурност в производството на национално ниво, без да е необходим внос от чужбина. Като продължение на производствения процес е разработена и маркетингова стратегия за неговото предлагане и налагане на пазара под формата на различни рибни продукти (основно филета, пастети, меки и твърди пушени салами и др.).

Фиг.131. Динамика на производството (сиви колони) и броя на регистрираните топловодни рециркуляционни системи (синя линия) през последните години във всички федерални провинции.

→ над 30 бр. подпомогнати проекти, изпълнени от научни институции – университети, институти и научни центрове. В България броят на проектите, изпълнявани от научни институти е само 2 бр.

ПРИЛАГАНЕ НА ОПМДР ВЪВ РЕПУБЛИКА РУМЪНИЯ

Подпомогнатите по линия на ЕФМДР проекти в Румъния са общо 402 бр. В Таблица 68 е представен броят на подпомогнатите проекти по отделните приоритетни оси.

Приоритет 1	11 проекта
Изграждане и оборудване на покрити лодкостоянки	8
Изграждане на център за първа продажба на риба, мекотели и ракообразни	1
Инвестиции на борда на кораба за обработка на улова	1
Инвестиции за подобряване на безопасността на рибарите	1
Приоритет 2	144 проекта
Продуктивни инвестиции в аквакултурата	83
Продуктивни инвестиции в аквакултурите - ефективно използване на ресурсите, намаляване на използването на вода и химикали, рециркуляционни системи за минимизиране на използването на вода	5
Продуктивни инвестиции в аквакултурите - повишаване на	3

енергийната ефективност, възобновяема енергия	
Услуги по управление и консултантски услуги за рибовъдни стопанства	5
Аквакултури, осигуряващи екологични услуги - Компенсация на загубите на доходи, причинени от прилагане на режими за опазване на околната среда и защита на зони Natura 2000	45
Мерки в областта на здравето на животните и хуманното отношение към тях – Издаване на ръководство за добри практики	3
Приоритет 3	4 проекта
Подпомагане на мониторинга и контрола в сектор Рибарство	3
Изпълнение на програмата за събиране на данни от сектор Рибарство риболовния сектор на Румъния	1
Приоритет 4	219 проекта
Подготвително подпомагане - създаване на МИРГ	28
Интегрирани стратегии за местно развитие	23
Изпълнение на стратегии за водено от общностите местно развитие	168
Приоритет 5	18 проекта
Преработка и предлагане на пазара	18

Най-много на брой проекти са подпомогнати по приоритетна ос 4 във връзка с изпълнението на стратегиите за водено от общностите местно развитие, като болшинството от тях са много конкретни и касаят изпълнението на важни за определен регион дейности. Наред с типичните за този приоритет проектни дейности, са подпомогнати и много дейности, касаещи образователни инициативи и са създадени много образователни центрове.

На второ място по подпомогнати проекти се нарежда приоритет 2 - 144 проекта. Броят на проектите е най-висок в направление „Продуктивни инвестиции в аквакултурата“ - 83, като по-голяма част от проектите касаят модернизация и реконструкция на съществуващи стопанства чрез закупуване на ново оборудване или ремонтни дейности. На второ място по интерес са проектите по направление „Аквакултури, осигуряващи екологични услуги - Компенсация на загубите на доходи, причинени от прилагане на режими за опазване на околната среда и защита на зони Natura 2000“ - 45 броя. Както бе вече споменато, в България броят на тези проекти е само 4, т.е. 11 пъти по-нисък, въпреки че броят на шарановите стопанства, които биха могли да са основни ползватели на тази мярка е висок, както са високи и загубите от рибоядните птици и спазването на режими в НАТУРА 2000. Подпомогнато е създаването на 5 стопанства с рециркуляционни системи, т.е почти 4 пъти по-малко в сравнение с България, където броят им е 19.

Проектите, касаещи повишаване на енергийната ефективност и използване на възобновяема енергия са 3 броя.

По две мерки „Услуги по управление и консултантски услуги за рибовъдни стопанства“ и „Мерки в областта на здравето на животните и хуманното отношение към тях“ са сключени съответно 5 и 3 договора, за разлика от България, където прием на проекти по тези направления въобще не е отварян. По тази мярка в Румъния е подпомогнато създаването в университети и научни институти на 5 регионални консултативни центъра за насърчаване на устойчивата аквакултура, и са издадени 3 ръководства за добри практики в аквакултурата от научни институти и университети - Ръководство за добри практики за отглеждане на сладководни видове риба за развитие на устойчива, ефективна и конкурентна аквакултура в Румъния; Ръководство за добри практики по отношение на възпроизводството и постембрионното развитие на сладководни видове риби в Румъния; Оценка на благосъстоянието на румънските пъстървови видове в контекста на повишаване на производителността и качеството на продуктите.

По приоритетна ос 4 - Преработка и предлагане на пазара, са подпомогнати 18 предприятия, т.е. 1.7 пъти по-малко в сравнение с България, където броят им е 31.

Като **обобщение** може да се каже, че в Румъния в сравнение с България са подпомогнати по-малко проекти по приоритет 1. При приоритет 2 – производствени инвестиции в аквакултурата, се открояват различия, които се изразяват в повече подпомогнати стопанства, извършващи модернизация и реконструкция на съществуващи производствени мощности, като проектните предложения са конкретни и касаят подпомагането на единични или малко от допустимите дейности; повече подпомогнати стопанства, извършващи акваекологични услуги; изграждане на по-малко стопанства с рециркулационни системи; подпомагане изграждането на консултантски центрове за аквакултура и издаване на ръководства за добри практики, т.е. по-тясно привличане на университетите и институтите, занимаващи се с рибовъдство в оказване на помощ на сектора.

СРАВНЕНИЯ И ИЗВОДИ ОТ ПРЕГЛЕДА НА СЪСТОЯНИЕТО НА СЕКТОР РИБАРСТВО В ГЕРМАНИЯ И РУМЪНИЯ

Прегледът на състоянието на сектор Рибарство в Германия и Румъния е представен в **ПРИЛОЖЕНИЕ**.

На фона на изложената информация за състоянието на сектор Рибарство в други две страни на ЕС - Германия (стар член на съюза с добре развито рибарство) и Румъния (нов член на съюза), могат да се направят следните сравнения и изводи:

- Риболовът в Черно море е основно дребномащабен. За разлика от Германия, в България и Румъния липсват големи риболовни кораби, които да оперират в далечни дестинации, а риболовът се извършва основно в крайбрежните зони.

- Уловът на рапана се осъществява от по-дълго време и е по-добре развит в България, в сравнение с Румъния, като представлява основна експортна стока.
- Преработвателната индустрия е добре развита в България и отговаря подобно на другите две страни на всички стандарти за качество и безопасност на произведените рибни и нерибни продукти.
- И в трите страни се преработва основно суровина, внесена от чужбина, тъй като предпочитаният начин за реализация на собствените улови и производството от аквакултури е директната продажба, най-често в цял вид и охладена.
- Риболовът във вътрешни водоеми в България не е разрешен, за разлика от Румъния и Германия, където съществува стопански риболов във вътрешни водоеми, включително в езера и реки.
- Аквакултурата в България, топловодна и студеноводна, датира от около 100 години, за разлика от Германия където е с хилядолетна история.
- В Германия и Румъния преобладаваща форма на топловодната шаранова аквакултура е екстензивното отглеждане в относително големи водоеми, основно на базата на естествената хранителна база. В България шарановъдството се развива основно в малки и средни язовири, като се прилага полуинтензивната форма на отглеждане в поликултура, с използване на зърнени фуражи. Действащите специализирани шаранови стопанства в страната са малко.
- Садковата аквакултура в Германия и Румъния е ограничена, за разлика от България където съществуват садкови стопанства с капацитет от 1 000-2 400 t/година, разположени в големите държавни язовири. Допускането на този метод за отглеждане на риба, въпреки влиянието което продуктите от метаболизма на рибата и остатъчните количества фураж биха имали върху евтрофикацията и екологичното състояние на водоемите, е възможно поради относително краткото ретензионно време на водата в язовирите, т.е. водата в язовира се сменя 1.8-2.0 и повече пъти в рамките на една година, вследствие на екстракцията й основно за целите на енергодобива, с което се отмиват и голяма част от биогенните, възникнали вследствие на аквакултурната дейност. В Германия практически не се издават разрешителни за създаване на садкови стопанства. В България в момента от ИРА, Пловдив се разработват и определят допустимите за отглеждане количества риба в садки в големите държавни язовири, (т.н. екологичен капацитет на водоема), без те да имат отрицателно влияние върху качеството на водата и екологичния статус/потенциал на водоема, включително разработването на критерии за допустимост за изграждане на садкови стопанства в малки и средни язовири.

- В Германия се отдава голяма значение на зарибяването на естествените водоеми с риби от аквакултура за целите на любителския риболов и опазване на биоразнообразието, с което се увеличава социална и природозащитна значимост на аквакултурите. В България дейностите по опазване на рибните запаси към момента са доста хаотични и се извършват без регламентирани правила.
- В Германия се цели устойчиво развитие на първо място на шарановъдството като основен традиционен поминък в големи области в страната, и на пъстървовъдството като семеен бизнес в малки стопанства. Новите видове за страната или аквакултурата навлизат бавно, като много от технологиите за тяхното производство са още на етап изпитване и етаблиране от изследователските институти. В България навлизането на нови видове е основно в стопанствата с рециркулационни системи, като са налице трудности в тяхното отглеждане, именно поради липса на етаблирани технологии за отглеждане и ниския/липсващ опит на персонала в стопанствата.
- В България съществуват единични специализирани отрасни стопанства за производство на зарибителен материал. Въпреки инвестициите в „репродуктивния процес”, субсидирани в много стопанства от ПМДР, оплоден хайвер (пъстърва), личинки/укрепнали риби (африкански сом, бяла риба) и зарибителен материал (есетрови риби) продължават основно да се внасят от чужбина. В Германия съществува такъв тип стопанства, които гарантират качество и добър здравословен статус на зарибителния материал на национално ниво, без да има зависимост на аквакултури от внос, вкл. на болести.
- В Германия се работи много върху създаването и изпитването на мултифункционални ваксини (орални), основно за пъстърва и шаран. В България такава изследвания липсват, а необходимостта от тях е голяма.
- Култивирането на миди в Балтийско море (Wattensee) се извършва в рамките на национални паркове, като се практикува метода на „засяване” на юветилни екземпляри на определени площи и тяхното събиране след достигане на консумативни размери. В България мидените стопанства работят по метода на „дългите линии”. Култивиране на стриди в Черно море липсва, за разлика от Германия, където е интродуцирана тихоокеанската стрида. В Румъния отглеждането на миди е епизодично.
- В Германия не се залага на повишаване на обема на производството на аквакултури, а на неговото дълготрайно и устойчиво развитие, като то се интегрира в общото териториално и социално-икономическо развитие на областта.

- Традиционно в Германия продукцията от местна аквакултура се реализира почти изцяло чрез директна продажба, като същевременно се постига и висока принадена стойност чрез обработка на рибата на ниво ферма и предлагането ѝ като рибни продукти (филета, маринати, салати, топло и студено пушена, колбаси, пастети и др.). В България рибата, даже и при директна продажба, все още преобладаващо се предлага цяла (жива или охладена). Преработката се извършва основно в рибопреработвателни предприятия.
- Консумацията на риба в Румъния и Германия е по-висока отколкото в България. В България не се отчита консумацията на риба от любителски риболов – от вътрешни водоеми и от Черно море, с което консумираното количество би се увеличило значително.

ЕКОЛОГИЧНИ АСПЕКТИ НА СЕКТОР РИБАРСТВО

Екологични аспекти на развитието на сектор Рибарство

Влияние на риболова и производството на аквакултури върху околната среда

В световен мащаб експлоатацията на водите и водните биоресурси се оценява като едно от най-значимите въздействия върху околната среда. Свърхуловът и замърсяването на водите са сред основните причини за намаляване и дори изчезване на рибите в много от нашите вътрешни водоеми - реки, езера и язовири, както и в Черно море. В европейското законодателство съществуват различни закони и споразумения, целящи опазването на водните екосистеми. В българското законодателство, тези споразумения са транспонирани в Закона за водите, Закона за биоразнообразието, Закона за опазване на околната среда и множество наредби.

Намаляването или дори изчезването на много местни рибни популации доведе до необходимостта от създаване на възможности за изкуствено възпроизводство на видове и тяхното повторно въвеждане в естествените им местообитания след възстановяване на последните. Местните видове имат отлична адаптация към средата и съществуването им допринася за устойчивостта на природните ресурси на локално ниво. Разработването на биотехнологии за изкуствено възпроизводство и отглеждане на застрашени, редки и ценни за местното биоразнообразие видове риби не само ще даде шанс за устойчиво поддържане на техните популации в природата, но ще разкрие и перспективите пред аквакултурите за нови обекти на отглеждане. Защитата и консервацията на местните видове риби изискват комплексни мерки и дейности, които могат да се осигурят чрез разработване на технологии за размножаване и отглеждане на застрашени, редки и ценни местни видове с висок консервационен статус и обучения на кадри.

Един от начините по които може да се постигне опазването на естествените биоресурси е чрез намаляване на риболовния натиск върху тях. Култивирането на различни видове риба и други водни организми и задоволяването на нуждите на пазара от съответните видове, дава възможност експлоатацията на естествените популации да намалее, а в редица случаи да спре напълно. За съжаление, обаче

аквакултурите наред с позитивите си, притежават и някои негативи страни. Последните са обект да задълбочен анализ с оглед възможното им минимизирани и напълно премахване.

Основните форми на негативно въздействие на аквакултурите върху околната среда са следните:

→ *Замърсяването на водите с органична материя*

Внасянето във водните екосистеми на органични материя е пример за директно негативно влияние от страна на аквакултурите с последствия за всички хидробионти. Интензивното рибовъдство има най-значителен принос в този тип въздействие. Предпоставки за отделяне на големи количества органика в околната среда при отглеждането на риби е голямата плътност, използването на фураж с високо съдържание на протеин и техническата невъзможност отпадъчните продукти да се извеждат своевременно след генерирането им. Основен източник на органично натоварване са съдържащите се във фуражите биогенни елементи азот (N) и фосфор (P). Те попадат във водата директно от фуража, неусвоен от рибите; с метаболитните продукти, отделени като екскременти и урина; и при дишане. Количества им нарастват при небалансирани по количество и качество диети (прехранване, грешки в размера и вида на фуража, неправилно подаване на храната). В резултат от постъпването на големи количества азот, фосфор и техни съединения, във водните екосистеми се увеличава съдържанието на биогенни елементи - процес, известен под името *еутрофикация*. Думата произлиза от гръцки и в буквален превод означава „богат на храни“. Трябва да се има предвид, че и в сладките, и в солените водни басейни еутрофикацията е естествен процес, при който бедните на органични вещества води (наричани олиготрофни) постепенно преминават в по-богати (мезотрофни) и накрая стигат до състояние на еутрофни води. Този естествен преход обаче може да бъде многократно ускорен чрез вливането на отпадъчни води, торове, химикали и други вещества, използвани в земеделието, аквакултурите, индустрията и бита.

В ограничителния режим трябва да се включва и забраната за използване на отпадъци от месокомбинати, кланици, хранителната промишленост - все лошо усвояеми храни с висок хранителен коефициент. Следва да се дефинира количеството на максимално допустими азотни и фосфорни съединения в отпадъчните води от стопанството. Това предполага провеждане на постоянен контрол върху съдържанието на азотни и фосфорни съединения, разтворени частици, разтворен кислород. Честотата на мониторинга трябва да е в зависимост, от една страна, от цикъла на производство, а, от друга, от хидрологичния режим на приемащия отпадъчните води басейн. В периодите на маловодие заустването на води с висока концентрация на биогенни елементи и ниски нива на кислород може да предизвика значителен дискомфорт в чувствителни организми, обитаващи зоната на заустване.

Според българското законодателство допустимите концентрации на общ азот във водата, отделена от аквакултури, не трябва да надхвърля 10 mg.l^{-1} , а на фосфор - 5 mg.l^{-1} (НАРЕДБА № 6 от 9.11.2000 г. за емисионни норми за допустимото

съдържание на вредни и опасни вещества в отпадъчните води, зауствани във водни обекти).

→ *Разпространяване на патогенни организми*

Този процес може да се осъществи лесно предвид начина, по който са позиционирани установките за култивиране във водните басейни. При използването на мрежени клетки или садки, в които рибите и другите водни организми не са напълно изолирани от околната среда, поради което може да се стигне до обмяна на паразитни организми с индивиди от дивите популации, което може да доведе до заразяване и летален ефект.

→ *Разпространение на инвазивни видове*

Едни от широко разпространите днес инвазивни видове в България са обекти внесени в страната за целите на аквакултурата или любителския риболов. Често инвазивните видове съпътстват останалите и техния внос не е съзнателен. Такъв е случая с псевдоразбората, много паразити и др.

→ *Замърсяване с химични съединения*

За да се осигури висока оцеляемост в рибовъдните стопанства се налага рибите да бъдат профилаксирани за различни болестотворни организми. Ето защо използването на различни антисептици, дезинфектанти, антибиотици и др. е обичайна практика. Ефектът върху околната среда от попадането на тези химични съединения зависи от времето, количеството, концентрацията, типа на субстанциите.

→ *Предизвикване на генетични промени в дивите популации*

Най-често се наблюдават в резултат от неправилно провеждане на зарибяване, когато се използват родителски индивиди от неместни популации. У нас такъв е случая със зарибяванията провеждани през последните 15 години, когато практиката, зарибителен материал от речна (балканска) пъстърва да се получава във ферми, ситуирани в различни речни басейни и ползващи най-често маточни стада от местни популации на вида, е заменена с разселване на зарибителен материал, получаван в едно или две стопанства на базата на родителски риби, не рядко внос от други страни.

Развитие на аквакултурите и мерки за опазване, устойчиво състояние на биоразнообразието и местообитанията на водните екосистеми

България е една от страните в ЕС с най-богато биологично разнообразие. Това определя и големината на мрежата от защитени зони в България. Защитените зони по Директива 92/43/ЕИО в България са 228, като в тях се опазват 90 типа природни местообитания и 262 вида растения и животни. Местообитанията и видовете, които са обект на опазване в зоните, са посочени в приложенията към двете директиви и съответно в Приложения 1 и 2 на ЗБР. Основно предназначение на мрежата от защитени зони да опазва видовете и природните местообитания е благоприятно природозащитно състояние.

Благоприятното природозащитно състояние е мярка за оценка на ефективността на прилагането на Директива 92/43. Състоянието на един вид се счита за благоприятно, когато неговата популация и ареал са стабилни или се увеличават и има достатъчно големи по площ местообитания за дългосрочното поддържане на неговата популация. Състоянието на природно местообитание се счита за благоприятно, когато площта, която покрива, е стабилна или увеличаваща се, неговата структура и функции са стабилни и състоянието на типичните за него видове е благоприятно. Защитените зони по двете европейски директиви, съставляващи Европейската екологична мрежа НАТУРА 2000 в България, покриват 33,8 % от площта на страната ни.

Глобалните изменения в климата заедно със значителния натиск от антропогенната дейност върху морската среда допринасят за влошаване условията за живот на морските обитатели и състоянието на екосистемите. Черно море е екосистема, силно уязвима от замърсяване, застрояване, свръхулов и други, което дава силно отражение в крайбрежните и териториални води. Затова, за решаването на възникналите екологични проблеми са необходими нови и задълбочени изследвания на Черноморската екосистема. В Черно море обитават три уникални за тази екосистема подвида китоподобни бозайници - морска свиня, обикновен делфин и афала. Те се срещат само тук и имат висок консервационен статус. Тъй като стоят на върха на хранителната верига, тези подвидове са добър индикатор за състоянието на морската екосистема. Според морската стратегия индикатори като разпространение, численост и застрашеност на морските бозайници, съгласно съществуващото законодателство и международните конвенции, могат да бъдат показателни за доброто състояние на Черноморската среда. Освен тях, познанията за състоянието на местообитанията на китоподобните, тяхната трофична структура, миграции и взаимодействия с рибарството също са от важно значение. Изследването на всички тези индикатори се предмет на изследване на проект включващ прилагането на съвременни научни методи и техники и цели да събере уникални данни за биологията, екологията и поведението на китоподобните бозайници и взаимодействията им с рибарството, оценка на трофичното състояние на средата в моделни райони, както и наличието на тежки метали и тяхното акумулиране по хранителната верига. До този момент изследванията на морските бозайници в България са недостатъчни и това прави трудно опазването и управлението на тези подвидове и на цялата Черноморска екосистема. Изпълнението на проекта ще допринесе за натрупване на база данни от научни знания за постигане на добро състояние на морската среда.

Макар понастоящем в България все още няма регламентирани правила за работа на аквакултурните стопанства, попадащи в защитени зони на мрежата Натура 2000, както и мерки, които би следвало да се приложат, редица стопанства преустройват производството си съобразно с целите на съответните Защитени зони. Разписването на подобни мерки и правила, трябва да се съобрази с конкретните специфики на българските аквакултури от една страна, а от друга да отразява адекватно нуждите за опазване на биоразнообразието на съответните защитени зони. Разписването на подобни мерки би улеснило работата на

рибовъдните и други ферми за хидробионти, би спомогнало за осъществяване на адекватен контрол от страна на съответните органи и би дало възможност за дългосрочно, безконфликтно съвместно съществуване на този тип стопанска дейност и обектите на опазване в съответните защитени зони. Близо една трета (около 160) от рибовъдните стопанства разположените във вътрешните водоеми на територията на България, попадат в защитените зони на екологичната мрежа Натура 2000 (по данни на собствено проучване към 2015 г.). Броят на топловодните рибовъдни стопанства, попадащи в границите на защитените зони е 100 (63 % от общия брой сладководни стопанства). 36 студеноводни рибовъдни стопанства или 23% от общия брой сладководни стопанства в България попадат в защитени територии. Комбинираните рибовъдни сладководни стопанства, разположени в защитени зони са 23, или това е 14 % от общия брой сладководни стопанства, попадащи в Натура 2000 и 4.6 % от всички 500 сладководни стопанства у нас. Установено е, че само в защитени зони по Директива 92/43/ЕИО за опазване на природните местообитания и на дивата флора и фауна попадат общо 90 стопанства или това са 57% от стопанствата в Натура 2000 и 18% от общия брой стопанства у нас. В защитени зони само по Директива 79/409/ЕИО за опазването на дивите птици попадат 25 стопанства или 5% от общия брой стопанства в България и 16% от стопанствата в Натура 2000. 44 рибовъдни стопанства са разположени на територия, защитавана и по двете директиви, съответно 8.8% от общия брой и 27% от стопанствата попадащи в Натура. Защитените зони „Ломовеце“ и „Родопи - Средни“ са с най-голяма концентрация на рибовъдни стопанства. Тези територии функционират на базата на разработени Планове за управление (ПУ) с цел тяхното добро стопанисване и поддържане. Рибовъдните стопанства в Защитените територии (ЗТ) също са включени в тези планове като местообитания, които трябва да бъдат опазвани и развивани по устойчив начин.

Според Закона за водите притежателите на разрешително за водоползване на определен воден обект са задължени да поддържат качеството на водата според законовите изисквания и доброто състояние на водния обект. Изрични мерки за постигането на тези цели не са посочени. В страните от Европа, вече има доста примери за съвместното и безконфликтно извършване на стопанска дейност и изпълнение на целите на защитените зони от мрежата Натура 2000. Много рибовъдни стопанства са се превърнали в мултифункционални стопанства, в които се предоставят различни други услуги за отдих, поддържане на биоразнообразието и подобряване начините за управление на водите.

Един от популярните начини за осъществяването на този процес е изграждането на рибовъдни стопанства на места, където вече съществуват естествени влажни зони. Идеята за формирането на този тип стопанства произлиза от факта, че тези влажни зони са местообитание на много редки видове птици, дребни хищници и безгръбначни. При изграждането на стопанство за аквакултури, подходящо за съответната територия, ефектът върху биологичното разнообразие би бил в положителна насока. Съсредоточаването на голямо видово разнообразие в тези

територии предполага устойчиво състояние на околната среда, чрез формиране на механизми за неговото естествено контролиране.

Друг използван метод в подсектор аквакултури е интегрирано отглеждане на различни биологични видове, както животни, така и растения (Integrated aquaculture, англ.). В научната литература, този термин се използва за обозначаване на различни форми на аквакултура, които могат да включват поликултури, мулти-трофични аквакултури и интегрирането на аквакултурите с други дейности, като например селското стопанство итн. (ЕС/GAN 2000, 2012). Интегрираният метод за мулти-трофични аквакултури (Integrated multi-trophic aquaculture, ИМТА, англ.) функционира при включването на организми от различни трофични нива (наприемр риба, раци, миди, водорасли), така че вторичните продукти от едното трофично ниво се превръщат в първични за второто. Такива системи могат да се използват за рециклиране на отпадъчни вещества от по-високо трофично ниво в производството на по-ниски трофично ниво с търговска стойност. Един от големите плюсове на този метод е намаляване на вредните въздействия върху околната среда от процеса на еутрофикация. С този метод системата придобива естествени функции на регулиране, чрез усвояване на голяма част от органиката във водния басейн.

С разработването и прилагането на комплекс от мерки, развитието на аквакултурите, находящи се на територията на ЗЗ от мрежата Натура 2000 може да става значително безконфликтно, а дори подпомагащо естественото биоразнообразие, като предложи подходящи местообитания и храна за редица защитени видове.

→ *Поддържане на пояс от висша водна растителност*

Поддържането на пояси от висша водна растителност в землените басейни или язовирите, допринася за повишаване на самопречиствателните способности на водното тяло, представлява естествено местообитание различни видове водни и обитатели и птици. Водната растителност, обаче води до затрудняване на стопанската дейност, като намалява територията, обитавана от рибите и пречи при улавянето на продукцията. Тази мярка може да се приложи в модифициран вариант, като се отстрани само частично пояса от висша водна растителност - на местата за достъп до водата, било за целите на хранене, било за наблюдение състоянието на рибата или като място за вземане на проби от водата.

Фиг.132. Поддържане на пояс от висша водна растителност в защитена зона по Директива 79/409/ЕИО за опазване на дивите птици

→ *Поддръжка на непресушими участъци от водните басейни*

Пресушаването на басейните е масово прилагана практика, както с цел да се дезинфекцират басейните, така и за икономии на вода за басейни, които временно не са в експлоатация. Ако през зимата се остави тинята на дъното на басейна да замръзне се постига ефекта на дезинфекция, но заедно с това биха се унищожили много от растителните видове, които са важни за доброто функциониране на водното тяло. При замръзване на утайката се унищожават растителни и биологични видове пряко свързани с наличието ѝ. Някои от тях са халофитни плаващи или потопени водни растения. При наличие на няколко водни басейна от земен тип се препоръчва пресушаването им да не бъде едновременно. Поради способността на водните растения да се разпространяват бързо наличието на един или два не източени водни басейна би помогнало за тяхното запазване. Поради тази причина се предлага зареждане на неизползваните басейни с вода до дълбочина 0,5 m и зарибяването им с търговски незначими видове. Тези басейни се оставят да се развиват свободни в тях, както растителни, така и животински организми. От прилагането на тази мярка, ефектът би бил положителен за състоянието на водата и подобряване на качеството ѝ, както и за биологичното разнообразие. При невъзможност цялото стопанство да се остави с вода, то оставянето поне на един от водните басейни пълен може да предотврати пълната загуба на видовете.

→ *Запазване на дънната тиня*

Периодичното изнасяне на дънна тиня от топловодните стопанства се прави с цел да се увеличи водния обем и да се подобри хидрохичния и хидрофизичен режим на басейните. Но това изнасяне на дънна тиня повлиява негативно на устойчивостта на биологичното разнообразие. От друга страна влияе и на качеството на водата. В натрупалата се тиня живеят различни микроорганизми, растения и техните диаспори, които служат за прехрана на рибите отглеждани в стопанството. Изнасянето на утайката ще премахне голяма част от организмите, намиращи убежище там като червей, охлюви и представители на флората.

Прилагането на мярката е добре да става върху територията на цялото стопанство, но при техническа невъзможност поне в 50 % от него.

→ *Използване на екологосъобразни фуражи за хранене на аквакултурите*

С цел намаляване на органичното замърсяване се препоръчва използването на специализирани фуражи. При тяхното използване също има отделяне на азот (N₂) и фосфор (P) в околната среда, но поради много по-големия процент на оползотворяването им от страна на аквакултурите, тези количества са по-малки. Редица производители на фураж за аквакултурите, имат специални производствени линии с така нар. екофуражи, с максимално оползотворяване при минимално замърсяване на водата.

→ *Поддържане на петна от плаваща водна растителност*

Плаващата водна растителност е нежелана в рибовъдните стопанства, тъй като предизвиква засенчване на дъното на водния басейн. Като резултат от това, потопената растителност загива и може да се стигне до гнилоствни процеси и кислороден дефицит. Същевременно тя е важно местообитание за редица хидробионти, укритие за птици или само по себе си представлява ценен биологичен вид (напр. *Nymphaea alba*, *Nufar luteum* и др.). За предотвратяване на прекомерното развитие на макрофитите е необходима минимална намеса, която обаче не трябва да има за резултат радикално отстраняване на плаващите растения, а оставяне на петна от тях.

Фиг. 133. Поддържане на петна от плаваща водна растителност в басейните в защитена зона по Директива 79/409/ЕИО за опазване на дивите птици

→ *Запазване на растителността по дигите*

Почистването на дигите от растителност, както тревиста, така и дървесна, се прави с цел подобряване на видимостта, лесно обхождане на басейните прогонване на птиците. В повечето случаи растителните съобщества са местообитание на водоплаващи и водолюбиви птици, дребни хищници и безгръбначни. При прилагането на тази мярка трябва да се действа внимателно и да не се допуска премахването на цялата растителност, която е от значение за запазването на тези видове.

→ *Съоръжения предотвратяващи бягството на риба*

Наличието на такива съоръжения е препоръчително и често се използва в класическото рибовъдство. Причините, поради които се изграждат такива съоръжения са намаляване загубата на продукцията и предотвратяване на изпускането на чужди видове в околната среда. Елиминирането на възможността за изпускане на чужди видове в околната среда има съществено значение за запазване на биологичното разнообразие, намаляване загубите на рибовъдното стопанство и опазване на биологичното разнообразие и значимите видове по Директива 79/409/ЕИО и Директива 92/43/ЕИО.

→ *Мултитрофни аквакултурни стопанства*

Идеята на тази мярка е отглеждането на аквакултури от различни трофични нива. По този начин протича процес на симбиоза, при който отпадните продукти от по-висшето трофично ниво се превръщат в първичен продукт за индивидите от по-нисшето ниво. Прилагането на мярката води до намаляване на отделената органика във водния басейн. (ЕС/GAN 2000, 2012).

→ *Поставяне на електропастири*

Електропастирите намират приложение при охрана на рибовъдни стопанства, намиращи се в зони на обитание на хищните видове, като европейската видра (*Lutra lutra*). Последните е установено, че придобиват условен рефлекс за избягване на електрическата ограда, което предполага формиране на дистанция от страна на хищниците. Прилагането на мярката предполага намаляване на загубите на рибовъдните стопанства без нанасяне на вреди върху околната среда и по специално на защитените видове.

Фиг. 134. Поставяне на електропастири за предотвратяване набезите от хищници.

→ *Мерки, приложими за опазване на водолюбивите защитени видове птици*

В зависимост от вида на аквакултурите, които се отглеждат и вида на птиците, заемащи близките територии на водоема, може да се определят най-подходящите мерки. Някои от така наречените мерки за сплашване, които се прилагат у нас не са най-подходящи, както и влизат в противоречие със Закона за биологичното разнообразие, където е посочено, че се забранява нарушаване на спокойствието на видовете, разрушаване на местообитанията и гнездата на птиците, събиране на яйца както и ловуването (ЗБР, 2013). Поставянето на мрежи, покриващи акваторията на водното тяло е добър метод за защита на рибите от рибоядни птици. Тези мрежи се изработват от полипропилен, който не влияе негативно

върху качеството на продукцията, биохимичния състав на водата и като цяло на състоянието на околната среда. Препоръчва се използването на метода за ферми с малка площ. Като цяло поставянето на мрежи е напълно ефективно за контролиране на набезите на всички видове хищни птици. Като най-ефективно се счита поставянето на мрежа и под повърхността на водата, на дълбочина поне 6 cm, както и поставяне на мрежа над водната повърхност под ъгъл 45°, за да се предотврати кацането на птици по нея. За предоставяне на хранителен ресурс на видовете птици намиращи се в защитената зона се препоръчва зарибяването на един от басейните в стопанството с незначителни от пазарна гледна точка видове. Монтиране на озвучителни системи могат да бъдат дистанционно задействани, като целта им е да прогонват намиращите се в близост до рибовъдното стопанство птици. За по-добра ефективност се препоръчва и монтиране на т. нар. „изскачащи плашила”, които са доста ефективни срещу корморани, но не и срещу чапли.

→ *Изграждане на рибовъдни стопанства във вече съществуващи влажни зони*

Наличието на влажни зони предполага, че те приютяват многообразие от биологични видове в това число и водолюбиви птици. Изграждането на рибовъдно стопанство във вече естествено оформена влажна зона е идеален пример за симбиозата, която може да протича между видовете в аквакултурните стопанства и защитените видове птици в зоните от Натура 2000. Намесата на човешка дейност все пак превръща тези местообитания в полу-естествени влажни зони (semi-natural wetlands, англ.). Прилагането на мярката предполага подпомагане развитието на популациите на птиците в защитените територии, при наличие на разнообразие от хранителен ресурс, както и поддържане на устойчивост на биологичното разнообразие във водните басейни.

Влияние на климатичните промени върху сектор Рибарство

Влиянието на климатичните промени върху сектор Рибарство се прогнозира чрез влиянието на тези промени върху водните ресурси на страната. Влиянието на климата върху речния отток^{12,13} се осъществява чрез пряко влияние на климатичните елементи - валежи, температура и изпарение. Различните прогнозни сценарии за климатични промени оказват влияние в различна степен, но във всички случаи това влияние се оценява като неблагоприятно¹⁴. Единно е становището, че страната попада в зона на засушаване. Намалява общото количество на валежите и речният отток, особено чувствително изразено в Черноморския район. Това ще се отрази неблагоприятно както върху местообитанията в малките реки, така и в езерата и други влажни зони. Ефектът

¹²Александров, В. 2014. Климатични промени в България: минало, настояще и бъдеще. Достъпна на адрес: <http://catrisk.insmarket.eu/docs/Veselin-Alexandrov.pdf>

¹³ *Колемания и климатична еластичност на годишния речен отток в България (1997-2016)*. https://www.researchgate.net/publication/327542294_Kolebania_i_klimaticna_elasticnost_na_godisnia_rechen_ottok_v_Blgaria_1997-2016

¹⁴ Аналитични услуги по Националната стратегия за адаптация към изменението на климата и План за действие. Оценка на воден сектор. Доклад по Проект № P160511

на положителния тренд на зимните и летните температури е установен в западните части на Черно море. Особено чувствителни зони ще са плитките заливи, като Варненския залив, лимани и крайморски езера. Във връзка с температурните промени на морската вода съществува опасност от масово развитие на микроводорасли и свързаната с тях поява на токсични вещества във водата. Много от водните организми са чувствителни и могат да бъдат засегнати, което ще ограничи възможностите за някакво отглеждане на аквакултури във морето без предварително третиране на морската вода.

Ще се увеличи продължителността на периодите на ниски води в речните ни система. Предполага се че ще се увеличават събития като наводненията (Таблица 69).

Таблица 69. Адаптация към изменението на климата – потенциални преки рискове и възможности за водния сектор

Законодателство свързано с опазването и устойчивото състояние на рибните и други биологични водни ресурси

Законодателство на Европейския съюз за опазване на природата

→ Директива на Съвета № 92/43/ЕИО за опазване на природните местообитания и на дивата флора и фауна.

Европейската Директива за местообитанията (92/43/ЕЕС), регламентираща запазването на природните местообитания и дивата фауна и флора, изисква страните членки на Европейския съюз да вземат адекватни мерки за поддържане или възстановяване на определени хабитати и видове като осигурят техния благоприятен конзервационен статус в рамките на естествения им район на разпространение (European Commission, 1992). За изпълнение на основната цел на Директивата за местообитанията се създава Европейската система от специални

зони за опазване (СЗО), които заедно със специално защитените зони (СЗЗ) по Директивата за птиците оформят мрежата Natura 2000. Съгласно тази Директива, редица акватории от България са определени като територии със специален режим на защита, поради наличието на видове риби от значение за общността и описани в приложение 2 на Директивата. Ефективното управление на Защитените зони, съдържащи риби от Приложение 2, изисква създаването и прилагането на мониторингови програми, които да осигуряват адекватна оценка, както по отношение на техния консервационен статус, така и по отношение на тяхното пространствено разпределение.

→ Рамковата Директива за Водите (РДВ) (Директива 2000/60/ЕС на Европейския Парламент и на Съвета, 2000)

Общата цел на тази Директива е постигането на добро екологично състояние на повърхностните води (реки, езера/язовири) до 2015 г. за изпълнението на тази цел директивата въвежда нов, интегриран подход за оценка състоянието на повърхностните води, който се основава на концепцията за водните екосистеми.

→ *Регламент за чуждите инвазивни видове*¹⁵

Законодателството в Република България, свързано с опазването на природата включва националните закони и подзаконови нормативни актове и международните конвенции. Според Конституцията на Република България, като част от международното законодателство, конвенциите, които са ратифицирани от Народното събрание, са задължителни за България и имат приоритет пред вътрешните закони, когато влизат в противоречие с тях. България е страна - участник в следните подписани и ратифицирани глобални или общоевропейски конвенции:

- Конвенция за биологичното разнообразие
- Конвенция за опазване на мигриращите видове диви животни (Бонска)
- Конвенция по влажните зони с международно значение, по-специално като местообитания за водолубиви птици (Рамсарска)
- Конвенция за опазване на дивата европейска флора и фауна и природните местообитания (Бернска).

Конвенции, насочени към даден географски регион и съдържащи общи указания за неговото ползване:

- Конвенция за опазване и използване на трансграничните водни течения и международните езера
- Конвенция за сътрудничество при опазването и устойчивото използване на река Дунав

¹⁵ <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?qid=1417443504720&uri=CELEX:32014R1143>

- Конвенция за опазване на Черно море от замърсяване
- Конвенции, насочени към опазването на конкретни видове
- Конвенция за опазване на дивата европейска флора и фауна и природните местообитания (Бернска конвенция)
- Конвенция за опазване на мигриращите видове диви животни (Бонска конвенция).

Национално законодателство:

- Закон за биологичното разнообразие (ЗБР) - ЗБР транспонира основните принципи и изисквания от Директива за птиците и Директива за местообитанията. Законът регламентира изграждането на Националната екологична мрежа като част от европейската екологична мрежа Natura 2000.
- Закон за рибарството и аквакултурите (ЗРА) - определяне на квоти; въвеждане на забрани за улов по време на размножаване, в определени обекти или зони от тях; въвеждане на временни забрани за улов при промяна в състоянието на запасите на някои видове риби; въвеждане на специфични забрани за ползването на уреди и средства за улов на риби; развитие на аквакултурите като мярка ограничаваща натиска върху естествените ресурси.
- Закон за водите (ЗВ) - регламентира ключови въпроси касаещи средата, която обитават есетровите риби, а така също и ползването на водните ресурси за отглеждането на есетрите като аквакултура.
- Закон за опазване на околната среда (ЗООС) - основен закон, разпоредбите на който намират развитие в редица специализирани закони като ЗБР и ЗРА.
- Закон за ветеринарномедицинската дейност
- Наредба за условията и реда за извършване на оценка за съвместимостта на планове, програми, проекти и инвестиционни предложения с предмета и целите на опазване на защитените зони (приета с ПМС № 120 от 31.08.2007 г., обн. ДВ, бр. 73 от 11.09.2007 г.)
- Заповед № РД-09-43/20.01.2012 г. на Министъра на земеделието и храните за забрана за извършване на улов на есетрови видове риби в българската акватория на река Дунав и Черно море за срок от 4 години, считано от 01.01.2012 г.
- Заповед № РД-09-42/07.01.2016 г. на Министъра на земеделието и храните и Министъра на околната среда и водите за забрана за извършване на улов, продажба, транспорт на есетрови видове риби уловени в българската акватория на река Дунав и Черно море за срок от 5 години, считано от 01.01.2016 г.
- *Защитени видове риби*

Особеното геологично минало и географското положение на България са обусловили формирането на богато видово разнообразие на водните организми. В нея се срещат значителен брой ендемични видове, характерни само за нашите или на Балканския полуостров водоеми.

Ето защо в днешно време опазването на генетичния фонд и естествените рибни популации у нас придобиват все по-голямо значение в национален, регионален и дори глобален мащаб. Чрез използването на съвременни международно приети категории и критерии на IUCN, е извършено актуализиране на списъка със застрашени видове в България в новото издание на "Червена книга на България" (Големански, 2011).

Защитените видове риби в приложение № 3 на Закона за биологичното разнообразие в България са: Немска есетра (*Acipenser sturio*), Резовски карагъз (*Alosa caspia bulgarica*), малка дунавска скумрия (*Alosa alosa nordmani*), средиземноморска финта (*Alosa fallax xanlotica*), блеч (*Alosa taurica taurica*), карагъз (*Alosa pontica pontica*), распер (*Aspius aspius*), Черна (балканска) мряна (*Barbus meridionalis petenyi*), Главоч (*Cottus gobio*), белопера кротушка (*Gobio albipinnatus*), малка кротушка (*Gobio uranoscopus*), ивичест бибан (*Gymnocephalus schraetzer*), дунавска пъстърва (*Hucho hucho*), виюн (*Misgurnus fossilis*), горчивка (*Rhodeus sericeusamarus*), балкански щипок (*Sabanejewia aurata abalcanica*), дунавски (български) щипок (*Sabanejewia bulgarica*), малка вретенарка (*Zingel streber*).

ОБРАЗОВАНИЕ, ОБУЧЕНИЕ И НАУЧНО-ИЗСЛЕДОВАТЕЛСКА ДЕЙНОСТ.

Анализ на образованието в сектор Рибарство - висши училища, специалности, квалификация

Висши училища

В следните акредитирани висши училища по чл. 85, ал. 1, т 7 на Закона за висшето образование (ЗВО) и техни структури, съгласно чл. 25 от ЗВО, се провежда обучение по специалности, свързани със сектор Рибарство:

→ *Софийски университет „Св. Климент Охридски“; Биологически факултет; Катедра „Обща и приложна хидробиология“.*

Катедрата има акредитация да подготвя студенти в магистърска степен на обучение по програма „Приложна хидробиология и аквакултури“. Към катедрата е разкрита и магистърска програма „Приложна хидробиология и аквакултури - за неспециалисти“ насочена към обучение на студенти с различен профил на бакалавърската си степен на обучение. Тази магистратура е четирисеместриална. Дипломираните магистри от специалност “Приложна хидробиология и аквакултури” и „Приложна хидробиология и аквакултури - за неспециалисти“ имат необходимите знания и умения за: провеждане на хидробиологичен мониторинг в съответствие на Рамковата директива за водите; популационно-биологични и екологични изследвания на водните организми, популации и съобщества; оценка на рибните запаси и прогнозиране на устойчивата им експлоатация; токсикологични анализи; профилактика и диагностика на

заболявания при риби и други хидробионти в аквакултури; планиране, изграждане и управление на обекти за аквакултури; оценка качеството на питейни и отпадъчни води; прилагане на европейското законодателство, свързано с опазването на водите и биоразнообразието; въвеждане и осъществяване на фирмената политика за системите за опазване на околната среда, минимизация на отпадъците и енергийните загуби в съответствие с ISO-14001 стандарти; създаване, управление и реализация на фирмени, научни и приложни проекти; вземане на ключови решения при управлението на рискови фактори и пр. За периода на своето съществуване от 1948 г. до сега Катедрата е обучила в направление „Рибовъдство (аквакултури), ихтиология и хидробиология“ повече от 550 специалисти. За периода 2014-2019 г. в двете магистратури са обучени над 25 студенти. Реализацията им е главно като специалисти в рибовъдни стопанства, водопречиствателни системи, ИАРА, МОСВ, МЗХГ, научни институции. Катедрата има готовност да разкрие курсове за следдипловна квалификация в областта на аквакултурите, хидробиологията, водопречиствателните процеси и съоръжения.

Катедрата има акредитация да подготвя студенти в образователна степен *доктор по програма* „Хидробиология“ в област на висше образование: 4. Природни науки, Математика и Информатика; Професионално направление: 4.3. Биология.

Катедра „Обща и приложна хидробиология“ поддържа тесни връзки с държавни, кооперативни и общински структури, частни фирми у нас и в чужбина, имащи за предмет на дейност аквакултури. Катедрата поддържа традиционно добри и взаимно ползотворни контакти с водещи университети от Полша, Белгия, Германия, Франция, Турция, Македония и др., както в рамките на програма Еразъм, така и по други научни и образователни програми.

Катедрата участва в една международна научна мрежа свързана с обучението в областта на Аквакултурите:

AQUA-TNET3 Aqua-tnet – Promoting Innovation and European Dimension through Lifelong Learning in the field of Aquaculture, Fisheries and Aquatic Resources Management - Thematic Network, **Reference number:** 518700-LLP-1-2011-1-UK-ERASMUS-ENW, Кординатор: John Bostock, *University of Stirling, UK*

→ *Тракийски университет; Аграрен факултет; Катедра ”Биология и аквакултура”*

В секция Аквакултура към катедрата се работи в направления Разработването на интензивни технологии за отглеждане на аквакултури; Анализ на финансовия мениджмънт на рибовъдните стопанства; Екологична оценка на стопанствата; Пазарна информация и редуциране на ценовия риск при производството на аквакултур; Икономически анализи на рибовъдните стопанства; Екологична оценка на рибовъдните стопанства и органична аквакултура.

Институти на Българската академия на науките (БАН) и Селскостопанската академия (ССА)

→ *Институт по рибарство и аквакултури, Пловдив, ССА*

Институтът по рибарство и аквакултури в Пловдив е създаден с Постановление № 906 на Министерския съвет от 24.12.1952 под името Научен рибностопански институт по сладките води към Министерството на доставките и хранителната промишленост в София. След редица структурни промени, от 01.01.2007 г. с Постановление № 373 от 29.12.2006 на МС (ДВ, бр.3, 2007 г.) се обособява неговата самостоятелност в рамките на Селскостопанска Академия, под името Институт по рибарство и аквакултури, Пловдив, правоприменик на Института по сладководно рибовъдство, с предмет на дейност научна, приложна и обслужваща дейност в областта на рибарството и аквакултурите в съответствие с националните и европейските приоритети на сектор "Рибарство".

Приоритетна дейност в института е провеждането на изследователска дейност в областта на репродукцията и технологиите за отглеждането на стопански ценни видове риба с цел устойчиво развитие на топловодната аквакултура в страната. Основните насоки на изследователската дейност в тази област са поддържане на генофонд от стопански видове риби и оптимизиране на методите за репродукция и технологиите за отглеждане на традиционни и нови аквакултури. Особено актуални са и изследванията, свързани с проблемите на екологията на вътрешните водоеми в страната, използвани за рибовъдни цели. Основните дейности на работа в тази насока са мониторинг на параметрите на водните екосистеми и оптимизиране на условията за отглеждане на водни организми в тях с цел опазване на околната среда. Качеството на продукцията от аквакултура в зависимост от прилаганите производствени технологии и параметрите на околната среда е третата насока на научно-изследователска дейност в института.

ИРА разполага с квалифициран персонал в областта на аквакултурите, хидрохимията, хидробиологията, ихтиологията, биохимия на месото и др. В института функционират: Лаборатория по репродукция: дава се оценка на репродуктивния потенциал на различни видове риби и други водни организми; експериментират се нови схеми за контролирано размножаване и отглеждане на рибките до укрепнал стадий; Лаборатория по хидрохимия: изследванията се провеждат чрез прилагането на съвременни методи, които целят извършването на мониторинг на качеството на водата както в производствените, така и в естествените водни екосистеми при отглеждането на риба и даване на оценка за екологичното състояние/потенциал на водните тела; Лаборатория по хидробиология: провеждат се проучвания на естествената хранителна база на водните екосистеми чрез определяне на първичната продуктивност, биоразнообразието, сезонната и годишна динамика на фито- и зоопланктона и зообентоса; Лаборатория по биохимия: проучва се химичния състав и качеството на месото на различни видове риби, като се отчитат видовата, възрастовата, сезонната и годишната динамика, а също така прилаганата технологична схема на отглеждане.

Научно-изследователската и експериментална дейност в института се извършва както в лабораторни условия, така и в експерименталната база на института, която обхваща 54 землени басейна с различна големина (1.5 до 140 дка) и един риболоуипелен комплекс за изкуствено размножаване на риби, разположени върху общо 750 дка водна площ. Експерименталните басейни позволяват да се разработват различни технологични елементи на сладководната аквакултура, както и да се отглеждат личинки и зарибителен материал за задоволяване нуждите на фермерите в страната и региона.

→ *Институт по рибни ресурси, Варна, ССА*

ИРР е държавен научно-изследователски Институт, основан през 1932 г. От началото на 50-те години на миналия век ИРР е единственият Институт, осъществяващ редовни изследвания в Български териториални води. Понастоящем притежава колекция от данни, събирани в продължение на много години и даващи възможност да се правят заключения за главните промени на Черноморската екосистема за продължителен период от време. От 2007 г. с Министерско Постановление ИРР възстановява своята самостоятелност. Институтът е част от Селскостопанска Академия (ССА) към Министерство на земеделието и храните.

→ *Институт по Океанология, Варна, БАН, Секция „Биология и екология на морето”*

ИО развива научните основи за прилагане на екосистемния подход в управлението на човешките дейности, свързани с използване на морските биологични ресурси; изучава биоразнообразието на Черно море на популационно-генетично, видово, хабитатно и екосистемно равнище, включително функционални и трофични взаимодействия между организмите; извършва мониторинг и оценки на екологичното състояние на водите и състоянието на морската околна среда, разработва индикатори и класификационни системи за екологична оценка; оценява запасите и популационните параметри на интензивно експлоатирани видове риби в Черно море, изготвя препоръки за опазване, възстановяване и устойчиво използване на рибните и нерибните биологични ресурси; разработва научни подходи за опазване и възстановяване на биологичното разнообразие, включително обявяване и управление на морски защитени територии и зони; разработва научните основи за култивиране на хидробионти. Дейностите на института са обезпечени с функционирането на лаборатория по молекулярна таксономия и екология на морските организми, която извършва генетични анализи за изследване популационно-генетичната структура на морските хидробионти; специализиран кораб за научни изследвания.

→ *Институт по биоразнообразие и екосистемни проучвания, София, БАН*

Институтът осъществява значими научни изследвания в областта на теоретичните и приложните аспекти на екологията, биоразнообразието, опазването на околната среда и устойчивото ползване на биологичните ресурси. Приоритетни

направления са: Структура и функциониране на биотичните съобщества, екосистемите и ландшафтите; Разнообразие на организмите и техните екологични взаимоотношения; Научни основи на опазване на живата природа – разкриване застрашаващите фактори и разработка на методи за тяхното отстраняване или ограничаване; Подходи и методи за устойчиво управление на биологичните ресурси; Екология и биология на икономически и социално значими видове, ограничаване на въздействието и регулиране числеността на видове - нашественици и други организми със значение за опазването на околната среда, селското стопанство, рибовъдството и други сфери на човешката дейност; Научни основи на оценката на екологичния риск, качеството на околната среда и въздействията върху нея и др.

Състояние на научно-изследователската дейност

Състояние на научно-изследователската дейност - преглед, проблеми, възможности

За развитието на устойчив и иновативен сектор Рибарство е изключително важно участието на научните институти, с тяхната експертиза и опит.

Към настоящия момент в научните институти и катедри и секции се работи по следните направления:

Сладководна аквакултура и риболов в р. Дунав

- поддържане на жива ген-банка от основни за аквакултурата видове сладководна риба в страната (ИРА, Пловдив, ССА).
- усъвършенстване на размножаването на традиционни и деликатесни местни видове риба (шаран, европейски сом, лин, щука, бяла риба, костур, езерен рак и др.) (ИРА, Пловдив, ССА).
- комплексни физикохимични и хидробиологични мониторингови изследвания на вътрешни водоеми (басейни и язовири), с цел тяхното устойчиво аквакултурно използване и опазване на околната среда (ИРА, Пловдив, ССА).
- качеството на месото на рибата с произход от различни производствени системи (ИРА, Пловдив, ССА).
- аквапонични изследвания (Катедра „Биология и аквакултури“, Аграрен факултет, Тракийски Университет, Ст.Загора)
- изкуствено размножаване, инкубиране на хайвер и отглеждане на личинки на застрашени и редки видове риби, създаване на ген-банка за тези видове (Катедра „Обща и приложна хидробиология“, Биологически факултет, Софийски Университет, София)
- опазване и поддържане на популацията на балканската пъстърва на територията на НП „Пирин (Катедра „Обща и приложна хидробиология“, Биологически факултет, Софийски Университет, София)

- екология и поведение на китоподобните бозайници - индикатор за състоянието на морската среда и предпоставка за устойчиво развитие“ (Биологически факултет, СУ)
- опазването на околната среда (изпълнява се както самостоятелно от научни звена от акредитирани висши училища, институти на ССА и БАН, така и от НПО, самостоятелно или съвместно с научни звена).
- изследвания във връзка с разпространението и опазването на есетровите риби р. Дунав (ИБЕИ, БАН, Катедра „Обща и приложна хидробиология“, Биологически факултет, СУ)
- липсват, но са твърде необходими изследвания в областта на приложението на мултифункционални васкисини при различни видове сладководни риби. Това трябва да се осъществи чрез съвместна работа на различни институти от БАН и ССА.
- липсват подходящи експериментални мощности за провеждане на експерименти във връзка с развитието на технологични елементи от РСА.

Морска аквакултура и риболов

- България закъснява много с въвеждането на марикултури от риби и преди всичко на калкан, като обект с голям стопански интерес. Това би спомогнало както за намаляване на риболовната преса върху естествените популации, така и за производството на зарибителен материал за рестокинг и възстановяване на съществуващите популации. Първоначално би следвало да се инвестира в създаване на експериментална база, където да бъдат отработени всички етапи от аквакултурното отглеждане на вида и постепенно да се инвестира в по-мощното му култивиране. Но за съжаление към този момент това не се случва.
- мониторинг върху запасите от стопанско значими видове риба и черупчески (ИРР, Варна, ССА)
- цялостен мониторинг върху черноморската екосистема (ИО, Варна, БАН)
- молекулярно-генетични подходи за оценка на популациите на калкана (ИО, Варна, БАН)
- екология и поведение на китоподобните бозайници - индикатор за състоянието на морската среда и предпоставка за устойчиво развитие (Биологически факултет, СУ)
- оценка и анализ на условията за марикултура от руска есетра (*Acipenser gueldenstaedtii* Brandtet Ratzeburg, 1833) с цел възстановяване на дивите популации и компенсиране на антропогенния натиск от

рибарството върху морската среда (ИО, Варна, БАН и ИРА, Пловдив, ССА)

- събиране, управление и използване на данни за целите на научния анализ и изпълнението на Общата политика в областта на рибарството за периода (ИРР, Варна, ССА;ИО, Варна, БАН и ИРА, Пловдив, ССА)

Връзката производствен сектор - научни организация – подобряване на тяхното взаимодействие

В момента връзката между научните организация и производствения сектор е далеч от желаната. В миналото напредъкът в развитието на аквакултурата в страната е бил тясно свързан с работата на университетите и научните институти. Основите на всички технологии за размножаване и отглеждане на риба в страната - басейнови и садкови, са били разработвани най-напред на ниво експеримент в научно звено и впоследствие са били прилагани масово в отделните стопанства. Това е важало също така и за разработването на всички схеми за профилактика и лечение на болестите при рибите.

В момента работата на научните институти се negliжира силно от страна на практиката. Последствията от това са инвестиции с високо ниво на рисков капитал, ниска технологична култура и много често нерентабилност и фалит на стопанствата.

Към момента, в стремежа си да оцелеят, научните звена (университети и институти) търсят и намират с успех поле за дейност основно в съпътстващи рибовъдната дейност области, като екология на водните тела, изследване на естествени популации на хидробионти, консултантска и преподавателска дейност, участие в международни проекти и др.

Необходими са спешни мерки за намиране на пресечни точки за подобряване на взаимовръзката между производствения сектор и научната общност. Нуждата на сектора, особено на аквакултурата, от научно обслужване е силна, и добрата воля и от двете страни за колаборация е необходимост.

Добър пример за връзка между научно-изследователската дейност и работата на ИАРА бе съвместната задача между СУ“ Св. Климент Охридски“, (Катедра „Обща и приложна хидробиология“) и ИАРА за превенция на разпространението на инвазивните видове риби у нас. Конкретни действия бяха предприети по отношение на установяването на случай на разпространение на нов за България вид чужд вид – голямоуст костур (*Micropterus salmoides*), за който бе преценено, че представлява висока степен на риск за местните видове и екосистеми. Бе изготвена съвместна програма за действие, като изследователите картираха местата на разпространение на вида и изготвиха анализ на риска от разпространение на голямоустия костур в България. Агенцията по рибарство и аквакултури се ангажира с изготвянето и разпространението на информационни източници. ИАРА финансира излизането на международно научно съобщение за

установяване на вида у нас¹⁶. Освен това изготви и разпространи сред рибарите – любители, магазините издаващи риболовни билети и регионалните звена на ИАРА над 5000 листовки с информация за биологията на вида, опасностите, които крие разпространението му у нас, мерките и действията които трябва да се предприемат в случай на улавяне на екземпляри. Предстои следваща фаза през 2020 г., като ще се извърши ревизия на стари находища и търсене на нови такива, както и изучаване на биологията на вида и характера на взаимоотношенията му с местните видове.

Добър пример за колаборация е също така и съвместната работа на ИАРА с научните институти във връзка със събирането на данни за сектор Рибарство, основно за черноморските видове риба, вкл. котираните видове.

Трансфер на знания

Трансферът на знания от науката към практиката е също крайно недостатъчен. Най-често той се заключава в предоставянето на консултации на рибовъдни стопанства, изготвянето на технологични схеми за размножаване и отглеждане на различни видове водни организми, изготвянето на лабораторни анализи за качеството на водата, изготвяне на експертизи за здравословното състояние на отглежданите риби и др.

Не са използвани възможностите, предоставени от ПМДР за създаване на консултантски центрове за обслужване на стопанства, така както е направено в Румъния, където са създадени два центъра. Това важи и за подпомагането от страна на ПМДР на създаването на технологични „Добри практики“, които да са в помощ в дейността на обектите за аквакултури, особено на стартиращите.

Като пример за въвеждане на технология може да се разглежда отглеждането на миди в по-открити морски води, която е разработена във връзка с изпълнението на проект „Използване на морски биологични ресурси и продукти от тях като екологични добавки за храни на птици и преживни животни“ – договор № ДНРФ 02/12 от 15.12.2009. Подадена е и заявка за патент за изобретение (2) заяв.№ 111200 от 25.04.2012 г. Идеята се базира на решението да се изгради изцяло подводна мидена ферма в район достатъчно отдалечен от брега и същевременно далеч от фарватера, с дълбочина 20-22 m, където влиянието на вълнението ще бъде минимално.

За котви, в заявената за патент за изобретение подводна мидена ферма, са послужили котви разработени в патента за изобретение BG 62817 B1 „Блок за изкуствен риф и метод за Друга иновационна идея в патентованата подводна мидена ферма е премахването на употребата на повърхностни поплавци изложени на вълнението и на голямата биологична активност, обусловена от добре осветения (фотичен) и аериран слой, както и вдвояването на функциите на поплавците и колекторите при изработването му. Част от технологичните операции свързани с изграждането на подводна мидена ферма в акваторията на

¹⁶Uzunova E., S. Studenkov, D. Dashinov, 2019. First records of largemouth bass *Micropterus salmoides* (Lacépède, 1802) from Bulgaria (Balkan Peninsula). *BioInvasions Records*. Volume 8(2)427–436.

нос Иланджик са осъществени в периода февруари – юни 2012 г. Отделните съставни части (елементи) на подводната мидена ферма и тяхната взаимовръзка са обект на патент за изобретение (заяв.№ 111200 от 25.04.2012 г.), за който е подадена и лицензионна готовност. Освен това е налице и ноухау – съвкупност от физични, екологични и ергономични принципи, материали, инструменти и приспособления, чрез които се произвежда подводната мидена ферма. Предимствата на поплавък-колекторите се състоят в обединяването на функциите на поплавците с тези на колекторите, което води до технологични удобства и до устойчиво положение на екстензираните поплавък-колектори във водното тяло от въздействието на вълнението и подводните течения, както и до лесното изваждане на всеки отделен колектор и изземването на продукцията.

ДОСТЪП ДО ФИНАНСОВИ СРЕДСТВА

Анализ на възможностите за финансиране на сектора

По своята същност финансовите инструменти, съфинансирани от Европейския фонд за морско дело и рибарство, осигуряват подкрепа за инвестиции с потенциал осигурените средства да бъдат възвърнати и многократно използвани за по-нататъшни инвестиции. Възвращаемостта на средствата е основа характеристика на финансовите инструменти, а обичайно възвърнатите средства се използват отново с същата област. В този смисъл прилагането на финансови инструменти е подходящо за финансово жизнеспособни проекти, за които се очаква да генерират остатъчен приход или спестявания, за да изплатят обратно получената подкрепа. Необходимо е финансовите инструменти за бъдат проектирани по начин, по който да привличат съфинансиране от други източници, вкл. от частния сектор, за да се увеличи количеството налични средства особено в сектори/области с проблеми в достъпа до финансиране¹⁷.

Прилагането на финансови инструменти, съфинансирани от ЕФМДР е допустимо, ако те подкрепят инвестиционните приоритети, описани в оперативната програма, подкрепяна от ЕФМДР. Изискването е да бъдат насочени към преодоляване на идентифициран пазарен пропуск, т.е. области, в които банките не желаят да предоставят кредити и/или където частният сектор не иска да инвестира. Финансовите инструменти са налични за всички потенциални получатели в секторите на рибарството и аквакултурите, които предприемат проекти, генериращи приходи. В сектора за преработка помощта за предприятия, които не са малки и средни такива, може да бъде осигурена единствено чрез финансови инструменти. Основните типове финансови инструменти включват кредити, микрокредити, гаранции, дялово участие. Изборът на конкретните приложими типове следва да бъде направено с оглед на идентифицираните проблеми и потребности на предприятията в сектор Рибарство и заинтересованите страни в местните рибарски общности, както и с оглед целите и приоритетите на оперативната програма.

¹⁷ Финансови инструменти, Европейски фонд за морско дело и рибарство, Европейска комисия, Европейска банка за възстановяване и развитие, www.fi-compass.eu

Окончателният доклад за изпълнение на ОПРСР 2007-2013 г. отчита ефекта от прилагане на мярка 2.7. „Схема за финансов инженеринг“. Мярката е включена във Версия № 2 на ОПРСР (одобрена с решение Решение С (2011) 2405 на Комисията от 6.4.2011 г.). Докладът посочва, че мярката е предвидена в отговор на необходимостта от справяне на УО с редица предизвикателства и намиране на решения за реалните проблеми, като: нисък ръст на усвояване на финансовия ресурс по програмата, състоянието сектор „Рибарство“ в условията на икономическа криза и проблемите на компаниите в него, свързани с изключително трудния достъп на фирмите от сектора до инвестиционни ресурси, включително и отказ за достъп за някои от тях, както и липса на оборотни капитали.

Схемата реално стартира през декември 2010 г. след подписване на Финансово споразумение за предоставяне на средства за осъществяване на гаранционна дейност по ОПРСР между УО и Национален гаранционен фонд ЕАД и е прилагана до крайния срок на допустимост на разходите за програмен период 2007-2013, 31.12.2015 г.

Прилагането на схемата за финансов инженеринг е адресирало успешно сериозни трудности за осъществяването на целите на ОПРСР. Конкретните проблеми по осигуряване на финансирането от предприятията от сектора при реализацията на техните инвестиционни проекти са свързани с:

- Липса на оборотни капитали и липса на собствени средства за реализация на проектите
- Силно затруднен достъп до инвестиционни ресурси поради:
 - кратка кредитна история на бенефициерите
 - относително ниска кредитоспособност на база на финансовата им отчетност
 - липса на средства за осигуряване на достатъчно самоучастие за банково финансиране
 - липса или недостатъчност на активи, с които да се обезпечи необходимото банково финансиране.

Окончателният доклад за изпълнението на ОПРСР посочва, че преди въвеждането на „Схемата за финансов инженеринг“ по ОПРСР до края на 2010 г. сключените договори по мярка 2.1 „Производствени инвестиции в аквакултурата“ са едва 16, по мярка 2.6 „Производство и маркетинг на продукти от риболов и аквакултура“ липсват такива. След реализиране на гаранционната схема сключените договори с издадени гаранции и контрагаранции по двете мерки е 1/3 (25 бр.) от общо 74 договора по мярка 2.1 и мярка 2.6. Подобряването на ефективността на сектора е резултат от увеличаване на инвестициите по двете мерки от общо 11, 3 млн. лв. в края на 2010 г. на 70, 6 млн. лв., като 25, 8 млн. лв. от тях са с подкрепа на финансовия инструмент.

Прилагането на финансовия инструмент е осигурило възможност и за нарастването на частните инвестиции, съпровождащи реализираните

интервенции, което се оценява като много значим ефект от прилагането на програмата. От едва 4, 5 млн. в края на 2010 г. по двете мерки, частните инвестиции нарастват до 28, 2 млн. лв., като 10, 3 млн. от тях са по проекти, подкрепени от финансовия инструмент.

Затрудненията за осигуряване на финансиране на проектите от страна на бенефициерите се оценени като една от основните причини за загуба на финансов ресурс по програмата. Действията на УО за минимизиране на риска от загуба на средства включват въвеждането на финансов инструмент чрез предоставяне на гаранции и контрагаранции по проекти на бенефициенти по 5 мерки от ОПРСР. На техническо ниво, успехът на схемата предотвратява невъзможността за усвояване на допълнително налични средства, като в края на 2011 г. в схемата за финансов инженеринг са прехвърлени 4 687 447 евро като допълнителен ресурс в Националния гаранционен фонд по мярка 2.7 „Схема за финансов инженеринг“.

Въвеждането и прилагането на схемата за гарантиране по мярка 2.7 „Схема за финансов инженеринг“, която улесни достъпа на ОПРСР бенефициенти до банково финансиране, допринася в голяма степен за преодоляване на посочените проблеми.

Мярка 2.7 "Схема за финансов инженеринг" от ОПРСР е осъществена с помощта на Националния гаранционен фонд (НГФ). НГФ е създаден през 2008 г. като част от групата на Българската банка за развитие. Фондът издава гаранции, допълващи обезпеченията, изисквани от търговските банки при отпускането на кредити за българския бизнес. НГФ улеснява достъпа до финансиране за малките и средните предприятия и спомага за намаляване на лихвите по отпусканите заеми. С подкрепата на фонда се предоставя възможност за кредитиране на стартиращи предприятия и такива без кредитна история.

През декември 2010 г. Изпълнителна агенция по рибарство и аквакултури (ИАРА), в качеството ѝ на Управляващ орган на ОПРСР 2007-2013 подписва споразумение с НГФ, за да улесни достъпа на бенефициентите на програмата до банково финансиране. **Прилаганият финансов инструмент е предоставяне на гаранции за кредити за инвестиции.** НГФ издава гаранции по кредити, отпуснати от банки на кредитополучатели за осъществяване на проекти в сектор "Рибарство", **както и контрагаранции**, които НГФ издава **по гаранции на банки за авансови плащания по проекти**, одобрени за подпомагане по ОПРСР.

Гаранциите на НГФ по проекти в сектор „Рибарство“ са безплатни за бенефициентите и покриват до 80% от сумата на кредитите, но не повече от 3 млн. лева. Те допринасят за по-облекчени условия за кредитиране при 15-те банки-партньори на фонда по гаранционната схема.

За периода до септември 2015 г. НГФ е издал общо 29 гаранции и контрагаранции за 27 проекта на малки и средни предприятия финансирани по ОПРСР на обща стойност 10.624 хил евро. Стойността на сертифицираните разходи е 5 878 191.68 евро публично финансиране. В периода 2012-2015 г. е осигурена подкрепа на финансирането на 16 проекта за рибовъдни стопанства, 4 проекта за

преработвателни предприятия, 4 проекта на мидени ферми и 2 проекта по Приоритетна ос 4 на програмата - Устойчиво развитие на рибарските области. Така близо 2/3 от проектите, подкрепени с ресурсите на финансовия инструмент по ОПРСР 2007-2013 са за изграждане и развитие на рибовъдни стопанства.

Ефективната работа по предоставянето на гаранции от страна на НФГ е довела до засилен интерес от страна на всички потенциални бенефициери. С цел управление на процесите, през 2013 г. УО е въвел ограничения за бенефициерите, свързани с изискване за предоставяне на доказателства за наличието на финансови средства, с цел гарантиране реализацията на инвестиционните им намерения.

Окончателният доклад за изпълнение на ОПРСР отбелязва и идентифициран от Одитиращия орган на програмата проблем, свързан с предоставяне на БФП в по-голям размер от максимално допустимата за 20 от подкрепените чрез финансовата схема проекти (за които е била одобрена максимална БФП по други мерки на програмата в размер на 60 %).

Актуализираната през 2019 г. версия на ПМДР 2014-2020 г.¹⁸ предвижда използване на финансови инструменти за 27 от мерките, включени в нея.

В началото на 2020 г. е изготвена Актуализация на Предварителна оценка за прилагане на Финансови инструменти по ПМДР 2014-2020 г.¹⁹ Оценката потвърждава, че използването на ФИ се счита за ефективен начин за разпределяне на публичен ресурс, включително и средствата от Европейските структурни и инвестиционни фондове (ЕСИФ), а прилагането на ФИ през текущия програмен период е значително разширено при националните оперативни програми на Република България, в съответствие със сключеното Споразумение за партньорство между България и ЕС, в което е предвидена разширена роля на ФИ, включително по ПМДР 2014-2020. Посочено е, че България е една от малкото държави с опит по прилагането на гаранционни схеми в сектор „Рибарство“ през периода 2007-2013.

С оглед разширеното прилагане на подкрепа, чрез финансови инструменти в периода 2014-2020 г., българското правителство ще прилага ФИ чрез Фонд на фондовете, като "Фонд мениджър на финансовите инструменти в България" ЕАД (ФМФИБ) е дружеството, което е отговорно за прилагането и изпълнението на ФИ от името на УО на ОП, в съответствие с изискванията на чл. 38 (4) б. „б“, iii) от Регламент (ЕС) № 1303/20132. Предвидените ФИ, посочени в Предварителната оценка и нейната актуализация са бъдат структурирани на национално ниво и ще бъдат управлявани от ФМФИБ в съответствие с условията на Финансовото споразумение.

Анализът, извършен в рамките на предварителната оценка на ФИ, показва, че с оглед спецификите на сектор „Рибарство“, нуждите от подкрепа при достъпа до външно финансиране, възможностите на финансовите институции и

¹⁸ Одобрена от ЕК на 02 септември 2019 г.

¹⁹ <https://www.eufunds.bg/bg/pmdr/node/3999>

реализираните до момента финансови инструменти както в България, така и в други страни членки, най-подходящи за прилагане финансови продукти са:

- гаранции за покритие на кредитния риск на финансови и кредитни институции/ гаранционни схеми - самостоятелно или в допълнение към БФП. Гаранцията покрива до 80% от отпуснатите банкови кредити, облекчава изискванията и улеснява обезпеченията, изисквани от крайните получатели.
- заем с поделяне на риска с две възможности:
 - кредит за съфинансиране на бенефициент на проект, финансиран с БФП от ПМДР; Финансирането със средства от ПМДР е в размер на 50% от отпуснатия кредит, а останалите 50 % се осигуряват с привличане на допълнително съфинансиране от финансовите посредници и други инвеститори.
 - самостоятелен кредит, отпускан по мерките на програмата със споделен риск при финансиране със средства от ПМДР в размер на до 70% от сумата на кредита, като останалите минимум 30 % се осигуряват с привличане на допълнително съфинансиране от финансовите посредници и други инвеститори, вкл. „Микрокредитиране със споделен риск“, вкл. микрокредити за хора често без достъп до финансови услуги, обикновено предоставяни за кратък период и без или с малко обезпечение.

Актуализация на предварителната оценка за прилагане на ФИ по ПМДР 2014-2020 г. допринася за определяне на конкретни варианти за ФИ и акцентира върху някои от специфичните предизвикателства при използването на ФИ в сектор „Рибарство“, предимно свързани с достъпа до финансиране и относително ограничената склонност на търговските банки да поемат риск при инвестиции в сектора. Отчетена е спецификата на сектора относно възможностите за външно финансиране са ограничени от вида на активите, с които предприятията оперират. Посочено е, че добрите практики изискват финансирането да бъде обосновано на база очакваните приходи от дейността, но доходите в сектора са свързани с редица рискове, както свързани с климата и времето, така и с пазарните условия и нестабилните производствени равнища. В тази връзка е изтъкнато, че използването на ФИ в сектор „Рибарство“ могат да повишат ефекта от реализацията на дейностите по отделните мерки от ПМДР , при условие, че са насочени към запълване на идентифициран пазарен пропуск, т. е. области, в които банките не желаят да предоставят кредити и/или където частният сектор не иска да инвестира.

Идентифицираните неоптимални инвестиционни ситуации и пазарни дефекти съответстват на тези, идентифицирани в предходния програмен период:

- силно преобладаващ дял на микро и малки предприятия в сектора с колебливи и променливи финансови резултати

- недостатъчни обезпечения и лош кредитен рейтинг на крайните получатели
- култура на зависимост от държавна помощ - 50% от предприятията в сектора са били обект на такава в предходния програмен период
- липса на предходен опит в прилагането на ФИ, освен гаранционната схема по НГФ
- липсата на развити финансови инструменти, подходящи за спецификата на сектора и др.

В допълнение са посочени и неоптимални инвестиционни ситуации и пазарни дефекти като:

- затруднен достъп до финансиране в сектор „Рибарство“, съпътстван от утежняване на условията за финансиране, увеличаване на усилията и разходите за получаването му
- продължаваща тенденцията предприятия да не търсят финансиране поради очакван отказ - т.нар. „ефект на обезсърчаване“
- намалена готовност на банките да предлагат финансиране под каквато и да била форма
- наличие на усещане за липса на подкрепа от страна на финансовите институции и местната власт.

Подкрепата чрез финансови инструменти по ПМДР 2014-2020, има за цел предоставяне на кредитен ресурс за изпълнение на проекти, съответстващи на целите на програмата, които са финансово жизнеспособни и с които се финансират допустими дейности по съответните мерки на ПМДР 2014-2020. Посочено е, че финансовите инструменти са разработени с оглед облекчаване на финансирането за изпълнение на проекти на крайни получатели по ПМДР 2014-2020, както и за осигуряване на финансов източник за финансиране на част от разходите на бенефициенти на безвъзмездна финансова помощ по Програмата.

Отчетено е, че препоръчителният размер на финансирането на инструмента със средства по ПМДР 2014-2020 е в размер на 16 млн. лв., но поради оставащия ограничен срок за прилагане до края на програмния период за финансови инструменти по ПМДР се предвижда да бъдат заделени индикативно 5,4 млн. лева.

Като основни условия за успешно прилагане на ФИ в сектор "Рибарство" се отчитат:

- наличието на максимална гъвкавост при определяне на условията на прилагане и възможност за пренасочване на средства между двата вида ФИ
- наличие на добра капитализация на инструментите
- привличане на допълнителни източници за финансиране на инструментите с цел постигане на мащаб на инвестициите

- отчитане на фактора, че ФИ могат да са единствен източник на подкрепа за големи предприятия в сектора, като те са концентрирани в подсектор Преработка.

Към май 2020 г. все още няма действащ ФИ по ПМДР. Предвидените показатели за изпълнение на предвидените ФИ включват период на действие до 31 декември 2023 г., като първите проекти се очаква да бъдат финансирани до края на 2021 г., а общият предвиден брой подкрепени предприятия/крайни получатели е 16. Посоченият прогнозен брой е изчислен при индикативен среден размер на заема от 500 000 лв. Планираният брой подкрепени проекти следва да бъде коригиран при предоставяне на кредити с по-висок или по-нисък среден размер на заема.

В началото на 2020 г. Министерството на финансите възложи изготвянето на предварителна оценка за прилагане на финансови инструменти по „Програма за морско дело, рибарство и аквакултури“ (ПМДРА) 2021-2027. Оценката следва да представи анализи и възможни решения въз основа на:

- специфични данни относно пазарната среда в основните сектори, категории потенциални бенефициенти и крайни получатели, които може да бъдат подкрепени с финансови инструменти
- анализ на предходен опит, свързан с предоставянето на гаранции по проекти в сектор Рибарство - ОПРСР 2007-2013 и ПМДР 2014-2020, доколкото последното е приложимо с оглед закъснелия старт на ФИ през периода 2014-2020
- анализ на обхвата на допустими дейности и разходи, които е възможно да бъдат финансирани чрез финансови продукти
- анализ на нуждата от техническа подкрепа, насочена към повишаване на капацитета на целевата група крайни получатели за използване на финансови инструменти, напр. изготвяне на бизнес план и/или обучения.

От съществено значение за ефективната работа на ФИ през периода 2021-2027 е отчитането на все още нестабилното финансово състояние на основния брой предприятия в сектора - ограничен размер на оборотите и собствения капитал. Необходимо е много добро адресиране на препятствията към достъпа до ФИ на микро и малките предприятия в сектора чрез активно предоставяне на информация и консултиране при кандидатстване по ФИ. Изготвяната в момента предварителна оценка следва да анализира какви инструменти могат да бъдат приложени за всяка една от специфичните цели, отчитайки факта, че предложението за Регламент на Европейския парламент и на Съвета за Регламент за Европейски фонд за морско дело, рибарство и аквакултури и за отмяна на Регламент (ЕС) № 508/2014 на Европейския парламент и на Съвета е създаването на Европейския фонд за морско дело и рибарство (ЕФМДР) за периода 2021-2027 г.

Не на последно място трябва да се отчетат очакваните сериозни предизвикателства и ограничаването на възможностите за банково

кредитиране и свободни оборотни средства в предприятията с оглед световната икономическа криза, предизвикана през 2020 г. от пандемията от Covid-19.

Държавно подпомагане в сектора

В периода след 2007 г. България е предоставила държавна помощ *de minimis* за закупуване на фураж за отглеждане на сладководна риба. Помощна е предоставена през 2012 г. и може да бъде оценена като инцидентна, тъй като не намира продължение в следващите години. Предоставена е помощ на 66 предприятия на обща стойност 734 726 лева²⁰. Оценките посочват, че предоставената помощ е била много полезна, като е необходимо по-прецизно формулиране на критериите за отпускания размер в съответствие с отглежданите видове и съответните им потребности от храна.

Въпреки обсъжданите възможности и заявена необходимост от страна на браншовите организации за предоставяне на държавна помощ *de minimis* през 2015 г., такава не е предоставяна в сектора след 2012 г.

Във втората половина на 2019 г. ЕК проведе консултация по темата Държавна помощ в малък размер - сектор на риболова и рибовъдството (2021-2027 г.)²¹.

Комисията извършва преглед на рамката за държавната помощ, чрез който следва да се осигури съгласуваност на регламентите и насоките с новите правила, уреждащи Европейския фонд за морско дело и рибарство. С прегледа следва също така трябва да се гарантира, че при разработването на бъдещи правила се взема предвид всеки потенциал за опростяване и за повишена правна сигурност. Тъй като двата текущи регламента ще изтекат в края на 2020 г., за периода от 2021-2027 г. са необходими преглед и замяна на тези инструменти. Консултацията обхваща всичките три инструмента за държавна помощ. Нейната цел е събирането на данни и мнения от широк кръг заинтересовани страни, за да се оценят целесъобразността, ефективността, ефикасността, съгласуваността и добавената стойност от ЕС на правилата за държавната помощ за текущия и бъдещия период, както и други потенциални въздействия на рамката, подложена на преглед.

НОРМАТИВНА УРЕДБА НА СЕКТОР РИБАРСТВО

Тенденции в развитието на общата политика за рибарството

На 13 юни 2018 г. Комисията представи предложение за нов регламент за Европейския фонд за морско дело и рибарство - **Предложение за Регламент на Европейския парламент и на Съвета относно Европейския фонд за морско дело и рибарство и за отмяна на Регламент (ЕС) № 508/2014 на Европейския парламент и на Съвета, СОМ(2018) 390 окончателен**, като част от следващата бюджетна рамка на ЕС за периода 2021-2027 г. Целта на предложението е да се

²⁰

²¹<https://ec.europa.eu/info/law/better-regulation/have-your-say/initiatives/11543-De-minimis-aid-in-the-fishery-and-aquaculture-sector/public-consultation>

опрости прилагането на ЕФМДР, като на държавите членки се позволи да насочат подкрепата си към стратегическите си приоритети, вместо да се налага да избират из между „меню“ от допустими действия.

На 4 април 2019 г. Европейският парламент постигна съгласие на първо четене по позицията си по предложението.²² Предложението се основава на четири приоритета, които отразяват съответните цели на политиката, предвидени в Регламента за общоприложимите разпоредби, и чиято цел е да се постигне максимално увеличаване на приноса на Съюза в развитието на устойчива синя икономика:

- насърчаване на устойчивото рибарство и опазването на морските биологични ресурси
- принос за продоволствената сигурност в Съюза чрез конкурентни и устойчиви аквакултури и пазари
- създаване на предпоставки за растеж на устойчивата синя икономика и стимулиране на проспериращи крайбрежни общности
- повишаване на ефективността на международното управление на океаните и създаване на предпоставки за безопасността, сигурността, чистотата и устойчивото стопанисване на моретата и океаните.

ЕФМДР в периода след 2020 г. **ще предвиди опростена структура**, основаваща се на:

- Четири приоритета - очертават обхвата на подпомагането по линия на ЕФМДР в съответствие с целите на ОПОР, морската политика и действията във връзка с международното управление на океаните.
- Области на подпомагане - в разпоредбите на регламента **не се определят императивни мерки**, а се описват различните области на подпомагане в рамките на всеки приоритет, като **се предвижда гъвкава рамка за изпълнение**.
- Липса на предварително определени мерки или правила за допустимост на равнището на Съюза - в контекста на споделеното управление държавите членки изготвят сами своите програми, като в тях **посочват най-подходящите средства за изпълнение на приоритетите на ЕФМДР**. Съответно ще им бъде **предоставена гъвкавост при определянето на правилата за допустимост**. В съответствие с правилата, заложи в ЕФМДР и в Регламента за общоприложимите разпоредби, може да се предоставя **подпомагане за редица мерки, предвидени в програмите на държавите членки, при условие, че тези мерки попадат в областите на подпомагане**.

²²Доклад относно предложението за регламент на Европейския парламент и на Съвета относно Европейския фонд за морско дело и рибарство и за отмяна на Регламент (ЕС) № 508/2014 на Европейския парламент и на Съвета, PE 625.439v03-00, A8-0176/2019.

- Условия и ограничения във връзка с някои области - необходимо е да се състави **списък на недопустимите операции**, така че да се избегнат отрицателните последици върху мерките за опазване по отношение на рибарството - например **обща забрана на инвестициите за повишаване на риболовния капацитет**. Наред с това ще се въведат строги изисквания за съгласуваност на инвестициите и компенсациите за риболовния флот (окончателно преустановяване на риболовни дейности, извънредно преустановяване на риболовни дейности, придобиване на кораб, подмяна на двигател) със заложените в ОПОР цели за опазване.
- Показатели за резултата - качеството на изпълнението на подпомагането по линия на ЕФМДР ще се оценява въз основа на определени показатели. Държавите членки ще представят **ежегодни доклади за напредъка** по изпълнението на зададените междинни цели и целеви стойности, въз основа на които Комисията всяка година ще извършва преглед на изпълнението, позволяващ своевременно констатиране на потенциални проблеми в изпълнението и предприемането на коригиращи действия. За тази цел ще бъде установена рамка за мониторинг и оценка.

Вместо изброяването на мерки, подбрани от набор допустими действия - каквато е сегашната практика, в националните програми следва да се обърне специално внимание на **стратегическите приоритети, избрани от всяка държава членка**.

На 12 юни 2019 г. на Корепер е представен **преработен компромисен текст**²³, в който са взети предвид обсъжданията в работната група, и е получена подкрепа от голям брой делегации.²⁴

Договорената позиция **ще разшири обхвата на допустимите операции**, така че да бъдат включени тези, които са свързани с **инвестиции в безопасността на борда, условията на труд и енергийната ефективност, както и с придобиването или вноса на риболовни кораби и подмяната или осъвременяването на двигателите за кораби с дължина до 24 метра**. Тези дерогации обаче ще бъдат предмет на много строги условия, за да се избегне каквото и да било увеличаване на капацитета и да се гарантира пълното спазване на целите на ОПОР. Така например, за да се прецени дали първото придобиване на риболовен кораб от млад рибар е допустимо за финансиране, ще се вземат предвид: колко стар и колко дълъг е корабът; възрастта, квалификацията или опитът на рибаря, както и изискването за балансиран сегмент от флота, към който принадлежи плавателният съд.

В компромисния текст на председателството се предвижда, че **временното или окончателното преустановяване на риболовни дейности не са допустими операции за подпомагане по линия на ЕФМДР, с някои дерогации**. Тези дерогации отразяват искането на голямо мнозинство от делегациите за запазване на статуквото на настоящия Регламент за ЕФМДР по тази точка.

²³ Док. ST 9867/2019 ADD1.

²⁴ <https://data.consilium.europa.eu/doc/document/ST-10297-2019-INIT/bg/pdf>

Национално законодателство

Законът за рибарството и аквакултурата (ЗРА)²⁵ урежда отношенията, свързани със собствеността, организацията, управлението, ползването и опазването на рибните ресурси във водите на Република България, търговията с риба и други водни организми. Законът има за цел да осигури:

- Устойчиво развитие на рибните ресурси, възстановяване и опазване на биологичното равновесие и обогатяване на разнообразието на рибните ресурси във водните екосистеми;
- Развитие на стопанския и любителския риболов и аквакултурите;
- Прилагане на правилата за отговорен риболов;
- Повишаване потреблението на риба и рибни продукти в страната.

ЗРА регламентира отговорните органи и техните основни правомощия и функции по управление на рибарството и аквакултурите, разгледани в следващия раздел.

Преглед на нормативната уредба, свързана със стопанския риболов

Законът за рибарството и аквакултурите (ЗРА) дава определение за стопански риболов: това е дейност, при която се извършва улов на риба и други водни организми в определените за това обекти с разрешени уреди и средства с цел стопанска дейност и реализиране на доход, независимо от това, дали дейността се извършва постоянно, сезонно или временно. За стопански риболов по смисъла на този закон се смята и риболов, извършван с уреди, различни от тези по чл. 24, ал. 1, и/или при който уловената риба или други водни организми е в размер, надхвърлящ определените в чл. 24, ал. 3 количества.

Режими за извършване на стопански риболов

ЗРА предвижда следните режими за извършване на стопански риболов, администрирани от ИАРА:

- Регистрация на риболовни кораби
- Маркиране на риболовни уреди за извършване на стопански риболов
- Разрешителен режим за извършване на стопански риболов във водите на Черно море и река Дунав
- Разрешителен режим за стопански риболов със специализиран уред във водите на Черно море (следпроведенконкурс по реда на ЗРА)
- Разрешителен режим за улов на квотиран вид риба

²⁵Обн., ДВ, бр. 41 от 24.04.2001 г., последни промени бр. 98 от 13.12.2019 г., в сила от 13.12.2019 г.

- Разрешителен режим за улов на риба и други водни организми за научноизследователски цели (чл. 40 ЗРА)
- Разрешителен режим за извършване на стопански риболов от кораби от трети държави
- Издаване на удостоверения за придобито право за усвояване на ресурс на риба и други водни организми
- издава свидетелства за правоспособност на лицата, които извършват стопански риболов (Не се изисква свидетелство за правоспособност от лицата, които са завършили висше или средно образование по специалност, с която се придобива квалификация в областта на рибарството и аквакултурите.)

Изисквания по отношение режимите за упражняване на стопанския риболов са регламентирани в редица подзаконовни актове към ЗРА:

- правилата за извършване на стопански риболов в Черно море и р. Дунав са регламентирани в НАРЕДБА № 37 от 10.11.2008 г. за ползването на язовирите - държавна собственост, в рибностопанско отношение и правилата за извършване на стопански, любителски риболов и аквакултури в обектите - държавна собственост по чл. 3, ал. 1 от Закона за рибарството и аквакултурите²⁶
- издаване на свидетелство за правоспособност за извършване на стопански риболов е регламентирано в НАРЕДБА № 46 от 3.12.2001 г. за условията и реда за издаване на свидетелство за правоспособност за извършване на стопански риболов²⁷
- Редът за воденето на всички регистри по ЗРА е регламентиран в НАРЕДБА № 7 от 21.11.2019 г. за водене на регистрите по чл. 16, ал. 1 от Закона за рибарството и аквакултурите²⁸
- откриването на нови експериментални даляни или други специализирани обекти за стопански риболов в акваторията на Черно море са регламентирани в НАРЕДБА за откриване на нови експериментални даляни или други специализирани обекти за стопански риболов в акваторията на Черно море²⁹

Изисквания по отношение риболовните кораби

Изисквания по отношение риболовните кораби са регламентирани в редица подзаконовни актове към ЗРА:

²⁶Издадена от министъра на околната среда и водите и министъра на земеделието и храните, обн., ДВ, бр. 100 от 21.11.2008 г., в сила от 21.11.2008 г., последни промени бр. 26 от 23.03.2018 г., в сила от 23.03.2018 г.

²⁷Издадена от министъра на земеделието и горите, обн., ДВ, бр. 107 от 11.12.2001 г., в сила от 11.12.2001 г.

²⁸Издадена от министъра на земеделието, храните и горите, обн., ДВ, бр. 94 от 29.11.2019 г. в сила от 29.11.2019 г.

²⁹Приета с ПМС № 73 от 2.04.2002 г., обн., ДВ, бр. 36 от 9.04.2002 г., в сила от 10.07.2002 г.

- Условията и редът за управление на риболовния флот на Република България са регламентирани в **НАРЕДБА № 8 от 21.11.2019 г. за условията и реда за управление на риболовния флот на Република България**³⁰, изпълнението на която е възложено на изпълнителния директор на ИАРА.
- Редът и условията за сертифициране и проверка на мощността на двигателите на риболовните кораби, вписани в регистъра на риболовните кораби на Република България са регламентирани в **НАРЕДБА № 5 от 8.10.2013 г. за сертифициране и проверка на мощността на двигателите на риболовните кораби, вписани в регистъра на риболовните кораби**³¹, изпълнението на която е възложено съвместно на изпълнителния директор на ИАРА и изпълнителния директор на ИАМА.
- Редът за водене на риболовния дневник, съставянето и предаването на декларацията за произход от лицата, извършващи стопански риболов са регламентирани в **НАРЕДБА № 43 от 20.04.2006 г. за реда за водене на риболовен дневник**³², изпълнението на която е възложено на изпълнителния директор на ИАРА.

С **Кодекса на търговското корабоплаване (КТК)**³³ се уреждат обществените отношения в Република България, които възникват във връзка с търговското корабоплаване и контрола върху него, изискванията за българската принадлежност на корабите, изискванията към корабните и превозните документи, правата и задълженията на капитаните и екипажите, договорите за превоз на товари, пътници и багаж, вещните права върху корабите, договорите за наем на кораби, договорите за застраховка на кораби и товари, аварията на кораби, спасяването по море и река и други отношения, свързани с корабоплаването и неговата безопасност. Корабите за стопански риболов се означават съгласно **НАРЕДБА № 1 от 10.01.2003 г. за вписване в регистъра на корабите**³⁴, която регламентира служебно предоставяне на информация от ИАМА (която води регистъра на корабите на РБ) на ИАРА за кораби, за които има приети заявления за издаване на разрешително за стопански риболов.

Корабните документи, с които международните договори, по които е Република България е страна и националното законодателство изискват да бъдат снабдени

³⁰Издадена от министъра на земеделието, храните и горите, обн., ДВ, бр. 94 от 29.11.2019 г., в сила от 29.11.2019 г.

³¹ Издадена от министъра на земеделието и храните и министъра на транспорта, информационните технологии и съобщенията, обн., ДВ, бр. 91 от 18.10.2013 г., в сила от 18.10.2013 г.

³²Издадена от министъра на земеделието и горите, обн., ДВ, бр. 41 от 19.05.2006 г., в сила от 19.05.2006 г., последни промени бр. 79 от 16.10.2012 г.

³³Обн., ДВ, бр. 55 от 14.07.1970 г. и бр. 56 от 17.07.1970 г., в сила от 1.01.1971 г., последни промени бр. 62 от 6.08.2019 г., в сила от 6.08.2019 г.

³⁴ Издадена от министъра на транспорта и съобщенията, обн., ДВ, бр. 7 от 24.01.2003 г., последни промени бр. 44 от 11.06.2010 г.

българските морски кораби и корабите, плаващи по вътрешните водни пътища се определят с *НАРЕДБА № 5 от 1.09.2004 г. за корабните документи*³⁵.

Изисквания по отношение търговия и превоз на риба и други водни организми

ЗРА регламентира **регистрационен режим за Центровете за първа продажба на продукти от риболов**, който се прилага след издаване на удостоверение за регистрация по реда на Закона за храните.

Първа продажба на продукти от риболов извън центровете за първа продажба се извършва от **регистрирани купувачи**, притежаващи валидно удостоверение за регистрация по Закона за храните, които подават заявление до съответното териториално звено на ИАРА.³⁶

Превозът на риба и/или други водни организми се извършва със специализирани транспортни средства **лицензирани по реда на чл. 165 от ЗВМД** (при превоз на жива риба и други живи водни организми) или **регистрирани по реда на чл. 246 от ЗВМД** - в останалите случаи.

Изисквания по отношение търговия и превоз на риба и други водни организми са регламентирани в подзаконовите актове към ЗРА:

- осъществяване на първа продажба на продукти от риболов е регламентирано в НАРЕДБА № 4 от 13.01.2006 г. за условията и реда за осъществяване на първа продажба на риба и други водни организми³⁷.

Закон за храните (ЗХ) и подзаконовите актове към него:

- Директната доставкана малки количества първични продукти (прясна и охладена морска и сладководна риба) от производителя, до крайния потребител или до местни обекти за търговия на дребно се уреждат с *НАРЕДБА № 26 от 14.10.2010 г. за специфичните изисквания за директни доставки на малки количества суровини и храни от животински произход*³⁸

Закон ветеринарномедицинската дейност (ЗВМД) и подзаконовите актове към него:

- специфичните хигиенни изисквания към обектите за производство на храни от животински произход; изискванията към лицата, които се занимават с добив, производство, преработка, съхранение, транспорт и пускане на пазара на храни от животински произход се уреждат с **НАРЕДБА № 36 от 23.03.2006 г. за специфичните изисквания при**

³⁵ Издадена от министъра на транспорта и съобщенията, обн., ДВ, бр. 88 от 8.10.2004 г., последни промени бр. 88 от 23.10.2018 г., в сила от 23.10.2018 г.

³⁶ Чл. 46д ЗРА

³⁷ Издадена от министъра на земеделието и горите, обн., ДВ, бр. 14 от 14.02.2006 г.

³⁸ Издадена от министъра на земеделието и храните, обн., ДВ, бр. 84 от 26.10.2010 г., в сила от 26.10.2010 г.; последни промени бр. 87 от 10.11.2015 г., в сила от 10.11.2015 г.

производство, транспортиране и пускане на пазара на суровини и храни от животински произход³⁹

Изисквания по отношение на организации на производителите на продукти от риболов и/или на продукти от аквакултури, асоциации на организации на производители и междубраншови организации в сектора на рибарството

Изисквания по отношение на организации на производителите на продукти от риболов и/или на продукти от аквакултури, асоциации на организации на производители и междубраншови организации в сектора на рибарството са регламентирани в подзаконовни актове към ЗРА:

- условията и редът за признаване на тези организации е регламентиран в НАРЕДБА № 7 от 22.11.2018 г. за условията и реда за признаване на организации на производители на продукти от риболов и на продукти от аквакултури, асоциации на организации на производители и междубраншови организации в сектора на рибарството и за одобрение на планове за производство и предлагане на пазара⁴⁰

Изисквания по отношение на контрола върху стопанския риболов

Изисквания по отношение на контрола върху стопанския риболов, упражняван от ИАРА са регламентирани в подзаконовни актове към ЗРА:

- ползването, поддържането и съхранението на системата за наблюдение и контрол на риболовните кораби и бордовото оборудване са регламентирани в НАРЕДБА № 7 от 27.01.2006 г. за условията и реда за ползването, поддържането и съхранението на системата за наблюдение и контрол на риболовните кораби и бордовото оборудване⁴¹
- прилагането на точкова система за извършени тежки по нарушения смисъла на Регламент (ЕО) № 1005/2008 свързан с предотвратяване, възпиране и премахване на незаконния, недеklarиран и нерегулиран риболов са регламентирани в НАРЕДБА № 3 от 19.02.2013 г. за прилагане на точкова система за извършени тежки нарушения по смисъла на Регламент (ЕО) № 1005/2008 на Съвета от 29.09.2008 година за създаване на система на Общността за предотвратяване, възпиране и премахване на незаконния, недеklarиран и нерегулиран риболов, за изменение на регламенти (ЕИО) № 2847/93, (ЕО) № 1936/2001 и (ЕО) № 601/2004 и за отмяна на регламенти (ЕО) № 1093/94

³⁹Издадена от министъра на земеделието и горите, обн., ДВ, бр. 35 от 28.04.2006 г., в сила от 1.09.2006 г., последни промени бр. 23 от 29.02.2008 г.

⁴⁰Издадена от министъра на земеделието, храните и горите, обн., ДВ, бр. 99 от 30.11.2018 г., в сила от 30.11.2018 г.

⁴¹Издадена от министъра на земеделието и горите и министъра на транспорта, обн., ДВ, бр. 15 от 17.02.2006 г., в сила от 1.01.2007 г., изм. и доп., бр. 84 от 2.11.2012 г.

и (ЕО) № 1447/1999⁴², изпълнението на която е възложено на изпълнителния директор на ИАРА.

- размерът на обезщетенията за причинени вреди на рибните ресурси са регламентирани в **НАРЕДБА за размера на обезщетенията за причинени вреди на рибните ресурси**⁴³, изпълнението на която е възложено на министъра на земеделието, храните и горите.

Преглед на нормативната уредба, свързана с производството на аквакултури

Законът за рибарството и аквакултурите (ЗРА) дава определение за "Аквакултури": дейности, свързани с развъждането и отглеждането на риби и други водни организми, както и получената по съответните технологии продукция от тях.

Режими за извършване на производство на аквакултури

ЗРА предвижда следните режими за извършване на производство на аквакултури, администрирани от ИАРА:

- Регистрационен режим за лицата, които развъждат и отглеждат риба и други водни организми производството на носители на генетичен материал от хидробионти⁴⁴. Когато техническите съоръжения са във водите на Черно море, регистрацията се извършва и след съгласуване с ръководителите на териториалните дирекции на ИАМА и с ръководителите на военноморските бази на Българската армия.
- Регистрация кораби, използвани при аквакултурно производство във водите на Черно море

Законът за водите (ЗВ) предвижда следните режими, администрирани от Басейновите Дирекции:

- Разрешителен режим за ползване на воден обект за аквакултури и свързаните с тях дейности

Законът за ветеринарномедицинската дейност предвижда следните режими, администрирани от БАБХ:

- Регистрационен режим на животновъден обект по чл. 137 от Закона за ветеринарномедицинската дейност (Регистрация на зоопаркове, аквариуми, терариуми, циркове, ферми, волиери и вивариуми)

Производителите на аквакултури, регистрирани по реда на ЗРА, се ползват с правата на земеделски стопани по смисъла на Закона за подпомагане на земеделските производители.

⁴²Издадена от министъра на земеделието и храните, обн., ДВ, бр. 21 от 1.03.2013 г., в сила от 28.02.2013 г., изм. и доп., бр. 84 от 20.10.2017 г., в сила от 20.10.2017 г.

⁴³Приета с ПМС № 272 от 3.12.2001 г., обн., ДВ, бр. 106 от 7.12.2001 г., в сила от 7.12.2001 г., изм., бр. 55 от 7.07.2017 г., в сила от 7.07.2017 г.

⁴⁴Чл. 25 ЗРА

Съгласно предвижданията на ЗРА⁴⁵ условията и реда за определяне на лимити за обема производство в обектите за аквакултури се определят с наредба на министрите на земеделието, храните и горите и околната среда. Законът за животновъдството⁴⁶ предвижда условията и редът за регистрация на производителите на носители на генетичен материал се определят с наредба на министъра на земеделието, храните и горите. Двете наредби все още не са приети и е необходимо да бъдат предприети действия по тяхното изготвяне и приемане.

Изисквания по отношение режимите за производство на аквакултури са регламентирани в подзаконови актове към ЗРА:

- ползването на язовирите - държавна собственост, за аквакултури; редът и условията за определяне на зони за аквакултури в язовири - държавна собственост, определени само за любителски риболов; правилата за извършване на аквакултури в язовирите - държавна собственост, в Черно море и р. Дунав са регламентирани в **НАРЕДБА № 37 от 10.11.2008 г. за ползването на язовирите - държавна собственост, в рибностопанско отношение и правилата за извършване на стопански, любителски риболов и аквакултури в обектите - държавна собственост по чл. 3, ал. 1 от Закона за рибарството и аквакултурите**⁴⁷
- Редът за воденето на всички регистри по ЗРА е регламентиран в **НАРЕДБА № 7 от 21.11.2019 г. за водене на регистрите по чл. 16, ал. 1 от Закона за рибарството и аквакултурите**⁴⁸
- изискванията по отношение съдържанието на технологичното описание на обектите за производство на аквакултури и технологичната схема на производство на аквакултури са регламентирани в **НАРЕДБА № 18 от 4.11.2016 г. за съдържанието на технологичното описание и технологичната схема на производство на аквакултури**⁴⁹

Изисквания по отношение режимите за производство на аквакултури са регламентирани в подзаконови актове към ЗВ:

- използването на повърхностните води и водни обекти, редът и условията за издаване на разрешителни за използване на повърхностните води са регламентирани с **НАРЕДБА за ползването на повърхностните води**⁵⁰.
- изискванията за качество на пресните води, обитавани от риби и изискванията за качество на крайбрежните морски води и морски води, владени в сушата, осигуряващи нормално съществуване и възпроизводство на ракообразни и мекотели, вкл. високо качество на добиваните от тях

⁴⁵ Чл.25

⁴⁶ Чл.6

⁴⁷Издадена от министъра на околната среда и водите и министъра на земеделието и храните, обн., ДВ, бр. 100 от 21.11.2008 г., в сила от 21.11.2008 г., последни промени бр. 26 от 23.03.2018 г., в сила от 23.03.2018 г.

⁴⁸Издадена от министъра на земеделието, храните и горите, обн., ДВ, бр. 94 от 29.11.2019 г. в сила от 29.11.2019 г.

⁴⁹Издадена от министъра на земеделието и храните, обн., ДВ, бр. 90 от 15.11.2016 г., в сила от 15.11.2016 г.

⁵⁰Приета с ПМС № 352 от 14.12.2016 г., обн., ДВ, бр. 100 от 16.12.2016 г.

продукти за директна употреба от човека са регламентирани с **Наредба № 4 от 20.10.2000 г. за качеството на водите за рибовъдство и за развъждане на черупкови организми**⁵¹

Изисквания по отношение режимите за производство на аквакултури са регламентирани в подзаконови актове към ЗООС:

- условията и редът за извършване на оценка на въздействието върху околната среда (ОВОС) на инвестиционните предложения по чл. 81, ал. 1, т. 2 от ЗООС са регламентирани в **Наредбата за условията и реда за извършване на оценка на въздействието върху околната среда**⁵²

Изисквания по отношение режимите за производство на аквакултури са регламентирани в подзаконови актове към ЗБР:

- извършване на оценка по чл. 31 от Закона за биологичното разнообразие (ЗБР) на планове, програми, проекти и инвестиционни предложения за съвместимостта им с предмета и целите на опазване на защитените зони е регламентирано в **НАРЕДБА за условията и реда за извършване на оценка за съвместимостта на планове, програми, проекти и инвестиционни предложения с предмета и целите на опазване на защитените зони**⁵³.

Изисквания към обектите за производство на аквакултури

Изисквания към обектите за производство на аквакултури са регламентирани в ЗВМД и подзаконови актове към него:

- ветеринарномедицинските, мерките за биосигурност и зоохигиенните изисквания към животновъдни обекти за отглеждане на селскостопански животни, охлюви и калифорнийски червеи; задълженията на собствениците или ползвателите на животновъдните обекти за изпълнение на тези изисквания са регламентирани в **НАРЕДБА № 44 от 20.04.2006 г. за ветеринарномедицинските изисквания към животновъдните обекти**⁵⁴.
- специфичните хигиенни изисквания към обектите за производство на храни от животински произход; изискванията към лицата, които се занимават с добив, производство, преработка, съхранение, транспорт и пускане на пазара на храни от животински произход се уреждат с **НАРЕДБА № 36 от 23.03.2006 г. за специфичните изисквания при**

⁵¹Издадена от министъра на околната среда и водите, министъра на земеделието и горите и министъра на здравеопазването, обн., ДВ, бр. 88 от 27.10.2000 г.

⁵²Приета с ПМС № 59 от 7.03.2003 г., обн., ДВ, бр. 25 от 18.03.2003 г., последни промени бр. 67 от 23.08.2019 г., в сила от 23.08.2019 г.

⁵³Приета с ПМС № 201 от 31.08.2007 г., обн., ДВ, бр. 73 от 11.09.2007 г., в сила от 11.09.2007 г., последни промени ДВ бр. 3 от 5.01.2018 г.

⁵⁴Издадена от министъра на земеделието и горите, обн., ДВ, бр. 41 от 19.05.2006 г., последни промени бр. 5 от 17.01.2020 г.

производство, транспортиране и пускане на пазара на суровини и храни от животински произход⁵⁵

Изисквания по отношение търговия и превоз на риба и други водни организми

Изисквания по отношение търговия и превоз на риба и други водни организми са регламентирани в ЗРА и подзаконовни актове към него:

- осъществяване на първа продажба на продукти от риболов е регламентирано в НАРЕДБА № 4 от 13.01.2006 г. за условията и реда за осъществяване на първа продажба на риба и други водни организми⁵⁶.

Изисквания по отношение търговия и превоз на риба и други водни организми са регламентирани в ЗВМД и подзаконовни актове към него:

- здравните изисквания към животните, които трябва да се прилагат при пускането им на пазара, внасянето и транзита на стопански водни животни и продукти от тях и предпазните мерки по отношение контрола на болестите по стопански водни животни, предприемани от Българската агенция по безопасност на храните (БАБХ), както и мерките, предприемани от лицата, отговорни за аквакултурнопроизводствения бизнес са регламентирани в **Наредба № 17 от 16.06.2008 г. за здравните изисквания към стопанските водни животни, продуктите от тях и предпазването и контрола на болести по водните животни⁵⁷**.

Изисквания по отношение на организации на производителите на продукти от риболов и/или на продукти от аквакултури, асоциации на организации на производители и междубраншови организации в сектора на рибарството

Изисквания по отношение на организации на производителите на продукти от риболов и/или на продукти от аквакултури, асоциации на организации на производители и междубраншови организации в сектора на рибарството са регламентирани в подзаконовни актове към ЗРА:

- условията и редът за признаване на тези организации е регламентиран в НАРЕДБА № 7 от 22.11.2018 г. за условията и реда за признаване на организации на производители на продукти от риболов и на продукти от аквакултури, асоциации на организации на производители и междубраншови организации в сектора на рибарството и за одобрение на планове за производство и предлагане на пазара⁵⁸

⁵⁵Издадена от министъра на земеделието и горите, обн., ДВ, бр. 35 от 28.04.2006 г., в сила от 1.09.2006 г., последни промени бр. 23 от 29.02.2008 г.

⁵⁶Издадена от министъра на земеделието и горите, обн., ДВ, бр. 14 от 14.02.2006 г.

⁵⁷Издадена от министъра на земеделието и храните, обн., ДВ, бр. 64 от 18.07.2008 г., в сила от 1.08.2008 г., последни промени бр. 58 от 15.07.2014 г., в сила от 16.11.2014 г.

⁵⁸Издадена от министъра на земеделието, храните и горите, обн., ДВ, бр. 99 от 30.11.2018 г., в сила от 30.11.2018 г.

Изисквания по отношение на контрола върху производството на аквакултури

Изисквания по отношение на контрола върху производството на аквакултури, упражняван от ИАРА са регламентирани в подзаконовни актове във ЗРА:

- размерът на обезщетенията за причинени вреди на рибните ресурси са регламентирани в **НАРЕДБА за размера на обезщетенията за причинени вреди на рибните ресурси**⁵⁹, изпълнението на която е възложено на министъра на земеделието, храните и горите.

Нормативни актове в подготовка

В подготовка:

- Наредба за Биосигурност в аквакултурите
- Наредба за рибните проходи

Преглед на нормативната уредба, свързана с любителския риболов

Законът за рибарството и аквакултурите (ЗРА) дава определение за "Риболов - любителски": дейност, при която се извършва улов на риба и други водни организми, извършван от физически лица за развлечение или със спортно-състезателен характер, организиран по определени за това правила.

Изисквания за упражняване на любителски риболов

В раздел „Любителски риболов“ сравнително подробно е описана законова рамка за извършването на любителски риболов във всички водоеми на страната, където той може да се практикува.

Любителският риболов се организира и регулира по смисъла и реда на Закона за рибарството и аквакултурите от влизането му в сила през 2001 г., както и по предхождащите го законови актове в миналото - Първият Закон за рибарството от 1885 г. и следващите от 1924 г., 1926 г., 1952 г. (Закон за рибното стопанство). Още от тогава любителският риболов заема важно място в грижата на държавата за осигуряване на добри възможности за практикуване на риболова като важна дейност за отбиха и развлечението на населението от всички възрастови групи без дискриминация по пол и други признаци.

В действащия Закон за рибарството и аквакултурите любителският риболов е регулиран достатъчно добре и всеобхватно, като се създават и определени предимства и улеснения за практикуване на дейността от гражданите, които членуват в сдружения, които са регистрирани по Закона за юридическите лица с нестопанска цел (ЗЮЛНЦ). Любителите могат да извършват риболов с издадени от ИАРА билети за любителски риболов в разрешените за това водоеми на територията на цялата страна.

⁵⁹Приета с ПМС № 272 от 3.12.2001 г., обн., ДВ, бр. 106 от 7.12.2001 г., в сила от 7.12.2001 г., изм., бр. 55 от 7.07.2017 г., в сила от 7.07.2017 г.

В миналото в България съществуваше една единствена и единна организация за сдружаване на ловците и риболовците - Български ловно-рибарски съюз (БЛРС). На тази организация по закон бяха възложени и определени държавни функции, най-вече по опазването, развъждането, поддържането и възпроизводството на дивечовите и рибните запаси.

Докато по отношение на лова има отделен специализиран Закон за лова и опазване на дивеча (ЗЛОД), любителският риболов се организира и регулира само по реда на Закона за рибарството и аквакултурите (ЗРА) и някои наредби към него, които са описани в раздел „Любителски риболов“.

В условията на пазарна икономика монополът на съществуващата единствена организация на риболовците заедно с ловците е прекратен и това даде възможност на гражданите да се организират в много нови сдружения с нестопанска цел, много от които действат на регионално ниво. Действащият закон дава възможност организация, която обединява повече от половината регионални и местни сдружения (на областно и общинско ниво) да получи статут на национално представена организация. Такава организация сега е Националното ловно-рибарско сдружение „Съюзът на ловците и риболовците в България“ (НЛРС-СЛРБ). По закон и по устав, местните сдружения членуват в тази организация доброволно, докато до 1990 г. това беше задължително.

В НЛРС - СЛРБ могат да членуват ловните, ловно-рибарските и рибарските сдружения - след деня на тяхната съдебна регистрация като самостоятелно юридическо лице по ЗЮЛНЦ, ЗЛОД и ЗРА и киноложките, ловно-стрелковите и др. - не по-късно от 1 година от възникването им като самостоятелно юридическо лице по ЗЮЛНЦ.

Понастоящем в НЛРС-СЛРБ членуват общо 139 сдружения, от които: 134 бр. ловно-рибарски сдружения, 4 бр. рибарски сдружения и 1 бр. клубове.

Основният правен проблем при членуването в сдруженията и регионалните и местните организации е свързан с възможностите за упражняване на любителския риболов, които са свързани с наличието в съответните райони на действие на сдруженията на водоеми за тази дейност, които разполагат и с привлекателни рибни запаси.

По реда на ЗРА със заповед на министъра на земеделието, храните и горите на отделни сдружения, които кандидатстват за това могат да бъдат предадени за ползване отделни държавни язовири и други водоеми. За извършване на любителски риболов в тях, освен билет за любителски риболов се изисква членска карта на съответното сдружение.

За жалост законът не урежда ползването на такива водоеми от сдружения, в районите на които няма свободни водни тела, подходящи за това. Това води до отлив на членска маса. Пример за това е едно от най-големите сдружения в

страната Ловно-рибарско дружество „СОКОЛ“ - Пловдив, в което допреди няколко години членуваха над 9 000 риболовци. От няколко години обаче, сдружението не разполага с водоем за любителски риболов, предоставен му за ползване от държавата, поради което днес в сдружението няма членове - риболовци. В подобно положение са още много сдружения в страната. От гледна точка на осигуряване на тази социална услуга на населението на всички общини в страната, следва да се намери законово решение за това чрез промяна в ЗРА.

ЗРА предвижда за извършване на любителски риболов:

- Издаване на билет за любителски риболов

Подзаконови актове към ЗРА регламентират:

- Билетите за любителски риболов се отпечатват от ИАРА и се разпространяват чрез териториалните ѝ звена, държавните горски стопанства, държавните ловни стопанства, организациите по чл. 11 и други лица при условия и по ред, определени с **НАРЕДБА № 8 от 28.01.2006 г. за условията и реда за отпечатване и разпространяване на билети за любителски риболов**⁶⁰.
- ползването на язовирите - държавна собственост, за любителски риболов и/или за аквакултури; редът и условията за определяне на зони за аквакултури в язовири – държавна собственост, определени само за любителски риболов; правилата за извършване на любителски риболов и аквакултури в язовирите - държавна собственостса регламентирани в **НАРЕДБА № 37 от 10.11.2008 г. за ползването на язовирите - държавна собственост, в рибностопанско отношение и правилата за извършване на стопански, любителски риболов и аквакултури в обектите - държавна собственост по чл. 3, ал. 1 от Закона за рибарството и аквакултурите**⁶¹
- Редът за воденето на всички регистри по ЗРА е регламентиран в **НАРЕДБА № 7 от 21.11.2019 г. за водене на регистрите по чл. 16, ал. 1 от Закона за рибарството и аквакултурите**⁶²

Сдружаване на лицата, упражняващи любителски риболов

ЗРА регламентира възможността за сдружаване на лицата, упражняващи любителски риболов в териториални, регионални и национално риболовни сдружения по реда на Закона за юридическите лица с нестопанска цел.⁶³

⁶⁰Издадена от министъра на земеделието и горите, обн., ДВ, бр. 15 от 17.02.2006 г., в сила от 17.02.2006 г., изм. и доп., бр. 94 от 16.11.2007 г., в сила от 16.11.2007 г.

⁶¹Издадена от министъра на околната среда и водите и министъра на земеделието и храните, обн., ДВ, бр. 100 от 21.11.2008 г., в сила от 21.11.2008 г., последни промени бр. 26 от 23.03.2018 г., в сила от 23.03.2018 г.

⁶²Издадена от министъра на земеделието, храните и горите, обн., ДВ, бр. 94 от 29.11.2019 г. в сила от 29.11.2019 г.

⁶³Чл. 11 ЗРА

Редът за предоставяне управлението на рибните ресурси за любителски риболов в естествени и изкуствени водни обекти- държавна собственост; изискванията, на които трябва да отговарят и задълженията на териториалните, регионални и национално риболовни сдружения са регламентирани с **НАРЕДБА № 22 от 10.12.2007 г. за реда за предоставяне управлението на рибните ресурси в изкуствени водни обекти – държавна собственост, на сдружения за любителски риболов**⁶⁴.

На териториалните и регионални риболовни сдружения е възложено:

- да участват в изпълнение на мероприятия за разселване на носители на генетичен материал в естествени и изкуствени водни обекти- държавна собственост, предназначени за любителски риболов като осигуряват не по-малко от 10 на сто от финансирането.⁶⁵
- да осъществяват охраната на обектите, определени само за любителски риболов, на териториите на действие на съответните сдружения, където управлението на рибните ресурси им е възложено и да съдействат за опазване на рибните ресурси.

Общинските съвети могат да възлагат управлението на рибните ресурси във водни обекти - общинска собственост, за любителски риболов на териториалните, регионални или национално риболовни сдружения за осъществяване на общественополезна дейност.

Изисквания по отношение на контрола върху любителския риболов

Изпълнителната агенция по горите и нейните структури осъществяват контрол по опазването на рибните ресурси във водните обекти, ползвани за любителски риболов в района на дейност на нейните структури, както и контрол по спазване на правилата за любителски риболов при условията и пореда на ЗРА и на Закона за горите (ЗГ).

Осъществяването дейностите по контрол и опазване на горските територии, дивеча и рибните ресурси в обектите за любителски риболов са регламентирани с **НАРЕДБА № 1 от 30.01.2012 г. за контрола и опазването на горските територии**⁶⁶.

Дирекции природен парк (ДПП) участват в контрола по опазването на горските територии, както и на дивеча и рибните ресурси във водните обекти, ползвани за любителски риболов в горските територии в границите на природния парк⁶⁷.

⁶⁴Издадена от министъра на земеделието и продоволствието и министъра на околната среда и водите, обн., ДВ, бр. 108 от 19.12.2007 г., в сила от 19.12.2007 г., последни промени бр. 37 от 4.05.2018 г., в сила от 4.05.2018 г.

⁶⁵Чл. 11а ЗРА

⁶⁶ Издадена от министъра на земеделието и храните и министъра на вътрешните работи, обн., ДВ, бр. 11 от 7.02.2012 г., в сила от 7.02.2012 г., последни промени бр. 89 от 12.11.2019 г.

⁶⁷чл. 5, т. 23. , УСТРОЙСТВЕН ПРАВИЛНИК на дирекция на природен парк

Препоръки за промяна на правната рамка в рибарството

Ограничаването до разумни граници на промени в съществуващата нормативна уредба относно изисквания към осъществяване на икономическите дейности в сектора на рибарството и аквакултурите би допринесло в значителна степен за осигуряване на предвидима нормативна среда, в която икономическите оператори да планират и изпълняват своите бизнес планове.

Промените в законодателството следва да бъдат съпътствани с нормативно изискваните реалистични и качествени предварителни оценки за въздействието, които да отчитат ефективността на прилаганото законодателство.

През 2018 г. Министерски съвет започна мащабна трансформация на модела на административно обслужване. Целите на планираните промени са: превръщане на удостоверителните услуги за гражданите и бизнеса във вътрешни административни услуги; електронизиране на нови услуги за гражданите и бизнеса; стандартизиране на услугите на териториалните и специализираните териториални администрации; преминаване към комплексно административно обслужване. Чрез промени в Административно-процесуалния кодекс са предвидени промени и в ЗРА, насочени към осигуряване воденето на съществуващите регистри при спазване на изискванията на Закона за ограничаване на административното регулиране и административния контрол; приемане на удостоверяването на обстоятелствата и данните с писмено посочване в съответното искане и/или заявление, уведомление, декларация или друг документ, с който започва съответното производство, без изискване от заявителите и/или подателите представяне на доказателства за вписани в регистрите обстоятелства и данни; замяна на представяне на документи с деклариране на наличието им или на съответните обстоятелства при вписване в съответните регистри; извършване на служебни проверки в регистри, поддържани от други институции. Предвидените промени ще облекчат административната тежест при осъществяването на икономическите дейности в сектора.

С оглед регистрираната и в настоящия планов период значителна тежест за икономическите оператори на изискванията, произтичащи от Закона за водите следва да бъде извършен целенасочен анализ на процедурите, вкл. последваща оценка на въздействието на Закона за водите в частите му, имащи отношение върху икономическите оператори в сектор Рибарство и аквакултури.

УПРАВЛЕНИЕ НА РИБАРСТВОТО

Законът за рибарството и аквакултурите регламентира отговорните органи и техните основни правомощия и функции по управление на рибарството и аквакултурите.

Разработване на политика

В ЗРА не е изрично посочен орган, отговорен за разработване на националната политика в областта на рибарството и аквакултурите. В Устройствения правилник на МЗХГ **на министъра** на земеделието, храните и горите са възложени

правоомощия да **ръководи, координира и контролира** осъществяването на държавната политика в областта на рибарството и аквакултурите.⁶⁸ На Дирекция "Обща политика в областта на рибарството" в МЗХГ са възложени функции за **подпомагане на министъра при разработване, координиране и провеждане на държавната политика в областта на рибарството**, прилагане на Общата политика в областта на рибарството, Общата организация на пазарите на продукти от риболов и аквакултури и определяне на националните приоритети в тези области⁶⁹ На Дирекция "Държавни помощи и регулации" в МЗХГ са възложени функции за подпомагане на министъра при **определяне и осъществяване на политиката за национално подпомагане** в земеделието, рибарството и горското стопанство в съответствие със законодателството на ЕС за държавните помощи.

Стратегическо планиране

Министерският съвет по предложение на *министъра на земеделието, храните и горите, министъра на транспорта и министъра на околната среда и водите* приема **Национална програма за рибарството и аквакултурите**⁷⁰.

Със Закона за морските пространства, вътрешните водни пътища и пристанищата на Република България (ЗМПВВПРБ)⁷¹, се предвижда разработването на **Морски пространствен план на Република България**, който определя пространственото и времевото разпределение на осъществяваните и на бъдещите дейности по използване на морските пространства, с изключение на дейностите, чиято цел е отбраната или националната сигурност на Република България⁷². Планът включва и зоните за риболов и зоните за отглеждане на аквакултури. Общото ръководство и координация на дейността по морско пространствено планиране се осъществява от *министъра на регионалното развитие и благоустройството*, който отговаря и за изработването и поддържането на Морския пространствен план на Република България.

Прилагане на политика

На дирекция "Обща политика в областта на рибарството" в МЗХГ са възложени функции да подпомага министъра при **разработване, координиране и провеждане на държавната политика** в областта на рибарството, прилагане на Общата политика в областта на рибарството, Общата организация на пазарите на продукти от риболов и аквакултури и определяне на националните приоритети в тези области.

Основните функции по прилагане на политиката включват:

⁶⁸ Чл. 3, ал. 1 УСТРОЙСТВЕН ПРАВИЛНИК на Министерството на земеделието, храните и горите, Приет с ПМС № 260 от 14.10.2019 г., обн., ДВ, бр. 82 от 18.10.2019 г.

⁶⁹ Чл. 40, т. 1 УСТРОЙСТВЕН ПРАВИЛНИК на Министерството на земеделието, храните и горите, Приет с ПМС № 260 от 14.10.2019 г., обн., ДВ, бр. 82 от 18.10.2019 г.

⁷⁰ Чл. 4, ал. 1 ЗРА

⁷¹ Обн., ДВ, бр. 12 от 11.02.2000 г., последни промени бр. 28 от 29.03.2018 г.

⁷² Чл. 51в ЗМПВВПРБ

- управление на националните квоти за риболов предоставени на Република България съгласно регламентите на Съвета за определяне на възможностите за риболов на определени рибни запаси и групи рибни запаси, които са приложими в Черно море;
- разработване на проекти на нормативни актове и стратегически документи за развитие на рибарството и опазване на рибните ресурси
- признаване на организации на производители, асоциации на организации на производители и междубраншови организации в сектора на рибарството и поддържане на актуален списък на признатите организации.
- Координация на дейността на МЗХГ с МОСВ и с други ведомства и организации, които имат отношение към устойчивото развитие на рибните ресурси,
- Участие в работни групи и изготвяне на позиции по вътрешна и външна политика в рибарството към Съвета на ЕС
- Изпълнява функциите на секретариат и организира дейността на постоянната комисия по чл. 10, ал. 7 от Закона за рибарството и аквакултурите и консултативния съвет по рибарство, който е създаден към министъра (НТСРА).

Дирекция "Морско дело и рибарство" в МЗХГ изпълнява функциите на Управляващ орган на Програмата за морско дело и рибарство 2014-2020 г. (ПМДР). На тази дирекция е възложена подготовката на програмните документи, които са свързани с управление на средствата от Европейския фонд за морско дело и рибарство за следващия програмен период 2021-2027 г.

На Дирекция "**Държавни помощи и регулации**" в МЗХГ са възложени функции за подпомагане на министъра при определяне и **осъществяване на политиката за национално подпомагане в земеделието, рибарството и горското стопанство** в съответствие със законодателството на ЕС за държавните помощи.

На Дирекция "**Европейска координация и международни отношения**" в МЗХГ са възложени функции по подпомагане на министъра при **осъществяването на политиката в областта на международните отношения, двустранното и многостранното международно сътрудничество в областта на земеделието, храните, горите и рибарството**, както и при участието му в работата на международни организации в тези области.

Управлението и наблюдението върху рибарството, аквакултурите и търговията с риба и други водни организми се извършват от **Изпълнителната агенция по рибарство и аквакултури (ИАРА)** към министъра на земеделието, храните и горите.⁷³

⁷³Чл.5 , ал. 1 ЗРА

ИАРА осъществява дейности, свързани с **прилагането на политиката в областта на рибарството** в рамките на Общата политика в областта на рибарството, държавния надзор, контрола върху риболовните дейности в рибностопански води и обекти.

ИАРА е Управляващ орган по отношение на средствата от Европейския фонд по рибарство на Европейския съюз (ЕФР на ЕС), предназначени за прилагането на Оперативната програма за развитие на сектор "Рибарство" на Република България 2007-2013 г. (ОПРСР).

На Главна дирекция "Рибарство и контрол" на ИАРА са възложени **функции по изготвяне на програмните документи за прилагане на структурната политика на ЕС в областта на рибарството**. С промени в Устройствения правилник на агенцията, направени в началото на април 2020 г.⁷⁴, на отделните звена в обща и специализирана администрация са възложени и функции по **подпомагане дейностите по Програмата за морско дело и рибарство**.

Изпълнителната агенция по рибарство и аквакултури, Българската агенция по безопасност на храните и Изпълнителната агенция "Морска администрация" осъществяват **съвместна дейност по регистрацията и контрола на риболовните кораби**.⁷⁵

Към министъра на земеделието, храните и горите като консултативен орган е създаден **Научно-технически съвет по рибарство и аквакултури** (НТСРА), в който се включват представители на Министерството на околната среда и водите, Министерството на земеделието, храните и горите, Министерството на здравеопазването, Българската агенция по безопасност на храните, Изпълнителната агенция по рибарство и аквакултури, Изпълнителната агенция по горите, Изпълнителната агенция "Морска администрация", научни организации в областта на рибарството и аквакултурите, организации на производителите на продукти от риболов, организации на производителите на продукти от аквакултури, асоциации на организации на производителите и националното риболовно сдружение по чл. 11, ал. 3 ЗРА. НТСРА обсъжда и дава становища по програми, документи и въпроси, свързани с отрасъла, поставени за разглеждане от министъра на земеделието, храните и горите.

Министърът на земеделието, храните и горите признава:

- организации на производителите на продукти от риболов
- организации на производителите на продукти от аквакултури
- асоциации на организации на производителите⁷⁶
- междубраншови организации в сектора на рибарството⁷⁷.

⁷⁴ ДВ, бр. 20 от 10.03.2020 г., в сила от 1.04.2020 г.

⁷⁵ Чл.6, ал. 7 ЗРА

⁷⁶Отговарят на изискванията на Регламент (ЕС) № 1379/2013, Чл.10, ал. 1 ЗРА

⁷⁷ Чл.10в, ал. 1 ЗРА

Лицата, упражняващи любителски риболов, могат да се сдружават при условията и по реда на Закона за юридическите лица с нестопанска цел в териториални и регионални риболовни сдружения.

Териториалните, регионалните и националното риболовни сдружения:

- участват в изпълнение на мероприятия за разселване на носители на генетичен материал в естествени води и водни обекти и изкуствени водни обекти - държавна собственост, предназначени за любителски риболов, като осигуряват не по-малко от 10 на сто от финансирането
- осъществяват охраната на обектите, определени само за любителски риболов, на териториите на действие на съответните сдружения, където управлението на рибните ресурси им е възложено и съдействат за опазване на рибните ресурси.

Министърът на земеделието, храните и горите възлага на **Териториалните риболовни сдружения** управлението на рибните ресурси в реките, старите речни корита и изкуствени водни обекти (язовирите, бентовете и изравнителите, каналите, баластриерните водоеми, хидропарковете, технологичните водоеми на електрическите централи и на други индустриални предприятия или земеделски стопанства) - държавна собственост, определени само за любителски риболов.

Общинските съвети могат да възлагат управлението на рибните ресурси във водни обекти - общинска собственост, за любителски риболов на **Териториални риболовни сдружения, регионални сдружения и национално сдружение** за осъществяване на общественополезна дейност.

Контрол

На Дирекция **"Обща политика в областта на рибарството"** в МЗХГ са възложени функции по мониторинг върху дейността на ИАРА с цел гарантиране на изпълнението на изискванията на европейското право и прилагане на националната политика в областта на рибарството и осъществяване на контрол върху дейността на признатите организации и асоциации в сектора на рибарството за спазване на критериите за признаване.

Дирекция **"Морско дело и рибарство"** на МЗХГ изпълнява функциите на Управляващ орган на Програмата за морско дело и рибарство 2014-2020 г. (ПМДР), като контролира изпълнението на делегираните на Държавен фонд "Земеделие"-РА, функции по програмата; контролира работата на Националната рибарска мрежа за периода 2014-2020 г.

На Дирекция **"Държавни помощи и регулации"** в МЗХГ са възложени функции за подпомагане на министъра при осъществяване на **контрол на процеса на прилагане на схемите за държавни помощи** от Държавен фонд "Земеделие".

Контролът върху рибарството, аквакултурите и търговията с риба и други водни организми се извършват от **Изпълнителната агенция по рибарство и аквакултури (ИАРА)** към министъра на земеделието, храните и горите.⁷⁸

Изпълнителната агенция по рибарство и аквакултури, **Българската агенция по безопасност на храните** и **Изпълнителната агенция "Морска администрация"** осъществяват съвместна дейност по **контрола** на риболовните кораби.⁷⁹

Изпълнителната агенция по рибарство и аквакултури осъществява при необходимост съвместна дейност с **Главна дирекция "Гранична полиция"** (ГДГП), с **Агенция "Митници"** и с всички служби, осъществяващи задължителен граничен контрол за контрол на риболовните кораби, риболова и рибностопанските дейности в граничната зона, в зоните на граничните контролно-пропускателни пунктове, пристанищата, вътрешните морски води, териториалното море, прилежащата зона, континенталния шелф, изключителната икономическа зона, българския участък на река Дунав и в другите гранични реки и водоеми.

Контрол върху ползването и опазването на рибните ресурси в морските пространства и вътрешните водни пътища по смисъла на Закона за морските пространства, вътрешните водни пътища и пристанищата на Република България **по отношение на чуждестранните риболовни кораби се упражнява и от Главна дирекция "Гранична полиция"**.

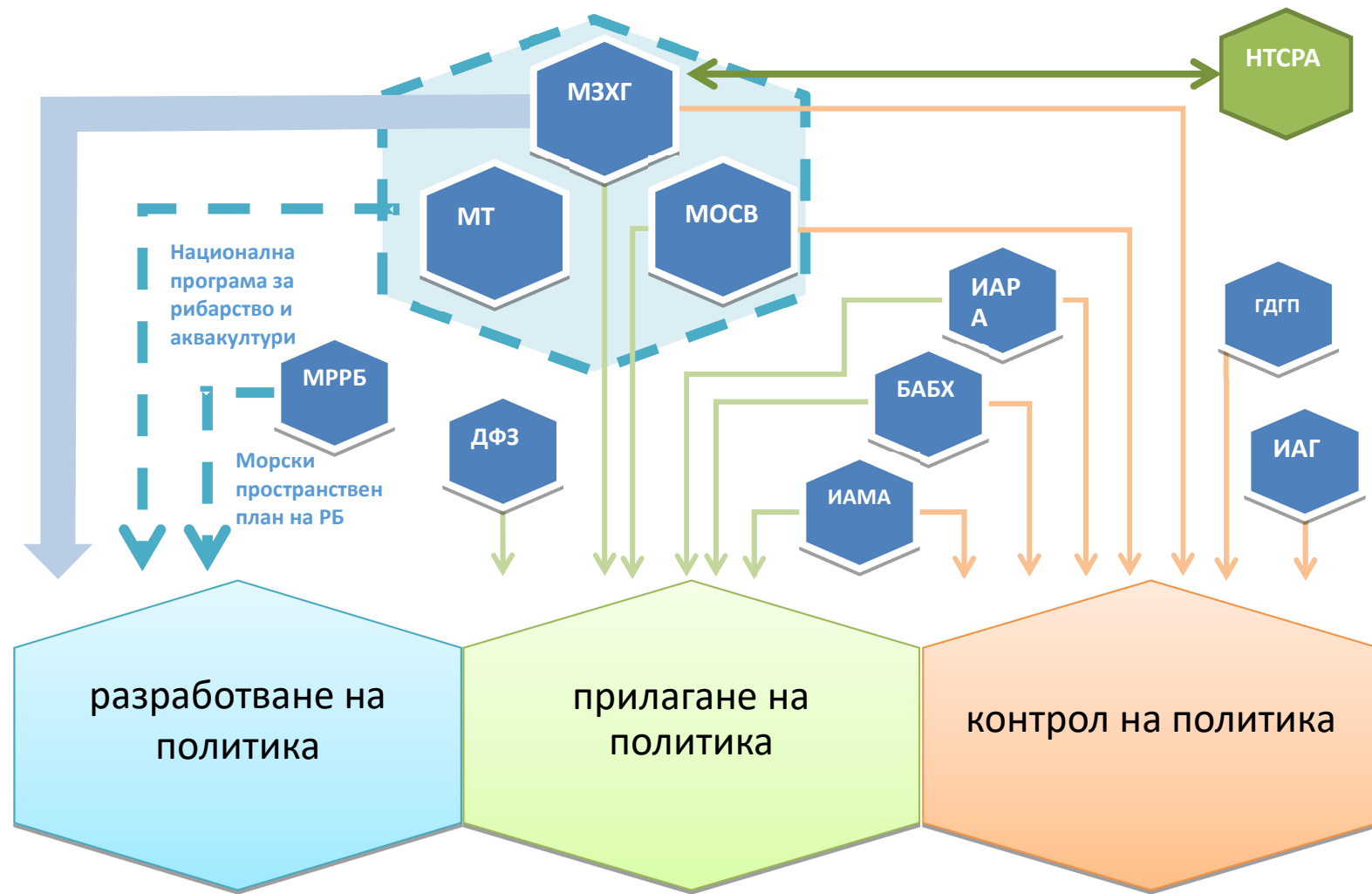
Изпълнителната агенция по горите (ИАГ) и нейните структури осъществяват контрол по опазването на рибните ресурси във водните обекти, ползвани за любителски риболов в района на дейност на нейните структури и контрол по спазване на правилата за любителски риболов при условията и по реда на ЗРА и Закона за горите.⁸⁰

Контролът по опазването на биологичното разнообразие на рибните ресурси се упражнява от *министъра на околната среда и водите и от министъра на земеделието, храните и горите.*

⁷⁸ Чл.5 , ал. 1 ЗРА

⁷⁹ Чл.6, ал. 7 ЗРА

⁸⁰ Чл.7 ЗРА

Текущо състояние и препоръки за подобряване на дейността на администрацията и нейния административен капацитет

Въпреки наличието в МЗХГ на бюджетна програма "Рибарство и аквакултури", следва да се отбележи, че към момента не е наличен действащ национален стратегически или планов документ, който да определя националните цели и приоритети в сектор Рибарство.

Разработени в началото на предходния планов период национални програми са изпълнили предназначението си към 2014 г. - Националната програма за рибарството и аквакултурите (2007-2013)⁸¹ и Национална програма за подпомагане устойчивото развитие на рибните ресурси 2008-2013⁸². **Не е извършвана оценка на изпълнението на посочените документи.**

Към момента като релевантни към бюджетна програма "Рибарство и аквакултури" могат да бъдат определени следните планови документи:

- Стратегически план за действие за опазване на околната среда и възстановяване на Черно море⁸³
- Национална стратегия за управление и развитие на водния сектор⁸⁴
- Морска стратегия на Република България и програма от мерки⁸⁵
- Национална стратегия за опазване на биологичното разнообразие
- Национална програма за превенция и ограничаване на свлачищата на територията на Република България, ерозията и абразията по Дунавското и Черноморското крайбрежие 2015-2020 г.

Въпреки предвижданията на ЗРА в периода след 2013 г. не е приет стратегически или планов документ, извън документите, изготвени в съответствие с изискванията на прилагането на Общата политика в областта на рибарството на ЕС и Европейския фонд за морско дело и рибарство. Въпреки тяхното безспорно значение за развитието на сектора и постигане на съответствие с целите на Общата политика в областта на рибарството на ЕС, **следва да бъдат определени националните цели и приоритети, за чието постигане да бъдат акумулирани всички ресурси – както национални, така и европейски.**

Управлението на рибарството е комплексен процес, включващ участието на органи от различни сектори на публичните политики – рибарство, безопасност на храните, опазване на околна среда, транспорт, сигурност, гори и др. Ефективното управление на процесите изисква изграждане на силен административен капацитет у участващите институции особено ще се отнася до координацията на

⁸¹приета с Протокол № 13.2 на Министерския съвет от 05.04.2007 г., <http://strategy.bg/StrategicDocuments/View.aspx?lang=bg-BG&Id=545>

⁸²приета със Заповед № РД 08-15 на Министъра на земеделието и храните от 25.11.2008 г., <http://strategy.bg/StrategicDocuments/View.aspx?lang=bg-BG&Id=546>

⁸³<https://www.moew.government.bg/bg/vodi/strategicheski-dokumenti/strategicheski-plan-za-dejstvie-za-opazvane-na-okolnata-sreda-i-vuzstanovyavane-na-chno-more/>

⁸⁴<https://www.moew.government.bg/bg/nacionalna-strategiya-za-upravlenie-i-razvitie-na-vodniya-sektor-v-republika-bulgariya/>

⁸⁵<http://www.strategy.bg/StrategicDocuments/View.aspx?lang=bg-BG&Id=1219>

дейностите по разработване, изпълнение и контрол на политиката в сектора. Като специфични проблеми, отнасящи се до административния капацитет, следва да се отчетат големия обем от извършвани дейности по прилагане и контрола на политиката и силно ограничените ресурси за тяхното изпълнение в прилагащите звена и в МЗХГ и в ИАРА. Непрекъснато повишаващите се изисквания, вкл. такива, произтичащи от актове на органите на ЕС, налага повишаване на административния капацитет както чрез осигуряване на експертиза в администрацията за конкретни и специфични области, така и чрез провеждане на ефективни обучения и повишаване квалификацията на експертите. Тази необходимост следва да бъде посрещната по подходящ начин с оглед наличните ограничения пред увеличаване на общата численост на персонала на администрацията на изпълнителната власт, както и с оглед честата практика изпълнението на нововъзложени функции да не бъде бюджетно осигурявано.

Съществен принос към нарастването на административния капацитет, както и към намаляването на административната тежест за работещите в сектор Рибарство, би било ограничаването до разумни граници на промени в съществуващата нормативна уредба относно изисквания към осъществяване на икономическите дейности в сектора на рибарството и аквакултурите. Промените в законодателството следва да бъдат съпътствани с нормативно изискваните реалистични и качествени предварителни оценки за въздействието, които да отчетат ефективността на прилаганото законодателство.

ОРГАНИЗАЦИИ НА ПРОИЗВОДИТЕЛИ

Състояние на организациите на рибопроизводителите

Съгласно предвижданията на член 7 от Регламент (ЕС) № 1380/2013 **организациите на производителите на продукти от риболов** си поставят следните цели:

- Насърчаване на жизнеспособни и устойчиви риболовни дейности на техните членове при пълно спазване на политиката на опазване, както е определена по-конкретно в Регламент (ЕС) № 1380/2013 и в правото за околната среда, при съблюдаване на социалната политика и когато съответната държава-членка е предвидила това - участие в управлението на морските биологични ресурси;
- избягване и намаляване, доколкото е възможно, на нежелания улов от запаси за търговски цели, а когато е необходимо, пълноценно използване на този улов, без да се създава пазар за улов на екземпляри, чийто размер е под минималния референтен размер за целите на опазването в съответствие с член 15 от Регламент (ЕС) № 1380/2013;
- принос за проследяването на продуктите от риболов и достъп на потребителите до ясна и подробна информация;

- принос за премахването на незаконния, недеklarиран и нерегулиран (ННН) риболов.

Организациите на производителите на продукти от аквакултури се поставят следните цели:

- насърчаване на устойчиви дейности, свързани с аквакултурите, на техните членове, като им осигуряват възможности за развитие, по-специално при пълно спазване на Регламент (ЕС) № 1380/2013 и в правото за околната среда, при съблюдаване на социалната политика;
- гарантиране, че дейностите на техните членове съответстват на националните стратегически планове, посочени в член 34 от Регламент (ЕС) № 1380/2013;
- стремеж към гарантиране, че фуражите с риболовен произход в аквакултурите произхождат от рибни стопанства, които се управляват устойчиво.

Освен към постигане на посочените цели, организациите на производителите преследват две или повече от следните цели:

- подобряване на условията за пускане на пазара на продуктите от риболов и от аквакултури на техните членове;
- подобряване на икономическата възвръщаемост;
- стабилизиране на пазарите;
- допринасяне към хранителните доставки и насърчаване на високото качество на храните и на стандартите за безопасност, като същевременно се допринася към заетостта в крайбрежните и селските райони;
- намаляване на екологичното въздействие на риболова, включително чрез мерки за подобряване на селективността на риболовните уреди.

Организациите на производители на продукти от риболов и на продукти от аквакултури, асоциациите на организации на производители и междубраншовите организации в сектора на рибарството имат съществена роля в осъществяването на Общата политика в областта на рибарството и Общата организация на пазарите. В тази връзка са тяхното подпомагане са създадени няколко инструмента:

- **Създаване или реструктуриране на професионални организации** – по линия на ЕФМДР
- **Планове за производство и предлагане на пазара** - организациите изготвят планове за производство и предлагане на пазара, за да допринесат за устойчивостта на дейностите, свързани с риболова и аквакултурите. Разработването и изпълнението на плановете за производство и предлагане на пазара се подпомага със средства от ЕФМДР в размер на до 3% от

годишната стойност на продуктите, пуснати на пазара от организацията или асоциацията.

За получаване на посоченото подпомагане е необходимо производителите на продукти от риболов и аквакултури да се обединят и да поискат признаване от министъра на земеделието, храните и горите по реда на Закона за рибарството и аквакултурите и Наредба № 7 от 2018 г. за условията и реда за признаване на организации на производители на продукти от риболов и на продукти от аквакултури, асоциации на организации на производители и междубраншови организации в сектора на рибарството и за одобрение на планове за производство и предлагане на пазара.

Наредбата е в сила от края на 2018 г.⁸⁶ и с нея се уреждат:

- условията и редът за признаване на организации на производителите на продукти от риболов и/или на продукти от аквакултури, асоциации на организации на производители и междубраншови организации в сектора на рибарството
- редът за осъществяване на контрол върху дейността на признатите организации и асоциации
- условията и редът за одобрение на плановете за производство и предлагане на пазара и редът за осъществяване на контрол върху тяхното изпълнение.

Към настоящия момент в страната има две признати организации:

- Сдружение „Черноморски изгрев“ - организация на производители на продукти от риболов, призната на 19.10.2019 г.⁸⁷ с област на признаване крайбрежен риболов, дълбоководен риболов и риболов в морските пространства на ЕС във водите на Черно море; за видове продукти от риболов - калкан, барбуня, трикона, акула, сафрид, чернокоп (лефер), рапани
- Асоциация на производителите на рибни продукти БГ-ФИШ-междубраншова организация в сектора на рибарството, призната на 19.02.2019 г.⁸⁸ с област на признаване производство (на продукти от риболов или аквакултури), предлагане на пазара и преработка.

През юли 2019 г. е одобрен първият за страната петгодишен План за производството и предлагането на пазара на продукти от морски риболов на Сдружение „Черноморски изгрев“. Планът включва специални мерки, които целят да стабилизират пазара на черноморска риба, да подобрят качеството на предлаганите продукти от риболов, както и конкретни мерки за опазване на морските биологични ресурси.

⁸⁶ ДВ, бр. 99, от 30.11.2018 г

⁸⁷ Заповед на министъра на земеделието, храните и горите РД 09-200 от 19.02.2019 г.

⁸⁸ Заповед на министъра на земеделието, храните и горите РД 09-948 от 09.10.2019 г.

Сдружаването на действащите в сектора икономически субекти остава като предизвикателство, което обаче може да намери своето решение чрез възможностите за прилагане на мерки за преодоляване на проблемите от пандемията от Covid-19 през 2020 г.

SWOT АНАЛИЗ, ПЪРВИ ВАРИАНТ

СТОПАНСКИ РИБОЛОВ

SWOT анализ

Силни страни	Слаби страни
<p>Сравнително равномерно разпределение на предприятията в трите морски области Бургас, Варна и Добрич.</p> <p>Значително повишаване на приходите в подсектор Морски и океански риболов след 2014 г.</p> <p>Основна част от приходите се генерира от улова на <i>цаца и рапани</i>, които са суровина за българската преработваща промишленост.</p> <p>Сериозно нарстване на улова на <i>бяла пясъчна мида</i> и приходите от нея.</p> <p>Повишаване на приходите от <i>барбуня</i>, при с много по-малка от другите морски видове сезонна зависимост.</p> <p>Реализирани приходи от калкан, съобразно квотата за улов, която е усвоена.</p> <p>Увеличаване на броя на заетите лица в подсектор Морски и океански риболов.</p> <p>Нарастване на производителността на труда в подсектора след 2013 г.</p> <p>Повишаване на ефективността на флота, намаляващи разходи за единица улов</p> <p>Оптимизиран флот с ненарастващи разходи за горива и ремонти</p>	<p>Ефективността в сектора силно се влияе от външни фактори - околна среда, рибни запаси, сезонни изменения и др.</p> <p>Сезонна зависимост на обемите и приходите от улов на повечето основни видове - лефер, сафрид, паламуд, попчета и др.</p> <p>Минимални обеми на улов и дейност в подсектор Сладководен риболов.</p> <p>Растежът на приходите в подсектора се дължи основно на увеличаването на обемите на улова и улов на видове с по-висока единична цена, като бяла пясъчна мида.</p> <p>Липса на многогодишен национален план за развитието на стопанския риболов.</p>
Възможности	Заплахи

Засилване на тенденцията за повишаване на производителността на труда (приходи от заето лице), проявена в последните 3-4 години.

Възможност за оптимално развитие в подсектора след намаляване на ДМА.

Развитие на целенасочена държавна подкрепа за подобряване конкурентоспособността в подсектора.

Негативно влияние на коронавирус кризата върху пазара на труда и пазарите на продукция.

Доминиран от микро-предприятия подсектор, което предполага неустойчивост на икономическите оператори.

Висока териториална концентрация на предприятията с основен дял в приходите в подсектора в област Бургас.

Зависимост на подсектора от финансовото подпомагане по линия на оперативните програми, което определя нарастване на приходите спрямо 2013 г.

Възможно намаляване на приходите от *бяла пясъчна мида и рапани* поради намаляване на запасите или използване на технологии, които застрашават екологичното равновесие.

Продължаваща тенденция на формиране на ниска печалба в подсектор Морски и океански риболов.

Установяване на потребностите въз основа на SWOT анализ

Потребности, установени на база оптимистични стратегии (силни страни и възможности)

- подкрепа за развитие на устойчив дребномащабен крайбрежен риболов
- прилагане на компенсационни схеми за временно прекратяване на риболовните дейности във връзка с опазване на рибните ресурси
- подобряване на хигиената, безопасността и условията на труд на борда, и енергийната ефективност
- прилагане на мерки за адаптирането и управлението на риболовния капацитет
- модернизиране на рибарските пристанища

Потребности, установени на база консервативни стратегии (силни страни и заплахи)

- Създаване на дългосрочни партньорства за увеличаване на преработката на български суровини от улов.
- Устойчиво технологично развитие на улов, който би могъл да представлява заплаха за екологичното равновесие на морски екосистеми, например бяла пясъчна мида и рапани.

Потребности, установени на база конкурентни стратегии (слаби страни и възможности)

- подобряване на условията за извършване на първа продажба, качеството на разтоварените продукти и проследимостта им
- увеличаване на доходите на заетите в сектора чрез възможност за пряка продажба и добавяне на стойност към собствения улов
- диверсификацията на дейностите на заетите в сектора в по-широкия контекст на устойчивата синя икономика
- насърчаване повишаването на знанията, уменията и изграждането на капацитет и осведоменост на заетите в бранша
- подобряване на контрола и правоприлагането при извършването на риболовна дейност
- създаване на успешни партньорства между бизнеса - риболов и аквакултури, и научните организации с цел опазване и възстановяване на морското и крайбрежното биоразнообразие и екосистеми, включително защитените морски зони и защитените зони по „Натура 2000“, и участие в съвместното управление на морското пространство.

АКВАКУЛТУРИ

SWOT анализ

Силни страни	Слаби страни
<ul style="list-style-type: none">○ Производство на продукти с високи хранителни, вкусови и здравословни качества.○ Наличие на богати природни дадености (климатични, водни ресурси) за развитието на подсектора.○ Наличие на много малки и средни язовири като база за развитието на полуинтензивно рибовъдство със слабо въздействие върху околната водна среда.○ Наличие на големи язовири за развитие на индустриално садково рибовъдство.○ Наличие на модерни (нови и реконструирани) аквакултурни стопанства, с технически и технологични мощности и капацитети.○ Използване на биотехнологии на производство с дългогодишни традиции в подсектора и значителен национален опит в отглеждане и развъждане на традиционни риби○ Наличие на научен и образователен сектор в сферата на аквакултурите.○ Повишено търсене на продукция от аквакултури.○ Добър имидж на българската продукция от аквакултури на местния и чуждите пазари.○ Възможност за развитие на екологосъобразни производства, приложими в защитени зони.○ Дългосрочна тенденция на нарастване на приходите от производство на аквакултури с ускоряване на темпа на растеж след 2014 г.	<ul style="list-style-type: none">○ Секторът не е достатъчно конкурентен на световния пазар (производство на малки обеми, неустойчивост в производството).○ Недостатъчно взаимодействие между изследователския сектор и бизнеса.○ Все още недостатъчна консумация на риба и хидробионти на вътрешния пазар и не достатъчно ефективно промотиране на продуктите от българските аквакултури.○ Производство на малък брой видове риби и на риби от нисък ценови сектор.○ Липса на единни действия между браншовите организации за промотиране на българските компании на международни пазари и идентифициране на пазарни ниши.○ Слабо развита директна продажба „от фермата”.○ Липса на морска аквакултура за отглеждане на риби, специално на калкан○ Липса на добри практики, които да са в услуга на рибопроизводителите○ Използване на малки и плитски язовири за садкова аквакултура○ Навлизване на нови видове в аквакултурата без налична етаблирана технология за тяхното индустриално производство○ Липса на достатъчно количество зарибителен

- **Нарастване** на приходите **от шаранови и пъстървови видове**, на които се дължат основна част от приходите в подсектора.
- **Нарастване** на приходите от производство на *африкански сом* след 2014 г.
- **Високи** приходи от износ на *черен хайвер* в резултат от стабилно развиващо се отглеждане на есетрови видове.
- **Изравняване** на **средния** приход на предприятията в подсектора (основно микро-) със средния приход на микропредприятията в страната през 2018 г.
- **Дългосрочна** тенденция на повишаване на производителността на труда (приходи от заето лице) с позитивен растеж след 2014 г., като производителността на труда при сладководните аквакултури е по-висока от тази при соленоводните.
- **Съществено** нарастване на разходите за ДМА до 2015 г. включително.

материал, особено от определени видове (европейски сом, бяла риба, щука, балканска пъстърва и др.), задоволяващ нуждите на подсектора на национално ниво.

- **Липса** на регионални ветеринарно-медицински кадри с професионални познания в областта на профилактиката и лечението на болести в аквафермите.
- **Липса** на квалификацията и подобряване на нивото на техническите умения и технологичните знания на заетите в подсектора работници и специалисти.
- **Наличие** на производствени мощности, с неокапацитени възможности за производство.
- **Недостатъчно** пазарни проучвания относно предпочитания на консуматорите и възможностите за реализация на риба.
- **Ниски** и стагниращи цени на килограм при производител, на едро и дребно за *шаранови видове и черна морска мида*.
- **Стагниращи** цени на килограм при производител, на едро и дребно за *пъстървови и сомови видове*.
- **Ниска активност на регистрираните рибовъдни стопанства** - по-малко от половината регистрирани са със статус „активни“, като делът им намалява допълнително след 2015 г.
- **Недостатъчно** кампании за повишаване на обществената осведоменост относно продуктите от аквакултура.
- **Разпокъсана** и непълна информационна база за аквакултурните стопанства (отсъствие на данни за

	<p>площта и водните обеми на стопанствата, за вида на водоизточника и обема на ползваната вода, за наличието/отсъствието на пречиствателно съоръжение; координати на стопанството; данни за първата му регистрация и др.).</p>
<p>Възможности</p> <ul style="list-style-type: none"> ○ Подобряване на прозрачността и ефективността на лицензионните процедури. ○ Въвеждане на иновативни, перспективни и устойчиви практики и технологии в аквакултурата. ○ Подобряване на производството на зарибителен материал чрез изграждане на специализирани стопанства, за задоволяване на нуждите на фермите в България от съответните видове и намаляване на зависимостта им от внос. ○ Повишаване на професионалните умения на заетите в сектор аквакултури, посредством учение през целия живот и въвеждане на ноу-хау. ○ Финансиране на сектора със средства от европейски фонд за морско дело и рибарство, фючърсни и форуърдни сделки с изградена пазарна структура, съфинансиране на застрахователната премия и финансов инжинеринг. ○ Диверсифициране на производството чрез култивиране на видове от високия ценови сегмент, с експортна насоченост и потенциал за промишлена преработка и развиване на туризъм. ○ Повишаване на добавената стойност на продукцията от аквакултури чрез извършване на дейности по първична преработка и маркетинг. ○ Разширяване на гамата от продукти предлагани на 	<p>Заплахи</p> <ul style="list-style-type: none"> ○ Негативно влияние на коронавирус кризата върху пазара на труда и пазарите на продукцията. ○ Системно или импактно замърсяване на водите. ○ Глобални климатични промени, водещи до засушаване, което може да доведе до недостиг на количеството и качеството на вода за аквакултурите. ○ Повишена конкуренция на единния европейския пазар (EU-27), Норвегия, Исландия и най-вече внос на риба, нерибни хидробионти и техни продукти от ниския ценови сегмент от Индонезия, Виетнам, Китай, Чили и др. ○ Конфликт между различните ползватели на водните ресурси (електроенергия, напояване, питейни нужди, риболов). ○ Разпространение на болести при внос на зарибителен материал и слаб контрол върху интродуцираните хидробионти. ○ Повишаване на цените на фуражите за аквакултури. ○ Липса на система за застраховане, компенсации и възстановяване с цел облекчаване на положението след природни бедствия и аварии и други природни фактори. ○ Негативни последици от разрастването на популациите от рибоядни птици върху

международния пазар.

- **Подобряване** кооперирането чрез браншовите структури, асоциации и организации на производители при разработване на национални политики, ценообразуване и пазарна инфраструктура.
- **Създаване на** организации на рибопроизводителите с цел промотиране и първа продажба на риба и рибни продукти
- **Ефективно** промотиране на местни продукти.
- **Продължаване** на тенденцията за увеличаване на броя на заетите лица, ясно изявена след 2015 г.
- **Възстановяване** на рибопроизводството в съществуващи специализирани топловодни басейнови стопанства
- **Сертифициране** на ферми за биологично отглеждане на риба в България
- **Увеличаване** на приходите от производство на *балканска пъстърва* предвид ясно изразени предпочитания на потребителите.
- **Мултифункционално** използване на басейновите стопанства за допълнителни алтернативни дейности и доходи.
- **Пошиване** на добавянето на стойност към производството (разширяване на асортимента на рибните продукти като рибна кайма, пастети, салати, топлопушени продукти и др.).
- **Повишаване** на дела на акваекологичните услуги от аквакултура.
- **Продължаване** на целенасочена държавна подкрепа за подобряване конкурентоспособността в подсектора при оптимизиране на използването на ресурсите.

състоянието на рибните популации в обектите за аквакултури и в естествените водни обекти и язовирите.

- **Високо** ниво на браконьерството.
- **Ниска** квалификация на работния персонал в новосъздадените индустриални стопанства, особено в тези с рециркуляционни системи.
- **Застаряваща** работна сила и трудности в намирането ѝ.
- **Ниска** възвращаемост на инвестициите (печалба) в производство на черна морска мида, регистрирани са сериозни загуби в няколко от годините след 2014 г.
- **Ниска** печалба в подсектора на производството на сладководни аквакултури. Растежът на приходите в подсектора се дължи основно на увеличаването на обемите произвеждани аквакултури и в минимална степен на повишение на продажните цени.

Установяване на потребностите въз основа на SWOT анализ

*Потребности, установени на база **оптимистични стратегии** (силни страни и възможности)*

На база наличието на подходящи ресурси под формата на малки и средни язовири и разположените в тях екстензивните и полуинтензивните стопанства и идентифицираните възможности за тяхното развитие е мотивира потребност от:

- Развитието на устойчиви аквакултурни производства, щадящи експлоатацията на водните ресурси и с ниско влияние върху околната среда

Специфични потребности в тази насока са:

- промени в нормативната уредба за дългосрочно ползване на малките и средни язовири за рибовъдна дейност
- подобряване на производствените характеристики на водоема/басейновото стопанство чрез реконструкция и модернизация на техническите съоръжения - кранове, връзки, различните шахти, филтри, бетониране на открити канали, саваци, диги и т.н. и премахване на обрастванията от водна и наземна растителност.
- диверсифициране на поликултурата с добавяне на допълнителни стопански ценни видове риба като европейски сом, бяла риба, щука, лин, есетрови видове, езерен рак и др.

На база наличието на подходящи язовири, за които е характерна честа смяна на водата (1.5-2 пъти в годината), свързана с екстракцията ѝ за целите на енергодобива и възможности за устойчиво развитие на садковата аквакултура без това да води по влошаване на екологичното състояние/потенциал на водното тяло е идентифицирана потребност за:

- Отговорна интензификация на аквакултурата.

*Потребности, установени на база **консервативни стратегии** (силни страни и заплахи)*

На база много добрите като цяло показатели на пъстървопроизводството и все по-често намалящия дебит на подпочвените води - извори и сондажи, които запазват много пъстървови стопанства, вкл. люпилни, а също така и намаляне на оттока и даже пресъхване на частични участъци от реките, по чието поречие са построени много пъстървови ферми е идентифицирана потребност за:

- Модернизация и реконструкция на пъстървовъдството с привеждането на фермите към режим на многократно използване на водата с пречистване и аериране.

Потребности, установени на база конкурентни стратегии (слаби страни и възможности)

На база идентифицирани слаби страни в организацията на сектор Аквакултури и възможности за тяхното отстраняване и вече констатираната потребност за Развитие на устойчиви аквакултурни производства, щадящи експлоатацията на водните ресурси и с ниско влияние върху околната среда извеждаме следните специфични потребности:

- директна продажба на рибата on farm чрез обособени щандове, чрез on line магазини, мобилни магазини, фермерски пазари и др.
- добавяне на стойност към производството чрез извършване на първична обработка на произведената продукция в изградени собствени помещения.
- диверсификация на аквакултурната дейност чрез развитие на допълнителни дейности в зоните около водоема/басейновото стопанство като туризъм, любителски риболов и др.
- добавяне на стойност към дейностите на фермата чрез изграждане на помещения за настаняване на туристи, оборудване на водоема със съоръжения за любителски риболов, изграждане на заведения за хранене и др.
- промотиране на рибовъдството като част/допълнителна дейност от общата земеделска дейност на фермера, т.е. промотиране развитието на бизнес от семеен тип, способен да генерира устойчива заетост, включително на членове от семейството, ниско квалифицирани работници и уязвими групи в селските райони, характеризиращи се с висока безработица.
- промотиране участието в доброволни схеми за предоставяне на акваекологични услуги, като подкрепа за стопанства ситуирани в зони по Натура, хабитати на птици, защитени и влажни зони и др. За да бъдат фермите жизнеспособни е необходимо финансово подпомагане за компенсиране на пропуснатите ползи и направените по-високи разходи, изпълнявайки специфичните изисквания, свързани с оперирането им в защитени зони.

На база установен незадоволително състоянието на количеството и качеството на зарибителния материал на национално ниво както от топловодни, така и от студеноводни видове риба и квалификацията и умението на персонала във владенето на

специфичните особености на размножителния процес и **възможностите** за коригиране на ситуацията чрез инвестиции в репродуктивния процес, каквото подпомагане вече е правено по ОПМДР, макар и все още с незадоволителен резултат има потребност от:

- Повишаване на производството на зарибителен материал.

Развитието на марикултурите в страната се основава единствено на развитието на екстрактивната аквакултура от черна мида. През последните години няма никакви опити за развитие на аквакултурата от риби, макар че е налице интерес от страна на бизнеса, като са подадени проектни предложения за отглеждане на калкан и към двете оперативни програми, но до реализирането им така и не се стига. В същото време има възможности и добри европейски практики за производство на аквакултура от калкан (Испания, Франция, Португалия, Норвегия). Това мотивира потребност от:

- Поставяне на основите на марикултурата от калкан.

Констатираните слабости в състоянието на работната сила и организацията в сектора на производство на аквакултури и различните възможности за тяхното преодоляване, особено чрез инструментите на оперативните програми мотивира потребностите от

- Насърчаване повишаването на знанията, уменията и изграждането на капацитет и осведоменост на заетите в аквакултурния бранш.
- Опростяване на административните процедури.

*Потребности, установени на база **парадоксални стратегии** (слаби страни и заплахи)*

Отглеждането и производството на нови видове в аквакултурата без налична етаблирана технология (на национално ниво) за тяхното индустриално производство, например змиорки и заплахата от силно конкурентен международен пазар, включително на зарибителен материал в комбинация със силен инвестиционен интерес мотивира следната потребност:

- Поставяне на основите на аквакултурата от змиорки и марикултурата от калкан чрез пилотни инициативи и създаване на национално адаптирана технология, включително за производство и/ или доставка на зарибителен материал.

ПРЕРАБОТКА НА РИБА И ДРУГИ ВОДНИ ОРГАНИЗМИ

SWOT анализ

Силни страни	Слаби страни
<ul style="list-style-type: none">○ Балансирана структура на предприятията в подсектора по отношение на големина - микро, малки и средни.○ Добър експортен потенциал и нарастващо количеството на експортираната продукция с всяка година.○ Дългосрочна тенденция за увеличаване на приходите от преработка на риба и други водни организми (основно консервирана), като основни видове са скумрия, тон, цаца, аншоа (на ишлеме) и др.○ Бързо увеличаване на приходите от преработка на скариди, като стойността на продукцията през всяка от последните три години е 3,5 пъти тази през 2014 г.○ Дългосрочно нарастване на средните годишни приходи на предприятие.○ Генерирана печалба в сектора във всяка от последните 10 години.○ Дългосрочно повишаване на производителността на труда (приходи от заето лице), като ръстът му в подсектора е най-висок за ХВП.○ От нетен вносител за периода преди 2014 г. подсекторът се е превърнал в износител в периода 2014-2017 г. с положителен баланс от над 50 мил. лв.○ Подсекторът е с най-високо икономическото използване на инвестиционния капацитет в ХВП, показващо наличие на оптимално натоварване на създадения инвестиционен капацитет, висока пазарна възвращаемост и добра ценова позиционираност.	<ul style="list-style-type: none">○ Зависимост на част от сектора от ръчен труд и ниска цена на труда.

Възможности	Заплахи
<ul style="list-style-type: none"> ○ Нарастване на приходите от преработка на множество нишови продукти. ○ Нарастване на обемите продукция, приходите на предприятията и броя на заетите в подсектора. ○ Подобряване на оползотворяването на странични продукти от обработката. 	<ul style="list-style-type: none"> ○ Негативно влияние на коронавирус кризата върху пазара на труда и пазарите на продукция. ○ Възможни затруднения при намирането на работна ръка предвид трудоемкия характер на дейността. ○ Зависимост на голяма част от сектора от вносни суровини.

Установяване на потребностите въз основа на SWOT анализ

Потребности, установени на база оптимистични стратегии (силни страни и възможности)

Общото много добро състояние на сектора и установените тенденции в развитието му – финансови показатели (оборот и печалба), повишаваща се ефективност и производителност на труда и идентифицираните възможности за развитие мотивира потребности за:

- Увеличаване на преработката на множество нишови продукти;
- нарастване на обемите продукция, приходите на предприятията и броя на заетите в подсектора
- подобряване на оползотворяването на странични продукти от обработката.
- осигуряване на достъп до финансови инструменти, допълнено от продължаване на целенасочена държавна подкрепа за подобряване конкурентоспособността в подсектора при оптимизиране на използването на ресурсите
- осигуряване на достъп до финансиране от ЕФРР за реализация на мащабни инвестиции, насочени към оползотворяване на странични продукти от обработката и до създаване на възможност за преработка/производство на нишови продукти
- намаляване на административната тежест по отношение на преработвателните предприятия и осигуряване на подкрепа за капацитет за навлизане на нови пазари

- специфично намаляване на регулативната тежест по отношение на обработката на риба и рибни продукти и разграничаването на режимите с тези за преработка на риба и рибни продукти
- развитие на рекламния потенциал и разнообразието от продукти и свързването им с целите по отношение нарастване на консумацията в страната
- повишаване на информационната обезпеченост за развитието на сектора, позволяващо адекватно и навременно проследяване и предприемане на съответни мерки.

Потребности, установени на база консервативни стратегии (силни страни и заплахи)

Общото много добро развитие на сектора в дългосрочен план и особено след 2014 г. зависи от вносни суровини: традиционни като скумрия и бързо увеличаващи се като скариди, тон, аншоа и др. В същото време обемът на българските суровини – основно цаца и рапани се запазва относително постоянен, което води до намаляване на дяла от приходите в сектора на основа на български суровини. Това мотивира необходимост за:

- Увеличаване на преработката на български суровини и създаване на множество нишови продукти, които максимално да оползотворяват националния улов и производство от аквакултури.

ПАЗАР НА РИБА И ДРУГИ ВОДНИ ОРГАНИЗМИ

SWOT анализ

Силни страни	Слаби страни
<ul style="list-style-type: none"> ○ Високо вътрешно потребление на <i>пъстървови видове</i>. ○ Значим износ от общото производство на <i>шаранови и пъстървови видове</i>. ○ Високи цени на <i>черния хайвер</i> на международните пазари. ○ Високо качество на българския <i>черен хайвер</i>, признато на международните пазари. ○ Високо качество на българското производство от аквакултури, признато на българския пазар. ○ Създаден и развиващ се вътрешен пазар за <i>черна морска мида и скариди</i>. 	<ul style="list-style-type: none"> ○ Ниско вътрешно потребление на риба и рибни продукти (второ най-ниско в ЕС28). ○ Ограничено предлагане на риба и рибни продукти ○ Слабо развити пазари и тържища за директна продажба от рибари и фирми в сектор Стопански риболов. ○ Много ниски нива на износ на <i>сомови видове</i> ○ Не е създадено вътрешно търсене на <i>есетрови видове</i> за консумация. ○ Разнородна икономическа информация за подсектори Стопански риболов и Аквакултури, с различни степени на сравнимост. ○ Разнородна икономическа информация за подсектор Преработка на риба и други водни организми, с различни степени на сравнимост.
Възможности	Заплахи
<ul style="list-style-type: none"> ○ Развиване на пазари и тържища за директна продажба от рибари и фирми в сектор Стопански риболов за максимално реализиране на улова. ○ Наличие на разпознаваемост и вътрешно търсене за българския улов. ○ Развиване на нови външни пазари в по-високи ценови класове на <i>шаранови и пъстървови видове</i> (прясна/охладена) риба. ○ Развитие на вътрешното потребление на <i>сомови и есетрови видове</i>. 	<ul style="list-style-type: none"> ○ Негативно влияние на коронавирус кризата върху пазарите в национален, европейски и световен план. ○ Нарастващо потребление на пресни/охладени продукти от внос, които директно конкурират продуктите от български улов. ○ Намаляващо потребление на вътрешния пазар на <i>шаранови видове</i> под натиск на конкурентни продукти и променящи се предпочитания на потребителите. ○ Недиверсифициран износ на <i>шаранови и</i>

<ul style="list-style-type: none"> ○ Развитие на износа на <i>черна морска мида и сомови видове</i>. ○ Публикуване на цените за килограм улов/ първо разтоварване и продукцията от аквакултури по видове от ИАРА заедно с публикуването на обемите по видове. ○ Включване на цени на производител на продукти от улов и производство на аквакултури в данните на САПИ, в допълнение на цени на едро и дребно, за проследяване на веригите от производител до пазара. ○ Структуриране и уеднаквяване на данните на БАБХ за преработката по видове на годишна база. 	<p><i>пъстървови видове</i>, зависим основно от един пазар (Румъния)</p> <ul style="list-style-type: none"> ○ Силно конкурентен пазар на производители на <i>шаранови и пъстървови видове</i>, който затруднява навлизане на нови фирми. ○ Силно развито производство в ЕС на <i>шаранови видове</i> (основно в централно европейските страни), което повишава конкуренцията на външните пазари. ○ Силно развито производство в ЕС и други съседни страни на <i>пъстървови видове</i> (Турция), което оказва натиск върху цените чрез значим внос. ○ Промяна в предпочитанията на потребителите към други продукти ○ Високи обеми на внос на замразени сомови видове. ○ Ограничено наличие на надеждни данни за търговията с <i>черен хайвер</i>. ○ Ограничена вътрешнообщностна търговията с <i>есетрови видове</i> в ЕС. ○ Големи предлагани обеми на <i>скарриди и черна морска мида</i> на международните пазари в по-ниските класове продукти.
---	---

Установяване на потребностите въз основа на SWOT анализ

Потребности, установени на база оптимистични стратегии (силни страни и възможности)

Общото много добро развитие на производството на *шаранови и пъстървови видове* и признатото високо качество и изградено търсене на продукцията от улов и аквакултури на вътрешния пазар съчетано с различни възможности за маркетинг на продуктите мотивира потребност за:

- насърчаване повишаването на консумацията на риба и рибни продукти (подкрепена със съответните мерки)

- насърчаване на късите вериги за достъп на потребители до производители, вкл. чрез съвременните технологии, основно ИТ (електронни тържища и борси, електронен маркетинг).

Потребности, установени на база конкурентни стратегии (слаби страни и възможности)

Идентифицирани слаби страни (много ниско вътрешно потребление на риба и рибни продукти, съчетано с нарастващо потребление на пресни/охладени продукти от внос, които директно конкурират продуктите от български улов и слабо развити пазари и тържища за директна продажба от рибари и фирми в сектор Стопански риболов) и възможности за тяхното отстраняване също мотивират посочените вече две потребности в предходната подсекция. В допълнение извеждаме и следните потребности:

- Вертикална интеграция на продуктовата верига (от водоема до тигана) за контрол на качеството и проследяване на продукцията, бърза реакция при промени на пазара, по-добра пазарна позиция на входа (храна/ зарибителен материал) и изхода (първични/ вторични продукти от аквакултура с по-висока добавена стойност), оптимизация на логистичните процеси и др.
- Хоризонтална интеграция на производители на аквакултура на основата на етично (и взаимозигодно) сътрудничество за постигане на по-силна пазарна позиция и намаляване на влиянието на агресивната координация, налагана от най-силните пазарни субекти.
- повишаване информационната обезпеченост за пазарната верига чрез интеграция на съществуващите бази данни, с цел осигуряване на тяхната цялостност, достъпност, сигурност и съпоставимост за целите на анализа и планирането.

Потребности, установени на база консервативни стратегии (силни страни и заплахи)

Общото много добро развитие на износа на *шаранови и пъстървови видове* и *черен хайвер* се балансира от спецификата на пазарите. При първите два вида износът е недиверсифициран износ и зависи основно от един пазар (Румъния), докато при черния хайвер пазарните данни често са ненадеждни и частични, което прави по-трудно неговото дългосрочно управление. Това мотивира потребност за:

- Устойчиво развитие на износа със запазване на завоюваните пазари и разширяването им при възможност.

ВЛИЯНИЕ НА КОРОНАВИРУС КРИЗАТА

Коронавирус кризата през 2020 г. е констатирана заплаха за всеки от разглежданите сектори, като основното ѝ влияние е върху пазара на работна ръка и пазарите на продукция. Тя оказва сериозен натиск на поведението на икономическите субекти ще се отнася до възможности за реализиране на приходи, постигане на печалба, евентуалното ѝ реинвестиране и привличането на външен капитал на пазарен принцип. Последващ е ефектът, водещ до свиване на пазара на труда и нарастване на безработицата.

В последните 15 години (2005- – 2019 г.) в развитието на икономиката на България като цяло могат да бъдат обособени три ясно разграничими периода.

- До 2008 г. включително: Период на интензивен растеж с годишен прираст на БВП между 7,2% (2005 г.) и 6,1% (2008 г.).
- 2009-2013 г.: Влияние на световната финансова криза от 2008-2010 г., характеризиращо се със спад на БВП от 3,9% през 2009 г. и стагнация и бавно възстановяване през следващите четири години, през които годишният ръст на БВП е под 1% с изключение на 2011 г.
- След 2014 г.: Период на умерен растеж (над средния за ЕС) с годишен прираст на БВП между 4% (2015 г.) и 3,1% (2018 г.). Прогнозните данни за 2019 г. са за 3,4% ръст на БВП.

На тази основа е съставена и последната (2019 г.) есенна макроикономическа прогноза на Министерство на финансите за годишен ръст на БВП от малко над 3% годишно за 2020-2022 г.

Коронавирус кризата от пролетта на 2020 г., съществено промени тази ситуация. Прогнозата на Международния валутен фонд през април 2020 г.⁸⁹ предвижда 4% свиване на икономиката на България през 2020 г. и 6% ръст през 2021 г. в сравнение с 7,5% спад в евро зоната през 2020 г. и 4,5% ръст през 2021 г.

Пролетната икономическа прогноза 2020 г. на Европейската комисия⁹⁰ за България е по-консервативна и предвижда 7,2% спад на БВП през 2020 г. и 6% ръст на БВП през 2021 г. В това отношение тя е много по-близка до прогнозата на ЕК за еврозоната: 7,7% спад на БВП през 2020 г. и 6,3% ръст на БВП през 2021 г.

⁸⁹ <https://www.imf.org/en/Publications/WEO/Issues/2020/04/14/weo-april-2020>

⁹⁰ https://ec.europa.eu/info/business-economy-euro/economic-performance-and-forecasts/economic-performance-country/bulgaria/economic-forecast-bulgaria_en

Множество икономисти и организации активно дискутират какво ще бъде влиянието на коронавирус кризата. Формират се две основни гледни точки и възможни сценарии.

- Бърз спад и бързо възстановяване (V-образна рецесия), до който е близко предвиждането на МВФ;
- (Бърз) спад и по-бавно възстановяване, характеризирани като U-образна рецесия, L-образна рецесия и др. в зависимост от скоростта и продължителността на спада и времето за възстановяване, до който е по-близо предвиждането на МФ.

При изготвяне на стратегиите за сектора е добре да бъдат взети предвид тези два сценария. При финансовата криза от 2008-2010 г. в България и ЕС като цяло е реализиран по-скоро вторият сценарий.

Мерките, които ще предприемат ЕС, ЕК и правителството на България все още са в процес на еволюция и ще повлияят на вида на кризата. Целта е избягване в максимална възможна степен на втория сценарий.

Общи национални мерки, които засягат разглежданите сектори са тези, насочени към МСП:

- Антикризисна програма за подкрепа на малките и средни предприятия, управлявана от Българската банка за развитие (ББР)⁹¹ със срок за кандидатстване до 23.12.2020 г.
- Безлихвени заеми за физически лица в неплатен отпуск и самоосигуряващи се от ББР⁹².
- Собствена програма на ББР за стартиращи и микро- предприятия, засегнати от COVID-19⁹³.

Специфични национални мерки е предвидила и Програмата за морско дело и рибарство⁹⁴:

- BG14MFOR001-1.014 - Опазване и възстановяване на морското биологично разнообразие и екосистеми и компенсационни режими в рамките на устойчивите риболовни дейности: подадени са 11 проектни предложения на обща стойност 1 857 370,54 лв.
- BG14MFOR001-1.016 - Диверсификация и нови форми на доход: подадени са 4 проектни предложения на обща стойност 857 735,48 лв.

⁹¹ <https://bbr.bg/bg/p/finansova-podkrepa-za-postradali-ot-covid-19/antikrizisna-programa-za-podkrepa-na-malkite-i-sredni-predpriyatija>

⁹² <https://bbr.bg/bg/p/finansova-podkrepa-za-postradali-ot-covid-19/bezlihveni-zaemi-za-fizicheski-lica-v-neplaten-otpusk-i-samoosigurjavashti-se>

⁹³ <https://bbr.bg/bg/p/finansova-podkrepa-za-postradali-ot-covid-19/sobstvena-programa-na-bbr-za-startirashti-i-mikro-predpriyatija-zasegnati-ot-covid-19>

⁹⁴ <https://eumis2020.government.bg/bg/s/Procedure/Active>

- BG14MFOP001-1.017 - Подкрепа за собственици на риболовни кораби и рибари за преодоляване на икономическите последици от избухването на COVID-19, поради временно преустановяване на риболовната дейност: подадени са 77 проектни предложения на обща стойност 2 059324,22 лв.

ИАРА събира икономически данни от фирмите в анализирания сектор на основа на Закона за рибарството и аквакултурите, в това число:

- обща информация и икономическа статистика за риболовния кораб, данни за броя на наетите лица и за риболовната дейност, данните за улова/разтоварванията за предходния месец по видове и количества;
- произведената и продадената от рибовъдните стопанства риба и други водни организми за предходната година, броя на наетите лица и лицата, които работят без заплащане, приходите и разходите по различни пера;
- в сектор преработка - броя на наетите лица и лицата, които работят без заплащане, приходите и разходите по различни пера.

Мерките на ниво ЕС са в процес на уточняване.

Активното управление на предприетите мерки изисква непрекъснато наблюдение на техния ефект и ефикасност. Това мотивира потребност за:

Месечно (или най-рядко на тримесечие) набиране на оперативни данни и анализа им за приходи и разходи и наети лица за периода на коронавирус кризата и действие на мерките, например до края на 2021 г.

ВИЗИЯ ЗА РАЗВИТИЕТО НА СЕКТОР „РИБАРСТВО“ ЗА ПЕРИОДА 2021-2027

ПРИОРИТЕТИ И СТРАТЕГИЧЕСКИ ЦЕЛИ

ПЪРВИ ВАРИАНТ

ВИЗИЯ

Визията за развитието на сектор Рибарство на РБългария през следващия програмен период е:

гарантиране на продоволствена сигурност чрез производство на качествени продукти и генериране на просперитет в крайбрежните и вътрешните райони чрез екологично, социално и икономически устойчиво развитие на риболова аквакултурите.

СТРАТЕГИЧЕСКИ ЦЕЛИ И НАСОКИ

Основните стратегическа цели за реализиране на визията в развитието на сектор Рибарство през следващия програмен период са:

- подкрепа за устойчив риболов, щадящ водните биологични ресурси, с особено внимание към дребномащабния риболов
- насърчаване развитето на аквакултури, чиито дейности са интегрирани с опазването на околната среда и биоразнообразието
- насърчаване на устойчива преработвателна индустрия
- развитие на свързана инфраструктура и организиран пазар
- развитие на квалификацията на човешките ресурси
- принос към регионалната заетост
- насърчаване на връзката между наука и практика.

Постигането на тези цели ще се осъществи с действия в следните конкретни стратегически насоки:

- запазване, стабилизиране, разширение и модернизация на съществуващи производствени мощности - морски и сладководни, и изграждане на нови, прилагачи технологии, щадящи експлоатацията на водните ресурси и с ниско влияние върху околната среда
- повишаване на производството на аквакултури в условията на устойчив растеж
- увеличаване на икономическата ефективност на производството на аквакултури и риболова чрез директни продажби, добавена стойност, диверсификация на дейностите, регионално коопериране, организации на пазара и др.

- прилагане принципите на устойчив риболов и опазване на околната среда чрез модернизирани флота;
- насърчаване растежа на секторите, допринасящи за синята икономика и стимулиране на развитието на общностите в районите с традиции в рибарство и развиващи аквакултури в крайбрежните и вътрешните райони

ПРИОРИТЕТИ НА ЕФМДРА

Ключов финансов механизъм за осъществяване на визията и целите за развитието на сектор Рибарство в Р. България е ЕФМДРА. Фондът допринася за прилагането на общата политика в областта на рибарството (ОПОР) и на морската политика. Към настоящия момент в него са заложили следните приоритети:

- 1) насърчаване на устойчивият риболов и опазването на водните биологични ресурси
- 2) насърчаване на устойчивите дейности, свързани с аквакултурите, и на преработването и предлагането на пазара на продукти от риболов и аквакултури
- 3) създаване на предпоставки за растеж на устойчивата синя икономика и стимулиране на развитието на общностите, занимаващи се с риболов и аквакултури, в крайбрежните и вътрешните райони
- 4) укрепване на международното управление на океаните и създаване на предпоставки за безопасността, сигурността, чистотата и устойчивото стопанисване на моретата и океаните.

ПРИОРИТЕТ 1: Насърчаване на устойчивия риболов и опазването на водните биологични ресурси

Изпълнението на този приоритет трябва да гарантира, че риболовните дейности са екологично устойчиви в дългосрочен план и се управляват по начин, който съответства на целите за постигане на икономически и социални ползи и ползи за заетостта, както и за приноса към продоволственото снабдяване.

Специфичните цели на приоритета са:

1. укрепване на икономически, социално и екологично устойчиви риболовни дейности
2. повишаване на енергийната ефективност и намаляване на емисиите на CO₂ чрез подмяна или обновяване на риболовните кораби
3. насърчаване на адаптирането на риболовния капацитет към възможностите за риболов и допринасяне за постигането на справедлив жизнен стандарт в случай на дадено временно преустановяване на риболовните дейности
4. насърчаване на ефективен контрол в областта на рибарството и на надеждни данни за вземането на решения, основани на знанието

5. допринасяне за опазването и възстановяването на водното биологично разнообразие и на водните екосистеми.

Дейности за постигане на специфичната цел 6, включително във вътрешните водоеми, включват:

- 1) компенсации за рибарите за събирането на изгубени риболовни уреди и на отпадъци в морето
- 2) инвестиции в пристанищата или друга инфраструктура за набавяне на подходящи съоръжения за приемане на изгубени риболовни уреди и на отпадъци, събрани в морето
- 3) действия за постигане или поддържане на добро екологично състояние на морската среда в съответствие с член 1, параграф 1 от Директива 2008/56/ЕО
- 4) изпълнение на мерките за пространствена защита, установени в съответствие с член 13, параграф 4 от Директива 2008/56/ЕО
- 5) управление, възстановяване, наблюдение и мониторинг на защитените зони по „Натура 2000“, вземайки предвид рамките за приоритетно действие, установени съгласно член 8 от Директива 92/43/ЕИО
- 6) защита на видовете по силата на Директива 92/43/ЕИО и Директива 2009/147/ЕО, вземайки предвид рамките за приоритетно действие, установени съгласно член 8 от Директива 92/43/ЕИО.
- 7) възстановяване на вътрешните водоеми в съответствие с програмите от мерки, установени съгласно член 11 от Директива 2000/60/ЕО.

ДЕЙНОСТИ НА НАЦИОНАЛНО НИВО В СИНХРОН С ИЗПЪЛНЕНИЕТО НА ПРИОРИТЕТ 1

Подпомагането в това направление може да е свързано с:

- подкрепа за развитие на устойчив дребномащабен крайбрежен риболов
- прилагане на компенсационни схеми за временно прекратяване на риболовните дейности във връзка с опазване на рибните ресурси и водните екосистеми
- подобряване на хигиената, безопасността и условията на труд на борда, и на енергийната ефективност
- прилагане на мерки за адаптирането и управлението на риболовния капацитет
- подкрепа за модернизиране на рибарските пристанища
- подобряване на условията за извършване на първа продажба, качеството на разтоварените продукти и проследимостта им

- увеличаване на доходите на заетите в сектора чрез възможност за пряка продажба и добавяне на стойност към собствения улов
- диверсификацията на дейностите на заетите в сектора в по-широкия контекст на устойчивата синя икономика
- насърчаване повишаването на знанията, уменията и изграждането на капацитет и осведоменост на заетите в бранша
- подобряване на контрола и правоприлагането при извършването на риболовна дейност
- по-стриктно събиране и обработка на данни, проследимост, мониторинг и наблюдение, публичност на данните в подходяща и достъпна за гражданите форма и постоянно обновяване на същите през определени периоди, характерни за отделните дейности
- създаване на успешни партньорства между бизнеса - риболов и аквакултури, и научните организации с цел опазване и възстановяване на морското и крайбрежното биоразнообразие и екосистеми, включително защитените морски зони и защитените зони по „Натура 2000“, и участие в съвместното управление на морското пространство.

ИНДИКАТОРИ

- намаляване на риболовното усилие
- степен на модернизация на риболовния флот (брой инвестиции на борда на риболовни кораби)
- брой модернизирани пристанища
- брой работни места
- увеличен доход в риболовния сектор
- брой проекти за опазване и възстановяване на морското и крайбрежното биоразнообразие и екосистеми и настъпили положителни промени и ефекти от тях.

ПРИОРИТЕТ 2: Насърчаване на устойчивите дейности, свързани с аквакултурите, и на преработването и предлагането на пазара на продукти от риболов и аквакултури

Специфични цели на приоритета са:

1. Насърчаване на устойчиви и икономически жизнеспособни дейности, свързани с аквакултурите, в съответствие с член 34, параграф 1 от Регламент (ЕС) № 1380/2013; подпомагането може да обхваща и аквакултури, предоставящи екологични услуги, както и защита на здравето на животните и хуманното отношение към тях в контекста на аквакултурите в съответствие с Регламент (ЕС) 2016/429 на Европейския парламент и на Съвета и Регламент (ЕС) № 652/2014 на Европейския парламент и на Съвета.
2. Насърчаване на предлагането на пазара, качеството и добавената стойност на продуктите от риболов и аквакултури, както и преработването

на тези продукти; подпомагането може също да допринесе за постигането на целите на ООП, както е предвидено в член 35 от Регламент № 1380/2013, включително на плановете за производство и предлагане на пазара, описани в член 28 от Регламент № 1379/2013.

ДЕЙНОСТИ И МЕРКИ НА НАЦИОНАЛНО НИВО В СИНХРОН С ИЗПЪЛНЕНИЕТО НА ПРИОРИТЕТ 2

Насърчаване на устойчиви и икономически жизнеспособни дейности, свързани с аквакултурите

→ Подпомагане развитието на устойчиви аквакултурни производства, щадящи експлоатацията на водните ресурси и с ниско влияние върху околната среда

Екстензивните и полуинтензивните стопанства, разположени в малки и средни язовири са гръбнакът на топловодното рибовъдство в страната от години. Техният принос е особено важен във връзка със:

- снабдяване на населението с прясна риба на достъпна цена от директна продажба по региони и
- запазването и създаването работни места.

Наред с това се отчитат безспорните екологични ползи на тези водоеми, тъй като те образуват местообитания за различни птици и водни животни и чрез култивирането на риба се запазват традиционните характеристики на зоните на обитание на тези видове.

Към тази група попадат и топловодните басейнови рибовъдни стопанства от земен тип, построени основно по поречието на реки. Голяма част от използваната в тях вода се връща обратно в естественото водно тяло, като качеството ѝ по много показатели след стопанството е подобро, поради ниската проточност на водата в басейните и свързаните с това утаителни възможности на басейните поради относително дългия престой на водата в тях и извличането на голямо количество биогени (азот и фосфор) от водата от макрофитната растителност, развиваща се в тях. Един хектар земен басейн за една година усвоява 3,8-8,4 kg фосфор и 96-560 kg азот и утаява 1100-1600 kg разтворени частици, попадащи в басейна с вточната вода. С това със сигурност може да се каже, че басейновото рибовъдство е уникален сегмент на Европейската аквакултура и е добър пример за кръгова икономика.

Подпомагането в това направление може да е свързано с:

- подобряване на производствените характеристики на водоема/басейновото стопанство чрез реконструкция и модернизация на техническите съоръжения - кранове, връзки, различните шахти, филтри, бетониране на открити канали, саваци, диги и т.н. и премахване на обрастванията от водна и наземна растителност.

- диверсифициране на поликултурата с добавяне на допълнителни стопански ценни видове риба като европейски сом, бяла риба, щука, лин, есетрови видове, езерен рак и др.
- директна продажба на рибата on farm чрез регистриране на обособени щандове или пунктове за първа продажба на продукцията от аквакултура, чрез on line магазини, мобилни магазини, фермерски пазари и др.
- добавяне на стойност към производството чрез извършване на първична обработка на произведената продукция в изградени собствени помещения.
- диверсификация на аквакултурната дейност чрез развитие на допълнителни дейности в зоните около водоема/басейновото стопанство като туризъм, любителски риболов и др.
- добавяне на стойност към дейностите на фермата чрез изграждане на помещения за настаняване на туристи, оборудване на водоема със съоръжения за любителски риболов, изграждане на заведения за хранене и др.
- промотиране на рибовъдството като част/допълнителна дейност от общата земеделска дейност на фермера, т.е. промотиране развитието на бизнес от семеен тип, способен да генерира устойчива заетост, включително на членове от семейството, ниско квалифицирани работници и уязвими групи в селските райони, характеризиращи се с висока безработица.
- промотиране участието в доброволни схеми за предоставяне на услуги по опазване на околната среда и биоразнообразието, като подкрепа за стопанства ситуирани в зони по Натура, хабитати на птици, защитени и влажни зони и др. За да бъдат рибовъдните стопанства жизнеспособни е необходимо финансово подпомагане за компенсиране на пропуснатите ползи и направените по-високи разходи, изпълнявайки специфичните изисквания, свързани с оперирането им в защитени зони.

→ Подпомагане свързано с повишаване на производството на зарибителен материал

На национално ниво състоянието на количеството и качеството на зарибителния материал както от топлолюбиви, така и от студенолюбиви видове риба е незадоволително. А то е в основата на производството на риба за консумация и във връзка с продоволствената политика на държавата е фактор за националната сигурност. От местните топлолюбиви видове риби незадоволителни количества зарибителен материал се наблюдават при европейския сом, бялата риба и есетровите риби. Във връзка с подпомагането на много стопанства по ПМДР, целящи именно отглеждането на тези видове, доставката на зарибителен би бил сериозен проблем в изпълнението на производствените програми. Въпреки, че почти всички подпомогнати стопанства са заявили инвестиции в репродуктивния процес, т.е. в собствено производство на зарибителен материал, под съмнение е квалификацията и умението на персонала във владенето на специфичните

особености на размножителния процес при тези видове риби и получаване на потомство от тях.

Производството на основния студенолюбив вид в аквакултурата - дъговата пъстърва, от години е зависима целогодишно от внос на оплоден хайвер от чужбина. При сивена и при балканската пъстърва, които се произвеждат в много по-малки количества, се извършва размножаване и получаване на собствен зарибителен материал в страната.

→ Подпомагане на отговорната интензификация на аквакултурата

Отговорната интензификация в аквакултурата цели стимулиране на развитието на индустриалната аквакултура чрез повишаване на продуктивността, редуциране на риска към околната среда и подобряване на биосигурността.

Развитие на садкова аквакултура в големите държавни язовири

Развитието на садковата аквакултура датира от началото на 80-те години, когато в експлоатация започват да влизат големите държавни язовири. За отглеждане на риба в садки са тествани всички големи язовири, като само някои от тях, в които и към момента съществува устойчива в годините аквакултура, са се оказали подходящи (яз. Кърджали, яз. Доспат, яз. Овчарица). В момента садкови стопанства съществуват и в други големи язовири - яз. Огоста, яз. Жребчево, яз. Копринка, яз. Студен кладенец и др.

Садковото отглеждане на риба е второто по обем производство в страната след басейновото и занапред неговият дял в аквакултурата ще бъде значителен.

За разлика от много страни от ЕС, където садковото рибовъдство е забранено във вътрешни водоеми (езера), в България то е разрешено поради факта, че производствената дейност се извършва в язовири, за които е характерна честа смяна на водата (1.5-2 пъти в годината), свързана с екстракцията ѝ за целите на енергодобива и/или поливното земеделие. Въпреки това садковите стопанства имат влияние върху еутрофикацията на водоемите и бъдещото им устойчиво развитие е свързано с въвеждането на лимитирано производство, като в процес на разработване са параметрите за неговото прилагане за 9 язовира в страната, в които съществуват или са в процес на изграждане нови садкови стопанства. По този начин ще се създадат предпоставки за устойчиво развитие на садковата аквакултура без това да води по влошаване на екологичното състояние/потенциал на водното тяло.

→ Модернизация на пъстървовъдството

Модернизацията на съществуващите пъстървови ферми е свързана с привеждането им към режим на многократно използване на водата с пречистване и аериране. Това ще се налага от все по-често и съществено намаляващия дебит на подпочвените води - извори и сондажи, които захранват много пъстървови стопанства, вкл. люпилни, а също така и намаляване на оттока и даже пресъхване на частични участъци от реките, по чието поречие са построени много пъстървови стопанства.

Принос за създаването на маловодие в определени участъци на реките с рибовъдни стопанства, създават и изградените мини ВЕЦ-ове, чието строителство не е съобразено с наличните вече рибни стопанства по поречието на реките.

Важно за пъстървовъдството е също и увеличаването и стабилизирането на производството на балканска пъстърва, тъй като тя от една страна е търсен и желан от консуматорите продукт, а от друга страна е важен обект за зарибяване на планинските реки за целите на любителския риболов, с което придава на аквакултурата голям социален ефект. Необходимо е засилване на контрола върху зарибяванията и допускане на такива единствено с видове с доказан местен произход.

→ Подпомагане поставянето на основите на марикултурата от калкан

Развитието на марикултурите в страната се основава единствено на развитието на екстрактивната аквакултура от черна мида. През последните години няма никакви опити за развитие на аквакултурата от риби, макар че е налице интерес от страна на бизнеса, като са подадени проектни предложения за отглеждане на калкан и към двете опретавни програми, но до реализирането им така и не се стига. Аквакултурата от калкан е най-добре развита в Испания от страните-членки на ЕС (10 000 t), като там вече се е преминало на индустриално отглеждане. В две люпилни се произвежда над 1 милион броя зарибителен материал, който от своя страна задоволява нуждите на много ферми, отглеждащи само риба за консумация. Значителни успехи има и в други европейски страни (Франция, Португалия, Норвегия), чийто опит може да бъде почерпен. Извън ЕС най-голям производител е Китай с около 50 000 t/г.

Най-добри успехи в отглеждането на калкан има при комбинирането на две производствени системи - RAS за размножаване и отглеждане на зарибителен материал и проточна on shore-на система за отглеждане на риба за консумация с многократно използване и пречистване на водата, вкл. с използването на сондажна солена вода.

Развитието на морска аквакултура в Черно море среща подкрепата и от страна на FAO, като в момента са предприети действия за създаване на центрове за морска аквакултура в няколко черноморски страни, вкл. и в България, за да може технологията по отглеждането на калкан да се отработи първо на експериментално/пилотно ниво, и след това да се представи на практиката, а също така и да се обучат кадри за въвеждане на новата технология.

→ Насърчаване повишаването на знанията, уменията и изграждането на капацитет и осведоменост на заетите в подсектор Аквакултури

Насърчаването на повишаване на знанията и осведомеността на заетите в подсектор Аквакултури е от особено значение за неговото развитие, особено в светлината на динамично развиващите се технологии и технологично оборудване. Особено внимание трябва да се обърне на повишаване на квалификацията в областта на профилактиката и лечението на болестите по рибите, вкл. тези, предизвикани от влошаване на качеството на водната околна среда и храненето.

→ Опростяване на административните процедури

Ограничаването до разумни граници на промени в съществуващата нормативна уредба относно изисквания към осъществяване на икономическите дейности в сектора на аквакултурите би допринесло в значителна степен за осигуряване на предвидима нормативна среда, в която икономическите оператори да планират и изпълняват своите бизнес планове.

Промените в законодателството следва да бъдат съпътствани с нормативно изискваните реалистични и качествени предварителни оценки за въздействието, които да отчитат ефективността на прилаганото законодателство.

С оглед регистрираната в предходния планов период, продължаваща и в настоящия, значителна тежест за икономическите оператори на изискванията, произтичащи от Закона за водите следва да бъде извършен целенасочен анализ на процедурите, вкл. последваща оценка на въздействието на Закона за водите в частите му, имащи отношение върху икономическите оператори в сектор Рибарство.

Насърчаване на предлагането на пазара, качеството и добавената стойност на продуктите от риболов и аквакултури, както и преработването на тези продукти

→ Преработка

Важен фактор за наличието и качеството на продуктите от риболов и аквакултури е преработвателната промишленост. Подпомагане по линия на ЕФМДР за целенасочените инвестиции в тази промишленост може да се предоставя, при условие че те допринасят за постигане на целите на общата организация на пазарите. Най-актуалните данни сочат, че преработвателната промишленост в Съюза бележи добри резултати. Подсекторът е един от най-успешно развиващите се като част от хранително-вкусовата промишленост на България за периода 2007-2017 г. В този период броят на предприятията нараства с близо 50%, а производителността - 2,5 пъти. Подсекторът е с най-висока оценка на икономическо използване на инвестиционния капацитет в ХВП през всички години (близък до максимума).

Основните положителни тенденции се наблюдават относно:

- балансирана структура на предприятията в подсектора по отношение на големина - микро, малки и средни
- добър експортен потенциал и нарастващо количеството на експортираната продукция с всяка година
- дългосрочна тенденция за увеличаване на приходите от преработка на риба и други водни организми (основно консервирана), като основни видове са скумрия, тон, цаца, аншоа (на ишлема) и др.
- дългосрочно нарастване на средните годишни приходи на предприятие
- генерирана печалба в сектора във всяка от последните 10 години

- дългосрочно повишаване на производителността на труда (приходи от заето лице), като ръстът му в подсектора е най-висок за ХВП
- от нетен вносител за периода преди 2014 г. подсекторът се е превърнал в износител в периода 2014-2017 г. с положителен баланс от над 50 мил. лв.
- подсекторът е с най-високо икономическото използване на инвестиционния капацитет в ХВП, показващо наличие на оптимално натоварване на създадения инвестиционен капацитет, висока пазарна възвращаемост и добра ценова позиционираност.

Идентифицираните проблеми и възможни заплахи се отнасят до:

- зависимост на част от сектора от ръчен труд и ниска цена на труда
- възможни затруднения при намирането на работна ръка предвид трудоемкия характер на дейността
- зависимост на голяма част от сектора от вносни суровини.

Предвид горното, евентуална подкрепа за мащабно разширяване на мощности за преработка на риба и рибни продукти би могло да доведе до намаляване оптималността на използване на инвестиционния капацитет поради потенциална заплаха от намаляване на обема или повишаване цената на вносните суровини или поради ограничаване на наличните пазари предвид очаквана икономическа стагнация в следващите няколко години.

Възможностите са свързани с :

- нарастване на приходите от преработка на множество нишови продукти
- нарастване на обемите продукция, приходите на предприятията и броя на заетите в подсектора
- подобряване на оползотворяването на странични продукти от обработката.

Въз основа на направения анализ са изведени **следните приоритети:**

- осигуряване на достъп до финансови инструменти, допълнено от продължаване на целенасочена държавна подкрепа за подобряване конкурентоспособността в подсектора при оптимизиране на използването на ресурсите
- осигуряване на достъп до финансиране от ЕФРР за реализация на мащабни инвестиции, насочени към оползотворяване на странични продукти от обработката и до създаване на възможност за преработка/производство на нишови продукти
- намаляване на административната тежест по отношение на преработвателните предприятия и осигуряване на подкрепа за капацитет за навлизане на нови пазари
- **специфично намаляване на регулативната тежест по отношение на обработката на риба и други водни организми и разграничаването на режимите с тези за преработка на риба и рибни продукти**

- развитие на рекламния потенциал и разнообразието от продукти и свързването им с целите по отношение нарастване на консумацията в страната
- повишаване на информационната обезпеченост за развитието на сектора, позволяващо адекватно и навременно проследяване и предприемане на съответни мерки.

→ Пазари

ЕФМДР предвижда и насърчаване на предлагането на пазара, качеството и добавената стойност на продуктите от риболов и аквакултури.

Пазарът на риба, други водни организми и рибни продукти в България е свързан с развитието на подсектори: стопански риболов, аквакултури, преработка на риба и други водни продукти, търговия с риба и други водни продукти.

Предлагането се формира от собствен улов, собствено производство на аквакултури и внос, търсенето - от вътрешно потребление и износ.

Основните положителни тенденции се наблюдават относно:

- значим износ от общото производство на *шаранови и пъстървови видове*
- високо вътрешно потребление на *пъстървови видове, черна морска мида и скариди*, съчетано с високо качество на българското производство от аквакултури, признато на българския пазар
- високи цени на *черния хайвер* на международните пазари, съчетани с високо качество на българския *черен хайвер*, признато на международните пазари.

Идентифицираните проблеми и възможни заплахи се отнасят до:

- много ниско вътрешно потребление на риба и рибни продукти (второ най-ниско в ЕС28), съчетано с нарастващо потребление на пресни/охладени продукти от внос, които директно конкурират продуктите от български улов
- слабо развити пазари и тържища за директна продажба от рибари и фирми в сектор Стопански риболов
- недиверсифициран износ на шаранови и пъстървови видове, зависим основно от един пазар (Румъния).

Въз основа на направения анализ са изведени **следните приоритети**:

- насърчаване повишаването на консумацията на риба и рибни продукти (подкрепена със съответните мерки)
- насърчаване на късите вериги за достъп на потребители до производители, вкл. чрез съвременните технологии, основно ИТ (електронни тържища и борси, електронен маркетинг)

- повишаване информационната обеспеченост за пазарната верига чрез интеграция на съществуващите бази данни, с цел осигуряване на тяхната цялостност, достъпност, сигурност и съпоставимост за целите на анализа и планирането.

ИНДИКАТОРИ, СВЪРЗАНИ С АКВАКУЛТУРАТА

- брой активни рибовъдни стопанства
- общ обем продукция (t/год.)
- брой ферми с диверсифицирани дейности
- повишаване на производителността на труда в под сектора
- брой заети в аквакултурни стопанства
- брой завършили професионално обучение, свързано с аквакултурите и с професионална реализация в областта на аквакултурите (бр./год.)
- повишаване на възнаграждението в подсектор аквакултури (лв.)
- консумация на риба и други водни организми (kg/човек)
- брой местни видове, обект на отглеждане в аквакултура
- нарастване на производството (t) на видове със силно намалели естествени популации (есетри) и/или квотирани видове (калкан)
- брой стопанства, предлагащи екологични услуги
- брой сертифицирани обекти за аквакултури с биологично производство

ИНДИКАТОРИ, СВЪРЗАНИ С ПРЕРАБОТКАТА

- общ обем продукция от преработка
- производителност на труда в подсектора
- брой реализирани инвестиционни дейности с подкрепа на финансовите инструменти
- брой реализирани мащабни инвестиции с подкрепата на ЕФРР
- намалена административна тежест за преработвателните предприятия
- въведено разграничаване на режимите на обработка и преработка на риба и рибни продукти

ИНДИКАТОРИ, СВЪРЗАНИ С ПРЕДЛАГАНЕТО НА ПАЗАРА

- консумация на риба и други водни организми (kg/човек)
- брой реализирани дейности за прилагане на къси вериги – подобряване на директния достъп до пазари
- брой предприятия и стопанства, регистрирани по реда на НАРЕДБА 26 от 14.10.2010 г. за специфичните изисквания за директни доставки
- наличие на интегрирана система от бази данни за проследяване на пазарната верига.

ПРИОРИТЕТ 3: Създаване на предпоставки за растеж на устойчивата синя икономика и стимулиране на развитието на общностите, занимаващи се с рибарство и аквакултури в крайбрежните и вътрешните райони

Специфични цели

1. Развитие на общностите, занимаващи се с риболов и аквакултури, в крайбрежните и вътрешните райони

През 2007-2013 ЕФМДР подкрепя постигането на специфичната цел за насърчаване на икономическия растеж, социалното приобщаване, създаването на работни места и предоставяне на подпомагане за пригодността за заетост и трудовата мобилност **в общностите в рибарските райони** (крайбрежни райони и райони по р. Дунав и вътрешните водоеми, които зависят от риболова и аквакултурите).

За периода 2021-2027 Приоритет 3 на ЕФМДР цели създаване на предпоставки за растеж на устойчивата синя икономика и **стимулиране на развитието на общностите, занимаващи се с рибарство и аквакултури в крайбрежните и вътрешните райони.**

Подпомагането по Приоритет 3 обхваща интервенции, които допринасят за развитието на общностите, занимаващи се с риболов и аквакултури, в крайбрежните и вътрешните райони. За постигането на тази цел се предоставя подпомагане за действия, изпълнявани чрез водено от общностите местно развитие.

Съобразно предвижданията подходът следва отново да бъде прилаган на териториален принцип на ниво община или обединение на съседни общини и/или съседни населени места - част от община/и в крайбрежните и вътрешните райони.

Стратегиите за водено от общностите местно развитие следва да гарантират, че местните общности, занимаващи се с риболов или аквакултури, използват по-пълноценно своите възможности, предлагани от устойчивата синя икономика, превръщайки ги в основа за развитието на екологичните, културните, социалните и човешките ресурси. Проектът на Регламент предвижда стратегиите да могат да са от такива, които са съсредоточени върху рибарството, до по-широки стратегии, насочени към диверсификация на районите за рибарство.

Концепцията за „синя“ икономика включва всички секторни и междусекторни икономически дейности, свързани с океаните, моретата и крайбрежията - както установени, така и нововъзникващи сектори. Като допринасящи установени сектори се разглеждат добиване и комерсиализация на морските живи продукти/биоикономика; добив на минерали, петрол и газ; пристанища и складиране и изграждане на водни обекти; корабостроене и кораборемонт; морски транспорт; крайбрежен туризъм. Възникващите и нови сектори с принос към синята икономика включват „синя“ енергия, вкл. крайбрежна вятърна енергия и

океанска енергия; биотехнологии - водорасли, фармацевтика и химия, здраве и генетика; морски минерали; обезсоляване; морска сигурност и защита⁹⁵.

Докладът за европейската синя икономика през 2019 г. посочва, че Брутната добавена стойност (БДС), генерирана от установените сектори на синята икономика нараства почти за всички държави-членки в периода 2009-2017 г. За България нарастването е повече от 30%. Секторите в синята икономика осигуряват 2,4% от заетостта в страната и 1,6% от националната БДС (2017). Основен принос за тези резултати има крайбрежния туризъм, следван от биоикономиката - използването на живите морски ресурси, вкл. рибарството.

Проектът на България 2030 също разглежда създаването на нови работни места в областта на екологосъобразната и синята икономика като инструмент за постигане целите на приоритета, фокусиран върху кръговата и нисковъглеродната икономика.

ДЕЙНОСТИ И МЕРКИ НА НАЦИОНАЛНО НИВО В СИНХРОН С ИЗПЪЛНЕНИЕТО НА ПРИОРИТЕТ 3

Въз основа на опита от предходните планови периоди е подходящо продължаване на подпомагане на отворени стратегии, насочени към оползотворяване на ресурсите, диверсификация на местните икономики и развитие на устойчива синя икономика, които не са съсредоточени единствено върху риболова и аквакултурите. Изградените МИРГ на територията на страната са припознати като партньори както от националните органи в рибарския сектор, така и от страна на местните власти, гражданските организации и общностите на териториите, на които работят. Нуждите на крайбрежните и вътрешните райони, в които са развити риболова и аквакултурите, предпоставят необходимостта от подкрепа както на мерки, съсредоточени върху рибарството и добавената стойност на продуктите от него, така и върху другите елементи на социалното и икономическото развитие на териториите:

- развитие на сектори, укрепващи устойчивата синя икономика, вкл. крайбрежен и вътрешен туризъм, особено такъв, свързан с морските ресурси и ресурсите от аквакултури; както и дейности, насочени развитие на съществуващите мощности за риболов и аквакултури и към повишаване добавената стойност на произвежданите морски и от аквакултури продукти; подкрепа за застраховане на дейността на стопанствата и производството
- подкрепа на дребномащабна инфраструктура за нуждите на общностите, занимаващи се с рибарство или аквакултури, вкл. и такава, насочена към конкретния сектор Рибарство
- насърчаване сдружаването на рибарските общности и скъсяването на веригите за реализация на придобиваните в сектор Рибарство продукти

⁹⁵ European Union (2019). The EU Blue Economy Report. 2019, https://blueindicators.ec.europa.eu/sites/default/files/2019_blue_economy_report_5.pdf

- насърчаване създаването на организации на производителите, включително чрез облекчаване на процедурите
- насърчаване съвместна работа с научни организации и професионални и висши училища за разработване и реализация на експериментални модели, за планиране и провеждане на проучвания, за проектиране и осигуряване информация за бази данни с индикатори, наблюдаващи развитието на морския сектор, сектор Рибарство, синята икономика, вкл. нуждите от обучения и квалификации и др.
- насърчаване развитието на мрежи и обмяната на опит между общностите, занимаващи се с рибарство или аквакултури; изграждане на Национална рибарска мрежа с участието на МИРГ и осигуряване на възможности за запазване и капитализиране на създадения капацитет за планиране и управление в областта на развитието на общностите;

Проектирането на многофондово финансиране на стратегиите на МИРГ ще осигури възможност за насочване на съществуващи ресурси интегрирана подкрепа на приоритетните цели - създаване на нови работни места в сектори на синята икономика, въвличането на науката в процесите по изграждане и развитие на синята икономика, развитие на иновациите.

Представените области на подкрепа могат да бъдат отнесени към **четири основни приоритета за развитие на общностите:**

- диверсификация на общностите чрез подкрепа на сектори, укрепващи устойчивата синя икономика
- увеличаване на добавената стойност на произвежданите морски и от аквакултури продукти
- насърчаване съвместната работа с научни организации и професионални и висши училища за постигане целите на устойчиво развитие и осигуряване и оползотворяване на данни
- насърчаване обмена на практики и запазване и развитие на създадения капацитет за планиране и управление в общностите.

ИНДИКАТОРИ

- - брой на местните групи за действие
- - промени на БВП в морските региони на ниво 3 от NUTS
- - промени в броя на работните места (ЕПРБ) в устойчивата синя икономика

ПРИОРИТЕТ 4: Укрепване на международното управление на океаните и осигуряване на безопасността, сигурността, чистотата и устойчивото стопанисване на моретата и океаните

Специфични цели

1. Укрепване на устойчивото стопанисване на моретата и океаните чрез насърчаване на знанията за морската среда, морското наблюдение и/или сътрудничеството по отношение на функциите по брегова охрана

За постигане на специфичната цел, чрез насърчаване на знанията за морската среда, се предоставя подпомагане за действия, които имат за цел събирането, управлението и използването на данни за подобряване на знанията за състоянието на морската среда, с оглед на:

- а) постигане или поддържане на добро екологично състояние на морската среда в съответствие с член 1, параграф 1 от Директива 2008/56/ЕО
- б) изпълнение на изискванията за мониторинг, определяне и управление на защитени зони съгласно директиви 92/43/ЕИО и 2009/147/ЕО
- в) подпомагане на морското пространствено планиране, посочено в Директива 2014/89/ЕС на Европейския парламент и на Съвета⁹⁶; или
- г) подобряване на качеството на данните и на техния обмен чрез Европейската мрежа за наблюдение и данни за морската среда (EMODnet).

ДЕЙНОСТИ И МЕРКИ НА НАЦИОНАЛНО НИВО В СИНХРОН С ИЗПЪЛНЕНИЕТО НА ПРИОРИТЕТ 4

- подобряване събирането, управлението и използването на данни за морската среда, морските екосистеми и ресурси, които са от съществено значение за управлението на рибарството
- борба срещу нелегалния, недокладван и нерагламентиран риболов на национално и регионално ниво
- подобряване на морски надзор (CISE) - сътрудничество на бреговата охрана на национално и регионално ниво
- координирано пространствено планиране на морската акватория; осигуряване на устойчиво развитие и растеж на аквакултурите чрез координирано пространствено планиране и осигуряване на необходимите места за разполагане на морските ферми, а също така и на места за придружаващата инфраструктура.

⁹⁶ Директива 2014/89/ЕС на Европейския парламент и на Съвета от 23 юли 2014 г. за установяване на рамка за морско пространствено планиране (ОВ L 257, 28.8.2014 г., стр. 135).

ИНДИКАТОРИ

- брой осъществени дейности, насочени към интегрираното управление и използването на данни за морската среда, морските екосистеми и ресурси
- брой случаи/обем на установения нелегален, недокладван риболов
- разработена и приложена методология за установяване на необходимите места за разполагане на морските ферми.

ИНДИКАТОРИ

Съгласно предвижданията на Предложението за Регламент за ЕФМДР от септември 2019 г. следва да бъдат предвидени набор от ключови индикатори за изпълнение и индикатори за резултат. По своята същност предложените индикатори за резултат в голямата си част се отнасят до дейности, включени в повече от един от предложените приоритети.

Ключови индикатори за изпълнение:

- Брой създадени икономически оператори
- Дял на икономически оператори с нараснал оборот
- Брой създадени работни места
- Брой запазени работни места
- Брой хора, с ползи от осъществените дейности
- Дейности, адресиращи възстановяване на околната среда, консервация, опазване на екосистеми, биоразнообразие, здраве и благосъстояние
- Енергийно потребление, намаляващо емисиите на въглероден оксид
- Брой на подкрепените МСП
- Брой на рибарските съдове, оборудвани с уреди за електронно позициониране и инструменти за докладване на улова
- Броя на местните рибарски групи

Всички индикатори, посочени към съответните приоритети по-горе отразяват специфичните дейности, предвидени в техния обхват. Тяхното извеждане създава възможност за наблюдение на специфични елементи от предвидените дейности, в допълнение към предвидените от предложението за Регламент ключови индикатори и индикатори за резултат. Конкретните определения за всеки от предложените предварителни индикатори ще бъдат развити при решение за тяхното използване или за целите на работата на Работната група.

ОГРАНИЧЕНИЕ НА ОТГОВОРНОСТТА

Настоящият документ е изготвен от обединение "ИРА - СТРАТЕГМА" в изпълнение на обществена поръчка с предмет: **"ИЗГОТВЯНЕ НА АНАЛИЗ НА СЪСТОЯНИЕТО НА СЕКТОР РИБАРСТВО В БЪЛГАРИЯ: СТОПАНСКИ РИБОЛОВ, АКВАКУЛТУРИ, ПРЕРАБОТКА НА РИБА И ДРУГИ ВОДНИ ОРГАНИЗМИ, ТЪРГОВИЯ С РИБА И РИБНИ ПРОДУКТИ, ТЕНДЕНЦИИ ЗА РАЗВИТИЕ И ПЕРСПЕКТИВИ ЗА СЕКТОРА ВЪВ ВРЪЗКА С ПОДГОТОВКАТА НА ОПЕРАТИВНАТА ПРОГРАМА, ФИНАНСИРАНА ОТ ЕФМДР ЗА ПРОГРАМЕН ПЕРИОД 2021-2027 г."**, възложител Министерството на земеделието, храните и горите на Република България. Обществената поръчка се финансира от бюджетна линия "BG14MFOR001-7.001 – Техническа помощ" на Оперативна програма Морско дело и рибарство, съфинансирана от Европейския съюз чрез Европейския фонд за морско дело и рибарство.

Докладът е изготвен в рамките на Договор № РД-51-21/30.01.2020 г., подписан между Министерството на земеделието, храните и горите на Република България и обединение "ИРА - СТРАТЕГМА". Докладът е изготвен единствено във връзка с посочения договор и предназначен за ползване от Министерството на земеделието, храните и горите в съответствие с условията по договора.

Ако някой от посочените факти, констатации или изводи не е достатъчно изчерпателен или точен, е необходимо да бъдем информирани за това, тъй като непълнотата или неточността могат да имат влияние върху планираните последващи действия, във връзка с изпълнението на проекта.

Всички управленски, организационни и други решения са отговорност единствено на Министерството на земеделието, храните и горите на Република България.

ПРИЛОЖЕНИЯ

ПРИЛОЖЕНИЕ 1: ОСНОВНИ ПОНЯТИЯ И ДЕФИНИЦИИ

Основни дефиниции, съгласно Закона за рибарството и аквакултурите:

аквакултури	дейности, свързани с развъждането и отглеждането на риби и други водни организми, както и получената по съответните технологии продукция от тях ⁹⁷
аквакултури	развъждането или отглеждането на водни организми с помощта на технологии за повишаване на производството на въпросните организми над естествения капацитет на околната среда, при което организмите остават собственост на физическо или юридическо лице през целия етап на развъждането и отглеждането, включително до улова ⁹⁸
аквакултурно животно	всяко водно животно на всички етапи от неговия живот, включително яйца и сперма/гамети, отглеждани в стопанство, район за отглеждане на мекотели, включително всяко водно животно от дивата природа, предназначено за стопанство или район за отглеждане на мекотели ⁹⁹
басейнов обект	обект, в който отглеждането се извършва в изградени за целта басейни – бетонни, земни или от друг материал ¹⁰⁰
водно животно	<ul style="list-style-type: none">– риба, принадлежаща към надклас <i>Agnatha</i> и към видовете <i>Chondrichthyes</i> и <i>Osteichthyes</i>;– мекотели, принадлежащи към <i>Phylum Mollusca</i>;– ракообразни водни животни, принадлежащи към <i>Subphylum Crustacea</i>.
гъстота на посадката	броят индивиди на единица площ или обем
декоративно водно животно	водно животно, което е държано, отглеждано или пуснато на пазара само за декоративни цели
други водни организми	миди, морски охлюви, артемии, дафнии, водорасли, скариди, раци, жаби и други видове – предмет на рибностопанска дейност
екстензивна технология	технология, при която рибата или другите водни организми се отглеждат при гъстота на посадката, съобразена с възможността за изхранването им само чрез естествената храна,

⁹⁷ Закон за рибарството и аквакултурите, пар. 1, т. 1.

⁹⁸ РЕГЛАМЕНТ (ЕС) № 1380/2013 НА ЕВРОПЕЙСКИЯ ПАРЛАМЕНТ И НА СЪВЕТА от 11 декември 2013 година относно общата политика в областта на рибарството, за изменение на регламенти (ЕО) № 1954/2003 и (ЕО) № 1224/2009 на Съвета и за отмяна на регламенти (ЕО) № 2371/2002 и (ЕО) № 639/2004 на Съвета и Решение 2004/585/ЕО на Съвета (ОВ L354, 2014 г.)

⁹⁹ Директива 2006/88/ЕО на Съвета от 24 октомври 2006 г. относно ветеринарномедицинските изисквания за аквакултури и продукти от тях и за предотвратяване и борба с някои болести по водните животни (ОВ L 328, 24.11.2006, р.14)

¹⁰⁰ Наредба № 18 от 4.11.2016 г.

	налична във водоема
зарибителен материал	риби, оплоден хайвер, личинки или други водни организми, предназначени за доотглеждане в регистрирани животновъдни обекти или разселване в естествени или изкуствени водоеми, независимо от тяхното тегло и възраст
интензивна технология	технология, при която рибата или другите водни организми се отглеждат при висока гъстота на посадката и изхранването им се осигурява чрез подаване на необходимата за целта специализирана храна
личинка	стадий от развитието на рибите – от излюпването на хайвера до резорбиране на жълтъчното мехурче
непълносистемен производствен цикъл	производствен цикъл, при който се осъществява част от производствените процеси за един или повече от един стадий от развитието на рибите или другите водни организми
обект	обособена производствена (технологична) единица, разположена на единна територия
обект за аквакултури	обект, специализиран в изпълняване на дейности, свързани с развъждането и отглеждането на риби и други водни организми
обект за отглеждане на морски аквакултури	обект, в който се отглеждат морски организми
обект за отглеждане на сладководни аквакултури	обект, в който се отглеждат сладководни организми
оператор на оторизирано преработвателно предприятие	всяко физическо или юридическо лице, отговорно за гарантирането, че изискванията на настоящата директива се спазват в рамките на оторизирано преработвателно предприятие под негов контрол
оператор на стопанска дейност за производство на аквакултури	всяко физическо или юридическо лице, отговорно за гарантиране спазването на изискванията на настоящата директива в рамките на дейността при производство на аквакултури под техен контрол
отглеждане в стопанство	означава отглеждането на аквакултури в стопанство или в район за отглеждане на мекотели
оторизирано преработвателно предприятие	всяко предприятие за храни, одобрено в съответствие с член 4 от Регламент (ЕО) № 853/2004 на Европейския парламент и на Съвета от 29 април 2004 г. относно определяне на специфични хигиенни правила за храните от животински произход, за преработка на аквакултури за хранене, и получило разрешение в съответствие с чл. 4 и 5 от Директива 2006/88/ЕО на Съвета от 24 октомври 2006 година относно ветеринарномедицинските

	изисквания за аквакултури и продукти от тях и за предотвратяване и борба с някои болести по водните животни ¹⁰¹
плътност на посадката	Брой/маса на индивидите на единица площ или обем
посадка	броят или маса (в кг) на зарибените индивиди в единица площ или обем
производители (разплодници)	полово зрели индивиди, предназначени за получаване на полови продукти и потомство
производствена площ	всеки сладководен басейн, море, устие, континентална площ или лагуна, съдържаща естествени пластове мекотели или места използвани за култивирането на мекотели, и от които са взети мекотели
пускане на пазара	продажбата, включително предлагането за продажба или друга форма на възмездно или безвъзмездно прехвърляне, и всяка форма на движение на аквакултури
пълносистемен цикъл на производство	цикъл на производство, при който рибите или другите водни организми се отглеждат във всички стадии от жизнения им цикъл
район за отглеждане на мекотели	означава производствена област или сменяема площ, в която цялата стопанска дейност за производството на аквакултури функционира съгласно обща система за био-сигурност
рециркуляционна система	система от производствени съоръжения, при които се осъществява пречистване на водата чрез биофилтри и многократно използване на водата с допълнителен водообмен за едно денонощие до 10%, и има възможност за контрол на условията на средата
риболовни райони	изкуствени езера или други съоръжения, където популацията се поддържа само за развлекателен риболов чрез възстановяване с аквакултури
риболоупилня	обособена част от обект за аквакултури, в която са разположени съоръженията и оборудването, необходими за получаване на полови продукти, извършване на оплождане, инкубация на хайвера, излюпване и хранене на личинките
садка (мрежеста клетка)	съоръжение, изградено от специализирана мрежа, обграждаща напълно определен обем вода и възпрепятстваща преминаването на рибите извън него. Съоръжението може да е изцяло потопено или плаващо, като задължително трябва да е фиксирано за възпрепятстване на свободното му движение

¹⁰¹ OJ L 328, 24.11.2006, p. 14-56

садков обект	плаващи или потопяеми мрежести клетки (садки) за отглеждане на риба
сменяема площ	всеки сладководен басейн, море, устие или лагуна с ясно маркирани граници и обозначени с шамандури, постове или други определени средства, и използвани изключително за естественото прочистване на живи мекотели
стопанска дейност за производство на аквакултури	означава всяко предприятие, независимо дали с цел печалба или не и независимо дали предприятието е публично или частно, осъществяващо някоя от дейностите, свързани с отглеждането, задържането или култивирането на аквакултури
стопанство	всяко помещение, затворено пространство или инсталация, функциониращо от стопанска дейност за производство на аквакултури, в което се отглеждат аквакултури с оглед тяхното пускане на пазара, с изключение на тези помещения, в които дивите водни животни, които се отглеждат или са уловени с цел консумация от човека, временно се държат без храна в очакване да бъдат заклани
суперинтензивна технология	технология, при която рибата или другите водни организми се отглеждат при висока гъстота/плътност на посадката, използва се единствено специализиран фураж за хранене и има възможност за контрол върху всички условия на средата

ПРИЛОЖЕНИЕ 2: ПРОДУКТИТЕ, ПРОИЗВЕЖДАНИ В СЕКТОР РИБАРСТВО

→ производство

03 Рибa и други рибни продукти; продукти от аквакултури; услуги, свързани с рибното стопанство

03.0 Рибa и други рибни продукти; продукти от аквакултури; услуги, свързани с рибното стопанство

03.00 Рибa и други рибни продукти; продукти от аквакултури; услуги, свързани с рибното стопанство

- 03.00.1 Рибa, негодна за консумация от човека, жива
 - 03.00.11 Декоративни риби от естествени водоеми
 - 03.00.12 Декоративни риби от развъдници
 - 03.00.13 Друга рибa, негодна за консумация от човека, жива, от естествени водоеми, вкл. фуражи и храна за аквакултури
 - 03.00.14 Друга рибa, негодна за консумация от човека, жива, от развъдници, вкл. фуражи и храна за аквакултури
- 03.00.2 Рибa, годна за консумация от човека, жива, прясна или охладена
 - 03.00.21 Морска и океанска рибa, годна за консумация от човека, жива, прясна или охладена, от естествени водоеми
 - 03.00.22 Сладководна рибa, годна за консумация от човека, жива, прясна или охладена, от естествени водоеми
 - 03.00.23 Морска и океанска рибa, годна за консумация от човека, жива, прясна или охладена, от развъдници
 - 03.00.24 Сладководна рибa, годна за консумация от човека, жива, прясна или охладена, от развъдници
- 03.00.3 Ракообразни, без замразените
 - 03.00.31 Ракообразни, без замразените, от естествени водоеми
 - 03.00.32 Ракообразни, без замразените, от развъдници
- 03.00.4 Мекотели и други водни безгръбначни, живи, пресни или охладени
 - 03.00.41 Стриди, живи, пресни или охладени, от естествени водоеми
 - 03.00.42 Други мекотели, живи, пресни или охладени, от естествени водоеми
 - 03.00.43 Стриди, живи, пресни или охладени, от развъдници
 - 03.00.44 Други мекотели, живи, пресни или охладени, от развъдници
 - 03.00.45 Други водни безгръбначни, живи, пресни или охладени, от развъдници
 - 03.00.46 Други водни безгръбначни, живи, пресни или охладени, от естествени водоеми
- 03.00.5 Перли, необработени
 - 03.00.51 Естествени перли, необработени
 - 03.00.52 Култивирани перли, необработени
- 03.00.6 Други водни растения, животни и продукти от тях
 - 03.00.61 Корали и подобни материали, черупки и обвивки от мекотели, от ракообразни или от иглокожи и кости от сепия
 - 03.00.62 Естествени сьонгери от животински произход
 - 03.00.63 Морска трева и други водорасли, годни за консумация от

		човека, от естествени водоеми
	03.00.64	Морска трева и други водорасли, годни за консумация от човека, от развъдници
	03.00.65	Морска трева и други водорасли, негодни за консумация от човека, от естествени водоеми
	03.00.66	Морска трева и други водорасли, негодни за консумация от човека, от развъдници
	03.00.69	Други водни растения, животни и техните продукти, н.д.
03.00.7		Услуги, свързани с риболова и аквакултурите
	03.00.71	Услуги, свързани с риболова
	03.00.72	Услуги, свързани с аквакултурите

→ преработка

10 Хранителни продукти

10.2 Риба и други водни животни, преработени и консервирани

10.20 Риба и други водни животни, преработени и консервирани

10.20.1 Риба, прясна, охладена или замразена

10.20.11	Филета и друго месо (дори смляно) от риба, пресни или охладени
10.20.12	Черен дроб, хайвер и семенна течност от риба, пресни или охладени
10.20.13	Риба, замразена
10.20.14	Филета от риба, замразени
10.20.15	Друго месо от риба (дори смляно), замразено
10.20.16	Черен дроб, хайвер и семенна течност от риба, замразени

10.20.2 Риба, преработена или консервирана по друг начин; хайвер и неговите заместители

10.20.21	Филета от риба, сушени, осолени или в саламура, но непущени
10.20.22	Черен дроб, хайвер, семенна течност, перки, глави, опашки, плавателни мехури и други субпродукти от риба, годни за консумация от човека, сушени, пушени, осолени или в саламура; брашно, грис и агломерати под формата на гранули от риба, годни за консумация от човека
10.20.23	Риба, сушена, дори осолена или в саламура
10.20.24	Риба, вкл. филета, пушена
10.20.25	Риба, преработена или консервирана по друг начин, без готови рибни ястия
10.20.26	Хайвер и неговите заместители

10.20.3 Ракообразни, мекотели, други водни безгръбначни и водорасли, замразени, преработени или консервирани

10.20.31	Ракообразни, замразени, сушени, осолени или в саламура
10.20.32	Мекотели, замразени, сушени, осолени или в саламура
10.20.33	Други водни безгръбначни и водорасли, замразени, сушени, осолени или в саламура
10.20.34	Ракообразни, мекотели, други водни безгръбначни и водорасли, преработени или консервирани по друг начин

10.20.4 Брашно, прахове и агломерати под формата на гранули, негодни за консумация от човека; други продукти от риба, ракообразни, мекотели, други водни безгръбначни или водорасли, н.д.

10.20.41	Брашно, прахове и агломерати под формата на гранули от риба, ракообразни, мекотели, други водни безгръбначни или водорасли, негодни за консумация от човека
----------	---

- 10.20.42 Други продукти от риба, ракообразни, мекотели, други водни безгръбначни или водорасли, негодни за консумация от човека
- 10.20.9 Услуги по опушване и други начини на преработка и консервиране на рибни продукти; операции, възложени на подизпълнители, свързани с производството на риба, ракообразни и мекотели, преработени и консервирани
 - 10.20.91 Услуги по опушване и други начини на преработка и консервиране на рибни продукти
 - 10.20.99 Операции, възложени на подизпълнители, свързани с производството на риба, ракообразни и мекотели, преработени и консервирани

→ търговия

46 Търговски услуги по продажби на едро, без тези с автомобили и мотоциклети

- 46.3 Търговски услуги по продажби на едро на хранителни стоки, напитки и тютюневи изделия
 - 46.38 Услуги на специализираната търговия на едро с други хранителни стоки
 - 46.38.1 Търговски услуги по продажби на едро на риба, рибни продукти, ракообразни и мекотели
 - 46.38.10 Търговски услуги по продажби на едро на риба, рибни продукти, ракообразни и мекотели
 - 46.38.2 Търговски услуги по продажби на едро на други хранителни продукти
 - 46.38.21 Търговски услуги по продажби на едро на хомогенизирани и диетични храни
 - 46.38.29 Търговски услуги по продажби на едро на други хранителни продукти, н.д.

47 Търговски услуги по продажби на дребно, без тези с автомобили и мотоциклети

- 47.0 Търговски услуги по продажби на дребно, без тези с автомобили и мотоциклети
 - 47.00 Търговски услуги по продажби на дребно, без тези с автомобили и мотоциклети
 - 47.00.1 Търговски услуги по продажби на дребно на плодове, зеленчуци, месо, риба, хлебни изделия, млечни продукти и яйца
 - 47.00.15 Търговски услуги по продажби на дребно на риба, рибни продукти, ракообразни и мекотели

ПРИЛОЖЕНИЕ 3: ПРОЕКТИ, ПОДПОМОГНАТИ ОТ ЕФМДР ПО ПРИОРИТЕТ 2 В ПРОВИНЦИЯ БАВАРИЯ

Наименование на проекта	Дата на започване	Дата на приключване	Обща сартифицирана сума, €	Сума от ЕС, €
строителство на ограда против видри	22.3.2017	17.7.2017	20.307,98	7.612,50
строителни дейности по земен басейн	15.12.2016	25.8.2017	17.409,32	6.525,00
строителни дейности по земен басейн	23.2.2017	21.3.2018	11.466,35	4.297,50
Оборудване	21.7.2016	17.10.2016	4.160,67	1.560,00
Оборудване за рибопереработка	5.5.2017	11.12.2017	7.171,96	2.685,00
строителни дейности по земен басейн	7.7.2016	4.3.2017	4.684,66	1.755,00
строителни дейности по земен басейн	13.10.2016	13.7.2017	10.339,50	3.870,00
строителни дейности по земен басейн	20.2.2017	26.6.2018	9.435,33	3.532,50
Транспортно средство	2.2.2017	3.4.2017	7.860,00	2.947,50
Покупка на оборудване	10.4.2017	10.7.2017	11.040,00	4.140,00
строителни дейности по земен басейн	11.8.2016	28.11.2016	14.967,26	5.610,00
Машини, уреди	21.2.2017	30.5.2017	10.260,50	3.847,50
строителни дейности по земен басейн	7.6.2016	23.11.2017	3.681,80	1.380,00
Закупуване на оборудване	3.5.2017	23.1.2018	6.440,00	2.415,00
строителни дейности по земен басейн	3.5.2017	18.8.2017	13.504,18	5.062,50
реконструкция на на земен басейн, електрифициране на помещение, аератори	12.4.2017	22.5.2018	5.505,92	2.062,50
Машини, уреди	14.2.2017	3.5.2017	3.420,00	1.282,50
строителни дейности по земен басейн	5.10.2016	29.12.2017	6.120,00	2.295,00
строителни дейности по земен басейн	10.5.2017	4.7.2018	18.930,48	7.095,00
реконструкция на земен басейн и оборудване	18.7.2017	20.2.2018	3.131,98	1.170,00
Водна помпа	30.3.2017	21.4.2017	3.997,96	1.492,50
Разширение на лопилня, пункт за директна продажба	31.5.2017	23.10.2018	21.585,49	8.092,50
строителни дейности по земен басейн	6.6.2016	11.8.2016	6.340,00	2.377,50
Машини, уреди	20.5.2016	30.8.2016	24.840,00	9.315,00
строителни дейности по земен басейн	20.2.2017	9.4.2018	19.282,35	7.230,00
строителни дейности по земен басейн	7.4.2017	19.2.2018	14.880,00	5.580,00
Машини, уреди	20.5.2016	9.9.2016	22.380,00	8.392,50
Машини, уреди	20.5.2016	10.2.2017	111.880,00	41.955,00
Електрифициране, машини и уреди	23.6.2016	4.10.2016	10.099,27	3.780,00
Машини, уреди	9.6.2016	19.10.2016	11.867,64	4.447,50
технически уреди	24.5.2017	1.6.2019	20.702,70	7.762,50
контейнер за транспорт на риба	3.5.2017	12.6.2017	3.234,00	1.207,50
строителни дейности по земен басейн	7.7.2016	14.10.2016	13.223,74	4.957,50
покупка на кран	21.6.2016	27.12.2016	8.697,48	3.255,00
Ремарке за продажба, покупка на уреди	6.9.2016	31.8.2017	21.475,75	8.047,50
реконструкция на земен басейн, електрифициране, покупка на уреди	28.7.2016	5.10.2017	55.342,92	20.752,50

реконструкция на землени басейни и покупка на уреди	21.9.2016	13.11.2017	8.197,76	3.067,50
реконструкция на земен басейн и покупка на уреди	16.6.2016	12.5.2017	11.256,03	4.215,00
Покупка на транспортно средство и уреди	10.5.2017	14.12.2017	6.504,11	2.437,50
строителни дейности по земен басейн	16.5.2017	3.4.2018	5.310,00	1.987,50
Машини, уреди	18.8.2016	4.11.2016	22.960,00	8.610,00
строителни дейности по земен басейн	4.7.2016	19.12.2016	3.900,00	1.462,50
Покупана транспортно средство	6.6.2016	30.6.2016	6.980,00	2.617,50
Машини, уреди	6.6.2016	16.8.2016	11.680,00	4.380,00
строителни дейности по земен басейн	3.5.2017	21.3.2018	7.060,00	2.647,50
реконструкция на пъстървово стопанство, покупка на оборудване	11.4.2017	8.1.2018	13.321,20	4.995,00
Строителство на кръгов басейн	3.6.2016	19.7.2016	5.421,78	2.032,50
Покупка на транспортно средство, контейнери	27.6.2016	19.6.2017	14.336,14	5.370,00
Строителство на кладенец, електрифициране, канализация, оборудване	29.7.2016	21.7.2017	32.762,51	12.285,00
строителни дейности по земен басейн	17.5.2017	21.11.2017	17.160,00	6.435,00
Телескопичен товарач	7.6.2017	23.6.2017	24.740,00	9.277,50
строителни дейности по земен басейн	30.6.2016	7.6.2017	20.690,33	7.755,00
оборудване	3.6.2016	27.9.2016	25.423,75	9.532,50
строителни дейности по земен басейн	28.7.2016	20.11.2017	13.909,00	5.212,50
строителни дейности по земен басейн	28.7.2016	20.11.2017	3.610,00	1.350,00
реконструкция на земен басейн, покупка на ремарке	26.4.2017	29.6.2018	24.620,00	9.232,50
Уреди за наблюдение и аератори	24.5.2017	4.9.2017	6.548,99	2.452,50
покупка на ремарке за подажба на риба	19.5.2016	25.5.2016	31.640,00	11.865,00
покупка на транспортно средство и оборудване	9.8.2016	5.12.2016	37.245,59	13.965,00
Покупка на оборудване	23.5.2016	23.8.2016	48.554,47	18.202,50
строителство на складово помещение	7.6.2016	10.8.2017	89.120,00	33.420,00
строителни дейности по земен басейн	23.6.2017	13.11.2017	11.070,96	4.147,50
Покупка на оборудване	28.6.2017	12.4.2018	4.486,56	1.680,00
покупка на транспортно средство и оборудване	21.6.2017	29.11.2017	28.355,00	10.627,50
покупка на хладилен камион и оборудване	21.9.2016	1.4.2019	35.362,15	13.260,00
покупка на оборудване, софтуер за офис	27.7.2017	2.5.2018	7.930,25	2.970,00
строителство на сграда	29.8.2017	2.3.2018	16.504,15	6.187,50
строителни дейности по земен басейн	14.11.2016	28.8.2017	3.337,75	1.245,00
строителни дейности по земен басейн	9.8.2016	4.9.2017	34.500,00	12.937,50
покупка на оборудване	12.7.2017	8.8.2017	42.000,00	15.750,00
интестиици в рибопереработка	14.11.2016	14.2.2017	5.160,00	1.935,00
електрифициране, покупка на оборудване	20.5.2016	19.12.2016	7.842,85	2.940,00
строителни дейности по земен басейн	7.7.2016	5.12.2016	19.911,00	7.462,50
строителни дейности по земен басейн	8.7.2016	29.11.2017	3.596,55	1.342,50
строителни дейности по земен басейн	8.7.2016	29.11.2017	6.359,85	2.377,50
реконструкция на земен басейн, електрифициране	15.2.2017	25.4.2018	7.804,10	2.925,00
строителни дейности по земен басейн	14.3.2018	28.6.2017	13.026,50	4.882,50
оборудване	14.7.2016	4.8.2016	3.360,00	1.260,00

Реконструкция на землени басейни, строителство на сграда за складиране на риба	28.7.2016	8.2.2018	3.724,38	1.395,00
строителство на лопилня с частична рециркуляционна система	23.6.2017	27.3.2018	473.192,93	177.442,50
Закупуване на аератори	26.7.2017	1.8.2019	10.189,09	3.817,50
строителни дейности по земен басейн	16.8.2017	31.8.2018	57.404,50	21.525,00
строителни дейности по земен басейн	12.12.2017	14.6.2018	90.572,89	33.960,00
строителни дейности по земен басейн	26.8.2016	1.3.2019	18.481,57	6.930,00
строителни дейности по земен басейн	26.8.2016	18.6.2018	12.967,52	4.860,00
строителни дейности по земен басейн	3.6.2016	22.9.2016	22.022,77	8.257,50
строителни дейности по земен басейн	2.6.2016	20.9.2016	7.009,79	2.625,00
строителни дейности по земен басейн	28.7.2016	9.5.2017	21.520,00	8.070,00
преработка	10.8.2017	4.9.2017	3.384,92	1.267,50
строителство на землени басейни и покупка на оборудване	26.7.2017	19.9.2017	32.973,95	12.360,00
Машини, уреди	29.8.2016	6.9.2017	40.247,58	15.090,00
оборудване	21.10.2016	16.11.2016	33.520,00	12.570,00
електрифициране и аериране на басейни	2.8.2017	22.2.2018	8.057,60	3.015,00
строителни дейности по земен басейн	13.7.2017	26.10.2017	6.051,50	2.265,00
оборудване за преработка	13.7.2017	30.1.2018	18.847,92	7.065,00
реконструкция на землени басейни, на пъстървови бетонни басейни, покупка на оборудване	26.7.2017	23.7.2018	15.192,98	5.370,00
покупка на уреди	13.7.2017	1.9.2017	3.702,79	1.387,50
строителни дейности по земен басейн	2.8.2017	12.9.2018	25.851,71	9.690,00
строителни дейности по земен басейн	2.8.2017	12.9.2018	7.353,50	2.752,50
силос за фураж	1.6.2016	11.7.2016	3.900,00	1.462,50
ново строителство на складово помещение	12.10.2017	2.8.2018	102.433,50	38.407,50
строителни дейности по земен басейн	29.8.2017	25.7.2018	45.420,00	17.032,50
строителни дейности по земен басейн	18.5.2016	5.8.2016	10.847,61	4.065,00
строителни дейности по земен басейн	2.2.2017	28.11.2018	8.509,27	3.187,50
строителни дейности по земен басейн	10.8.2017	14.5.2018	3.225,94	1.207,50
строителни дейности по земен басейн	30.8.2017	23.4.2018	29.336,99	10.995,00
реконструкция на земен басейн и складово помещение	15.8.2017	20.11.2018	12.630,00	4.732,50
реконструкция на земен басейн, покупка на оборудване	10.8.2017	27.12.2017	19.140,00	7.177,50
система за аериране и наблюдение	7.8.2017	25.4.2018	21.596,41	8.092,50
строителни дейности по земен басейн	7.8.2017	25.4.2018	5.992,39	2.242,50
строителни дейности по земен басейн	1.6.2016	28.6.2017	4.420,00	1.657,50
покупка на машини	28.8.2017	22.11.2017	8.320,00	3.120,00
строителни дейности по земен басейн	5.10.2017	30.1.2018	26.224,38	9.832,50
покупка на оборудване	14.9.2017	1.10.2019	32.182,22	12.067,50
ново строителство на сграда	21.9.2017	17.1.2019	44.473,46	16.672,50
строителни дейности по земен басейн	2.6.2016	10.10.2016	4.275,00	1.597,50
строителни дейности по земен басейн	31.8.2017	30.10.2017	4.840,00	1.815,00
строителни дейности по земен басейн	15.9.2017	13.9.2018	16.683,68	6.255,00
покупка на оборудване, аварийно електрозахранване	20.9.2017	30.4.2018	18.880,00	7.080,00

строителни дейности по земен басейн	7.3.2017	20.1.2017	5.556,71	2.077,50
покупка на оборудване за първа продажба	20.9.2017	26.3.2018	29.694,24	11.130,00
реконструкция на земен басейн и покупка на машини	16.11.2017	2.1.2019	13.311,90	4.987,50
строителни дейности по земен басейн	7.3.2017	6.3.2018	23.631,10	8.857,50
покупка на оборудване	5.10.2017	10.1.2018	4.151,22	1.552,50
строителни дейности по земен басейн	30.10.2017	14.11.2018	11.100,00	4.162,50
покупка на оборудване, осигуряване на аериране	30.10.2017	24.11.2018	12.728,79	4.770,00
покупка на транспортно средство	6.10.2016	22.12.2016	11.200,00	4.200,00
транспортно средство за риба	14.11.2017	26.3.2018	66.660,00	24.997,50
реконструкция на земен басейн и оборудване	6.10.2016	18.4.2017	7.999,63	2.992,50
покупка на транспортно средство	14.11.2017	29.12.2017	7.620,00	2.857,50
реконструкция на земен басейн, покупка на оборудване	13.11.2017	17.8.2018	6.960,00	2.610,00
строителни дейности по земен басейн	13.12.2017	11.12.2018	3.111,72	1.162,50
покупка на камион за транспорт на риба	10.4.2018	24.10.2018	71.480,00	26.805,00
строителни дейности по земен басейн	26.9.2016	26.5.2017	36.547,50	13.702,50
строителни дейности по земен басейн	8.3.2018	17.5.2018	10.155,07	3.802,50
строителни дейности по земен басейн	29.11.2017	28.12.2017	3.138,75	1.170,00
строителство на сграда	26.9.2016	8.12.2016	500.000,00	187.500,00
строителни дейности по земен басейн	25.1.2018	27.12.2018	11.260,00	4.222,50
строителни дейности по земен басейн	25.1.2018	29.5.2018	17.856,00	6.690,00
строителни дейности по земен басейн	5.12.2017	29.6.2018	17.579,71	6.585,00
Машини, уреди	19.12.2017	9.4.2018	12.033,18	4.507,50
аериране на землени басейни	21.2.2018	23.4.2018	4.453,78	1.665,00
покупка на оборудване, теглилки	24.10.2016	6.9.2017	3.680,00	1.380,00
ново строителство на земен басейн, покупка на транспортно средство и оборудване	15.2.2017	1.3.2018	202.211,64	75.825,00
строителни дейности по земен басейн	2.2.2017	24.10.2017	16.235,00	6.082,50
електрифициране	10.4.2017	23.10.2018	10.400,00	3.900,00
покупка на транспортен контейнер и охлаждащ модул	19.12.2017	29.5.2018	10.858,25	4.065,00
покупка на транспортно средство за риба	19.12.2017	9.5.2018	27.433,43	10.282,50
строителни дейности по земен басейн	19.12.2017	14.3.2018	5.563,03	2.085,00
строителни дейности по земен басейн	2.1.2018	30.5.2018	11.099,62	4.155,00
покупка на помпа	15.3.2018	4.9.2018	4.220,00	1.582,50
строителни дейности по земен басейн	19.3.2018	12.6.2018	36.351,42	13.627,50
покупка на контейнер за транспорт на риба	14.2.2018	23.3.2018	3.760,00	1.410,00
покупка на камион за транспорт на риба	2.2.2018	7.8.2018	109.240,00	40.965,00
покупка на транспортно средство	6.4.2018	10.9.2018	8.928,57	3.345,00
система за отчитане количеството на кислород във водата	7.2.2018	27.2.2018	5.753,36	2.152,50
покупка на оборудване	15.2.2018	7.5.2018	4.080,00	1.530,00
покупка на транспортно средство	16.2.2018	4.4.2018	4.573,53	1.710,00
система за отчитане количеството на кислород във водата	8.5.2018	9.8.2018	7.342,99	2.752,50
реконструкция на земен басейн, покупка на оборудване	27.2.2018	11.9.2018	3.045,47	1.140,00
покупка на аератори и оксигенаторна система	13.3.2018	4.4.2018	7.006,83	2.625,00

строителни дейности по земен басейн	12.10.2016	8.2.2018	6.525,00	2.445,00
строителни дейности по земен басейн	15.3.2018	23.10.2018	5.785,68	2.167,50
покупка на оборудване	3.3.2017	5.12.2017	3.478,99	1.297,50
покупка на камион за транспорт на риба	3.2.2017	14.1.2019	86.660,00	32.497,50
строителни дейности по земен басейн	22.3.2018	7.6.2018	12.566,39	4.710,00
строителни дейности по земен басейн	5.4.2018	30.8.2018	18.495,78	6.930,00
строителство на земен басейн за складиране	29.3.2018	8.10.2018	12.427,37	4.657,50
строителни дейности по земен басейн	15.3.2018	14.1.2019	3.892,50	1.455,00
контейнер за транспорт на риба	29.3.2018	2.7.2018	9.260,00	3.472,50
строителни дейности по земен басейн	27.3.2018	17.7.2018	12.331,07	4.620,00
строителни дейности по земен басейн	9.11.2017	24.11.2017	11.428,91	4.282,50
покупка на товарач	25.4.2018	1.6.2018	20.575,00	7.710,00
строителство на ограда против видри	13.9.2018	19.10.2018	2.592,83	967,5
строителство на сграда за преработка и продажба	24.8.2016	1.4.2019	63.563,99	23.835,00
строителство на сграда за преработка и продажба	21.3.2017	20.7.2018	97.864,38	36.697,50
строителство на съоръжение за складиране на риба	12.6.2018	24.8.2018	33.568,45	12.585,00
покупка на уред за анестизиране на скариди	15.12.2016	1.6.2019	10.945,32	8.205,00
план за защита от видри	20.5.2016	31.12.2022	18.936,07	14.197,50
план за защита от видри	20.5.2016	20.9.2018	22.099,25	16.567,50
строителни дейности по земен басейн	18.5.2018	29.10.2018	3.606,31	1.350,00
план за защита от видри	23.1.2017	16.7.2018	22.515,24	16.882,50
строителни дейности по земен басейн	17.7.2017	22.2.2018	6.752,91	2.527,50
система за наблюдение, люпилня	7.6.2018	22.6.2018	6.030,00	2.257,50
строителни дейности по земен басейн	7.3.2017	21.6.2017	11.253,21	4.215,00
строителни дейности по земен басейн	21.6.2018	10.9.2018	7.218,82	2.700,00
реконструкция на земен басейн, машини, уреди	8.3.2017	1.3.2019	10.557,37	3.952,50
покупка на система за раздаване на фураж	26.6.2018	19.12.2018	4.880,00	1.830,00
строителни дейности по земен басейн	20.7.2018	16.10.2018	3.800,00	1.425,00
строителни дейности по земен басейн	16.2.2017	19.9.2017	4.326,92	1.620,00
покупка на метална ограда	1.8.2018	8.10.2018	44.680,00	16.755,00
покупка на мрежа за защита от видри	28.8.2018	20.11.2018	2.294,28	855
строителни дейности по земен басейн	7.8.2018	19.10.2018	18.714,82	7.012,50
строителни дейности по земен басейн	21.9.2017	4.10.2018	14.102,36	5.287,50
строителни дейности по земен басейн	12.12.2016	31.1.2019	4.780,00	1.792,50
оборудване на директна продажба	21.2.2017	24.4.2017	6.199,60	2.317,50
покупка на мрежа за защита от видри	9.8.2018	16.1.2019	16.160,00	6.060,00
строителство на басейни за съхранение на риба	12.9.2018	29.1.2019	16.287,24	6.105,00
строителни дейности по земен басейн	23.5.2017	27.12.2018	3.862,00	1.447,50
покупка на ремерке и оборудване	16.3.2017	28.8.2017	11.680,00	4.380,00
строителни дейности по земен басейн	12.12.2016	4.5.2017	8.842,00	3.315,00
строителни дейности по земен басейн	22.3.2017	1.6.2017	9.500,00	3.562,50
покупка на аератори	22.8.2018	5.9.2018	3.201,31	1.200,00
покупка на мрежа за защита от видри	23.3.2017	28.7.2017	40.760,00	15.285,00
покупка на оборудване за директна продажба	25.1.2018	1.7.2019	95.932,93	35.970,00

реконструкция на земен басейн и покупка на уреди	23.11.2017	14.8.2018	9.582,89	3.592,50
строителни дейности по земен басейн	16.8.2017	26.10.2017	13.020,00	4.882,50
покупка на контейнер за транспорт на риба	29.8.2018	19.11.2018	6.000,00	2.250,00
електрическа инсталация	17.5.2017	18.10.2018	5.583,71	2.092,50
Машини, уреди	17.5.2017	23.9.2018	14.909,61	5.587,50
покупка на оборудване	17.5.2017	8.5.2018	3.736,04	1.395,00
покупка на оборудване	12.9.2018	10.10.2018	6.255,00	2.340,00
реконструкция на земен басейн, покупка на оборудване	14.11.2016	3.11.2017	17.493,50	6.555,00
строителни дейности по земен басейн	17.10.2018	2.1.2019	12.019,55	4.500,00
строителни дейности по земен басейн	16.10.2018	10.12.2018	15.948,07	5.977,50
строителни дейности по земен басейн	21.7.2016	20.12.2016	8.872,42	3.322,50
строителство на склад	10.5.2017	1.6.2019	216.081,22	81.030,00
строителство на склад	10.5.2017	19.6.2018	169.923,73	63.720,00
строителство на склад	10.5.2017	4.9.2018	57.783,10	21.667,50
телескопичен товарач	31.5.2017	13.7.2017	26.340,00	9.877,50
строителни дейности по земен басейн	22.3.2017	19.4.2017	5.105,47	1.912,50
строителни дейности по земен басейн	17.10.2018	14.12.2018	17.068,64	6.397,50
строителни дейности по земен басейн	20.6.2017	6.11.2017	10.472,38	3.922,50
реконструкция на басейново стопанство	13.4.2017	24.5.2018	343.550,86	128.827,50
покупка на оборудване	29.10.2018	30.1.2018	3.722,29	1.395,00
оборудване за люпилня	12.12.2016	1.3.2019	25.232,48	9.457,50
покупка на оборудване	6.12.2018	22.1.2019	3.400,00	1.275,00
строителни дейности по земен басейн	5.12.2018	14.1.2019	4.040,00	1.515,00
строителни дейности по земен басейн	2.2.2017	4.9.2017	11.140,00	4.177,50
закупуване на зарибителен материал от змиорка	16.2.2017	22.3.2017	18.918,00	7.087,50
инсталиране на ел.инсталация и санитарен възел	18.5.2016	5.11.2016	9.724,70	3.645,00
покупка и монтаж на лебедка	30.8.2017	27.12.2017	5.720,00	2.145,00
покупка на кантар за продажба	25.1.2017	20.3.2017	4.960,00	1.860,00
покупка на оборудване	28.7.2016	18.11.2016	4.780,00	1.792,50
покупка на оборудване	29.9.2017	16.4.2018	17.668,23	6.622,50
покупка на мотор за лодка	20.7.2016	3.8.2016	4.100,00	615
покупка на оборудване за преработка и деректна продажба машини	11.5.2016	4.7.2017	3.840,00	2.880,00
машини	20.6.2016	8.8.2016	4.200,00	1.575,00
покупка на зарибителен материал от змиорка	23.1.2018	20.6.2018	202.216,07	37.912,50
покупка на зарибителен материал от змиорка	18.4.2018	2.5.2018	20.360,00	3.817,50
покупка на хладилник, подова настилка	7.2.2018	17.4.2018	6.935,42	2.595,00
покупка на машина за филетиране	6.3.2018	19.6.2018	15.280,00	5.730,00
покупка на оборудване	10.4.2018	29.8.2018	14.779,73	5.535,00
покупка на зарибителен материал от змиорка	10.4.2018	24.4.2018	19.815,20	3.712,50
оборудване	22.3.2017	3.7.2017	6.280,00	2.355,00
покупка на извънбордов двигател	31.7.2018	11.10.2018	4.733,33	705
покупка на ледогенератор за люспект лед	23.8.2018	7.9.2018	8.800,00	3.300,00
покупка на извънбордов двигател	31.10.2018	22.11.2018	5.066,66	755

покупка на машина за филетиране	14.11.2018	21.11.2018	14.780,00	5.542,50
покупка на зарибителен материал от змиорка	23.2.2017	21.4.2017	14.088,76	5.280,00
покупка на уред за шоково замразяване	20.7.2016	27.7.2016	2.720,00	1.020,00
покупка на зарибителен материал от змиорка	28.4.2016	4.5.2016	12.944,85	4.852,50
покупка на оборудване	4.5.2017	16.6.2017	21.060,00	7.897,50
покупка на зарибителен материал от змиорка	27.1.2017	11.7.2017	240.366,63	90.135,00
покупка на оборудване на преработка	24.5.2017	12.7.2017	9.895,30	3.705,00
покупка на зарибителен материал от змиорка	6.4.2016	5.7.2016	243.738,35	91.395,00
покупка на оборудване	12.7.2017	19.9.2017	7.790,05	2.917,50
FLAG-мениджмънт (50% работно време) за вермето от 01.09.2016 bis 30.06.2023	12.5.2016	16.7.2018	22.574,87	18.050,00
транспортно средство	23.1.2018	1.8.2018	5.814,28	3.451,00

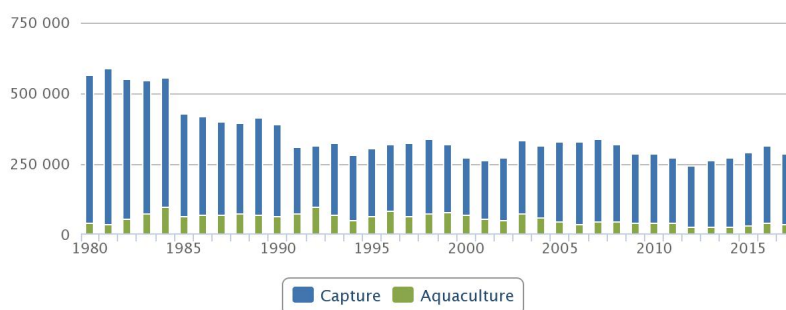
ПРИЛОЖЕНИЕ 4: ПРЕГЛЕД НА СЪСТОЯНИЕТО НА СЕКТОР РИБАРСТВО В ДРУГИ ДЪРЖАВИ-ЧЛЕНКИ НА ЕС

СТРУКТУРА И РАЗВИТИЕ НА СЕКТОР РИБАРСТВО ВЪВ ФЕДЕРАЛНА РЕПУБЛИКА ГЕРМАНИЯ

Структура и развитие на подсектор Риболов

Германия заема 6-то място по риболов в ЕС и 10-то място сред производителите на аквакултури.

Total capture and aquaculture production for the Federal Republic of Germany (tonnes)
Source: FAO FishStat

Фиг.1. *Общо количество хидробионти от улов и аквакултура в Германия (t)*

Източник: FAOFishStat

Германският риболов се осъществява основно в Северния Атлантически океан, Северно и Балтийско море. Уловът е около 260 000 t годишно.

Във вътрешността на страната, в езера и реки, има развит дребномащабен риболов, който се осъществява предимно с открити лодки от един или двама оператори, като уловът възлиза на около 20 000 t годишно, включително от спортния риболов. Германия има малка крайбрежна линия и висока гъстота на населението, и риболовът и аквакултурата нямат основна икономическа роля. Общата стойност на риболовната продукция е по-малка от 2% от общата стойност на цялата селскостопанска продукция, а нейната стойност е около 1% от общия БВП. Собственият риболов и аквакултури в размер на 319 000 t допринасят с около 20% за общия рибен пазар. Над 80% (1 825 000 t) от цялата риба на немския пазар се внася. В Германия има големи рибопереработвателни предприятия, като производството е концентрирано върху върху замразена, консервирана, маринована и пушена риба.

Германският риболовен флот се състои от 1 490 кораба, две трети от които са малки крайбрежни рибарски лодки с дължина по-малка от 12 m. Съществуват големи риболовни кораби за дълги разстояния, малки и големи кутери, крайбрежни рибарски лодки, малки риболовни лодки за вътрешни водоеми и

аквакултура. Регистрирани са 9 риболовни кораба за дълги разстояния, 6 фризерни траулера и 3 специални кораба за пелагичен риболов, 2008 кутера и лодки, сред които 86 кораба, специализирани за миди и 278 специализирани кораба за скариди и плоски риби. 1 050 предприятия формират основния си доход от риболов. Около 1,5 милиона души са регистрирани като любители-рибари.

Немският риболовен флот разполага с общо 1 382 бр. кораби с капацитет: ТВ 65.753 и мощност: KW138.531.

Работните места в корабите с дължина от 0 до 11 m представляват 49% от общо заетите в бранша, в тези с дължина 12-23 m - 27%, при 24-39 m - 13%, и при корабите над 40 m работните места са 11% от общо заетите.

В Германия 67% от разтоварванията се извършват от националния флот и 33% от датски кораби. Рибата се разтоварва прясна (47%), преработена (29%) и замразена (24%). Преработените продукти основно са от скариди. Почти всички разтоварени видове хдробиионти са предназначени за консумация от човека. Регистрирани са 203 пристанища за разтоварвания на уловите.

Структура и развитие на подсектор Аквакултури

При представянето на немската аквакултура са използвани данни, таблици и графики основно от доклада: *"Perspektiven für die deutsche Aquakultur im internationalen Wettbewerb, 2017."* (Перспективи за немската аквакултура в международен аспект, 2017 г.)

Основните части на германския сектор за аквакултури са представени традиционно от:

- отглеждане на топловодни видове риба в землени басейни (производство на шаран и допълнителни видове)
- отглеждане на студеноводни видове риба в проточни системи (пъстърва и допълнителни видове)
- отглеждане на миди (в малка степен и на стриди) в морски води.

От трите споменати производства отглеждането на шаран има история, обхващаща повече от хиляда години, а другите две дейности се развиват през последните сто години.

Характерно за традиционната аквакултура в Германия е, че дейността ѝ обикновено се осъществява директно в природата - в естествени водоеми или в землени/бетонни басейнови стопанства, повече или по-малко интегрирани във водните течения на водоемите. Отглеждането на миди във Wattenmeer също се осъществява директно сред природата.

Структура: фирми и служители

Федералната статистическа служба е регистрирала около 2 957 стопанства през 2016 г. В споменатия по-горе брой влизат само аквакултурни стопанства с най-малко 0.3 ha обща площ на землените басейни или 200 кубически метра общ обем

на пъстървовите землени или бетонни басейни или проточни канали. Този граничен предел все още не е бил приложен в статистиката през 2014 г., така че данните от това време показва 5 977 броя аквакултурни стопанства.

Немският аквакултурен подсектор се характеризира като „дребно мащабен“. Според статистическите данни на Федералната статистическа служба от 2014 г. 92% от стопанствата произвеждат 11% от общото количество риба, а останалите 8% от по-големите стопанства произвеждат 89% от общото количество. Трябва да се отбележи, че рибно стопанство с годишно производство 5 t на международния пазар се счита за малък производител и с такова производството не би могло да се изхрани едно семейство.

Актуални данни за заетостта в аквакултурата не са налице. Последните официални данни са от проучване през 2004 г. По това време в 3 433 рибни стопанства са заети 6 561 работника, което съответства на 2 347 единици работна сила (приблизително еквивалентно на позициите на пълен работен ден). При 3 160 стопанства работната сила допълнително е разпределена както следва: от общо 5 606 работника, 4630 са работници от семейството и 976 са работници извън семейството.

Федералната агенция по заетостта показва броя на наетите лица, подлежащи на осигуровки в аквакултура към 31 декември 2016 г. с 1 158 бр., от които 807 мъже и 351 жени. Данните включват също 91 обучаващи се. Цифрите предполагат високо ниво на незадължени към социална осигуровка в сектора.

Производство: количества и стойности

За 2016 г. Федералната статистическа служба отчита общо производство на аквакултури от 32 417 t, от които 19 237 t риба и 13 077 t миди (и в малка степен стриди). Докато производството на риба от аквакултура е относително стабилно, производството на миди е подложено на по-големи колебания между годините поради естествените условия на средата на отглеждане.

Разделението между производството в сладка и солена вода също е тясно свързано с гореспоменатите цифри: 19 282 t е произведеното количество в сладководни басейни и 13 134 t в морска вода. Наред с мидите има 35 t риба от морска аквакултура.

Федералната статистическа служба не показва стойност на производството от аквакултури в своите статистически данни. Въз основа на данните на Евростат общата стойност на немското производство на аквакултури през 2014 г. може да бъде оценено на 105 милиона евро.

От цялото произведено количество през 2016 г. около 1 758 t (5%) риба са произведени органично (сертифицирана продукция съгласно Регламент (ЕО) №834/2007). Цифрите показват обрат в тенденцията, тъй като биологичното производство в предишните години е падало и през 2015 г. продукцията е възлизала само на 621 t.

От общо 139 ферми с екологично производство (128 от които са изцяло екологични), 106 ферми са разположени в Бавария, която е център на немската еко-аквакултура. 94 от сертифицираните стопанства за органична аквакултура произвеждат шаран, 44 са се специализирали в производството на еко-пъстърва.

Маркетинг и добавяне на стойност

Основният маркетингов канал за много малки предприятия, а също и за повечето средни предприятия в подсектора е директната продажба, най-вече чрез фермерски магазини или щандове на пазарите, а също така директно предлагане на ресторанти и търговци на дребно в региона. В тези рамки аквакултурата профитира от нарастващата обща тенденция на регионален маркетинг. Чрез директен маркетинг, както и чрез преработка (филетиране, пушене, производство на салати и маринати) малките и средни производители се опитват да реализират колкото се може повече добавената стойност от продукта „риба” в собствените си предприятия.

По-големите стопанства, и също така и някои от стартиращите аквакултурни подсектори (например производителите на миди), предлагат продукцията си също така и на търговци на едро или на ре-селъри в по-широк район.

Пазарите за продукти на различни видове аквакултури, например шаран, пъстърва или миди, са сравнително ясно разделени. Но продуктите при директния маркетинг са частично и заменими, като клиентите могат да разчитат и на препоръките на производителя, например да избират между пъстърва и сивен.

Директният маркетинг се намира само в ограничена степен в пряка конкуренция с вноса от чужбина. Подобна конкурентна ситуация съществува в маркетинга чрез търговията на едро и дребно или в ресторантьорството.

Сладководна аквакултура

Шарановъдството в землени басейни в Германия има хилядолетна традиция. Като основен вид риба се отглежда шаранът, а като допълнителни видове многобройни други видове риби като лин, бяла риба и есетра.

Характерна особеност на шарановъдството са големите, екстензивно стопанисвани водни площи, където рибата се отглежда до голяма степен в напълно естествена среда. В основните райони на шарановъдството - Бавария, Саксония и Бранденбург, шарановите басейни представляват специфична форма на ландшафта, която е богата на животински и растителни видове и има висока екологична стойност. Поради тази причина определена част от водните площи за отглеждане на шаран са защитени зони, зони за защита на птиците или зони по NATURA 2000 и често са обект на специфични ограничения за стопанисване.

Форма (и) на производство и използвани технологии

Производството на шаран до голяма степен е екстензивно. Зарибителният материал се купува често от по-малките стопанства, а по-големите си го произвеждат сами. Храненето на рибата се извършва най-често със зърно или други зърнени култури, там където е възможно доставяни директно и от самото

стопанство. При ниската посадка на отглеждане на шарана, естествената храна в басейните допринася значително за нарастването на рибата, често стимулирана и от торене с естествени торове. Специална технология, която се използва в малък брой шаранови стопанства, е „басейн в басейна“, т.е. садки, разположени в рамките на басейна.

Структура

Структурата на стопанството и нивото на производство са доста различни. В Саксония и Бранденбург шарановъдството преобладава като основен бизнес, докато в Бавария много шаранови басейни се експлоатират като част от общата селскостопанска дейност на фермата. В повечето други федерални провинции, с изключение на Мекленбург-Предна Померания, шарановъдството е допълнителна дейност.

Таблица 1. Брой стопанства и площи на землените басейни за отглеждане на шаран и допълнителни видове

	2012	2013	2014	2015	2016
Брой шарановъдни стопанства*	3.355	3.852	3.812	2.142	1.955
От тях с екологична продукция*/***	111	123	116	94	94
Площ, ha**	23.992	24.112	24.206	24.206	-

Източник: *Федерална статистическа служба; **Годишен доклад за рибарство и аквакултури; *** само стопанства, които произвеждат екологичен шаран

Произведено количество

Данните от Таблица 2 показват обеми на производство от шарановъдството от около 6 000 t. Цифрите сочат към леко намаляваща тенденция, което може да се дължи както на статистическа грешка, така и на различните климатични дадености през отделните години на производство.

Таблица 2. Произведено количество от шарановъдство в землени басейни

Година	2012	2013	2014	2015	2016
Общо производство от шарановъдство в землени басейни, t	6.322	6.349	6.074	5.605	5.960

Източник: Федерална статистическа служба

Таблица 3. Количество на отделните видове риби, отглеждани в шарановъдството (независимо от начина на производство)

	2012	2013	2014	2015	2016
Шаран	5.521	5.700	5.285	4.916	5.238
Лин	160	156	146	129	130
Бяла риба	50	55	74	66	55
Щука	49	45	53	43	43
Есетрови риби	295	258	257	222	185
Европейски сом	198	158	163	190	188

Източник: Федерална статистическа служба

Федералната статистическа служба отчита производствените количества по видове риба, но не и според производствените системи. В Таблицата по-горе са посочени обичайните допълнителни видове риба в шарановъдството, но някои от тези видове може да се произвеждат и в други производствени системи (например европейски сом, бяла риба и есетра в циркуляционна система). Независимо от това, цифрите дават добра индикация за мащаба на производството на шаран и най-важните допълнителни видове. Ако се разделят произведените количества на производствените площи се получава добив от около 250 kg/ha (25 kg/dka), което може да бъде класифицирано като много екстензивно производство.

Маркетинг и добавяемост

Пазарът на консумативен шаран в Германия с около 80% самозадоволяване е една своеобразна особеност в подсектора на аквакултурите. Степента на самозадоволяване в германския сектор „Рибарство” е под 20%.

Маркетингът не е еднороден в отделните региони. Като цяло преобладават регионалните продажби към гастрономическия сектор и към крайните консуматори.

Само в областите с големи производствени площи шаранът се продава на едро. В зависимост от региона, определена част от продукцията (зарибителен материал) се продава и на любителските риболовни клубове. В Долна Саксония например този дял е около 50%. Търговията с допълнителните видове риба също има определено икономическо значение. В директните продажби, които се осъществяват в повечето стопанства, доверието на потребителите към свежи, качествени и регионални продукти е решаващ фактор в продажбите. Директните продажби, в комбинация със съответната добавена стойност, е една от силните страни за шарановъдите, която определено предлага бъдещи перспективи за развитие на дейността.

В допълнение към биологичното сертифициране на производството на шаран, което 94 производители са изпълнили, значение за продажбите имат и защитените географски марки (например лаузитски шаран, франконски шаран, холщайнски шаран и др.).

Икономика

Надеждни икономически данни за производството на шаран не са налични. Съществуващите остарели данни показват доста ниска средна печалба, даже с отрицателни резултати за някои стопанства. По-специално за малкия бизнес, икономическият резултат изглежда силно зависи от степента, в която може да се използва неплатената семейна работа. Изплащането на компенсации за екстензивно производство, природозащитни услуги и частично обезщетение за вреди, нанесени от рибоядни хищници, също играят определена роля за крайния стопански резултат. Но по-специално за малките и средни стопанства много важно за добрите резултати от дейността им е, че те разчитат много на оптимизирането на добавената стойност от своите продукти (риби) чрез обработка и директна продажба.

Проблеми и тенденции

В дългосрочен план пазарът за шаран в Германия намалява, дори да има и лоялно отношение към този продукт, особено в някои провинции и сред имигрантите от Източна Европа и Азия. Основните причини за спада на търсенето на шаран в Германия са променящите се хранителни навици на крайните потребители.

В същото време се констатира все по-големи трудности при производството на шаран, по-специално различни ограничения и изисквания, наложени от екологичното, водното, природозащитното и ветеринарно-медицинското законодателство. Както и в други икономически сектори, това причинява значителни бюрократични допълнителни непропорционални разходи, особено в малките стопанства, независимо от ограниченията в производството. Наред с това, щетите и загубите от рибоядни хищници се увеличават, което шарановъдите, които стопанисват големи производствени басейни трудно могат да избегнат или предотвратят. С оглед на тези рамкови условия приемствеността в шарановъдството от следващите поколения изглежда не винаги сигурна.

Проточни басейни за отглеждане на студеноводни видове риба (дъгова пъстърва и допълнителни видове)

Дъговата пъстърва е въведена в рибовъдството на Германия в края на 19 век. В резултат на това пъстървовъдството се е развило на широка база, като дъговата пъстърва и до сега е с дял от около три четвърти от годишното производство на студеноводните видове риба. Производствените мощности са разположени главно в нископланинските райони, основно на север, но и в низините с прохладни летни реки. Около две трети от пъстървовите стопанства се намират в Бавария. Повече от 70% от продукцията идва от провинциите Баден-Вюртемберг, Бавария, Северен Рейн-Вестфалия и Долна Саксония.

Форми на производство и приложими технологии

Проточните басейнови стопанства за отглеждане на пъстърва обикновено се намират директно в природата. Те се водоснабдяват чрез водоземане от реки или тези реки минават директно през стопанството, а също така и от извори и кладенци. Производството се извършва в проточни басейни/канални, отчасти и в землени басейни, които са създадени специално за тази цел. В малък брой пъстървови стопанства в Германия има частична рециркулация и пречистване на водата (отворени рециркулационни системи), но водоснабдяването в такива тип системи е по-голямо, отколкото в затворените рециркулационни системи. Подобни системи са по-широко разпространени в Дания, която е лидер в развитието на тази технология на производство на пъстърва.

Тъй като отглеждането на пъстърва в проточни стопанства се извършва на много по-малки площи, отколкото в шарановъдството, е възможен определен контрол и защита на рибата срещу рибоядни хищници. Много от пъстървовите ферми са покрити с мрежи, а някои също са покрити с олекотени покривни конструкции.

Степента на автоматизация в пъстървовъдството е с широк диапазон - от малки по размер ферми с малко техника до предимно по-големи стопанства с компютърно контролиране на водоподаването и раздаването на фуражи, както и автоматично аериране на водата с течен кислород. Сортирането и уловът също често са автоматизирани.

Зарибителният материал се произвежда в специализирани стопанства и частично се внася от чужбина (например от Дания). Чрез контролирано извънсезонно размножаване на разплодниците, оплоден хайвер се предлага почти през цялата година.

Като правило за отглеждане се използва стандартен зарибителен материал, произведен чрез конвенционални методи за развъждане. Предлага се също така триплейдензарибителен материал (стерилен), предимно от чужбина, но той все още не се използва често в Германия.

В конвенционалното пъстървовъдство често се използват ваксини срещу различни болести още в началото на отглеждането им. Изхранването се извършва основно с екструдирани фуражи. Хранителният коефициент (kg фураж на kg прираст на рибата) обикновено е между 0,8 и 1,1 при производството на порционна пъстърва.

Структура

В Германия малките и средните стопанства доминират в производството на пъстървови риби. Само 18% от фирмите, които произвеждат дъгова пъстърва и са обхванати от статистиката, достигат годишно производство от над 5 t. Най-големите стопанства произвеждат около 600 t годишно.

Таблица 4. Студеноводни стопанства за производство на дъгова пъстърва и допълнителни видове)

Година	2013	2013	2014	2015	2016
Брой пъстървови стопанства, от тях	2 542	2 833	2 638	1 437	1 397
с екологично производство	85	71	56	49	44

Източник: *Федерална статистическа служба; **Годишен доклад за рибарство и аквакултури; *** само стопанства, които произвеждат екологична пъстърва

Както и при шарановъдството, рязкото намаляване на броя на стопанствата между 2014 и 2015 г. се дължи на въвеждането на ограничението, че само стопанства с най-малко 0.3 ha обща площ се обхващат от статистиката. Въпреки това, в дългосрочен план, данните очертават леко намаление на броя на стопанствата. Такъв спад е относително сигурен и в броя на стопанствата, произвеждащи екологична пъстърва.

Таблица 5. Произведено количество риба от студеноводни проточни стопанства

Година	2012	2013	2014	2015	2016
Производство	11.878	12.228	12.490	10.410	10.603

Източник: Федерална статистическа служба

Таблица 6. Произведено количество пъстървови риби по видове за периода 2012-2016 г. (независимо от производствената система)

Вид риба	2012	2013	2014	2015	2016
Дъгова пъстърва	8.116	8.334	8.466	7.021	7.039
Сьомгова пъстърва	1.278	1.267	1.471	1.506	1.493
Речна пъстърва (<i>Salmo trutta fario</i>)	658	701	676	622	632
Сивен (<i>Salvelinus fontinalis</i>)	385	354	519	424	574
Елзаски сивен (<i>Salvelinus alpinus</i> × <i>fontinalis</i>)	1.276	1.529	1.542	1.088	1.027

Източник: Федерална статистическа служба

Данните сочат към леко положителната тенденция при производството на порционната дъгова пъстърва, която е по-ясно изразена при производството на сьомгова пъстърва, която биологично е дъгова пъстърва. Допълнителните видове кафява пъстърва, сивен и елзаски сивен поддържат относително стабилно ниво през годините.

Маркетинг и добавяне на стойност

Каналите за продажба на пъстърва са доста различни в регионален аспект и зависят от също така от големината и структурата на стопанствата. Значителна част от продукцията от малките и средни стопанства се продава директно на потребителите (фермерски магазини, седмични пазари), гастрономията и на търговци на дребно, като с това се цели получаването на по-висока добавена стойност. При този тип продажба особено важни са фактори като свежест и качество на продуктите, регионалното производство и лоялността на клиентите. Сертифицирането на продукцията и печати за качество нямат значение при стопанствата със самостоятелен маркетинг и добра лоялност от страна на клиентите.

Продукция на търговци на едро се доставя само в много малки количества, и то основно от по-големите производители. В отделни случаи производителите на пъстърва са намерили по-добри възможности за продажби на рибата извън Германия, отколкото в страната.

Пазарът на пъстърва в Германия се развива в положителен аспект от години, но нарасналото потребителско търсене се покрива почти изцяло от вноса, който се е увеличил с около 66% от 2009 г. В момента една четвърт от внесения количество пъстърва в Германия идва от трети страни. При това съществува сравнително ясно разделение на пазарите: стандартните продукти от пъстърва като филе от пъстърва в РЕ-фолио от немска продукция практически не могат да бъдат намерени в немските супермаркети и дискаунтъри. Германските производители почти не се интересуват от този пазар, от една страна, защото трудно могат да осигурят непрекъснато доставяне на големи количества, които се изискват от веригите, и от друга страна, защото могат да продадат продуктите си за по-добра цена чрез други канали за продажба.

Икономика

Настоящи всеобхватни проучвания за икономическата ефективност на производството на пъстърва не са налични. Определят се средно между 0,40 евро и 1,54 евро печалба за килограм прираст на живото тегло. С отчитане на евентуални допълнителни разходи резултатите може да са и по-ниски, особено при малките стопанства, които произвеждат биологична пъстърва може да се постигне даже отрицателна стойност на рентабилност. При пъстървовъдството е възможно постигането на по-висока печалба, отколкото при шарановъдството, но в зависимост от размера и местоположението на стопанството, често е необходимо да се генерира добавена стойност от преработка и директна реализацията на продуктите, за да се постигне достатъчно ниво на рентабилност.

Проблеми и тенденции

Постоянният или леко намаляващ брой на пъстървовите стопанства е свързан основно с факта, че създаването на нова ферма за пъстърва има малък шанс за одобрение днес. Съществуващите в момента стопанства са създадени отдавна, а някои от тях са семейни собственост от поколения. Основен проблем при пъстървовите ферми е постоянно увеличаващата се бюрокрация и нарастващите разходи за различни производствени фактори. Задълженията за документация и мониторинг се увеличават постоянно. Правото за водоземане и други изисквания, необходими за производството в проточниустовия, предизвикват все по-големи усилия и разходи, а дивите животни, консумиращи риба, намаляват все повече добивите. Не са редки случаите, когато има проблеми с водоснабдяването на стопанствата с оглед на екологичната цел за възстановяване на непрекъснатостта на водните тела. Това понякога противоречи на целта за определяне на обособени зони без болести за отглеждане на риба в аквакултура.

Отглеждане на риба в садки във вътрешни водоеми

С изграждането на садкови стопанства между 1970 и 1980 г., основно в баластиерни води, е възникнало по-рентабилно производство на риба в голям мащаб, особено на пъстърва. Това производство обаче е преустановено скоро поради директното навлизане на крайни продукти на метаболизма на рибата и остатъци от фуражи във водата. Тъй като тези емисии допринасят за повишаване на евтрофикацията на водата, особено при по-големите стопанства, в много федерални провинции разрешителни за водоползване и строителство на садкови стопанства вече не се издават. Към момента съществуват три садкови стопанства в провинция Шлезвиг-Холщайн, следвани с по две стопанства в няколко други провинции. Федералната статистическа служба посочва за 2016 г. 15 бр. садкови стопанства във вътрешни водоеми, като ферми с биологично производство при тях няма.

Таблица 7. Брой на садковите стопанства във вътрешни водоеми

Година	2012	2013	2014	2015	2016
Брой садкови стопанства	16	18	15	17	15

Източник: Федералната статистическа служба

Произведени количества

В садковите стопанства се произвежда риба за консумация, основно пъстърва.

Таблица 8. Производство в садкови стопанства за периода 2012-2016 г.

Година	2012	2013	2014	2015	2016
Количество, t	-	-	103	85	126

Източник: Федералната статистическа служба

Маркетинг и добавяне на стойност

Пъстървата от садковите стопанства се продава основно в директна продажба.

Проблеми

Основният проблем със садковите стопанства е влиянието на метаболитните продукти на рибата и остатъците от фуражите върху качеството на водата. В някои случаи високите температури на водата през лятото също могат да бъдат проблем при оцеляването на рибата.

Сладководни стопанства с рециркуляционни системи

От около 30 години в Германия има многократни опити за производство на риба в различни видове и дизайн на системи с пълна или частична рецикулация на водата. В страната са възникнали и компании, доставчици на цялостно оборудване за рециркуляционни системи. През последните десетилетия в Германия са се построили множество рециркуляционни системи, със и без субсидии, много от които са изчезнали в краткосрочен план или в рамките на няколко години. Наред със сериозните проекти за рециркуляционни системи, в миналото е имало и случаи, в които инвеститорите са били убеждавани да инвестират в рециркуляционни системи с ненадеждни обещания за възвръщаемост на средствата.

Форма (и) за производство и прилагани технологии

Основната концепция на циркуляционните системи е водата в системата винаги да циркулира и в същото време да се почиства и използва повторно с помощта на различни техники. Говори се за „затворена циркуляционна система“, ако максимум от 10% до 20% от обема на водата се обменя всеки ден. Отпадната вода от рециркуляционните системи със затворен цикъл обикновено се класифицира като отпадна вода, както и при други промишлени производства, и за нея се събират такси, в много случаи значими, в зависимост от местоположението на

системата. По този начин циркуляционните системи в голяма степен са отделени от естествените водни цикли и водни местообитания.

Системите със затворена циркулация на водата обикновено са топловодни, което включва и възможността за отглеждане на видове, които не могат да се отглеждат в естествени водоеми поради ниските температури на водата. Има и студеноводни рециркуляционни системи, в повечето случаи с частична рециркулация на водата, в които се отглежда основно дъговата пъстърва. Те са разработени в Дания, където често се използват в пъстървовъдството, но някои такива системи могат да се срещнат и в Германия.

Техническите изисквания към една рециркуляционна система зависят до голяма степен от вида, който ще се отглежда в нея. В това отношение те не са универсално приложими, а винаги се проектират само за определен вид, който ще се отглежда. Преобладаващи видове в германските сладководни циркуляционни системи са европейската змиорка и африканския сом, които през 2015 г. заедно дават 82% от общото производство от рециркуляционни системи в страната.

Производството на африкански сом е съсредоточено в провинциите Мекленбург-Предна Померания и Саксония, и рециркуляционните системи там от няколко години работят безпроблемно. Те много често са свързани с инсталации за биогаз и растежът на това производство се благоприятства от субсидия за използване на енергия от инсталациите за възобновяема енергия в съответствие със Закона за възобновяемите енергийни източници.

Аквакултурата от змиорката се основава на отглеждането на зарибителен материал (стъкловидни змиорки), които са взети от природата, тъй като досега не е овладян методът за изкуствена репродукция на този вид. Поради лошото състояние на запасите от змиорки се обсъждат забрани за търговията със зарибителен материал, които биха могли да застрашат отглеждането ѝ в аквакултура.

Производството на змиорка в рециркуляционни системи е фокусирано в Долна Саксония. Рециркуляционните системи там съществуват отдавна и са доказали във времето своята рентабилност. Те произвеждат змиорки за консумация и зарибителен материал за ре-стокинг в естествени водоеми.

В допълнение към африканския сом и европейската змиорка, в рециркуляционните системи се отглеждат и европейски сом, бяла риба, тилапия и някои други видове (морски риби и скариди).

Структура

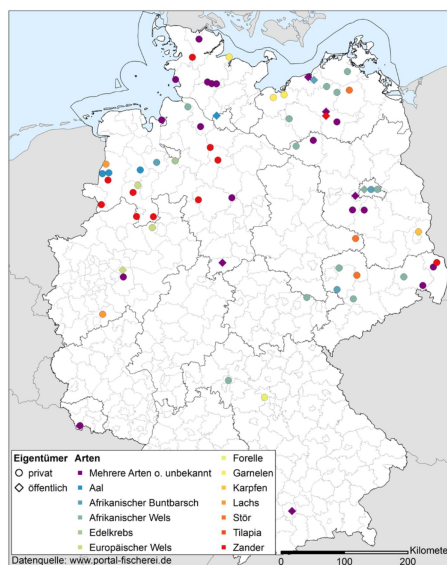
Таблица 9. Стопанства със сладководни рециркуляционни системи

Година	2012	2013	2014	2015	2016
общ брой, от тях	57	54	50	60	63
за екологично производство	0	0	0	0	0
за риби	55	51	47	56	60
за ракообразни	2	3	3	4	3

Източник: Федералната статистическа служба

В момента броят на рециркуляционните системи в Германия е около 63 системи и с тенденция да се увеличава. Най-важните от тях се намират в Долна Саксония, Мекленбург-Предна Померания, Саксония и Бранденбург. Рибовъдството в циркуляционни системи не може да бъде сертифицирано в съответствие с действащите екологични стандарти, въпреки че въпросът се дискутира.

Прави впечатление, че рециркуляционните системи сравнително често се изграждат от странични участници в сектора (земеделски производители, фирми от инженеринговия сектор, финансови инвеститори и др.), докато в "традиционната" аквакултурата има доста скептицизъм по отношение на такъв тип системи (с изключение на използването им за производство на зарибителен материал или частичните циркуляционни системи като надградване на конвенционалните проточни системи в отглеждането на пъстърва).

Фиг.2. Териториално разпределение на стопанствата с рециркуляционни системи.

частни ○

държавни ◇

Отглеждани видове: змиорка, африкански цветни костури (цихлиди), африкански сом, речен рак, европейски сом, пъстърва, скариди, шаран, атлантическа съомга, есетрови риби, тилапия, бяла риба.

Източник: <https://www.portal-fischerei.de/bund/aquakultur/einfuehrungs-gebietsfremder-arten-in-der-aquakultur/verzeichnis-aquakulturanlagen/>

Произвеждани количества

Таблица 10. Произвеждани количества в сладководните стопанства с рециркуляционни системи – общо и по видове.

Година	2012	2013	2014	2015	2016
обща продукция, t, от нея:	1.235	1.679	2.212	2.820	2.526
змиорка, t	744	758	926	1.176	-
африкански сом, t	607	675	919	1.309	-
европейски сом, t	115	136	160	166	-
шаран, t	289	259	225	210	-
есетрови риби, t	81	72	95	29	-
др.видове, t	75	73	163	147	-

Източник: Федералната статистическа служба, Годишен доклад за рибарство и аквакултури

Производството от сладководни рециркуляционни системи се е удвоило от 2012 г. до 2015 г., след което отново намалява през 2016 г. Увеличението на производството се дължи основно на видовете африкански сом и европейска змиорка. От другите видове от значение са бялата риба (2016 г.-44t), тилапията и пангасиуса (без точни количества). По данни на Федералната статистическа служба, две циркуляционни системи произвеждат сладководни ракообразни - речен рак (*Astacus astacus*).

Маркетинг и добавяне на стойност

Каналите за продажба на риба, произведена в топловодните рециркуляционни системи са различни. В повечето случаи по-малките стопанства продават на местно ниво директно от фермата. По-големите количества отиват при търговците на едро. Производителите на африканския сом са се обединили и продажбите се осъществяват чрез маркетингова компания. Рибата се намира в долния ценови сегмент, така че оптимизирането на маркетинга е изключително важно.

Змиорката се продава на висока цена по различни начини.

Икономика

Съществува различна информация за икономическата жизнеспособност на рибопроизводство в системите за циркуляция за някои видове, но не са известни съвременни цялостни проучвания. По отношение на количеството, най-важният произвеждан вид, африканският сом, производствените му разходи се изчислява на 1,40 EUR/kg, от които 0,15 до 0,29 EUR се покриват от субсидии (KWK бонус, бонус за течен тор). Федералната статистическа служба дава цена от 1,09 евро/kg за 2014 г., когато тя се продава на едро (това е основният канал за продажби). Цената при директна продажба е 1,73 евро (2014) и 1,83 евро (2015). Очевидно е, че маржовете за тази риба са тесни и е необходим ефективен маркетинг при

нейната продажба. Но е налице виждането, че за този вид риба могат да се налагат все по-високи търговски цени.

За бялата риба се отбелязва, че производствените разходи са над цената на едро и поради това търсенето на пътища за продажбата ѝ на високи цени е задължително. Бялата риба от улов в Източна Европа или Централна Азия, която се импортира в Германия, е сравнително евтина, което прави реализацията на пазара на производството от рециркуляционни системи проблемно.

Повтарящите се икономически затруднения или несъстоятелност на операторите на рециркуляционни системи показват, че икономическата им ефективност далеч не винаги е даденост. От друга страна, някои производители на змиорка са на пазара от дълги години, което показва, че при внимателен подбор на вида за отглеждане, приложимата технология и пътищата за продажба, е възможна положителна възвръщаемост на инвестициите.

Проблеми и тенденции

В момента техническата база за експлоатацията на рециркуляционните системи е добре развита. Биологичните и технологични основи за отглеждане на ограничен брой видове, особено на такива с относително ниски изисквания към параметрите на водната среда като африканския сом, вече не са пречка за тяхното отглеждане. Но това касае само малко на брой видове, чиято репродукция и отглеждане е добре контролирано в рециркуляционните системи.

Проблеми все още съществуват при снабдяването със зарибителен материал, например при бялата риба, където липсват достатъчно рибки, които са адаптирани за прием на гранулиран фураж и съответно подходящи за отглеждане в рециркуляционни системи. Този проблем се изследва в различни страни, постигнат е известен напредъкът, но още трябва много да се изследва.

Рентабилността на рециркуляционните системи все още е голям проблем. Не всички системи достигат обещанията от доставчиците на съответната система капацитет. Това влияе пряко върху икономическата ефективност на системата. Някои собствениците на рециркуляционни системи имат също така неточни очаквания/преценка за развитието на пазара и цените. Така например ръководството на ферма за добив на хайвер от есетри, заявява при фалита на компанията през 2015 г., че увеличаващото се производство в Китай е довело до спад на цените и неконкурентоспособност на тяхното производство.

Стопанствата с рециркуляционни системи също подлежат на разрешителен режим, и то по-специално за заустването на отпадната вода се е превърнал в един от основните проблеми. От страна на органите, издавайки разрешителни за заустване има все по-големи изисквания, които все повече се превръщат в основен разходен фактор. Но проблемите със заустването на отпадната вода от рециркуляционните системи, особено тези, които се намират в индустриални зони, изглежда вероятно да бъдат решени, отколкото тези със заустването на отпадни води от проточните системи директно в природата.

Интегрирана аквакултура в стопанства с рециркуляционни системи

Интегрираните аквакултурни методи могат да бъдат определени като производствени процеси, при които поне една допълнителна (вторична) култура (риба, растение, водорасли) е интегрирана в система, в която се отглежда една основна култура. В съвременната интегрирана аквакултура-аквапоника е от особено значение в областта на сладководната аквакултура.

Форма (и) за производство и прилагани технологии

Аквапониката = (аквакултура + хидропоника) комбинира методите за производство на риба (аквакултура) с отглеждане на растения без почва (хидропоника) в затворена („свързана“) или отделна („отделена“) циркуляционна система. По-конкретно, това означава, че „отпадните продукти“ от метаболизма на рибата, особено нитратите и фосфатите, се превръщат в растителна биомаса и нивата на биогените в технологичната вода на рециркуляционната система намаляват. В Германия съвременната аквапоника е разработена от Dr. Rennert в Института по рибовъдство в Берлин към Хумболдтовия Университет през 80-те години на миналия век (ГДР) и в по-късния Лайбниц Институт по водна екология и рибарство във вътрешни водоеми (FRG, IGB Berlin).

Структура

В момента в Германия съществуват три малки интегрирани системи - една в Берлин и две в Абтсхаген и Варен (Мекленбург-Предна Померания), и се разглеждат като демонстрационни или пилотни инсталации. Изследователски интегрирани системи съществуват в института IGB в Берлин, в Университета за приложни науки Южна Вестфалия в Соест (Северен Рейн-Вестфалия) и в кампуса на университета в Росток ("FischGlasHaus").

Производство

Към днешна дата в интегрираните стопанства са произведени само малки количества тилапия и африкански сом (около 30 t). Като растения се произвеждат босилек и домати. Други възможни билки и културни растения, като мароканска мента и др., в момента се тестват.

Маркетинг и добавяне на стойност

Рибата, отглеждана в аквапонна система, се продава предимно директно или регионално, като в един случай растенията се продават регионално в регион в североизточната част на Германия от верига супермаркети.

Проблеми и тенденции

Рентабилността на аквапонната система в по-голям мащаб все още не може да бъде оценена, въпреки, че науката, обществеността и медиите са много заинтересовани от такъв тип екологично интегрирани производствени процеси.

Морска аквакултура

Наземни/брегови (on shore) производствени мощности

В наземната морска аквакултура се инвестирани много в скандинавските страни, но такива съоръжения все още не съществуват в Германия, с изключение на една държавна пилотна система в Мекленбург-Предна Померания. Правните условия, както и негативното отношение, свързано с опазването на природата и конкурентното използване на крайбрежните райони не предполагат, че технически съществуващият потенциал за растеж в тази област може да бъде използван.

Морски садкови стопанства(off shore)

Към 2016 г. съществуват две морски садкови стопанства в крайбрежните води на Балтийско море, едното около Ниенхаген и другото във фиорда на Кил.

Таблица 11. Морски садкови стопанства

Година	2012	2013	2014	2015	2016
Брой, от тях:	3	2	3	2	2
екологични	0	0	0	0	0

Източник: Федералната статистическа служба

И двете садкови стопанства са сравнително малки и общото произведено количество е около 20 t. Съомговата пъстърва е основен вид, който се произвежда - риба за консумация изарибителен материал. По-голямата част от продукцията се продава директно, тъй като поради малките количества, не би било ефективно да се продава на търговци на едро.

Понастоящем няма офшорни аквакултурни садкови стопанства извън непосредствения крайбрежен район (например в Изключителната икономическа зона), но вариантите такива стопанства се проучват. Наред с правните условия и конкуренцията за използване на морското пространство, трудностите ще идват от факта, че такива инсталации в Северно море ще трябва да бъдат проектирани за екстремни хидрологични условия, които са свързани с високи разходи. Операторите на вятърни турбини в Балтийско море също не проявяват интерес към комбинацията между вятърна енергия и аквакултура, основно поради съображения за безопасност и ниските допълнителни възможности за доход в сравнение с основната им дейност.

Соленоводни стопанства с рециркуляционни системи

Технологията с рециркуляцията на водата е разработена за първи път в Германия в областта на сладководната аквакултура. След няколко по-малки пилотни стопанства, в края на 90-те години и началото на 2000 г. започва строителството на по-големи сладководни рециркуляционни системи. В аквакултурното производство на морска риба първата рециркуляционна система е построена в Бюзум и е за калкан и някои други видове. Тази система, подпомогната от субсидии, фалира след няколко години. Такава е съдбата и на други две рециркуляционни системи за производство на скариди, също построени със субсидии.

Според Федералната статистическа служба през 2016 г. е имало пет соленоводни стопанства с рециркуляционни системи, в две от които се произвежда риба (във Völklingen в Саарланд и Мекленбург-Предна Померания), а в три се произвеждат скариди (по една в Мекленбург-Предна Померания, Саксония и Бавария, близо до Мюнхен.) Едно от стопанствата за производство на скариди в края на 2016 г. е фалирало.

Метод (и) на производство и прилагани технологии

Соленоводните стопанства със затворени циркуляционни системи, солят използваната от тях вода до необходимата степен. Те не са свързани с морето и понякога се намират далеч във вътрешността на страната. Всеки ден се обменя около 4% от обема на технологичната вода, като проблем представлява заустиването на отпадната вода, която трябва обратно да се обезсоли.

Трите стопанства за скариди отглеждат един и същи вид – *Litopenaeus vannamei*.

Стопанството с рециркуляционна система за отглеждане на морска риба във Völklingen е специално проектирано за това място. В него се отглеждат сериола (*Seriola lalandi*), ципура (*Sparus aurata*) и лаврак (*Dicentrarchus labrax*). Обменът на вода е около 1% от общия обем на системата.

Структура

Таблица 12. Соленоводни стопанства с рециркуляционни системи

Година	2012	2013	2014	2015	2016
Брой стопанства, от тях:	2	2	1	3	5
екологични	0	0	0	0	0
за риби	1	0	1	1	2
за ракообразни	1	2	0	2	3

Източник: Федералната статистическа служба

Трите стопанства с рециркуляционни системи за производство на скариди са построени от инвеститори, опериращи извън сектор Рибарство. Отглеждането на морски риби във Völklingen първоначално е поето от местна комунална компания, а по-късно от швейцарски инвеститор. Нито едно от стопанствата не е с екосертификат, тъй като действащите стандарти изключват това. Въпреки това, стопанството във Völklingen рекламира, че фуражите и суровините отговарят на стандартите EU-Bio, Naturland, Global G.A.P. и ASC и рибата е сертифицирана от Friends of the Sea. Стопанствата за скариди също подчертават високата устойчивост на техните методи на производство. Доставчикът използва логото Global G.A.P./Friends of the Sea на своя уебсайт, без да обяснява за какво се отнася точно.

Произвеждани количества

Федералната статистическа служба оценява обема на производство на ракообразни в рециркуляционни системи за 2016 г. на 21 t. Тези данни обаче се отнасят общо за действащите три сладководни и три соленоводни рециркуляционни системи, в които се отглеждат ракообразни.

Стопанството във Völklingen има за цел да произвежда от 10 до 20 t морска риба/месец през 2017 г., т.е. около 120 до 240 t годишно, но до сега производството/продажбите са около 5 t/месец, т.е. производството е доста далеч от планирания капацитет. Доколкото е известно, това се дължи не само на технически причини, но и поради липса на зарибителен материал от сериола (*Seriola lalandi*) и твърде бавна продажба на съществуващия запас от други видове риба в системата.

Маркетинг и добавяне на стойност

Всички соленоводни стопанства с рециркуляционни системи предлагат директен маркетинг чрез фермен магазин и/или онлайн магазин.

Икономика

Стопанството за отглеждане на морска риба във Völklingen е построено от местната комунална компания. Според съобщения в пресата тази компания е генерирала загуби от над 20 милиона евро за кратък период от време. След това стопанството е продадено на швейцарски инвеститор, който в извение пред пресата казва: „В следващите години няма да печелим никакви пари, а само ще инвестираме [...]. Но ние вярваме в успеха на рибата от Völklingen,„

За подобряване на икономическите показатели са направени промени в произвежданите видове риба - увеличено е производството на сериола и тя се предлага прякна он-лайн за около 27 евро/kg. Ципурата и лаврака, които също се отглеждат в системата, през 2016 г. се предлагат съответно на 4,95 евро/kg и 5,25 евро/kg.

Бившият управляващ директор на фалиралото стопанство за отглеждане на скариди в Мекленбург-Предна Померания заявява: „Към момента смятам, че е почти невъзможно да се произведат пресни скариди в Германия, които да покриват разходите за производството им. Те ще трябва да струват от 60 до 65 евро на килограм, което е невъзможно“. Стопанството му е предлагало скаридите онлайн за 49 евро/kg. На същата цена предлага скаридите и работещото още стопанство там. Производителят на скариди със седалище в Саксония предлага килограм скариди онлайн за 59 евро, а производителят в Бавария, Мюнхен за 79,90 евро/kg, като по-високата платежоспособност на населението около Мюнхен има определено положителен ефект за постигането на тази цена.

Проблеми и тенденции

Както соленоводните стопанствата с рециркуляционни системи за отглеждане на риба, така и тези за отглеждане на скариди не са постигнали планирания обем на производство. В стопанството във Völklingen, настоящият оператор говори също за постепенна нужда от модернизирание на системата с нова техника. Подобни проблеми са имали и стопанствата, които са фалирали.

Друг проблем е, че някои от видове риба, които се отглеждат в стопанството се предлагат в международен план на много ниски цени, например ципурата и лаврака от садковите стопанства в Средиземно море. Благодарение на

съвременната логистика, те се предлагат в много добро свежо състояние и като цяло често са с добро качество.

Очевидно е, че само малко клиенти са готови да платят много висока цена за предлаганата риба/скарриди от рециркуляционни системи. Проблемът може да се задълбочи още чрез подобряване на методите за масово размножаване и отглеждане на ципурата и лаврака в садки, което ще доведе до още намаляване на продажната им цена.

Аквакултура от миди и стриди

Докато събирането и улова на миди за консумация на брега на Северно море датира от векове, мидената аквакултура се появяват за първи път в Германия в Долна Саксония и Шлезвиг-Холщайн през 50-те години. Днес аквакултурата от миди е заменила улова им. Освен улов на миди във фиорда Фленсбург на Балтийско море, ограничено се ловят само ювенилни индивиди за култивиране върху определени площи. През последните години производството на ювенилни миди се развива в специални колекторни системи, към които те се прикрепват и растат във водния стълб. Култивираните площи, върху които се разпространяват и отглеждат младите миди, до голяма степен са разположени в националните паркове Ватенмеер в Долна Саксония и Шлезвиг-Холщайн.

Уловът на стриди край брега на Северна Фризия датира още от 1020 година. През 18-ти век е документирана експлоатацията на банките (местата) на европейската стриди в устието на р.Емса и пред Източна Фризия. Тези банки са дадени за стопанисване под наем, като за подобряване на запасите от Англия са били внесени и разпространени ювенилни стриди. Но въпреки това запасите намаляват все повече, поради лоша и/или свръхексплоатация, така че уловът на стриди до голяма степен се прекратява в средата на 19 век.

В Шлезвиг-Холщайн в миналото са правени няколко опита за импорт на ювенилни екземпляри от тихоокеанска стриди от Англия или Ирландия и отглеждането им до пазарни размери. Тези дейности са били неуспешни по различни причини. През 1986 г. отглеждането на тихоокеанска стриди се възобновява отново. Днес култивирането ѝ успешно е етаблирано около остров Сюлт, но то е допринесло и за разпространението на този неместен вид във Ватенмеер.

Запасът на други видове миди, срещащи се във Ватенмеер, не може да бъде експлоатиран от съображение за опазване на природната среда.

Форма (и) за производство и прилагани технологии

Аквакултура от миди (*Mytilus edulis*) е основана на улов на ювенилни екземпляри от природата или от специални колектори, като в последствие те се разпространяват върху площите за култивиране, където се отглеждат до пазарни размери. Младите екземпляри се ловят предимно на места, където опитът показва, че те не могат да образуват дългосрочни банки, често в сублиторалната (постоянно наводнена) зона. В Шлезвиг-Холщайн уловът на млади екземпляри е

напълно ограничен до сублиторала. В миналото ювенилните миди са били частично внесяни от чужбина, но това среща правни проблеми и вече не е разрешено при сегашните планове за управление и изискванията за MSC-сертифициране. Досега не е използвана възможността за производство на ювенилни миди в люпилни или в рециркуляционни системи на сушата, въпреки че има изследвания в тази насока.

Култивирането на миди до пазарна големина по метода на дългите линии съществува само в една ферма в Балтийско море, на фиорда на Кил. Годишното им производство е незначително - между 2 и 3 t.

Аквакултурата на стриди получава ювенилни стриди от люпилни от чужбина (което юридически се разглежда като проблемно). След това те се поставят в мрежести торбички и се отглеждат до консумативни размери.

Структура

Таблица 13. Производители на миди и стриди от аквакултура

Година	2012	2013	2014	2015	2016
Брой ферми, от тях:	10	11	11	11	11
с екологично производство	1	1	1	2	3

Източник: Федералната статистическа служба

От 11 ферми, произвеждащи миди, четири са разположени в Долна Саксония и седем в Шлезвиг-Холщайн. Компаниите в Долна Саксония се обединяват през 1996 г. в сдружение, за да представят съвместно своите интереси. Култивираните миди се събират с пет специализирани мидени катера.

В Шлезвиг-Холщайн в Северно море оперират осем катера за миди, като опериращите компании също са организирани в организацията на производители на миди. И в двете федерални провинции уловът на миди в Северно море е сертифициран, като това във фиорда на Кил е сертифицирано в съответствие с разпоредбите на ЕС за биологично производство. Федералната статистическа служба оценява площта, стопанисвана от мидените стопанства, на 3022 ha (2014 г.).

Произведени количества

Таблица 14. Произведени количества миди и стриди

Година	2012	2013	2014	2015	2016
Количество, t	6.997	5.107	5.358	7.993	13.077

Източник: Федерална статистическа служба

Обемът на продукцията се колебае през годините, което се дължи основно на колебанията в размножителния период. Единствената ферма за стриди около остров Sylt произвежда около 80-100 t тихоокеанска стриди (*Crassostrea gigas*) от аквакултура.

Маркетинг и добавяне на стойност

Мидите основно се продават на търг в Холандия (Yerseke), където се предлагат основно като прясна продукция. Само миди с ниско съдържание на месо, които не са подходящи за продажба в прясно състояние, се продават на преработвателни компании в Шлезвиг-Холщайн или в Холандия. Малките количества произведени миди във фиорда на Кил се продават основно директно или регионално. Стридите в Шлезвиг-Холщайн се продават директно от производителя. Аквакултурата от миди е единственият клон на аквакултурата, за който Германия предоставя данни за програмата за събиране на данни в ЕС (това е задължително само за морската аквакултура). Съответният доклад показва следните данни.

Таблица 15. Продажби и печалба от мидена аквакултура

година		2010	2011	2012	2013	2014
от продажби	Мил.евро	4,1	27,8	9,5	8,7	15,0
чиста печалба	Мил.евро	-1,5	16,3	-1,2	0,0	3,4

Източник: Федерална статистическа служба

Както се вижда от данните, както продажбите, така и печалбите са обект на големи колебания, което се дължи главно на обема на производство, а отчасти и на колебанията на цените. Печалбата на сектора (всички компании заедно) за периода 2010-2014 г. е между -1,5 милиона евро и + 16,3 милиона евро, като средно за петте години е била 3,4 милиона евро. Вижда се, че мидените ферми се нуждаят от добри години, за да преживеят по-лошите. Като цяло дейността се определя като ефективна.

Проблеми и тенденции

Налични са достатъчно ресурси от миди, за да може мидената аквакултура да се развива устойчиво. Посредством колектирането на ювенилни екземпляри може да се получи достатъчно количество посадъчен материал от миди в дългосрочен аспект, така че аквакултурата да може да работи ефективно като се използват оптимално наличните площи за култивиране на миди.

Водорасли и други морски организми

Отглеждането на макроводорасли *Delesseria sanguinea* и *Fucus vesiculosus* има определен потенциал за производството на козметични и фармацевтични продукти. Макроводораслите се отглеждат във фиорда на Кил по метода на дългите линии, с цел извличане на съставки за козметичната индустрия. Изследванията върху използваемите съставки на водораслите (включително от *Delesseria sanguinea*) са на много ранен етап, така че трябва да се види дали индустриалната аквакултура е практически възможна и ефективна. В допълнение, проектът BALTIC IMTA показва, че този вид червено водорасло има само нисък капацитет за усвояване на биогените от водата, което би било проблемно при нейното използване в контекста на интегрирана мултитрофична аквакултури (IMTA) Балтийско море.

Таблица 16. Брой на стопанствата за водорасли и други морски организми

Година	2012	2013	2014	2015	2016
Брой стопанства, от тях	2	2	2	3	2
с екологична продукция	0	0	0	0	0
сладководни	1	1	1	1	0
морски	1	1	1	2	2

Източник: Федерална статистическа служба

Има информация и за производството на микроводорасли (*Chlorella vulgaris* и други) в затворени сладководни рециркуляционни системи в Саксония-Анхалт, но тя не е обхваната от официалната статистика. Информацията за произведените количества не е налична.

Структура и развитие на подсектор Преработка

По данни на Eurostat заетите в рибопереработвателната промишленост през 2015 г. в Германия са 7 557 души, като добавена стойност е в размер на 372 милиона евро, което съответства на 1% от добавената стойност на цялата хранителна промишленост.

Основните продукти, продавани през 2016 г. са рибни филета в тесто или галета (включително рибни пръчици), преработена херинга, пушена съомга и филе от прясна или замразена риба.

Потреблението на риба на глава от населението от риболов и аквакултури в Германия е 13,4 kg на глава от населението през 2015 г., което показва спад от 2% в сравнение с 2014 г. Основните видове, които се търгуват са скариди, риба тон, тихоокеански минтай и съомга. Немците предпочитат замразени продукти; непакетираната риба се консумира по-рядко (54%) от средното за ЕС (68%). Броят на редовните потребители на риба и рибни продукти е по-нисък от средния за ЕС (42% -66% в Германия и 67% -77% в ЕС). От социално-демографска гледна точка консуматорите принадлежат основно към възрастовите групи 15-24 и 25-39 години.

Пазарът на риба и продукти от аквакултури в Германия

Потреблението на глава от населението от риба, ракообразни и мекотели в Германия е 14,2 kg през 2016 г., включително 3,8 kg сладководна риба и 1,6 kg ракообразни и мекотели. Разбивка по произход на рибата от риболов или аквакултурата не се извършва в официалната статистика.

Пътища за продажба на риба в Германия

Рибният пазар в Германия се определя от вноса. Рибата и рибните продукти се купуват главно от потребителите в дискаунтъри и супермаркети, но също и в рибни магазини и други търговски центрове. Половината от всички рибни продукти се продават от дискаунтъри. Както се очаква, делът на дискаунтърите е особено висок за опакованите продукти консерви, маринати и замразена риба.

Супермаркетите и хипермаркетите имат относително стабилен дял от 39% от общите продажби на риба, специализираните рибни магазини и други магазини имат 5% и 8% дял от общите продажби с дългосрочна отрицателна тенденция. Фокусът на продажбите в магазините за риба е върху прясната и пушената риба.

През 2016 г. в Германия е имало 445 търговци на едро на риба със 7 335 служители. Оборотът е 5 004 млн. евро. От 2007 г. насам броят на фирмите за търговия на риба на едро и служителите им се увеличава.

За търговците на риба на едро продажбите на риба от немско производство от аквакултури понастоящем играе малка или незначителна роля поради ниския обем на производство. Броят на търговците на риба на дребно, включително специализирани рибнищандове и мобилни рибни търговци, е около 10 000 през последните години.

Цени на риба за консумация

Цените, които трябва да бъдат платени от крайния потребител в Германия, варират значително в зависимост от различни фактори като регион, сезон, ниво на обработка, маркетингов път и други фактори. По тази причина Федералната статистическа служба дава само средни цени, които германските производители на аквакултури постигат при продажбата на избрани видове по различни маркетингови канали и които са известни като част от проучване на статистиката за аквакултурите. Независимо от вида на рибата, цените за директен маркетинг като цяло са повече от два пъти по-високи от тези при търговията на едро.

Таблица 17. Цени на избрани видове риба според вида на продажбите през 2015 г.

Вид риба	Цена при директна продажба, (EUR/kg)	Цена при продажба на едро, (EUR/kg)	Цени при продажба на дребно, (EUR/kg)	Цени при продажба по друг начин, (EUR/kg)
Африкански сом	1,83	2,87	-	-
Кафява пъстърва	8,66	4,53	6,81	6,12
Сивен	11,88	5,90	7,79	6,89
Елзескисивен	9,96	5,01	7,88	6,74
Европейска змиорка	13,38	8,90	-	-
Европейски сом	7,27	5,36	6,07	6,30
Шаран	5,00	2,38	2,81	2,90
Щука	9,93	4,99	5,35	9,31
Сьомгова пъстърва	9,35	3,62	5,58	4,92
Дъгова пъстърва	7,50	3,75	5,54	5,32
Лин	7,32	4,13	3,74	5,20
Сибирска есетра	12,57	-	7,73	12,09
Бяла риба	11,44	10,10	11,80	11,28

Източник: Федерална статистическа служба

Канали за продажба на немската аквакултура

Германските производители на аквакултури предлагат на пазара по-голямата част от уловената или отгледана риба за консумация директно или чрез търговци на дребно. Каналите за продажба се различават в зависимост от региона и продукта. Като цяло прясната риба без вътрешности, филетата и пушените рибни продукти доминират при директните продажби и продажбите на търговците на дребно.

В основните региони на производство на шаран, като Лаузитц и Айшгрунд, значителна част от шарана се реализира чрез търговците на едро, понеже се генерират големи количества риба за сравнително кратък период. Рибата се купува почти изключително жива. Делът на шарана, пуснат на пазара на едро през 2015 г. в провинция Саксония представлява 70%, а в провинци Бавария 30%. Пониската стойност за Бавария се обяснява със значително по-високия дял на малките производители. В други федерални провинции преобладава директният маркетинг или продажбите на ресторанти и търговци на дребно. Допълнителните видове риби като лин, сом, бяла риба и щука се продават основно на любителските риболовни клубове във връзка със зарибяването на естествените водоеми в цялата страна.

За много стопанства продажбата на риба чрез търговия на едро не е осъществима, тъй като производствените количества са твърде ниски, а цените не покриват производствените разходи, което означава, че е възможен само директен маркетинг, като се вземат предвид желанията на клиента. В Мекленбург-Предна Померания дистрибуцията на продукти от аквакултури се извършва предимно на местно ниво единствено от производители. Това става чрез онлайн търговия, различни търговски обекти и собствената обработка във фермата.

Каналите за продажба на пъстърва са регионални и локални и са различни в зависимост от големината и местоположението на стопанствата. По отношение на цените, които трябва да се постигнат за производителите, директните продажби към крайните клиенти и гастрономията са по-привлекателни, тъй като там могат да се постигнат най-високи цени. През 2015 г. производителите на пъстърва от двете основни федерални провинции Баден-Вюртемберг и Бавария са продали по този начин около 70% от продукцията си. В някои региони продажбата на зарибителен материал от пъстърва на любителски риболовни клубове също е оценена като значителна в размер на 20-60%. Продажбата на риба за консумация чрез търговци на едро е с малко значение в Германия и представлява 10-30% от общото производство от всички провинции. Съомговата пъстърва успешно се продава в Източна Европа в отделни случаи поради ценовия натиск на германските търговци на едро.

Африканският и европейският сом в Бавария, Долна Саксония и Саксония, почти изцяло се продават на търговци на едро (с изключение на Мекленбург-Предна Померания). В Северен Рейн-Вестфалия европейският сом, произведен в тази провинция, се продава само директно и чрез търговците на дребно.

СТРУКТУРА И РАЗВИТИЕ НА СЕКТОР РИБАРСТВО В РУМЪНИЯ

Румъния е дванадесетата по големина държава в Европа с приблизително 19 599 506 жители и с площ от 238 391 km², от които 87% (207 372 km²) представляват селски райони, а 13% са градски площи (31 018 km²).

В Румъния съществуват 400 000 ha естествени езера, изкуствени резервоари/язовири, включително делтата на река Дунав; 99 000 ha рибни ферми; 66 000 km реки, от които 18 200 km в планинските райони и 1 075 km разположени в долната част на река Дунав.

Румъния има 250 km брегова ивица по Черноморието (5.3% от общата брегова линия на Черно море и 0.5% от общата брегова линия на 23-те крайбрежни държави-членки на ЕС), като изключителната икономическа зона в Черно море, която обхваща е 25 000 km². Повечето риболовни дейности се провеждат в териториалните води и в зоната до 12 морски мили. Около 900 000 души, или 4.5% от общото население на Румъния, живее в крайбрежните райони.

Сектор Рибарство включва аквакултури, риболовни дейности във вътрешни водоеми, морски риболов, както и свързаните с тях дейности по преработка и маркетинг. Основният компонент на румънския сектор Рибарство е представен от аквакултурата, следван от риболова във вътрешни водоеми. Риболовните дейности в Черно море, в сравнение с риболова във вътрешните водоеми са отграничени.

Аквакултури

Общият брой на рибовъдните стопанства, регистрирани в Националната агенция по рибарство и аквакултура през 2008 г. е 857 бр. (87 471.29 ha), от които 246 бр. са отрастни стопанства за отглеждане на зарибителен материал (7359.664 ha). Произведеното количество риба от аквакултури е по-малко от 20% от общото потребление на риба в Румъния. През 2015 г. в страната има около 635 рибни ферми. Почти всички ферми произвеждат сладководна риба. През 2016г. има регистрирано производство на органичен/биологичен шаран в 29 стопанства. Производството на нови видове, като есетрови риби е ниско.

Общо около 17 вида сладководна риба се произвеждат в Румъния. Повечето от тях се отглеждат в поликултура с други видове риба в големи землени басейни, където приръстът на рибата се осъществява основно с естествената хранителна база на водоемите. Основните и най-важните отглеждани видове риба са шаран (*Cyprinus carpio*), бял толстолоб (*Hypophthalmichthys molitrix*), пъстър толстолоб (*Aristichthys nobilis*), бял амур (*Stenopharyngodon idellus*), каракуда (*Carassius auratus*) и дъгова пъстърва (*Oncorhynchus mykiss*). Тези видове представляват около 90% от общото аквакултурно производство. Наред с това се отглеждат щука (*Esox lucius*), европейски сом (*Silurus glanis*), белуга (*Huso huso*), чига (*Acipenser ruthenus*), пъструга (*A. stellatus*) и руска есетра (*A. guldenstaedti*).

Въпреки наличието на интерес и възможности за развитие на морска аквакултура, в Румъния развитието на този подсектор е в начален етап с една единствена

регистрирана мидена ферма за отглеждане на черна мида (*Mytilus galloprovincialis*), въпреки факта, че някои проучвания сочат, че има интерес и възможности за развитие на този подсектор.

В Таблица 18 е дадено производството на риба от аквакултура. През 2017г. общото количество риба от аквакултура достига 12 209 t. Ръстът на производството на аквакултури се дължи основно на разширеното производство на шаран в поликултурата, екстензивно или полуинтензивно. Румъния има добър пазар за шаранови риби и за да се увеличи консумацията на риба, се насърчава основно развитието на шарановъдството. Диверсификацията в аквакултурата засяга видове с висока стойност като есетра, калкан, черноморска мида или сладководни скариди. По-голямата част от рибовъдните ферми разчитат единствено на естествената хранителна база на водоемите, т.е. голяма част от фермите развиват екстензивно топловодно производство.

Таблица 18. Производство на аквакултури, t в Румъния за периода 2013-2017 г.

ВИД	2013	2014	2015	2016	2017
Шаран	3.395	3.737	4.349	4.841	4.539
Каракуда	1.003	916	873	883	862
Бял толстолоб	2.031	1.899	1.843	2.364	1.854
Пъстър толстолоб	2.110	2.287	1.840	2.121	2.771
Бял амур	190	204	128	96	89
Европейски сом	44	41	85	48	46
Бяла риба	43	51	84	167	124
Щука	28	44	42	18	20
Есетрови риби	11	3	13	33	252
Дъгова пъстърва	1.072	1.152	1.345	1.109	1.840
Балканска пъстърва	34	-	27	22	8
Сивен	-	-	170	464	230
Платика	58	78	38	91	27
Червеноперка	-	-	-	3	17
Африкански сом	94	100	110	-	-
Други сладководни видове	16	28	35	187	117
Общо сладководни видове	10.131	10.541	10.981	12.446	12.797
Калкан	-	16	-	-	-
Черна мида	16	21	35	25	-
Общо морски видове	16	36	35	25	-
Общо	10.147	10.578	11.016	12.472	12.798

Източник: Национална агенция по рибарство и аквакултури (ИАРА), Румъния

През 2005 г. в сектора на аквакултурите са били заети 2 781 души (от които около 90% мъже). Пълна заетост са имали 2 333 служители, докато 448 са били наети на непълно работно време или сезонно. Наетите служители, заети в аквакултурата между 40-60 години са 601 (21.61%), 2 161 души са на възраст между 20-40 години (77.71%), а 19 души са под 20 години (0.68%). По отношение на нивото на

квалификация на заетите в сектора служителите с висше образование представляват 14.71 %, със средно образование 41.21% и с основно образование 44.08%.

Риболов във вътрешни водоеми

Стопанският риболов във вътрешни водоеми се извършва в реки, водоеми и язовири, включително р. Дунав, делтата на р. Дунав и биосферния резерват „Делтата на р. Дунав”. Общата площ на вътрешните водоеми е повече от 7 000 km², което е около 3% от общата площ на страната. Река Дунав е с обща дължина 1 074 km в Румъния, което е около 3 430 km² и със среден обем на водите около 2.23 Mill.m³. Около реката са разположени най-важните риболовни дейности. Други райони, представляващи интерес за риболов във вътрешността на страната са около 500 000 ha стоящи водни тела, 66 000 km течащи води/реки в планинските, хълмистите и равнинните райони. Риболовът във вътрешни водоеми се практикува основно от наследствени рибари на пълен работен ден, изцяло издръжани се от тази дейност.

Уловът на риба, извършен във вътрешни води за периода 2005-2013г. е на относително постоянно ниво. Най-ниско производство е регистрирано през 2010 г. - 2457.1 t, а най-голямото количество - 6 045 t, е регистрирано през 2006 г. През 2013г. са отчетени 3094.3 t.

За периода 2005-2013г. основните видове риба, уловени във вътрешните води, са: каракуда 41.2%, платика 16.7%, червеноперка 5.9%, шаран 4.7%, костур 4.4%, сом 4.2%, щука 2,6%, дунавска скумрия 8.4%. Хищните риби представляват 12.25% от средния риболов за периода.

През 2017 г. риболовът във вътрешни водоеми е извършван от около 2 731 риболовни лодки и от над 4 103 рибари, като общият улов е от около 3 592 t. Дейността на почти всички плавателни съдове (96%) и рибари (97%) е съсредоточена в река Дунав и преливните му райони, делтата и някои от лагуните.

Черноморски риболов

Морският риболов се осъществява изцяло в румънските териториални води на Черно море. В сектора работят 757 рибари. Риболовният флот е дребномащабен, като оперират кораби с дължина под 12 m. През 2017г. Румъния имарегистрирани 155 кораба, като по-голяма част от тях (131 бр.) са с дължинадо 12 m. Само 5 плавателни съда са с дължина между 18 и 29 m.

През 2017 г. морският улов и разтоварвания са общо 9 553 t поради увеличеното търсене на рапана, което възлиза на 9 244 t. Флотът е насочен към малки пелагични видове, като хамсия (*Engraulis crasicolus*) и цаца (*Sprattus sprattus*). Допълнителен улов е уловът на калкан (*Psetta maxima*), акула и др. Цацата и калканът са обект на ТАС (Total Allowable Catches). През 2019 г. квотата за цаца е 3 442 t, докато квотата за калкан е 57 t, но уловът е далеч по-нисък, само 28 t за цаца и 43 t за калкан. Риболовната дейност в Румъния е сезонна и зависи от

метеорологичните условия в Черно море, където има големи разлики в температурата между сезоните, както и силни ветрове. Основните използвани пристанища за разтоварване на риба са Мангалия, Олимп, Кюстенджа, Мамая и нос Мидия. Рибарството и аквакултурите са от особено значение в отдалечените райони, където представляват единственият източник на доходи за местното население.

За периода 2006-2013 г., минимален улов от 230.9 t е регистриран през 2010 г., а максимален улов от 1617.3 t през 2013 г. Това увеличение се дължи главно на увеличеното търсене на рапана, който представлява над 50% от улова.

В **Таблица 19** е представен румънския улов от Черно море за периода 2008-2013 г.

Таблица 19: Румънски улов от Черно море за периода 2008-2013 г.

Година	2008	2009	2010	2011	2012	2013
Улов, t	443,9	331,8	230,9	537,2	810,6	1617,3

Рибопреработка и търговия

През 2016г. в Румъния има регистрирани 31 компании за преработка на риба със заетост от 1 343 души. Преработвателната промишленост носи 88.7 Mill. евро с добавена стойност от 10.2 Mill. евро. През 2017г. са преработени общо 20 170 t, от които консервираните и замразените цели морски риби са основните видове произвеждани продукти. Местните видове риби, които се използват за преработка са шаран, толстолоб, платика, сом, костур, щука и пъстърва. Най-често срещаните морски видове, използвани за преработка са съомга, херинга, цаца и скумрия. Съществува голямо разнообразие от преработени продукти с добавена стойност, като салати, пушена риба и маринати, както и първично преработена риба (без глава, изкормена или порционна). Преработвателната промишленост е концентрирана в райони с традиция на риболов и рибовъдство, основно в Югоизточната част на страната.

Румъния внася големи количества продукти от риболов и аквакултури. От 2011г. вносът непрекъснато се увеличава, достигайки стойност от 286 Mill. евро с обем от 110 000 t през 2017г. Повече от четири пети от целия внос идва от други държави-членки на ЕС. Основните доставчици са Холандия (13%), Полша (10%), Италия (8%), Испания (8%) и Германия (8%). Основните вносни видове риба са скумрия, хек и херинга. През последните години лавракът, ципурата, дъговата пъстърва и съомгата се очертават като важен внос също. Сред страните извън ЕС основният източник на суровини за рибопреработвателната промишленост е Турция. Вносът от там е на стойност от 9.9 Mill. евро с обем от 3 089 t.

Нивата на румънски износ се колебаят през последните няколко години. През 2017 г. Румъния е изнесла 24 428 t (включително 17 822 t рибено брашно) продукти от риболов и аквакултури на стойност от 40 Mill. евро. Основен

експортен пазар е ЕС (92%), катоосновните дестинации са Франция, Италия, България и Гърция. Молдова е най-голямата дестинация извън ЕС, която получава половината от целия износ извън ЕС. Съомгата е най-голямата стокова група, изнасяна в Молдова.

Потребление

Румънските потребители традиционно предпочитат местни риби и рибни продукти. Потреблението на продукти от риболов и аквакултури е далеч под средното за ЕС. Въпреки това, средното за страната потребление на риба и морски дарове следва тенденция на повишаване през последните години, достигайки 6.2 kg на глава от населението през 2015 г. До 1990 г. консумацията на риба е била около 8 kg на глава от населението. Това ниво на потребление спадна до 2.0 kg на глава от населението за периода 1990-2000 г., като отново се покачи до 4.5 kg през 2005г.

Четирите най-предпочитани вида риба от консуматора са пъстървата, шарана, скумрията и съомгата. Повишеното потребление на риба е свързано също така и с вноса на външни продукти, както и спромяната в предпочитанията на потребителите към нови видове и нови форми на представяне (филета, пастети и др.).

На румънския пазар се предлага широка гама от риба от морски и сладководен риболов, аквакултура и от внос. По-голямата част от рибата и рибните продукти се разпространяват и продават чрез вериги супермаркети. Потреблението на румънските домакинства е доминирано от жива/прясна риба, следвана от замразена риба, и мариновани и готови продукти. Румънският пазар предлага следните форми на рибни продукти: прясна, охладена или замразена риба, първично преработена риба (изкормена, обезглавена, филе, нарязана), полуфабрикати (мариновани, пасирани и др., осолена и пушена риба), консервирана риба (в олио, в доматиен сос, други видове).

Принос към икономиката

Въпреки, че делът на риболовния сектор в brutния вътрешен продукт (БВП) е едва 0.0054%, той е важен за националната икономика най-вече поради социалната си роля, потенциала си като хранителен ресурс, влажните зони и биоразнообразието в румънските води.

ПРИЛОЖЕНИЕ 5: ПРОЕКТИ, РАЗРАБОТВАНИ ОТ УНИВЕРСИТЕТИ И ИНСТИТУТИ

ПРОЕКТИ НА БФ НА СУ

Проект: „Екология и поведение на китоподобните бозайници - индикатор за състоянието на морската среда и предпоставка за устойчиво развитие“. Оперативна програма "Морско дело и рибарство", Фин. организация: Европейски фонд за морско дело и рибарство (ЕФМДР) 2019-2021. Изпълнител СУ „Св. Климент Охридски“, Биологически факултет.

Проект: „Възстановяване на популацията на главоча (*Cottus gobio*) на територията на Природен парк „Витоша“, по проект № 5103020-11-654, „Изпълнение на приоритетни дейности от плана за управление на Природен парк Витоша - фаза II“, финансиран с Договор № 5103020-С-001 по Възложител: ОПЕРАТИВНА ПРОГРАМА ”ОКОЛНА СРЕДА 2007-2013 г.“. Изпълнител: СУ „Св. Климент Охридски“ („Лабораторията по Експериментална ихтиология“ към Катедра „Обща и приложна хидробиология“) и НПНМ – БАН, 2013-2015г

Проект: „Опазване и поддържане на популацията на балканската пъстърва ма територията на НП „Пирин“ по проект: „Устойчиво управление на Национален парк „Пирин“ и резерват „Тисата“. 2014г. -2016 г., Финансиране от Оперативна програма „Околна среда 2007-2014“. Възложител: Национален парк „Пирин“. Проекта включва участници от СУ „Св. Климент Охридски“ („Лабораторията по Експериментална ихтиология“ към Катедра „Обща и приложна хидробиология“) и Национален Природно-научен музей, БАН.

ПРОЕКТИ НА ИО, БАН

Експерти от ИО-БАН работят по прилагането на молекулярно-генетичните подходи за оценка на популациите на калкана, което ще даде възможност за точното им идентифициране. За запазването на генетичното разнообразие на популациите и генофонда на вида като цяло е особено важно запасите им да се отчитат и експлоатират отделно, което би било надеждна мярка и предпоставка за рационалната им експлоатация. Получената генетична база данни ще бъде от полза при развъждане и контрол на бъдещо аквакултурно производство от този вид в България. В тази връзка е и разработваната задача: „Оценка на въздействието на рибарството върху генетичното разнообразие на популациите на калкана (*S. taimus*) пред българския бряг, РП.І.4. „Процеси, качество на морската среда, екосистемни функции и услуги в крайбрежната зона и българската икономическа зона на Черно море“, по проект Национална научна програма „Опазване на околната среда и намаляване на риска от неблагоприятни явления и природни бедствия“ 2018-2023.“ Към същия проект е разработвана и задача: „Оценка и анализ на условията за марикултура от руска есетра (*Acipenser gueldenstaedtii* Brandt et Ratzeburg, 1833) с цел възстановяване на дивите популации и компенсиране на антропогенния натиск от рибарството върху морската среда“, свързана с адаптиране и подобряване на правната рамка по отношение на новата за Черно море стратегия за определяне на зони за аквакултура (Allocated Zones for

Aquaculture, AZA) в български териториални води през призмата на динамичната екологична обстановка в съответствие с Резолюция на GFCM/36/2012/1. Целта е подобряване на законодателството в областта на аквакултурите, както и внедряването на най-добри практики в Закона за рибарство и аквакултурите.

Проект № BG14MFOP001-3.003-0001 „Събиране, управление и използване на данни за целите на научния анализ и изпълнението на Общата политика в областта на рибарството за периода 2014-2016 г.“, финансирано от Програмата за морско дело и рибарство, съфинансирана от Европейския съюз чрез Европейския фонд за морско дело и рибарство. Участник в проекта - ИО-БАН

Проект № BG14MFOP001-3.003-0001, „Събиране, управление и използване на данни за целите на научния анализ и изпълнението на Общата политика в областта на рибарството за периода 2017-2019г.“, финансирано от Програмата за морско дело и рибарство, съфинансирана от Европейския съюз чрез Европейския фонд за морско дело и рибарство. Участник в проекта - ИО-БАН

Проект № BG14MFOP001-3.003-0002, „Събиране, управление и използване на данни за целите на научния анализ и изпълнението на Общата политика в областта на рибарството за периода 2020-2021 г.“, финансирано от Програмата за морско дело и рибарство, съфинансирана от Европейския съюз чрез Европейския фонд за морско дело и рибарство. Участник в проекта - ИО-БАН

ПРОЕКТИ НА ИБЕИ, БАН

Проект „Свободен път за рибите по Дунав“ (MEASURES) е финансиран по Програмата за транснационално сътрудничество „Дунав“. Водещ партньор по проекта е Университетът по естествени ресурси и природни науки във Виена. Останалите 22 партньора на WWF включват научно-изследователски организации и институции от 10 държави, сред които Германия, Румъния, Унгария, Хърватия, Словения, Словакия, Сърбия, Холандия, Австрия и България. Стартира през 2018г. и продължава до 2021г. От българска страна участват ИБЕИ - БАН и ВВФ - България.

Проект “Трайна защита на есетрите по долното течение на Дунав чрез предотвратяване и противодействие на браконьерството и нелегалната търговия с дивиживотни” е координиран от WWF-Австрия и се извършва от WWF в Австрия, България, Румъния, Сърбия и Украйна, заедно с партньорството на Danube Delta Biosphere Reserve Authority в Румъния и IZW Leibniz Institute for Zoo and Wildlife Research в Германия. Стартира през октомври 2016 година и ще продължава до края на 2020.

Проект „Прилагане на дейности от Националния план за действие за есетровите риби с цел подобряване състоянието и опазване на есетрите в България“ по ОПОС, 2012-2015, участник WWF - България.

Проект „Съвместни действия за повишаване на осведомеността относно свръхексплоатацията на дунавските есетри в Румъния и България“ по програма Life + , юли 2012 г. до септември 2015 г. участник WWF - България.

ПРОЕКТИ НА ИРА, ПЛОВДИВ, ССА

Проект	2014	2015	2016	2017	2018	2019	2020	2021
Проекти към ССА								
1. Качество на месото на шарана (<i>Cyprinus carpio</i> L.), отглеждан при различни производствени системи.	+	+						
2. Разработване на технология за контролирано размножаване на бялата риба (<i>Sander lucioperca</i> L.) и получаване на укрепнали рибки за целите на интензивното аквапроизводство.	+	+						
3. Отглеждане на зарибителен материал от бяла риба (<i>Sander lucioperca</i> L.) в различни по състав и структура поликултури.		+	+					
4. Оценка на качеството на водата в яз. Кърджали във връзка с развитието на устойчива аквакултура.			+	+	+			
5. Разработване на ефективни схеми за третиране срещу ектопаразитни инфекции при някои сладководни риби.			+					
6. Изследвания върху качеството на шаран и пъстърва от аквакултура в свежо и обработено състояние.			+	+	+			
7. Влияние на социално-икономическите и природните фактори върху водните екосистеми и устойчивото аквапроизводство.			+	+	+			
8. Разработване на нови поликултури като средство за адаптация към промените в климата					+	+	+	
9. Проучване на анестезиращия и седативен ефект на етерични масла върху основни топловодни видове риби в различен етап от индивидуалното им развитие и разработване на методика за използването им в практиката.							+	
Проекти към други организации								
10. МЗХ, ИАРА (Договор № Д-262/19.08.2014 г.). Оценка на запасите от калкан в българските води на Черно море през есенно-зимния сезон на 2014 г. на базата на трална снимка и брегови	+							

Проект	2014	2015	2016	2017	2018	2019	2020	2021
разтоварвания от уловите на целеви вид риба калкан. Проектът е във връзка с изпълнение на Национална програма за събиране, управление и използване на данни в сектор „Рибарство” в съответствие с Регламент (ЕО) №199/2008.								
11. МЗХ, ИАРА (Договор № Д-99/25.11.2015). Биологичен мониторинг върху разтоварванията от уловите на целевия видна калкан (<i>Psetta maxima</i>) във връзка с оценката на запасите му пред българския бряг на Черно море презесенно-зимния сезон на 2015 г. Проектът е във връзка с изпълнение на Национална програма за събиране, управление и използване на данни в сектор „Рибарство” в съответствие с Регламент (ЕО) №199/2008.		+						
12. МЗХ, ИАРА (Договор № Д-59/05.07.2016). Биологичен мониторинг върху разтоварванията от уловите на целевия видна калкан (<i>Psetta maxima</i>) във връзка с оценката на запасите му пред българския бряг на Черно море през 2016 г. Проектът е във връзка с изпълнение на Национална програма за събиране, управление и използване на данни в сектор „Рибарство” в съответствие с Регламент (ЕО) №199/2008.			+					
13. МЗХ, ИАРА (Договор № Д-45/05.07.2017). Биологичен мониторинг върху разтоварванията от калкан (<i>Psetta maxima</i> L) пред българския бряг на Черно море, 2017 г.				+				
14. МЗХ, ИАРА, Договор №Д-160/25.05.2018 Проект: „Биологичен мониторинг върху разтоварванията от уловите на целевия вид калкан пред българския бряг на Черно море” по проект №BG14MFOR001-3.003-0001, „Събиране, управление и използване на данни за целите на научния анализ и изпълнението на Общата политика в областта на рибарството за периода 2017-2019 г.”, финансиран от Програмата за морско дело и рибарство, съфинансирана от ЕС чрез Европейския фонд за морско дело и рибарство.					+	+		
15. МЗХ, ИАРА, Договор №Д-198/10.12.2019 г. Бургас „Биологичен мониторинг върху разтоварванията от уловите на целевия вид калкан пред							+	+

Проект	2014	2015	2016	2017	2018	2019	2020	2021
българския бряг на Черно море” по проект №BG14MFOR001-3.003-0001,,Събиране, управление и използване на данни за целите на научния анализ и изпълнението на Общата политика в областта на рибарство за периода 2017-2019 г.”, финансиран от Програмата за морско дело и рибарство, съфинансирана от ЕС чрез Европейския фонд за морско дело и рибарство.								
16. Община Доспат: „Договор № 205/09.07.2013 г. Проект № от ИАРА - BG02HWR32002 “Проучване на състоянието на водите и околната среда, на ихтио- и асацифауната на яз. „Доспат” и река Доспатска и изработка на програма за мониторинг на качеството на водата в обследваните водоеми и на програма за съхраняване и възстановяване на биоразнообразието на ихтио- и асацифауната на яз. „Доспат” и р. Доспатска”. ОП за развитие на сектор рибарство (2007-2013), Ос №4 „Устойчиво развитие на рибарските области”.	+							
17. Басейнова дирекция „Източнобеломорски район“ (БД ИБР), Договор № 6/12.09.2018 г. Проект: „Пилотно адаптиране на системата за оценка на екологичен потенциал при язовири“.					+			
18. Басейнова дирекция „Източнобеломорски район“ (БД ИБР), Договор № 15/14.10.2019 г. „Оптимизиране на управлението на язовирите за постигане на добър екологичен потенциал и осигуряване на екологичен отток в реките след тях“						+		
19. ИАОС, Договор № 3642/25.10.2018 г., Проект: „Осигуряване на данни за 2018 г. от хидробиологичен мониторинг на повърхностни води в съответствие със заповед на министъра на околната среда и водите“.						+		
20. ИАОС, Договор № 3829/19.11.2019 г., Проект: „Осигуряване на данни от 2019-2020 г. от хидробиологичен мониторинг на повърхностни води в съответствие със заповед на министъра на околната среда и водите“.						+	+	

Проект	2014	2015	2016	2017	2018	2019	2020	2021
21. МОН, Заповед № РД 05-118/18.06.2019 г. Национална научна програма към МОН „Опазване на околната среда и намаляване на риска от неблагоприятни явления и природни бедствия“, одобрена с Решение на МС № 577/17.08.02018 г.; Работен пакет I.4. Процеси, качество на морската среда, екосистемни функции и услуги в крайбрежната зона и БИЗ на Черно море; Задача 4. Оценка и анализ на условията за марикултура от руска есетра (<i>Acipenser gueldenstaedtii</i> Brandt, 1833) с цел възстановяване на дивите популации и компенсиране на антропогенния натиск от рибарството върху морската среда, разработвана от колектив на ИО, Варна и ИРА, Пловдив.						+	+	
22. МОСВ, Договор № Д-33-49/10.12.2019 г., Проект: «Определяне на екологичния капацитет на комплексни и значими язовири от Приложение 1 на Закона за водите (с изключение на тези за питейно-битово водоснабдяване) за осъществяване на сладководно рибовъдство, съгласно методика, разработена по проект “Fishfarming”							+	+
23. МЗХ, Договор №РД51-21/30.01.2020 г. Проект: «Изготвяне на анализ за състоянието на сектор Рибарство в България: стопански риболов, аквакултури, преработка на риба и други водни организми, търговия с риба и рибни продукти, тенденции за развитие и перспективи за сектора във връзка с подготовката на оперативната програма, финансирана от Европейския фонд за морско дело и рибарство за програмния период 2021-2027 г.»								
24. МЗХ, Договор №51-20/30.01.2020 г. Проект: „Разработване на многогодишен национален стратегически план за аквакултурите в България (2021-2027)“								
Международни проекти								
25. Европейска тематична мрежа в областта на аквакултурите, рибарството и ресурсите от аквакултури (Aqua-TNET) (LLP). Договор 518700-LLP-1-2011-1-UK-ERASMUS-ENW.	+							
26. Оценка и подобряване качеството на гамети от водни животни за		+	+					

Проект	2014	2015	2016	2017	2018	2019	2020	2021
подобряване на водните ресурси. Необходимост от хармонизиране и стандартизиране на променящите се методологии и подобряване на трансфера от академичните звена към индустрията. Акция 1205 по програма COST на ЕС (AQUAGAMETE)								
27. Провеждане на програма за проучвателен мониторинг за оценка на натиска и въздействието на рибовъдството върху повърхностните водни тела и актуализация на програмата от мерки в плана за управление на речните басейни в Източнореломорския район (FISHFARMING). Съфинансиране от Финансовия механизъм на Европейското икономическо пространство (ФМ на ЕИП) 2009-2014 г.		+	+					
28. Повишаване на капацитета за изследване и управление на морските нерибни ресурси в Черно море (ECRAMON-BLACKSEA). Съфинансиране от Финансовия механизъм на Европейското икономическо пространство (ФМ на ЕИП) 2009-2014 г.		+	+					

ПРОЕКТИ НА ИРР, ВАРНА, ССА

	Донорска организация	Номер на проекта	Име на проекта	Начало на проекта	Край на проекта
	МЗХГ/ИАРА	Д-195/ 10.12.2019 г.	„Дънно трално изследване и оценка на запасите на дънни видове риби пред българския бряг на Черно море за 2020 и 2021 година, при целеви вид на изследването калкан и приулов от морска лисица, черноморска акула и други съпътстващи видове риба”	10.12.2019 г.	15.04.2022 г.
	МЗХГ/ИАРА	Д-199 / 10.12.2019 г.	„Биологичен мониторинг (събиране на биологични проби) от уловите на рапан при разтоварвания от риболовния флот на Република България в рамките на осем изследвания – по едно през всяко тримесечие на 2020 г. и 2021г.” които включват изпълнението на три задачи	10.12.2019 г.	15.04.2022 г.
	МЗХГ/ИАРА	Д-200 / / 10.12.2019 г.	„Научно изследване за оценка на уловеното, изхвърленото и разтоварено количество, и събиране на биологични данни за всички видове риби и други морски организми, чрез наблюдатели на риболовните кораби от флота на Република България, които осъществяват риболовни дейности в Черно море през 2020 и 2021 г.”	10.12.2019 г.	30.04.2022 г.
	МЗХГ/ИАРА	Д-156 / 16.05.2018 г.	„Дънно трално изследване и оценка на запасите на дънни видове риби пред българския бряг на Черно море за 2018 и 2019 година, при целеви вид на изследването калкан и приулов от морска лисица, черноморска акула и други съпътстващи видове риба” - Регламент №199/2008 на ЕС и Решение 2010/93/ЕС на Комисията, за събиране, управление и използване на данни в сектор рибарство и за подкрепа на научните консултации във връзка с цялостната политика в областта на рибарството	16.05.2018 г.	15.04.2020 г.
	МЗХГ/ИАРА	Д-157 / 16.05.2018 г.	„Биологичен мониторинг (събиране на биологични проби) от уловите на рапан при разтоварвания от риболовния	16.05.2018 г.	15.04.2020 г.

			флот на Република България в рамките на осем изследвания – по едно през второ и четвърто тримесечие, и две през трето тримесечие на 2018 година, и по едно през всяко тримесечие на 2019 г., които включват изпълнението на три задачи” - Регламент №199/2008 на ЕС и Решение 2010/93/ЕС на Комисията, за събиране, управление и използване на данни в сектор рибарство и за подкрепа на научните консултации във връзка с цялостната политика в областта на рибарството		
	МЗХГ/ИАРА	Д-158 / 16.05.2018 г.	„Научно изследване за оценка на уловеното, изхвърленото и разтоварено количество, и събиране на биологични данни за всички видове риби и други морски организми, чрез наблюдатели на риболовните кораби от флота на Република България, които осъществяват риболовни дейности в Черно море през 2018	16.05.2018 г.	30.04.2020 г.
	Черноморски басейн ФМ на ЕИП 2014-2020 МРРБ	TIMMOD	„Промотиране на технологичните иновации в мониторинга на околната среда и моделиране за оценка на рибните и нерибни ресурси”		
	МОН – ФНИ ИО-БАН	MASRI	Националната пътна карта за научна инфраструктура на Република България	2017	2023
	ССА	Ж-141	Състояние на морската околна среда и нерибните морски ресурси пред българския бряг на Черно море	2018	2021
	ССА	Ж-142	Състояние на промишлено важните рибни ресурси пред българския бряг на Черно море	2018	2021
	ССА	Ж-143	„Изготвяне на трайни, безвредни транспарентни модели от биологични обекти на черноморската фауна, визуализиращи тяхното устройство”.	2018	2019

	МЗХГ	МДР-ИП-01-34 от 25.03.2019г.	„Изследвания върху групата от белите миди и предложение за нови управленски мерки” по процедура „Повишаване на знанията за състоянието на морската среда“ по Програмата за морско дело и рибарство 2014-2020 – (WHITECLAMS)	25.03.2019 г.	25.03.2021г.
	МОСВ <i>Програма BG02, ФМ на ЕИП 2009- 2014</i>	Д-33- 61/13.07.2015	Повишаване на капацитета за изследване и управление на морски нерибни ресурси в Черно море (ECRAMON Black Sea)	13.07.2015 г.	30.04.2017 г.
	МОСВ Проект по оперативна програма околна среда Консорциум „Черноморск а Изследовател ска Програма НОЙ“ ДЗЗД		Теренни наблюдения на китоподобните <i>Tursiops truncatus</i> , <i>Phocoena phocoena</i> и <i>Delphinus delphis</i> в българската изключителна икономическа зона (ИИЗ) в Черно море	2014 г.	2015 г.